

**Varstvo
Spomenikov**
poročila

50–51

Zavod za varstvo
kulturne dediščine Slovenije

Varstvo spomenikov, poročila 50–51

© Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije

Izdal in založil: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Poljanska cesta 40, 1000 Ljubljana

Zanj: Jernej Hudolin

Urednica: Biserka Ribnikar Vasle, biserka.ribnikar@zvksd.si

Uredniški odbor: dr. Robert Peskar, Biserka Ribnikar Vasle, dr. Mateja Neža Sitar, mag. Marko Stokin, Suzana Vešligaj

Lektoriranje: Alenka Kobler

Oblikovanje: Nuit d.o.o.

Tisk: Evrografis d.o.o.

Naklada: 600

Cena: 28,00 Eur

Distribucija in prodaja: Buča d.o.o., Kolarjeva 47, 1000 Ljubljana, T: +386(0)1 230 65 80, E: buca@siol.net

Ljubljana, 2016

ISSN 1580–5166

Kazalo posameznih spomenikov po naseljih

	<i>EŠD</i>	<i>Naselje</i>	<i>Ime</i>	<i>Stran</i>
1	12172	Ajdovščina	Ajdovščina – arheološko najdišče sv. Jurij	11
2	1562, 3	Ajdovščina	Ajdovščina – mestno jedro, arheološko najdišče Castra	12
3	24483	Bate	Bate – zaselek Podlaka	14
4	9999	Belo	Belo pri Sv. Katarini – domačija Belo 1	15
5	25179	Belsko	Belsko – vas, Belsko – Korito 1 in Korito 2	16
6	28991	Bistrica ob Sotli	Bistrica ob Sotli – gospodarska poslopja domačije Bistrica ob Sotli 17	18
7	26681	Bistrica ob Sotli	Bistrica ob Sotli – hiša Bistrica ob Sotli 26	20
8	1216	Bolehnečici	Bolehnečici – Županova domačija	21
9	10007	Bovec	Bovec – trško jedro	24
10	9563	Brezje pri Trebelnem	Brezje pri Trebelnem – arheološko najdišče Šumeje-Log	25
11	24546	Ajdovščina	Log pri Vipavi – spomenik madžarskemu vojaku	26
12	4746	Bukovica	Bukovica pri Gorici – arheološko najdišče Britof	26
13	29028	Bukovje	Bukovje – Studenec	27
14	8935	Cankova	Cankova – vila Cankova 19	29
15	56, 55	Celje	Celje – arheološko najdišče Celje, staro mestno jedro	31
16	15572	Cerov Log	Cerov Log – arheološko najdišče Camberk	35
17	72	Crngrob	Crngrob – cerkev Marijinega oznanjenja	36
18	72	Crngrob	Crngrob – cerkev Marijinega oznanjenja	39
19	1867	Četena Ravan	Četena Ravan – cerkev sv. Brikcija	41
20	9257	Črnomelj	Črnomelj – arheološko najdišče mestno jedro	43
21	16841	Divača	Divača – vaško jedro	44
22	9804	Dobova	Dobova – arheološko območje Dobova	46
23	15303	Dobrava	Dobrava pri Ormožu – rimski gomili Hajndl	48
24	4768	Dolenji Novaki	Dolenji Novaki – domačija Dolenji Novaki 5	49
25	14532	Dorfarje	Dorfarje – domačija Dorfarje 16	50
26	29936	Dragomelj	Dragomelj – utrdba Bimberg	52
27	157	Goče	Goče – vas	52
28	3655	Gore nad Idrijo	Gore – cerkev sv. Marije Magdalene	54
29	27335	Gorenje	Gorenje pri Postojni – izvir	55
30	27336	Gorenje	Gorenje pri Postojni – izvir Pri lipi	56
31	25177	Gorenje	Gorenje pri Postojni – vodnjak	57
32	/	Gorenje Skopice, Dolenje Skopice	Gorenje/Dolenje cesarsko – ostanki kamnitih struktur iz časa regulacije reke Save	58

33	24699	Grad	Grad – gasilski dom	60
34	1662	Gradišče	Gradišče pri Lukovici – cerkev sv. Marjete	61
35	3662	Gradno	Gradno – cerkev sv. Jurija	64
36	4862	Grgarske Ravne	Grgarske Ravne – spomenik iz prve svetovne vojne	65
37	14031	Hrastje – Mota	Hrastje – Mota – domačija Hrastje – Mota 10	65
38	535	Hrušica	Podkraj – arheološko najdišče Hrušica – Ad Pirum	66
39	3497	Hudinja	Hudinja – cerkev sv. Vida	67
40	182	Idrija	Idrija – mestno jedro	69
41	13812	Idrija	Idrija – rudarski bloki v Rudarski ulici	70
42	3759	Idrsko	Idrsko – cerkev sv. Tomaža	71
43	11406	Ig	Ig – rimskodobna vaška naselbina	72
44	11406	Ig	Ig – rimskodobna vaška naselbina	74
45	24961	Ivanjковci	Ivanjковci – hiša Ivanjковci 5	75
46	21137	Ivanjševci	Ivanjševci – vaški zvonik	76
47	25656	Jelovec pri Makolah	Jelovec pri Makolah – hiša Jelovec pri Makolah 58	77
48	29525	Jevšček	Jevšček – Nježna hiša	78
49	7088	Jurovski Dol	Jurovski Dol: trg, pokopališko obzidje, kulturni dom	81
50	3124	Juršinci	Juršinci – cerkev sv. Lovrenca, kulturni dom	84
51	23923	Kačiče – Pared	Kačiče – domačija Kačiče – Pared 13, Belajevi	85
52	10059	Kal	Kal pri Pivki – domačija Kal 18	86
53	16028	Kal	Kal pri Pivki – vas (Kal pri Pivki – stara šola)	88
54	28955	Kambreško	Kambreško – kuhinja z ognjiščem pri Lukčevih	90
55	11269	Kneške Ravne	Kneške Ravne – gospodarski objekti na domačiji pri Francu	90
56	7593	Kneške Ravne	Julijske Alpe – Triglavski narodni park	91
57	6285	Kog	Kog – vaško jedro	92
58	236	Koper	Koper – arheološko najdišče Koper	94
59	8345	Koper	Koper – cerkev sv. Frančiška Asiškega	95
60	8345	Koper	Koper – cerkev sv. Frančiška Asiškega	97
61	9550	Korita	Dobrnič – arheološko območje	99
62	910	Kostel	Kostel – grad Kostel	99
63	28085	Kotlje	Kotlje – arheološko najdišče Rimski vrelec	100
64	4758	Kozana	Kozana – ambient hiš Kozana 68, 69, 70, 71	101
65	4758	Kozana	Kozana – ambient hiš Kozana 68, 69, 70, 71	102
66	4758	Kozana	Kozana – ambient hiš Kozana 68, 69, 70, 71	103
67	4758	Kozana	Kozana – ambient hiš Kozana 68, 69, 70, 71	103
68	29012	Krasno	Krasno v Brdih – domačija Krasno 24 in 25	105
69	29601	Kremberk	Kremberk – viničarija Pergarjev vrh	105
70	7593	Krn	Julijske Alpe – Triglavski narodni park	108
71	16170	Krško	Krško – hiša Cesta krških žrtev 2 (Mencingerjeva hiša)	109

72	3810	Ledine	Ledine – cerkev sv. Jakoba	111
73	24984	Libanja	Libanja – hiša Libanja 10	114
74	3813	Libušnje	Libušnje – cerkev sv. Duha	114
75	4878	Livek	Perati – cerkev sv. Petra	115
76	329	Ljubljana	Ljubljana – arheološko najdišče Ljubljana	116
77	329	Ljubljana	Ljubljana – arheološko najdišče Ljubljana	118
78	329	Ljubljana	Ljubljana – arheološko najdišče Ljubljana	121
79	329	Ljubljana	Ljubljana – Arhiv Slovenije	122
80	330	Ljubljana	Ljubljana – Gostilna Stari Tišler	123
81	340	Ljubljana	Ljubljana – grad	125
82	5916	Ljubljana	Ljubljana – hiša Trubarjeva ulica 7	126
83	22886	Ljubljana	Ljubljana – parkovna ureditev grajske planote	127
84	29938	Ljubljana	Ljubljana – utrjena naselbina pod Breznikom	133
85	18578	Ljubljana	Ljubljana – vila Svetčeva ulica 4	133
86	29939	Logatec	Logatec – grad Podstrmica	135
87	28408	Lokvica	Lokvica – kal z vodnjakoma	136
88	4499	Luče	Luče ob Savinji – hiša Luče 40	137
89	29912	Lukavci	Lukavci – arheološko najdišče Gojice	138
90	25045	Lukavci	Lukavci – domačija Šalamun	139
91	25047	Lukavci	Lukavci – Krajnčeva hiša	140
92	25049	Lukavci	Lukavci – Muršičeva hiša	142
93	3130	Makole	Makole – cerkev sv. Andreja	143
94	10399, 3221	Matke	Matke – prazgodovinska naselbina Hom, Matke – cerkev sv. Marije Magdalene	145
95	/	Meniška vas	/	146
96	28143	Modraže	Modraže – zidanica Modraže 25	146
97	2051	Mokronog	Mokronog – cerkev sv. Egidija	147
98	1227	Mota	Mota – domačija Rajh	149
99	/	Mrtvice, Vihre	Mrtvice in Vihre – Petrova škarpa (del obsavske vlečne poti med letoma 1853 in 1862)	151
100	28911	Muta	Muta – arheološko najdišče Turnerjeva skala	152
101	3920	Nanos	Nanos – cerkev sv. Hieronima	154
102	28148	Novake	Novake pri Poljčanah – hiša Novake 27	154
103	8710	Novo mesto	Novo mesto – arheološko najdišče Marof, Kapiteljska njiva, Mestne njive v Novem mestu	155
104	8710	Novo mesto	Novo mesto – arheološko območje Marof, Kapiteljska njiva	156
105	17324	Opatje selo	Opatje selo – vaško jedro	157
106	19375	Orehek	Orehek pri Postojni – kapelica na Devcih	158
107	11115	Otok pri Metliki	Otok – arheološko najdišče Otoško polje	160
108	29596	Pameče	Pameče – arheološko območje Pameče	161

109	14626	Pečovnik	Pečovnik – hiša Alme M. Karlin	162
110	2107	Planina	Planina – cerkev sv. Marjete	164
111	27539	Plave	Plave – kapela iz prve svetovne vojne	166
112	28034	Podlipoglav	Podlipoglav – mlin in toplar na domačiji Dolenc	166
113	14913	Podmolnik	Podmolnik – gradišče z grobišči Molnik	167
114	18797	Podmolnik	Podmolnik – gradišče Marenček	169
115	/	Povir	Spodmol v Osojnici	170
116	588	Ptuj	Ptuj – dominikanski samostan	170
117	588	Ptuj	Ptuj – dominikanski samostan	172
118	580	Ptuj	Ptuj – mestno jedro	174
119	18324	Ptuj	Ptuj – Osnovna šola Olge Meglič	175
120	23836	Puconci	Puconci – Ciglenska hiša	177
121	30030	Radoši	Radoši – arheološko najdišče Vuzelnica	177
122	6849	Ratkovci	Ratkovci – vaški zvonik	179
123	30075	Ravne na Koroškem	Ravne na Koroškem – двореc Grinfels	180
124	29913	Razvanje	Razvanje – arheološko najdišče Černe	181
125	4415	Robidišče	Robidišče – vas	183
126	4631	Rogatec	Rogatec – graščina Strmol	184
127	25457	Sela na Krasu	Sela na Krasu – vodni zbiralnik	185
128	13047	Senožeče	Razdrto – arheološko najdišče Goli vrh	186
129	7887, 21688	Sevnica	Sevnica – park gradu Sevnica, Sevnica – grajska vrtarnija	187
130	15112	Sežana	Sežana – jedro naselja	190
131	15112	Sežana	Sežana – jedro naselja	191
132	29437	Sežana	Sežana – nova štirna	192
133	16971	Skaručna	Polje pri Vodicach – antično grobišče	196
134	7467	Slap pri Vipavi	Slap pri Vipavi – domačija Slap 18 (majerija)	197
135	657	Slovenj Gradec	Slovenj Gradec – mestno jedro	197
136	10273	Slovenske Konjice	Slovenske Konjice – gospodarsko poslopje dvorca Trebnik	198
137	22889	Solkan	Solkan – naselje	201
138	17542	Sovjak	Sovjak – Čehova klet	202
139	3496	Spodnji Dolič	Spodnji Dolič – cerkev sv. Marjete	203
140	2477	Srednje Grčevje	Srednje Grčevje – cerkev sv. Jurija	205
141	2309	Stara Oselica	Stara Oselica – cerkev sv. Pavla	207
142	4031	Suhorje	Suhorje – cerkev sv. Nikolaja	209
143	23474	Sveti Vid (prej Žilce)	Sveti Vid pri Cerknici – hiša Sveti Vid 12	210
144	1470	Šafarsko, Gibina	Šafarsko – prazgodovinska naselbina	212
145	24951	Šempas	Šempas – vaško jedro	214
146	24951	Šempas	Šempas – vaško jedro	215
147	19866	Šempeter pri Gorici	Šempeter pri Gorici – vodnjak	215

148	9798	Šentjanž pri Mozirju	Šentjanž pri Mozirju – hiša Šentjanž 4	216
149	9798	Šentjanž pri Mozirju	Šentjanž pri Mozirju – kozolec na domačiji Šentjanž 4	218
150	2451	Šentjošt nad Horjulom	Šentjošt nad Horjulom – cerkev sv. Jošta	220
151	9916	Šentjošt nad Horjulom	Šentjošt nad Horjulom – hiša Šentjošt nad Horjulom 9	222
152	4996, 4997, 4998	Škocjan pri Divači, Betanja, Matavun	Škocjan pri Divači – vas, Betanja – vas, Matavun – vas	224
153	4996, 4997, 4998	Škocjan pri Divači, Betanja, Matavun	Škocjan pri Divači – vas, Betanja – vas, Matavun – vas	224
154	7372	Škoflje	Škoflje – Dujčev mlin ob reki Reki	225
155	29709	Šmarjeta	Šmarjeta – arheološko območje ob gasilskem domu	227
156	753	Šmartno	Šmartno v Brdih – vas	228
157	753	Šmartno	Šmartno v Brdih – vas	228
158	753	Šmartno	Šmartno v Brdih – vas	229
159	23282	Šmihel	Šmihel pri Košani – stara šola (Šmihel pri Košani – župnijsko središče Dolane)	230
160	8140	Št. Janž pri Radljah	Radlje ob Dravi – razvaline gradu Mahrenberg	231
161	28351	Tolmin	Tolmin – Notarjeva vila	233
162	15518	Topolovci	Topolovci – domačija Pitz	233
163	7593	Trenta	Julijske Alpe – Triglavski narodni park	236
164	20493	Trenta	Trenta – Tožbarjevo znamenje	236
165	11064	Trnovska vas	Trnovska vas – domačija Trnovska vas 21	237
166	9459	Tupelče	Tupelče – domačija Tupelče 4	238
167	/	Veliko Širje	Veliko Širje	240
168	/	Vihre	Vihre – Turški brod pri Skopiškem zalivu	241
168	815	Vinji Vrh	Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko najdišče Vinji Vrh – Šmarjeta	242
170	819	Vipavski Križ	Vipavski Križ – mesto	243
171	1565	Vremski Britof	Vremski Britof – cerkev Marijinega vnebovzetja	243
172	2163	Zalog	Zalog pri Prečni – cerkev sv. Martina	244
173	6973	Zgornje Poljčane	Zgornje Poljčane – vila Potrčeva ulica 7	246
174	/	Žadovinek, Mrtvice in Vihre	avstro-ogrsko vojaško strelišče topničarjev in vadbeni poligon letalskih sil JA/JLA	247
175	/	Žadovinek	Pliš-Zaroman	249

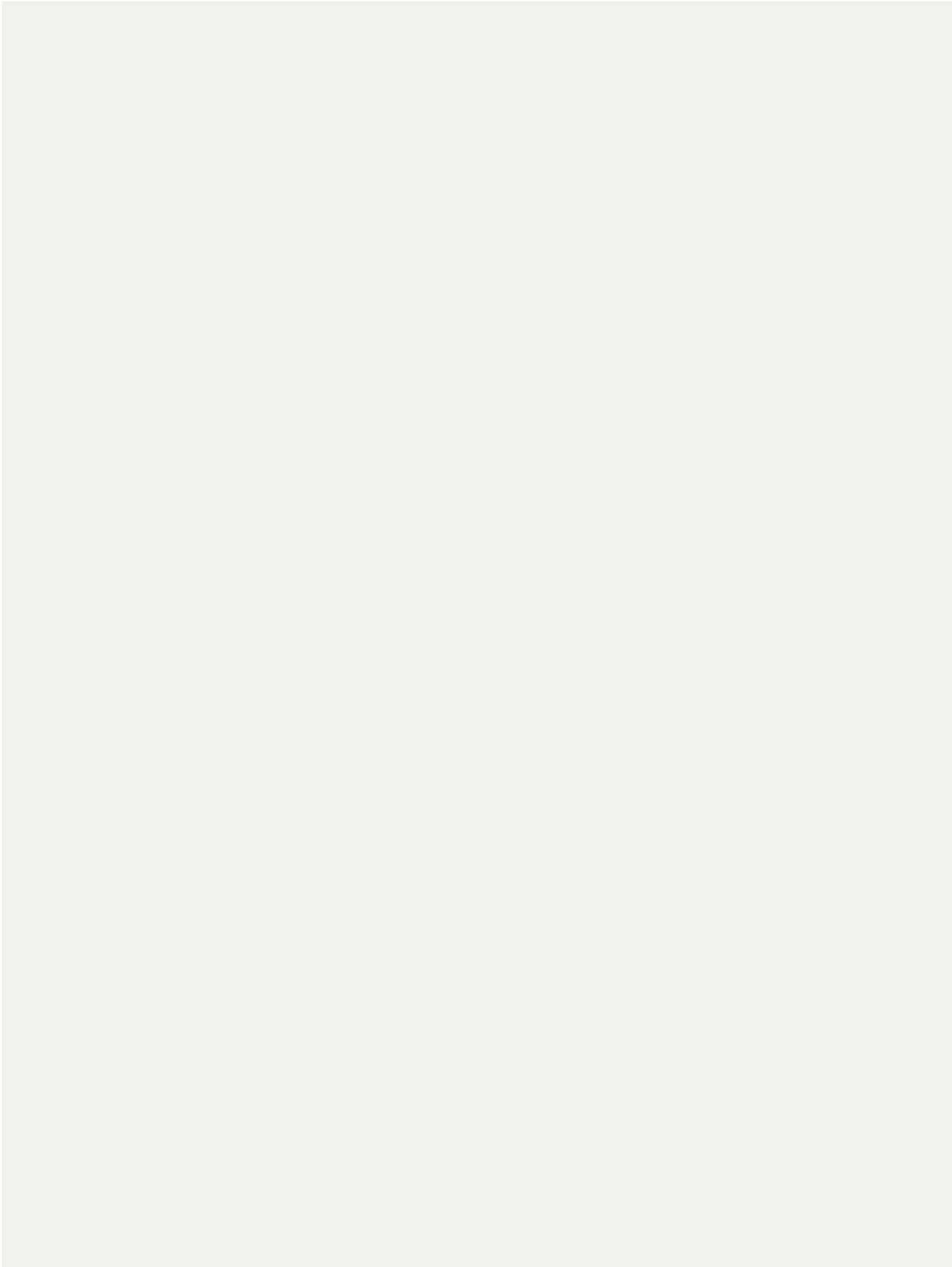
Kazalo avtorjev

Andreja Bahar Muršič	166, 222	Anton Naglost	26
Eda Belingar	16, 27, 44, 55, 56, 57, 85, 86, 88, 158, 190, 191, 192, 224, 225, 230, 238	Nina Nahtigal	231
Marta Bensa	209	Tina Nanut	99
Jaka Bizjak	66, 94	Damjan Nared	71
Matjaž Bizjak	121	Minka Osojnik	154, 209, 243
Barbara Brezigar	11, 26	Damjana Pediček Terseglav	15, 50, 210
Maja Bricelj	99	Ildikó Éva Pintér	227
Danijela Brišnik	31	Rok Plesničar	227
Vlasta Čobal Sedmak	170	Ana Plestenjak	46
Janez Dirjec	177	Nataša Podkrižnik	187
Saša Djura Jelenko	161, 180, 197	Tjaša Pristov	109, 123, 126
Ernesta Drole	26, 65, 166	Jernej Rihter	58, 151, 241, 247, 249
Alja Fir	244	Gašper Rutar	48, 52, 99, 133, 135, 186, 227
Špela Govže	122	Jelka Skalicky	77, 81, 105, 143, 146, 154, 237, 246
Lucija Grahek	43, 72, 167	Saša Snoj	115
Aleš Hafner	50	Aleš Sotler	67, 162
Barbara Hofman	95	Petra Stipančič	155, 156
Tanja Hohnec	137	Marko Stokin	66, 94
Božena Hostnik	18, 20, 162, 216, 218	Saša Stržinar	172
Miran Ježovnik	231	Jasna Svetina	12, 69, 70, 201, 233
Draško Josipovič	11, 26	Vesna Svetličič	212
Manica Juvan	36	Andrejka Ščukovt	14, 24, 49, 52, 69, 78, 90, 91, 101, 102, 103, 105, 108, 136, 157, 183, 185, 197, 214, 215, 228, 229, 236, 243
Mihaela Kajzer Cafnik	100, 152, 161, 180, 197, 231	Tonka Šoba	184, 198
Franci Kavčič	41	Anton Velušček	170
Anita Klančar Kavčič	39, 111, 147, 205, 207, 220	Suzana Vešligaj	21, 29, 60, 65, 75, 76, 84, 92, 114, 139, 140, 142, 149, 177, 179, 202, 233
Vid Klančar	220	Sneža Tecco Hvala	240
Barbara Košir	220	Urška Todosovska Šmajdek	67, 198, 203
Katja Košuta	97	Špela Tomažinčič	74, 145
Otmar Kovač	100, 152	Borut Toškan	177
Borut Križ	25, 99, 155, 156, 242	Tadeja K. Trajkovski	244
Marjana Krumpetar	31, 184	Eva Tršar Andlovic	61
Albina Kržič	164	Matija Turk	26, 170
Jelka Kuret	116	Katarina Udovč	35, 146, 160
Maja Lavrič	196	Helena Valentin	36
Evgen Lazar	138, 181	Anton Velišček	170
Robert Lebar	48	Irena Vesel	127, 133
Martina Lesar Kikelj	71, 115, 170	Janez Weiss	43
Andrej Magdič	174	Klavdij Zalar	122
Philip Mason	227	Rado Zoubek	116
Simona Menoni	64, 71, 174, 175, 209	Katarina Žagar	118
Andreja Mihelčič Koželj	187	Alja Žorž	169
Ljubiša Milić	114, 125	Bernarda Županek	121
Dimitrij Mlekuž	86		

Varstvo
Spomenikov
poročila

50–51

---

1 Draško Josipovič, Barbara Brezigar

EŠD: 12172

Naselje: Ajdovščina

Občina: Ajdovščina

Ime: Ajdovščina – arheološko najdišče sv. Jurij

Naslov: Cankarjev trg 15

Področje: A

Obdobje: zgodnji srednji vek

Arheološko najdišče sv. Jurij leži na desni strani potoka Hubelj v predelu Ajdovščine, poimenovanem Šturje, in zajema okolico cerkve svetega Jurija oziroma staro jedro vasi Šturje, ki je danes uradno del mesta Ajdovščina. Stoji na ravnini na zahodni strani potoka Hubelj, zahodno od antične Kastre. S predela Šturje je iz preteklosti znanih več antičnih najdb, ki nakazujejo možnost naselbinskih ostalin na tem območju. Zaradi lokacije in patrocinija cerkve sv. Jurija sta se domnevala verjeten obstoj starejše stavbne osnove in možen obstoj zgodnjersrednjeveškega grobišča (N. Osmuk, elaborat najdišča, 1979, arhiv ZVKDS, OE Nova Gorica).

Območje raziskav (parc. št. 887, k. o. Ajdovščina) leži znotraj varovanega območja enote kulturne dediščine Ajdovščina – arheološko najdišče sv. Jurij (EŠD 12172). Na omenjeni parceli sta bili predvideni rušitev obstoječe in gradnja nove stanovanjske hiše, zaradi česar so bile predpisane arheološke raziskave, ki jih je jeseni 2012 izvedlo podjetje Avgusta, d. o. o., pod vodstvom mag. Draška Josipoviča. Konservatorski nadzor je izvajala Patricija Bratina, odgovorna konservatorka ZVKDS, OE Nova Gorica.

Pri nadzoru strojnega izkopa za temelje novogradnje so se v plasti pod ruševinsko plastjo s posameznimi rimskodobnimi najdbami pokazali grobovi, zaradi česar se je izkop nadaljeval ročno. Grobovi so bili vkopani v antično ruševinsko plast, ki je predstavljala tudi zasip grobov, ter v pod njo ležečo sterilno ilovnato plast. V zasipih grobov so se tako pojavljali odlomki antičnega gradbenega materiala, tegul, malta in posamezne mozaične kocke, v zasipu enega od grobov pa se je znašel tudi rimski novc s konca 4. ali začetka 5. stoletja.

Obravnavano grobišče je bilo najdeno dobrih 10 metrov severozahodno od današnje cerkve sv. Jurija. Odkrit je bil le del grobišča, ki se glede na razporeditev in proti robu pojemajočo gostoto grobov kaže kot zahodni in severni rob. Raziskanih je bilo 25 grobov, ki so vsebovali najdbe, značilne za slovanske prebivalce, in ki so opredeljeni v t. i. ketlaško kulturno skupino. V ženskih in otroških grobovih so bili najdeni obsenčni obročki in prstani, ena pokojnica pa je bila pokopana z bogato ogrlico iz več kot 300 steklenih jagod različnih oblik in barv. Moški so bili pokopani z nožem ali kresilom. Glede na najdbe lahko datiramo grobišče v obdobje od konca 9. do začetka 11. stoletja.

Pokojniki so bili pokopani v samostojni grobni jami. Smer pokopa je Z-V z glavo na zahodu, s posameznimi odstopanji. Na grobišču je opazna razvrščenost v vrste, proti notranjosti grobišča se začne gostota pokopov večati do te mere, da so bile

posamezne grobne jame izkopane na mestu starejših grobov. V nekaterih grobovih so ob straneh pokojnika zložene kosti iz starejšega groba, ki je bil uničen z novo grobno jamo. V grobnih jamah so lahko bili posamezni večji kamni, običajno ob straneh, morda kot del obloge. V nekaterih primerih je bil kamen položen za vzglavje ali je bila grobna jama pri glavi obložena z več kamni. Več pokojnikov je bilo pokopanih na deski ali pa pokritih z njo, kar so pokazali ostanki organskega materiala.

Z arheološkimi raziskavami na parc. št. 887, k. o. Ajdovščina, smo odkrili in dokumentirali staroslovansko grobišče, ki ga lahko glede na najdbe v grobovih datiramo v čas od 9. do začetka 11. stoletja. S tem odkritjem je dopolnjen del zgodovine poselitve Vipavske doline in osvetljeno dogajanje na prostoru današnje Ajdovščine po propadu antičnega kastela in pred ponovno srednjeveško naselitvijo, hkrati pa se nam postavljajo nova vprašanja o dogajanju na tem prostoru v zgodnjem srednjem veku. Zlasti je zanimivo vprašanje o lokaciji naselbine, ki ji je pripadalo grobišče, ter morebitne pokopališke cerkve, ki se poraja ob primerjavi s sočasnimi bližnjim staroslovanskim grobiščem pri sv. Juriju v Batujah. Skelete je antropološko preučila antropologinja dr. Petra Leben – Seljak, zasebna raziskovalka. Najdbe so bile konservirane v restavratskih delavnicah Notranjskega muzeja Postojna, hrani jih Goriški muzej.

Ajdovščina, arheološko najdišče sv. Jurij, tlorisni načrt grobišča v Šturjah (izris: J. Rupnik, G. Bajc)

Ajdovščina, arheološko najdišče sv. Jurij, sosledje grobov s priloženimi kostmi iz uničenega groba (foto: J. Rupnik)

2 Jasna Svetina

EŠD: 1562, 3

Naselje: **Ajdovščina**

Občina: Ajdovščina

Ime: **Ajdovščina – mestno jedro, arheološko najdišče Castra**

Naslov: Stritarjeva ulica 1a

Področje: UZ, U

Obdobje: zadnja četrtina 18. stoletja, prva polovica 19. stoletja

Objekt Stritarjeva ulica 1a stoji med ozkima ulicama znotraj Castra umaknjen pogledom z glavnega mestnega trga. Arhitektura stavbe je manj kvalitetna in je nastajala v obdobju od 18. do konca 19. stoletja. Od najstarejše gradbene faze je bila v notranjosti ohranjena samo prvotna vhodna stena s poznobaročnima kamnitima portaloma, ki je postala nosilna stena kasnejše stavbe. Pritličje novonastale stavbe je služilo kot gospodarsko poslopje, medtem ko je bil v nadstropju urejen stanovanjski del. Celotna vzhodna polovica objekta je nastala z dodajanjem posameznih stanovanjskih enot, tako da je bila zidava neenotna v materialu, načinu gradnje in oblikovanju fasade. Obstoj stavbe na tem mestu prvič zasledimo v franciscejskem katastru, ki je najstarejši dosegljiv dokument. Iz njega je razvidno, da je leta 1821 stal zahodni del stavbe, medtem ko je bil na vzhodu večinoma

odprt prostor; objekt je stal le na severovzhodnem delu. Vzhodni del se je postopoma dograjeval in kataster iz leta 1873 že kaže pozidan niz. To je potrjevala zunanost fasade z neenakomernim ritmom odprtih in rahlo ukrivljenostjo. Gospodarski del stavbe je bil v pritličju tlakovan s kamnitimi ploščami, v severnem delu pa je stal kamnit vodnjak, ki je bil inkorporiran v zahodno steno stavbe.

Konstruktivski deli stavbe so bili dotrajani, tako da kvalitetna in varna prenova ni bila mogoča. To so potrdile tudi ocene statikov. Objekt se zaradi nevarnosti rušitve notranjih konstrukcij že dalj časa ni uporabljal. Stavba brez ustrezne vsebine je bila obsojena na nadaljnje propadanje. Glede na to, da je bila opuščena, v slabem gradbenem stanju in brez kakršnekoli perspektive za prenavo, smo izdali kulturnovarstveno soglasje za rušitev in nadomestno gradnjo. Izvedene so bile predhodne arheološke raziskave. Investitorica Občina Ajdovščina je odkupila celotno stavbo in dala izdelati projekt za nadomestno gradnjo.

V projektu so bili dosledno upoštevani prvotni gabariti, naklon strehe in kritina ter obdelava fasad. Ohranjeni kamniti portali so bili ponovno vzdani na prvotno lokacijo. Del stavbe z restavriranim kamnitim vodnjakom je bil preoblikovan v manjši trg, tlakovan z ohranjenimi kamnitimi ploščami. Nov objekt ima javni značaj in služi neinstitucionalnemu izobraževanju in druženju. Nov program bo s svojimi mestotvornimi vsebinami bistveno prispeval k ohranitvi življenja v mestnem središču.

Projekt za nadomestno gradnjo je izdelala Družba za projektiranje ACMA, d. o. o., Urška Mužina Rodman, u. d. i. a., iz Ajdovščine.

Ajdovščina, hiša Stritarjeva ulica 1a pred prenovo (foto: J. Svetina, 2011)

Ajdovščina, hiša Stritarjeva ulica 1a po prenovi (foto: J. Svetina, 2015)

Ajdovščina, trg z vodnjakom po prenovi (foto: J. Svetina, 2015)

---

3 Andrejka Ščukovt

EŠD: 24483

Naselje: Bate

Občina: Nova Gorica

Ime: Bate – zaselek Podlaka

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Projekt oživljanje vodnjakov in kalov v čezmejnem območju Slovenija - Italija, 2007–2013, ki je zaživel v okviru programa LivingFountains, je predvidel ureditev kar dvaintridesetih vodnjakov in kalov. Poleg Občine Miren - Kostanjevica, nosilke projekta, so sodelovale še šempetrska in novogoriška občina na naši strani meje ter Doberdob, Sovodnje ob Soči in Portomaggiore na italijanski strani. Mestna občina Nova Gorica je v projekt vključila sanacijo treh vodnih virov. Med njimi obnovo kala in dveh vodnjakov v zaselku Podlaka. Podlaka, gručast zaselek z manjšimi kmetijami, ki so se preživljale z živinorejo, leži jugovzhodno od Bat na Banjški planoti. Na robu zaselka, kmetijskih površin in ob lokalni cesti stojijo kal in dva vodnjaka. Do izgradnje vodovoda so vodo iz

vodnjakov uporabljali za kuhanje, pitje, pranje, umivanje in zalivanje. Naravno kotanjo, kamor sta se stekali deževnica in odvečna voda iz obeh vodnjakov, pa so izkoristili za kal, ki je služil za napajanje živine. Po izgradnji vodovoda so oba vodnjaka opustili. Prav tako je pričel namembnost izgubljati kal. Zaradi nevezdrževanja se je območje v desetletjih zaraslo. Kal, ki je bil prvotno z ene strani ograjen s kamnitim zidom in je imel dno utrjeno z ilovico, da je bilo neprepustno, se je posušil. V zadnjih letih je služil za odlaganje odpadnega materiala. Območje okrog obeh vodnjakov se je prav tako zaraslo, obodni zidovi pa so se pričeli rušiti.

Sanacija kala in obeh vodnjakov je potekala tako, da so območje najprej očistili vegetacije, nasutja in usedlin. Sledila je gradnja novega kamnitega zida iz apnenca po obstoječem obodu kala in škarpe ob poti, ki vodi do obeh vodnjakov. Ker kal po obnovi ni v uporabi, smo se odločili, da zaradi zagotavljanja vododržnosti na dno položimo bentonitno podlago, to je zmleto vulkansko glino, ujeta med dve plasti tkanine. Stene obeh vodnjakov so zaradi nestabilnosti pozidali na novo in nabili z ilovico. Območje sanacije je bilo nazadnje zatravljeno, urejena je bila dostopna pot in zaradi varnosti je bil na nivoju ceste postavljen lesen plot. Gradbena dela je opravilo podjetje Remont iz Ajdovščine, ki je bilo izbrano na javnem natečaju Mestne občine Nova Gorica.

Bate, kal in oba vodnjaka po zaključku obnovitvenih del, 2013 (foto: A. Ščukovt)

Bate, zaselek Podlaka, kal, stanje pred obnovo, 2013 (foto: A. Ščukovt)

4 Damjana Pediček Terseglav

EŠD: 9999

Naselje: **Belo**

Občina: Medvode

Ime: **Belo pri Sv. Katarini – domačija Belo 1**

Naslov: Belo 1

Področje: E

Obdobje: 16., 19. stoletje, 1827, 1858, druga svetovna vojna

Zaselek Belo, nedaleč od Katarine nad Ljubljano, priljubljene izletniške točke, se v urbarju za Polhov Gradec omenja že leta 1498. Gručasto naselje na nadmorski višini 683 m še danes sestavljajo tri kmetije. Domačija pr Lenart(ovih) ali pri Ta gornih je značilna hribovska domačija v gruči, ki jo sestavljajo stanovanjska in preužitkarska hiša, hlev s podom, kašča, kozolec toplar, sušilnica za sadje in čebelnjak – vse tisto, kar je bilo nekoč potrebno za obstoj in samopreskrbo ljudi na samotnih hribovskih območjih. Od leta 2005 je domačija z odlokom razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena.

Ohranjeni stavbni elementi na objektih kažejo na stavbni razvoj od 16. stoletja do danes. Izvor v tem zgodnjem stoletju potrjujeta predvsem oblika križnega oboka v kleti kašče in okno s kamnitim okvirjem s prirezanimi robovi na ajdovo zrno, ki je značilen gradbeni element 16. stoletja. Seveda so se vsi objekti v tem času spreminjali, nekateri so nastajali na novo, nekateri so bili prezidani. Tako se je ob prenovi preužitkarske hiše pod ometom na hišnem tramu pokazala letnica nastanka 1827, ki je v franciscejskem katastru iz leta 1823 še ni. Prav gotovo pa je letnica 1858 na portalu iz črnega kamna na stanovanjski hiši spomin na neko novo, modernejše obdobje in izboljšavo že takrat stoječe hiše. Slogovno stanovanjska hiša pripada alpskemu tipu hiš. Iz veže je prehod v (nekdanj črno) kuhinjo. Druga vrata vodijo po stopnicah v klet, katere oboke podpira en sam steber, ki

ga pogosto srečamo v kletih hiš in kašč v Poljanski in Selški dolini. Iz osrednje sobe, ki je z deskastim podom, tramovnim stropom, bohkovim kotom in krušno pečjo srce hiše, vodijo vrata v dve manjši kamri.

Pred desetletji so bili na hiši opravljeni nekateri posegi, ki so spremenili njeno zunanjo podobo. Ostrešje so zamenjali z novim neprimerne naklona in kritine, neustrezno so oblikovali strešni venec z lesenim nazobčanim opažem, vgradili so neprimerno stavbno pohišstvo. Obnove notranjosti stanovanjske hiše (notranjih ometov, lesenega stropa in talnih oblog) so se lastniki lotili že pred časom, v zadnjih dveh letih pa so nadaljevali obnovo in rekonstrukcijo stavbnega ovoja hiše in menjavo strešnih kritin na hiši, preužitkarski bajti, kozolcu in kašči. Ob menjavi kritine na stanovanjski hiši z značilnim betonskim špičakom je bilo zaradi kasnejše izdelave polkrožnega podstrešnega venca treba prestaviti končni špirovec in skrajšati napušč strehe na čelu. Ta dela je izvajal mojster tesar in krovec Marko Rus s Srednjega Vrha pri Polhovem Gradcu, ki je pripravil tudi leseno polkrožno konstrukcijo za izvedbo podstrešnih vencev. Mizar Mihael Dobrina iz Polja pri Bistrici ob Sotli je iz macesna izdelal okenske okvirje v pritličju in nova okna v zatrepu po vzoru starih. Zidarji so pod vodstvom zidarja Bogdana Ašanina iz Železnikov v mansardnem delu preoblikovali obstoječi okenski odprtini in izvedli dve novi, tako da je čelna fasada dobila ustrežnejšo podobo. Obnovili so obstoječe apnene omete, le v območju cokla so izvedli nove. Ometali so podstrešni venec in izdelali obrobe iz ometa okoli oken. Na podlagi vzorcev smo se odločili za dva svetla barvna fasadna tona (fasadne površine in obrobe ter venci). Zadnja dela na domačiji so se izvedla leta 2014. Zamenjana je bila strešna kritina tudi na preužitkarski bajti, hkrati je bil preoblikovan v preteklosti dodani balkon – gank v podstrešnem delu, ki pa je zaradi nove namembnosti mansardnega prostora še vedno potreben.

Obnova je uspešen poskus rekonstrukcije nekdanje avtentične podobe domačije.

Belo pri Sv. Katarini, domačija Belo 1, hiša pred obnovo (foto: D. Pediček, 2011)

Belo pri Sv. Katarini, domačija Belo 1, obnovljeni objekti na Lenartovi domačiji Belo 1 (foto: M. Sfiligoj, 2015)

5 Eda Belingar

EŠD: 25179

Naselje: **Belsko**

Občina: Postojna

Ime: **Belsko – vas, Belsko – Korito 1 in Korito 2**

Naslov: Belsko, parc. št. 1265/1, 1271/4, obe k. o. Belsko

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

V vasi Belsko so tri vodna zajetja, ki so vaščanom v preteklosti služila kot vir pitne vode. V letu 2013 so obnovili dve izmed njih.

Vodni izvir pod vaško cerkvijo, stoječo na vzpetini, je zaščiten z zidanim objektom s kovinskimi vratci. Voda se prosto pretaka v betonsko korito za napajanje in od tam odteka do kanala, speljanega pod vaško cesto. Nad koritom je bil podporni zid v precej slabem stanju. Na koncu korita je še en manjši obzidan izvir, prekrit s kovinskim pokrovom. Nad njim je napis v betonu 23. FANTERIA. Ob koritu je bil urejen tlak, na katerega so postavili cvetlična korita, ki so preprečevala parkiranje. Voda se je ob večjem vodostaju prelivala čez rob korita in zalivala tudi cestišče, tako da je to pozimi zamrznilo, kar je povzročalo težave v prometu.

Drugi vodni vir v vasi je t. i. Korito 2. Ob kasneje pozidanem gospodarskem poslopju domačije Belsko 27 je postavljeno betonsko korito za napajanje s pipo, iz katere priteka voda ob presežkih po podzemnih ceveh iz višje ležečega izvira na Dedniku.

Leta 2013 je Občina Postojna v sklopu projekta Od izvira do štirne, sofinanciranega iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja – Evropa investira v podeželje, začela obnavljati več objektov, med njimi tudi t. i. Koriti 1 in 2 v Belskem.

Za posege smo predhodno izdali kulturnovarstvene pogoje in na podlagi njihovega upoštevanja smo na projektno dokumentacijo izdali kulturnovarstveno soglasje. Vodno zajetje pri t. i. Koritu 1 se je očistilo, streha objekta se je hidroizolirala in zatravila. Obstoječa kovinska vrata so se očistila in zaščitila, namestil se je novejši tečaj. Korito se je očistilo, poškodovani deli ometa so se izvedli na novo z malto enake sestave in izvedbe, kot je obstoječa. Na novo se je kot suhi zid pozidal podporni zid nad koritom, ki zadržuje brežino in preprečuje, da bi zemlja drsela v korito. Zidani betonski deli in kovinski elementi ob zajetju so bili pobarvani po barvni študiji, ki jo je izdelal ZVKDS, OE Nova Gorica. Uredila se je tudi okolica. Predhodno se je odstranilo rastlinje, prav tako so se odstranili z betonsko malto izvedeni tlaki ob večjem izviru. Na novo so se položile kamnite stopnice. Ob koritu je urejen nov kamnit tlak z zaščitnimi kovinskimi stebrički. Urejeno je tudi odvodnjavanje vode ob večjem vodostaju.

Očiščeno je bilo tudi t. i. Korito 2, z njegovega dna se je odstranil nasuti material. Sanirane so bile poškodbe v ometu, poškodovana mesta so bila ponovno ometana z zalikanim ometom. Pri tem se je ohranila v omet vrezana letnica 1946 pod pipo. Na novo se je tlakovala okolica korita, uredilo se je odvodnjavanje ter ometal in pobarval se je meter visok pas nad koritom na gospodarskem poslopju, saj ureditve celotne fasade, ki je v zasebni lasti, projekt ni predvideval. Omarica s hidrantom, postavljena v bližini korita, se je odstranila. Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo v celoti fotodokumentirali.

Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo. Dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor etnologinja ZVKDS, OE Nova Gorica, Eda Belingar. Gradbena dela je izvajalo podjetje Marmor Sežana s podizvajalci, od katerih je treba pohvaliti predvsem podjetje GODINA, gradbeništvo in druge storitve, d. o. o., iz Kozine.

Belsko, Korito 1 pred obnovitvenimi posegi (foto: E. Belingar)

Belsko, Korito 1 po obnovi (foto: E. Belingar)

Belsko, Korito 2 pred obnovitvenimi posegi (foto: E. Belingar, 2010)

Belsko, Korito 2 po obnovi (foto: E. Belingar, 2014)

---

6 Božena Hostnik

EŠD: 28991

Naselje: **Bistrica ob Sotli**

Občina: Bistrica ob Sotli

Ime: **Bistrica ob Sotli – gospodarska poslopja domačije Bistrica ob Sotli 17**

Naslov: Bistrica ob Sotli 17

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Bistrica ob Sotli je naselje ob robu obširne ravnice ob Sotli in leži ob cesti Celje–Šmarje–Brežice. Ime kraju danes daje reka Bistrica, ki se tukaj pridruži vijugasti in počasnejši Sotli. Prvotno se je naselje imenovalo Leskovec, pozneje Šempeter oziroma Sveti Peter pod Svetimi Gorami. Med drugo svetovno vojno je naselje sodilo na območje, ki so ga nacisti namenili poselitvi z nemškimi kolonisti (Kočevarji) in so ga preimenovali v Königsberg am Sattelbach (Kraljevi breg ob Sotli). Po osvoboditvi so mu spet vrnilo ime Sveti Peter, a le do leta 1952, ko so ga na podlagi Zakona o poimenovanju naselij in označevanju trgov preimenovali v Bistrico ob Sotli. Vendar je ime Šempeter še vedno v rabi med ljudmi Obsotelja.

Šempeter je bil med prvo in drugo svetovno vojno prijetna vasica z razgibanim vaškim življenjem, ki je štela približno 2300 prebivalcev. V kraju so imeli trgovine, kovačije, pekarno, dva do tri mesarje, kolarje, krojače, šiviljo, čevljarje, mlekarno, strojarjo, ledrarijo, trafiko, štiri mline, apnarje in kar 14 gostiln (<http://www.sem5er.com/gostilna-šempeter-2/tradicija/>). Ena izmed gostiln je bila tudi Gabronova. Nastala naj bi sredi 19. stoletja. Poleg gostilniškega poslopja, v katerem je sedaj sedež Občine Bistrica ob Sotli, so ji pripadala še gospodarska poslopja, ki so stala severno od gostilne. Poslopja v nizu so tri: romarska hiša, ledenica in delavnica. Romarska hiša na vzhodu je bila namenjena prenočevanju romarjev. V bližini Šempetra so Svete gore, kamor so verniki v maju in septembru množično prihajali na romanje (predvsem iz Hrvaškega Zagorja in z Dravskega polja). Romarska hiša je nadstropna, nepodkletena, zidana stavba, kjer so bile sobe v nadstropju namenjene prenočevanju, v pritličju pa sta bila kuhinja in prostor za živali (npr. konje romarjev). Na zahodni strani romarske hiše je pritlični enocelični objekt, ki je bil namenjen za ledenico – hladilnico za gostilno in mesarijo. Gostilničar Gabron je bližnje ribnike jeseni zajezil in pozimi, ko je voda zamrznila, sekal led in ga s konji prevažal v ledenico. Led se je obdržal vse leto in na njem so hladili pijačo in meso. Strop v ledenici je iz traverznih obokov, streha pa je ravna in je služila kot terasa, na katero je bil dostop iz romarske hiše. Na terasi je bil manjši okrasni vodnjak. Ograjena je bila s stebričasto ograjo iz umetnega kamna. Zadnji v nizu objektov je pritlična, dvocelična delavnica, ki je bila zgrajena v času med obema vojnama. Del objekta, ki se stika z ledenico, je bil namenjen kovaški in kolarski dejavnosti, preostali prostor pa je bil nekaj let namenjen manjši vaški trgovini, nato pa je

služil kot delavnica. Objekt ima somerno dvokapno streho, krito z opeko.

Občina Bistrica ob Sotli, ki je zdaj lastnica Gabronove domačije, se je odločila, da bo gospodarska poslopja obnovila in jim namenila novo dejavnost. Leta 2012 je uspešno kandidirala na razpisu Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323. Gospodarska poslopja, ki stojijo na parc. št. 29/1, k. o. Kunšperk, so varovana kot objekt kulturne dediščine z Odlokom o prostorskih ureditvenih pogojih za območje Občine Šmarje pri Jelšah (Uradni list RS, št. 69/93 – za Občino Bistrica ob Sotli). Obenem so gospodarska poslopja na območju Bistrice ob Sotli – trško naselje (EŠD 4592), ki ima lastnosti kulturnega spomenika in je varovano z Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Občine Šmarje pri Jelšah, (Uradni list RS, št. 35/90).

Obnovitvena dela so bila zahtevna, saj so bili objekti v zelo slabem gradbenem stanju. Posebej je to veljalo za osrednji prostor – nekdanjo ledenico. ZVKDS, OE Celje, je pripravil kulturnovarstvene pogoje, na podlagi katerih je bila izdelana gradbena dokumentacija. Vsa poslopja je bilo treba najprej statično sanirati. Pri ledenici pa je bilo treba rekonstruirati severno steno in strop zaradi samoporušitve. Nato se je zamenjala strešna kritina na romarski hiši in delavnici. Rekonstruirale so se okrasno rezljane lesene vetrne letve. Na terasi ledenice so se izdelale replike ograje iz umetnega kamna, saj so se na podstrešju romarske hiše našli kalupi odlitkov ograje. Kar nekaj pozornosti smo posvetili stavbnemu pohištvu in okovju. Žal je investitor pogojeval energetsko varčna okna in ni želel (zaradi financ) upoštevati pogoja škafkastih oken. Se je pa ohranilo trgovinsko okno na zahodni strani objekta, kjer je bila delavnica. Nekdanje trgovinsko okno s podometno kovinsko roletno se je obnovilo, tako da rolete sedaj delujejo. Za izbiro barvnega tona fasade, ki je bila izvedena kot klasično zariban gladek omet, smo uporabili zadnji najdeni barvni odtenek, pri barvi stavbnega pohištva pa prvotno najdeni zeleni odtenek (ki je bil že čisto zbledel).

Tudi v notranjosti objektov so se izvajala nekatera gradbena dela (npr. sanirni ometi v ledenici), četudi niso bila predmet razpisa ukrepa 323. Občina Bistrica ob Sotli namerava notranjost objekta v prihodnje dokončati s sredstvi, pridobljenimi na nadaljnjih razpisih. Objekt naj bi imel poslovno turistično namembnost. V ledenici nameravajo urediti reprezentančni prostor, v romarski hiši pa morebitni hostel.

Gradbena dela so bila uspešno zaključena spomladi 2013. K uspešnemu zaključku je pripomogla tudi izbira glavnega izvajalca, to je podjetja Remont, d. o. o., ki že ima izkušnje z obnovo zaščitene objekta. Sodelavca ZVKDS Aleš Plevčak, gradbeni tehnik, in odgovorna konservatorka Božena Hostnik, univ. dipl. etnologinja, pa sta izvajala reden tedenski monitoring. Zavzeto pa je bilo tudi sodelovanje predstavnikov Občine Bistrice ob Sotli.

Bistrica ob Sotli 17, gospodarsko poslopje pred obnovo (foto: B. Hostnik, 2009, arhiv ZVKDS, OE Celje)

Bistrica ob Sotli 17, gospodarsko poslopje po obnovi (foto: B. Hostnik, 2013, arhiv ZVKDS, OE Celje)

---

7 Božena Hostnik

EŠD: 26681

Naselje: **Bistrica ob Sotli**

Občina: Bistrica ob Sotli

Ime: **Bistrica ob Sotli – hiša Bistrica ob Sotli 26**

Naslov: Bistrica ob Sotli 26

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Hiša Bistrica ob Sotli 26, z domačim imenom Bratuševa hiša, stoji na severovzhodnem delu naselja Bistrica ob Sotli, na parc. št. *158, k. o. Kunšperk. Bistrica ob Sotli je naselje ob robu obširne ravnice ob Sotli in leži ob cesti Celje–Šmarje–Brežice. Prvotno se je naselje imenovalo Leskovec, pozneje Šempeter oziroma Sveti Peter pod Svetimi Gorami. Med drugo svetovno vojno so ga preimenovali v Königsberg am Sattelbach (Kraljevi breg ob Sotli). Po osvoboditvi so mu spet vrnilo ime Sveti Peter, a le do leta 1952, ko so ga na podlagi Zakona o poimenovanju naselij in označevanju trgov preimenovali v Bistrico ob Sotli.

Obravnavani objekt Bistrica ob Sotli – hiša Bistrica ob Sotli 26 (EŠD 26681) je varovan z Odlokom o razglasitvi kulturnega spomenika lokalnega pomena na območju Občine Bistrica ob Sotli (Uradni list RS, št. 14/12). Stoji na vplivnem območju Bistrica ob Sotli – trško naselje (EŠD 4592), ki ima lastnosti kulturnega spomenika in je varovano z Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Občine Šmarje pri Jelšah (Uradni list RS, št. 35/90).

Stanovanjska hiša je del nekdanje Bratuševe domačije, ki jo sestavljata še gospodarsko poslopje, ki nima lastnosti kulturne dediščine, saj je z gradbenimi posegi izgubilo lastnosti dediščine, ter nizki kozolec na dve okni. V franciscejskem katastru je vrisano samo gospodarsko poslopje, stanovanjska hiša je bila, po zasnovi sodeč, grajena sredi ali konec 19. stoletja, doživela pa je kar nekaj gradbenih posegov. V osnovi tradicionalno zasnovana, pritlična, delno podkletena, zidana hiša ima na dvoriščni strani vhodni prizidek, ki se nadaljuje v prizidek gospodarskega dela, zaradi katerega ima hiša sedaj lomljen tloris. Streha je tlorisno razgibana, dvokapna s čopi, krita z opeko. V prizidku, kjer je bilo gospodarsko poslopje, je bila preša, v nadstropju pa sta bili kašča in manjša soba. V pritličju hiše je ohranjena prvotna tlorisna zasnova. Od notranje opreme je v hiši nekaj pohištva, datiranega v čas po drugi svetovni vojni, ter krušna peč z zanimivim motivom pečnic.

Na Bratuševi domačiji so po smrti lastnikov zadnjih nekaj let prebivali najemniki, nato pa se je Občina Bistrica ob Sotli odločila za nakup domačije z namenom spremeniti jo v muzejski in poslovni objekt. Leta 2012 je občina uspešno kandidirala na razpisu Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323. Na podlagi kulturnovarstvenih pogojev je STUDIO A PLUS izdelal IDZ št. 004/2011 za rekonstrukcijo objekta.

Obnovitvena dela na stanovanjski hiši so obsegala statično sanacijo temeljev in sanacijo kletnih prostorov ter obnovo poškodovanih delov fasade in beljenje fasade s ponovitvijo prvotne členitve. Stavbno pohištvo se je v celoti menjalo, le vhodna vrata so se popravila. Žal je bil izvajalec neprimeren in kljub vzorcu stavbnega pohištva ni izdelal popolne replike. Obnovil se je tudi bogat kamnit vhodni portal, ki je bil na dnu delno poškodovan. Strešna kritina se je v celoti zamenjala z bobrovcem, ostrešje se je popravilo. V zaključku del se je uredila še okolica hiše. V celoti se je rekonstruiral leseni plot okoli vrta. Ker bo objekt namenjen javnosti, se je okolica tlakovala z betonskimi tlakovci.

Konservatorski cilji so bili doseženi. Sodelavca ZVKDS Aleš Plevčak, gradbeni tehnik, in odgovorna konservatorica Božena Hostnik, univ. dipl. etnologinja, sta izvajala redni terenski monitoring. Zavzeto pa je bilo tudi sodelovanje lastnikov – predstavnikov Občine Bistrice ob Sotli. Občina Bistrica ob Sotli se namerava prijaviti še na nadaljnje razpise, s pomočjo katerih se bo obnovila notranjost objekta. Objekt naj bi v prihodnosti postal sinteza muzejske in poslovne funkcije.

Bistrica ob Sotli 26, hiša pred obnovo (foto: B. Hostnik, 2010, arhiv ZVKDS, OE Celje)

Bistrica ob Sotli 26, hiša po obnovi (foto: B. Hostnik, 2014, arhiv ZVKDS, OE Celje)

8

Suzana Vešligaj

EŠD: 1216

Naselje: **Bolehnečici**

Občina: Sveti Jurij ob Ščavnici

Ime: **Bolehnečici – Županova domačija**

Naslov: Bolehnečici 10

Področje: E

Obdobje: 1897

Na območju Slovenskih goric nam je uspelo ohraniti dokaj obsežen seznam tako varovanih spomenikov kot registrirane nepremične dediščine. Delno je k temu pripomoglo subvencioniranje v okviru ukrepa 323, ki ga je razpisalo Ministrstvo za kmetijstvo in okolje v okviru izvajanja Programa razvoja podeželja 2007–2013.

Tako se je na seznam izbranih projektov obnove že drugič uvrstil kulturni spomenik lokalnega pomena Bolehnečici – Županova domačija (EŠD 1216). Vas Bolehnečici je tipično obcestno naselje z dokaj strnjeno poselitvijo. Kot taka je vse do danes delno ohranila prvotno parcelacijo in z njo povezano pozidavo. Hiše stojijo na obeh straneh ceste. Med njimi najbolj izstopajo starejše z bogatimi fasadami iz druge polovice 19. stoletja, ki jih krasijo izjemna poslikana stebriščna stopnišča. Slemena hiš potekajo vzporedno s cesto. Na zadnji, dvoriščni strani teh starejših domačij pa je mogoče slediti nizu večjih gospodarskih poslopij.

Po nekaterih zgodovinskih virih se vas Bolehnečici omenja že leta 1430, in sicer v povezavi z dvorcem s pripadajočimi kmetijami in mlinom. Radgonski urbar iz leta 1500 je za ta kraj poznal več imen, kot so Walchnetzen, WalchnentzW in Walhenantzen. Samo ime Bolehnečici se jezikovno izpeljuje iz govornice kajkavskih Hrvatov iz okolice Varaždina, ki so Prekmurce imenovali Bohneci, kar naj bi bila skrajšana oblika za Bolehnečici. Tako bi bilo mogoče kraj povezovati s staro naselitvijo priseljencev iz Prekmurja ali pa celo iz Medžimurja. Med izjemne stavbne stvaritve, ki je oko mimoidočega ne more spregledati, sodi prav Županova domačija, stanovanjska hiša iz vrste najstarejših stavb s konca 19. stoletja, z ohranjeno bogato fasadno profilacijo v bidermajerskem stilu. Svojtven pečat ji daje prav vhodna lopa na dveh stebrih, s poslikanim timpanonom in dvoramnim stopniščem iz avtohtonega peščenjaka.

Začetek gradnje Županove domačije datira v leto 1896 po predhodno izdelanem načrtu zidarskega mojstra Josefa Strainschaka iz Gornje Radgone iz leta 1888. V prvotnem načrtu ni bilo predvideno vhodno stebriščno stopnišče. Poleg hiše je izdelan tudi tloris niza gospodarskih poslopij pod isto streho, ki so s stanovanjskim delom povezana z zunanjo vzhodno steno.

Gradnja hiše je bila zaključena leta 1897, fasada pa leta 1899. Zadnja letnica je vklesana v zgornji del tako glavnega kot dvoriščnega portala.

Po pričevanju potomcev prvotnih lastnikov, ki vzorno skrbijo za družinsko dediščino, naj bi hišo gradili Furlani (zidarji iz

Furlanije), ki jim je prav na prleškem koncu mogoče pripisati zasluge za vse te arhitekturne stvaritve tega obdobja.

Zaradi vseh teh arhitekturnih kvalitiet je bila domačija z Odlokom o razglasitvi nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Občine Ljutomer (Uradni list RS, št. 59/92) razglašena za etnološki spomenik.

Do nedavnega sta stanovanjska hiša in del gospodarskih poslopij navkljub skrbnemu vzdrževanju kazali dokaj žalostno podobo. V okviru omenjenega razpisa so lastniki leta 2008 pridobili sredstva za obnovo zunanosti stanovanjske hiše (obnova je bila predstavljena v VS 46/2009/10). Projekt je bil uspešno zaključen. Leta 2013 pa so se s sredstvi, pridobljenimi na istem razpisu, izvedli restavratorska dela na poslikavah in kamnitih detajlih vhodne lope stanovanjske hiše ter obnova zunanščine hleva in skednja.

»Frankenšpic« (vhodna lopa) stanovanjske hiše, ki se ponša z izjemnimi kamnoseškimi detajli in poslikavami, je najbolj reprezentančen stavbni element stanovanjske hiše. Stoji v osrednjem rizalitem delu podolžne obcestne fasade in je sestavljen iz kamnitega dvoramnega stranskega stopnišča. Dvokapna opečna strešica sloni na dveh štrikotnih stebrih, poslikanih v stilu marmorina. Po ustnem izročilu naj bi bil avtor tovrstnih poslikav furlanski slikar Jakob Brollo, predstavnik znane poznonazarenske smeri, ki je deloval tako na Štajerskem kot na Koroškem.

Pred obnovo same stanovanjske hiše so bila opravljena sondiranja ometov vhodne lope, ki so pokazala, da je bil prvotni videz vhodne lope popolnoma drugačen.

Med obnovo se je izkazalo, da je bil tudi pravokoten kamniti portal v originalu marmoriran, vendar je bil pred desetletji, ko je bila hiša deležna večje obnove, prepleskan z rjavo sivim opleskom. Pri odstranjevanju sekundarnih barvnih nanosov se je izkazalo, da je imel portal na vrhu in ob straneh štukaturno ornamentiko, ki je bila pozlačena oz. posrebrena. Poslikana barvna plast na oboku se je na nekaterih mestih luščila ali pa je odpadla skupaj z ometom. Pred pričetkom del so se opravili natančni ogledi in sondiranja, kar je bila osnova za določitev materialov in postopkov restavriranja celotne vhodne lope. Glede na stanje poslikav, stebrov, obokov in kamnitega portala so bili izvedeni naslednji restavratorski postopki:

- priprava delovišča,
- pregled poslikav,
- sondiranje,
- odstranjevanje površinskih nečistoč,
- odstranjevanje oslabelih ometov,
- brušenje štukaturne ornamentike (sekundarni barvni nanos),
- utrjevanje poslikav in ometa,
- globinsko utrjevanje,
- kopiranje vzorcev oz. ornamentov poslikav,
- priprava mase za injektiranje,
- globinsko injektiranje,
- priprava mase za kitanje (zmes gašenega apna in peska),
- kitanje,
- rekonstrukcija poslikav na mestih kitanja s pomočjo šablone,
- barvno podlaganje,
- finalna retuša.

Vsi postopki restavriranja vhodne lope so bili dokumentirani pred in med obnovo ter po njej.

Obnovljen je bil tudi nadstrešek nad dvoriščnim vhodom v stanovanjsko hišo. Zaradi zalomljenih naklonov obstoječega nadstreška, prekritega deloma s plastično valovito kritino, deloma s salonitno valovito kritino, je bila v okviru priprav predračunov predvidena loksirana rebrasta pločevinasta kritina v barvi opeke. Vendar se je med obnovo izkazalo, da je mogoče dvokapni nadstrešek oz. njegovo vzhodno strešino izvesti z enim samim naklonom. Ob tem pa se je odprla možnost prekrivanja strehe z opečno kritino. Slednjo smo v barvi in videzu približali obstoječi zarezni opečni kritini bližnjega hleva. Da bi se izognili nevšečnostim prekrivanja zahodne strešine nadstreška s strešino gospodarskega poslopja, smo uporabili staro opečno kritino zareznik. Tako smo rešitev novega nadstreška nad dvoriščnim vhodom v stanovanjsko hišo rešili tako vizualno kot funkcionalno.

V okviru omenjenega ukrepa je bila obnove deležna zunanjščina dveh večjih gospodarskih poslopij, in sicer hleva, ki se pravokotno stika s stanovanjsko hišo in predstavlja vzhodno mejo domačije, ter skednja, ki zaključuje južno mejo dvorišča.

Zaradi dotrajanosti je bilo treba odbiti večji del ometov. Ponekod je bilo treba zaradi dokaj visokega deleža vlage v zidovih, grajenih iz klasične polne opeke, odstraniti prhlo opeko, nato pa luknje na novo pozidati z opeko istega formata. Temu je sledila zaščita z zaglajenimi ometi. Na vzhodni fasadi skednja je bilo treba obstoječa vrata na podstrešje zamenjati z novimi, izdelanimi po vzoru prvotnih. Vse okovje prvotnih vrat se je ohranilo in namestilo na nova vrata. Vsa gospodarska poslopja so se prepleskala z bioapneno barvo. Le zračne line zahodne stranske fasade skednja so se tonirale v barvi opeke. Vsa navedena obnovitvena dela so potekala v skladu s konservatorsko-restavratorskimi izhodišči obnove in prezentacije po konservatorskem programu. Uspešnost projekta je treba pripisati tudi dobremu sodelovanju s samimi lastniki in izjemnemu posluhu izvajalca obnovitvenih del Zidarstvo Marjan Fuks, s. p., Pristava 21c, Cirkulane. Restavratorska dela vhodne lope je izvedla Eva Kancler, akademska restavratorka.

Bolehnečici, Županova domačija, notranjost obokane vhodne lope pred obnovo (foto: Eva Kancler, april 2013)

Bolehnečici, Županova domačija, kamnoseški detajli glavnega portala pred obnovo (foto: Eva Kancler, april 2013)

Bolehnečici, Županova domačija, vhodna lopa pred obnovo (foto: Eva Kancler, april 2013)

Bolehnečici, Županova domačija, obnovljena vhodna lopa (foto: S. Vešligaj, maj 2013)

Bolehnečici, Županova domačija, restavrirani kamnoseški detajli glavnega portala (foto: S. Vešligaj, maj 2013)

Bolehnečici, Županova domačija, obnovljena notranjost oboka vhodne lope (foto: S. Vešligaj, maj 2013)

---

9 Andrejka Ščukovt

EŠD: 10007

Naselje: **Bovec**

Občina: Bovec

Ime: **Bovec – trško jedro**

Naslov: Kot 55

Področje: E

Obdobje: 20. stoletje

Nadstropna večstanovanjska vogalna hiša s secesijsko fasado je bila zgrajena na začetku 20. stoletja. Okrog leta 1976 je bila temeljito sanirana, ko so ji na južni fasadi dozidali prizidek. Osnovni objekt je tlorisno pravokotne oblike, pokriva ga štirikapna streha z lesenim ostrešjem in velikim napuščem z obdelanimi glavami špirovcev. Severno, vzhodno in zahodno fasado hiše krasi pas poslikave, ki teče tik pod strešnim napuščem. Vsa tri izpostavljena pročelja imajo v ometu narejene vratne in okenske okvirje, rustikalno poudarjen talni zidec ter horizontalne in vertikalne členitve. V nadstropju nad glavnim vhodom je zidan balkon, ki ga podpirata dve konzoli. Vsako od njiju krasi levja glava. Vhod v pritličje hiše je na sredini stranske cestne fasade. Najprej se vstopi v vežo s stopniščem, na levi so kuhinja, soba, shramba in čevlarska delavnica, na desni je vhod v lokal. Iz čevlarske delavnice, ki ni več v uporabi, a ima ohranjeno čevlarsko opremo, je izhod

na dvorišče in vrt.

Hiša Kot 55 je bila v potresu leta 1998 poškodovana in po njem sanirana. Izvedene so bile jeklene horizontalne zunanje in notranje vezi po obodu ter v višini plošče nad pritličjem in nadstropjem. Objekt so tudi injektirali s cementno maso. Leta 2004 ga je potres ponovno poškodoval. Nastale so površinske razpoke na kamnitih ter opečnih zidovih in ometih. Državna tehnična pisarna je bila mnenja, da je treba objekt porušiti zaradi prevelikih stroškov sanacije. Ocenili smo, da ekonomska upravičenost še ni zadosten razlog za porušitev objekta.

Rekonstrukcija oziroma popotresna sanacija objekta Kot 55 se je pričela konec leta 2013, zaključila pa se je leta 2014. Popotresna sanacija je obsegala ponovno sistematično injektiranje vseh nosilnih zidov. Sledili so podbetoniranje temeljev, izvedba zunanjih jeklenih vezi pod pasom dekoracije, rušenje stropa nad pritličjem in nadomestitev z armiranobetonsko ploščo, ojačitev objekta z armiranobetonskim okovjem v vzdolžni smeri preko obeh etaž, izvedba armiranobetonskega venca, rušenje močno poškodovanih predelnih sten, zamenjava azbestne kritine z ravnimi vlaknocementnimi ploščami v sivi barvi in slikanje fasad na podlagi barvne študije. Obstoječe lesene stopnice v pritličju so nadomestile nove armiranobetonske. Prvi dve originalni kamniti stopnici sta se ohranili. Teraco tlak v veži je bil obnovljen. V objektu smo sondirali in dokumentirali stenske beleže. Ugotovili smo šablonirane poslikave, obnovo katerih lastniki objekta kategorično zavračajo. Obnova objekta je bila zaključena leta 2014.

Bovec, Kot 55, pogled na objekt po prvi popotresni sanaciji, 2002 (foto: A. Ščukovt)

Bovec, Kot 55, hiša po obnovi (foto: A. Ščukovt)

10 Borut Križ

EŠD: 9563

Naselje: **Brezje pri Trebelnem**

Občina: Mokronog – Trebelno

Ime: **Brezje pri Trebelnem – arheološko najdišče Šumeje-Log**

Področje: A

Obdobje: starejša železna doba

Na grebenu severno od avtoceste Ljubljana–Zagreb ležijo utrjeno prazgodovinsko gradišče Karlin in pripadajoča gomilna grobišča. V večji skupini gomil, ki leži zahodno od utrjenega naselja, na parc. št. 2036, k. o. Ornuška vas, so domačini strojno poškodovali dve prazgodovinski gomili. Gomilo 12 (Dular/Križ, Železnodobno naselje in grobišče v Brezjah pri Trebelnem, AV 41, 531–556, 1990) so uničili v celoti in na njej uredili deponijo, plašč gomile 13 pa so poškodovali na vzhodni strani. Drobni arheološki najdb nismo našli.

Brezje pri Trebelnem, poškodovani gomili 12 in 13 z deponijo odpadnega gradbenega materiala na gomili 12 (foto: B. Križ)

---

11 Ernesta Drole, Anton Naglost

EŠD: 24546

Naselje: **Budanje**

Občina: Ajdovščina

Ime: **Log pri Vipavi – spomenik madžarskemu vojaku**

Področje: Z

Obdobje: druga četrtina 19. stoletja, 1845

Leta 1813 je bilo konec Ilirskih provinc in konec francoske oblasti nad delom slovenskega ozemlja. V Logu pri Vipavi je 3. oktobra 1813 prišlo do spopada med umikajočo se francosko vojsko in skupino madžarskih huzarjev, ki so služili v avstrijski vojski. Vodil jih je Rostas Palnak, ki je v spopadu padel. Pripadniki 5. huzarskega regimenta svojega padlega moža niso pozabili, desetletja kasneje so mu na mestu spopada postavili spomenik. Leta 1845 je Karel Seppenhoffer, vojak oficir, v spomin na svojega vojnega tovariša izdelal kamnit kip. Postavili so ga na kamnit valjast podstavek z napisom v madžarskem in nemškem jeziku. Okoli spomenika je bila postavljena kovana kovinska ograja.

Kip vojaka v huzarski opremi je zmotil italijanske oblasti po prvi svetovni vojni, zato so ga odstranili s podstavka. Kip je bil zakopan v Vrhpolju, in ko je bil najden, je bil močno poškodovan. Potem ko je bil urejen lapidarij v Goriškem muzeju, je tam našel svoje mesto ohranjeni del trupa. V Logu pri Vipavi pa je ostal drugi del spomenika, valjast podstavek, ki sam po sebi ni mogel pričati, v kakšnih zgodovinskih okoliščinah je nastal. Mimoidoči so si tako marsikdaj zastavljali vprašanje o vlogi in namenu tega nenavadnega ostanka spomenika.

O spomeniku je ohranjeno dovolj dokumentarnega gradiva, zato ga je bilo možno restavrirati. Restavratorske posege smo na kamnitem platoju in valjastem podstavku opravili že v letu 2010. S kamnitih delov smo z mikropeskanjem najprej očistili umazanijo in alge. Da ne bi poškodovali vklesanega posvetilnega napisa (na severni strani v madžarskem, na južni pa v nemškem jeziku), smo uporabili zelo nizek pritisk. Delo smo nadaljevali z demontažo določenih kamnitih delov platoja, ki smo jih prepeljali v restavratorsko delavnico. Počene dele smo z epoksidnimi lepili ponovno spojili. Pri spajanju smo med oba dela vstavili nerjaveče kline. Manjkajoče okrušene dele smo domodelirali z maso umetnih smol s kalcidnim peskom. Z enakim posegom restavrirali valjast podstavek. Površino plombiranih delov smo strukturno in barvno poenotili z originalom, na koncu pa zaščitili s hidrooljefobnim premazom.

S tem je bil prvi del restavratorskega pristopa zaključen.

Delo smo nadaljevali v letu 2013. Za cilj smo si postavili izdelavo kopije manjkajoče figure. Izhodiščna točka so bili ostanki originala, shranjeni v Goriškem muzeju, in shranjena fotodokumentacija.

Originalne ostanke (del glave, trup in zgornji del desne noge) smo demontirali in jih iz lapidarija Goriškega muzeja v Kromberku prepeljali v restavratorsko delavnico. Na

razpolago smo imeli še spodnji del desne noge, ki so ga pred časom našli pri nekem kmetu v bližnji vasi.

Na osnovi teh originalov smo izdelali kalupe in kopije. Kopije so bile iz lahkega poliuretanskega materiala, obdane s tršo prevleko (kremenit). Dele smo po fotopredlogi sestavili v zeleno obliko, manjkajoče dele pa domodelirali. Pri tem smo uporabili različne materiale (siporeks, maltit, glino, modelirno maso). Določeni deli so bili na starih fotografijah nejasni, zato smo si pomagali s fotografijami iz literature, ki prikazujejo takratne uniforme madžarskih vojakov.

Tako zmodelirana figura nam je služila za izdelavo kalupa (silikonski kavčuk Modrin in kapa iz mešanice poliestra in aerosila). Za lažje razstavljanje ter nato ponovno sestavljanje smo kalup izdelali iz petih delov, med seboj spetih z vijaki. Sledila je priprava materiala za izdelavo odlitka. Kot mešanico smo uporabili zmes belega cementa, kalcidnega peska, dodatek sivega cementa, določenih barvnih pigmentov in plastifikatorja. Za kip, ki meri v višino 185 cm, smo uporabili pribl. 500 kg mase, zmešane v gradbenem mešalniku.

Po demontaži kalupa smo površino odlitka strukturno in tonsko obdelali. Dokončan izdelek smo z avtodvigalom prepeljali do valjastega podstavka in ga nanj pritrdili z večjim vijakom. Sablja, ki je del kipa, je iz nerjaveče peskane kovine, utrjene na eni strani v ročaj, na drugi pa v podnožje kipa.

Spomeniku bomo dali dokončno podobo še s postavitvijo kovinske ograje na obstoječe temelje. Za ta poseg pa je treba zbrati še denarna sredstva.

---

12 Draško Josipovič, Barbara Brezigar, Matija Turk

EŠD: 4746

Naselje: **Bukovica**

Občina: Renče – Vogrsko

Ime: **Bukovica pri Gorici – arheološko najdišče Britof**

Naslov: parc. št. 29/16, k. o. Bukovica

Področje: A

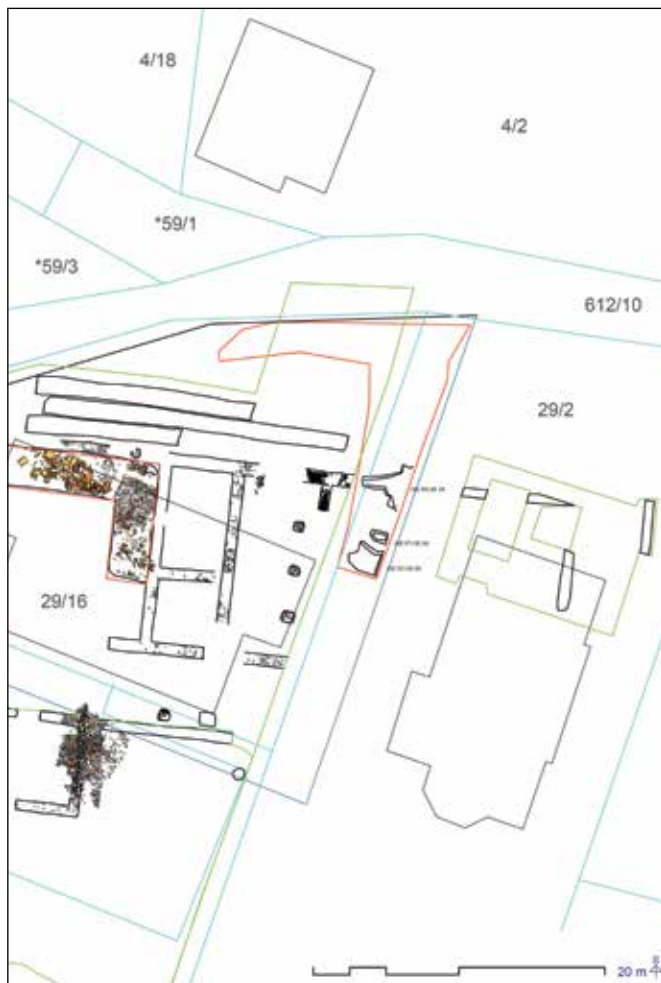
Obdobje: rimsko obdobje

Arheološko najdišče Britof v Bukovici leži v Spodnji Vipavski dolini ob vznožju Biljenskih gričev. V antiki je tu potekala rimska itinerarna cesta Akvileja–Emona. Kot arheološko najdišče je bil Britof znan že v času avstro–ogrske monarhije, ko so konec 19. stoletja v vaškem vodnjaku in okolici našli odlomke rimske strešne opeke, lončenine in kamnite žrmlje. Sledovi rimske ceste so bili takrat še vidni na poljih med Britofom in Vogrskim. Nova spoznanja o antični poselitvi Bukovice so prinesle arheološke raziskave v letih 2005 in 2008, ki jih je vodil ZVKDS, OE Nova Gorica (glej Tomaž Fabec in Tina Žerjal, Odstрта Bukovica, Bukovica 2013). Leta 2008 so bili na parc. št. 29/1 odkriti arhitekturni ostanki velikega rimskega stavbnega kompleksa s centralnim dvoriščem, ki bi lahko bili ostanki rimske podeželske vile ali pa rimske obcestne preprežne postaje, omenjene v zgodovinskih virih kot mutatio ad Fornulos.

Na parc. št. 29/16, k. o. Bukovica, je bila zaradi ureditve parkirišča in novega dostopa do večstanovanjskega objekta predpisana arheološka raziskava, ki jo je pod vodstvom mag. Draška Josipoviča izvedlo podjetje Avgusta, d. o. o., v dveh delovnih dneh, 18. in 19. julija 2013.

Severovzhodno od novogradnje ob meji s parc. št. 29/2 smo izkopali pas širine 2,5 m in dolžine 18,4 m, vzdolž vaške ceste na severni strani parcele (ob meji s parc. št. 612/10) pa pas širine 2,3 m in dolžine 17,3 m. Vrhnji sloj zemlje je bil odstranjen strojno, temu je sledil ročni izkop do globine 70 cm oziroma do sterilne geološke osnove. Pas vzdolž vaške ceste je bil v celoti izkopan strojno, ker so se tam arheološke najdbe pojavljale le sporadično. Stratigrafija na najdišču je enostavna, v profilih smo prepoznali do štiri plasti: SE 01 – ruša, ki ni bila povsod prisotna, pod njo je bila plast SE 02, v kateri so bili odlomki gradbenega materiala, med njimi tudi antični gradbeni material. Količina antičnih najdb se je opazno povečala v plasti SE 03, ki je poleg opečnatega drobirja vsebovala večje odlomke tegul, imbreksov, lončenine, nekaj fragmentov stekla in živalskih kosti, ki so pripadale večinoma govedu. Najdbe v tej plasti so bile zgoščene le

Bukovica pri Gorici, arheološko najdišče Britof, načrt odkritih antičnih arhitekturnih ostankov (po Fabec in Žerjal 2013) v Bukovici z novo odkopanim izkopnim poljem leta 2013, označenim z rdečo linijo desno zgoraj. S črno linijo so označeni trije odkriti vkopi.

na prostoru vzdolž parc. št. 29/2. Proti severovzhodu se je količina najdb manjšala. V plasti SE 03 so bili tudi ostanki granat iz prve svetovne vojne. V sicer arheološko sterilni ilovnati plasti SE 04 smo na globini približno 50 cm pod današnjim površjem dokumentirali tri plitve vkope, globoke 15 do 25 cm, zapolnjene z antičnim odpadnim gradbenim materialom in lončenino. Vrhnji del plasti SE 04, v katero so bile vkopane jame, najverjetneje predstavlja nekdanjo antično hodno površino, čez katero je bila nasuta plast SE 03, ki jo zaradi večje količine odpadnega gradbenega materiala interpretiramo kot antično ruševinsko plast, ostanek večjega rimskodobnega poslopja, odkritega leta 2008 na prostoru zahodno in vzhodno od našega izkopnega polja.

Že omenjene arheološke raziskave, opravljene na Britofu v letih 2005 in 2008, so potrdile rimskodobno poselitev v času od 1. do 3. stoletja. V ta čas lahko uvrstimo tudi najdbe, odkrite med našo raziskavo, ki so povsem analogne najdbam iz izkopavanj leta 2008. Predvsem so bili najdeni odlomki grobe kuhinjske keramike, okrašene z glavničanjem, odlomki finega namiznega posodja – sigilatne skodelice in krožnika ter odlomek skodelice, prevlečene s svinčeno glazuro zelenkaste barve. Velik del najdb predstavljajo tudi odlomki velikih transportnih posod – amfor.

13 Eda Belingar

EŠD: 29028

Naselje: Bukovje

Občina: Postojna

Ime: Bukovje – Studenec

Naslov: Bukovje, parc. št. 2286/1, k. o. Bukovje

Področje: E

Obdobje: 1841

Južno od vasi Bukovje ob stari poti v Predjamo je pod brežino izvir vode, ki se steka v zidan kamnit zbiralnik okroglega tlorisa, prekrit z lepo zidano kamnito kupolo. Celotno kamnito konstrukcijo s prednje strani zapira fasada, kamnit suhi podporni zid. V obokan prostor vodi vhodna odprtina, ki jo premošča kamnita preklada z vklesanimi inicialkama AJ (domnevno Alojz Jurca) in letnico 1841. Gre za izjemno delo in enkratno oblikovanje vodnega zajetja. Desno od vhoda je k bregu, podprtem s kamnito škarpo, prislonjeno betonsko napajalno korito.

Izvir Studenec stoji na občinski zemlji. Betonsko korito, ki je ob izviru, sta Anton Marušič, po domače Tone Bajcov, in njegov sovaščan iz Bukovja Jože Širca, po domače Zidančev Jože, zvelkla do roba parcele, kjer je še danes. Na njegovem mestu so potem okoli leta 1953 naredili novo korito.

V objektu takoj na levi strani je bilo korito, v katero so nalivali vodo, da je po približno en meter dolgi kovinski cevi tekla v manjše napajalno korito, ki je bilo zunaj objekta ob vhodu na levi strani in v katerem so napajali manjša teleta. Koritca danes ni več. Nekateri vaščani v koritu še vedno napajajo svoje živali.

Leta 2013 je Občina Postojna v sklopu projekta Od izvira do štirne, sofinanciranega iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja – Evropa investira v podeželje, obnovila tudi studenec v Bukovju.

Za posege smo predhodno izdali kulturnovarstvene pogoje in na podlagi njihovega upoštevanja smo na projektno dokumentacijo izdali kulturnovarstveno soglasje. Sprva je bila očiščena zelo zaraščena okolica, ohranila pa se je lipa v neposredni bližini. Betonsko korito je bilo nadomeščeno s klesanim kamnitim. Vodni zbiralnik se je izpraznil, dno in stene so se očistile alg in slabo sprijetih delov malte, s katero so v preteklosti krpali poškodovane dele. Z vodo pod pritiskom se je očistila tudi vhodna fasada. Kamni, ki so zdrsnili iz prvotne lege, so se postavili na svoje mesto. Utrdil se je tudi vrh prednje fasade, kamni pa so se le na novo zastčili z apneno malto. Vrh kupole, ki gleda iz terena, se je dopolnil z manjkajočimi kamni, sicer pa je ostal nedotaknjen. Vhodna odprtina se je zaprla z novimi kovanimi vratci, na novo sta se uredila dotok vode v korito in odtok iz njega, pozidal se je podporni zid nad koritom in tlakovala se je okolica.

Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo v celoti fotodokumentirali.

Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo. Dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor Eda Belingar, etnologinja ZVKDS, OE Nova Gorica. Gradbena dela je izvajalo podjetje Marmor Sežana s podizvajalci, od katerih je treba predvsem pohvaliti podjetje GODINA, gradbeništvo in druge storitve, d. o. o., iz Kozine.

Bukovje, Studenec v letu 2010 (foto: E. Belingar, 2010)

Bukovje, Studenec in novo kamnito korito po zaključku obnovitvenih del (foto: E. Belingar, 2014)

Bukovje, notranjost studenca. Izvirna voda priteka skozi odprtino v kupoli v vodni zbiralnik (foto: E. Belingar, 2014).

14 Suzana Vešligaj

EŠD: 8935

Naselje: **Cankova**

Občina: Cankova

Ime: **Cankova – vila Cankova 19**

Naslov: Cankova 19

Področje: E

Obdobje: 1912

Na južnem robu manjšega trga gručaste vasi Cankova stoji nadstropna podeželska vila, zgrajena leta 1912. Z izjemno arhitekturno pojavnostjo, zaznavno že na bližnji slovensko-avstrijski meji, je edina tovrstna stavbna stvaritev daleč naokoli.

Historiat vasi, ki se v pisanih virih prvič omenja leta 1336, odkriva, zakaj se je prav v tem tako izrazitem podeželskem prostoru pojavila taka arhitektura.

Po nekaterih pisanih virih se Cankova prvič omenja leta 1336. Konec 17. stoletja je še vedno bila manjša naselbina z 61 prebivalci in v njej ni bilo sakralne stavbe. Šele 18. stoletje je kraju prineslo večjo veljavo. Leta 1718 je bila v njem pozidana prva kapela. Leta 1737 je bila zgrajena cerkev sv. Jožefa, ki je bila posvečena leta 1754 in je s tem postala župnijska. Od

takrat datirajo tudi matične knjige. Cerkev naj bi dala zgraditi grofovsko rodbina Nadasdy iz Gornje Lendave (tedanji Grad). Dve leti kasneje je bilo zgrajeno prvo leseno šolsko poslopje v bližini cerkve. Šele leta 1778 se Cankova prvič omenja kot oppidum Hidegkuth in kot taka velja za najmlajši prekmurski trg.

Vila Cankova je tesno povezana s tamkajšnjo gostilno Vogler. Slednja naj bi bila prvotno lovski dvorec grofov Nadasdy. Leta 1863 je lastnik posesti postal Ferdinand Vogler iz Neuhausa v Avstriji. Eden izmed njegovih vnukov Karel Vogler, ki je bil mešetar za konje, si je leta 1912 dal sezidati vilo. Zaradi bankrota jo je prodal bratu Viktorju, ki je leta 1929 postal lastnik celotne posesti družine Vogler. Od takrat ni v vili živel nihče od družinskih članov. Vse do osemdesetih let 20. stoletja so jo dajali v najem, dokler je niso kupili sedanji lastniki.

Vila Cankova 19 je zasnovana kot mogočna nadstropna stanovanjska hiša, z dekorativno leseno verando, ki se v vertikalni osrednje osi obcestne fasade vzpenja v nadstropje. Ima zelo bogato fasadno profilacijo, ki je najbolj izrazita predvsem na glavni obcestni fasadi. V zadnji četrtini 20. stoletja je bila predmet nekaterih nestrokovno izvedenih posegov, kot so zamenjava oken, opleski, ki niso bili parapropustni, izvedba lesenih opažev na napuščih, zamenjava opečne kritine z eternitom in drugo.

S sredstvi iz razpisa Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep

323, je stekla obnova zunanjščine. Tako so bila predvidena naslednja dela: obnova fasade in rekonstrukcija poškodovanih profiliranih fasadnih detajlov, zamenjava sekundarne strešne kritine eternit z opečno kritino bobrovec, odstranitev lesenih opažev in vzpostavitev prvotnih dekorativnih napuščev.

Dela so se pričela oktobra 2013. Pred začetkom obnove fasade so bila opravljena sondiranja ometov. Na podlagi izsledkov raziskav so bili odkriti nekateri fasadni detajli, skriti pod obstoječimi opleski in ometi. Gre za šivane robove, ki so se v okviru obnove tudi rekonstruirali. Obstoječi ometi in fasadni okrasni detajli so bili po večini poškodovani do te mere, da jih je bilo treba odstraniti in na novo prezentirati.

Večji poseg je pomenila prav obnova ostrešja in napuščev. Slednji so bili obdelani z lesenimi škatlastimi opaži, tako da ni bilo mogoče oceniti stanja prvotnega lesenega napušča. Šele po odstranitvi lesenih opažev se je izkazalo, da bo vidne dele ostrešja v napušču treba zamenjati z novimi, izdelanimi po vzoru obstoječih. Tako je bilo treba vse čelne vetrne obrobe zamenjati z novimi. S pomočjo arhivskega gradiva so se med drugim rekonstruirali zaključki vetrnih obrob na južni, zahodni in vzhodni fasadi. Temu je sledila zamenjava eternita z opečnim zareznim bobrovcem. Krovaska in kleparska dela so se zaključila z namestitvijo strelovoda in tračnih (linijskih) snegobranov.

Pred izvedbo opleskov se je izvedlo suho peskanje kamnitega temeljnega zidca z detajlom opečnega »zoba«.

Dela so bila v celoti zaključena decembra 2013.

Vsa navedena obnovitvena dela so potekala v skladu s konservatorsko-restavratorskimi izhodišči obnove in prezentacije. Uspešnost projekta je treba pripisati tudi dobremu sodelovanju s samimi lastniki in izjemnemu posluhu izvajalca obnovitvenih del Gradbeništvo Durič, d. o. o., Bodonci. Konservatorsko-restavratorski nadzor sta poleg odgovorne konservatorke izvajala gradbenik Branko Ramšak in restavrator Bine Kovačič.

Cankova, vila Cankova 19, dvoriščna fasada pred obnovo (foto: S. Vešligaj, avgust 2013)

Cankova, vila Cankova 19 pred obnovo (foto: S. Vešligaj, avgust 2013)

Cankova, vila Cankova 19 po obnovi (foto: S. Vešligaj, marec 2014)

15 Marjana Krumpestar, Danijela Brišnik

EŠD: 56, 55

Naselje: Celje

Občina: Celje

Ime: **Celje – arheološko najdišče Celje, staro mestno jedro**

Področje: U, UA, A

Obdobje: antika, srednji in novi vek

Konec avgusta 2013, ko se je prva faza projekta prenove javnih površin starega mestnega jedra Celja zaključila, se je Mestna občina Celje (v nadaljevanju MOC) takoj lotila izvajanja obnovitvenih del na podlagi druge faze projekta št. 7098/2011, Ljubljanski urbanistični zavod, d. d. (v nadaljevanju LUZ). Ta faza, ki se trenutno zaključuje, obsega del Stanetove ulice med Vodnikovo in Miklošičevo ulico ter Glavni trg. Dela nadaljuje izvajalec prve faze; to je podjetje Mineral, d. d., Podpeč.

GLAVNI TRG

Stavbno tkivo mestnega jedra Celje je v osnovi srednjeveško in temelji na antičnem mestu, ki mu v komunikacijski mreži deloma tudi sledi. Zametki srednjeveškega Celja so se razvili v 12. in 13. stoletju na območju današnjega Glavnega trga in

сосednjega Slomškovega trga s cerkvenim prostorom.

Današnja stavbna substanca vseh objektov na Glavnem trgu je datirana v časovno obdobje med 15. in 18. stoletjem, z mlajšimi predelavami. S stavbnimi nizi lijakasto formiran prostor je imel poleg trške tudi glavno komunikacijsko funkcijo. Sredi tega vozlišča je bil v letu 1503 postavljen sramotilni kamen, danes pa predstavlja dominantno v prostoru Marijino znamenje iz druge polovice 18. stoletja. Severneje v tem trgu je stal tudi mestni vodnjak, ki so ga uporabljali vse do leta 1871.

Glavni trg je kot del starega mestnega jedra zavarovan z Odlokom o razglasitvi kulturnih spomenikov lokalnega pomena na območju Mestne občine Celje (Uradni list RS, št. 54/02), katerega varstveni režim določa varovanje spomenika v vseh vidnejših sestavinah. Splošni varstveni režim na podlagi 134. člena ZVKD-1 (Uradni list RS, št. 16/08) pa za naselbinske spomenike določa, da se »varujejo morfološka zasnova in parcelacija naselja, javni prostori in njihova oprema, ulične fasade in strehe v njihovi materialni pojavnosti in barvni skladnosti, gabariti, meje in silhete naselja«.

Po izvedbenem projektu prenove javnih mestnih površin so bili za stavbnozgodovinsko najpomembnejši ambient v Celju predvideni obnova infrastrukture, pretlakovanje in zamenjava urbane opreme. Zaradi vseh zgoraj navedenih dejstev in kvalitetnih lastnosti ambienta je bilo pogojevano pretlakovanje z avtohtonimi granitnimi kockami in tonalitnimi ploščami na način, ki bo poudaril značilno lijakasto zasnovo trga, njegovo dominantno in nivojsko

izravnavo terena. Glede urbane opreme je bila zaradi ohranjenosti lantern v nadaljevanju najstarejše, Gosposke ulice, nižjega gabarita stavbnih mas in v celoti ohranjene historične aglomeracije na Glavnem trgu ter izpričane prisotnosti lantern tudi v tem prostoru pogojevana uporaba historičnih kandelabrov z dvorogelnimi zastekljenimi lanternami. Posledično je temu ustrezno sledila uporaba historičnih omejevalnih količkov, ki so na trgu že bili prisotni, ostala oprema pa je v prid izčiščenosti prostora in povečanju dominantnosti Marijinega znamenja in samega trga minimalizirana.

Med odstranjevalnimi deli dotrajanih tlakov je bilo ugotovljeno, da je nujno treba sanirati obstoječe betonske stopnice Marijinega znamenja, ki so bile zaradi »netemeljenja« vidno razpokane ter lokalno neustrezno »plombirane«. V prvi vrsti je bilo treba spomeniku zagotoviti ustrezen temelj, in sicer tak, ki ne bi ogrožal arheoloških ostalin v neposredni bližini. Nato je sledila izvedba novih stopnic v enaki obliki (pravokotnega profila) in dimenzij. Na podlagi predstavljenih betonskih vzorcev, njihovih karakteristik, predvsem obstojnosti in možnosti vzdrževanja ter v končni fazi celostne ureditve trga se je zavod skupaj z investitorjem odločil za izvedbo kladnih stopnic v fino štokanem kamnu – firenškem peščenjaku, ki je v strukturi homogen in po zagotovilih izvajalca bistveno obstojnejši kot beton.

Arheološke raziskave so skladno z veljavnim varstvenim režimom za arheološko najdišče Celje (Uradni list SRS, št. 28/86-1364, Uradni list RS*, št. 1/92-18) potekale tudi na območju druge faze prenove starega mestnega jedra. Vedenje o arheološkem potencialu Glavnega trga je bilo pred pričetkom del relativno skromno, čeprav so sporadične arheološke najdbe pričale, da smemo v zemeljskih plasteh pričakovati vsaj fragmentarno ohranjene pomembne arheološke najdbe. V osemdesetih letih preteklega stoletja so bili namreč na Glavnem trgu obnovljeni infrastrukturni vodi, arhiv izvedenih del pa obsega zgolj nekaj fotografij. Z njih je bilo moč izluščiti le, da je bil velik del Glavnega trga takrat prekopan in da so bili odkriti posamezni zidovi, vendar njihov obseg in ohranjene višine na fotografijah niso bile dovolj razvidne.

Tokratne arheološke raziskave v izvedbi Pokrajinskega muzeja Celje so v osrednjem delu Glavnega trga potrdile stanje s fotografij, saj so arheološke ostaline v širokem koridorju infrastrukturnih vodov uničene ali močno poškodovane. Stanje ob obeh linijah objektov Glavnega trga je povsem drugačno. Bogate poznorimske arheološke ostaline so tu ohranjene tik pod obstoječo hodno površino, na globini od 0,25 do 0,50 metra. Gre za edinstveno situacijo v Celju, saj so bile do nedavnih odkritij poznorimske ostaline poznane zgolj sporadično, skope arheološke najdbe iz neposredne bližine obravnavanega območja pa tudi niso izkazovale tovrstnega potenciala. Poleg tega so v večjem delu Celja rimskodobne ostaline pod srednjeveškimi depoziti ohranjene na globini pribl. 1 meter in je zato odkritje tako dobro ohranjene poznorimske faze razmeroma nepričakovano.

Dela pri obnovi Glavnega trga so potekala kampanjsko, skladno s terminskim planom gradbenih del pa so se vzporedno izvajale arheološke raziskave. Do sredine

decembra 2013 je bila rešena problematika ustroja tlakovanja, ki je z načrtovano globino 0,64 metra v večjem delu Glavnega trga posegal v arheološke plasti. Ustroj tlakovanja je bil preprojektiran na manjšo globino, tako da arheološke ostaline na mestih, kjer te ne bodo prezentirane in situ, niso ogrožene. Pred objektoma Glavni trg 4 in 17 so bile izvedene parcialne arheološke raziskave – arheološka izkopavanja. Zaradi težav z zagotavljanjem statične stabilnosti objektov Glavni trg 6 in 7 na tem območju arheološke raziskave – izkopavanja do sterilne geološke osnove – niso bile izvedljive, zato je bilo območje nad nivojem pojavljanja arheoloških najdb zaščiteno s temeljno betonsko ploščo, ustroj tlakovanja pa je bil ustrezno prilagojen. Okoli dela arheoloških ostalin (območje velikosti pribl. 3,00 x 7,00 metra) na območju pred zelenico objekta Glavni trg 17a je bil za zaščito arheoloških ostalin zgrajen oporni zid, do katerega je bilo izvedeno tlakovanje po projektu in ki v nadaljnjih fazah omogoča prezentacijo arheoloških ostalin.

Na območju zelenice pred objektom Glavni trg 17a so bile raziskave opravljene le na mestu dovoza do objekta, ker območje ni bilo v celoti del projekta obnove SMJ. Tik pod obstoječo hodno površino je bil odkrit masiven zid, katerega temelj je ohranjen na globini 4 metre. Grajen je iz rečnih oblic, ki so v zadnji tretjini vezane z apneno malto. Temelji nosijo nekoliko ožji zid, zidan iz kamnitih lomljencev, prav tako vezanih z apneno malto. Na antično osnovo je bil sezidan mlajši zid iz podobnega materiala, s fugami iz zaglajene apnene malte. V neposredni bližini zidu so bile na globini pribl. 0,25 metra odkrite ruševine objekta z ohranjenim poslikanim ometom, pod tanko ruševinsko plastjo pa ostanki antičnega objekta s talnim gretjem. Podoben objekt je bil odkrit tudi pred hišama Glavni trg 13 in 16, spremljajoče najdbe (freske, tubuli, fino uvoženo namizno posodje, novci in mozaične kocke) pa so kazale na bogato meščansko poznoantično vilo, ob kateri je tekel pločnik, ki se je zaključeval s kolonado (stebriščem). Da je bilo na območju Glavnega trga živahno dogajanje tudi v srednjem veku, dokazuje odkritje srednjeveške kleti pred objektom Glavni trg 17a in vodnjaka v bližini Marijinega znamenja.

Ker je bilo že jeseni 2013 jasno, da nova odkritja povsem na novo rišejo zemljevid poznorimskega in tudi srednjeveškega obdobja Celja, hkrati pa gre za izjemnost najdb v širšem slovenskem in tudi v evropskem merilu, je bila sprejeta strokovna odločitev, da se del arheoloških najdb ohranja in prezentira na mestu odkritja (in situ). Zaradi zimskih razmer, ki bi lahko krhke arheološke najdbe močno poškodovale (del fresk se je namreč navkljub ogrevanju in utrjevanju odluščil), so bile raziskave začasno prekinjene in odkritja ustrezno zaščitena.

Arheološke raziskave so se nadaljevale spomladi 2014 in so bile na osnovi dogovora z MOC osredotočene na območje celotne zelenice pred objektom Glavni trg 17a – tudi na območje izven območja prenove SMJ – in ob fasadi objektov Glavni trg 13 in 16. Arhitekturne ostaline bogatih poznorimskih vil z ohranjenim barvnim in črno-belim mozaikom na zelenici dopolnjujejo barvite freske in sistem toplozračnega talnega ogrevanja. Ob vili pred objektoma Glavni trg 13 in 16 je bil dokumentiran pločnik, ki se je zaključeval s kolonado

(stebriščem) in se navezoval na pravilen raster komunikacij, značilnih za antična mesta. Mozaik v kombinaciji belih, črnih, zelenih, rumenih in rdečih kock v enem od prostorov vile pred objektom Glavni trg 14 je ohranjen fragmentarno (pribl. 16 m²), zaradi postavitve nad stebrički talnega ogrevanja pa je bil izredno krhek in močno ogrožen. Črno-bel mozaik z osrednjim ornamentalnim motivom (pribl. 25,6 m²) in črn mozaik (pribl. 31,3 m²) pokrivata večji del območja na zelenici pred objektom Glavni trg 17a. Mozaika ležita v primarni legi, z izjemo dveh manjših destrukcij sta ploskovno dobro ohranjena. Zaradi sprememb okoljskih dejavnikov in propadanja originalne substance so bili vse freske in mozaik pred objektom Glavni trg 14 zaščiteni in začasno preneseni v PM Celje, mozaika pred objektom Glavni trg 17a (zelenica) pa primarno konservirana in situ.

Glede na ohranjenost in izjemnost arheoloških najdb in glede na prostorsko izvedljivost prezentacije ostalin na mestu odkritja (in situ) sta bili načrtani dve območji prezentacije: območje A – zelenica pred objektom Glavni trg 17a in območje B – območje pred objektoma Glavni trg 13 in 16. Odločitev o prezentaciji je podprla tudi Strokovna komisija za arheološke raziskave pri MK RS.

Celotno območje prezentacije A leži v niši/na zelenici med objektoma Glavni trg 18 in Glavni trg 17 ter obsega pribl. 182 m². Del prezentacijskega območja, ki je od območja tlakovanja SMJ ločen z betonskim zidcem, se fizično navezuje na odkritja in prezentacijo v niši/na zelenici. Do druge svetovne vojne je na območju zelenice stal objekt, ki ga je med vojno porušila bomba. Veljavni prostorski akt na tem mestu predvideva gradnjo novega objekta. Ker so odkrite arheološke ostaline klimatsko zelo občutljive (freske, mozaiki) in ker je prezentacija tlorisno tako obsežnih arheoloških najdb pod stekleno pohodno ploščo s tehničnega, izvedbenega in finančnega vidika izjemno zahtevna, se je ZVKDS, OE Celje, odločil za prezentacijo z izvedbo transparentnega objekta nad samimi arheološkimi ostalinami. Ta omogoča optimalno fizično zaščito in prezentacijo arheoloških ostalin ter strokovno muzejsko interpretacijsko nadgradnjo. Poznorimski objekt z ohranjenim sistemom toplozračnega talnega in stenskega ogrevanja ter z mozaikom je ohranjen ob nizu objektov Glavni trg 13 in 16 v skupni dolžini pribl. 30 metrov. Odkrit je le skrajni rob objekta v širini pribl. 3,5 metra, vendar zaradi težav z zagotavljanjem statične varnosti objektov ob izkopnem polju tudi ta ni bil raziskan v celoti. Zaradi potrebe po statični sanaciji objektov Glavni trg 13 in 16, navezave objektov na infrastrukturne vode in zagotavljanja dostopov do objektov je bila sprejeta odločitev, da se arhitekturne ostaline ne prezentirajo na mestu odkritja v celoti, temveč le v manjšem segmentu (območje B). Odkrit mozaik se prezentira v nivoju obstoječega tlaka s stekleno pohodno ploščo v komori s kontrolirano atmosfero na površini pribl. 16 m². Tloris oboda poznorimske vile se nad nivojem novega tlakovanja reprezentira v obliki prostorske poteze, ki poustvarja monumentalost odkrite poznorimske arhitekture. Zaradi hitrega propada originalne substance fresk in mozaikov sta Restavratorski center ZVKDS in Pokrajinski muzej Celje nemudoma izvedla nujne posege za zaščito ostalin. Pripravljena je bila primarna

dokumentacija in izvedena sta bila utrjevanje mozaika in situ na območju zelenice ter priprava fragmentov mozaika pred objektom Glavni trg 14 za snemanje, dvigovanje in prevoz v restavratorsko delavnico. Freske so bile v celoti pripravljene za snemanje in prevoz v restavratorske delavnice. ZVKDS, OE Celje, je Mestni občini Celje predstavil nujnost zaščite in prezentacije odkritih ostalin, glede na vremenske okoliščine pa je postavil tudi časovni okvir za izvedbo objekta nad odkritim mozaikom, in sicer začetek novembra 2014.

Novoodkrite arheološke najdbe so bile širši javnosti predstavljene na spletnih straneh ZVKDS, na plakatu OE Celje ob vstopu na Glavni trg, ogled ostalin pa je bil omogočen na dnevih odprtih vrat, ki sta jih pripravila Pokrajinski muzej Celje in ZVKDS, OE Celje. S pomenom novih arheoloških odkritij in nujnostjo zaščite mozaikov in fresk je bilo nemudoma seznanjeno tudi Ministrstvo za kulturo RS, ki je iz svojega proračuna za leto 2014 uspelo zagotoviti dodatna sredstva za izvedbo konservatorsko-restavratorskih posegov na mozaikih in freskah poznorimskih objektov.

STANETOVA ULICA OD VODNIKOVE DO MIKLOŠIČEVE

Obravnavan odsek Stanetove ulice po nastanku ne sodi več v obod srednjeveškega jedra, temveč nadaljuje njegovo ulično os S–J na mestu nekdanjih severnih vrat oziroma se nanjo navezuje. Vzhodni stavbni niz datira v drugo polovico 19. stoletja in tvori nedokončani, a najbolj ohranjeni in največji kare izven obzidja. Ulični niz je nastal v treh fazah: osrednji del v drugi polovici 19. stoletja, južni zaključek – Plečnikova Ljudska posojilnica – med vojnoma in severni zaključek po letu 1960. Značilnost večinskega deleža stavbne substance 19. stoletja so mogočne večosne in večnadstropne stavbe in palače kot posledica gospodarskega razcveta in zgledovanja po graški in dunajski arhitekturi.

Ulica ima v južnem razširjenem delu obliko pravokotnega trga, za katerega je projektant predvidel novo ureditev v obliki dveh nivojev oziroma dvignjenega in konusno zasnovanega podesta za posedanje. Sredi trga so se ohranile platane, pitnik s skulpturo akademskega kiparja Tomaniča pa je dobil novo lokacijo na trgu; s prostora pred objektom Cankarjeva 1–3 je bil prestavljen na sredo trga oz. proti ulični osi v bližino mimoidočih.

Izbor materiala in tlakovanje sta poenotena s preostalimi že urejenimi deli mestnega jedra; osrednji – vozni del v granitnih kockah, robni deli pa v tonalnih ploščah. Nivo ulice je izravnana, urbana oprema pa izčiščena in poenotena s sodobno opremo prve faze – Krekovega trga in Prešernove ulice.

Razen fragmentarno ohranjenih temeljev srednjeveških severnih mestnih vrat in posamičnih drobnih arheoloških najdb na tem delu obnove SMJ ni bilo novih arheoloških odkritij, vzrok za to pa gre iskati predvsem v metodologiji izvedbe infrastrukturnih vodov po obstoječih koridorjih. V profilih obstoječih izkopov je iz stratigrafske situacije sicer razbrati obstoj srednjeveških in rimskodobnih arheoloških ostalin, ki so bile ustrezno prostorsko, opisno in fotografsko dokumentirane. Profili jarkov za infrastrukturo so bili povsod tam, kjer je bil stratigrafski zapis berljiv, zaščiteni z geotekstilom; gradbenih posegov v arheološke ostaline izven obstoječih destrukcij pa ni bilo.

Celje, arhološke ostaline na Glavnem trgu s predvidenimi območji prezentacije (PM Celje, ZVKDS)

Celje, Marijino znamenje na Glavnem trgu med obnovo temelja in stopnic (foto: M. Krumpestar)

Celje, mozaik na Glavnem trgu 17 (foto: M. Krumpestar)

16 Katarina Udovč

EŠD: 15572

Naselje: Cerov Log

Občina: Šentjernej

Ime: Cerov Log – arheološko najdišče Camberk

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, zgodnji srednji vek

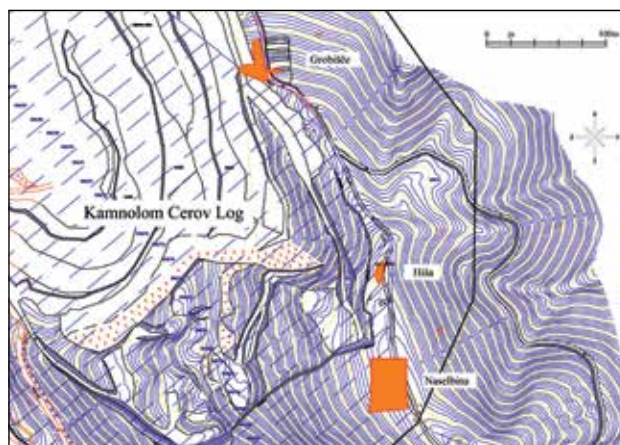
Pri pregledovanju arhiva arheoloških najdišč za pripravo strokovnih podlag za razglasitev kulturnih spomenikov lokalnega pomena v Občini Šentjernej na območju Gorjancev v letu 2013 sem ugotovila, da je treba objaviti izsledke zadnjih arheoloških izkopavanj s Camberka. Izkopavanja iz leta 2002 so že objavljena (Breščak, D. 2002, Slovansko grobišče na Camberku nad Cerovim Logom. – V: Zgodnji Slovani, Zgodnj srednjeveška lončenina na obrobju vzhodnih Alp, Ljubljana, 104–110).

Ledinsko ime Camberk nosi greben, ki se ob potoku Pendirjevka izteza iz masiva Gorjancev proti severu, nad vasjo Cerov Log. Arheološko najdišče leži na meji obstoječega in znotraj predvidenega območja širitve kamnoloma dolomitnega peska Cerov Log. Pred arheološkimi izkopavanji je bilo celotno območje predvidenega posega oziroma uničenja raziskano z geofizikalnimi raziskavami, ki jih je z ekipo izvedel dr. Brane Mušič (Mušič, B. 2004, Poročilo o geofizikalni raziskavi na lokaciji »kamnolom Camberk«, Ljubljana). Na mestih, kjer so anomalije v tleh, najdene pri geofizikalnih raziskavah, nakazovale arheološke sledi, smo zakoličili 12 različno velikih sond. Na treh različnih lokacijah, raztresenih po grebenu, smo našli zgodnj srednjeveško grobišče, prazgodovinsko hišo in ostanke prazgodovinske naselbine.

Na višinsko najnižjem delu grebena smo izkopali 15 skeletnih grobov pravokotne oblike s skromnimi najdbami. Dobro vidne grobne jame so bile vkopane v dolomitni pesek in zapolnjene z drobljivim grobozrnatim temnorjavim (10 YR 4/1) peskom z okrog 30 % humusa. Erozijsko delovanje je povzročilo poljenje peska na robu umetno narejene terase in s tem tudi odnašanje delov skeleta, zato so nekateri skeleti ohranjeni le od pasu navzdol. Najdenih je bilo 13 dobro ohranjenih skeletov, od tega 6 otroških in 7 odraslih. Skeleti v grobovih so bili orientirani vzhod–zahod, z glavo na zahodu. Večinoma so ležali na hrbtu, eden pa je bil v skrčenem položaju. V petih grobovih so bili najdeni železni noži, po enkrat pa železna pasna spona in bronast prstan s čelno razširitvijo ter odlomki lončenine. Najdbe časovno uvrščajo grobišče v 8.–9. stoletje. Južno od grobišča proti vrhu grebena smo v sondi 5 odkrili ruševine prazgodovinske hiše iz pozne bronaste dobe. Sonda je nepravilne oblike, ker smo jo na zahodni strani prilagodili umetni terasi kamnoloma. Pri ročnem odstranjevanju zgornje plasti so bili najdeni bronasta igla s stožčasto glavico, glinasto vretence, lončenina in bronast prstan. Na severnem, višjem delu sta bila izkopana ognjišče SE 020, narejeno iz brun in kamnov, z merami 1,20 x 0,75 m, ter hišni lep SE 005 z merami 0,95 x 2,20 m, ki se nadaljuje proti jugu. Na južnem, nižjem delu so bili prav tako najdeni hišni lep (SE

012, 033) in dve ognjišči (SE 022 in SE 029). Ognjišče SE 029 je še imelo ohranjeno tlakovanje. Ob njem sta bili posoda in ognjiščna kozica. Drugo ognjišče je bilo na jugozahodnem robu. Na ognjiščih in ob njih so bili najdeni celi keramični svitki in njihovi deli. Na zahodnem robu je bila najdena še deloma ohranjena struktura hišnega lepa (SE 033) okrogle oblike. Posamezne zaplate hišnega lepa (SE 012 od SE 028) in (SE 005 od SE 030) ločujeta vkopa oziroma jarka (SE 010/011 in SE 023/024), zato bi lahko celotno strukturo interpretirali kot ruševine najmanj dveh hiš ali pa kot ostanke ene hiše, ki se je prilagodila konfiguraciji terena.

Na ravninskem platoju grebena južno od sonde 5 so bile raziskane sonde 7, 8, 9, 10, 11 in 12. Največja med njimi je bila sonda 9, ki je obsegala 700 m². V sondi 8 je bil odkrit prazgodovinski vkop ovalne oblike (SE 051/052). Znotraj sonde 9 je bila dokumentirana prazgodovinska naselbina. Od prazgodovinske naselbine so se ohranili arhitekturni elementi – stojke. Stojke so okrogle ali ovalne oblike velikosti od 0,23 x 0,22 m do 0,50 x 0,40 m in globine od 0,13 do 0,33 m. Nekatere izmed njih so bile obložene s kamni (opora kolu), kot npr. SE 079/080/081. Vkopi, globoki manj kot 0,10 m in brez najdb, so opredeljeni kot naravne tvorbe. V stojkah so bili najdeni keramika, glineno vretence, drobci oglja in kosi ožgane gline. V bližini je bila tudi odpadna jama pravokotne oblike (SE 052/053) z merami 2,40 x 0,80 m. V njej je bilo več fragmentov prazgodovinske lončenine različnih posod. Iz tlorisa vkopov sklepamo, da gre za več objektov pravokotne ali trapezne oblike. Objekti bi merili okrog 4 x 3 m. Severozahodno od sledi prazgodovinske poselitve je bil najden zgodnj srednjeveški vkop. Sonde 1, 2, 3, 6, 7, 10, 11 in 12 niso dale arheološko pozitivnih rezultatov. V njih so se linearne anomalije izkazale kot bolj kompaktna geološka osnova (SE 004). Nekaj fragmentov zgodnj srednjeveške lončenine je bilo najdene tudi tik pod rušo v sondah 7 in 10. Stratigrafija najdišča je enostavna. Pod rušo (SE 001) je temnorjava peščena glina s 75 % drobnega ogletega (2–6 mm) dolomita (SE 002), sledita ji rahel sivkastobel droben (2–6 mm) in oglat dolomitni pesek (SE 003), v katerega so bile strukture vkopane. Plitvo, okrog 0,30 m pod rušo, je dolomit oziroma geološka osnova (SE 004).

Cerov Log, arheološko najdišče Camberk, razporeditev arheološko pozitivnih sond po grebenu (izdelal F. Aš, hrani arhiv ZVKDS, OE Novo mesto)

---

17 Helena Valentin, Manica Juvan

EŠD: 72

Naselje: **Crngrob**

Občina: Škofja Loka

Ime: **Crngrob – cerkev Marijinega oznanjenja**

Področje: R

Obdobje: 17. stoletje

Oltar Marijinega oznanjenja spada med največje zlate (črno-zlate) oltarje na Slovenskem. Datiran je v leto 1652. Izdelal ga je ljubljanski podobar Jurij Skarnosa, pozlato in poslikavo pa je izdelal loški slikar Jakob Jamšek. Oltar je bil obnovljen proti koncu 19. stoletja. Obnovitvena dela je izvedla neznana graška delavnica. Oltarju so spremenili oltarno arhitekturo in podobo, saj so osrednjo nišo poglobili za 1 m, sprednji del niše naredili na novo, oltar pa v celoti preslikali v imitaciji lesa. Tudi lesene plastike so bile obnovljene, inkarnati pa preslikani.

Oltar je sestavljen iz štirih nadstropij. Površine oltarne arhitekture so večinoma gladke, obogatene pa so z izjemno bogatim okrasjem. Ornamentika je v večini primerov pozlačena, ponekod z dodanimi lazurami. V nišah, predelih in sami osnovi arhitekture je okrog 100 večjih ali manjših angelov in angelskih glav različnih velikosti. V osrednji niši lesene plastike naravne velikosti uprizarjajo Marijino oznanjenje. V tretjem nadstropju, ob polkrožnem oboku glavne niše, stojijo (z desne) lesene plastike sv. Janeza apostola, sv. Tilna in nadangela Rafaela, z leve strani pa lesene plastike Janeza Krstnika, sv. Andreja in nadangela Mihaela. V četrtem nadstropju je v niši prizor Jezusovega rojstva, v atiki pa prizor Marijinega kronanja (Marija Devica, levo Jezus s križem, desno pa Bog Oče). Bog Oče in Jezus držita v rokah krono, nad krono je golob, ki predstavlja Sv. duha.

Obnovitvena dela so se pričela novembra 2012. Pred restavratorsko-konservatorskim posegom sta bili na spodnjem delu oltarja oltarna arhitektura, predvsem pa pozlata močno poškodovani. V večjem delu pozlate je bila vidna počrnela bronza. Oltar in pripadajoča lesena plastika sta bila v celoti prekrita z debelo plastjo različnih površinskih umazanij, predvsem pa z debelo plastjo ptičjih iztrebkov. Ti so na oltarju naredili izrazite poškodbe. Oltar je v celoti poškodovan zaradi lesnih insektov ter sprememb relativne temperature in vlage. Nekateri deli so zato izgubili nosilno funkcijo, saj les razpada. Zaradi nihanja temperature in relativne vlage se na nekaterih predelih klejno-kredna podloga lušči, poka in odpada, vključno s kovinsko plastjo ali barvno plastjo.

Oltar in pripadajočo leseno plastiko smo zaplinili s plinom phostoxin pelete. Različne nečistoče so bile odstranjene bodisi mehansko, s skalpeli, bodisi s kemijskimi sredstvi. Test topnosti je narekoval uporabo organskih topil z nizko stopnjo polarnosti ali kombinacijo polarnih in nepolarnih topil v različnih razmerjih glede na zvrst umazanije. Pri odstranjevanju umazanije na pozlačenih površinah smo

uporabljali predvsem nepolarna topila z visoko stopnjo izhlapevanja in kontroliranim vnosom tekočine.

Tudi pri odstranjevanju preslikav sta bili uporabljeni mehanska in kemijska metoda z raztopinami različnih organskih topil ali njihovo mešanico v različnih razmerjih. Ponekod sta se barvna sloja poslikave in preslikave spojila, kar je zelo otežilo odstranjevanje. Trdovratno je bilo tudi odstranjevanje neustreznih premazov bronze na pozlačenih površinah. Uporabljali smo topilo na nitro bazi (Lavacol). Pri njihovem odstranjevanju je bila previdnost še večja, saj je občutljivost izvorne pozlate izredno visoka. Odločili smo se za odstranitev preslikav v čim večji meri. Na mestih, kjer je odstranjevanje ogrožalo izvorno poslikavo, pa smo se odločili za barvno rekonstrukcijo po izvorni predlogi.

Glede na to, da prvotne polihromacije inkarnatov po večini niso bilo ohranjene, smo se po dogovoru s komisijo odločili, da se prezentira obstoječa polihromacija. Odstraniti je bilo treba nečistoče in porumeneli lak. Ker so bile preslikave okrog oči in ust na večini kipov povsem neprimerne, smo jih mehansko odstranili.

Oltarna arhitektura je poleg različnih poškodb zaradi sprememb temperature in relativne vlage prikazovala tudi poškodbe lesnih insektov, ki so na nekaterih delih v celoti poškodovali lesno strukturo, tako da sanacija lesnih delov ni bila mogoča. Optična analiza oltarja pa je privedla do ugotovitev, da nekateri deli oltarne arhitekture manjkajo.

Večji manjkajoči deli arhitekture so bili rezbarsko izdelani iz podobnega lesa, kot je izvorni, manjkajoči deli oltarne ornamentike pa iz lipovine. Manjši deli oltarne arhitekture in okrasja so bili izdelani iz epoksidne smole. Za kitanje večjih razpok je bil uporabljen dvokomponentni PE kit z vlakni, za manjše razpoke pa kit na disperzijski akrilni osnovi. Zakitani predeli so bili prekriti z izolacijskim smolnim lakom na naravni ali sintetični osnovi. Na novo izrezljane lesene dele sta bila nanesena podloga in izolacijski sloj.

Za utrjevanje izvornih slikovnih plasti smo uporabili vodno emulzijo akrilatnih polimerov Sokrat 2804 ter akrilno smolo Primal E 330s. Utrjevanje je bilo izvedeno z večkratnimi nanosi do zelenega učinka. Pri izboru utrjevalnega sredstva smo ugotovili, da je izvorna barvna plast vodotopna, zato smo utrjevalno sredstvo nanašali previdno in postopoma. Po končanem utrjevanju smo izvorno barvno plast zaščitili z raztopino smolnega laka, ki je še dodatno utrdila barvno plast. Pri tem smo bili pozorni na estetski učinek zaščitnega laka. Izvirni videz je namreč narekoval satenast sijaj.

Za zaščito izvorne pozlate smo na mestih predvidene retuše nanesli več plasti brezbarvne raztopine šelaka v alkoholu. Pred začetkom izvajanja retuš na izvorni barvni plasti oltarne arhitekture smo izvedli več poskusov. Uporabili smo tempera, oljne in alkidne barve. Najboljše rezultate za optimalni učinek so dale oljne barve, katerih končni videz je bil korigiran oz. prilagojen z zaključnim končnim lakom. Retušo lesenih plastik smo izvedli v oljni tehniki. Retuša je potekala v več fazah, v tehnikah *tratteggio* in *a puntino* ter z lazuriranjem.

Pri poškodbah pozlate smo zakitane površine ustrezno izolirali z raztopino šelaka. Površino smo podložili s tempera barvami, ki so imitirale videz izvirnega rdečega polimenta. Barvam smo za lažjo oprijemljivost na izolirano površino

dodali volovski žolč. Poškodovane zlatene dele smo retuširali s 23-karatnim zlatom v prahu (pudergold). Kot vezivo smo uporabili gumiarabiko ali brezbarvno raztopino šelaka. Posrebrene dele pa smo retuširali z aluminijem v prahu (kot vezivo smo uporabili brezbarvni šelak) in jih zaščitili z zapon lakom. Na predele, ki so bili izvorno lazurirani, smo nanесли lazuro v oljni tehniki.

Obe pozlati sta bili na koncu patinirani in estetsko obdelani, tako da je bil videz skladen z okoliško izvorno pozlato. Za končno zaščito barvne plasti oltarne arhitekture in lesenih plastik je bil uporabljen sintetični smolni lak s satenastim sijajem, ki je ustrezal izvornemu videzu celotnega oltarja.

Z restavratorsko-konservatorskim posegom smo želeli ohraniti izvorno podobo oltarja in podaljšati njegovo trajnost. Izvajalec del je bilo podjetje Restavratorstvo Legan, d. o. o., sodelavci so bili Matjaž Vilar, Manica Juvan in Helena Valentin, odgovorni konservator pa je bil Modest Erbežnik, ZVKDS, OE Kranj.

Crngrob, cerkev Marijinega oznanjenja, angel, pred posegom (foto: M. Juvan)

Crngrob, cerkev Marijinega oznanjenja, angel, po posegu (foto: M. Juvan)

Crngrob, cerkev Marijinega oznanjenja, glavni oltar, po posegih (foto: L. Konjedic)

Crngrob, cerkev Marijinega oznanjenja, ornament, stanje pred posegom (foto: M. Juvan)

Crngrob, cerkev Marijinega oznanjenja, ornament, stanje po posegu (foto: M. Juvan)

---

18 Anita Klančar Kavčič

EŠD: 72

Naselje: **Crngrob**

Občina: Škofja Loka

Ime: **Crngrob – cerkev Marijinega oznanjenja**

Področje: UA, R

Obdobje: po letu 1800 (križev pot)

Božjepotna cerkev Marijinega oznanjenja v Crngrobu je znana po znamenitih srednjeveških poslikavah in bogatem baročnem oltarju. Zanj je v 19. stoletju v delavnici Leopolda Layerja nastal tudi križev pot – štirinajst naslikanih platen in zanimivo poslikanih lesenih okvirjev z napisi o Kristusovem trpljenju. Postaje so ležečega formata, platnaso velika približno 78 x 62,5 cm. Križev pot je naslikan v toplem barvitnem slogu, značilnem za Layerjevo delavnico, z izrazitim poudarkom na scenskem dogajanju. To se odraža v razgibanosti figur, njihovi prepleteni medsebojni komunikaciji in členitvi prizorov na enem platnu.

Stanje pred posegi:

Leseni podokvirji so bili v dokaj dobrem stanju, a mestoma črvojeđi. Vogali so bili brez zagozđ, zmogničeni in ponekod nestabilni. Laneno platno je bilo stabilno, brez večjih poškodb. Pri nekaterih postajah je bilo nenapeto in zaradi tega nagubano. Na vseh slikah je bilo platno pod kovinskimi zakovicami ali žebličji preperelo. Vsa platna so šivana iz dveh kosov. Hrbtna stran je bila prašna, v spodnjem delu (za letvico podokvirja) je bilo veliko nesnag (prah, iztrebki ...).

Crngrob, cerkev Marijinega oznanjenja, detajl pred posegi – sivkasta koprena na barvni plasti (foto: Vid Klančar)

Crngrob, cerkev Marijinega oznanjenja, preslikave, vidne kot temne lise na UV-posnetku (foto: Vid Klančar)

Crngrob, cerkev Marijinega oznanjenja, detajl med barvnim podlaganjem plomb (foto: Vid Klančar)

Veživnost grunda s platnom je bila dobra, na mestih, kjer je proseval skozi barvno plast, pa se je brisal. Na vseh slikah je bilo nekaj manjših poškodb grunda, predvsem v liniji šiva platna. Barvno plast so prekrivale površinske nečistoče in močna sivkasta koprena. Slikar je ponekod barvno plast nanašal lazurno in puščal prosevajoč grund kot del slikarije. Predvsem na teh mestih je bila barvna plast obdrnjena. Pri nekaterih postajah je stanje bistveno odstopalo od opisanega. Osmo postaja je bila brez podokvirja, platno je bilo žebličeno neposredno na hrbtno stran okvirja. Grund in barvna plast sta bila v slabšem stanju kot pri ostalih slikah. Na več predelih sta že odpadla, drugod pa sta odpadala na dotik. Postaje III, VI, VII, VIII in XIII so imele močno zdrgnjeno barvno plast, posebno na mestih lazurnih nanosov.

Opravljeni posegi:

Prva postaja je bila pred pribl. 10 leti že restavrirana (Franc Kokalj). Med tokratno obnovo so bili poleg 13 slik restavrirani tudi vsi leseni okvirji (Podobarstvo Kavčič, d. o. o.). Posege smo pričeli na najbolj poškodovani – VIII. postaji. Ker sta

bila grund in barvna plast nestabilna in sta ponekod na dotik odpadala, se je najprej izvedla zaščita lica slike (15-odstotni Beva371 v white spiritu, japonski papir). Zatem se je slika utrdila in v podtlačni mizi delno zavrnila. Preostale postaje so se zaradi rahlega brisanja vidnega grunda in boljšega učinka ravnanja platen impregnirale z utrjevalcem (10-odstotni Beva 371 v white spiritu). Slike so se tračno podlepile po robovih. Po obdelavi v podtlačni mizi so se nečistoče in ostanki skrepenelega laka z barvne plasti odstranjevali z blago raztopino amonijaka v vodi. Kitanje se je izvedlo s klejnokrednim grundom. Na VIII. postaji je bilo zaradi poškodb grunda in barvne plasti zelo obsežno. Kitana mesta so se v barvi grunda podložila z gvašem. Poleg kitanih plomb so se s šelakom izolirala tudi večja območja originalnega grunda, kjer ta ni bil prekrit z oljno barvo. Za to smo se odločili zaradi velike poroznosti grunda, kar bi kasneje moteče vplivalo na vpojnost laka in retuše. Finalna retuša se je izvajala z oljnimi barvami v tehniki črtkanja. Lakiranje pred retušo in po njej se je izvedlo z damar saten lakom.

Crngrab, cerkev Marijinega oznanjenja, X. postaja, stanje po posegih (foto: Vid Klančar)

---

19 Franci Kavčič

EŠD: 1867

Naselje: Četena Ravan

Občina: Gorenja vas - Poljane

Ime: Četena Ravan – cerkev sv. Brikcija

Področje: R

Obdobje: 1688

Cerkev sv. Brikcija je podružnična cerkev župnijske cerkve v Javorjah. Prvič je omenjena leta 1291 kot podružnica prafare Stara Loka, ni pa znano, kdaj je bila sezidana. Je poznogotska stavba s triosminskim prezbiterijem in pravokotno ladjo. V prezbiteriju so delno odkrite freske Jerneja iz Loke, ki pomagajo pri datiranju prezbiterija, tako da je letnica 1520, ki je ohranjena v ustnem izročilu, utemeljena.

V začetku 18. stoletja so cerkev predelali v baročnem stilu, le prezbiterij je ostal delno ohranjen v gotskem stilu. Za časa cesarja Jožefa II. so morali bogoslužje v cerkvi prekiniti, vaščani pa so imeli v njej hlev za drobnico. Ljudje so cerkev kmalu kljub nasprotovanju oblasti spet obnovili in ponovno začeli častiti sv. Brikcija.

Cerkev ima tri oltarje. Veliki oltar sv. Brikcija je iz leta 1688, za oltarjem je napis: 1881 GREGOR ŠUBIC 1902, MAISTER 1911. Lep, bogato izdelan zlat oltar v obliki monštrance so vzdignili na podstavek in mu podložili nekakšen postbaročni antependij, ki se na vsako stran nadaljuje v vhodna loka za oltar. Veliki oltar sodi v vrsto zlatih oltarjev iz 17. stoletja, ki jih najdemo v mnogih cerkvah na Škofjeloškem. Dvodelno tektonsko zasnovan oltar je delo Jamškove delavnice, ki je postavila tudi oltarje v Sopotnici, na Suhi in pri Sv. Barbari. Oltar ima vse zunanje znake Jamškove delavnice: zavite stebre s čašastim nastavkom, angelce z razprostrtimi krili (vseh skupaj je 19), masivno ornamentiko in enake kapljičaste rozete. Vendar je le skromen odmev teh oltarjev in gotovo ni več delo mojstra Janeza Jamška. V velikem oltarju so poleg lesenega kipa sv. Brikcija (zavetnik sodnikov), pod katerim je letnica 1688, še sv. Pavel in sv. Urh ter ob straneh na slavolikih diakona sv. Lovrenc in sv. Štefan. Na zgornji strani oltarja je sv. Jedrt. Na mestu tabernaklja je tabelna slika sv. Notburge, slikana na platno. Napis za oltarjem izpričuje, da ga je leta 1902 prenovil Gregor Šubic, leta 1911 pa Valentin Šubic. Takrat so bili dodani nekateri kipi angelov in svetnika nad vhodnima lokoma. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je bila notranjost cerkve delno prenovljena. Takrat je Franc Kokalj prenovil kipe z glavnega oltarja.

Konservatorsko-restavratorske postopke na oltarju smo pričeli izvajati v septembru 2012. Stanje oltarja je bilo zelo slabo. Lesni nosilec je bil zelo poškodovan zaradi delovanja lesnih insektov in na nekaterih mestih uničen zaradi vplivov čezmerne vlage. Zaradi uničene vezivnosti uporabljenega veziva v materialih in poškodovanosti lesenega nosilca so nekateri deli oltarja razpadali v kose že ob dotiku, polihromacija pa je skupaj s podlogo v plasteh odstopala in odpadala od podlage. Oltar smo po transportu v restavratorsko

delavnico najprej dezinfektirali. Sledila sta postopek utrjevanja polihromacije in podloge ter globinsko utrjevanje lesenega nosilca. Mnogo kosov je bilo zaradi delovanja ksilofagnih insektov in gliv tako močno poškodovanih, da jih je bilo nemogoče rešiti. Na novo izdelani so bili: nekatere profilne letvice, stebrička na atiki, stranska zaključna krilna ornamenta, grozdje in listje na vseh štirih stebrih, kapljičaste rozete, nekateri atributi svetnikov, zaključni križ na atiki ter mnogo drugih detajlov, ki so manjkali ali pa so bili odlomljeni ali preveč poškodovani. Manjkajoče dele kiparskega okrasja smo izrezbarili iz lipovine ali domodelirali z dvokomponentnim kitom. Za ponovno spajanje razstavljenih in odpadlih kosov smo se poslužili postopkov lepljenja in mozničenja. Vrednost umetnine je v njeni originalnosti, na oltarjih pa se to kaže v prvotni pozlati in poslikavi. Pieteta do kvalitetnega dela naših prednikov nam narekuje ohranitev le tega, kar je tudi širši smisel ohranjanja kulturne dediščine. Kvaliteta oltarja je zahtevala ohranitev originalnega v največjem možnem obsegu. Glavno vodilo posega je bilo ohranitev prvotne poslikave in pozlate ter utrditev lesenega nosilca. Raziskave, ki so bile izhodišče nadaljnjih postopkov, so pokazale preslikave na barvnih poljih in prezlatitve. Odstranili smo vse kasnejše preslikave, porumenele lake in prezlatitve na kipih, ornamentiki in arhitekturi oltarjev. Odstranjevanje preslikav je potekalo kemično s pomočjo

Četena Ravan, cerkev sv. Brikcija, glavni oltar, pred posegom (foto: F. Kavčič)

Četena Ravan, cerkev sv. Brikcija, glavni oltar, po posegu (foto: F. Kavčič)

Četena Ravan, cerkev sv. Brikcija, glavni oltar, močno poškodovan leseni nosilec, posledica napada ksilofagnih insektov (foto: F. Kavčič)

različnih topil in mehansko s skalpeli. Poškodovana mesta z odpadlo klejno-kredno podlogo smo lokalno dopolnili in obrusili do izravnave nivoja s primarno plastjo podloge. Novo zlato, položeno na poškodovana mesta, je po poliranju treba še prilagoditi originalni pozlati, ki je skozi čas dobila svoj ton. Kljub izbiri barvno najbolj ustreznega 23-karatnega zlata so se pojavili ostri prehodi med novo in staro pozlato, ki so moteči. Lesk in prehode je zato treba omehčati ali zabrisati na določenih mestih pa tudi retuširati s pomočjo lazurnih barvnih odtenkov.

Retušo oziroma dopolnitev manjkajoče barvne plasti, ki smo jo nanašali postopoma, smo podložili v tonu originalne podloge, jo nadgradili z lazurnim nanosom ustrezne akrilne barve, na koncu pa pazljivo prilagodili originalu z dodajanjem temnejših črtic, pikic in lazur. Posebnost in dragocenost oltarja se je pokazala v nenavadnem nanosu lazurnih barv na nekatere posrebrene površine na arhitekturnih detajlih. Posrebrana površina ni v celoti obarvana z zeleno in rdečo lazuro, ampak je nanosena le v črtnih potezah čopiča, po obliki. Ta način nanosa je še dodatno poudaril razgibano rezbarijo. Posebno zanimivo je stopnjevanje barvnega tona zelene lazure. Originalne lazurne premaze smo ohranili in njihovemu tonu prilagodili novo nanosene lazurne premaze. Plast laka končnega lakiranja je poenotila retuširano površino, dodala globino barvni plasti in zaščito pred škodljivimi vplivi iz okolja.

Vodji posega sta bila Franci Kavčič in Julijana Urbančič, sodelavka je bila Anita Jakoš.

20 Janez Weiss, Lucija Grahek

EŠD: 9257

Naselje: Črnomelj

Občina: Črnomelj

Ime: Črnomelj – arheološko najdišče mestno jedro

Naslov: parc. št. 4/1, k. o. Črnomelj

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

Marca 2015 je bil na levem bregu Lahinje pod stavbo črnomeljske komende povsem slučajno odkrit rimski oltar. Najdbo, ki se je razkrila ob spomladanskem čiščenju in urejanju tamkajšnje brežine, je prvi opazil lokalni kaplan T. Maras. O odkritju je nemudoma poročal J. Weissu iz Mestne zbirke Črnomelj, ki je dokumentiral mesto najdbe in o njej poročal pristojni konservatoriki Tini Britovšek iz ZVKDS, OE Novo mesto, ter Belokranjskemu muzeju v Metliki.

Zaradi velike groznje, da bo oltar odtujen ali poškodovan, je bila najdba v najkrajšem možnem času dvignjena in prepeljana v lapidarij Belokranjskega muzeja.

Razmeroma dobro ohranjen oltar je izklesan iz pravokotnega bloka lokalnega apnenca dimenzij 37,5 x 39,2 cm, v višino meri 107 cm. Na profiliranem kapitelu sta izklesana venec in posvetilo I O M, pod njim pa je napisno polje s povsem ohranjenim napisom naročnika izdelave. Celoten napis je ob pomoči M. Lovenjaka iz OHK FF, Univerze v Ljubljani, prebral in interpretiral J. Weiss, ki oltar preliminarno datira v 3. stoletje. n. št.

Že ob dokumentiranju mesta najdbe je bilo ugotovljeno, da oltar zagotovo ni bil najden v prvotni legi. To dokazujejo tudi razmeroma dobro vidne sledi sekundarne uporabe. Med njimi je najizrazitejši naknadno vklesani utor v spodnjem delu napisnega polja, ki kaže, da je bil oltar kot gradbeni material najverjetneje vgrajen v srednjeveško obzidje ali celo staro stavbo črnomeljske komende.

Črnomelj, rimski oltar na brežini Lahinje, pogled proti vzhodu (foto: G. Petrušič)

Črnomelj, rimski oltar v lapidariju Belokranjskega muzeja v Metliki (foto: A. Misja)

21 Eda Belingar

EŠD:	16841
Naselje:	Divača
Občina:	Divača
Ime:	Divača – vaško jedro
Naslov:	Divača, Kraška cesta 65
Področje:	E
Obdobje:	1904

Sredi naselja ob Kraški cesti stoji t. i. Stara šola z vodnjakom na dvorišču, ki je spoj dveh objektov, stare šole in poslopja iz leta 1958. Staro šolsko poslopje je bilo zgrajeno leta 1904. Gradnjo je vodil zidarski mojster Žerjal iz Gabrovice na Krasu. Stavbo so nameravali dozidati v smeri proti jugu, a do tega ni prišlo. V šolskem letu 1949/50 je bila celotna šolska stavba v notranjosti popravljena in prepleskana, uvedena je bila tudi šolska kuhinja. V šolskem letu 1950/51 je bil temeljito popravljen šolski vodnjak. Na strani šole proti zadržnemu domu je bil šolski vrt, ki so ga obdelovali učitelji skupaj z učenci. Razdeljen je bil na grede, da je imel vsak učenec delček zemlje. V šolskem letu 1957/58 so iz stanovanja, kjer je stanoval šolski upravitelj, uredili učilnico, tako da je imela šola skupaj tri učilnice.

Ideja o dozidavi in razširitvi šole je dozorela po drugi svetovni vojni na osnovi pobude šolskega odbora občinskemu ljudskemu odboru. Dela za razširitev šole so se tako začela 7. novembra 1957, prevzelo jih je Splošno gradbeno podjetje Kraški zidar Sežana. Načrt je predvidel dozidavo stavbe s štirimi učilnicami, preureditev sanitarij, zgraditev dveh enosobnih stanovanj, zbornice in pisarne za upravitelja. Predračunska vrednost je znašala 13.000.000 din, od tega je 4.000.000 din plačal občinski LO Divača, razliko pa OLO Koper. Dela so do konca junija dobro potekla, v juliju pa so zastala, saj mizarsko podjetje iz Volčje Drage ni izdelalo lesenih okvirjev za okna. Med počitnicami je bila pri trgovskem podjetju Lesnina Ljubljana kupljena tudi nova oprema za učence. V novo šolsko poslopje so se učenci preselili šele 2. decembra 1958, do takrat pa je pouk potekal na treh lokacijah v vasi (pri Obersnelovih, po domače pri Mesarjevih, v šolski sobi nadzornika proge na železniški postaji ter v združnem domu (Šolska kronika Osnovne šole dr. Bogomirja Magajne Divača, šol. l. 1950/51–1954/55)).

Stara šola je enonadstropna stavba s petosno vhodno fasado, simetrično razporejenimi okenskimi odprtini ter na desno stran pritličja postavljenim vhodom, okvirjenim s kamnitim portalom. Tudi okna v nadstropju vhodne fasade so v kamnitih okvirjih. Na vzhodni strani je krajši prizidek s pomožnimi prostori in stopniščem. Streha osrednjega objekta stare šole je simetrična dvokapnica s trikapnim zaključkom. Del, prizidan leta 1958, se na vhodno stran odpira z velikimi okenskimi odprtini in osrednje postavljenim vhodom. Prekrit je z asimetrično dvokapnico. Čelni fasadi sta delno obloženi s kamnom. Podest pred vhodom je tlakovan s starimi kamnitimi skrlami, domnevno vzetimi izpred stare šole. V letu 2014 je Občina Divača iz razpisa mednarodnega projekta Alisto

prejela nepovratna sredstva, ostalo je zagotovila v občinskem proračunu in tako začela obnovitvena dela. Pred pričetkom del so restavratorji izvedli sondaže fasade in stavbnega pohištva ter izdelali študijo obarvanja. Obnova je zajemala prekritje strehe objekta z novo strešno kritino, zamenjavo kleparskih izdelkov, sanacijo in obarvanje fasade, namestitve novega stavbnega pohištva ter izvedbo toplotne izolacije na stari šoli. Za prekritje so se uporabili polkrožni gladki opečni korci. Obnovila se je tudi fasada z detajli, profiliranim strešnim vencem, delilnim zidcem ter kamnitimi okvirji oken v nadstropju in vhodnih vrat. Delno se je uredila še okolica objekta. Pri pregledu objekta se je izkazalo, da je obstoječa medetažna konstrukcija nad pritličjem v slabem stanju in jo je treba rekonstruirati, nad sanitarijami pa je bila že v preteklosti izvedena armiranobetonska plošča, ki se je ohranila. Izvedla so se še druga vzdrževalna dela in energetska sanacija objekta z namenom, da bodo obnovljeni prostori omogočili društvene dejavnosti, nekaj učilnic pa bo namenjenih morebitnim dodatnim potrebam divaške šole in virtualnega muzeja letalstva. Predvidevanje, da je ostrešje še v dobrem stanju in da bodo potrebne le manjše zamenjave dotrajanih delov z novimi, se je izkazalo za zgrešeno, tako da je bilo med rekonstrukcijo delno zamenjano še ostrešje objekta. Ostrešje leta 1958 prizidanega dela se je zamenjalo v celoti. Ohranjali so se strešni napušči, na stari šoli profilirano izvedeni. V stari šoli so se v celoti odstranili ometi prostorov v notranjosti. Vsi obodni zidovi stare šole so kamniti in zidani dvoslojno, prizidek na vzhodu je deloma iz kamna, deloma iz opeke. Opaziti je bilo nekaj prezidav okenskih in vratnih odprtih, kar smo fotografsko dokumentirali. Na fasadah so se ohranili vsi kamniti okvirji oken in vrat, v notranjosti kamnito stopnišče s kovinsko ograjo, kamniti tlak vhodne veže, teraco tlaki v hodnikih.

Po obnovi je novi del namenjen društvenim dejavnostim in pouku glasbene šole, stara šola pa razstavni dejavnosti. V nadstropju je postavljena razstava Na krilih zgodovine 1915–1917, Avstro-ogrsko letališče Divača in Kras v prvi svetovni vojni, nastala v sklopu mednarodnega projekta ALISTO v obdobju 2011–2014, v pritličju pa gostujejo občasne razstave. Nameščen je simulator letenja s programsko opremo, ki omogoča virtualni prelet krajev na območju soške fronte. Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo fotodokumentirali.

S konservatorskega vidika obnova stare šole v Divači ni bila kakšen poseben izziv. Skušali smo predvsem ohraniti čim več kvalitetnih izvornih arhitekturnih elementov in jih prezentirati na ustrezen način. Kot pri drugih podobnih sanacijah je bilo treba veliko energije vložiti v prepričevanje tako investitorja kot projektanta, da se ne obložijo vse stene s toplotno izolacijo. Ta se je tako položila le na utilitarno oblikovani vzhodno in severno fasado, medtem ko se je na zahodni in vhodni fasadi, ki sta opremljeni s kamnitimi okvirji oken in vrat, profiliranim delilnim zidcem in strešnim vencem, izvedla klasična fasada. Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim. Sondiranje in barvno študijo je pripravila Marta Bensa, restavratorica ZVKDS, OE Nova Gorica, dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor etnologinja iste enote Eda Belingar. Gradbena dela je izvajalo podjetje VG5, d. o. o, inženiring in svetovanje, iz Ljubljane s podizvajalci.

Divača, šola pred obnovo (foto: E. Belingar, 2012)

Divača, šola po obnovi zunanjščine (foto: E. Belingar, 2014)

Divača, šola, leta 1958 sezidani del, stanje po obnovi (foto: E. Belingar, 2015)

22 Ana Plestenjak

EŠD: 9804

Naselje: Dobova

Občina: Brežice

Ime: Dobova – arheološko območje Dobova

Naslov: Osnovna šola Dobova

Področje: A

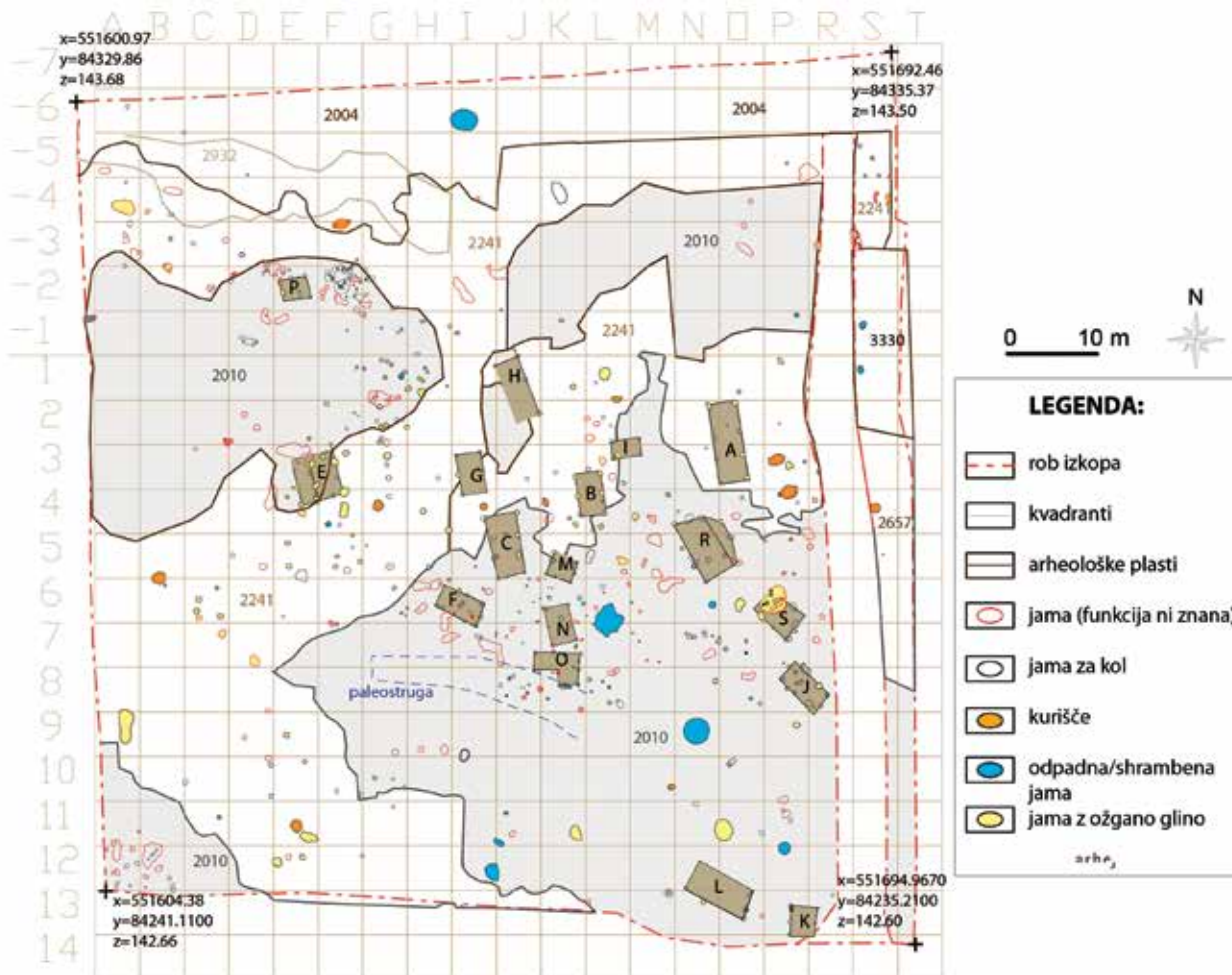
Obdobje: pozna bronasta doba, rimsko obdobje

Območje južno od šole je OŠ Dobova namenila za gradnjo novih zunanjih športnih površin in parkirišča. Ker predel leži znotraj zavarovanega območja in je vpisan v Register nepremične kulturne dediščine pod evidenčno številko: 9804, Dobova – Arheološko območje, je bilo na parc. št. 241/1, 241/4, 238/1, 237/5, 237/1, 234/1, 231, 230/1, 229/1, 229/4, k.

o. Gaberje, treba izvesti predhodne arheološke raziskave. Te so bile v obliki sondiranj narejene že leta 2012 in so se leta 2013 nadaljevale v obliki manjših izkopavanj. Ker izsledki slednjih niso prinesli velikih odkritij, je bilo za predel zunanje ureditve šolskega igrišča predpisano arheološko dokumentiranje ob gradnji.

Žal se je gradnja začela brez obvestila arheologom, zaradi česar so bile zgornje plasti (ornica) na večjem delu 1 ha velikega območja odstranjene še pred prihodom arheologov, na nekaterih delih pa so strojna dela segla povsem do geološke osnove. Pri začetem izvajanju nadzora se je izkazalo, da gre za več in situ ohranjenih arheoloških struktur (jame). Raziskave so prerasle v arheološka izkopavanja, ki so od julija do septembra potekala pod vodstvom Petre Vojaković in pod strokovnim nadzorom Uroša Bavca iz ZVKDS, OE Novo mesto. Dela je izvajalo podjetje Arhej, d. o. o.

V sklopu teh del je bil raziskan 1 ha prazgodovinske naselbine. Razporeditev arheoloških ostalin kaže na preprosto notranjo ureditev naselbine. Značilne so manjše lesene hiše z dvema

Arheološke raziskave na najdišču Dobova (13-237) Tloris bronastodobne naselbine

Dobova, arheološko območje, OŠ Dobova, tloris prazgodovinskih in rimskodobnih ostalin (izdelala A. Plestenjak)

linijama navpičnih nosilnih tramov. Ob bivalnih objektih so predeli za kuhanje (kurišča) in shrabbene jame. Jame, namenjene deponiranju odpada, pa so nekoliko odmaknjene od bivalnih objektov.

Glede na najdbe naselbino datiramo v čas pozne bronaste dobe oz. v t. i. kulturo žarnih grobišč (KŽG). Sklede s poševnimi

Dobova, arheološko območje, OŠ Dobova, prazgodovinska hiša (t. i. objekt A) (foto: R. Rios)

kanelurami na vratu, latvice in drugo lončeno posodje kažejo na čas Ha A in Ha B. To je čas, v katerega je časovno umeščeno tudi znano dobovsko grobišče, najdeno na ledini Gomilice. Do sedaj pripadajoča naselbina še ni bila poznana, zdaj pa se kaže, da so tam pokopani najverjetneje bivali tukaj. Poudariti pa je treba, da smo z izkopom zajeli le del naselbine, ki se razteza še na vse strani (S, J, V in Z).

Ta prostor je bil poseljen tudi v pozni antiki. Iz tega časa sta se ohranila sicer zgolj en večji objekt in vodnjak. Večji objekt je imel prav tako lesene horizontalne nosilne tramove. Jame zanje pa se od prazgodovinskih razlikujejo po tem, da imajo kamnite zagozde. Za vodnjak je bila najprej izkopana 4 m globoka pravokotna jama. Vanjo je bila postavljena lesena kaša, nadzidana z ovalnim kamnitim vencem.

Dobova, arheološko območje, OŠ Dobova, tloris rimskodobnega vodnjaka (foto: R. Rios)

Dobova, arheološko območje, OŠ Dobova, rimskodobna hiša (objekt D) je bila postavljena na mesto prazgodovinske stavbe (objekt E) (foto: R. Rios).

Dobova, arheološko območje, OŠ Dobova, presek rimskodobnega vodnjaka (foto: J. Skorupan)

---

23 Gašper Rutar, Robert Lebar

EŠD: 15303

Naselje: **Dobova**

Občina: Ormož

Ime: **Dobrava pri Ormožu – rimski gomili Hajndl**

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

Enota Dobrava pri Ormožu – rimski gomili Hajndl (EŠD 15303) zajema v opisu dve rimski gomili; severna s premerom 20 m in višino 2,8 m je nepoškodovana, južna dolžine 37 m in višine 3 m je že prekopana (ANSI 1975, 319; Pahič 1965, 19). V okviru ocene arheološkega potenciala območja DPN za daljnovid 2 x 400 kV Cirkovce–Pince je bila predvidena tudi geodetska izmera (detajlni DMR) gomil, pri terenskem ogledu pa se je pokazalo, da južna gomila leži izven zavarovanega območja, in sicer kakih 350 metrov jugovzhodno od severne, na naravnem pomolu zahodno od naselbine, parc. št. 404, k. o. Hardek (deloma sega na parc. št. 402 (pot) in parc. št. 403, obe k. o. Hardek). Gomila je bila prekopana, na vrhu je viden vkop, pobočja gomile so posledično položnejša zaradi razsutega polnila. Severna gomila je tudi danes nepoškodovana.

Dobrava pri Ormožu, rimski gomili Hajndl, pregledni načrt izmerjenih gomil (prikazan samo obod) na katastrskem načrtu (izvedba: R. Lebar, G. Rutar)

Dobrova pri Ormožu, južna gomila na parc. št. 404, k. o. Hardek (foto: G. Rutar)

---

24 Andrejka Ščukovt

EŠD: 4768

Naselje: Dolenji Novaki

Občina: Cerklno

Ime: Dolenji Novaki – domačija Dolenji Novaki 5

Naslov: Dolenji Novaki 5

Področje: E

Obdobje: 18., 19. stoletje

Slamnate strehe objektov na domačiji Kamlonarše oz. na Čufarjevi domačiji v Dolenjih Novakih obnavljamo glede na razpoložljiva finančna sredstva. Vzdrževalna dela se izvajajo na podlagi rednih ogledov stanja slame, zato da bi preprečili zamakanje in morebitne potencialne poškodbe v objektih, ki jih zaradi ohranjene zunanosti in notranosti uvrščamo med redko ohranjene stavbe v širšem prostoru.

Do sedaj nam je dotrajano slamo s pomočjo državnih sredstev uspelo zamenjati na strehi stanovanjske hiše, zidani kašči in na steljniku oz. hlevu. S slamo je treba prekriti le še vzhodno strešino toplarja, ki pa je pokrita z zdravju škodljivo azbestno salonitno kritino.

Nujna investicijskovzdrževala dela opravlja slamokrovec Slavko Šorli iz Kneških Raven 9, Most na Soči. Objekte pokriva s slamo na podlagi izročila ter upošteva lokalne prakse in večšine prekrivanja.

Dolenji Novaki, obnovljena severna streha steljnika (foto: A. Ščukovt, 2014)

Dolenji Novaki, obnovljene strehe objektov domačije na Kamlonaršah (foto: A. Ščukovt, 2014)

---

25 Damjana Pediček Terseglav, Aleš Hafner

EŠD: 14532

Naselje: **Dorfarje**

Občina: Škofja Loka

Ime: **Dorfarje – domačija Dorfarje 16**

Naslov: Dorfarje 16

Področje: E

Obdobje: sredina 18. stoletja, 19. stoletje, 1844

Dolinarjeva domačija v Dorfarjih, ki jo sestavljajo stanovanjska hiša, kašča, hlev in hišno znamenje, stoji ob regionalni cesti Škofja Loka–Kranj, na robu Sorškega polja.

Po ustnem izročilu naj bi kompleks domačije prvotno služil kot grajska pristava freisinških škofov, vendar o tem ni dovolj podatkov. Predvidevamo, da je zasnova nadstropne stanovanjske hiše nastala že pred letom 1760, ko se je v njej rodil dr. Tomaž Dolinar, znani pravnik in profesor na Dunaju. Leta 1844 ali morda že prej je bila hiša nadzidana za nadstropje in dobila je t. i. baročno podobo z vsemi arhitekturnimi stavbnimi značilnostmi tega časa (kamniti vhodni portal z letnico in inicialkami na sklepniku, lesena vhodna vrata, kovane okenske mreže), ki se je ohranila do danes. Domačija je bila leta 2010 z odlokom razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena. Lastnik je leta 2011 zaprosil za kulturnovarstvene pogoje za obnovo kašče, pri čemer je želel rekonstruirati strešni naklon v prvotnega in v dveh etažah urediti stanovanje, pritličje pa nameniti prodaji domačih kmetijskih izdelkov – predvsem belušev. PGD-projekt za obnovo je izdelalo projektivno podjetje GEA CONSULT, d. o. o., iz Škofje Loke, odgovorni projektant je bil Aleš Hafner, u. d. i. a. Izvedene so bile sondažne raziskave in izdano je bilo kulturnovarstveno soglasje. Ker lastnik s projektom ni bil uspešen na razpisu iz Programa razvoja podeželja 2007–2013 Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, se je odločil za obnovo nadstropja in podstrešja v stanovanjski hiši. Predvidena so bila le vzdrževalna dela, ki pa so prerasla v celovito obnovo celotne notranjosti in zunanosti objekta. Projektant Aleš Hafner, u. d. i. a., je pripravil projekt in usmerjal potek del.

Najprej je bilo obnovljeno leseno ostrešje, ki je bilo skoraj v celoti ohranjeno in ojačano. Vgrajeni so bili strešni frčadi in strešna okna na dvoriščno in vhodno strešino za osvetlitev podstrešnega stanovanja. Dotrajana opečna kritina je bila zamenjana z betonskim špičakom, izvedene so bile protipotresne vezi, odstranili so se vsi notranji ometi in talne obloge ter stavbno pohištvo. Ohranili so se opečni oboki v zgornji in pritlični veži, v kuhinji pritličja in nad stopnicami v nadstropje ter lesene stopnice. Ostali stropi so bili leseni, ob prenovi pa smo jih v celoti ohranili in utrdili. Ob odstranitvi notranjih ometov so se pokazale številne prezidave in zazidave, ki so bile izvedene v dolgi stavbni zgodovini hiše (prehod med spodnjo vežo in hišo, zazidan »šipovnik« (obok) med kuhinjo in vežo v pritličju, med kamro in spodnjo vežo). Kot posebej zanimiv se je pokazal

prostor desno od veže v pritličju, za katerega smo sicer vedeli, da je nekoč služil kot kovačija, ki pa je bila morda prvotno samostojna zidana stavba, kasneje vključena v večji objekt. To dokazujejo prvotni precej nižji talni nivo in višina zazidanih oken, debelina sten, dvojna slepa stena proti zahodnemu prostoru, ohranjena niša nekdanjega ognjišča in dimnika in višina oboka, ki sega v zdajšnje nadstropje. Na zunanosti kaže na kovačijo le še poglobljena zidna niša v pritličju desno od vhoda. Tlorisna zasnova hiše je ostala nespremenjena, odstranjena je bila le predelna stena med kamro in zgornjo hišo. V pritlični veži je bil za talno oblogo uporabljen ščetkan kamen – loški konglomerat s Kamnitnika, v nadstropni veži ročno izdelan opečni tlakovec, v ostalih prostorih pa lesene oljene podnice.

Lastnik je kljub precejšnji debelini obodnih zidov vztrajal pri namestitvi 15 cm debele fasadne izolacije iz mineralne volne. Ker na fasadah, razen delilnega zidca med etažami, okvirjev iz ometa okoli oken, spominske plošče nad portalom in portala samega ni bilo nobene fasadne dekoracije, sta se izvedli demontaža in prestavitev kamnitega portala za debelino izolacije, ob izdelavi fasadnega zaključnega sloja pa so bili rekonstruirani delilni zidec in okenski okvirji. Neravna struktura zunanjih fasadnih ometov je bila dosežena z večjo neenakomerno debelino toplotno izolacijskih ometov. Vgradnja novih enojnih dvokrilnih predeljenih oken je bila izvedena bolj v zunanost okenskih odprtih, ponovno pa so bile nameščene obnovljene kovane okenske mreže. Na oknih so bile sicer do osemdesetih let 20. stoletja nameščene lesene polknice, kasneje sicer že nadomeščene z industrijsko izdelanimi, vendar jih lastnik ni želel ponovno namestiti. Restavrirana so bila tudi lesena dvokrilna rezljana vhodna vrata. Pod debelo plastjo oljnih barv so se pokazala krasna, minimalno poškodovana orehova vrata, ki so po obnovi mojstra restavratorja Antona Bohinca zasijala v prvotni podobi. Seveda je bil restavriran tudi bogat vhodni portal iz svetlo sivega apnenca. Na podlagi sondažnih raziskav fasadnih ometov, ki jih je izvedla mag. Tjaša Pristov, smo določili tri barvne tone – za vence in okenske obrobe, za fasadne ravnine in za cokel.

Zidarska dela je izvajalo podjetje Zidgaja, Zidarstvo in fasaderstvo, d. o. o., iz Poljan nad Škofjo Loko, tesarska dela Tesarstvo in krovstvo Kaltak, d. o. o., iz Škofje Loke, kritino cementnega špičaka je izdelal Jakob Jezeršek, s. p., iz Hotavelj, stavbno pohištvo Okna in vrata Nagode, d. o. o., iz Logatca, lesena vhodna vrata je restavriral Anton Bohinc iz Dolenje Dobrave pri Gorenji vasi, kamniti portal pa Marmor Hotavlje, d. o. o., iz Hotavelj.

Ko bo realizirana tudi obnova kašče, bo domačija z obnovljeno hišo, nekdanjim hlevom, ki je že vzorno obnovljen in služi za kmetijsko in obrtno dejavnost, in načrtovano ureditvijo dvorišča z novim hišnim drevesom predstavljala vzoren primer kvalitetne arhitekturne dediščine z vsemi regionalnimi stavbarskimi značilnostmi od druge polovice 18. stoletja do danes.

Dorfarje, domačija Dorfarje 16 med obnovo (foto: D. Pediček, 2013)

Dorfarje, domačija Dorfarje 16 po zaključeni obnovi (foto: D. Pediček, 2015)

Dorfarje, domačija Dorfarje 16, zgornja veža (foto: D. Pediček, 2015)

---

26 Gašper Rutar

EŠD: 29936

Naselje: **Dragomelj**

Občina: Domžale

Ime: **Dragomelj – utrdba Bimberg**

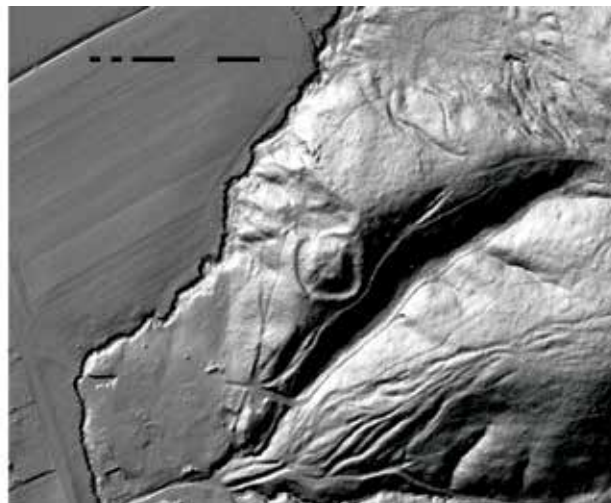
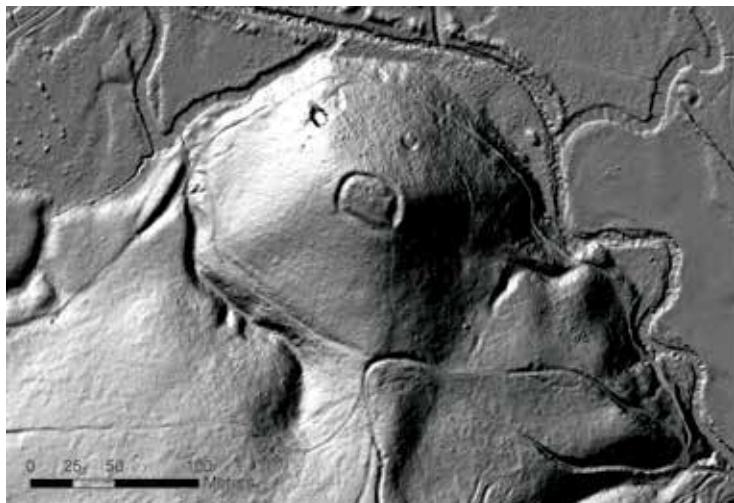
Področje: A

Obdobje: visoki srednji vek

Na vzpetini, ki se dviguje nad Pšato severozahodno od Dragomlja (parc. št. 400/2, k. o. Dragomelj), so bili v okviru ocene arheološkega potenciala območja DPN za

rekonstrukcijo daljnovoda 2 x 400 kV Divača–Beričevo odkriti ostanki domnevno srednjeveškega stolpastega gradu. Dobro je ohranjen pravokoten jarek dolžine 105 m in širine med 5 in 7 m, ki zapira notranji plato dimenzij 27 x 20 m. Najlažji dostop do ostankov gradu je s sedla na južni strani, kjer je še danes vidna pot. S sedla se poti spustijo tako na zahod (2 poti), jug in vzhod (2 poti). V franciscejskem katastru je ledina na gozdni parceli brez stavb poimenovana Bimberg. Na severozahodnem robu platoja je na terenu vidna v zadnjih letih izkopana jama dimenzij 1 x 2 m. Na severnem pobočju se strukturi približa trasa daljnovoda (vidna je izravnava za steber), na severozahodni strani pa večji površinski kop gradbenega materiala. Po legi, strukturi in dimenzijah je identičen srednjeveški utrdbi Glinje pri Cerkljah (EŠD 28589) z jarkom dolžine 110 m in dimenzijami platoja 20 x 20 m.

Dragomelj, dobro vidni ostanki obrambnega jarka na lokacijah Bimberg (levo) in Glinje (desno) (izvedba: G. Rutar)

---

27 Andrejka Ščukovt

EŠD: 157

Naselje: **Goče**

Občina: Vipava

Ime: **Goče – vas**

Naslov: hiši Goče št. 41 in št. 43

Področje: E

Obdobje: 18., 19., 20. stoletje

Goče so strnjeno pozidana vas na položnem hrbtu enega od vipavskih gričev, ki deli Vipavsko dolino od doline Raše in Braniške doline. So kompleksen kulturni spomenik z značilnostmi mediteranskega stavbnega oblikovanja in več dominantami: župno cerkvijo sv. Andreja, Marijino cerkvijo na Obeluncu, pokopališko kapelo Božjega groba in pokopališčem, štirimi oltarnimi in drugimi znamenji, številnimi vodnjaki, domačijami in vinskimi kletmi s faladurji. Današnja naselbinska struktura Goč je rezultat večstoletnega razvoja. Najstarejši del vasi je nastal okrog

župne cerkve, kjer stojijo enoetažne stavbe v stegnenih nizih, ki tvorijo ozke gase. Pozidava vasi se je v kasnejših stoletjih od naselbinskega jedra širila na južni, zahodni in vzhodni rob, kjer so se pretežno izoblikovale domačije zaprtega tipa. Na Gočah je od sredine 15. stoletja pa vse do preloma iz 19. v 20. stoletje cvetela zidarska in kamnoseška obrt, ki se je naprej odrazila na cerkveni arhitekturi in nato pozitivno vplivala na oblikovanje preostalega stavbarstva. V preteklosti kamnite, danes korčne strehe, iz kamna zidane stene, okenski in vratni okvirji, konzole, vodnjaki izpričujejo vsesplošno uporabo kamna: manj kvalitetnega peščenjaka za gradnjo objektov in trdega kraškega apnenca za izdelavo okrasnih likovnih elementov in arhitekturnih detajlov. Uporaba lesa, drugega dragocenega gradiva, se na Gočah kaže v stropnih in opornih tramovih, okenskih in vratnih krilih, ograjah in preostali opremitvi ter ne nazadnje pri izdelavi hrastovih sodov, ki še vedno polnijo obokane vinske kleti. Stavbno oblikovanje na Gočah uvrščamo v mediteranski stavbni tip, v regijo goriško-vipavskega stavbnega podtipa, ki ga zlasti prepoznamo po zunanjih oblikovnih značilnostih. Na razvoj in oblikovanje stavbarstva so vplivali klimatske razmere, lega v prostoru, uporaba gradiva, način gradnje, gospodarstvo, večšine in prakse. Poleg naštetega sta na razvoj hiše vplivala

tudi lega kurišča/ognjišča in način odvajanja dima iz prostora. Na Gočah so prepoznavne tri glavne faze razvoja v rasti naselja: srednjeveška faza, razvoj v 17. in 18. stoletju in gradnja z izpolnitvijo naselitvenega okolja do prve svetovne vojne. Srednjeveška faza je kljub poznejšim predelavam stavb danes prepoznavna v tlorisni zasnovi, ki jo opredeljuje stavbna parcelacija z enoceličnimi in dvoceličnimi objekti, ki so rasli v višino. Raster tega dela naselja ob cerkvi nam kaže značilno, skoraj urbano mrežasto zasnovo z značilnimi ulicami oz. gasami.

Domačija Goče 41 leži vzhodno od naselbinskega jedra in je zasnovana kot večja zaprta domačija. Njeno dvorišče z dveh strani zamejuje goško gaso. Poleg zidu z vhodnim portonom, kjer stoji eno od štirih oltarnih znamenj, zamejuje z južne in zahodne strani še gospodarsko poslopje. Lastnik se je zaradi neurejenosti pročelja tega gospodarskega objekta odločil, da bo uredil okna in izvedel fasadni omet. Izvajalec del je ob upoštevanju kulturnovarstvenih pogojev, usklajenih tudi na podlagi investitorjevih želja, vgradil nove kamnite okenske elemente iz kamna Repenc ter izvedel apneni fasadni omet iz peskokopa Štanjel, ki je prilagojen strukturi kamnitega zidu. Omet je zaglajen, ne sega čez kamnite okvirje in je brez faš. Obstoječi recentni armiranobetonski steber med okni pa je ometan kot fasadni omet. Stavbno pohištvo je leseno, okna pa se delijo na prečke. Dela je izvedlo lokalno gradbeno podjetje iz Lokavca, ki je lastnika sosednjega objekta Goče št. 43 prepričalo, da so tudi na tem objektu na isti način in z istim ometom izdelali fasadni omet. Hiša št. 43 leži v osrednjem naselbinskem jedru in je bila vrsto let neometana, potem ko so ji spremenili namembnost oz. jo rekonstruirali.

Hiša Goče št. 43 (foto: A. Ščukovt, maj 2014)

Hiša Goče št. 41 (foto: A. Ščukovt, maj 2014)

---

28 Anita Kavčič Klančar

EŠD: 3655

Naselje: **Gore nad Idrijo**

Občina: Idrija

Ime: **Gore – cerkev sv. Marije Magdalene**

Naslov: Gore nad Idrijo

Področje: R

Obdobje: barok, 1782

V gotski in kasneje barokizirani cerkvi sv. Marije Magdalene v Gorah nad Idrijo so bile v letu 2012 odkrite in delno restavrirane stenske poslikave v ladji in prezbiteriju (obsežnejše poročilo o stanju poslikav in o opravljenih konservatorsko-restavratorskih posegih v letu 2012 je bilo objavljeno v prejšnji številki Varstva spomenikov).

V letu 2013 so se nadaljevala in zaključila dela na baročnih figuralnih poslikavah na oboku ladje. Posegi so se izvajali na osrednji in dveh stranskih kartušah ter na levem trikotnem obočnem polju. Na omenjenih poslikavah so bila izvedena naslednja dela: kitanje manjših poškodb v ometu, mikroinjektiranje nestabilnih delov ometa, odstranjevanje nečistoč in utrjevanje barvne plasti ter retuša in rekonstrukcija manjkajočega cvetličnega venca. Zaključena celota na oboku ladje po odkritju in restavriranju prikazuje prizore iz življenja Marije Magdalene in drugih svetnikov. Posegi so bili izvedeni v okviru projekta popotresne sanacije, ki ga je finančno podprlo Ministrstvo za okolje in prostor, dela pa so se izvajala pod okriljem Restavratorskega centra, enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Po zaključku je bil celoten poseg predstavljen v cerkvi v Gorah ter v sklopu Muzejskih večerov v Idriji.

Gore, cerkev sv. Marije Magdalene, pogled na poslikave v ladji in prezbiteriju po zaključenih posegih (foto: Vid Klančar)

Gore, cerkev sv. Marije Magdalene, retuša osrednjega prizora na oboku ladje (foto: A. Kavčič Klančar)

---

29 Eda Belingar

EŠD: 27335

Naselje: **Gorenje**

Občina: Postojna

Ime: **Gorenje pri Postojni – izvir**

Naslov: Gorenje, parc. št. 658/1, k. o. Gorenje

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Severovzhodno od vasi je ob vaški poti izvir vode, ki je obzidan in nadkrit z banjasto obokanim stropom pravokotnega tlorisa iz lokalnega kamna ter s prednje strani odprt. Služi kot vodni zbiralnik za vas. Izvir je bil zaraščen in nevzdrževan. Voda je skozi vrh pronicala v notranjost, tako da so bili notranji zidovi umazani. Vhodna fasada je bila v preteklosti pokrpana s cementno malto. Vodni vir ni imel zunanjega korita.

Leta 2013 je Občina Postojna v sklopu projekta Od izvira do štirne, sofinanciranega iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja – Evropa investira v podeželje, obnovila tudi izvir Rupa v Gorenju. Za posege smo predhodno izdali kulturnovarstvene pogoje in na podlagi njihovega upoštevanja smo na projektno dokumentacijo izdali kulturnovarstveno soglasje.

Zaraščena okolica izvira je bila sprva očiščena rastlinja. Kamniti obok, nad katerim je bil odstranjen ves material, je bil očiščen. Nanj se je namestila hidroizolacija, nasula zemlja in zasejala trava. Kamniti zidovi v notranjosti so bili oprani

s krtačo in vodnim curkom. Le večje reže med kamni so se zastičile z apneno malto. Dno zajetja se je očistilo navlake. Na prednji strani so se odstranili betonski vložki. Ta mesta so se na novo pozidala v kamnu. Na koncu se je nanese apneni omet, vhodna odprtina pa se je zaprla s kovanimi vratci.

Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo v celoti fotodokumentirali.

Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo. Dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor Eda Belingar, etnologinja ZVKDS, OE Nova Gorica. Gradbena dela je izvajalo podjetje Marmor Sežana s podizvajalci, od katerih je treba pohvaliti predvsem podjetje GODINA, gradbeništvo in druge storitve, d. o. o., iz Kozine

Gorenje pri Postojni, izvir pred obnovitvenimi deli (foto: E. Belingar, 2010)

Gorenje pri Postojni, izvir po obnovi (foto: E. Belingar, 2014)

---

30 Eda Belingar

EŠD: 27336

Naselje: **Gorenje**

Občina: Postojna

Ime: **Gorenje pri Postojni – izvir Pri lipi**

Naslov: Gorenje, parc. št. 658/7, k. o. Gorenje

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Studenec teče severozahodno od vasi po parcelah, imenovanih Pri lipi. Ob nekoliko umaknjeni vaški poti je izvir vode, ki je obzidan z zidom iz lokalnega kamna, prekrit z betonsko ploščo ter s prednje strani odprt. Ob njem je betonsko korito, ki je bilo namenjeno napajanju živine.

Izvir je bil zaraščen in nevdrževan. Voda je skozi vrh pronicala v notranjost, tako da so bili notranji zidovi umazani. Izvir vode je bil sprva prekrit z banjasto obokanim kamnitim stropom. Ta se je deloma porušil, zato so ga leta 1954 v celoti nadomestili z ravno betonsko streho. Ob izvira je betonsko korito za napajanje živine. Zidec, ki zapira prednjo fasado, je bil v preteklosti pokrpan s cementno malto. Zunanje, kasneje dodano betonsko korito je bilo mestoma razpokano in obtolčeno.

Leta 2014 se je Občina Postojna v sklopu projekta Od izvira do štirne, sofinanciranega iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja – Evropa investira v podeželje, lotila obnove izvira Pri lipi v Gorenju. Za posege smo predhodno izdali kulturnovarstvene pogoje in na podlagi njihovega upoštevanja smo na projektno dokumentacijo izdali kulturnovarstveno soglasje.

Zaraščena okolica in obstoječa betonska plošča, ki je služila kot streha izvira, sta bili najprej očiščeni rastlinja in drevja.

Na mestu betonske plošče se je izvedel kamnit banjasti obok po vzoru podobnih na bližnjih vodnih izviroh. Poleg samega stropa so se odstranili še vsi ostali betonski elementi, ki so kazili podobo kamnitih zidov. Odstranjen je bil tudi betonski omet, ki je prekrival kamnite stene v notranjosti. Te so bile oprane s krtačo in vodnim curkom in ponovno plitko zastičene. Nameščena so bila nova kovana vratca, ki zapirajo prednjo odprtino.

Betonsko korito se je ohranilo, poškodovana mesta so se sanirala s fino malto. Urejen je bil odtok vode tako iz izvira kot iz korita, okolica pa je bila tlakovana s kamnitimi ploščami nepravilnih oblik, položenih na pesek in zatravljenih.

Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo v celoti fotodokumentirali. Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanjem, do novih odkritij ni prišlo. Dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor Eda Belingar, etnologinja ZVKDS, OE Nova Gorica. Gradbena dela je izvajalo podjetje Marmor Sežana s podizvajalci, od katerih je treba pohvaliti predvsem podjetje GODINA, gradbeništvo in druge storitve, d. o. o., iz Kozine.

Gorenje pri Postojni, izvir Pri lipi pred obnovitvenimi deli (foto: E. Belingar, 2010)

Gorenje pri Postojni, izvir Pri lipi po obnovi (foto: E. Belingar, 2014)

---

31 Eda Belingar

EŠD: 25177

Naselje: **Gorenje**

Občina: Postojna

Ime: **Gorenje pri Postojni – vodnjak**

Naslov: Gorenje, parc. št. 535, k. o. Gorenje

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Vodnjak stoji ob vaški poti severovzhodno od vasi. Vodni zbiralnik je bil zgrajen ob živi skali, iz katere skozi vidno razpoko še vedno priteka voda v zbiralnik kvadratnega tlorisa. Nad zbiralnikom je poravnan teren in urejen podest, nanj pa postavljen zidan in ometan oklep krožnega tlorisa, zaključen s kamnitim obročem iz enega kosa, ki je poškodovan. Stene podzemnega zbiralnika so pozidane še nad teren in prekrite z betonsko streho iz leta 1954. Voda se ob visokem nivoju pretaka v napajalno korito, ki je postavljeno pred vodnjakom. Objekt je bil zaraščen. Betonska streha nad njim je bila zelo nekvalitetno izvedena. V preteklosti so okolico zasipali z odpadnim materialom, ki pa je bil nedavno odpeljan. Tudi prvotne stene in oklep vodnjaka so bili v slabem stanju, okolica zanemarjena.

Leta 2013 je Občina Postojna v sklopu projekta Od izvira do štirne, sofinanciranega iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja – Evropa investira v podeželje, obnovila tudi vodnjak v Gorenju. Za posege smo predhodno izdali kulturnovarstvene pogoje in na podlagi njihovega upoštevanja smo na projektno dokumentacijo izdali kulturnovarstveno soglasje.

Očistila se je notranjost vodnega zbiralnika. Odstranjena je bila betonska streha ter utrjeni so bili kamniti zidovi okrog podesta v prvotni višini. Zaključili so se z ravnimi kamnitimi ploščami. Reže med kamni so se zastičile z apneno malto. Na novo so se pozidale kamnite stopnice, ki vodijo do podesta; ta se je tlakoval s kamnitimi ploščami, položenimi na uvaljan pesek. Poškodovani deli oklepa so se dopolnili v apneni malti. Na odprtino za zajemanje vode se je namestila kovana rešetka. Iz zbiralnika do korita se je napeljala nova cev, iz korita pa se je uredilo odvodnjavanje.

Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo v celoti fotodokumentirali. Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo. Dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor Eda Belingar, etnologinja ZVKDS, OE Nova Gorica. Gradbena dela je izvajalo podjetje Marmor Sežana s podizvajalci, od katerih je treba pohvaliti predvsem podjetje GODINA, gradbeništvo in druge storitve, d. o. o., iz Kozine.

Gorenje pri Postojni, vodnjak pred obnovo (foto: E. Belingar, 2010)

Gorenje pri Postojni, vodnjak po zaključku obnovitvenih del (foto: E. Belingar, 2014)

Gorenje pri Postojni, na oklepu vodnjaka so se dopolnili slabi in poškodovani kosi ometa z novim ometom (foto: E. Belingar, 2014).

32 Jernej Rihter

EŠD:

Naselje: **Gorenje Skopice, Dolenje Skopice**

Občina: Brežice

Ime: **Gorenje/Dolenje cesarsko – ostanki kamnitih struktur iz časa regulacije reke Save**

Področje: Z, A

Obdobje: 19. stoletje

Severno od Gorenjih Skopic med ledinama Gorenje in Dolenje cesarsko, na severozahodnem robu parc. št. 6300, k. o. Krška vas, smo v ornici v preteklih letih že sledili ostankom razrušene kamnite strukture, povezane z regulacijo reke Save v 19. stoletju. Šlo je za posamične kose apnenčevih in peščenjakovih lomljencev velikosti do 0,5 m, ki so bili v ornico ponekod izravnani z globokim oranjem. Da gre za ostanke večje

strukture neznane oblike iz časa regulacije reke Save, smo tedaj menili na podlagi v poljski poti vidnega dela kamnitega tlaka (koord. lokacije: y: 542554, x: 86798) in na podlagi s tem povezanih analogij iz bližnje Petrove škarpe in Turškega broda (Varstvo spomenikov, 50-51.: Vihre-Petrova škarpa; Turški brod; in Rihter, J. 2007, Priročnik za »kranjsko« Vrbino ob Savi od Krškega do skopiške Vrbine (2. verzija, dopolnjena 25. 9. 2007) ter Rihter, J. 2010, Antropogene aktivnosti na holocenskih terasah južno od reke Save v zaledju Gorenjih in Dolenjih Skopic na Krškem polju in izbrani odstavki iz knjige spominov Uršule Vodopivec. – V: Profil: Revija študentskega arheološkega društva. Šolsko leto 2009/2010, št. 6, str. 24–36). Serija zaporednih poplav med letoma 2009 in 2012 je na tem mestu dodobra razrahljala ostanke strukture, ki so ležali v ornici in globlje. Največje poškodbe pa so nastale ob novembrskih poplavah leta 2012, ko smo naposled lahko tudi ugotovili, da gre za ostanke temelja v višino grajenega kamnitega nasipa trapezoidnega preseka, o čemer je pričala ohranjena severna fronta temeljnih lomljencev (vel. do 0,6 m) krone nasipa. Ti so bili v podlago vsidrani pod kotom med 45° in 60°, njihova lica pa so bila pravilno oklesana. Dolžina ob poplavi razkrita in razrušenega temelja nasipa, širokega med 2 in 3 m, ki je bil dotlej večji del pod nivojem ornice, je znašala okoli 50 m.

Smer nasipa poteka v smeri SZ–JV in sledi robu komaj opazne stare struge, ki jo v historičnih kartah lahko najverjetneje prepoznamo v eni izmed strug na Leinmüllerjevi karti savskih tokov iz leta 1853 nad skopiškim rokavom (Skopitzer arm) na mestu prehodov v tedanji pesjevaški rokav (Hundsorfer arm) (SI ARS, AS 1068, Zbirka načrtov, 2/337–2/338). Ob njej sledimo oznaki (simbolom) za že izdelane regulacijske zgradbe, ki se z georeferenciranjem na današnje kart. podlage ujemajo z obravnavanimi ostanki nasipa v naravi. Nekoliko mlajši viri – razpisi za regulacijska in vzdrževalna dela na reki Savi krške gradbene direkcije, objavljeni v Amtsblatt zur Laibacher Zeitung v letih 1857, 1859, 1863, 1864 in 1865 – navajajo vsaj 5 obsežnejših etap regulacijskih del na Savi na relaciji med Petrovo škarpo in Gorenjim/Dolenjim cesarskim (danes večji del poljske površine), neposredno na območju obravnavanih ostankov nasipa. Razpisana dela so zajemala razne izkope, polaganje kamnometov, tlakovanja, popravila razrušenih tlakov, nadvišanja obstoječih struktur ipd., pa tudi pilotiranje z lesenimi piloti. Slednja navedba je toliko zanimivejša, ker sta bili severneje nad ostanki nasipa, ob povodnji leta 2012, pod odplavljeno ornico, v čistem produ vidni tudi dve okrogli lisi – verjetno jami za lesena pilota – premera okoli 40 cm. V gradbenih razpisih se v zvezi z regulacijskimi deli med Krškim in Skopicami največkrat omenja uporaba okroglih smrekovih pilotov premera med 12 in 15 colami (glej zgoraj: Amtsblatt ...).

Ostanki kamnitega nasipa na Gorenjem/Dolenjem cesarskem skupaj z omenjeno Petrovo škarpo predstavljajo ene največjih še ohranjenih desnoobalnih ostankov iz obdobja regulacijskih del na reki Savi v njenem starem teku izven današnjega korita ob tedanji štajersko–kranjski deželni meji. Nastajanje obeh struktur oz. njihovo dokončanje datiramo v čas najkasneje do obdobja med letoma 1874 in 1882 (Varstvo spomenikov, 50-51: Petrova škarpa; in Rihter (2010)), ko že lahko sledimo

predhodnjici trase današnje savske struge na vsej dolžini med Krškim in Brežicami.

Podobnim, a nekoliko mlajšim strukturam lahko sledimo tudi v okviru trase današnjega savskega korita ob desni brežini med Krškim in Brežicami, kjer poleg starih kamnometov sledimo tudi tlakom brežin in obal ter v višino grajenim kamnitim nasipom (npr. severovzhodno od Žadovinka na ledini Zlatičje in na ledini Turški brod (Varstvo spomenikov, 50-51; Vihre-Turški brod), še posebej pa v zaledju Dolenjih Skopic (desnoobalno med koord. y: 543800, x: 85886 in y: 543921, x: 85739 (D 48/GK), na ledinah Spinca, Mali in Veliki šlegel ter Javšina), kjer v enem izmed obalnih tlakov najdemo tudi vgrajen oglat mejnik (?) iz peščenjaka, ki je na vrhu zaobljen, na strani, ki je obrnjena proti rečnemu toku, pa ima vklesane črke, ki so zaradi poškodbe težko berljive). Tudi tukajšnje strukture so bile v času zadnjih poplav (2009–2012) odkrite izpod debelih obrežnih naplavin in hkrati močno razrušene. O aktivnostih v zvezi z utrjevanjem leta 1874 slabo izravnane Save (Rihter, 2010) priča vrsta razpisov

za dela še v prvem desetletju 20. stoletja (Amtsblatt zur Laibacher Zeitung, v letih 1900 in 1911). O tem dodatno priča tudi tukajšnje ustno izročilo, ki pripoveduje o organizirani savski službi in skrbi za nasade, ki je rezala fašine za potrebe utrjevanja savskih bregov še vse do pričetka druge svetovne vojne (Rihter, 2010). Domačini pripovedujejo, da je šele Nemcem med okupacijo dokončno uspelo omejiti izlive v stare stranske rokave.

Kot zanimivost v zvezi z v uvodu obravnavanim območjem nasipa na ledinah Gorenje/Dolenje cesarsko naj omenimo, da smo tu in v bližnji okolici ob povodnjah vsakokrat priča podobnim prizorom: pod odplavljeno ornico se na zbiti podlagi vidijo številni ostanki eksploziviranih minometnih granat. V ljudskem spominu so takšna mesta na območju skopiške Vrbine povezana z aktivnostmi (deaktivacija nevarnih ubojnih sredstev) podružnice Kemijske industrije Kamnik (KIK), ki je imela do začetka devetdesetih let preteklega stoletja svoj obrat le 500 m južneje, na okoli 7 ha velikem območju ledine Sredji prudi (y: 542570, x: 86073).

Gorenje Skopice. Pogled na ruševine nasipa na ledini Gorenje/Dolenje cesarsko od jugovzhoda nekaj ur po odmiku vodovja. Ob desni strani – detalj preseka ohranjenega dela nasipa in pogled od zgoraj na okroglo liso – polnilo jame domnevnega pilota. V ozadju (označeno s puščico) je groblja kamenja, ki so jo natrebili iz ornice pred jesensko setvijo še pred povodnijo (foto in obdelava: J. Rihter, 7. 11. 2012).

---

33 Suzana Vešligaj

EŠD: 24699

Naselje: **Grad**

Občina: Grad

Ime: **Grad – gasilski dom**

Naslov: Grad 170

Področje: E

Obdobje: prva tretjina 20. stoletja, 1936

Ob cesti v osrednjem delu vasi Grad stoji nadstropna stavba vaškega gasilskega doma, zgrajena leta 1936. Gasilsko društvo Grad je bilo leta 1922 ustanovljeno pod imenom Gasilsko društvo Gornja Lendava, in ta naziv je imelo vse do leta 1952, ko se je naselje preimenovalo v Grad. Gradnja gasilskega doma Grad je povezana z ustanovitvijo tamkajšnjega gasilskega društva leta 1922 na pobudo gostilničarja Alojza Maršika. Vse do takrat je delovala vaška požarna bramba, ki je bila po tedanjih avstro-ogrskih predpisih obvezna.

Leta 1934 je društvo dobilo v dar od takratnega veleposestnika Hartnerja parcelo za gasilski dom; tega so dokončali leta 1936. Gasilski dom Grad je ena izmed najlepših tovrstnih stavb daleč naokoli. Gre za zidano nadstropno stavbo kvadratnega tlorisa, ki jo pokriva opečna dvokapnica z delnimi čopi. Obcestna severovzhodna fasada, ki jo v osrednji osi

zaključuje dvokapna streha z delnim čelom in dekorativno oblikovanimi čelnimi vetrnim obrobami, se ponaša z izjemnimi profiliranimi detajli. V osrednji osi nadstropja v okenski niši je manjša polkrožna niša s kipcem sv. Florijana, zaščitnika gasilcev. V vseh treh nadstropnih okenskih nišah je mogoče slediti zanimivim motivom čaš z vodnimi curki.

Stavba kot taka je v večji meri ohranila vse stavbne detajle iz časa nastanka. Le zadnja in severozahodna fasada sta bili deležni prizidkov, ki so jih najbrž narekovala prostorske potrebe tamkajšnjega gasilskega društva.

Leta 2012 se je omenjeno društvo odločilo, da bo s svojimi prispevki in prostovoljnimi delom obnovilo zunanjščino gasilskega doma. Ker je gasilski dom evidentiran v Registru kulturne dediščine kot registrirana nepremična dediščina, je bilo treba pridobiti kulturnovarstvene pogoje kot izhodišče za strokovno obnovo strehe, fasade in stavbnega pohištva. Tako je bil opravljen terenski ogled z namenom izpeljati raziskave ometov in opleskov stavbnega pohištva. Pred začetkom obnovitvenih del so bili posredovani izsledki tovrstnih raziskav. Ponekod je bilo treba odstraniti poškodovane dele ometa. Vse obstoječe stavbno pohištvo se je ohranilo in toniralo v predpisanih barvah.

Večji del obnove se je uspešno zaključil istega leta. Manjši detajli so bili dodani v letu 2013. Konservatorsko-restavratorski nadzor je poleg odgovorne konservatorke izvajala še restavratorka Irena Čuk iz OE Maribor.

(Vir: Gomboc, Franc: Gasilstvo v Prekmurju 1873–2003, Murska Sobota 2009.)

Grad, gasilski dom pred obnovo (foto: S. Vešligaj)

Grad, gasilski dom po obnovi (foto: S. Vešligaj)

---

34 Eva Tršar Andlovic

EŠD: 1662

Naselje: **Gradišče**

Občina: Lukovica

Ime: **Gradišče pri Lukovici – cerkev sv. Marjete**

Področje: R

Obdobje: zgodnje 16. stoletje

Nad Lukovico v vasi Gradišče stoji skoraj pod vrhom hriba cerkev sv. Marjete. Na videz ne preveč velika cerkev s samostojnim zvonikom in gotsko fresko sv. Krištofa na južni strani prezbiterija je bila v preteklosti zunaj že obnovljena.

Spomladi 2012 so se pričela restavratorska dela na severni steni v notranjosti ladje sv. Marjete. Cerkev, sezidana v pozni gotiki, ima premrežen strop s kamnitimi gotskimi loki in več sklepniki. Že pred leti, ko so bile narejene sonde v notranjosti cerkve, je bilo ugotovljeno, da je severna stena, ki je razdeljena s kamnitimi pilastri, v celoti poslikana s figurami v seko tehniki. Izkazalo se je, da poslikava predstavlja Pohod in poklon Sv. treh kraljev. V letu 2012 sta se odkrili in restavrirali osrednji dve poli, preostali dve pa v letu 2013.

Motiv poslikave se nadaljuje skozi vse štiri pole severne stene. Vrhovi pol se šilasto zaključujejo in so poslikani z

iluzionističnimi krogovičji ter dodanimi figurami angelov. Pod krogovičjem so oddaljeni prizori oziroma pokrajine. V ospredju je Pohod in poklon Sv. treh kraljev. Naslikane figure, malenkost manjše od naravne velikosti, so večinoma jezdec, oblečeni v renesančne obleke, le v zadnji poli je sedeč prizor, na katerem se Jezus iz materinega naročja sklanja k figuri modreca – kralja Gašperja. Freske so bile slikane na svež apnen oplesk, ki je bil zelo na debelo nanesen na že nekaj let star omet. Pri nanosu beleža so kaplje debelo odtekale po površini in za sabo puščale vidne odebelitve poti. Slikar ni ravnal površine in je hitel slikati z zelo lazurnimi nanosi barv, ki jih je dostikrat mešal kar na sami podlagi. Tako so bili obrazi naslikani z večšo hitro roko v zelo lazurni tehniki, medtem ko je bil večji del oblačil naslikan z bolj gosto in močno barvo.

Pri čiščenju štirih naknadnih enobarvnih premazov je bila potrebna pazljivost, saj je na nekaterih mestih belež odstopal od podlage. Kot še večji problem se je izkazala groba površina kapelj. Na teh mestih je bil belež še bolj krušljiv, zato je kljub čiščenju po 1 mm natančno veliko kapelj odletelo. Na prvi in zadnji poli je bilo še precej večjih razpok. Poleg tega je imela poslikava v vseh zgornjih predelih pol precej vreznin, ki so verjetno nastale zaradi prislanjanja lestev ob čiščenju pajčevin na kamnitih obokih stropa, kar je verjetno eden izmed vzrokov za beljenje sten. Drug razlog je kapilarna vlaga, saj je bilo opaziti, da je bil spodnji del ometa večkrat odstranjen (vsaj trikrat) in zamenjan z drugim. Čeprav je Pohod in poklon

Gradišče pri Lukovici, cerkev sv. Marjete, severna stena po koncu del leta 2013 (foto: E. Tršar Andlovic)

Sv. treh kraljev precej dvignjen od tal, je ugotovljeno, da je bil spodnji del nog konjev enkrat že preslikan. A tudi od tega ni ostalo nič, saj je siga tudi sedaj segala do sredine konjskih nog na prvi in drugi poli, do konjskega trebuha na tretji poli ter sedišča Marije na četrti poli. Ostali so le minimalni fragmenti, ki so k sreči nakazovali, kje so spodnje okončnice konj oz. kje se zaključuje plašč klečečega kralja Gašperja. Medtem ko imajo vrhovi poslikave ohranjene močne barve, so bile barve spodaj skoraj izbrisane. Če ne bi rekonstruirali spodnjih predelov poslikave, bi celotni prizor obvisel v zraku in slika ne bi bila stabilna. V zadnjih letih je bila opravljena sanacija drenaže severnega zidu, ki je rahlo vkopan v breg, zato predvidevamo, da kapilarna vlaga ob spodnjem odprtju pasu kamna z notranje strani freski ne bo več škodila.

Med čiščenjem sige v spodnjih predelih smo našli dve plasti s posvetilnimi križi. Prva plast je bila pod freskami (nastala je še pred poslikavo slike Pohoda in poklona Sv. treh kraljev) in ima rdeče posvetilne križe. Ker so na spodnji meji poslikave, smo tista dva, ki smo ju našli, tudi barvno nakazali. Naslednji tip posvetilnih križev je bil najden na prvem sekundarnem premazu, ki je prekril fresko. Baročni stil posvetilnih križev je bil kakšen meter višje od prejšnjih. Primer teh se vidi v sondi južne stene, kjer je najden še tretji, mlajši tip posvetilnih križev.

Po odstranitvi sekundarnih beležev severne stene se je barvna plast najprej utrdila z nanokalkom preko japonskega papirja. Večje razpoke so se zakitale. Na četrti poli z motivom Poklona Sv. treh kraljev je bilo treba del zidu utrditi z injektirno maso. Nato so se s fino apneno maso zakitali predeli tisočih manjših poškodb apnenega beleža. Spodnji predeli manjkajočega ometa poslikave so se na nekaterih mestih ometali tudi v dveh plasteh, saj se je omet ponekod odstranil vse do kamna, ker je razpadel od soli. Tu se je površina obarvala še z apnenim opleskom, da je bila pripravljena enaka površina za poslikavo, kot je bila pri originalu. Zakitale so se razpoke ob kamnitih lokih in nekaj manjših razpok v steni. Kamniti loki so se delno očistili ometov in pod ometi se je našla originalna poslikava, zato so se z rekonstrukcijo črt obarvali še prvi loki ob freskah, ki tako oblikujejo nekakšen okvir sliki. Na prvi poli je bil potreben tudi minimalen poseg v rob kora, saj je bil ta delno vdelan v severno steno in prislonjen nanjo. Koru se je zgoraj odvezla deska in spodaj odrezal del okrasnega lesa, da smo fresko lahko povezali v eno ploskev. Pri odprtju poda se je pokazalo, da tam poslikava ni prebeljena, zato sklepamo, da so poslikavo skrili istočasno, ko so postavili kor. Dopuščamo možnost, da je prej tam stal starejši, drugačen kor kot danes, saj ima današnji zapisano letnico 1894.

Poslikava se je restavriralna s črtkanjem površine, saj se je le tako ohranila zračnost površine barve. Hkrati je bilo lažje prilagajati barve originalnim, posebej tam, kjer je slikar mešal barve kar na steni in je bilo na desetih centimetrih enobarvne plasti zastopano več tonov skupaj (npr. naslikana krogovičja delujejo enovito, vendar je tu ogromna količina tonov zelene barve). Na koncu se je vse večkrat zaščitilo z apneno vodo. V spodnjih predelih je bila narejena malo bolj močna zaščita barv pred brisanjem (z 2-odstotnim dodatkom ares 33), saj se ljudje lahko tam dotikajo poslikave.

Poleg restavratorskih del na severni steni ladje smo na južni

steni očistili in restavriralni poslikavo Veronikinega prta nad stranskim vhodom, ki sovпада s poslikavo Pohoda in poklona. Ker so sonde iz prejšnjih let pokazale še več posvetilnih križev, so se restavriralni še ti.

Na koncu se je za levim stranskim oltarjem, ki smo ga morali odmakniti od slavaločne stene, našla še poslikava mlajšega datuma, izdelana z drugimi barvami. To je naslikan oltarček z evharističnim Kristusom, ki smo ga očistili in zakitali, da se ne bi delala škoda, nato pa ga ponovno zakrili z oltarjem. Preverili smo, ali je podobna poslikava tudi na steni za desnim stranskim oltarjem, in izkazalo se je, da je res, vendar ostaja skrita. Obnova poslikave Pohoda in poklona Sv. treh kraljev na severni steni in poslikava na južni steni sta bili zaključeni v decembru 2013. Lepo bi bilo, če bi se v cerkvi obnovila še stropna rebra v ladji in prezbiteriju, saj bi s tem cerkvi sv. Marjete vrnili nekdanji sijaj. Klub temu je že sedaj zanimiva za ogled, saj je tukajšnji slikar z detajli na risbi dokazal, da pozna poslikavo iz cerkve sv. Primoža nad Kamnikom in da je od tam črpal svoj slikarski navdih.

Gradišče pri Lukovici, cerkev sv. Marjete, detajl Poklona Sv. treh kraljev, stanje pred restavriranjem (foto: E. Tršar Andlovic)

Gradišče pri Lukovici, cerkev sv. Marjete, detajl Poklona Sv. treh kraljev, stanje po restavriranju (foto: E. Tršar Andlovic)

---

35 Simona Menoni

EŠD: 3662

Naselje: **Gradno**

Občina: Brda

Ime: **Gradno – cerkev sv. Jurija**

Področje: UA, R

Obdobje: zadnja četrtnina 17. stoletja, zadnja četrtnina 18. stoletja, druga četrtnina 20. stoletja, 1942

Župnijska cerkev sv. Jurija v Gradnem v Goriških brdih stoji sredi majhne vasi. Glavna fasada je preprosto klasicistično oblikovana. Ob pravokotno zaključenem portalu z bogato profilirano preklado, nad katerim je polkrožna luneta, se dvigujeta dva pilastra s preprostima kapiteloma, ki nosita trikotno čelo. V sredini je ovalno okno s pravokotno odprtino, ostala zunanjščina je gladko oblikovana. Na južni strani prezbiterija je prizidana zakristija, na jugozahodnem vogalu ladje pa zvonik oglejskega tipa. Notranjščina je enoladijski prostor z ožjim, enako visokim in precej dolgim banjasto obokanim prezbiterijem, ki je poligonalno zaključen. Ladja je zrcalno obokana, stene pa so členjene s pilastri in venčnim zidcem. Prezbiterij je za eno stopnico dvignjen in prav tako kot ladja členjen s pilastri s preprostimi bazami in bogatimi kapiteli ter dvojnimi profiliranim venčnim zidcem. Cerkev se v današnji pojavnosti kaže kot dokaj ambiciozen tip podeželske podružnice v oblikovnem kanonu druge polovice 18. stoletja, poligonalno zaključen prezbiterij s kamnitim talnim zidcem pa skupaj s starim patrocinjem sv. Jurija daje slutiti, da bi se v gradbeni substanci lahko skrivala starejša arhitektura. Severno in južno steno ter strop prezbiterija odlikuje figuralna poslikava Lojzeta Spacala (1907–2000), ki se kot gravura nadaljuje ob severnem in južnem oknu v ladji in krstni kapeli na severozahodni strani cerkve, treba pa je omeniti, da je Spacalov tudi celoten koncept kolorita notranjščine. Bržkone gre za mešano tehniko na apnenem nosilcu, poslikavo pa je avtor, glede na datacijo v medaljonu na stropu, izvedel leta 1942. Od opreme je po kvaliteti izstopajoč glavni oltar iz belega marmorja, ki datira na konec 17. stoletja, omeniti pa velja še križev pot, ki je kvalitetno delo slikarja Zorana Mušiča, prav tako iz leta 1942.

Zaradi slabega stanja na stenskih poslikavah, močne prisotnosti vlage do višine enega metra v notranjščini cerkve in posledic zamakanja tako na stenskih poslikavah (razsoljevanje, ponekod odpadle plasti beleža, temnejše lise kot posledice kemičnih sprememb v vezivu oz. vrhnji plasti ometov v stiku z dolgoletnim vlažnim okoljem (mag. Rado Zoubek, mag. Barbka Gosar Hirci, Zoja Bajde, Program in predračun konservatorsko-restavratorskih posegov za Gradno, Cerkev sv. Jurija – stenske poslikave in slike na platnu, Restavratorski center ZVKDS, 2. 2. 2009)), predvsem pa na lesenem stropu v ladji, kjer so se kazale večje in manjše razpoke, posledice statičnih težav, pa tudi dolgotrajnega zamakanja, so stekli pogovori s predstavnikom lokalne skupnosti Alešem Kristančičem in župnikom Emilom

Kramarjem o pristopu do sanacije in možnosti sofinanciranja ogroženega spomenika. Župnija Gradno se je prijavila na razpis Ministrstva za kulturo RS, in sicer za statično sanacijo objekta ter sanacijo stropa ladje, ter pridobila sredstva iz državnega proračuna v višini 13.841 evrov, preostali delež pa je s pomočjo faranov zbrala župnija sama. Rok za izvedbo del je bil 30. oktober 2013.

Dela, ki jih je izvajalo podjetje Fasa, d. o. o., so potekala skladno z izdanimi kulturnovarstvenimi pogoji in so obsegala odstranjevanje dotrajanega ometa na stropu ladje in pregled stanja lesenega ostrešja in vpetosti stropnikov v ostrešje ter nanos novega apnenega ometa na pocinkano mrežo. V prezbiteriju je bil največ do višine pribl. 50 cm nad tlakom odstranjen vlažen omet ter zamenjan z grobim in finim apnenim ometom. V sklopu del je bila izvedena tudi popotresna statična utrditev objekta, in sicer pribl. 50 cm pod kapnimi legami na obodu celotnega objekta. Na ladji so izvedli dvostransko vez z nateznimi palicami v utoru in z ugreznjenimi pričvrstilnimi ploščami. Prezbiterij pa je z zunanje strani »objet« z jekleno pletenico, ki je s ploščo vpeta v zgornji vogal slavoločne stene. Sledila sta zapolnitev utorov in vgreznjenih plošč z apneno malto in beljenje. Izsekavanje utora in vrtanje lukenj skozi kamniti zid sta po predhodnih sondažnih raziskavah potekala pod nadzorom restavratorja, gradbeni nadzor pa je vodil konservator Branko Zbačnik iz ZVKDS. Dela, ki so bila končana do predvidenega roka, so bila izvedena korektno, podjetje pa je uporabljalo proizvode za sanacijo historičnih objektov na apneni osnovi izdelovalca Rofix.

Gradno, cerkev sv. Jurija, južna zunanjščina po končanem posegu (foto: S. Menoni)

Za končno prezentacijo objekta bo potreben še konservatorsko-restavratorski poseg na stenskih poslikavah Lojzeta Spacala, ki so v širšem slovenskem merilu izjemne, a ogrožene, saj običajno beljenje zaradi Spacalove gravure tudi v ladji ni mogoče. Konservatorsko-restavratorsko pa bo treba korigirati tudi ponekod grobo izvedeno profilacijo na mestih razpok saniranih venčnih zidcev.

36 Ernesta Drole

EŠD: 4862

Naselje: **Grgarske Ravne**

Občina: Nova Gorica

Ime: **Grgarske Ravne – spomenik iz prve svetovne vojne**

Področje: Z

Obdobje: prva četrtina 20. stoletja, 1917, prva svetovna vojna

Spomenik je postavljen ob kolovozni poti pod vojaškim vodnim zbiralnikom na vzhodni strani vasi Grgarske Ravne. Ne zgornji strani kolovozne poti je kombinirana fontana, ki je zgrajena v kamnu, opeki in betonu ter ima še ohranjene reliefne detajle. Na spodnji strani oporni zid kolovoza na levi in desni omejujeta dva kamnita zgoraj tabernakeljsko zaključena stebra. Kamniti podporni zid je v osrednjem delu oblikovan kot polkrožni govorniški oder. Zbiralnik je s tem oblikovanjem pridobil lepši videz. Za vojsko je bil izjemnega pomena, saj je voda, ki je na tem območju ni veliko, pomenila preživetje.

Spomenik je že močno načel zob časa. Poškodovani so bili njegovi kamniti deli, kamen so preraščali lišaji in mah. Na spomeniku je bilo treba opraviti nujna restavratorska in gradbena dela. Slednja so bila potrebna na kamnitih podpornih zidovih in ponekod na cementnih delih spomenika. Zahtevnejša dela so opravili restavratorji.

Določene betonske dele, ki so bili v slabem, razpadajočem stanju, smo demontirali, domodelirali, izdelali kalup ter iz njega vlili nov betonski del. Sledilo je površinsko čiščenje objekta. Z mikropeskanjem smo odstranili vso nečistočo (alge, mahovje ...). Odstranili smo tudi vse sekundarne cementne plombe, ki so bile nanese pred časom in so bile zelo moteče. Kamniti bloki, iz katerih je pozidan kamniti podporni zid, so se na površini drobili in pokali. S površinskim utrjevanjem in injektiranjem smo sanirali razpadajoče kamne, nekatere pa smo nato domodelirali v prilagojeni strukturi in barvi. Napisne plošče so bile poškodovane, imele so velike razpoke. Potem ko so bile pazljivo odstranjene, so bile restavrirane in znova nameščene na prvotno mesto. Po zaključeni obnovitvenih delih je bil objekt v celoti premazan s hidrofolno raztopino.

Finančna sredstva za obnovo spomenika je Mestna občina Nova Gorica pridobila iz Projekta Living Fountains.

37 Suzana Vešligaj

EŠD: 14031

Naselje: **Hrastje – Mota**

Občina: Radenci

Ime: **Hrastje – Mota – domačija Hrastje – Mota 10**

Naslov: Hrastje – Mota 10

Področje: E

Obdobje: zadnja četrtina 19. stoletja, 1891

Na začetku obcestne vasi Hrastje – Mota stoji domačija Hrastje – Mota 10, ki je bila z Odlokom o razglasitvi kulturnih spomenikov lokalnega pomena Občine Radenci (Uradno glasilo slovenskih občin, št. 20/2007) razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena. Tako so lahko njeni lastniki uspešno kandidirali za sredstva za sofinanciranje obnove stanovanjske hiše na javnem razpisu Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323. Pridobljena finančna sredstva so bila namenjena predvsem za obnovo zunanjsčine, kot so zamenjava strešne kritine vključno s kleparskimi deli, obnova oz. rekonstrukcija fasade ter obnova obstoječega stavbnega pohištva in izdelava novega.

Stanovanjska hiša z letnico 1891 nad glavnim vhodnim portalom je grajena kot pritlična zidana stavba značilnega podolžnega tlorisa, ki jo pokriva opečna dvokapnica. Na glavni obcestni petosni fasadi je mogoče slediti preprosti fasadni profilaciji, ki se v enakem ritmu nadaljuje še na obeh stranskih fasadah.

Nekdanja vaška gostilna je ohranila vse stavbne značilnosti svojega časa. Le na zadnji dvoriščni strani se je pred leti »zgodil« neustrezen prizidek, ki ga zaradi urejenih sanitarij ni bilo mogoče odstraniti. Zato smo z obnovo skušali omiliti njegovo pojavnost na način, da skupaj s stanovanjsko hišo deluje kot zaključena celota.

Marca 2013 se je začela obnova. Pred pričetkom gradbenih del in delne rekonstrukcije fasadne členitve so bila opravljena sondiranja opleskov stavbnega pohištva. Sondiranje ometov se je izvedlo aprila 2013, ko so bili postavljeni gradbeni odri.

V prvi fazi se je izvedla rekonstrukcija dimnikov. Temu je sledila zamenjava obstoječe opečne kritine zareznik z novo. Obstoječo plastično valovito kritino na strehi prizidka smo zamenjali z opečnim zareznikom in jo tako poenotili s kritino stanovanjske hiše.

Krovsko-kleparskim posegom je sledila obnova oz. rekonstrukcija fasade s fasadno členitvijo. Izsledki raziskav ometov so bili izhodišče za določanje tonov fasade in fasadne profilacije. Istočasno je potekala obnova še dobro ohranjenega stavbnega pohištva. Večji del oken na prizidku je bilo treba zamenjati z novimi, usklajenimi tako po velikosti kot po obliki.

Vsa obnovitvena dela so potekala v skladu s podanimi kulturnovarstvenimi pogoji in bila uspešno zaključena junija 2013.

Uspeh projekta gre pripisati korektnemu sodelovanju lastnikov spomenika in izvajalcev del s strokovnimi sodelavci iz ZVKDS, OE Maribor. Za gradbena dela je poskrbelo Zidarstvo Miran Šijanec, s. p., Bolehnečici 29, Sv. Jurij ob Ščavnici, za krovsko-kleparska dela Ivan Kodba, s. p., Bunčani 29, Veržej, in za stavbno pohištvo Mizarstvo, pogrebna oprema in prevoz umrlih, Katja Koler - Kampuš,

Apaška ulica 1, Gornja Radgona.

Stanovanjska hiša domačije Hrastje - Mota 10 se je tako znašla ob boku tistih enot dediščine, ki smo jim s pomočjo sredstev iz razpisa Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323, vrnilo vse stavbne kvalitete svojega časa in tako ohranilo del neprecenljive dediščine naših prednikov.

Hrastje - Mota 10, obcestna fasada pred obnovo (foto: S. Vešligaj, junij 2010)

Hrastje - Mota 10, obcestna fasada po obnovi (foto: S. Vešligaj, junij 2013)

Hrastje - Mota 10, dvoriščna fasada z neuglednim prizidkom pred obnovo (foto: S. Vešligaj, november 2010)

Hrastje - Mota 10, dvoriščni prizidek po obnovi (foto: S. Vešligaj, junij 2013)

38 Marko Stokin, Jaka Bizjak

EŠD: 535

Naselje: **Hrušica**

Občina: Podkraj

Ime: **Podkraj – arheološko najdišče Hrušica – Ad Pirum**

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

Ob zaključku projekta PARSJAD je Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije izdal še zadnjo publikacijo P. Kosa Hrušica – Ad Pirum v elektronski in tiskani obliki. Vse tri lokacije, Simonov zaliv, Mošnje in Hrušica (Ad Pirum), so bile opremljene z lesenimi (Mošnje, Ad Pirum) in kamnitimi klopni ter smetnjaki (Simonov zaliv). Na arheološki poti so bile na Hrušici postavljene razlagalne table, v Mošnjah in Simonovem zalivu pa spominske table. Za potrebe izvajanja stalnega restavratorskega nadzora mozaikov z zaščitno strukturo in mozaikov, ki so na odprtem, smo nad mozaikom št. 4 postavili začasno leseno strukturo.

---

39 Urška Todosovska - Šmajdek, Aleš Sotler

EŠD: 3497

Naselje: **Hudinja**

Občina: Vitanje

Ime: **Hudinja – cerkev sv. Vida**

Področje: UA

Obdobje: 16. stoletje, 19. stoletje

Celovita prenova zunanjščine cerkve sv. Vida, še zadnje od štirih vitanjskih podružničnih cerkva, je potekala od začetka maja do konca septembra 2013. Obnova je bila tudi s strokovnega vidika izjemno zanimiva, saj so nam delo popestrile najdbe na južni fasadi cerkvene ladje.

Cerkev je v osnovi poznogotska, o tem pričajo šilastoločno zaključen kamniti portal glavnega vhoda in najdbe na južni fasadi cerkvene ladje, ki so deloma izpričane že v dokumentaciji. Curk namreč omenja sledove dveh zazidanih oken na južni steni ladje (Jože Curk, Topografsko gradivo IV, Sakralni spomeniki na območju Občine Slovenske Konjice, 1967). Cerkev sestavljajo pravokotna ladja z ožjim in nižjim triosminko zaključenim prezbiterijem ter na južni strani prezbiterija prizidani zvonik. Večje predelave so bile večinoma narejene v prvi polovici 19. stoletja (nov obok prezbiterija leta 1835), preprosta zunanjščina z zvonikom (zgrajenim leta 1890) pa je odraz druge polovice 19. stoletja. Notranjost je brez posebnosti, glavni in stranski oltar pa sta deli baročno-klasicistične tradicije prve polovice 19. stoletja. Cerkev je z Odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov v Občini Vitanje, Uradni list RS, št. 8/99-390, 2/2001-185, 87/01 (popravek), razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena.

Manjša obnovitvena dela so bila na cerkvi opravljena leta 1982 (Bogdan Badovinac, Varstvo spomenikov 1984, str. 360). Takrat so direktno nad vhodom južne fasade prezentirali polkrožno zaključeno okno kot nišo s prostoročno naslikanimi ravnimi črtami in enostavno borduro v rdeči barvi. Odprtina je verjetno iz 19. stoletja. Preprosta poslikava pa je bila morda povzeta po poslikavi originalnega poznogotskega okna, na katero smo naleteli med obnovo in ki je bilo zaradi nastanka nove odprtine deloma uničeno.

Cerkev je bila v celoti na novo prekrita z lokalnim pohorskim skriljem, vključno z nadstreškoma nad glavnim vhodom in vhodom v zvonico. Delo je opravil Jože Podgrajšek, s. p., s sodelavci. Celovito je bila obnovljena tudi fasada, zamenjano je bilo stavbno pohišstvo. Obrtniška dela na objektu so opravljali v glavnem domači mojstri s pomočjo domačinov. Dela sta organizirala ključarja Viki Kotnik in Milan Hrovat.

Raziskave na zunanjščini objekta so na južni fasadi ladje razkrile fragmentarno ohranjeno poslikavo sv. Krištofa, ob odkrivanju dveh poznogotskih oken na isti fasadi pa še črtno dekorativno poslikavo v dveh fazah. Obe poslikavi sta v secco tehniki, vendar je bila starejša temnejša in manj ohranjena ter neberljiva, zato smo se odločili, da prezentiramo mlajšo fazo, ki je bila relativno dobro ohranjena. Pod napuščem smo

našli delno ohranjen friz s črtno cikcak poslikavo. Ob vseh teh odkritjih smo podali odločitev, da celotno južno fasado ladje prezentiramo kot gotsko. Ob tem smo pustili odprto možnost, da ob obnovi notranjščine okni do konca odpremo in zasteklimo. Preostala zunanjščina cerkve je bila obnovljena na podlagi rezultatov sondiranja. Pod nanosi beležev je kot osnova izstopal svetlo oker barvni ton, fasadne členitve pa smo poudarili v ubito beli barvi.

Od restavratorskih del je bilo sprva treba v celoti odkriti obstoječo poslikavo, tako dekorativno poslikavo okoli oken in pod napuščem kot fragment sv. Krištofa z naslikanim okrasnim dekorativnim okvirjem. Odstranili smo stare neprimerne plombe oz. cementna kitanja ter jih nadomestili z novim zalikanim apnenim ometom. Prav tako so bile sanirane tudi vse manjše površinske poškodbe. Izrazito globoke poškodbe smo kitali triplastno. Vse ostale pa zaradi preprečitve pokanja z dvoplastno malto. Po končanem kitanju smo poslikave utrdili z enkratnim premazom utrjevalca ter pričeli retuširanje in delno rekonstrukcijo. Delno ohranjena obraza Jezusa in Krištofa sta bila dobra iztočnica za rekonstrukcijo, na žalost pa so bile ostale poslikave premalo ohranjene za kvalitetno in celostno rekonstrukcijo obeh postav. Črtno dekorativno poslikavo okoli obeh oken in pod napuščem smo deloma retuširali, deloma pa rekonstruirali. Predhodno smo barvno izenačili osnovni ton fasade in prekrili prvotno neberljivo temnejšo poslikavo. Prizor s sv. Krištofom je razviden le fragmentarno, poslikava je bila delno ohranjena le na obraznih delih, deloma pa tudi na oblačilih. Naslikan okrasni okvir je bil ohranjen le v zgornjem delu prizora, vendar dovolj, da smo se lahko odločili za rekonstrukcijo. Okvir tako logično navidezno zaključuje prizor, čeprav poslikava v spodnjem delu manjka. Fragmenti redko ohranjenih barvnih vzorcev na zgornjem delu prizora so nam dovoljevali le skromno rekonstrukcijo. Barvno smo povezali le zgornji del Krištofovega plašča in Jezusove tunike. Krištofova roka, ki drži drevo, je bila ohranjena le toliko, kot je sedaj vidno. Spodnjega dela prizora praktično ni bilo. Po vsej verjetnosti je bil uničen zaradi meteorne vode, deloma pa ga je uničilo pravokotno pokončno okno.

Restavratorska dela je v sklopu redne dejavnosti ZVKDS, OE Celje, opravil mag. Aleš Sotler. Ob delih, kot so kitanje, fizično odpiranje oken ipd., so mu pomagali sodelavca umetnostna zgodovinarja Urška Kerbavec in Matija Plevnik ter gradbeni tehnik Aleš Plevčak. Na ta način so prispevali k celoviti prenovi cerkve sv. Vida in tako omogočili prezentacijo južne fasade ladje, ki sicer, ob omejenih finančnih sredstvih Župnije Vitanje, morda ne bi bila izvedljiva.

Hudinja, cerkev sv. Vida, pogled na prezbitერიj in zvonik pred obnovо (foto: U. Todosovska - Šmajdek, 2012)

Hudinja, cerkev sv. Vida, pogled na prezbitერიj in zvonik po obnovi (foto: U. Todosovska - Šmajdek, 2013)

Hudinja, cerkev sv. Vida, pogled na južno fasado cerkvene ladje pred obnovо (foto: U. Todosovska - Šmajdek, 2012)

Hudinja, cerkev sv. Vida, pogled na poznogotsko južno fasado ladje z restavriranim fragmentom freske sv. Krištofa in cikcak poslikavo (foto: U. Todosovska - Šmajdek, 2012)

---

40 Jasna Svetina, Andrejka Ščukovt

EŠD: 182

Naselje: **Idrija**

Občina: Idrija

Ime: **Idrija – mestno jedro**

Naslov: Mestni trg 15

Področje: UZ, U

Obdobje: zadnja četrtnina 19. stoletja

Meščansko hišo na Mestnem trgu 15 je dal zgraditi trgovec Franz Goli kmalu po letu 1880, ko je prošnjo in načrt za gradnjo naslovil na mestni urad. V franciscejskem katastru sta bila na mestu sedanje hiše zarisana dva objekta, ki sta se z daljšo stranico držala tesno skupaj. Franz Goli je obstoječi hiši skoraj v celoti porušil in zgradil novo stanovanjsko hišo in magazin. Mestni urad je pozidavo brez zadržkov dovolil in glede na priloženi načrt ugotovil, da bo nova Golijeva hiša izboljšala in lepšala podobo mestnega središča. Mestni arhiv v Idriji hrani korespondenco med lastnikom in mestnim uradom o nadzidavah in dozidavah hiše in magazina ter načrt za pozidavo stopnišča kot samostojnega objekta. Zadnja dozidava objekta je bila izvedena leta 1910. Magazin za hišo je bil zvišan za eno nadstropje in pokrit z železno streho na desetih železnih stebrih. Konstrukcija je še dobro ohranjena in danes služi stanovalcem kot skupna terasa.

Stanovanjski del objekta je bil obnovljen v okviru popotresne obnove. Zidovi so bili injektirani, v pritličju pa je bil izveden armirani omet. Razen manjših popravkov zaradi poškodb so bili na fasadi ohranjeni originalni ometi in fasadni dekor. Ponovno sta bila izvedena strešni in delilni venec nad pritličjem, ker ju zaradi statične sanacije ni bilo mogoče ohraniti. Fasada je bila obarvana po barvni študiji

Idrija, hiša Mestni trg 15 po prenovi (foto: J. Svetina, 2014)

restavradorja Andreja Jazbeca. Novo stavbno pohištvo je bilo izdelano po vzoru starega. Salonitna kritina je bila zamenjana z bobrovci. Na strehi smo dovolili izvedbo dveh podstrešnih oken, saj je tak način izkoriščanja podstrehe v stanovanjske namene zaradi pomanjkanja prostora za novogradnje v Idriji prisoten skozi vsa obdobja.

V notranjosti je bilo ohranjeno in restavrirano leseno stopnišče z balustrsko ograjo. Ohranjeni so bili tudi obokani prostori, ki se ponovijo sredi vsake etaže. Po vsej verjetnosti so služili kot kuhinje, sedaj pa so v njih nameščene kopalnice. V stopniščnem prostoru so v vsakem nadstropju ohranjena originalna lesena vrata, ki vodijo v prizidek.

Zidarska dela in prenovo stopnišča je korektno izvedlo podjetje Zidgrad, kvalitetno stavbno pohištvo pa Mizarstvo Erjavec, oba s sedežem v Idriji.

Idrija, hiša Mestni trg 15, leseno stopnišče po prenovi (foto: J. Svetina, 2015)

---

41 Jasna Svetina

EŠD: 13812

Naselje: **Idrija**

Občina: Idrija

Ime: **Idrija – rudarski bloki v Rudarski ulici**

Naslov: Rudarska ulica 14

Področje: E, UZ, U

Obdobje: druga polovica 19. stoletja, 1872

S povečano intenziteto delovanja rudnika v drugi polovici 19. stoletja je naraščalo število zaposlenih rudarjev, s tem pa so se povečevale tudi potrebe po novih stanovanjih. Rudniška uprava je v ta namen začela zidati večstanovanjske hiše za poročene rudarje. V Idriji jih imenujejo »prhavzi«. Ime izhaja iz nemške besede »berghaus«, ki pomeni rudniška hiša. Prhavzi so bili pozidani v mestnih predelih na Brusovšah, Prejnuti in Cegovnici. En rudarski blok je še na Vojkovi ulici in niz blokov na Freyerjevi ulici. V Mestnem arhivu v Idriji so ohranjeni tipski načrti za hiše iz leta 1886, za 6, 7, 8 in 12 družin. Trije rudarski bloki na desni strani Rudarske ulice so bili zgrajeni za po šest družin. Hiše so bile deloma podkletene, v delu, ki je bil pozidan v klanec. Vsako stanovanje je imelo kuhinjo ter eno večjo in eno manjšo sobo, ki so bile ogrevane iz skupnega kurišča. Sanitarije so bile umeščene v izzidek na retrofasadi za vsako stanovanje posebej. Pritličja hiš so bila pozidana, v nadstropjih pa so bile stene lesene, opaličene in ometane z malto tako kot večina rudarskih objektov iz tega obdobja. Pločnik ob hiši je bil tlakovan z mačjimi glavami v pravokotnih okvirjih iz cementa, ki so stopničasto sledili terenu.

Kontinuiteta stanovanjske rabe rudarskih blokov se je ohranila do danes. Z vidika varstva kulturne dediščine nastaja problem varovanja avtentičnosti hiš zaradi lastništva posameznih stanovanj. Veliko lastnikov prenavlja stanovanja brez vednosti spomeniške službe, tako da prihaja do neenotne in neustrezne zamenjave stavbnega pohištva, svojevoljnega obarvanja fasad ali samo tistih delov, ki so v zasebni lasti, in podobno. Za rudarski blok v Rudarski ulici 14 nam je vlogo za izdajo kulturnovarstvenih pogojev posredoval upravljavec SGI iz Idrije. Prvotna želja stanovalcev je bila energetska sanacija stavbe s toplotnimi oblogami na fasadah. Čeprav fasade nimajo veliko arhitekturnih detajlov, bi s tem izgubili vse njihove bistvene značilnosti oziroma bi jih morali ponoviti. Po večkratnem pogovoru, vendar predvsem zaradi manjših stroškov, so bili izvedeni samo novi ometi namesto dotrajanih in obarvanje fasad po barvni študiji restavratorja Antona Naglosta. Okna so bila poenotena na celotnem objektu in ponovno je bil položen tlak pločnika iz mačjih glav. Lesena konstrukcija v nadstropjih je bila tako dobro ohranjena, da jo je bilo treba le ponekod nadomestiti z novimi deli.

Dela na fasadah je izvajal lokalni obrtnik, tlakovanje pa eden izmed stanovalcev.

Idrija, rudarski blok pred obnovo (foto: J. Svetina, 2012)

Idrija, rudarski bloki, fasada in tlakovanje po obnovi (foto: J. Svetina, 2013)

---

42 Damjan Nared, Martina Lesar Kikelj, Simona Menoni

EŠD: 3759

Naselje: **Idrsko**

Občina: Kobarid

Ime: **Idrsko – cerkev sv. Tomaža**

Področje: UA/R

Obdobje: druga polovica 18. stoletja

Cerkev sv. Tomaža v Idrskem je dokaj monumentalna poznobaročna arhitektura iz druge polovice 18. stoletja, ki je bila v potresu leta 2004 močno poškodovana. Zaradi tega je prišla v program statične sanacije objekta, ki ga vodi DTP Tolmin in je v celoti financiran iz državnega proračuna. Poleg dominantne lege severno od glavne ceste v središču vasi Idrsko predstavlja največjo odliko cerkve poznobaročno pročelje s štirimi pilastri s profiliranimi bazami in kapiteli, ki se končujejo ob ploskovitem horizontalnem zidcu. Nad njim je profiliran okvir tristranega zatrepnega zaključka. Pritličje na vsaki strani členita okenski odprtini, osrednjo os pa kamnit portal z letnico 1765 na prekladi. Osrednjo os nad portalom poudarja še kamnita zamrežena luneta, manjša odprtina pa je še v sredini zatrepnega zaključka. Njena zanimivost je leta 1861 postavljen samostojno stoječ zvonik v tipu v Italiji razširjenega campanila, ki je zaradi mehkih tal delno nagnjen proti Matajurju. Leta 1909 je bil postavljen veliki kamniti oltar, stranska lesena oltarja pa sta bila izdelana šele leta 1877. Podobe na stranskih oltarjih ter podobi Kristusovega vnebohoda in Marijinega vnebovzeta so naredili okoli leta 1855.

Statik Gorazd Gerlič iz OE Maribor si je oktobra 2011 objekt ogledal. Statična sanacija v letu 2012 je potrdila razpoke, ki so nastale kot posledica seizmološkega delovanja na več mestih zidov, v notranjščini pa tudi po celotni dolžini ladje počen betonski tlak. Ne glede na poškodbe objekta, pa tudi njegove spomeniške vrednote (npr. stenske poslikave), je projektant ob standardiziranem pristopu, ki je obsegal obbetoniranje temeljev, izvedbo drenaže, sistematično injektiranje s cementnimi injektirnimi masami in izvedbo obojestranskih nateznih vezi po obodu celotnega objekta, tokrat idejno predvidel še statično sanacijo objekta z izvedbo dveh armiranobetonskih podpornikov ob severni in južni zunanjščini ladje. Zavod je pred izvedbo sistematičnega injektiranja predvidel ugotovitev sestave, kvalitete in nosilnosti kamnitih zidov, in to na več mestih z odvzemom vzorcev, v nasprotnem primeru pa le injektiranje razpok v zidovih (ladja, zvonik) in obokih z injicirnimi masami, kompatibilnimi s historičnim materialom (brez sivega cementa). Sicer so bili zunanji in notranji zidovi ometani na cementni osnovi. Predlagani sta bili odstranitev ometa s predhodnimi raziskavami (sondiranje) pod nadzorom in navodili ZVKDS ter izvedba novega ometa s primernimi materiali, ki ne smejo biti na bazi cementa. Zavod je za zaščito konstrukcije pogojeval še izvedbo drenaže oz. zračne kinete in dovolil posege v konstrukcijo, ki ne posegajo v

estetski kanon poznobaročne arhitekture; dovolil je torej na zunanjščini nevidne ojačitvene elemente (vgradnjo obojestranske natezne vezi, obbetoniranje in podbetoniranje temeljev), nikakor pa ne zunanjih opornikov ali na fasadi vidnih vezi.

Gradbena dela, ki so se pričela leta 2012 in se zaključila spomladi 2013, je izvajalo podjetje Gras, d. o. o., iz Ljubljane. Sanacija objekta je obsegala izvedbo drenaže po obodu objekta, izvedbo hidrofobne bariere z injektiranjem, obbetoniranje in podbetoniranje temeljev, injektiranje razpok v zidovih in sanacijo poškodb stropa v ladji, ne pa tudi sanacije oboka nad prezbiterijem. Kljub neusklajenosti s projektno dokumentacijo št. 11809, ki jo je januarja 2012 izdelal Projekt, d. d., iz Nove Gorice, ter brez predhodne odobritve in vednosti pristojne enote zavoda so neustrezno izvedli obojestranske natezne zidne vezi po obodu celotnega objekta. Jeklene natezne palice so bile montirane na steno, tako da so po ometavanju vezi nastali delilni venci po fasadi. To se je izvajalo po navodilu supernadzornice mag. Marjane Lutman, vodje Odseka za potresno inženirstvo Zavoda za gradbeništvo, z argumentom, da rezanje zidu tega dodatno oslabi. Natezne zidne vezi namreč močno posegajo v estetsko celovitost in izničujejo primarno členjenost poznobaročne arhitekture in kot take niso skladne s spomeniško prezentacijo objekta. Ker sredstva, namenjena statični sanaciji, zajemajo zgolj in samo sanacijo tistih poškodb, ki so nastale med potresom ali ob gradbeni sanaciji objekta, je bil tudi omet na mestih poškodb zgolj krpan in ne v celoti zamenjan ter prebeljen po barvni študiji, ki jo je pripravil konservator-restavrator Andrej Jazbec. Prav tako v tej fazi ni bil izveden končni tlak, saj so posegi finančno omejeni le na statično konsolidacijo objekta, tako bi med sanacijskimi deli lahko upravičili le betonske tlakovce. Župnija je sama zbrala potrebna sredstva za položitev tlaka v ladji iz žganega in krtačenega kamna piamentina (tlak je polagal domači kamnosek Andrej Hrast, s. p.) ter za osnovno sanacijo stropa v prezbiteriju, kar skupaj s konservatorsko-restavratorskimi posegi na glavnem in stranskih oltarjih pripomore k dokaj korektni prezentaciji notranjščine. Obnova stropa je vključevala mikroinjektiranje in kitanje večjih in manjših razpok z apneno malto. Neustrezne recentne plombe so bile odstranjene ali ustrezno stanjšane na nivo originalne poslikave. Celotna površina kupole je bila premazana z akrilno emulzijo. Po osušitvi je sledil nanos modre Jupol Gold barve, pripravljene po barvni lestvici NCS. Pred barvanjem so bile za potrebo izdelave šablon izrisane štiri različne velikosti zvezdic. Natančno so bile označene lokacije vseh zvezdic, ki so bile po pleskanju ponovno naslikane z zlato barvo, narejeno iz akrilne emulzije kot veziva in mineralom sljuda kot pigmentom.

Od cerkvene opreme je bil celostnega restavratorskega posega deležen glavni oltar sv. Tomaža, na stranskih oltarjih pa so restavratorski posegi zajeli ob gradbenih delih poškodovani poslikani menzi. Odpadli omet je bil izveden na novo, poškodovana barvna plast, ki imitira inkrustacije oltarne menze, pa je bila retuširana in delno rekonstruirana. Obnova oltarnih menz (izvedba Petja Berginc in Zoran Flander) je v prvi vrsti zajemala postopek celovite pisne in fotografske

dokumentacije ter črtni izris poslikave. Sledil je postopek odstranjevanja plasti umazanije nad originalno poslikavo ter postopek mehanskega odstranjevanja cementnih obrizgov, nastalih pri sanacijskih delih objekta. Postopek je bil izveden skrajno previdno, vendar nastanek škode ob tem ni bil izvzet. Z oltarnih menz so bile odstranjene vse neustrezne domodelacije. Sledilo je injektiranje podmehurjenih mest originalnega ometa. Ker je bila v spodnjem predelu originalna konsistenca ometa zaradi visoke vsebnosti vlage preperela, prhka in krušljiva, je bil omet odstranjen do zdrave podlage ter nadomeščen z novim. Preostali del ometa je bil utrjen z utrjevalcem na apneni osnovi, Calosilom. Po večkratnem nanosu je sledilo kitanje predhodno razširjenih razpok z apneno malto. Visoka vsebnost vlage v spodnjem predelu je narekovala uporabo grobe sanacijske malte na apneni osnovi, ki je bila nanosena v več slojih. Po nekajdnevem sušenju je bil nanosen še sloj fine malte. Sledili sta retuširanje in rekonstruiranje poslikav. Za barvno rekonstrukcijo spodnjega dela menze so bili narejeni tudi vzorčni primeri glajenja apnenega ometa v pravi fresco tehniki z dodanim beneškim milom, vendar se je poskus za praktično realizacijo zaradi uporabe sanacijskih ometov, ki vsebujejo hidravlično apno,

Idriško, cerkev sv. Tomaža, pogled v notranjščino po končanih gradbenih in konservatorsko-restavratorskih delih (foto: B. Zbačnik)

izkazal za neprimerne. Manjša in bolj centralna območja so bila izvedena v trateggio tehniki, ostala okolica pa v lazurni tehniki. Kot medij za pigmente je bila zaradi nekontroliranega okolja (vlaga) uporabljena akrilna emulzija Ares 33.

Glavni oltar je sestavljen iz barvite inkrustirane arhitekturne zasnovne, treh kipov večjih dimenzij (sv. Tomaž, evangelist Marko, sv. Rok) in dveh manjših sedečih angelov na vrhu atike. Kipi so iz peščenjaka in so relativno dobro ohranjeni. Veliko nišo uokvirjata na vsaki strani po dva kamnita stebra iz rdečega kamna. Štirje bogati kapiteli nosijo močno izstopajočo, profilirano preklado. Atiko zaključujeta segmentna loka, na katerih sedita krilata putta, v osrednji del atike pa je umeščen golob na zlatih žarkih. Pred direktnimi restavratorskimi posegi, ki so jih izvajali pod okriljem kamnoseškega oddelka Restavratorskega centra, je bil oltar v skladu s strokovnimi izhodišči temeljito pisno in fotografsko dokumentiran. Nato so bili demontirani celotno kiparsko okrasje ter nestabilni arhitekturni elementi arhitekturne kulise. Iz celotne arhitekture oltarja so bile odstranjene sekundarne obloge. Statična sanacija je bila izvedena s pomočjo nerjavečih sider, s katerimi so bili pritrjeni kamniti elementi na prvotna mesta. Pri postopku sidranja je bila uporabljena epoksidna smola, manjkajoči stiki pa so bili zaprti z ustreznim maso. Prav tako so bile zapolnjene vse razpoke in stiki ter domodelirani manjkajoči deli oltarja z materialom, ki ustreza originalu. V sklopu konservatorsko-restavratorskih posegov na kipih so bili odstranjeni vsi sekundarni premazi, lokalno utrjeni prepereli deli, zapolnjene razpoke, domodelirani manjkajoči deli, nanoseni zaključni premaz in izvedena retuša. Po končanih konseratorsko-restavratorskih posegih na arhitekturnih delih oltarja so bili kipi ponovno nameščeni na prvotna mesta ter zapolnjeni stiki.

43 Lucija Grahek

EŠD: 11406

Naselje: Ig

Občina: Ig

Ime: Ig – rimskodobna vaška naselbina

Naslov: Ig, parc. št. 1857/13, 1857/18, 1857/21 in 1857/22, vse k. o. Ig

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

S predhodnimi arheološkimi raziskavami za potrebe gradnje Raziskovalnega centra ZRC SAZU na Igu je bil potrjen obstoj rimskodobnega grobišča na severnem delu Marofa, to je na območju severovzhodno od osamelca Zidana gorica. Sondiranjem, ki so bila pod vodstvom Primoža Pavlina iz Inštituta za arheologijo ZRC SAZU opravljena maja 2014, so na celotnem območju predvidene pozidave sledila arheološka izkopavanja. Raziskave so pod vodstvom Lucije Grahek iz Inštituta za arheologijo ZRC SAZU potekale od julija do vključno oktobra 2014. Strokovni nadzor je opravila Mija Topličanec iz ZVKDS, OE Kranj.

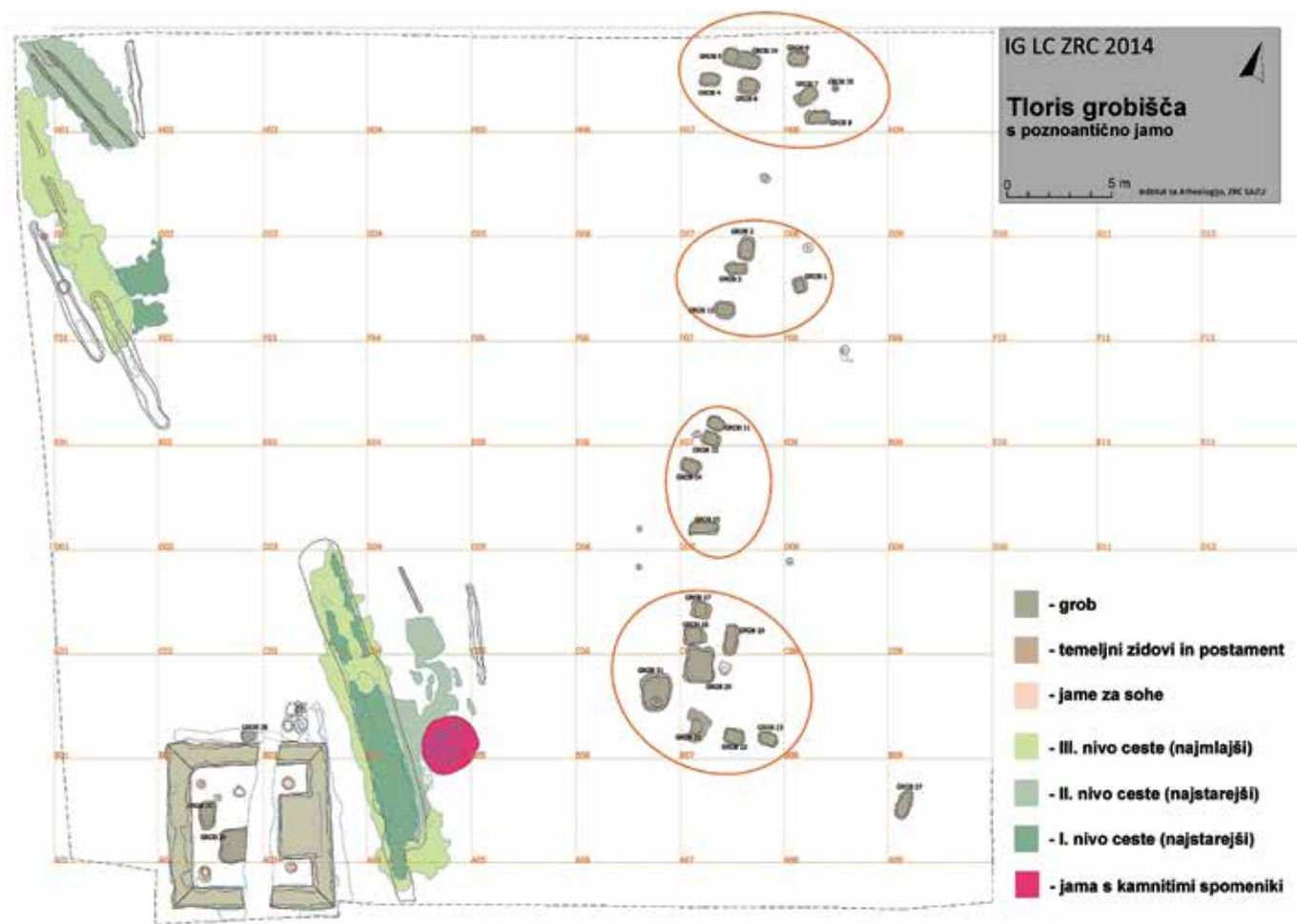
Raziskan je bil severni del grobišča na Marofu. Na vzhodnem delu raziskanega območja je bilo skupno izkopanih 25 grobov. Gre za žgane pokope v preprostih grobnih jamah, praviloma v pravokotni obliki vkopanih v geološko osnovo, to je prodnate nanose iškega vršaja. Večina grobov je bila močno poškodovanih in slabo ohranjenih. Sledi grajenih grobnih konstrukcij niso bile ugotovljene, le izjemoma so bile stene grobne jame lahko obložene z večjimi prodniki. Grobovi iz vzhodnega dela raziskanega območja se grupirajo v štiri manjše skupine, ki kažejo na nekakšno parcelizacijo grobiščnega območja. V vsaki od skupin je bil izkopan vsaj en boljše ohranjen in, sodeč po številu grobnih pridatkov, bogat grob. Poleg ostankov grobnega keramičnega posodja so bili v grobnih jamah najdeni tudi različni stekleni in kovinski pridatki. V dveh grobovih sta bila najdena tudi bronasta novca, ki potrjujeta preliminarno datacijo grobišča v 1. in 2. stoletje n. št.

Grobovom iz vzhodnega dela so sočasne tudi ostaline, izkopane na jugozahodnem delu raziskovanega območja. Tu smo naleteli na tri nivoje grobiščne ceste. Gre za manjšo kolovozno pot, ki se je od vicinalne ceste Ig–Staje, speljane ob vznožju Grajskega hriba, najverjetneje pravokotno odcepila in proti severu vodila v smeri današnje Iške Loke.

Na zahodni strani ceste so bili nato raziskani ostanki večje grobnice. Gre za 7,65 x 7,75 m velik pravokoten objekt, ki ga označujejo ostanki drenažnih temeljev ograje grobne parcele, zgrajeni sočasno s postamentom, ki ob vzhodnem zidu sega v notranjost grobnice. V vogalih znotraj objekta so bile odkrite izkopane jame, katerih namen še ni razjasnjen.

Znotraj grobne parcele ali tik ob njej so bili izkopani še trije grobovi. Pri tem prav grobova iz notranjosti objekta sodita med najslabše ohranjene grobove na raziskanem najdišču. Bržkone sta bila že v antičnem obdobju izropana ali namensko uničena. Nedvomno so bili kosi apnenčastih blokov, ki so lahko tvorili nekakšno edikulo znotraj grobne parcele, odloženi v prav v ta namen izkopano jamo ob vzhodnem robu ceste. V jami, ki je po najdbah keramike datirana v poznoantični čas in označuje mlajšo fazo raziskanega najdišča, je ležal tudi reliefno okrašen nagrobnik z napisom. Nagrobnik po ikonografskih in epigrafskih značilnosti ne odstopa bistveno od že poznanih ižanskih spomenikov, pač pa ima toliko večji pomen mesto njegove najdbe, saj obstajajo indici, da izvira prav iz raziskane grobnice.

V času izkopavanja rimskega grobišča na območju, predvidenem za gradnjo Raziskovalnega centra ZRC SAZU na Igu, je bilo opravljeno tudi geoelektrično kartiranje na

Ig – Marof, načrt raziskanega dela grobišča (izdelava: G. Babič, L. Grahek)

sosednji, južno ležeči parceli (parc. št. 1857/20, k. o. Ig), kjer arheološka dediščina (še) ni ogrožena. S to raziskavo, ki jo je opravil Rok Plesničar, s. p., je bilo ugotovljeno, da je na grobišču Marof le 6 m južneje od izkopane grobne parcele ohranjen še en primerljiv objekt. Prav tako je bilo v času naših izkopavanj opravljeno tudi dokumentiranje uničenja arheološkega najdišča ob nedovoljenem gradbenem posegu na južnem delu najdišča Marof (parc. št. 1857/13, 1857/17, obe k. o. Ig). Gre za območje blokovskega naselja Zagorica, kjer so bili dokumentirani ostanki, ki potrjujejo hipotezo, da sega grobišče na Marofu vse do vicinalne ceste ob vznožju Pungerta ali Grajskega hriba.

Zelo verjetno je z rimskim grobiščem na Marofu povezana tudi že poznana najdba pepelnice iz vrtače na osamelcu Zidana gorica (parc. št. 1861, k. o. Ig). Pepelnica je bila ob tokratnih raziskavah ponovno očiščena, dokumentirana ter naposled dvignjena in skupaj s kamnitimi spomeniki z izkopavanj transportirana na mesto začasne hrambe v prostorih Občine Ig.

Ig – Marof, pogled na objekt 1 s postamentom, južni del ceste in vrh poznoantične jame s kamnitimi spomeniki, kv. A-B/2-4, pogled proti severozahodu (foto: M. Lukič).

Ig – Marof, grob 21, kv. B7, pogled proti jugu (foto: M. Lukič)

44 Špela Tomažinčič

EŠD: 11406

Naselje: Ig

Občina: Ig

Ime: Ig – rimskodobna vaška naselbina

Naslov: območje tovarne KIG

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

Na območju tovarne KIG na Igu, parc. št. 1856/16, 1825/2, 1824/2, 1823/2, 1858/1 in 1819/3, vse k. o. Ig, je Javno podjetje Energetika Ljubljana v marcu in aprilu 2013 gradilo plinovodno omrežje. Gradbeni poseg so skladno z izdanimi kulturnovarstvenimi pogoji (št. 969/2011 – TŠ z dne 23. 11. 2011) spremljale predhodne arheološke raziskave po metodi arheološkega dokumentiranja ob gradnji. Raziskave so za MAGELAN Skupino izvedli vodja raziskave Špela Tomažinčič, Mojca Horjak, univ. dipl. arheol., in Dejan Češarek iz FIBULAFABULA. Strokovni nadzor sta opravila Mitja Pergar, univ. dipl. arheol., in Mija Topličanec, univ. dipl. arheol., konservatorja iz ZVKDS, OE Ljubljana.

Gradbeni poseg se je izvajal na območju enote kulturne dediščine Ig – rimskodobna vaška naselbina. Na podlagi številnih nagrobnikov, ki so bili evidentirani v okolici Iga, je Jaroslav Šašel (Šašel, J., 1959, Prispjevki za zgodovino rimskega Iga. Kronika 7, 117–123) sklepal, da je ta prostor obvladovala peregrina skupnost, ki je bila v zgodnjem cesarskem obdobju formalno organizirana v vicus. V historično-topografskem smislu območje posega, glede na rekonstruirano strukturo poselitve in evidentiran podpovršinski arheološki zapis, leži na prostoru med nekdanjim naselbinskim in grobiščnim delom rimskodobne vaške naselbine. Na ta prostor se poleg skromnih podatkov o arheoloških najdbah nanaša tudi ustno izročilo o »kužnem britofu« in najdbah človeških lobanj, ki je povezano s kolektivno razlago o »ajdovskih« oziroma »turških« grobovih na ledini Marof (Vuga, D., 1980, Topografski izsledki na Ljubljanskem barju v letu 1979. Arheološka zaščitna raziskovanja na Ljubljanskem barju v letu 1979, 129–137. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine). Zgodovinsko vrednost toponima je na terenu potrdil vestni opazovalec aktualne arheološke raziskave. Najdbe kosti in lobanj na Marofu, ki jim je bil sam priča, je povezal s Turki. Po njegovi razlagi je bilo na Marofu nekoč turško pokopališče, poglavar Turkov pa je bil pokopan pri »Starem dedcu«. Del ledine je bil v letih 1984–1988 pozidan s stanovanjskimi bloki na Zagorici. Pri gradnji je bila v profilu gradbene jame odkrita pravokotna jama, široka 1,35 m in globoka 1,10 m, vkopana v pesek in napolnjena s humusom, v katerem so bili odlomki človeških in živalskih kosti ter lončenine. Najdena je bila tudi bronasta igla fibule (Vičič, B., 1987, Ig. Varstvo spomenikov 29, 257).

Predhodne arheološke raziskave so nedvoumno potrdile prisotnost depozitov, ki so povezani z evidentirano vaško naselbino na Igu. To so v delu gradbene jame 7 – ta je

potekala od dovozne ceste severno od stavbe Banija 94 do stanovanjskega bloka Zagorica 3 – odkrite strukture, suhozidni temelj in starejša poglobitev, iz katere izhajajo več kosov lepa, antični gradbeni material, več fragmentov prazgodovinske in antične keramike ter nekaj kovinskih najdb. Zaradi majhnega obsega izkopnega polja lahko o namembnosti odkritih depozitov predvsem ugibamo; zelo verjetno gre za naselbinske depozite, prav tako je verjetno, da so bili odkriti ostanki enostavne stavbe, od katere sta bili dokumentirani dve stranici, ena vkopana v geološko osnovo in druga, ki je bila dodatno utrjena s suhozidnim podstavkom, v katerega je bilo vpeto stensko jedro. Pri interpretaciji depozitov za stavbo z vkopanimi temelji in deloma utrjenimi stranicami je moteč predvsem preglobok vkop, pa tudi postavitvev in stratigrafski položaj suhozidne strukture ter odsotnost hodne površine. Vseeno je možno, da je bil vkop v funkciji gradbene jame zaradi tehničnih in konstrukcijskih razlogov načrtno izkopen tako globoko ali pa da je bil iz istih razlogov za lokacijo stavbe izbran že obstoječ antropogen ali naraven vkop, ki je bil »predelan« za potrebe stavbe. Tehnologija izvedbe domnevne stavbe, konstrukcijska zasnova, način gradnje in večina uporabljenih materialov so prazgodovinski.

V zasutju poglobitve je bilo odkritih 6 železnih predmetov, med njimi smo prepoznali 3 železne žeblje, 38 fragmentov antične keramike, 15 fragmentov prazgodovinske keramike, 2 kosa tegule, kos železne žindre, 19 kosov hišnega lepa in nekaj živalskih kosti. Najdbe so ležale razpršeno po celotni prostornini polnila poglobitve. Vse evidentirane najdbe imajo skupen izvorni kontekst, ki je v zvezi s fazo zasutja poglobitve. Keramično gradivo v 69 % sestavlja antična keramika. Fragmenti so precej izprani in zlizani, vendar se na večini še prepoznajo sledovi hitrega lončarskega vretena, na dveh je še ohranjen sigilatni premaz. Večini fragmentov ni mogoče določiti oblikovne skupine, zagotovo pa so v keramičnem naboru sigilatne posode, keramika tankih sten, čaše in vrči. Preostala keramika je prazgodovinska. Večina posod je izdelana na vretenu iz drobnozrnate, dobro prečiščene gline brez grobih primesi. Površina posod je sive, svetlo do rdeče rjave barve, s tanjšimi stenami in dokaj gladko površino. Tipološko so opredeljivi trije odlomki: dno z zaobljenim prehodom v steno, fragment ustja z rahlo navzven izvihanim ustjem in enostaven rob ustja, ki spadajo v oblikovno skupino loncev različnih velikosti z značilnimi kratkimi, izvihanimi ali odebeljenimi ustji, bikonično formo in ostrim prehodom v dno.

Ostanke domnevne arhitekture na podlagi evidentiranega keramičnega gradiva preliminarno datiramo v avgustejsko oziroma zgodnje cesarsko obdobje. Glavno oporo za datacijo dokumentiranih struktur predstavlja keramično gradivo, pri čemer je v kronološkem in historičnem smislu zlasti izpovedna prisotnost prazgodovinske in antične keramike v skupnem kontekstu.

45 Suzana Vešligaj

EŠD: 24961

Naselje: **Ivanjковci**

Občina: Ormož

Ime: **Ivanjковci – hiša Ivanjковci 5**

Naslov: Ivanjковci 5

Področje: E

Obdobje: 1865

V osrčju naselja Ivanjковci, nedaleč od železniške proge Pragersko–Hodoš, stoji velik domačijski kompleks z nadstropno hišo, zgrajeno leta 1865. Stanovanjska hiša, pokrita z opečno dvokapnico, je bila prvotno zasnovana kot pritlična stavba. V začetku 20. stoletja je bila predelana v nadstropno hišo z balkonom v osrednji osi. V notranjščino vodi čelno in dvoje stranskih stopnišč z balustradno ograjo, ki je bila v tistem času za ta območja zelo razširjen arhitekturni detajl. Devetosna glavna fasada ima preprosto fasadno delitev, poudarjeno s profiliranim strešnim vencem, mejnim in talnim zidcem ter gladkimi okenskimi okvirji in policami. Ohranjen je večji del stavbnega pohištva. V nadstropju je mogoče slediti ohranjenim prvotnim lesenim senčilom, t. i. roletam.

Gospodarska poslopja so v osnovi ohranila tako višinske kot tlorisne gabarite. Nadstropno poslopje, ki stoji na zahodni meji domačijskega dvorišča, je tlorisno zasnovano tako, da so v pritličju kletni prostori, v nadstropju pa so bile nekdanj bivalne enote za hlapce, ki so nekoč živeli na tej domačiji.

Celoten domačijski kompleks z nadstropno stanovanjsko hišo, ki si s spremljajočimi nekdanjimi gospodarskimi poslopji deli obstoječe dvorišče, predstavlja ohranjeni del nekdanje veleposesti, ki je v preteklosti odigrala pomembno vlogo v življenju tako na lokalni kot na regionalni ravni.

Stanovanjska hiša Ivanjковci 5 je v Registru kulturne dediščine evidentirana kot registrirana nepremična dediščina pod evidenčno številko dediščine 24961.

Marca 2013 je v okviru projekta pasivne protihrupne zaščite ob glavni železniški progi Pragersko–Hodoš potekala delna zamenjava obstoječih oken na fasadi ob imenovani železniški progi. Upoštevajoč status registrirane nepremične dediščine, si je lastnik hiše moral pridobiti vse potrebne kulturnovarstvene akte. Pred posegi so bile opravljene raziskave opleskov stavbnega pohištva. Prav tako je moral izvajalec del pred namestitvijo novih oken predložiti vzorec novih, izdelanih po vzoru obstoječih.

Poseg je bil uspešno zaključen aprila 2013. Konservatorski nadzor je vodila odgovorna konservatorica v sodelovanju s strokovnim sodelavcem restavratorjem Binetom Kovačičem.

---

46 Suzana Vešligaj

EŠD: 21137

Naselje: **Ivanjševci**

Občina: Moravske Toplice

Ime: **Ivanjševci – vaški zvonik**

Naslov: Ivanjševci

Področje: E

Obdobje: začetek 20. stoletja, 1923

Nekoliko odmaknjen od ceste stoji tik ob vaškem pokopališču leseni vaški zvonik iz leta 1923. Njegovo prvotno »stojišče« je bilo na razpotju cest v osrednjem delu gručastega naselja Ivanjševci. Gre za primer enega od tipov vaških zvonikov z ozko leseno tramovno konstrukcijo, ki jo pokriva čokata bakrena trikapnica. Zvonik v Ivanjševcih predstavlja del stavbne tipologije, značilne za območja Goričkega, predvsem v predelih, kjer živi evangeličanska skupnost.

Že leta 2010 je lokalna skupnost v Ivanjševcih dala pobudo za prestavitev vaškega zvonika, saj je stal na privatnem zemljišču. Lastnik parcele, na kateri je stal zvonik, namreč ni soglašal s tem, da bi obnovljeni zvonik stal na istem mestu. Tako so vaščani predlagali novo lokacijo, in sicer ob vaškem pokopališču, ki leži nedaleč stran od križišča, kjer je prvotno stal zvonik. Ker gre za kulturni spomenik lokalnega pomena, si je moral investitor za tovrstni poseg pridobiti zakonsko obvezujoče kulturnovarstvene dokumente. Ker pa je bila obstoječa lesena konstrukcija v dokaj slabem stanju, je bila zahtevana izdelava arhitekturnih posnetkov. Leta 2012 se je začelo prestavljanje zvonika. Ob tem pa je bilo treba deponirati ohranjeno strešico in zvon. Že pri predstavitvi se je ugotovilo, da je večji del lesene konstrukcije v dokaj slabem stanju. Zato je bilo v okviru rednih terenskih koordinacij odločeno, da se poškodovani leseni elementi zvonika nadomestijo z novimi, izdelanimi po vzoru obstoječih. Predstavniki lokalne skupnosti je v okviru rednih usklajevanj izrazil željo vaščanov, da se uredi električno zvonjenje, saj v vasi ni več nikogar, ki bi skrbel za ročno zvonjenje. S tem smo soglašali pod pogojem, da se bo skušalo električni mehanizem umestiti pod strešico na kar najdiskretnejši način in da se obenem ohrani možnost ročnega zvonjenja.

Navkljub manjšim nesporazumom nam je uspelo obnoviti in ohraniti del nepogrešljive stavbne dediščine kulturne krajine Goričkega. Vsa dela, vključno z ureditvijo okolice, so bila zaključena v začetku leta 2013.

Ivanjševci, vaški zvonik na prvotni lokaciji pred prestavitvijo (foto: S. Vešligaj, marec 2010)

Ivanjševci, vaški zvonik na novi lokaciji ob vaškem pokopališču (foto: S. Vešligaj, junij 2013)

---

47 Jelka Skalicky

EŠD: 25656

Naselje: **Jelovec pri Makolah**

Občina: Makole

Ime: **Jelovec pri Makolah – hiša Jelovec pri Makolah 58**

Naslov: Jelovec pri Makolah 58

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Hiša, v kateri od leta 2004 potekajo sanacijska in obnovitvena dela, stoji v razloženem haloškem naselju zahodno od Makol. Postavljena je rahlo v pobočje, ob vinogradu. V kletnem delu je grajena iz kamna, zgornji del je lesen, delno zidan. Stavba je ometana ter členjena s fasadno profilacijo. Krita je s strmo opečno dvokapno čopasto streho. Tloris notranjščine je tradicionalen: obokani veža in kuhinja v srednji osi ter shramba in sobe, ki se nizajo levo in desno. V veliki sobi z dekorativno stropno poslikavo stoji krušna peč. V skrajnem levem delu hiše s posebnim vhodom je bilo verjetno stanovanje viničarja ali oskrbnika. Velika, nekoč vinska klet je obokana z banjastim obokom s sosvodnicami. Vhod vanjo vodi skozi polkrožno oblikovan kamnit portal s poudarjenim temenskim sklepnikom. Kletna vrata so dvokrilna, lesena in obita s pločevino, okna imajo kamnite obrobe, opremljene s kovanimi križi. V kleti je ohranjen vodnjak, lociran v stenski niši.

Hiša je razglašena za kulturnozgodovinski spomenik (Odlok o razglasitvi kulturnega spomenika lokalnega pomena na območju Občine Makole, Uradno glasilo slovenskih občin št. 22/2012) in pod evidenčno številko EŠD 25656 vpisana v Register nepremične kulturne dediščine. Po ustnem izročilu naj bi bila stavba grajska pristava. Današnja podoba hiše je iz 19. stoletja, vendar je stavba v osnovi starejša.

Nacionalizirano stavbo in posestvo je po drugi svetovni vojni upravljala bistriški kmetijski kombinat. Po denacionalizaciji je bila stavba s posestvom vrnjena lastnikom, od katerih so jo, skupaj s posestvom, leta 2001 kupili sedanji lastniki. Hišo, ki je bila v zelo slabem stanju, saj vrsto let ni bila naseljena in vzdrževana, so začeli sistematično obnavljati. Leta 2004 so z lastnimi sredstvi obnovili strešno konstrukcijo in streho prekrili s klasičnim opečnim bobrovcem. Dela so nadaljevali z obnovo notranjščine: obnovili so lesen tramovni strop, lesene pode, apnene omete ter vsa stara vrata, neustrezna okna pa zamenjali z novimi, dvokrilnimi, deljenimi s prečkami. V veliki sobi je bilo treba skrbno odstraniti plasti beležev z ostenja in stropa do ohranjene kakovostne dekorativne poslikave. Ohranili in obnovili so kurišči za peči ter postavili novi krušni peči, eno na mestu že odstranjene, ki je stala v veliki sobi, in drugo, ki je nadomestila močno poškodovano v prostoru za viničarja oziroma oskrbnika. V letu 2012 so v okviru projekta Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja s pomočjo subvencij na podlagi javnega razpisa Ministrstva za kmetijstvo – Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja, ukrep 323, obnovili fasado in kamnit

kletni portal ter namestili lesena polkna na okna (poročilo VS 49/12, 2014). V letih 2013 in 2014 so se dela končala z obnovo nekdanje vinske kleti in ureditvijo zunanjega stopnišča, ki vodi iz hiše v klet. Dela so bila izvedena s finančno pomočjo LAS-a. V kletnem prostoru so bili obnovljeni ometi kamnitega ostenja in oboka ter urejena talna površina. Tlak je izveden iz manjših rečnih kamnov, vsi notranji ometi pa so apneni, zaglajeni. Vodnjak v niši ostenja je ohranjen. Stopnišče, ki povezuje stanovanjski del s kletjo, je rekonstrukcija starega betonskega stopnišča. Obnovitvena dela so izvajali Gradbeništvo Jože Rahle, s. p., Kajuhova ulica 10, Slovenska Bistrica, Gradnje Krašovec Leopold, s. p., Žerjavec 12, Jesenice, in Stavbno pohištvo Spodnja Polskava, d. d., Spodnja

Jelovec pri Makolah 58, hiša pred obnovo (foto: J. Skalicky, 2005)

Jelovec pri Makolah 58, obnovljena hiša (foto: J. Skalicky, 2014)

Polškava 248, Pragersko. Dela so vsa leta potekala skladno s konservatorskimi pogoji in smernicami ter pod nadzorom pristojne konservatorke. Hiša je v celoti uspešno sanirana in obnovljena, ima tudi ustrezno namembnost. Klet in pritlični prostori so namenjeni turistični dejavnosti, podstrešje pa je prenovljeno v stanovanje lastnikov. Hiša z ustrezno namembnostjo je zagotovilo, da bo stavba vzdrževana in bo ohranjala svoje sporočilo prihodnjim rodovom.

Jelovec pri Makolah 58, obnovljeni kletni prostor (foto: J. Skalicky, 2005)

48 Andrejka Ščukovt

EŠD: 29525

Naselje: Jevšček

Občina: Kobarid

Ime: Jevšček – Nježna hiša

Naslov: Jevšček 7

Področje: E

Obdobje: 18., 19., 20. stoletje

Kulturna in zgodovinska prepletenost Livškega s sosednjo Benečijo je izoblikovala stavbarstvo, ki se je razvilo v samosvoj slovensko-beneški stavbni tip. Danes še redko ohranjene pritlične, enonadstropne vrhkletne hiše s prostori, razporejenimi po etažah, odražajo svojevrstno stavbno identiteto z načinom življenja na naši najbolj zahodni meji. Stavbarstvo označuje racionalen in funkcionalen odnos do prostora. Poglavitni dejavniki, ki so vplivali na njegov razvoj,

so bili relief, lega, mikroklima, gradbeni material in način gospodarjenja. Ljudje so se v vsakdanjem boju za preživetje ukvarjali s poljedelstvom in živinorejo. Objekte, zidane iz lokalnega kamna, so postavili sami ali ob pomoči zidarja iz sosednje Benečije. Kamen so lomili v bližnji okolici ter ga spretno obdelovali. Pri gradnji so se zlasti posvetili obdelavi okenskih in vratnih okvirjev ter podpornim stebrom. Vogale stavb so utrdili z večjimi in močnejšimi klesanci. Za dostop v nadstropje objekta so vzpostavili zunanje kamnite ali lesene stopnice. Kamnito stavbno maso dopolnjuje kostanjev in macesnov les, iz katerega so izdelovali ostrešja, stopnišča, ganke, okna in vrata.

Jevšček leži na sončni polici pod južnim pobočjem Matajurja. Vas sestavljata dve strnjeni gruči. Po ustnem izročilu je najstarejši objekt v vasi Nježna hiša. Njena zadnja prebivalca, Jožefa Matelič, roj. 1894, poročena Zabreščak, in nečak Janko Tončerinov, sta v hiši živela do sredine 20. stoletja. Skromno življenje in pomanjkanje sredstev za prezidave sta hišo ohranila kot dragocen dokument časa. Nježna hiša je pritlična, vzdolžnega tlorisa in zgrajena iz kamna. Utilitarno razporejene odprtine ima obdane s kamnitimi segmentnimi okvirji. Fasade so ometane z apnenim ometom. Stavbno maso dopolnjuje leseno ostrešje, prvotno pokrito s slamo. Objekt je bil v svoji zgodovini trikrat prezidan; najprej je bila dozidana izba, nato na jugu drvarnica, nazadnje je bilo nadzidano nadstropje zaradi zamenjave tipa kritine. Do okrog leta 1975 je hišo pokrivala slama. Ob odstranitvi slame je zidar Anton Markič, sosed s št. 8, hišo dvignil za okrog 0,5 do 1 m, ji spremenil strešni naklon in streho prekril s salonitno kritino. Notranjost Nježne hiša izpričuje materialne in bivalne razmere, značilne za Livško v 19. stoletju. V kletni etazi sta dva prostora. Manjši je služil za svinjak in kokošnjak. Drug, nekaj večji prostor je bil namenjen shranjevanju pridelka. V pritličju si sledijo štiri bivalni prostori. Vstopimo najprej v črno kuhinjo. Središče prostora je za 40 cm od tal dvignjeno ognjišče z odprtino za kurjene krušne peči. V kuhinji je ohranjene še nekaj opreme: svinjski kotel, v steno vgrajene police za odlaganje posode, miza, stoli. Premična oprema je bila iz objekta odnesena. Iz kuhinje vstopimo v bel bivalni prostor – izbo, kjer v notranjem kotu stoji lončena peč. Služila je ogrevanju prostora in za sušenje. Peč stoji na kvadratnem podzidku. Zgornji del peči krasijo pečnice kvadratne oblike, zelene barve in z reliefnim okrasjem, ki predstavlja monštranco. Prednja stran peči je obdana še s preprosto leseno klopjo in zdičem. Tla in strop v izbi so iz lesa. Iz tega prostora je preko dveh lesenih stopnic vhod v spalno prostora. Večjega tlorisa je prva soba, druga je manjša. Pritličju sledi enotno zasnovano podstrešje, ki so ga uporabljali za spravilo pridelka in slame. Prostore v hiši so pričeli razsvetljevati z električno energijo po drugi svetovni vojni. Vsak bivalni prostor je bil razsvetljen le z eno žarnico. Vodovod v hišo ni bil nikoli napeljan. Po vodo so hodili k bližnjemu javnemu koritu.

Odlok o razglasitvi Nježne hiše za kulturni spomenik lokalnega pomena je občinski svet sprejel konec leta 2011 (Uradni list RS, št. 76/11 – 3247). Ob podpori Darje Hauptman, županje Občine Kobarid, ki je v objektu prepoznala potencial, je projekt celovite obnove občinski svet podprl leta

2012. Takrat je občina hišo odkupila in naročila projektno dokumentacijo za rekonstrukcijo. Dokumentacijo je izdelala Jasmina Šavli Lapanja, u. d. i. a. Sledila je prijava občine na razpis ARSKTRP, obnova kulturne dediščine, ukrep 323, ki je bila neuspešna. Naslednje leto se je občina prijavila na razpis v okviru projekta ZborZbirk v okviru Programa čezmejnega

Jevšček, Nježna hiša pred obnovo (foto: A. Ščukovt, 2011)

sodelovanja Slovenija-Italija 2007–2013. Projekt ZborZbirk, sofinanciran iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in državnih sredstev, je bil namenjen predvsem strokovni obdelavi, ovrednotenju in promociji kulturne dediščine, ki so jo v preteklosti ustvarili domačini v Kanalski dolini, Reziji, Nadiških dolinah, Terski in Gornjesavski dolini, na Kambreškem, Livškem, v dolini Idrije, na Kanalskem in v Brdih.

Januarja 2014 je arhitektka Jasmina Šavli Lapanja izdelala še projekt za izvedbo (PZI). Branko Zager, u. d. i. g., je naredil načrt gradbenih konstrukcij, projekt za izvedbo električnih napeljav in opreme pa Aleksander Uršiči, inž. el.

Hiša je bila ob pričetku gradbenih del statično negotova, strop v črni kuhinji je nevarno visel in bi se lahko vsak trenutek vdal. Prav tako v zidu kuhinje nista bila več dva trama. Med pletenim leskovim šibjem pa je zijala velika luknja. V izbi je strop popolnoma odpadel, pod pa je bil poškodovan od vlage in lesne gnilobe. Predlagali smo, da če hočemo ohraniti vsaj črno kuhinjo, je nujno treba izvesti predhodne zaščitne restavratorske posege, kot so nameščanje pomožnih nosilnih tramov nad obstoječe, montaža mrežastega nosilnega platoja med tramove, pripenjanje originalnega stropa na pomožnega, dopolnitev manjkajočega in utrjevanje originalnega stropa. V restavratorsko delavnico ZVKDS smo prenesli še glavna

Jevšček, Nježna hiša po obnovi (foto: A. Ščukovt, 2015)

vhodna in troje notranjih vrat ter vso premično opremo iz črne kuhinje, kleti in izbe. Danes je od prvotnega objekta ostala originalna le črna kuhinja. Preostalo je replika originala na podlagi posnetega obstoječega stanja, detajlov in gradiv. Gradbena dela so se pričela oktobra 2014, na pragu zime. Na javnem razpisu za izvedbo del je bilo izbrano podjetje Remont, d. o. o., iz Ajdovščine. Po poružitvi dela stavbe je bila nosilna konstrukcija zidov hiše pozidana iz obstoječega kamna. Objektu se je povrnila prvotna tlorisna in višinska zasnova. Vanj so bili vgrajeni vsi obstoječi kamniti okenski in vratni okvirji, ki so jih delavci ob rušitvi oštevilčili. Ker je bil objektu ob zamenjavi slamnate strešne kritine v salonitno spremenjen strešni naklon, smo ga znižali na višino, ki jo je določal glavni vhod v črno kuhinjo. Sledila je statična sanacija nosilne kamnite konstrukcije zidov črne kuhinje in izbe. Novo strešno konstrukcijo iz jelovega lesa je tesal Slavko Šorli iz Kneških Raven. Konstrukcijska zasnova povzema konstrukcijske zasnove ostrešij, ki so tipična za prekrivanje s slamnato kritino na Tolminskem, tako da zagotavlja statično stabilnost na potresno aktivnem Posočju. Ker so na objektu propadli tudi leseni stropi ter pod v izbi in obeh sobah, dvojne zunanje kletne vrat, vsa okna in okenske police, so bili izdelani novi iz macesnovega in jelovega lesa, ki se s starimi ujemajo po barvi in obliki. Stene v notranjih prostorih so izvedene z apnenim ometom in prebarvane z apnom. Okrog peči in ob vratih v izbi je ohranjen in restavriran originalen omet, v večji sobi pa le fragment. Tlak v izbi in obeh sobah je lesen pod različnih širin, od 15 do 30 cm. Na stiku s steno ga zaključujejo lesene letve. Podstrešni prostor Nježne hiše je dostopen z južne strani, preko preprostih lesenih lestev z varovalno ograjo iz sušic višine enega metra. Finalni tlak podstrešja predstavlja lesen pod, ki je po celotni površini podstrešnega prostora položen na sekundarno, nosilno konstrukcijo, zato da smo lahko ohranili originalen strop črne kuhinje. Podstrešni prostor je predviden za manjše skupine obiskovalcev. Nova strešna konstrukcija ima naklon 50°. V položnem, za slamnato kritino manj primernem naklonu je nad slepim opazem izvedena sekundarna kritina z vodoodbojno in paropropustno folijo, na katero se je pritrnilo dvojno letvanje za prekrivanje s slamo. Slamnato kritino je na podlagi prakse in veščine prekrivanja streh s slamo, ki je značilna za Tolminsko, izvedel Anton Golnar ob pomoči sina in hčere. Nježna hiša je pokrita s škopniki iz ržene slame. Zatrep krasita t. i. »perot« in »kita«, ki sta poviti s srobotom. Vrh strehe je izdelan iz več snopov slame, ki so pritrjeni z »vršnico« – jelovo palico. Levi in desni vrh zaključuje še snop slame. Na severni strani je zatrep izveden iz pesti slame. Nasprotna stran ima zaradi dostopa zatrep izveden iz macesnovih desk. Fasada Nježne hiše je izvedena iz apnenega ometa brez vodil, z vidnimi kamnitimi okvirji okenskih in vratnih odprtin. Okna in vrata so narejena iz macesnovega lesa. Stavbno pohištvo in zidno omaro v večji sobi je izdelal mizar Primož Raspor iz Vrhpolja pri Vipavi. V vseh bivalnih prostorih je bila v originalu nadometna električna napeljava. Temu smo pri obnovi sledili. Pletenice, stikala, vtičnice ter svetilke iz keramike in kovine so od proizvajalca svetil Aldo Bernardi. V črni kuhinji pa smo ohraniti še originalno elektroomarico z varovalkami.

Zunanja ureditev ohranja originalen dostop do objekta. Oblikuje jo razgibana konfiguracija površin, poraslih s travno rušo in kamnitim tlakom. Na zatrepi oz. južni strani objekta je bil med balvani urejen zelenjavni vrt, ki smo ga obnovili in ogradili z značilno pleteno ograjo, sestavljeno iz nagnojevih kolov, ki jo prepletajo leskove veje. Pod zelenjavnim vrtom je sanirana kamnita zložba. Ob balvanu pa je postavljeno kamnito korito s pitno vodo. V bližini vrta raste drevo *Quercus ilex* – črničevje, ki listov nikoli ne odvrže. Njegove veje so uporabljali za posebne in svečane priložnosti, npr. za spletanje vencev ali krašenje šopkov.

Pred glavnim vhodom v stavbo je obnovljen kamniti tlak položen v utrjeno zemljino. Med vhomoma v kletne prostore in vodom v črno kuhinjo so rekonstruirane kamnite stopnice, ki jih proti brežini obdaja kamniti zid. Nad njim in ob vaški poti je zasajena cvetlična greda.

Jevšček, Nježna hiša, zelenjavni vrt (foto: A. Ščukovt, 2015)

Jevšček, črna kuhinja in izba Nježne hiše (foto: A. Ščukovt, 2015)

---

49 Jelka Skalicky

EŠD: 7088

Naselje: **Jurovski Dol**

Občina: Jurij v Slovenskih goricah

Ime: **Jurovski Dol – vaško jedro**

Naslov: Jurovski Dol: trg, pokopališko obzidje, kulturni dom

Področje: E

Obdobje: 16.–20. stoletje

Naselje Jurij, kot ga ljudje še danes imenujejo, je razpotegnejo v dolini potoka Globovnice v severovzhodnem delu Slovenskih goric. Gručasto jedro naselja se je razvilo ob cerkvi sv. Jurija z nadstropnimi stavbami župnišča, Slomškove hiše – prve šole, kulturnega doma in gostilne Špingler, ki oblikujejo trg, ter stavbami bivše Vrglezeve gostilne in trafike, gospodarskega poslopja župnišča ter propadajoče hiše, nekdanje gostilne Krajnc in trgovine Bauman, ki se vrstijo ob cesti na zahodni strani trga. Niz zaključuje enonadstropna šola. Vzhodno od cerkve je staro pokopališče, obdano s kamnitim obzidjem. Cerkev izvira iz 16. stoletja, ostala poslopja so iz 18., 19. in 20. stoletja.

Jurovski Dol – vaško jedro je kulturni spomenik, zaščiten z Odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov v Občini Lenart (Uradni list RS, št. 24/92). Naselje je vpisano v Register nepremične kulturne dediščine z evidenčno številko EŠD 7088.

Naselje je kvalitetna vaška aglomeracija župne cerkve, namenskih objektov trškega videza in kmečkih domačij. Območje je varovano v njegovih spomeniških sestavinah, ki se izražajo v stavbni tipologiji objektov stanovanjskega in gospodarskega ter javnega, večnamenskega značaja. Pri urejanju vaškega jedra je bilo treba upoštevati značaj naselja, tako da so posegi v prostor ohranili identiteto in pristno podobo vaškega območja.

S pomočjo subvencij na podlagi javnega razpisa Ministrstva za kmetijstvo – Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 322, so v minulih letih potekale sanacija in obnova vaškega trga in starega pokopališkega obzidja ter sanacija in prenova kulturnega doma.

Sanacijska in obnovitvena dela na trgu, ki sta jih izvajali podjetji Komunala Slovenske gorice, d. o. o., Kidričeva ulica 26, Lenart v Slovenskih goricah, in Marmor granit Črnčec, d. o. o., Maroltova ulica 15a, Maribor, so bila izvedena po kulturnovarstvenih pogojih in potrjenem projektu s kulturnovarstvenim soglasjem. Po odstranitvi neustreznega asfalta, poglobitvi terena do prvotne višine, ureditvi odvodnjavanja in izvedbi nove vodovodne napeljave je bil trg tlakovan z novim naravnim kamnom. Z enakim kamnom so bile urejene tudi poti, ki vodijo na trg. Celotno območje je urejeno z novo razsvetljavo in ustrezno urbano opremo. Obnovljen je tudi stari vodnjak na južni strani trga. Sestavni del trga je stavba kulturnega doma. Stoji na južni

strani ob župni cerkvi. Nadstropna, delno podkletena stavba v obliki črke L, krita z dvokapno opečno streho, ima ohranjeno notranjščino, vključno s staro dvorano. Kulturni dom so pred vojno zgradili krajanji in ga po vojni tudi sami dokončali. Že leta 2010 je Občina Jurij začela načrtovati celovito obnovo in funkcionalno posodobitev objekta, saj ni več ustrezal sodobnim zahtevam in standardom. Tudi gradbeno stanje je zahtevalo celovito sanacijo, ker je bila stavba neprimerna za kakršnokoli namembnost. Za kvalitetno prenovu poslopja je bilo najprej treba izdelati arhitekturni posnetek stavbe. Na podlagi kulturnovarstvenih pogojev je bil izdelan projekt, ki je bil po predhodnem usklajevanju potrjen s kulturnovarstvenim soglasjem. Ker so bile ohranjene primarne značilnosti poslopja, je bilo osnovno konservatorsko načelo, da se te pri obnovi ohranijo in obnovijo oziroma rekonstruirajo, funkcionalni prizidek pa se ustrezno oblikuje. Sanacija in prenova kulturnega doma sta potekali v letih 2012 in 2013. Pri obnovi stavbe so bili ohranjeni primarna tlorisna razporeditev poslopja, obokana klet, strešna konstrukcija, kamnit hišni portal z vhodnimi dvokrilnimi vrati, dvorana in notranje stopnišče, sanirana sta bila ostenje s temelji in obokana klet ter obnovljeni so bili fasada, stavbno pohištvo in streha. Pri obnovi strehe so bili zamenjani dotrajani deli, streha pa je bila prekrita z zareznim bobrovcem. Pri obnovi fasad so bile urejene okenske in vratne odprtine, odstranjeni so bili neustrezni ometi in nadomeščeni z novimi, apnenimi. Okna so nova, narejena po vzoru starih. Sanitarije so urejene v kletnem prizidku, nad njimi je ploščad s pergolo, ki bo služila za namena restavracije. Delo je izvajalo podjetje Knuplež, d. o. o., Zgornja Velka 136a, Zgornja Velka. Na vzhodni strani trga je staro pokopališče z obzidjem. Obzidje, grajeno iz kamna, je ohranjeno, sanirano in obnovljeno. Na mestih, kjer je bilo poškodovano, ga je bilo treba popraviti z enakim kamnom, kot je kamen obstoječega obzidja. Ometi so bili zaradi vlage poškodovani, ponekod tudi povsem dotrajani ali neustrezni, cementni. Vse dotrajane in neustrezne omete je bilo treba odstraniti in nadomestiti z novimi apnenimi ometi. Vogal pokopališkega obzidja je bila stara mrliška vežica, ki je bila gradbeno v zelo slabem stanju, delno že porušena. Vežica je bila odstranjena, obzidje v tem delu pa rekonstruirano. Dela sta izvajali podjetji Demis, Boris Demšar, s. p., Zg. Partinje 49a, Jurovski Dol, in Male gradnje, Jasmina Ducman, s. p., Malna 40, Jurovski Dol. Sanacijska gradbena in prenovitvena dela za ohranitev, restavracijo in prezentacijo vaškega jedra so potekala pod nadzorom odgovorne konservatorke. Z obnovljenim trgov in kamnitim starim pokopališkim obzidjem ter prenovljenim kulturnim domom je naselje Jurij dobilo novo, urejeno podobo.

Trg v Jurovskem Dolu pred obnovo (foto: J. Saklicky, 2009)

Obnovljen in urejen trg v Jurovskem Dolu v adventnem času (foto: J. Saklicky, 2013)

Kulturni dom v Jurovskem Dolu pred obnovo (foto: J. Saklicky, 2009)

Jurovski Dol, obnovljena dvorana kulturnega doma (foto: J. Saklicky, 2014)

Obnovljen kulturni dom v Jurovskem Dolu (foto: J. Saklicky, 2013)

---

50 Suzana Vešligaj

EŠD: 3124

Naselje: **Juršinci**

Občina: Juršinci

Ime: **Juršinci – cerkev sv. Lovrenca, kulturni dom**

Naslov: Juršinci

Področje: E

Obdobje: trideseta leta 20. stoletja, 1933, 1980

V osrčju cerkvenega ambienta cerkve sv. Lovrenca v Juršincih stoji kulturni dom, ki je bil nedavno predmet celovite obnove s pomočjo sredstev z javnega razpisa »Regionalni razvojni programi« – Razvojne prioritete – »Razvoj regij« Operativnega programa krepitev regionalnih razvojnih potencialov 2007–2013 za obdobje 2010–2012 v okviru programa Razvoj kulture in ohranjanja kulturne dediščine, z ukrepom »izgradnja in obnova objektov za izvajanje kulturnih dejavnosti«.

Juršinci, ki se kot Georgendorf omenjajo že leta 1320, sodijo med redka naselja v Slovenskih goricah z ohranjenim vaškim središčem, kjer stojijo gotska cerkev sv. Lovrenca, župnišče, del nekdanje mežnarije z začetka 19. stoletja, kulturni dom in vaška gostilna.

Kulturni domovi veljajo za poseben stavbni tip, ki je bil na podeželju nepogrešljiva stalnica v vsakdanjiku lokalnega prebivalstva. Kronološko jim je mogoče slediti konec dvajsetih ter v tridesetih in še posebej v štiridesetih letih 20. stoletja.

Kulturni dom v Juršincih je bil po nekaterih virih zgrajen v tridesetih letih 20. stoletja. Postavljen je bil tik ob pritlično stavbo nekdanje mežnarije. V notranjosti ima ohranjeno dvorano z odrom in prvotnim lesenim balkonom, ograjenim z dekorativno ograjo, ki sloni na dveh trebušastih stebrih. V severnem traktu, ki stoji pravokotno na južni del kulturnega doma, so manjši prostori, namenjeni dejavnostim različnih vaških društev.

Ker je bil celoten stavbni kompleks v dokaj slabem stanju, se je z evropskimi razpisi ponudila priložnost za celovito obnovo. To pomeni, da so se lahko obnovili tako notranjščina kot zunanjščina kulturnega doma in nekdanje mežnarije ter sama okolica z zalenitvijo, tlakovanjem in ustrezno ulično razsvetlavo.

Ker stoji kulturni dom znotraj zaščitnega cerkvenega ambienta cerkve sv. Lovrenca, si je morala občina kot investitor pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje na projektno dokumentacijo za pridobitev gradbenega dovoljenja.

Pred izdajo kulturnovarstvenih pogojev je bil v prisotnosti izbranega projektanta opravljen ogled stanja vseh stavbnih enot, ki so bile predvidene za obnovitvene posege. Tako se je izkazalo, da bo treba obstoječo strešno konstrukcijo zamenjati z novo, odbiti vse obstoječe omete ... Večji problem so bili leseni stropi dvorane, ki jih je načela vlaga zaradi zamakanja strehe. Ker so v južnem ostenju dvorane zelo visoke okenske odprtine, ki zelo zmanjšujejo potresno stabilnost objekta,

predvsem dvorane v prečni smeri, je bil podan predlog, da se obstoječi delno prepereli leseni strop nad dvorano in vhodnim delom zamenja s primerno armiranobetonsko (votlo) ploščo. Novembra 2011 so se pričela gradbena dela. Najprej se je obstoječa strešna konstrukcija zamenjala z novo, ki je sledila naklonu in obliki obstoječe. Streha se je prekrila z novo opečno strešno kritino bobrovec. Pred odstranitvijo ometov se je izvedlo sondiranje barvnih plasti, na podlagi izsledkov pa se je določilo barvno toniranje fasade doma in nekdanje mežnarije. Definirala sta se videz in barva stavbnega pohištva. Ker se je izbral macesnov les, toniranje ni bilo potrebno. Večji del usklajevanja je bil namenjen izvedbi nadstreška, stopnišča in ograje za klet mežnarije. Prav tako se je porabilo veliko energije pri izboru tlaka in izvedbe zidu, ki danes zapira dvorišče, na katero meji tudi vaška gostilna.

Navkljub vsemu je bila obnova kulturnega doma uspešno zaključena avgusta 2012. Istega meseca ji je sledila odmevna slavnostna otvoritev. Celostna prenova podobe samega ambienta je bila zaključena v letu 2013.

Konservatorski nadzor sta vodila odgovorna konservatorica Suzana Vešligaj in restavrator Bine Kovačič.

Upoštevajoč dejstvo, da kulturni dom v Juršincih nima statusa ne kulturnega spomenika ne kulturne dediščine, je bila njegov obnova po strokovnih merilih več kot uspešna, za kar se je treba zahvaliti predvsem posluhu Občine Juršinci kot investitorici.

Juršinci, kulturni dom pred obnovo (foto: S. Vešligaj, februar 2010)

Juršinci, kulturni dom z okolico po obnovi (foto: S. Vešligaj, junij 2013)

---

51 Eda Belingar

EŠD: 23923

Naselje: **Kačiče - Pared**

Občina: Divača

Ime: **Kačiče – domačija Kačiče – Pared 13, Belajevi**

Naslov: Kačiče 13, parc. št. 903/7, k. o. Dane

Področje: E

Obdobje: 19.–20. stoletje

Lastnica je v sklopu projekta MKGP – Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja, ukrep 323 – na podlagi odobrenega projekta v letu 2013 nadaljevala leto prej začeta obnovitvena dela (glej poročilo za leto 2012). Konservatorsko-restavratorska in gradbena obrtniška dela so se izvajala v pritličju objekta ter na vrtu ob domačiji. Lastnica namerava na domačiji organizirati ogledno spoznavno in izobraževalno delo za otroke (šole, vrtnice) in odrasle. Domačija naj bi zaživela tudi kot počivališče in podeželska informacijska točka za pohodnike in številne kolesarje, ki kolesarijo iz notranjosti proti slovenski obali.

Predhodno so se izvedla zaključna gradbena obrtniška dela, izvedli so se tlaki in ometi, napeljala se je instalacija.

V del nekdanjega skednja so se umestili sanitarni prostori za obiskovalce. V notranjosti so se na stene nanесли apneni ometi, obenem pa so se ohranjeni izvorni ometi restavrirali in pobarvali. Predhodno je restavratorka ZVKDS izdelala sondaže, na osnovi katerih so se potem stene obarvale. Vsi ohranjeni detajli kuhinje v spahnjenci so se prezentirali v izvorni izvedbi, tako krušna peč kot kamniti obok in skrlati tlak. Lastnica je želela prezentirati tudi del izredno lepe

Kačiče, domačija Kačiče – Pared 13, notranje stopnišče s poslikavo sten pred obnovo (foto: E. Belingar, 2013)

Kačiče, domačija Kačiče – Pared 13, spahnjenca s krušno pečjo po obnovi (foto: E. Belingar, 2013)

zidave notranjih sten spahnjence brez ometa in je to, glede na predvideno novo namembnost, tudi izvedla.

Obnovljene prostore pritličja je lastnica opremila z ohranjeno opremo in orodji, ki so prejšnjim rodovom na domačiji služili v življenju in pri delu. Ob domačiji je uredila zeliščni vrt z več kot 130 vrstami zdravilnih rastlin, aromatičnih začimb in divjeraslih užitnih rastlin. Osrednji vrt pred hišo je razdeljen na štiri tematske dele, ravno tako stranski vrčiček za staro hišo, kjer domujejo začimbnice, uporabne v kulinariki. Lastnica je na ogled postavila tudi hišno zeliščno zbirko in knjižnico. Vrt omejuje kamniti suhi zid, ki je bil ponekod popravljen v suhozidni tehniki.

Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo v celoti fotodokumentirali. Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo. Sondaže poslikav in barvno študijo je izdelala Marta Bensa, restavratorka ZVKDS, OE Nova Gorica. Koordinacijo del in konservatorski nadzor je izvajala etnologinja Eda Belingar iz iste enote. Restavratorska dela je izvajala CRMA, projektiranje in izvedba na področju restavratorstva in likovne umetnosti, d. o. o., Vojkov drevored 14, Ilirska Bistrica. Gradbena dela je izvajalo podjetje Grating M Team, d. o. o., Tržaška cesta 134, Ljubljana.

Kačiče, domačija Kačiče – Pared 13, kamniti zid vrta pred obnovo (foto: E. Belingar, 2013)

Kačiče, domačija Kačiče – Pared 13, kamniti zid vrta po obnovi (foto: E. Belingar, 2013)

52 Eda Belingar

EŠD: 10059

Naselje: **Kal**

Občina: Pivka

Ime: **Kal pri Pivki – domačija Kal 18**

Naslov: Kal 18

Področje: E

Obdobje: 18.–20. stoletje

Kal 18, Šobčevi, je lep primer domačije na prehodnem območju med Notranjsko in Primorsko, kjer se elementi mediteranske stavbne kulture (spahnjenca s skrlato streho, hram s korčno streho, nizanje objektov ob dvorišču, ograjenem z visokim zidom) prepletajo z elementi osrednjeslovenske (notranjske) stavbne kulture (tridelna osnovna členitev tlorisa stanovanjske hiše z osrednjim vhodom, strma, z bobrovci krita streha, prvotno strma slamnata streha štale). Domačijo sestavljajo stanovanjski del s spahnjenco in hramom ter gospodarski poslopji.

Nekdanja domačija (zaris v katastru z začetka 19. stoletja), po izročilu v začetku 19. stoletja tudi furmanska gostilna s kovačijo, leži ob nekdanji košanski deželni ali komunalni cesti, ki je vodila skozi vas in se je od reške državne ceste odcepila v Pivki in šla v smeri Hrastje–Kal čez Čepno proti Divači. Leta 1884 so odcep med Pivko in Čepnim opustili kot deželno cesto (Holz, Eva. Razvoj cestnega omrežja na Slovenskem ob koncu 18. in v 19. stoletju, Zbirka ZRC, Ljubljana, 1994), domačija, kot tudi druge v Kalu, pa je začela izgubljati gospodarsko moč.

Sama stanovanjska hiša, ki ji pripadata še velika spahnjenca in hram, je bila razdeljena med dva gospodarja pred letom 1835, morebiti leta 1832, sklepajoč iz vklesane letnice v eni izmed kamnitih stopnic, ki vodijo k vhodnim vratom (prvi zapis o lastniku v glavni knjigi zemljiške knjige v Postojni z datumom 15. april 1835, zemljiškoknjižni vložek št. 117, stran 313, navaja kot lastnika Jakoba Schniderschitscha, ki ima v lasti že del razdeljene domačije s parc. št. 1/1, k. o. Kal – stanovanjsko hišo, dvorišče in gospodarsko poslopje). K današnji hiši Kal 18 sta pripadla še spahnjenca s hramom in gospodarsko poslopje.

Stanovanjska hiša je pritlična, podolgovatega, prvotno tridelnega tlorisa. Hiši Kal 18 pripada le desna dvodelna polovica simetrično zasnovane zgradbe, na novo prekrita z opečnimi bobrovci. Ob prekrivanju je bil znižan naklon strehe. Vhod v hišo je skozi kamnit portal s trikotno zaključeno preklado z enostavnim rastlinskim okrasom. Skozi vhodna vrata pridemo v kuhinjo, desno od te je kamra, kjer so včasih spali starši, zraven nje pa še kamrica, ki je služila kot spalnica za hčere. V jugovzhodnem kuhinjskem vogalu je z lesenimi deskami prekrita odprtina, ki po ozkih kamnitih stopnicah vodi v kevder, prostor pod kamro, ki je deloma vkopan v živo skalo in je služil kot priločno skladišče za vinske sode, kasneje pa za spravilo poljščin. Dostop v kevder je tudi z dvorišča po kamnitih stopnicah. Iz kuhinje

vodijo vrata naravnost v nekdanji špajz z ohranjeno krušno pečjo, ki je ogrevala še kamro in kjer je bila pred leti urejena manjša kopalnica, iz špajza pa na ognjišče – v spahnjenco. Gre za enocelični prostor, prekrit s štirikapno skrlato streho, nad katero se dviguje mogočen dimnik. Tla so prekrita s skrlami. V severovzhodnem vogalu se nad njimi dviguje kakih 50 cm visoko zidano ognjišče z zidno omaro v skupni steni s hramom ob spahnjenci. V drugem vogalu skupne stene je kurišče krušne peči, v kateri je bilo mogoče speči 30 hlebcev kruha naenkrat (Anka Tiselj, Postojna). Krušna peč sega še v hram. Pod okensko odprtino v zahodni steni je kamnito korito. Ohranjeni so še klesani kamni, ki so služili kot zunanji odtok za vodo. Hram, prostor za spravilo mesnine, je križno obokan, prekrit je s salonitno streho, kot tlak pa služijo kamnite skrle. Vsa okna so opremljena s kamnitimi okvirji in kovanimi mrežami. Okni na vhodni fasadi desno od vhoda imata še profilirana nadstreška ter monogram IHS na zgornji prekladi. Pod streho so shranjevali seno, ki je obenem služilo kot izolacija. Dostop je speljan po zunanjih stopnicah, vhodno odprtino pa zapirajo kovana vrata. Gospodarski del sestavljajo štala in lopa za voz s skednjem v nadstropju nad njima, do okoli leta 1925 prekrit s slamo in po drugi vojni nadvišan, ter ob jugovzhodni vogal prislonjen hlev za prašiče na mestu, kjer je prej stala štala za 6–7 konj, ki so jih furmani tu zamenjali in nadaljevali pot proti Trstu s spočitimi konji. Podrli so jo približno leta 1915. Poslopji sta oblikovani utilitarno, le vrata v skedenj, ki so dostopna z zgornje terase, saj je poslopje vkopano v breg, ter okna in vrata svinjskega hleva imajo kamnite okvirje, slednje, predvidevamo, prenesene iz starejše furmanske štale.

Svinjski hlev je pritličen, prekrit z dvokapno salonitno streho. Sedanji lastniki za domačijo že več let z gledno skrbijo. V želji, da bi na domačiji opravljali turistično dejavnost, ponudili

vođene ogledne domačije ob degustaciji domačih izdelkov ter organizirali kulturne dogodke, od razstav in glasbenih koncertov do predavanj in še česa, so v letu 2013 izvedli obnovo skednja in svinjskega hleva.

S sredstvi iz razpisa Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323, so v letu 2013 sofinancirali obnovo fasade skednja in hleva, v notranjosti skednja ureditev večjega prireditvenega prostora, na novo prekritje strehe svinjskega hleva, kjer so izvedli tudi tla, na novo ometanje sten in stropa z apnenimi ometi, ureditev sanitarij in priročne kuhinje, obnovo zunanjega in notranjega stavbnega pohištva ter kamnitih okvirjev oken in ureditev neposredne okolice objektov z zeliščnim vrtom.

Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo fotodokumentirali. Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo.

Kal pri Pivki, domačija Kal 18, skedenj in svinjski hlev po obnovi (foto: E. Belingar, 2014)

Kal pri Pivki, domačija Kal 18, pogled na obnovljene objekte z zeliščnega vrta (foto: E. Belingar, 2014)

---

53 Eda Belingar

EŠD: 16028

Naselje: Kal

Občina: Pivka

Ime: Kal pri Pivki – vas (Kal pri Pivki – stara šola)

Naslov: Kal 90

Področje: E

Obdobje: 1908

Na blagi vzpetini se sredi vasi Kal nahaja stavba nekdanje šole. Šola je bila sezidana leta 1908, kmalu zatem se je v njej pričel pouk. Do tedaj so otroci obiskovali šolo v Košani, ki je bila oddaljena kako uro hoda. Tudi v Košani do leta 1852 ni bilo šole. Omenjenega leta pa so baje na povelje c.-kr. okrajne gosposke kupili v Dolenji Košani zasebno hišo za 900 goldinarjev in jo predelali v šolo. Stroški so se poplačali z občinskimi nakladami.

Decembra 1949 so postavili nova okna v vseh prostorih poslopja. Potrebni so bili tudi novi podi, popravilo in očiščenje vodnjaka, ki ni držal vode, in strehe. Šola tedaj ni imela vrta, le okrog in okrog dvorišče s cvetlično gredo spredaj. Ker dvorišče ni imelo vrat, je nanj prihajala živina in povzročala škodo na cvetličnih gredah. Leta 1953 so bila okna prebarvana, streha pa je bila le deloma popravljena, tako da je še vedno zamakala. Na novo sta bila sezidana stebra pri vhodnih vratih. Povečali so gredice, tako da so lahko sadili in sejali več vrst rastlin. Učitelj je z otroki vrt dvakrat povečal, ga ogradil ter s čiščenjem in ruvanjem skal pripravil prostor za nadaljnjo razširitev vrta, s čimer so pridobili tudi prostor za telovadbo. V šolskem letu 1954/55 je bila obzidana kapnica pred šolo, začasno popravljena streha in s cementnim pokrovom pokrita gnojnična jama. Streha je bila popravljena v šolskem letu 1958/59, a še vedno ne v celoti, kajti v naslednjem šolskem letu je bilo njeno popravilo spet na programu, tako kot preureditev fasade. Zamenjan pa je bil pod v kuhinji, ki je bila tudi prepleškana. Sobo, v kateri je stanovala učiteljica, so preuredili v učilnico. V šolskem letu 1960/61 je pouk potekal v manjši učilnici, kjer je prej prebivala stranka, ki se je izselila. Prejšnja učilnica je tako služila za telovadnico ob slabem vremenu, vaščani so tu imeli sestanke, mladinska organizacija pa je prostor uredila za razne dogodke. Naslednje leto je mladina za ta prostor kupila televizijski sprejemnik. Vaščani so vneto spremljali programe. Leta 1962 se je zaradi majhnega števila učencev pouk v šoli na Kalu prekinil. Učence so z avtobusom začeli voziti v šolo v Pivko, učiteljica pa je še vedno stanovala v šoli na Kalu (povzeto po Šolski kroniki Osnovne šole v Kalu, 1945–1962). Zatem so prostore v šoli preoblikovali v socialna stanovanja, nato pa so objekt zaradi zamakanja in dotrajanosti zaprli.

Zaradi zamakanja in dotrajanosti posameznih delov objekt ni bil v uporabi in ga je bilo pred nadaljnjim oziroma dokončnim propadanjem nujno obnoviti. Na razpisu Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323, je Občina Pivka pridobila

nepovratna sredstva ter začela v letu 2013 obnovitvena dela in jih dokončala v letu 2014. Pred pričetkom del so restavratorji izvedli sondaže notranjih beležev in stavbnega pohištva ter izdelali študijo obarvanja fasade. Izkazalo se je, da je bila vsaka soba poslikana z ornamentalnimi vzorci, izdelanimi s šablono, nekatere tudi v več plasteh. Predmet obnove so bili najprej statična konsolidacija objekta, ki je bil v slabem stanju, sanacija kamnitih temeljev oziroma kletnih nosilnih zidov ter zamenjava celotne lesene strešne konstrukcije s strešno kritino in kleparskimi izdelki. Za prekritje so uporabili polkrožne gladke opečne korce. Zamenjana so bila tudi vsa okna in dvojna vhodna vrata, izdelana po zgledu izvornih, saj so bila obstoječa preveč dotrajana, da bi jih obnovili. Obnovila se je tudi fasada z vsemi detajli – profiliranim strešnim vencem, šivanimi robovi na vogalih ter okvirji okrog oken in vrat v ometu. Ohranil se je zidan talni zidec iz masivnih kamnov. Okrog objekta se je uredilo ustrezno odvodnjavanje vode s strehe, obnovila se je obstoječa greznica ter tik ob kletnem zidu se je izdelal jašek za vodomer oziroma za priključek objekta na vodovodno omrežje. Poškodovani deli obstoječega kamnitega podpornega zidu, ki nosi plato pred šolo, so se pozidali na novo z obstoječim materialom in na enak način kot obstoječi zid, izvedli pa so se nova kapa ter vhodna stebra na dvorišče. Za zagotavljanje varnosti se je na zid namestila kovinska ograja, ki jo nosijo kovani nosilci, tako prvotni kot na novo izdelani tam, ker so manjkali. Notranjost objekta je obnovljena v delu pritličja, kjer so za različne dejavnosti na razpolago trije prostori, dva večja in en manjši, vključno s hodniki. V notranjosti se je ohranilo stavbno pohištvo, obarvano po barvni študiji. Po barvni študiji se je obarvala tudi vhodna veža. Vaščani bodo objekt uporabljali za potrebe različnih družbenih dejavnosti in delovanje vaše skupnosti.

Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo v celoti fotodokumentirali. Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo. Sondiranje in barvno študijo sta pripravila restavratorja ZVKDS, OE Nova Gorica, Andrej Jazbec in Marta Bensa, dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor etnologinja iste enote Eda Belingar. Gradbena dela je izvajalo podjetje GRAFIT, d. o. o., iz Sodražice s podizvajalci.

Kal pri Pivki, vhodna veža šole po prepleskanju stavbnega pohištva in sten (foto: E. Belingar, 2014)

Kal pri Pivki, šola pred obnovo (foto: E. Belingar, 2013)

Kal pri Pivki, šola po obnovi zunanjščine (foto: E. Belingar, 2014)

---

54 Andrejka Ščukovt

EŠD: 28955

Naselje: **Kambreško**

Občina: Kanal ob Soči

Ime: **Kambreško – kuhinja z ognjiščem pri Lukčevih**

Naslov: Kambreško 15

Področje: E

Obdobje: 19., 20. stoletje

V Lukčevi hiši na Kambreškem, kjer živi skrbnica hiše in zbiralka predmetov Jožica Strgar, je bila v prvi polovici 20. stoletja trgovina z živili in kasneje gostilna. Danes si v hiši lahko ogledamo etnološko zbirko, stare dokumente, pisma, fototeko, zbirko predmetov iz prve svetovne vojne in domoznansko knjižnico.

Od leta 2010 potekajo na objektu investicijska vzdrževalna dela, ki sta jih sofinancirala Ministrstvo za kulturo in Občina Kanal. Zaradi dotrajanosti so bila leta 2014 zamenjana vsa podstrešna okna in polkna. Izdelal in vgradil jih je mizar Robert Tinta iz Anhovega. Opravljeno delo je bilo sofinancirano iz projekta ZborZbirk, ki je sicer namenjen prevsem strokovni obdelavi, ovrednotenju in promociji kulturne dediščine, ki so jo v preteklosti ustvarili domačini v Kanalski dolini, Reziji, Nadiških dolinah, Terski in Gornjesavski dolini, na Kambreškem, Livškem, v dolini Idrije, na Kanalskem in v Brdih.

Kambreško, vhodna fasada Lukčeve hiše (foto: A. Ščukovt, junij 2014)

---

55 Andrejka Ščukovt

EŠD: 11269

Naselje: **Kneške Ravne**

Občina: Tolmin

Ime: **Kneške Ravne – gospodarski objekti na domačiji pri Francu**

Naslov: Kneške Ravne 9

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Razložena gorska vas Kneške Ravne leži na 736 metrih nadmorske višine in na sončnem vznožju Peči ter na južnem pobočju Spodnjih Bohinjskih gora. V Kneških Ravnah so žive še štiri domačije: pri Mohorju, pri Jaklnu, pri Pologarju in pri Francu. Od leta 2010 območje sodi v Triglavski narodni park. Najvišje ležeča in zaradi ohranjene stavbne dediščine, ki so jo ustvarile generacije z odličnim tehničnim znanjem, izjemnega pomena je domačija pri Francu z gospodarskimi objekti, kot so sušilnica sadja, mizarska delavnica, kovačija, žaga in lesena kašča, ki so še vedno v prvotni rabi. Zdajšnji gospodar ob pomoči družine objekte redno vzdržuje, jih kot take ohranja ter prenaša podedovano prakso in znanja na mlajši Šorlijev rod.

Od leta 1998 do danes so bili prav vsi gospodarski objekti sanirani. Nazadnje je na vrsto prišel tudi nekdanji svinjak, ki ga nameravajo preurediti v hišni muzej. Objekt stoji za stanovanjsko hišo, je pozidan iz kamna in ima pravokoten tloris. Prvotno je bil to pritličen objekt. Leta 1954 ga je prejšnji gospodar Avguštin Šorli nadzidal zato, da je pridobil podstrešni prostor za shranjevanje listja. Dvokapno streho je takrat prekril z opečno kritino, zarezniki. Leta 2011 je sedanji gospodar Slavko Šorli streho prekril s skodlami, ki jih zna sam krojiti. Poleg prekrivanja streh s skodlami je več še prekrivanja streh s slamo.

Za obnovo svinjaka smo izdelali konservatorski načrt. Državna tehnična pisarna pa je pripravila elaborat za popotresno statično sanacijo. Obnovitvena dela so se pričela oktobra 2013. Poleg utrjevanja temeljev, injektiranja sten in izvedbe strešne vezi so vzporedno potekala investicijska vzdrževalna dela. Nad pritličjem so bile vgrajene tesane grede in nanje položene nove podnice. Tlak v pritličju je iz ročno izdelanih planet. Notranji ometi so izvedeni iz kalcitne mivke, fasadni omet pa iz peska iz peskokopa Bukovo, apna in belega cementa. Ker je bilo obstoječe stavbno pohištvo dotrajano, je vgrajeno novo, pri čemer se je okenska odprtina malenkostno povečala. Na tej, južni fasadi je bilo odprto dodatno okno. Spremembe so nastale zaradi nove vsebine, saj si želimo, da bo gospodar s prijavo na ustrezen javni razpis lahko črpal finančna sredstva, s katerimi bi v objektu lahko postavil hišni muzej oziroma predstavil zbirko uporabnih predmetov z domačije.

Gradbena dela je izvedlo podjetje GIN, Sejad Mujić, s. p., iz Tolmina, izbrano z referenčnega seznama Državne tehnične pisarne Bovec-Tolmin.Brdih.

Kneške Ravne, gospodarski objekti na domačiji pri Francu pred obnovo, 2012 (foto: A. Ščukovt)

Kneške Ravne, gospodarski objekti na domačiji pri Francu, obnovljena fasada, 2014 (foto: A. Ščukovt)

Kneške Ravne, gospodarski objekti na domačiji pri Francu, pritličje s tesanimi tramovi in tlakom iz planet, 2014 (foto: A. Ščukovt)

56 Andrejka Ščukovt

EŠD: 11269

Naselje: **Kneške Ravne**

Občina: Tolmin

Ime: **Kneške Ravne – gospodarski objekti na domačiji pri Francu**

Naslov: Kneške Ravne 9

Področje: E

Obdobje: 20., 21. stoletje

Na najvišje ležeči kmetiji pri Francu v Kneških Ravnah so ohranjeni gospodarski objekti izjemnega pomena. Ustvarile so jih generacije z odličnim tehničnim znanjem, gospodar Slavko Šorli pa objekte vzdržuje ter prenaša tehnično znanje in prakse na mlajšo generacijo. Šorliju pripisujemo tudi zaslugo, da se je na Tolminskem in Cerkljanskem do danes ohranilo izročilo pokrivanja streh s slamnato kritino. Šorli znanje in tehniko prekrivanja streh s slamo in tudi leseno

kritino iz smrekovih skodel, ki jo je podedoval od očeta Avguština, prenaša na sina Andreja. V zadnjih desetih letih so bili na osnovi njunih veščin in praks s slamo ali skodlami sanirani ali pokriti objekti kulturne dediščine.

Danes v Posočju leseni objekti niso več prav pogosti. Največ je ohranjenih lesenih kašč in kozolcev. V preteklosti so iz lesa lahko postavili tudi žago, čebelnjak ali senik in pred sedemdesetimi leti barake Partizanske tiskarne na Vojskem. Lesene hiše so najpogosteje postavili na kamnito osnovo. Preden pa so postavili leseni objekt, so morali pripraviti kakovosten les. Skrbno so odbrali drevo za sečnjo in ga posekali ob pravem času oz. ob »pravi luni« in takrat, ko v drevesu ni bilo več sokov. Tako pripravljen les se je moral sušiti dobro leto dni. Nazadnje so ga obtesali. Na podlagi tako opisane prakse je bil v letu 2014 postavljen senik na kmetiji pri Francu. Dela so potekala v okviru popotresne obnove Posočja. Gradbena dela je izvajalo gradbeno podjetje GIN, Sejad Mujić, s. p., Tolmin, izbrano z referenčnega seznama Državne tehnične pisarne Bovec-Tolmin. Podjetje je najprej pozidalo kamnito osnovo in nanjo nato postavilo na vogalih vezana bruna. Streho s slamo je prekril Slavko Šorli.

Kneške Ravne 9, notranjost senika (foto: A. Ščukovt, 2014)

Kneške Ravne 9, slamnat zatrep senika, 2014 (foto: A. Ščukovt)

Kneške Ravne 9, pogled na senik, 2014 (foto: A. Ščukovt)

57 Suzana Vešligaj

EŠD: 6285

Naselje: **Kog**

Občina: Ormož

Ime: **Kog – vaško jedro**

Naslov: Kog

Področje: E

Obdobje: začetek 20. stoletja

Na vzhodnem slemenu tipičnega razloženega naselja Kog, ki daleč naokoli velja za vinogradniško meko, stoji v neposredni bližini cerkve sv. Bolfenka Košarjeva vila. Njena lastnica je bila znana premožna družina Košar, ki je veljala za eno večjih imen v vinogradništvu tega območja. Iz arhivskih virov vemo, da je bila vila med bombardiranjem leta 1945 precej poškodovana. Vendar so ji s povojno obnovo vrnili podobo, ki se je ohranila vse do danes. Z vilo se stika pritlično gospodarsko poslopje, ki je razdeljeno na manjše prostore. Med njimi je največji namenjen veliki leseni preši, ki pa izvorno ni od Košarjev.

Lokalna skupnost je dala pobudo za obnovo vile in pripadajočega gospodarskega poslopja z željo, da bi se v teh objektih uredil vinogradniški muzej. Na ta način bi popestrili turistično ponudbo Koga in okoliških krajev. Tako se je Občina Ormož kot lastnica odločila, da se bo lotila obnove tako vile kot gospodarskega poslopja. Ker celoten kompleks stoji znotraj zaščitnega naselbinskega območja Kog (Odllok o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Ormož, Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj, št. 10/19849), je moral investitor pridobiti kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje od pristojne območne enote Maribor Zavoda za varstvo kulturne dediščine. Tako je bila izdelana projektna dokumentacija v celoti. To pomeni, da so bili izdelani projekti za celovito obnovo tako vile kot gospodarskega poslopja.

V prvi fazi je bila predvidena obnova gospodarskega poslopja. V drugi fazi sta bili načrtovani sanacija in ureditev kleti. Tretja faza pa bo namenjena celostni obnovi vile.

Jeseni 2012 se je pričelo izvajanje prve faze obnove gospodarskega poslopja. Najprej je bilo treba zamenjati obstoječo kritino opečni bobrovec z novo, prav tako opečnim bobrovcem. Ker je bilo ostenje mešane gradnje (opeka in kamen) zaradi visokega deleža vlage v dokaj slabem stanju, je bilo treba zidove pozidati s kamnom oz. opeko. Temu je sledila izvedba hidroizolacije. Vzporedno je potekala obnova oz. izdelava novega stavbnega pohištva. Oba zmožnična stropa v pomožnih prostorih gospodarskega poslopja, ki sta predvidena kot trgovina s spominki in manjše skladišče za potrebe trgovine, je bilo treba zamenjati z novim. Ko so bila vsa gradbena dela zaključena, se je pričel nanos ometov. Temu so sledili apneni opleski, ki so pomenili zaključek del na zunanjsčini. V notranjščino obeh manjših prostorov so se namestile lesene podnice. V prostoru za prešo so se tla tlakovala s staro polno opeko. Del notranjih sten prostora

za prešo se je zaščutil z ometi. Tisti del sten, ki je bil v dokaj dobrem stanju, pa se je prezentiral brez ometa. Prva faza je bila tako zaključena leta 2013. Druga faza se bo predvidoma začela leta 2014.

Kog, gospodarsko poslopje pred obnovo (foto: S. Vešligaj, januar 2011)

Kog, gospodarsko poslopje po obnovi (foto: S. Vešligaj, junij 2015)

---

58 Jaka Bizjak, Marko Stokin

EŠD: 236

Naselje: **Koper**

Občina: Koper

Ime: **Koper – arheološko najdišče Koper**

Naslov: Kambreško 15

Področje: A

Obdobje: srednji vek

Projekt CAMAA »Center za severnojadransko vojaško arhitekturo«, ki se je izvajal v okviru Evropskega programa za čezmejno sodelovanje Slovenija–Italija 2007–2013, je nastal z namenom vzpostavitve čezmejne mreže za ohranjanje in vrednotenje vojaške arhitekture, skupnega trajnostnega upravljanja kot nadgradnje in utrjevanja že izvedenih skupnih evropskih projektov. Eden pglavlnih ciljev projekta je prispovati k spoznanju, da je lahko tudi tovrstna kulturna dediščina priložnost za gospodarski razvoj tako kraja kot tudi širše regije. Čeprav morda v preteklosti tovrstna dediščina ni bila deležna posebne pozornosti, pa lahko s pravilnim upravljanjem in sistematičnim trženjem postane ključni dejavnik pri razvoju kulturnega turizma tudi pri nas.

Projekt CAMAA »Center za severnojadransko vojaško arhitekturo«, pri katerem je ZVKDS sodeloval kot partner (vodilni partner Regione Veneto), je omogočil izdelavo konservatorskega načrta za obzidje beneške utrdbe v Kubedu (območje spomenika Kubed – Tabor in cerkev sv. Florijana, EŠD: 1318) ter izdelavo konservatorskega načrta za severni odsek zunanjega koprškega obzidja (območje spomenika Koper – mestno jedro, EŠD: 235). Konservatorska načrta vsebujeta analitični in izvedbeni del ter sta izdelana kot podlaga za načrtovanje obnove najbolj dotrajanih odsekov obzidij, h kateri namerava v prihodnosti pristopiti Mestna občina Koper. Načrt za obzidje utrdbe v Kubedu obravnava vse ohranjene strukture pravokotne obrambne linije, ki so v večjem delu v slabem stanju, nevzdrževane in ponekod močno ogrožene. Pri pripravi načrta za koprsko srednjeveško mestno obzidje so bili upoštevani predvideni prostorski posegi Mestne občine Koper, ki želi degradirano območje med severnim robom starega mestnega jedra Kopra in potniškim terminalom pristanišča Luka Koper preurediti v atraktiven in kakovosten mestni prostor. Osrednja pozornost pri izdelavi konservatorskega načrta je bila zato namenjena najdaljšemu in hkrati najbolj ogroženemu odseku obzidja na severnem mestnem robu (bastion Belveder in pribl. 270 m dolg odsek obzidja vzhodno od njega).

V sklopu projekta CAMAA so bile izvedene še naslednje dejavnosti: oktobra 2014 smo v Kopru pripravili mednarodni simpozij z naslovom Vojaški obrambni sistemi na prostoru severnega Jadrana. Na podlagi kataloga in pregleda lastništva utrd in utrdbenih sistemov v zaledju Kopra in delno Kraškega roba smo pripravili smernice za upravljanje tovrstne dediščine, ki v veliki večini nima upraviteljev in je nenadzorovana prepuščena nadaljnemu propadanju. Pripravili smo besedila

in naredili izbor slikovnega materiala za šest interpretacijskih tabel za zunanje koprsko obzidje, ki jih je Mestna občina Koper nato postavila na mestih ohranjenih in vidnih predelov obzidja na obodu historičnega mestnega jedra. Na tablah je na jedrnat način predstavljen razvoj nekdanje otoške naselbine in njenih obzidij, podane so predstavitev posameznih ohranjenih struktur zunanjega obzidja (mestnih vrat Muda, odseka obzidja na ulici Belveder, bastiona Belveder, odseka obzidja na Ribiškem trgu, Munijskega stolpa in odseka obzidja v stavbi Vojkovo nabrežje 3). Table so zasnovane tako, da je vsaka vsebinsko zaključena celota in je tako uporabna za naključnega mimoidočega, hkrati pa se vsebine tabel med seboj dopolnjujejo in skupaj tvorijo kulturno arheološko pot po robu starega mestnega jedra Kopra, pri tem pa zainteresirano javnost napeljujejo tudi k ogledu preostalih mestnih znamenitosti. Po novo vzpostavljeni kulturno–arheološki poti smo organizirali vodstvo za srednješolske skupine, za udeležence je bila izdelana brošurica z naslovom Zunanje koprsko obzidje (avtor: Jaka Bizjak).

Koper, florisna predstavitev zunanjega obzidja na severnem mestnem robu – Belvedere z razlagalno tablo (foto: J. Bizjak)

Koper, interpretacijska tabla ob mestnih vratih Muda (foto: J. Jerončič)

---

59 Barbara Hofman

EŠD: 8345

Naselje: **Koper**

Občina: Koper

Ime: **Koper – cerkev sv. Frančiška Asiškega**

Področje: A

Obdobje: pozna antika, srednji vek

Mestece Aegida, ki ga omenja Plinij, naj bi ležalo nekje na območju današnjega Kopra. *Anonymus* iz Ravene mestece ali mesto naziva Capris, v srednjeveških listinah pa se imenuje Iustinopolis. Cerkev sv. Frančiška Asiškega je značilna gotška cerkev ubožnih redov z enoladijsko dvorano. Še pred postavitvijo cerkve je na tem mestu stal samostan malih bratov – minoritov, ki je bil v sedemdesetih letih 13. stoletja že v razpadajočem stanju. Zato so redovniki sklenili postaviti nov samostan in cerkev. Gradnja cerkve je bila zaključena leta 1268. V cerkvi sta bila pokopana blaženi Monaldo de Monaldo (iz 13. stoletja) in koprski škof Manolesso (iz 14. stoletja). V 16. stoletju je bil v samostanu sedež regionalne inkvizicije. V tem času je imela cerkev devet oltarjev, glavnega in osem stranskih. V sredini 18. stoletja je bila močno predelana oziroma barokizirana, glavni oltar je bil prenesen na stransko steno, dodani sta bili dve korni kapeli, spremenjena so bila okna na južni steni, vhod na južni strani je bil povečan. Po vsej verjetnosti je bila v tem času sezidana tudi večina grobnic in obnovljen je bil tlak. Cerkev je bila ukinjena leta 1806. V tridesetih letih je bila v njej osnovna šola, kasneje moško učiteljskišče, nato telovadnica, ki je sodila v sklop gimnazije. Zazidana je bila rozeta na zahodni steni, ravno tako je bil vhod z južne strani prenesen na zahodno stran.

Prenovo današnjega objekta, ki so jo finančno podpirala občinska, republiška in evropska sredstva, so zajemala arheološka, gradbena in restavratorska dela.

Arheološka raziskovanja so potekala po fazah od 8. 10. 2012 do 15. 7. 2013 in bila razdeljena na izkopavanja v notranjosti in zunanosti objekta. Izkopavanja v notranjosti cerkve smo razdelili na sektorje A, B, C in D, ki so potekali vzdolž cerkve (vzdolž 33 m dolge južne strani v širini 1,8 m je potekal sektor B, vzdolž severne stene je v enakem obsegu potekal sektor A; prečno na sektorja A in B ob kapelah je potekal sektor D v dolžini 6,5 m in širini 4,2 m; srednjo korno kapelo pa je predstavljal sektor C – v širini 5,2 m in dolžini 6,0 m). Skupna raziskana površina (vključno s sektorjem A3) je merila pribl. 167 m². Po dodatnih navodilih pristojnega konservatorja smo v osrednjem delu objekta izkopavali sektor E s površino pribl. 210 m². Izkopavanja v zunanosti objekta smo izvedli ob južni zunanji strani cerkve (sektorja B1 in B2), na mestu severne korne kapele (sektor A3) in na mestu jarka za komunikacijske vode. Sektorja B1 in B2 sta merila pribl. 290 m², jarek za komunalne vode pa pribl. 73 m². V notranjosti objekta je bilo pod več hodnimi površinami 29 grobnic bogatih koprskih družin, ki so od 17. stoletja tam pokopavale svoje člane. V njih je bilo več skeletov, kot poroča M. Bonin, tudi do 55. Grobnice

so bile obokane, zidane kamnite ali opečnate, samo ena je bila dvojna.

Tako v cerkvi kot v samostanskem poslopju je bilo od začetka 18. do začetka 19. stoletja, od leta 1719 do leta 1806 (Bonin, Z., 2004: Pokopavanje v Samostanski cerkvi manjših bratov konventualcev sv. Frančiška v Kopru med leti 1719 in 1806 ter razpustitev samostana. Arhivi 27. 109–120), pokopanih več članov bogatih koprskih družin. Ob arheoloških izkopavanjih je bilo v cerkvi odkritih 29 grobnic in izven nje 3 grobnice. Ob arheološkem nadzoru so bili na Martinčevem trgu pred cerkvijo odkriti številni pokopi in grobnice. Po podatkih sodeč, je bilo v samostanskem kompleksu in v cerkvi pokopanih 1217 pokojnikov. Po analizah, ki smo jih opravili ob arheoloških izkopavanjih in po njih, je bilo v grobnicah 391 pokopov. (Vendar so bile grobnice po opustitvi samostana uničene in po vsej verjetnosti izropane in v celoti niso bile prekopane, saj je konservatorska komisija določila izpraznitev grobnic le do nivoja geološke osnove.) Med 391 pokojniki je bilo 352 odraslih oseb, 14 mladostnikov in 25 otrok. Zapiski iz Pokrajinskega arhiva v Kopru, ki prinašajo podatke o pokopih, navajajo (Bonin Z., 2004), da je bilo pokopanih okrog 76 % odraslih in 24 % otrok. Analize okostij po izkopavanjih (Analize MNI, glej Kovač, M., 2014: Grobnice sv. Frančišek Asiški 2013) od tega podatka odstopajo in ugotavljajo, da je bilo 90 % pokopanih osebkov odraslih. Iz tega lahko sklepamo le, da so se otroške kosti bistveno slabše ohranile kot kosti odraslih osebkov ali pa da je bilo pri izkopavanjih in posledično analizi zajetih veliko večje število kosti odraslih osebkov. Z. Bonin navaja pokopane koprške družine: Pinquenti, Bernardelli, Borlin, Torre, Almerigotto, Giuri, Belgramon, Calegarich, de Carli, Lonzar, Vidacovich, Barbarbianca, Petronio, Plaschiar, Verzo, Fedola, Musela, Gagiardo, Burlin, Lugnan, Manzini, Baseggio, de Zorzi, de Rin, Genzo, Coceuerin, Gavardo, Padovan, Cerniuni, Riccobon in Gravisi.

Na zahodnem delu zunanje strani smo odkrili večjo cisterno, ki je sekala eno od dveh grobnic iz sklopa zunanjega grobišča. Na tem delu smo odkrili še izredno veliko količino premetanih kosti in določili 78 grobov. Pokopi so bili večfazni in večkratni. Po vsej verjetnosti je šlo v prvi fazi za pokope fratrov frančiškanskega samostana, kasneje pa tudi civilnega prebivalstva in bogatejših koprskih družin. Tako pod grobnicami kot pod zunanjim srednjeveškim in novoveškim grobiščem in na mestu jarka so bili v rumeno glino vkopani poznoantični grobovi. Odkrili smo 14 primarnih pokopov, med katerimi so prevladovali otroški skeleti. Ob njih so bile zaznane skromne grobne konstrukcije, ki so jih sestavljali ploščati kamni in posamezni kosi antičnega gradbenega in transportnega posodja – tegul ali amfor.

V celoti gledano gre za enoten prostor, ki so ga v pozni antiki uporabljali za bolj kot ne posamezne pokope ter so ga v srednjem veku pozidali s cerkvijo in obsežnim samostanom s pripadajočim pokopališčem, ki je ostal v uporabi do 19. stoletja.

Koper, cerkev sv. Frančiška Asiškega pred obnovo (foto: B. Hofman)

Koper, cerkev sv. Frančiška Asiškega, notranjost cerkve pred začetkom arheoloških del (foto: B. Hofman)

Koper, cerkev sv. Frančiška Asiškega po obnovi (foto: B. Hofman)

Koper, cerkev sv. Frančiška Asiškega, novoveške grobnice in poznoantični pokopi (objekt A) (foto: B. Hofman)

Koper, cerkev sv. Frančiška Asiškega, arheološka dela v cerkvi (objekt A) (foto: B. Hofman)

Koper, cerkev sv. Frančiška Asiškega, poznoantični pokopi (sektor A3) (foto: B. Hofman)

Koper, cerkev sv. Frančiška Asiškega, poznoantični pokopi (sektor A3) (foto: B. Hofman)

60 Katja Košuta

EŠD: 8345

Naselje: **Koper**

Občina: Koper

Ime: **Koper – cerkev sv. Frančiška Asiškega**

Naslov: Martinčev trg

Področje: UA

Obdobje: gotika, barok, prva četrtina 19. stoletja (1806)

Nekdanji samostan in njemu pripadajoča cerkev sv. Frančiška Asiškega stoji na zemljišču, nekoč imenovanem Caprile, v neposredni bližini trga Brolo. Prvotno gotska arhitektura je bila v 18. stoletju barokizirana. Po razpustitvi samostana,

leta 1806, je bila cerkev namenjena različnim funkcijam, v devetdesetih let 20. stoletja pa je bila zapuščena in prepuščena zobu časa.

Stavbne raziskave so na objektu potekale v več fazah. Zadnje pred obsežnimi prenovitvenimi deli so bile v dveh terminih med 17. 7. in 2. 8. 2007 ter med 17. in 19. 9. 2007. Celovita prenova cerkve se je začela v začetku leta 2013, ko je Mestna občina Koper obvestila ZVKDS, OE Piran, o izboru izvajalca del in o pričetku del. Konservatorsko-restavratorski nadzor sva opravljala mag. Jure Bernik, kons.-rest. svetov., in Katja Košuta, odgovorna konservatorica, oba iz ZVKDS, OE Piran. Objekt je bil najprej temeljito arheološko raziskan (2012–2013). Septembra 2013 so se začela restavratorska in sanacijska dela. Gradbena in restavratorska dela so potekala vzporedno.

Restavratorji so bili organizirani v več skupin. Del restavratorske ekipe pod vodstvom Alexa Batiste se je lotil obnove najbolj poškodovanega dela cerkve – stropa, drugi del ekipe pa je bil zadolžen za obnovitvena dela na stenah ladje. Že leta 2007 smo ob delni odstranitvi polnila v niši kornih sedilij na južni steni glavne korne kapele naleteli na 2 plasti poslikav. Ob odstranjevanju polnila korne sedilije v sklopu celovite prenove objekta leta 2013 se je v vsej svoji lepoti pokazala zgornja, mlajša poslikava s prizorom smrti sv. Frančiška. Takoj smo prosili strokovno komisijo v sestavi dr. Robert Peskar (predsednik), dr. Nika Leben (članica), dr. Milan Sagadin (član) in dr. Samo Štefanac (član), da se sestane ter poda rešitve in usmeritve pri reševanju in prezentaciji novoodkritih fresk v sediliji nekdanjega prezbiterija (zapisnik strokovne komisije z dne 18. 11. 2013, št. 900-0003/2013-5). Komisija je mlajšo plast poslikave postavila v časovni okvir 15. stoletja, starejšo plast poslikave pa v časovni okvir 14. stoletja. Strokovna komisija je po temeljiti presoji potrdila predlagano rešitev, da se zgornja plast poslikave previdno odstrani in prenese v Restavratorski center, kjer naj se ateljejsko restavrira, medtem ko naj se spodnja plast poslikave ustrezno konzervira in prezentira in situ. Ob tej priložnosti je bilo dogovorjeno, da se sneta freska prezentira v prezbiteriju na nasprotni strani, na posebni, polkrožno zaključeni konstrukciji. Sneta fresko so po konservatorsko-restavratorskih posegih vrnili 19. 2. 2015. Prezentirana na severni steni glavne korne kapele nas v sozvočju s fresko korne sedilije iz 14. stoletja na nasprotni strani in poslikanim stropom iz 18. stoletja nagovarja in opozarja na različne razvojne faze spomenika.

Glavno vodilo prenove objekta je bilo ohraniti čim več avtentičnega z minimalnim poseganjem v materialno substanco objekta, torej narediti le, kolikor je nujno potrebno v skrbi za spomenik in njegovo uporabnost, in spomenik kar najmanj spremeniti, da se ohrani njegov kulturni pomen. Do take odločitve je prišlo zaradi zavedanja, da so razvojne faze del zgodovine spomenika in jih je treba koherentno prikazati. Kot za mnoge spomenike velja tudi za cerkev sv. Frančiška Asiškega prekrivanje slogov (izginula romanika in prekrita gotika, ki jo v večji meri preglasi barok). Prezentacija vseh ohranjenih razvojnih faz nam je omogočila predstavitev zgodovinskega razvoja spomenika na čist, berljiv način.

Koper, cerkev sv. Frančiška Asiškega, freska Mati božja na prestolu z Jezusom iz 14. stoletja, prezentirana in situ (foto: Jure Bernik)

Koper, cerkev sv. Frančiška Asiškega, restavrirana baročna poslikava stropa cerkve sv. Frančiška, avtor Giuseppe Camerata (foto: Jure Bernik)

Koper, cerkev sv. Frančiška Asiškega, freska Smrt sv. Frančiška iz 15. stoletja, prezentirana v za to pripravljenem nosilcu na severni steni glavne korne kapele (foto: Jure Bernik)

---

61 Borut Križ

EŠD: 9550

Naselje: **Korita**

Občina: Trebnje

Ime: **Dobrníč – arheološko območje**

Področje: A

Obdobje: starejša železna doba

Gomilno grobišče pri Dobravi po večini prekriva mešan gozd, nekaj sploščenih gomil pa leži na travnikih. Zemljena gomila premera 12 metrov z ohranjeno višino enega metra, ki leži na najzahodnejši točki grobišča, na parc. št. 364/19, k. o. Dobrava, severno od poljske poti, je bila pred nekaj leti grobo poškodovana. Strojno je bila odstranjena njena vzhodna polovica. S tem so bili uničeni tudi grobovi, saj smo v odrinjeni zemlji našli nekaj atipičnih prazgodovinskih lončenih odlomkov.

---

62 Gašper Rutar, Tina Nanut, Maja Bricelj

EŠD: 910

Naselje: **Kostel**

Občina: Kostel

Ime: **Kostel – grad Kostel**

Področje: A

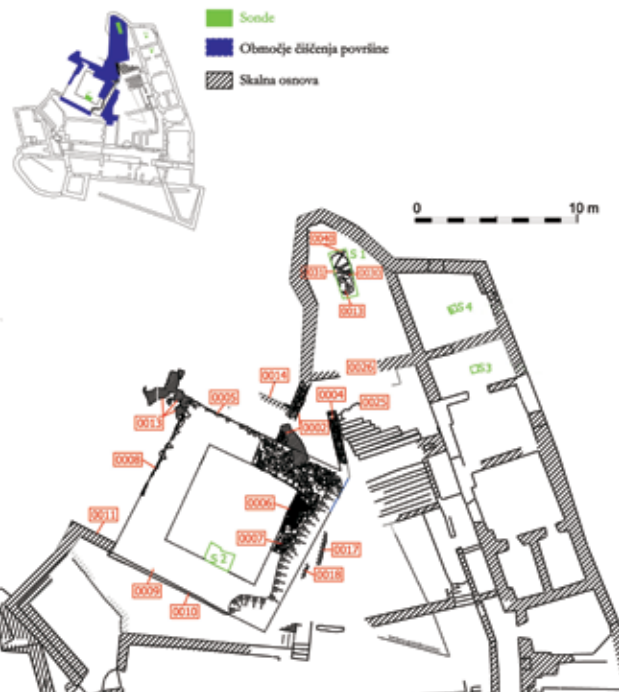
Obdobje: srednji vek, novi vek

V letu 2013 je ekipa ZVKDS, Centra za preventivno arheologijo, na delu "bergfrida", prostoru južno od njega in na severnem, najvišjem delu grajskega kompleksa izvedla arheološke raziskave z namenom določitve vsebine, globine in ohranjenosti arheoloških plasti ter struktur za potrebe izdelave konservatorskega načrta. Dela so primarno zajemala čiščenje vegetacije in dokumentiranje na ta način odkritih stavbnih ostalin. V arheološke plasti smo posegali le v primerih, ko so bili zaradi preverjanja debeline stratifikacije in nejasnosti v zvezi z razumevanjem določenih predelov grajskega kompleksa ročno narejeni izkopi v obliki manjših sond. Raziskali smo območje v velikosti 124,5 m².

Bergfrid oz. obrambno-stanovanjski stolp je bil postavljen na najvišjem delu vzpetine, na vrhu skalne kope, ki je z zahodne in severne strani zavarovana s prepadnimi stenami, ki se strmo spuščajo v dolino Kolpe. V tlorisni zasnovi je vidna težnja po pravilni pravokotni obliki, ki je bila z umetno izravnavo vrha skalne kope skorajda do popolnosti tudi dosežena. V usmeritvi je glede na rekonstruiran tloris najverjetneje nekoliko odstopala le vzhodna stranica, ki je imela glede na preostale rahel odklon v smeri SV–JZ. Severna oz. vzhodna stranica stolpa je bila na skrajnem vzhodnem delu vezana z 0,5 m širokim zidom (SE 004), ki je potekal v smeri severozahod–jugovzhod in je bil torej že od vsega

začetka koncipiran kot sestavni del obrambnega stolpa. Njegova namembnost je v tej fazi raziskav še nekoliko težje določljiva. Morda je povezan s samim dostopom v stolp, čeprav je takšna interpretacija vprašljiva, ker je neposredno povezana z vprašanjem lokacije vhoda v stolp, na katero raziskave prav tako niso dale odgovora, saj v spodnji etaži nismo našli vratne odprtine. Lahko pa na podlagi takšne situacije trdimo, da dostop v stolp ni bil urejen neposredno s talnega nivoja, temveč nekoliko višje, morda iz prvega nadstropja, kot je to značilno za večino srednjeveških stolpov. Glede na oblikovanost terena bi vhod pričakovali prav na dostopnejši severni strani, kjer ga morda posredno nakazuje prav zid SE 004. Obodne zidove bergfrida prekriva le pribl. 10 cm debela plast travne ruše, na nekaterih predelih (nad zahodno stranico) pa dodatno še plast ruševine, ki zapolnjuje tudi notranjost stolpa. Ruševinski plasti smo sledili v ročno izkopani sondi 2 (S 2; 1,6 x 1,1 m x gl. 2,5 m (s tem izkopom nismo dosegli skalne osnove)) na južnem delu stolpa, tik ob južni stranici (SE 009). V sondi smo pod zgornjo plastjo ruševine z večjo količino malte (SE 039) dokumentirali še dve zemljeni plasti (SE 035 in SE 037), ki ju zaradi odsotnosti gradbenega materiala in drugih najdb razlagamo kot izravnalni nasutji in ne kot ruševinski plasti. Možno se torej zdi, da je bil zaradi nepravilne oblike skalne kope, ki pada proti jugu, spodnji del stolpa že ob izgradnji zasut. Zidovi stolpa so bili grajeni v tehniki polnjenega zidu. Lica zidov so bila izdelana iz lomljencev apnenca, ki so bili po večini še dodatno obklesani, notranjost pa je bila zapolnjena z manjšimi lomljenci apnenca in izdatno zalita z malto. Malta je bila močno apnena, vsebovala je pesek in zdrobljen keramični gradbeni material. Zunanja lica zidov so bila

Kostel, grad Kostel, pregledni načrt raziskav (izvedba: G. Rutar)

najverjetneje ometana, na kar nakazuje v manjših segmentih ohranjen omet na južni stranici (SE 009) stolpa. Stolp je imel glede na Valvasorjevo upodobitev iz 17. stoletja vsaj tri etaže. Temu primerne so tudi debeline odkritih stranic v edini ohranjeni spodnji etaži, ki v povprečju merijo pribl. 2 m. Glede na izmerjene in predvidene debeline in dolžine stranic je znašala notranja površina stolpa pribl. 6,5 x 6 m, zunanja pa pribl. 10,8 x 10,7 m. Zidovi bergfrida niso bili temeljeni, temveč postavljeni neposredno na za ta namen prirejeno skalno osnovo (SE 013). V tem pogledu je izjemna le južna stranica (SE 009), ki je bila temeljena z močnim temeljem (SE 010), izdelanim iz velikih apnenčevih klesancev. Temeljenje južne stranice je bilo potrebno najverjetneje zaradi močnega padca skalne osnove na tem predelu in posledično bistveno nižjega nivoja gradnje oz. same višine, ki jo je južna stranica dosegala v primerjavi s preostalimi. Vzhodna stranica stolpa je imela na notranji strani ohranjen pribl. 0,3 m širok stopničast zamik, ki je najverjetneje služil kot ležišče stropnika za postavitev ravnega lesenega poda, verjetno prvega hodnega nivoja bergfrida.

V raziskave smo vključili tudi čiščenje z vegetacijo popolnoma preraslí vzhodni del skalne kope, ki se dviga neposredno nad notranjim grajskim dvoriščem. Ta del raziskane površine razen dveh močno poškodovanih podpornih zidov (SE 017, 018) pravzaprav ni obsegal večjih strukturnih elementov, temveč ostanke kamnoloma, nastalega ob pridobivanju materiala za gradbene namene. Skalna osnova je bila zaradi lomljenja kamnitih blokov skorajda terasasto oblikovana, na nekaterih mestih pa so dobro vidni celo vodoravni žlebovi oz. žepi za kline.

Izvedene arheološke raziskave so zajele tudi še popolnoma neraziskan severni del grajskega kompleksa, kjer bi glede na Valvasorjevo skico grajskega kompleksa iz leta okoli 1678 lahko pričakovali cerkev ali kapelo. Za potrebe ocene stanja arheoloških struktur in določitve namembnosti objekta smo na tem delu ročno izkopalí sondo 1 (S 1; 1 x 2,8 m x gl. 1,2/1,4 m). V sondi smo dokumentirali 1,3 m debelo plast ruševine (SE 029), ki je prekrivala le redke in slabo ohranjene arhitekturne elemente, ki pa so žal nezadostni za ugotavljanje kakršnihkoli odgovorov v zvezi z namembnostjo odkritega objekta. Glede na obseg izvedenih raziskav na tem delu grajskega kompleksa lahko zaključimo naslednje: sonda 1 je bila locirana na severnem delu objekta s tlorisom nepravilne oblike in z usmeritvijo severozahod–jugovzhod. Zahodni in severozahodni del objekta imata nepravilno obliko, saj se na tem delu objekt popolnoma prilega poteku skalnega roba, pri čemer severni del prevzema apsidalno obliko. Vzhodni del objekta poteka v pravilni ravni liniji, saj se navezuje na sosednji objekt. Tudi južni zid (SE 026) poteka v pravilni ravni liniji in meji na manjši tlakovan (SE 025) prostor pred vhodom v objekt. Vhod v objekt je bil z južne strani. Tla v objektu so bila obložena s kvalitetnim apnenim estrihom (SE 030), položenim na grobo maltno osnovo (SE 036). Tlak SE 030 je na severnem delu zamejevala delno ohranjena kamnita zidana struktura SE 031. Tlakovana površina se je na istem nivoju nadaljevala tudi onstran kamnite strukture SE 031, kot je mogoče domnevati na podlagi le v majhnem segmentu ohranjenega ostanka tlaka SE 040 v severnem

profilu sonde. Glede na veliko količino lehnjaka, odkritega v ruševini, lahko sklepamo, da je imel objekt obokan strop, saj se je tovrstni material na gradu uporabljal izključno pri gradnji obokov ter obokanih vrat in oken.

Kostel, grad Kostel, območje bergfrida, pogled proti JZ (foto: G. Rutar)

63 Mihaela Kajzer Cafnik, Otmar Kovač

EŠD: 28085

Naselje: **Kotlje**

Občina: Ravne na Koroškem

Ime: **Kotlje – arheološko najdišče Rimski vrec**

Področje: A

Obdobje: srednji vek

V sklopu smelih načrtov novega investitorja za obnovo, rekonstrukcijo in posodobitev opuščene letoviškega kompleksa Rimski vrec v Kotljah so bile v neposredni okolici obstoječega objekta opravljene predhodne arheološke raziskave za oceno in vrednotenje arheološkega potenciala. Arheološke raziskave s kodo 13-0077 je po izboru in naročilu investitorja izvedlo podjetje Arheoterra, d. o. o., iz Ljubljane, zanj pa Otmar Kovač, univ. dipl. arheolog. Rezultati raziskav so predstavljeni v Strokovnem poročilu o izvedeni predhodni arheološki raziskavi – arheološki testni izkop s strojnimi testnimi sondami na lokaciji Rimski vrec v Kotljah (Otmar Kovač, Arheoterra, d. o. o., Ljubljana 2013).

Ob prvotni gradnji letoviške stavbe pri Rimskem vrecu naj bi bile leta 1877 odkrite rimskodobne stavbne ostaline (2.–4. stoletje), ki naj bi predstavljale sledove kopališča ob vrecu zdravilne vode ali ostaline rimske podeželske vile (t. i. villa rustica) ob rimski cesti, v neposredni bližini pa so bili odkriti tudi posamični rimski novci in obdelani rimski kamni. Določen arheološki potencial je bil evidentiran tudi v letu 1989, ko so bile po že izvedenih posegih v zvezi z ureditvijo platoja za tenis severno od zdraviliškega objekta ugotovljene nadaljnje, vendar praktično že uničene in zato slabo določljive rimskodobne kamnite strukture (glej: M. Strmčnik Gulič, Varstvo spomenikov, Poročila 32, 1990, str.

178). Glede na dejansko stanje in okoliščine dosedanjih najdb imamo danes posledično na razpolago zelo skope podatke o dejanskem obsegu, organiziranosti, vsebini in sestavi samega najdišča, zato tudi njegovega potenciala in vrednosti v detajlih ne poznamo.

V okviru aktualnih predvidenih gradbenih posegov so bile zato na območju večinoma v preteklosti že pozidanega kompleksa predpisane predhodne arheološke raziskave z izvedbo nadzorovanega strojnega izkopa treh testnih jarkov z ročnim čiščenjem in ustreznim dokumentiranjem.

Osrednji del območja raziskav zaseda obstoječi, a zapuščen objekt hotela Rimski vrelec, pod katerim je v smeri vzhoda manjši park z ribnikom, asfaltiranimi površinami in urejenim parkiriščem. Park trenutno ni redno vzdrževan. Območje parka s parkiriščem pada proti vzhodu do linije potoka. Na območju parka, na lokaciji, kjer bo predvidoma zgrajena majhna čistilna naprava, smo izkopal testni jarek 3. Zahodno nad objektom, kjer je dvorišče s tlakovanimi površinami in visokim podpornim zidom, ki se zajeda v naravno pobočje, smo umestili testna jarka 1 in 2. Tod naj bi bila po projektu zgrajena bazen in hotelska infrastruktura. Ta površina je danes sicer ravna, a je po naših ugotovitvah preoblikovana. V smeri proti jugu so ob objektu parkovne površine z vrelci in paviljonom, ki bo obnovljen. Celotno območje obnove parka bo sicer arheološko pregledano še kasneje v fazi njegove ureditve, ko bo skladno s kulturnovarstvenimi pogoji potekala arheološka raziskava ob gradnji.

Na podlagi izvedene raziskave ugotavljamo, da smo na območju predvidene gradnje v testnih jarkih 1–3 določili nivoje naravne sedimentacije, del katere je pobočna ilovnata geološka osnova na območju testnih jarkov 1 in 2. Ta nivo prekrivajo moderna gradbena nasutja, v kateri so razni deloma opuščeni komunalni vodi, povezani z izravnanim območjem zahodno ob hotelu, kjer je bila nekoč hotelska terasa s plesiščem in razsvetljavo. Celotna terasa je bila dodatno gradbeno izravnana s peskom in tlakovana. V smeri vzhoda pod hotelom, kjer smo v delu parka izkopal testni jarek 3, smo prav tako določili naraven nivo, povezan z aluvialnimi nanosi, ki ga prekriva 2,5 m debel nivo gradbenih nasutij in premešanih plasti. Tudi tukaj smo določili komunalne vode. Površino sicer označuje humozna plast s travno rušo in drevjem. Na območju parka je torej bil v preteklosti izveden večji poseg, nato pa je bil urejen park in nekoliko niže proti vzhodu tudi parkirišče. Zdi se, da je bil tudi ribnik dvignjen na obstoječi nivo. V plasteh smo določili zgolj gradbeni material novodobnega izvora. Zgolj v testnem jarku 2 smo ob čiščenju določili 1 odlomek po našem mnenju srednjeveške/mlajšedobne keramike, ki pa je bila najdena v gradbenem nasutju z novodobno opeko.

Na območju gradnje zahodno ob nekdanjem hotelu Rimski vrelec ter na pregledani lokaciji vzhodno pod njim torej nismo določili arheoloških ostalin v smislu plasti in struktur. Najdeni odlomek srednjeveške oz. mlajšedobne keramike povezujemo z običajnim smetenjem površin in plasti, ki so bile nato ob gradnji premešane.

---

64 Andrejka Ščukovt

EŠD: 4758

Naselje: **Kozana**

Občina: Brda

Ime: **Kozana – ambient hiš Kozana 68, 69, 70, 71**

Naslov: Kozana 69

Področje: E

Obdobje: 18., 19., 20. stoletje

Ambient hiš in gospodarskih poslopij Kozana št. 68–71, ki leži znotraj dveh dvorišč in je razglašen za kulturni spomenik lokalnega pomena, stoji na srednjeveških stavbnih zasnovah. V virih se vas Kozana prvič omenja že leta 1272, ko je bila v lasti goriških grofov. Kompleks stavb, danes hiše št. 68–72, so v času habsburško-beneških vojn, ki so potekale v Brdih v letih 1508–1521 in 1615–1617, v drugi gradiščanski vojni v letih 1615–1617 požgali Benečani. Izpričano je, da je stavbe okrog leta 1680 obnovil J. K. Križaj, goriški in gradiščanski arhidiakon, kar lahko preberemo na plošči z latinskim

Kozana, vhod v vežo s kamnitim stopniščem hiše Kozana 68 (foto: A. Ščukovt, 2014)

napisom, vgrajeni na portonu, ki vodi na dvorišče hiše št. 69. V kasnejših stoletjih je bil kompleks v posesti samostana redovnic iz Čedad. V 19. stoletju je kmečki živelj s svojim načinom življenja in pojmovanjem stavbarstva zakril podobo dvorca iz 16. in 17. stoletja in kompleks stavb preoblikoval v domačijo z oblikovnimi detajli in stavbnimi členi, značilnimi za t. i. briško hišo: lesenim hodnikom – gankom, ki ga pred dežjem varuje širok strešni napušč, okrašen s planetami, pomočenimi v apno, tako da tvorijo raznovrstne vzorce, s kamnom uokvirjenimi okenskimi in vratnimi odprtini in monumentalnimi dimniki.

K hiši št. 69 pridemo skozi polkrožen porton, ograjen z visokim zidom, ki nosi napisno ploščo iz leta 1680. Objekt št. 69 leži na zunanjem robu dvorišča in je bil med drugo svetovno vojno požgan oziroma je vsaj dvakrat zgorel. Hiša danes nima ohranjenih oblikovnih elementov, je pa ena večjih stavb v tem zavarovanem kompleksu.

Lastnica objekta, oz. v njenem imenu njen vnuk, je leta 2012 uspešno kandidirala za sredstva na razpisu Ministrstva za kmetijstvo, v okviru Programa razvoja podeželja, ukrep 323. Odobrena sredstva ob sopoliticipaciji lastnika zadoščajo za celovito sanacijo. Ob pričetku del je poleg statične sanacije treh prostorov v pritličju in nadstropju, izdelave povezovalne armiranobetonske plošče nad obstoječim lesenim stropom, pozidave nove spahnjence, rekonstrukcije ganka in izvedbe vseh inštalacij potekalo sondiranje notranjega stopnišča, ki je bil še edini gradbeni element, na podlagi katerega smo sklepali, da lahko najdemo še starejše gradbene faze. Po odbitju treh recentnih tlakov na nastopnih ploskvah stopnic in podestu v nadstropju se je domneva potrdila. Kamnite stopnice so še edini originalni element nekdanjega dvorca. Dveletni projekt, ki se bo zaključil leta 2014, poleg sanacije notranjega kamnitega stopnišča obsega še izdelavo notranjih ometov, vgradnjo novega stavbnega pohištva, ganka, izdelavo fasadnega ometa in ureditev dvorišča.

Pri obnovi sodeluje več podjetij: gradbena dela opravlja GT Podgornik iz Črnič, stavbno pohištvo izdeluje Mizarstvo Fon-Bon iz Volč, omete pa izdeluje podjetje Elkor iz Šempetra pri Gorici. Celovita obnova bo zaključena septembra 2014.

Kozana, dvoriščna fasada hiše Kozana 69 po nanosu apnenega obrizga (foto: A. Ščukovt, 2014)

65 Andrejka Ščukovt

EŠD: 4758

Naselje: **Kozana**

Občina: Brda

Ime: **Kozana – ambient hiš Kozana 68, 69, 70, 71**

Naslov: Kozana 70

Področje: E

Obdobje: 18., 19. stoletje

Na podlagi gradbenega dovoljenja in pogodbe o sofinanciranju projekta med Ministrstvom za kulturo in investitorjem Truden & Truden, d. o. o., se je pozno jeseni leta 2013 pričela rekonstrukcija objekta Kozana št. 70. Dotrajan nadstropen objekt pravokotnega tlorisa, pokrit z dvokapno streho, je v preteklosti verjetno služil kot kolonska hiša. Izbrani izvajalec del GP KERAS, d. o. o., Gradbeništvo, Ljubljana, oz. njegov podizvajalec Zidarstvo Tomaž Žbogar, s. p., Banjšice 9a, Grgar, je pričel delati najprej na strehi. Odstranil je dotrajano kritino, razmajano ostrešje in lesen strop nad pritličjem. Ob pričetku del se je kmalu izkazalo, da bo treba porušiti zadnjo vzdolžno steno objekta, ker je bila razpokana in ni bila več spojena s preostalimi zidovi. Poleg navedenega je stena, ki je bila zgrajena iz kamna, imela tudi zelo slabo vmesno zapolnitev. Po ogledu projektantke gradbenih konstrukcij Antonije Simčič, univ. dipl. inž. grad., ki je pripravila še pisno izjavo o gradbenem stanju stene na parc. št. 735, k. o. Kozana, se je stena v celoti odstranila. Po porušitvi zadnje stene je moral izvajalec narediti večji izkop, da je lahko izvedel temelje in da smo obdržali obstoječi nivo pritličja. Pričakovati je bilo, da se bodo tudi preostale stene objekta, še zlasti v nadstropju, odstranile in na novo pozidale. Zaradi povečanja stabilnosti objekta je izvajalec del to tudi moral storiti. Po vsem tem od prvotnega objekta ni ostalo praktično nič več. Sledila je le še statična konsolidacija oboda lupine v pritličju in zidanje novih sten z opeko v nadstropju. Prav tako je bila narejena nova strešna konstrukcija z daljšim napuščem nad glavnim pročeljem, ki je okrašen s planetami, pomočenimi v apno, tako da tvorijo vzorec. V glavno pročelje hiše pa so bili vgrajeni obstoječi kamniti elementi.

Kozana št. 70, 2014 (foto: A. Ščukovt)

---

66 Andrejka Ščukovt

EŠD: 4758

Naselje: **Kozana**

Občina: Brda

Ime: **Kozana – ambient hiš Kozana 68, 69, 70, 71**

Naslov: Kozana 69

Področje: E

Obdobje: 18., 19., 20. stoletje

Ambient hiš in gospodarskih poslopij Kozana št. 68–71 znotraj dveh zaprtih dvorišč ima srednjeveške stavbne zasnove. V virih se Kozana prvič omenja leta 1272, ko je bila v lasti goriških grofov. Obravnavani kompleks stavb so v času habsburško-beneških vojn, ki so v Brdih potekale v letih 1508–1521 in 1615–1617, v drugi gradiščanski vojni v letih 1615–1617 požgali Benečani. Izpričano je, da je stavbe nato okrog leta 1680 obnovil J. K. Križaj, goriški in gradiščanski arhidiakon, kar lahko preberemo na kamniti plošči, ki je vgrajena na portonu, ki danes vodi na dvorišče hiše št. 69. V kasnejših stoletjih je bil kompleks v posesti samostana redovnic iz Čedad. V 19. stoletju je kmečki živelj zakril podobo dvorca in kompleks stavb preoblikoval v domačijo s stavbnimi členi in oblikovnimi detajli, značilnimi za t. i. briško hišo: gankom, ki ga pred dežjem varuje širok strešni napušč, okrašen s planetami, pomočenimi v apno, tako da tvorijo raznovrstne vzorce, s kamnom uokvirjenimi okenskimi in vratnimi odprtini, monumentalnimi dimniki, spahnjenco. Do hiše št. 69 vstopimo skozi polkrožen porton, ograjen z visoko steno, ki nosi omenjeno napisno ploščo iz leta 1680. Objekt št. 69 leži na zunanjem robu dvorišča in je bil med drugo svetovno vojno požgan oziroma je vsaj dvakrat pogorel. Hiša zato ni imela ohranjenih tipičnih oblikovnih elementov, je pa ena od večjih stavb v kompleksu.

Obnovitvena dela so potekala v okviru naložbe ARSKTRP, obnova kulturne dediščine, ukrep 323. Dela v notranjosti objekta so vodila do novih odkritij oz. očem prekritih konstrukcijskih elementov, kot so notranje kamnito stopnišče ali kamniti elementi in konzole. Na zahodni fasadi pa je bil skrit izpahnen dimnik, ki ga je prepletel bršljan. Z obnovitvenimi deli so bili objektu vrnjeni manjkajoči kamniti okenski okvirji. Izvedena sta bila nov gank in stavbno pohištvo. Obstoječih dvokrilnih kletnih vrat, ki smo jih nameravali mizarско obnoviti, se zaradi dotrajanosti ni dalo ohraniti, zato je mizar Fon-Bon iz Volč pri Tolminu izdelal nova po obstoječem vzorcu. Objekt je ometan z apnenim ometom Fassa Bortolo. Gradbena dela v objektu je opravilo več podjetij.

Marca 2014 je Ministrstvo za kulturo izdalo kulturnovarstveno soglasje za raziskavo in odstranitev razvalin na parc. št. 735, k. o. Kozana, ki so stale na nasprotni strani hiše Kozana 69. Z odstranitvijo nekdanjega stanovanjsko-gospodarskega objekta so nastali pogoji, da se je zunanja dvoriščna stena, ki se je nevarno nagibala in ogrožala vhodni porton z napisno ploščo, lahko na novo pozidala in se je hkrati tudi utrdil obstoječi porton.

---

67 Andrejka Ščukovt

EŠD: 4758

Naselje: **Kozana**

Občina: Brda

Ime: **Kozana – ambient hiš Kozana 68, 69, 70, 71**

Naslov: Kozana 70

Področje: E

Obdobje: 19., 20. stoletje

Dveletni projekt, rekonstrukcija hiše Kozana št. 70, na podlagi pogodbe med Ministrstvom za kulturo in investitorjem Truden & Truden, d. o. o., se je končal v zgodnjih poletnih mesecih leta 2014 oz. na začetku turistične sezone. Celoten kompleks v obnovljenem ambientu starih briških hiš je družinsko vodeni garni hotel, oglaševan kot Dvor.

Objekt št. 70 je bil dotrajan in morali so ga skoraj v celoti odstraniti. Ob pričetku rekonstrukcije se je izkazalo, da objekt nosi le še zadnja stena, odgovorna projektantka gradbenih konstrukcij pa je pripravila poročilo o nujnosti odstranitve sten. Tako je od originala ostal le del pritličnega zidu. Kamnite okvirje, ki so bili ob poružitvi objekta deponirani, pa so obdržali in vzdali v nov objekt.

Hiša Kozana št. 70 stoji v sklopu ambienta hiš in gospodarskih poslopij kompleksa s stavbnimi zasnovami iz časa po 17. stoletju. Nova gradnja zato povzema stavbne člene, detajle in materiale briške profane arhitekture. Ostrežje sestavljajo špirovci dimenzije 12/16, ki imajo obdelane glave in so oprti na slemensko lego, v sredini pa jih podpira povezje. Strešna napušča, dvoriščni, dolg 1,40 m, in tisti na zadnji strani, širok 0,50 m, sta izvedena z opečnimi planetami dimenzije 12/25 cm, ki jih krasi po diagonali apnena bela črta. Čelni napušč pa je izveden s kamnitimi ploščami. Zunanje kamnito stopnišče vodi na lesen hodnik – gank, ki ga pred dežjem varuje širok strešni napušč. Leseno stavbno pohištvo je prebarvano po želji lastnice, apneni fasadni omet pa je izveden na podlagi recepture podjetja Fasa Bortolo. Okolica ob objektu je urejena z odvodnjavanjem. Za boljšo zaščito objekta je bil narejen pločnik z naklonom navzven, tlakovan pa je iz lokalnega kamna. Celotno dvorišče je delno tlakovano, delno nasuto s peskom in asfaltom ter zasajeno z avtohtonim rastlinjem.

Hiša Kozana 69 (foto: A. Ščukovt, 2014)

Kozana, pogled na objekt št. 70 po rekonstrukcij (foto: A. Ščukovt, 2014)

---

68 Andrejka Ščukovt

EŠD: 29012

Naselje: **Krasno**

Občina: Brda

Ime: **Krasno v Brdih – domačija Krasno 24 in 25**

Naslov: Krasno 24

Področje: E

Obdobje: 18., 19. stoletje

Domačija Frlanišče v Krasnem št. 24 in 25 v Goriških brdih, izoblikovana v 19. stoletju, obsega enonadstropno dvostanovanjsko hišo in gospodarske objekte: hlev s senikom in vinsko klet. Objekti so zgrajeni iz flišnega peščenjaka, pokrivajo jih dvokapne strehe, ki so pokrite s korci.

Frlanišče je avtentično ohranjena kolonska domačija v Goriških brdih, kjer so še nekaj let po drugi svetovni vojni v skromnih razmerah živeli najemniki, nekdanji koloni. Domačija Frlanišče je bila namreč v lasti zemljiškega gospoda, ki je v najem dajal obdelovalno zemljo. Kolon pa je lahko živel v hiši, dokler je imel zemljo v najemu.

V drugi polovici 20. stoletja je lastnica dobre polovice domačije Krasno št. 24 postala nekdanja učiteljica in kulturna delavka Darinka Sirk. Sirkova je notranjost hiše vrsto let sama vzdrževala in jo opremila z avtentičnimi predmeti iz lokalnega okolja. Leta 2002 je hišo odprla javnosti.

V hišo št. 24, ki ima v pritličju dvodelen prostor, vstopimo skozi dvokrilna vrata. V hiši – bivalni kuhinji stoji nizko ognjišče z napo, ki je postavljeno ob zadnjo steno. Iz kuhinje je prehod v manjšo sobo, ki je služila za hrambo. V obeh prostorih je strop lesen, tlak pa kamnit. V nadstropju hiše, dostopnem po zunanjih kamnitih stopnicah, je vhod najprej v vežo. Od tu sta dva prehoda, v sobo – spalnico in v manjši prostor, namenjen za hrambo. Skozi večjo sobo je speljan dimnik, kjer so okajevali živila.

Prizadevanja Darinke Sirk po ohranitvi kolonske hiše je Občina Brda finančno podprla. Konec leta 2013 smo se lotili najnujnejših vzdrževalnih del v pritličju in nadstropju stanovanjskega dela hiše. Izbrani izvajalec del, gradbeno podjetje Bedžet iz Dobrovega, se je najprej lotil odprave vlage in zamakanja v kuhinji. Saniral je zahodno steno objekta, ki je za dober meter prislunjena ob breg. Sledila je obnova kamnitega tlaka iz skrl v kuhinji in shrambi. V prag med kuhinjo in sobo smo vstavili hrastovo gredo. Pred leti obnovljeno ognjišče smo vrnili v prvotno stanje. Sledila je mizarska obnova vhodnih dvokrilnih vrat. Prostore v pritličju in nadstropju smo prebelili z apnom, vse stene pa polepšali s šablono rastlinskega motiva, tako kot so to nekoč delali Brici. Sanirane so bile tudi tri zunanje stopnice. Pokrpan je bil omet okrog vhodnih vrat in z apnom prebeljen okvir okrog njih. Nazadnje je bil na zadnji fasadi hiše s korci prekrit nadstrešek in pokrpan omet v notranjosti. Ta prostor je vhod v shrambo in je povezan z ognjiščem v kuhinji.

Krasno v Brdih, domačija Krasno 24 in 25, kuhinja kolonske hiše na Frlaniščah v Krasnem, 2014 (foto: A. Ščukovt)

Krasno v Brdih, kolonska hiša na Frlaniščah v Krasnem 24 in 25, 2014 (foto: U. Lavrenčič, ZborZbirk)

---

69 Jelka Skalicky

EŠD: 29601

Naselje: **Kremberk**

Občina: Sveta Ana

Ime: **Kremberk – viničarija Pergarjev vrh**

Naslov: Kremberk 39

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Viničarija Pergarjev vrh stoji z zidanico, gospodarskim poslopjem in vrtno uto na slemenu ob cesti razpotegnjenega naselja Kremberk, med odličnimi vinogradi, tik ob zahodnem robu gručastega jedra Sv. Ane. V pritlično, delno podkleteno zidanico izrazito podolžnega tlorisa, krito z dvokapno opečno streho, vodita dva vhoda, eden v stanovanjski del in drugi

v prostor, kjer stoji lesena preša. Iz prostora s prešo vodijo stopnice v vinsko klet, ki je locirana pod stanovanjskim delom stavbe. Stanovanjski del hiše sestavljajo veža, kuhinja, levo bivalna soba »hiša« s krušno pečjo in desno »štibl«, kot prostor imenujejo lastniki. V zidanici sta ohranjena staro pohištvo in oprema. Ohranjena so vsa stara vrata, medtem ko so okna že novejšega datuma, razen ohranjenega okna v kuhinji. Ob zidanici, ki izvira iz 19. stoletja, stojita gospodarsko poslopje in vrtna uta iz 20. stoletja. Gospodarsko poslopje je lesen, delno zidan objekt podolžnega tlorisa z dvokapno opečno streho. Vrtna uta, v kateri je miza s klopmi, ima kvadratni tloris in je krita s štirikapno pločevinasto streho, na vrhu katere je nameščena konica z zastavico.

Kremberk – viničarija Pergarjev vrh je kulturni spomenik, zavarovan z Odlokom o dopolnitvi odloka o razglasitvi nepremičnih kulturnih spomenikov lokalnega pomena na območju Občine Sveta Ana v Slovenskih goricah (MUV št.27/2011), vpisana v Register nepremične kulturne dediščine, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo, pod evidenčno številko EŠD 29601.

Leta 2013 so v okviru projekta Evropskega kmetijskega sklada, ki ga je razpisalo Ministrstvo za kmetijstvo v okviru izvajanja Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323, potekala in se zaključila sanacijsko-obnovitvena dela kompleksa. V celoti je ohranjena pojavnost stavb, tako zunanjsčina kot notranjščina, z vso opremo. Urejena okolica skupaj s poslopji ustvarja kvalitetno avtohtono podobo. Pomemben element interpretacije in prezentacije celote je njena primarna vinogradniška kletarska vsebina, dopolnjena s turistično dejavnostjo in razstavnim prostorom.

Pred obnovo so bila poslopja temeljito očiščena, ohranjeno pohištvo, oprema, orodje in raznovrstni predmeti so bili popisani in deponirani na ustreznem mestu in po obnovi zopet nameščeni v prostorih. Strehe na objektih so obnovljene, sanirane so strešne konstrukcije in pokrite z zareznim bobrovcem, streha na vrtni uti pa je pokrita z bakreno pločevino. Nameščeni so novi bakreni žlebovi in snegobrani v barvi opeke, na streho hiše je ponovno nameščen petelin, na vrtno uto pa konica z zastavico. Fasade poslopij zidanega in lesenega ostenja so po vzdrževalno-sanacijskih delih ostale v glavnem nespremenjene, saj obnovitveni posegi v preteklosti v fasade niso bistveno posegali. Popraviti je bilo treba mesta, kjer je izpadla opeka ali kamen. Uporabljeni so bili naravni, avtohtoni kamen, stara opeka in apneno vezivo. Manjkajoče in poškodovane dele lesene konstrukcije je bilo treba nadomestiti z novimi lesenimi deli, izdelanimi po originalih. Ometi so bili zaradi vlage poškodovani in neustrezni, cementni so bili odstranjeni ter nadomeščeni z novimi apnenimi, fasadna profilacija pa s pomočjo šablon dodelana iz apnene malte. Barvni toni fasade so bili določeni na osnovi sondažnih raziskav, v svetlo oker barvi z belo profilacijo. Kamnoseško sanirani so poškodovani kamniti kletni okenski okvirji in kamnite stopnice, pohodni pločnik vzdolž stavbe je na novo izveden iz kamnitih plošč. Vhodna vrata z letnico 1941 in vrata v prostor s prešo ter kletna vrata so obnovljena, vsa notranja vrata so nova, izvedena po vzoru starih, že močno dotrajanih. Pri obnovi starih vrat je bilo treba odstraniti sekundarne oljne premaze, les ustrezno zaščititi ter

ga na osnovi sondiranja tonirati. Tudi staro okovje s kljukami, ki je bilo delno pobarvano z oljno barvo, je bilo treba očistiti in obnoviti. Okna, ki so bila že novejša, neustrezna, pa tudi že dotrajana, je bilo treba zamenjati. Nova okna so iz hrastovega lesa, narejena po originalnem starem oknu, ohranjenem v kuhinji. Obnovljene so kovane mreže in nameščena nova polkna, izdelana po vzoru starih. V vseh prostorih so položeni novi leseni podi in opečni tlakovci, dotrajani pragi pa nadomeščeni z novimi, lesenimi. Ohranjena in obnovljena je krušna peč, ki stoji v »hiši«, kurišče v kuhinji, najdeno v ostenju, pa rekonstruirano. V gospodarskem delu zidanice se še uporablja stara lesena preša, ki je datirana z letnicama 1891 in 1894, v obokani vinski kleti pa so leseni sodi in oprema. Na vrtni uti so nova lesena vrata in okna, izdelana po vzoru starih že dotrajanih, v notranjščini je ohranjen dekorativno poslikan strop. Miza s klopmi je obnovljena. Pred uto je cisterna z obnovljeno litoželezno vodno črpalko. Sanitarije so urejene v gospodarskem poslopiju. Vrata vanje pokriva lesen opaž, izveden kot široka dvokrilna vrata, značilna za gospodarska poslopja.

Kremberk 39, viničarija Pergarjev vrh, zidanica pred obnovo (foto: J. Skalicky, 2011)

Kremberk 39, viničarija Pergarjev vrh, stavbe pred obnovo (foto: J. Skalicky, 2011)

Sanacijsko–obnovitvena dela kompleksa viničarije so izvedena v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji in potrjenim projektom. Dela so pod nadzorom in koordiniranjem odgovorne konservatorke izvajali: mizarška dela Mizarstvo Širovnik, d. o. o., Dolge Njive 21a, Voličina, krovška dela Knuplež, d. o. o., Zgornja Velka 136 a, Zgornja Velka, vsa gradbena dela pa Komunala Slovenske Gorice, Kidričeva ulica 26, Lenart.

Z ustrežno obnovo je ohranjena izvornost Pergarjevega vrha in kot taka je viničarija vključena v tako imenovano Anino pot, kjer so tematsko predstavljeni naravna in kulturna dediščina ter kmečki turizmi s tradicionalnimi jedmi in lokalnimi vini. Uspešno obnovo kompleksa, ki ohranja primarno vinogradniško in kletarsko namembnost, dopolnjuje muzejska turistična ponudba. V urejeni notranjščini je tudi stalna razstava o Francu Postiču z reprodukcijami Kreuzerjevih ampelografskih gvašev. Pod zidanico je vinograd, kjer so v ampelografskem vrtu na ogled vinske sorte z območja Sv. Ane. Franc Postič (1794–1861), zaslužni kirurg, zdravnik, živinozdravnik, vinogradnik in sadjar, pomemben za razvoj zdravstva, šolstva in posebej vinogradništva, sadjarstva in vrtnarstva, je 45 let živel in deloval pri Sv. Ani. Bil je svetovljan, med mnogimi vinskimi sortami, ki jih je gojil, je vrsta, ki jo je dobil iz Francije ter jo priporočal in širil med štajerskimi vinogradniki, dobila ime po njem – modri postič (Blaue Postitschtraube); ime se še danes uporablja na avstrijskem Štajerskem, v vzhodni Švici in celo v južni Avstraliji.

Kremberk 39, viničarija Pergarjev vrh, obnovljene stavbe (foto: J. Skalicky, 2013)

Kremberk 39, viničarija Pergarjev vrh, pogled na obnovljeni kompleks z vinogradom (foto: J. Skalicky, 2013)

---

70 Andrejka Ščukovt

EŠD: 7593

Naselje: **Krn**

Občina: Kobarid

Ime: **Julijske Alpe – Triglavski narodni park**

Naslov: senik na planini Kuhinja

Področje: E

Obdobje: 19.–21. stoletje

V Zgornjem Posočju, kjer je pašna živinoreja tradicionalna gospodarska panoga, je eno izmed večjih pašnih območij v Julijskih Alpah. Medtem ko so na Bovškem razmere ugodnejše za rejo ovc in koz, je za Tolminsko in Kobariško tipična reja goveje živine. Za bovške visokogorske ovčje planine je značilno, da so pastirske stavbe postavljene pravokotno na strma pobočja z višinskimi zamiki, drugačnega tipa so planine na Tolminskem in Kobariškem. Te planine ležijo na nižji nadmorski višini, objekti pa so praviloma razvrščeni v gruče ali vrste.

Planina Kuhinja leži v Občini Kobarid, severozahodno nad vasjo Krn in na južnem pobočju Krna. Je ena izmed številnih planin v t. i. »podkrnskem bazenu«. Leži v osrednjem območju Triglavskega narodnega parka.

Na robu kamnite ograde pašnika in senožeti planine Kuhinja, na nepremičnini s parc. št. 466/2, k. o. Vrsno, je novi lastnik leta 2009 porušil senik, ki je tu stal in služil svojemu namenu vsaj od preloma iz 19. v 20. stoletje. Poleg rušitve je lastnik naročil izvesti še večji zemeljski izkop, speljal dovozno pot do objekta in v južnem delu prebil kamnito ogrado, značilen suhozid, ki omejuje parcelo. Z navedenimi deli je investitor posegel tudi v zavarovano območje arheološke dediščine, naselbino na planini Kašina. Prijavljen je bil na inšpekcijsko službo. Po uvedbi postopka mu je bila naložena sanacija prostora. V oktobru 2010 in marca 2011 so bile izvedene arheološke raziskave za določitev ocene poškodb arheološke dediščine. Raziskave niso pokazale prisotnosti morebitnih arheoloških struktur in najdb. Za novo gradnjo senika so bili izdani kulturnovarstveni pogoji glede oblikovanja in materialov. Leta 2013 pa je investitor pričel gradnjo. Nov senik povzema obstoječe tlorisne dimenzije, ki so 4,30 x 5,70 m. Ne stoji pa na prvotni lokaciji, ampak je umeščen na skrajni rob parcele ob kamnito ogrado. Objekt ima obodne stene pozidane z lokalnim materialom, lesena strešna konstrukcija pa je izvedena iz tesanih brun, ki se na vogalih križno vežejo. Kritina so metrske deske. Les je macesnov.

Planina Kuhinja, pogled na nov senik, 2014 (foto: A. Ščukovt)

Planina Kuhinja s senikom na robu kamnite ograde, 1962 (foto: J. Čop)

71 Tjaša Pristov

EŠD: 16170

Naselje: **Krško**

Občina: Krško

Ime: **Krško – hiša Cesta krških žrtev 2 (Mencingerjeva hiša)**

Naslov: Cesta krških žrtev 2

Področje: UA

Obdobje: prelom iz 18. v 19. stoletje

Med sanacijo stavbe in konservatorsko-restavratorskimi posegi na zunanjščini je bila na fasadi baročne meščanske hiše odkrita stenska poslikava, izvedena v fresko tehniki. Naslikana podoba sodi v ikonografski tip Marije Pomagaj, imenovane Graška Marija Pomočnica, nastale po originalni upodobitvi Pietra de Pomisa, izdelane za veliki oltar v Mariahilferkirche v Gradcu. Upodobitev na Mencingerjevi hiši je bila označena za izjemno kvaliteten primer posnemanja tovrstne poslikave in sodi v čas na prelomu iz 18. v 19. stoletje. Na žalost pa je bila odkrita poslikava v izredno slabem stanju, predvsem v spodnjem delu je bila popolnoma uničena. Glede na stanje poslikave je bila sprejeta strokovna odločitev, da se originalna poslikava sname ter se zgolj konservirana prezentira na prenosnem nosilcu, na njeno mesto pa se umesti kopija. S takšnim načinom se originalna poslikava zaščiti pred neugodnimi vremenskimi vplivi in nadaljnjim propadanjem, hkrati pa se z novo podobo obogati zunanji videz hiše.

Pred snemanjem poslikave je bila barvna plast dodatno utrjena, celotna površina pa zaščitena s plastmi gaze. Za dodatno ojačitev so bile na zaključno plast facinga pritrjene tanke prožne letvice. Poslikava se je spodkopala s pnevmatskim dletom – kopjem, sneta pa je bila skupaj z večjo količino izredno trdega in homogenega ometa. Sneta poslikava je bila ustrezno zaščitena in prepeljana v atelje Restavratorskega centra, kjer so se izvajali nadaljnji postopki.

S hrbtišča poslikave je bila z brusilko in skalpelom odstranjena maksimalna količina ometa. Stanjšana površina hrbtišča je bila odprašena in utrjena. Večje poškodbe, predvsem manjkajoči deli, ki so nastali zaradi izvedenih sond, so bile zapolnjene z apneno malto. Sledila je izdelava armature hrbtišča, ki je bila izvedena iz treh plasti gaze, prepojene z apneno kazeinsko maso, površinske neravnine so bile izravnane s kalcitnim peskom. Ko so se plasti popolnoma posušile, je bila odstranjena začasna zaščita lica poslikave. Tako obdelana poslikava je bila pričvrščena na nov prenosni nosilec. Okoli poslikave je bil izdelan tanjši pas dekorativnega ometa, zapolnjene so bile še preostale poškodbe v ometu. Na poslikavi so bili retuširani samo tisti deli, ki so bili na novo zakitani.

Med restavriranjem originalne poslikave so potekale priprave za izdelavo kopije. Sprejet je bil predlog, da kopija ne bo izdelana klasično s slikanjem na omet, temveč z digitalno tehnologijo na medij, ki omogoča izdelavo večjega števila replik. Prezentacija poslikave na način aplikacije je v tujini že uveljavljena, pri nas pa je ta možnost, ki uporablja nekoliko sodobnejši pristop, še dokaj neznana.

Najprej so se zbrali vse potrebno gradivo in posamezne analogije, na podlagi katerih se je izpopolnila risba originala. Originalna poslikava se je natančno fotografirala. Fotografije so bile posnete v digitalni tehniki v formatu RAW in obdelane v programu Camera raw in barvno kalibrirane s Color checker passportom. Na podlagi fotografij originala in zbranih analogij je bila z računalniškim programom Caler Painter izdelana risba celote.

Najprej je bil izdelan poskusni tisk detajla manjše dimenzije, na katerem smo bili pozorni predvsem na barvne tone in njihovo intenziteto. Zaradi uporabe več medijev pri snovanju rekonstrukcije bi lahko prišlo do neželenega odstopanja v barvah. Ker je bilo treba zagotoviti čim boljše ujemanje barv na tisku z barvami na originalu, so bili opravljeni še manjši popravki glede intenzitete barv. Po večkratnih usklajevanjih in končni obdelavi vseh detajlov je bila rekonstrukcija poslikave pripravljena na tisk. Podoba je bila natisnjena na paropropustno folijo, ki je bila aplicirana na nov omet. Na koncu je bila površina premazana z lakom, ki je dal končni podobi dodatno zaščito in rahlo mat videz.

Krško, cesta Krških žrtev 2 – Mencingerjeva hiša, detajl odkrite stenske poslikave (foto: T. Pristov, 2012)

Krško, cesta Krških žrtev 2 – Mencingerjeva hiša, sneta poslikava je prezentirana na novem prenosnem nosilcu v muzejskih prostorih obnovljene hiše (foto: T. Pristov, 2013).

Krško, cesta Krških žrtev 2 – Mencingerjeva hiša, med apliciranjem rekonstruirane poslikave na novo pripravljeni omet (foto: T. Pristov, 2013)

Krško, cesta Krških žrtev 2 – Mencingerjeva hiša, rekonstruirana poslikava na fasadi, prezentirana kot aplikacija (foto: T. Pristov, 2013)

---

72 Anita Klančar Kavčič

EŠD: 3810

Naselje: **Ledine**

Občina: Idrija

Ime: **Ledine – cerkev sv. Jakoba**

Področje: UA, R

Obdobje: okoli 1880

Slikar Janez Šubic je okoli leta 1880 za cerkev sv. Jakoba v Ledinah naslikal dve oltarni sliki: Marijino kronanje za atiko in Sv. Jakoba za tron (France Mesesnel, Janez in Jurij Šubic, Ljubljana, 1939, str. 94). Predmet tokratnih posegov je bila slika Marijino kronanje. Podokvir je bil v dobrem stanju, a brez zagozd. Platno je uplahnelo. Imelo je nekaj manjših udarnin in raztrganin. Na Jezusovi nogi je bila večja raztrganina, ki pa je bila v preteklosti že sanirana – podlepljena s kosom blaga, kar je povzročilo zatrdelo deformacijo po robovih podlepljenega platna. Platno je bilo na podokvir pribito z lesenimi žebliči. Grund in barvna plast sta bila na mestih poškodb in njihovi okolici nestabilna. Barvna plast je bila prekrita s slojem nečistoč.

Posegi so se začeli z odstranjevanjem nečistoč. Velik del se je odstranil že z vodo, preostanek pa z blago raztopino triamonijevega citrata. Po sanaciji raztrganin in kitanju s klejnokrednim grundom se je slika premazala z raztopino (10-odstotni Beve 371 v White spiritu) in obdelala v podtlačni mizi. Barvno podlaganje plomb se je izvajalo z gvašem, retuša pa z oljnimi barvami v tehniki *tratteggio*. Slika se je napela na nov lesen podokvir z zagozdami. Pred retušo in po njej se je lakirala z damar saten lakom.

Ledine, cerkev sv. Jakoba, posledice neustrezno podlepljenega platna na mestu raztrganine (foto: Vid Klančar)

Ledine, cerkev sv. Jakoba, UV-fotografija detajla med odstranjevanjem nečistoč (foto: Vid Klančar)

Ledine, cerkev sv. Jakoba, slika po opravljenih konservatorsko-restavratorskih posegih (foto: Vid Klančar)

Ledine, cerkev sv. Jakoba, detajl po opravljenih konservatorsko-restavratorskih posegih (foto: Vid Klančar)

---

73 Suzana Vešligaj

EŠD: 24984

Naselje: **Libanja**

Občina: Ormož

Ime: **Libanja – hiša Libanja 10**

Naslov: Libanja

Področje: E

Obdobje: konec 19. stoletja

Tik ob glavni cesti Ormož–Ljutomer, nekoliko vstran od železniške proge Pragersko–Hodoš stoji domačija Libanja 10. Od celotnega stavbnega fonda domačije je samo stanovanjska hiša evidentirana kot registrirana nepremična dediščina v Registru kulturne dediščine.

Gre za primer pritlične zidane stanovanjske stavbe iz 19. stoletja z ohranjenim dvoriščnim arkadnim hodnikom in kamnitimi trebušastimi stebri. Hiša je značilnega podolžnega tlorisa in stoji z daljšo fasado vzdolž glavne ceste.

Zaradi njene lege ob železniški progi so bili lastniki upravičeni do delne zamenjave oken iz naslova projekta pasivne protihrupne zaščite. Ker ima hiša status registrirane nepremične dediščine, so si morali lastniki pridobiti ustrezne kulturnovarstvene smernice za zamenjavo obstoječega stavbnega pohištva na fasadah, ki so bile orientirane proti železniški progi. Še preden so stekli upravni postopki, je bilo na terenskem ogledu ugotovljeno, da so se lastniki lotili nestrokovne obnove zunanjsčine, ki pa je že bila v zaključni fazi. Na srečo še niso uspeli zamenjati obstoječih lesenih oken s predvidenimi plastičnimi. Ko so bili seznanjeni z dejstvom, da jim del oken financira država iz naslova omenjenega projekta, so privolili, da bodo vsa ostala okna izdelali po naših navodilih. Temu so sledili kulturnovarstveni pogoji in kulturnovarstveno soglasje na popis del.

Marca 2013 se je pričela zamenjava oken na celotni stavbi. Poseg je bil zaključen aprila 2013.

---

74 Ljubiša Milić

EŠD: 3813

Naselje: **Libušnje**

Občina: Kobarid

Ime: **Libušnje – cerkev sv. Duha**

Naslov: Libušnje

Področje: R

Obdobje: 1898

Za oltarjem je na 15 m² naslikana poslikava Ivana Groharja Prihod Sv. duha. Na starejšo, močno naključvano poslikavo je bil enakomerno nanesen nov, zariban omet (približno 5 mm debeline), ki ga je slikar poslikal v fresko tehniki. Na prizoru je poleg centralno naslikane Marije še enajst figur, v ozadju so naslikani preprosti arhitekturni elementi: ostenje, stebri in sims, ki meji na nebo z oblaki in podobo Sv. duha.

Pri kasnejših gradbenih posegih (strop prezbiterija je namreč zvišan) je bil med simsi v baročnem stilu s ponavljajočim se vzorcem doslikan lunetni okvir. Pod zaključkom spodnjega in starejšega simsa sta doslikana dva baročna stebra z enostavnimi volutnimi kapiteli, rastlinsko dekoriranimi telesi in bazami.

V svež zariban omet je slikar urezal osnovno skico – gravuro, določil oblike figur, jih v celoti enobarvno poslikal in nato dodajal novo barvo po plasteh v barvnem odtenu (svetlo–temno). Ko smo odstranili umazanijo (kemijsko in mehansko na fino), beleže in vse stare plombe, je sledilo odstranjevanje sige na manjših površinah. Nato smo utrdili in osvežili naslikane originale s Paraloidom B72, zakitali poškodovana mesta na fino s finim apnenim ometom do nivoja originala, tonsko podložili na novo zakitana mesta ter poslikavo poretuširali in barvno povezali s tehniko črtkanja. Dela so se izvajala pod okriljem Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Restavratorskega centra, vodil jih je mag. Ljubiša Milić, akad. slikar, konservatorsko–restavratorski svetovalec.

Libušnje, cerkev Sv. duha, poslikava med posegom in po njem (foto: L. Milić)

---

75 Martina Lesar Kikelj, Saša Snoj

EŠD: 4878

Naselje: Livek

Občina: Kobarid

Ime: Perati – cerkev sv. Petra

Področje: R

Obdobje: srednji vek, sredina 16. stoletja, 1550, druga četrtina 18. stoletja

---

Cerkev je v osnovi gotska, sezidana v 15. stoletju. Doživela je kar nekaj predelav, ki so močno posegle v njen videz. Prizidana sta bila zvonik nad glavnim vhodom in zakristija, predelano je bilo šilasto zaključeno gotsko okno v zaključku križnorebrasto obokanega prezbitarija (Varstvo spomenikov – Poročila 39–41), odbiti so bili oporniki ter zvišan je bil strop ladje. V prezbitariju sta bili prebiti tudi novi odprtini za dve manjši pravokotni okni. Notranjščino krasijo baročne in gotске poslikave. Konec 19. stoletja je neveščni slikar prebelil skoraj vse baročne poslikave ter naslikal medaljon z Marijinim motivom na strop ladje.

Baročne poslikave, ki so jih odkrili in konservirali v večini že v letih 2004 in 2006, prekrivajo obok in zgornje polovice sten prezbitarija, v spodnjo polovico segajo le posvetilni križi. Freske so predvidoma delo domačina Lukasa Scharfa, ki je upodobil prizore, povezane s Kristusom in svetim Petrom (Varstvo spomenikov – Poročila 39–41). Spodnje polovice sten prezbitarija v večji meri prekrivajo številni recentni nanosi beležev v najrazličnejših odtenkih ter veliko poškodb oslabljenega ometa. Izpod baročne poslikave se kaže tudi del gotске poslikave, ki je že bila delno konservirana. Gotске poslikave so bile vidne na slavoločni steni (prizori svetnikov zgoraj in Križani v spodnjem delu), na kar sta kazali dve starejši sondi iz leta 1983.

Namen konservatorskih posegov v letu 2013 (september–november) je bil dokončati retušo baročne poslikave, urediti ostenje spodnjega dela prezbitarija in obok ter odkriti del gotških poslikav slavoločne stene izpod številnih recentnih beležev in izravnalnih mas, ki so kazili celotno podobo cerkve.

Pričeli smo odkrivanje gotških poslikav na slavoločni steni, kjer se je pokazala gotska freska razmeroma kvalitetne izdelave. Na srečo ni bila nikoli naključvana, vendar je po tehnološki sestavi ometa slaba. Posledice slabo pripravljene malte arriccija, ki vsebuje kot oreh velike delce apna, se kažejo v pokanju vseh slojev freske. Poleg izdatnega utrjevanja je bilo treba kritična mesta injektirati ter pokitati na nivo arriccija. V celoti smo odkrili zgornji prizor, ki se razprostira čez vso širino slavoločne stene. Poslikavo smo do nadaljnjega postopka zaščitili z japonskim papirjem.

Nadaljevanje posega iz leta 2006 je vključevalo lokalno kitanje in utrjevanje baročne poslikave na stropu prezbitarija in na oboku slavoločne stene, v glavnem pa dokončanje že začete retuše v *tratteggio* tehniki. Retuša se barvno približa originalu, pa vendar pusti podlagi, da proseva skozi. V

spodnjem delu prezbitarija smo odstranili ves prhel omet in beleže s površine. Sledili sta utrjevanje in kitanje na nivo baročne poslikave. V območju južnega okna smo imeli precejšnje težave z vlago, zaradi česar se materiali niso sušili. Odkrivanje poslikav je potekalo na slavoločni steni in oboku, sondirali pa smo tudi gotsko okno in strop. V predelu gotskega okna smo s sondiranjem zamejili stičišče baročne in gotске poslikave. Okno bi bilo treba rekonstruirati v gotški obliki oziroma zamenjati obstoječi okvir, saj sedaj prepušča vodo in tako povzroča zamakanje stene. Sondiranja stropa ladje niso razkrila nobenih kasnejših poslikav. Omet je v precej slabem stanju, saj ponekod odstopa od nosilca že za 2 cm.

Konservatorsko–restavratorska dela v letu 2013 je izvedel Restavratorski center z zunanji izvjalci. Dela se bodo nadaljevala po izvedbi drenaže, saj zaradi vlage v južni steni nismo uspeli dokončno urediti ostenja. Na odkritje in obdelavo čakajo tudi poslikave spodnjega dela slavoločne stene, kar bo lahko izvedeno šele, ko bodo zagotovljeni vsi pogoji.

Stanje pred posegom in vsi konservatorsko–restavratorski postopki so bili dosledno dokumentirani.

Perati, cerkev sv. Petra, detajl gotске poslikave na slavoločni steni po konservatorsko–restavratorskih posegih v letu 2013 (foto: S. Snoj)

Perati, cerkev sv. Petra, poslikave severne stene prezbiterija po končani retuši (foto: S. Snoj)

76 Jelka Kuret, Rado Zoubek

EŠD: 329

Naselje: **Ljubljana**

Občina: Ljubljana

Ime: **Ljubljana – arheološko najdišče Ljubljana**

Naslov: Aškerčeva cesta (lokacija NUK II)

Področje: R

Obdobje: rimsko obdobje

V januarju 2013 je Restavratorski center ZVKDS v sodelovanju z Muzejem in galerijami mesta Ljubljane začel zelo obsežno in zahtevno nalogo: konserviranje in restavriranje velikega in več kot 1600 let starega mozaika, stenskih poslikav in antičnega tlaka. Povod za poseg je bila že več let načrtovana razstava ob 2000-letnici mesta Emone.

Leta 1963 so bili ob širitvi dela današnje Zoisove ceste odkriti dobro ohranjeni ostanki osrednjega dela insule XVII s tlakom in freskami, ohranjenimi do višine 1,5 metra. Zaradi finančnih in časovnih ovir je bilo odkritje ponovno zasuto in šele leta 1997, v času ponovnih arheoloških izkopavanj,

so bile freske v sobi št. 1 snete v štirih kosih. Prav tako je bil antični tlak iz iste sobe v celoti dvignjen v manjših kosih in skupaj s stenskimi poslikavami prepeljan v depojske prostore Restavratorskega centra.

Snemanje fragmentov fresk, ki med zimo 1996/97 niso bili ustrezno zaščiteni, je bilo zaradi nizkih temperatur in vlažnih sten oteženo. Vsi poskusi z različnimi lepili so se kljub intenzivnemu ogrevanju fragmentov končali z nezadostno oprijemljivostjo lepila in gaze na površino. Zmanjšano oprijemljivost lepila smo skušali nadomestiti s težo nosilca, ki bi v ustrezno temperiranem in zračenem prostoru pritiskal fragment navzdol in tako onemogočal premike in prelome, ob osušitvi pa bi se lepljivost lepila povečala. V ta namen je bila ob vsak fragment prislonjena večja deska, prostor med neravno površino fragmenta in desko pa je bil zalit z mavcem. Zadnjo stran fragmenta smo stanjšali na debelino približno 10 cm ter tako pripravljen kos zvrnili v vodoraven položaj. Predvidena sta bila skladiščenje v toplem in prezračnem prostoru ter čimprejšnja nadaljnja obdelava, predvsem hitra odstranitev uporabljenega klejnega lepila, s čimer bi zmanjšali nevarnost delovanja mikroorganizmov. Žal so fragmenti na to obdelavo čakali skoraj dve desetletji.

Tudi antični tlak je bil očiščen, armiran, razrezan na manjše kose in dvignjen. S hrbtišča so bili odstranjeni odvečni kamni

in omet, nanj pa sta bila položena armaturna mrežica in plast apnenega ometa. Kosi so bili shranjeni na lesenih ploščah v depou.

Decembra 2013, ko so bili prepeljani v atelje, se je pokazalo, da je prišlo do poškodb (lomljenje, drobljenje), nekateri kosi pa so bili popolnoma uničeni. V postopku smo kose očistili najprej s sesalnikom, čopiči in gobicami Wishab, kasneje pa še z vodo in mehkejšo krtačo. Nato smo jih izdatno utrdili z nanokalkom ter jim zakitali razpoke in luknje z apneno malto, v katero smo dodali kremenčevo mivko, da bi se tako tonsko približali originalu.

Freske so bile zaradi neustreznega deponiranja ob pričetku del v zelo slabem stanju. Zaščita lica je na nekaterih delih popolnoma popustila, gaza pa je preperela do te mere, da se je trgala brez večjega napora, zato tanjšanje hrbtni strani freske ni bilo mogoče. Najprej je bilo treba narediti novo začasno zaščito lica, pred tem pa ponovno armirati hrbtni strani, obenem pa bi bila lahko odstranljiva in ne pretežka. Po posvetovanju smo se odločili za mešanico mavca in stiropornih kroglic, ki smo jo nanесли v debelini od 3 do 5 cm. Ko se je masa dobro posušila, smo fresko obrnili in odstranili mavca z lica freske. Pod njim so bile popolnoma preperela gaza in različne vrste plesni po vsej površini. Mikrobiološka analiza vzorcev je razkrila, da gre za plesni ali nitaste glive različnih vrst, zaradi katerih so se ponekod na barvni plasti pojavili črni in rjavi madeži. Ostanke plesni smo odstranjevali z encimi (Enzymreiniger N, Kremer), ki smo jih nanašali v celulozni pulpi preko japonskega papirja in pokrili z melinex folijo. Za optimalno delovanje smo površino segreti na približno 40–60 °C. Po eni uri smo pulpo odstranili in s tamponi previdno odstranili ostanke plesni in klejnega lepila. Ker je bilo vezivo v rdečem pigmentu zelo nestabilno, smo površino freske pred nadaljnjimi postopki premazali z nanokalkom, kasneje pa še s 5-odstotno raztopino Paraloida B72 v Toluenu. Na lice smo nanесли novo triplastno zaščito z gazo in raztopino smole Mowilith. Ker lice freske ni bilo popolnoma ravno, smo ga morali zravnati, da med tanjšanjem ometa na hrbtni strani ne bi prišlo do poškodb. To smo naredili z enako mešanico gipsa in stiropornih kroglic, kot smo jo uporabili že prej za izravnavo hrbtni strani. Zatem smo vse skupaj ponovno obrnili. S hrbtni strani smo odstranili mešanico gipsa, nato pa še ves odvečen omet do intonaca. Hrbtni strani smo nato armirali s triplastnim apneno kazeinskim premazom. Po dobrih treh tednih sušenja smo fresko obrnili, z lica odstranili zaščito in vse ostanke lepila, z robov pa odvečno gazo in kit. Sledila je priprava novega nosilca. Od treh snetih fragmentov je bil eden že v postopku leta 2008 prilepljen na milebond ploščo, druga dva pa smo v letu 2014 prilepili na nove lahke nosilce iz aerolama. Med nosilcem in fresko smo dodali plošče Cadorite; te služijo kot intervencijska plast, ki omogoča odstranitev freske z nosilca. Pozicijo fragmentov na plošči smo zarisali ter jih nalepili s poliuretanskim lepilom PU-101. Za boljši oprijem dekorativnega ometa smo na lepilo okrog freske nasuli grob pesek in malto nanесли v dveh plasteh, pri kitanju poškodb na freski pa smo površino čim bolj približali originalu. Nato

Ljubljana, Emona, insula XVII, pogled na freske in tlak. Fotografija je bila posneta pred snemanjem fresk in tlaka (foto: Tine Benedik).

Ljubljana, Aškerčeva cesta, dviganje na kose razrezanega tlaka (foto: Tine Benedik)

Ljubljana, Aškerčeva cesta, snet fragment freske, pritrjen na začasem lesenem nosilcu (foto: Tine Benedik)

Ljubljana, Aškerčeva cesta, plesni po vsej površini freske (foto: J. Kuret)

Ljubljana, freske in tlak na razstavi v Mestnem muzeju (foto: J. Kuret)

Ljubljana, Aškerčeva cesta, med postopkom lepljenja freske na nov nosilec (foto: J. Kuret)

Ljubljana, Aškerčeva cesta, sestavljanje kosov razrezanega tlaka v ateljeju (foto: J. Kuret)

smo zakitana mesta podložili z ustreznim barvnim tonom, končno retušo pa izvedli s črtkami in pikami. Tako smo se lahko najbolj približali ohranjenemu videzu izvornika in dosegli harmonično celoto.

Izkopavanja so leta 1997 opravili arheologi Mestnega muzeja pod vodstvom Ljudmile Plesničar - Gec. Ekipa Restavratorskega centra iz Ljubljane je pod vodstvom Rada Zoubka opravila snemanje fragmentov fresk in dviganje tlaka, vsa nadaljnja dela v ateljeju pa so potekala pod vodstvom Jelke Kuret.

77 Katarina Žagar

EŠD: 329

Naselje: **Ljubljana**

Občina: Ljubljana

Ime: **Ljubljana – arheološko najdišče Ljubljana**

Naslov: Aškerčeva cesta (lokacija NUK II)

Področje: R

Obdobje: rimsko obdobje

V januarju 2013 je Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Restavratorski center, v sodelovanju z Muzejem in galerijami mesta Ljubljane začel zelo obsežno in zahtevno nalogo: konserviranje in restavriranje okoli 20 m² velikega in več kot 1600 let starega mozaika iz rimskega mesta Emona. Hkrati so potekala tudi konservatorsko-restavratorska dela na emonskih poslikavah in tlakih. Povod za poseg je bila že več let načrtovana razstava ob 2000-letnici mesta Emone. Mozaik je bil prvič odkrit leta 1912 v t. i. sobi 8 insule XIII, na predvideni lokaciji za novo knjižnično stavbo NUK II. Arheološka izkopavanja so na tem prostoru razkrila križišče dveh emonskih cest in ostanke štirih stanovanjskih stavb. Po zaključenih izkopavanjih v začetku dvajsetega stoletja je

bil mozaik znova prekrit z zemljo, nato pa v času zaščitnih izkopavanj med letoma 1996 in 1998 ponovno odkrit in po kosih dvignjen z ostankom prvotne antične malte. V Restavratorskem centru so bile opravljene analize originalnih malt z namenom določitve sestave ometa in morebitne vsebnosti vodotopnih soli. Omet sestavljajo tri plasti malte, pri čemer je vezivo apneno, agregat pa sestavljajo tako silikatna kot karbonatna zrna.

Mozaik je izdelan v obliki preproge, katere osrednjo ploskev obrobja belo-črn okvir. Na osrednji ploskvi je mreža diagonalno postavljenih, črno-rdeče-belih kvadratov z nazobčanimi robovi in sredinskimi rdeče-črnimi rombi. Najbližja podobna mozaika sta bila odkrita v Akvileji (Ogleju) in Poreču, kjer pokrivata tla zgodnjekrščanske dvorane. Strokovnjaki domnevajo, da tudi v insuli XIII odkrit velik, z mozaikom tlakovan prostor predstavlja dvorano, ki jo je za svoja srečanja uporabljala krščanska skupnost – t. i. aula ecclesiae oz. aula primitiva.

Ljubljana, Aškerčeva cesta, odstranjevanje nečistoč z lica mozaika (Arhiv RC)

Ljubljana, Aškerčeva cesta, desno spodaj očiščena površina na lica mozaika (Arhiv RC)

Mozaik je bil po ponovnem odkritju v letu 1996 temeljito dokumentiran, kar je poleg izmere in fotodokumentacije vključevalo tudi preris celotnega mozaika s posameznimi barvnimi mozaičnimi kockami na PVC-folijo, ki je bila nato razrezana na velikost posameznih fragmentov. To je bilo ključnega pomena pri sedanjem sestavljanju in dopolnjevanju manjkajočih delov mozaika. Pred dvigom je bila mozaična površina razdeljena na manjše kose velikosti približno 170 x 80 cm, ki so bili nato zaščiteni z gazo in lepilom, dvignjeni in shranjeni v depoju MGML. Glede na ohranjenost je originalna velikost mozaika ocenjena na 9,6 x 5,6 m.

Konservatorsko-restavratorski poseg v letu 2013 smo pričeli z mehanskim odstranjevanjem nečistoč in starih malt s hrbtišča mozaika, saj je bila prvotna antična malta prhka in brez veziva. Mozaične kocke in prostori med njimi so bili natančno očiščeni. Sledilo je zalivanje mozaika z malto v treh slojih. Prvi sloj tekoče malte je temeljito obdal štiri strani mozaičnih kock v višini treh četrtin, z drugo plastjo gostejše malte smo površino izravnali, nanjo postavili armirno mrežico ter nanесли tretji sloj, s katerim smo izravnali celotno hrbtišče posameznih fragmentov in dosegli pri vseh enako višino. Nadaljnje delo je zajemalo odstranjevanje začasne zaščite (gaze in lepila) z lica mozaikov z acetonom ter čiščenje posameznih kock mozaika. Kocke smo očistili z vatnimi tamponi in mešanico topil acetona, etanola in amonijaka

Ljubljana, Aškerčeva cesta, lasersko odstranjevanje nečistoč (Arhiv RC)

Ljubljana, Aškerčeva cesta, nanašanje drugega sloja lahke malte (Arhiv RC)

Ljubljana, Aškerčeva cesta, sestavljanje fragmentov pred lepljenjem na nove nosilce (Arhiv RC)

Ljubljana, Aškerčeva cesta, zapolnjevanje lakun z odtiskovanjem mozaičnih kock s pomočjo krompirjevih šampiljk (Arhiv RC)

v enakem razmerju. Nato smo uporabili tudi laser za trdovratnejše ostanke nečistoč, ki jih s kemičnim čiščenjem nismo mogli odstraniti. Po čiščenju so bili fragmenti nalepljeni na premične nosilce iz lahkega aerolama, manjkajoči deli mozaika pa dopolnjeni z dekorativnim ometom. Sledila je retuša – zapolnjevanje lakun z odtiskovanjem mozaičnih kock s pomočjo krompirjevih šampiljk (pigment, apnena voda). Vseh štirinajstih kosov mozaika je mogoče sestaviti v povezano celoto.

Zaradi muzejske prezentacije celotnega mozaika na razstavi Emona 2000 oziroma morebitne prezentacije in situ v prihodnosti smo velik poudarek namenili sestavi ustreznega nosilca, ki bo zagotovil lahkost, kompatibilnost ter reverzibilnost in ne nazadnje enostavno prenašanje in sestavljanje restavriranih fragmentov. To je bil povod za razvoj čim lažje malte, ki ima hkrati tudi zadovoljive mehanske lastnosti in je reverzibilna. V ta namen smo v sodelovanju z Zavodom za gradbeništvo testirali več maltnih mešanic. Namesto klasičnega agregata smo uporabili lahek agregat iz recikliranega stekla različnih granulacij in kot vezivo naravno hidravlično apno. Odtržno trdnost izbranih sestav malte smo testirali tudi na testnem mozaiku velikosti 30 x 30 cm. Izbrana malta je bila nato uporabljena v izvedenem konservatoriko–restavratorskem postopku.

Sočasno z delom na mozaiku sta potekala podrobna dokumentacija in izvedba vektorizacije na podlagi predhodno obdelane fotografske predloge mozaika. S pomočjo računalniškega programa so dokumentirani položaj, barvo in obris posamezne mozaične kocke. Označene so manjkajoče, odlepljene in zlomljene kocke. Risba predstavlja tloris površine mozaika.

Ljubljana, Aškerčeva cesta, desni sklop sestavljenih fragmentov (Arhiv RC)

---

78 Bernarda Županek, Matjaž Bizjak

EŠD: 329

Naselje: **Ljubljana**

Občina: Ljubljana

Ime: **Ljubljana – arheološko najdišče Ljubljana**

Naslov: Celovška cesta 41

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

V Muzeju in galerijah mesta Ljubljane smo 6. 8. 2015 dobili elektronsko sporočilo občana, da je na enem od ljubljanskih parkirišč opazil nenavaden kamen z napisom. Kamen smo si ogledali, ga prepoznali kot rimskega in o najdbi sporočili odgovorni konservatoriki na ZVKDS, OE Ljubljana. Hkrati smo zaprosili za dovoljenje za urgenten izkop, saj je kamen ležal direktno na uvozu na parkirišče, obrnjen z napisno stranjo navzgor, in je bil torej stalno izpostavljen mehanskim poškodbam.

Kamen smo izkopali 12. 8. 2015. Pregledali smo tudi bližnjo okolico, vendar podobnih ostankov nismo našli. Izkopana

najdba je odlomek rimskega nagrobnika, ki je bil po ostankih malte in najdišču sodeč kot spolijski vzidan v gospodarsko poslopje s hišno št. Celovška 41, parc. št. 1321, k. o. Spodnja Šiška. To poslopje je bilo pred nekaj leti podrto. Ruševine so bile splanirane v makadamsko parkirišče, ki ga uporabljajo gosti gostinskega lokala v sosednji zgradbi, tj. na naslovu Celovška cesta 43. Odlomek nagrobnika je ležal delno zasut na tem parkirišču.

Odlomek nagrobne plošče ima na desni strani ohranjen rob s profilacijo. Delno je ohranjenih pet vrstic napisa. Po preliminarnem pregledu dr. Julijane Visočnik je mogoče povedati, da je bil nagrobni napis posvečen najdražji soprogi (CONVGI CARISSIM(A)E) z gentilicijem CAEPARIA, ki je bila ob smrti stara 25 let (AN XXV). V zadnji vrstici je ostanek gentilnega moškega imena na IVS ter njegovo osebno ime: SECUNDUS ali SECUNDINUS.

Glede na oddaljenost najdišča od grobov severnega emonskega grobišča pri Delavskem domu na Tivolski cesti je nejasno, ali je nagrobnik v antiki označeval enega od grobov s tega grobišča ali pa je grob morda pripadal naselbini v okolici Stare cerkve, o kateri je pisal Müllner. Ker gre poleg tega za spolijsko puščamo to vprašanje odprto.

Odlomek nagrobnika je inventariziran v zbirki Mestnega muzeja pod št. 510:LJU;0061375.

Ljubljana, odlomek nagrobnika s Celovške ceste 41 (foto: Matevž Paternoster, MGML)

79 Špela Govže, Klavdij Zalar

EŠD: 330

Naselje: Ljubljana

Občina: Ljubljana

Ime: Ljubljana – Arhiv Slovenije

Naslov: Zvezdarska ulica 1

Področje: R

Obdobje: druga polovica 18. stoletja, 1773–1777, prva četrtina 19. stoletja

Poznobaročna palača Arhiva Slovenija je bila sezidana po načrtih Gabriela Gruberja in je zato imenovana tudi Gruberjeva palača. Fasada, dekorirana v kitastem slogu, je bila v 19. stoletju podaljšana za tri osi. V notranjosti so bogato stopnišče, štukature in kapela s poslikavami, štukmarmorjem ter pozlato. V letu 2014 je ZVKDS, Restavratorski center, izvajal v Arhivu Slovenije sondiranje stenskih poslikav (Oddelek za stenske slike) ter konservatorsko-restavratorske posege na dveh apsidalnih nišah iz štukmarmorja (Oddelek za kamen in štukaturo) v ovalni dvorani v prvem nadstropju Arhiva Slovenije in konservatorsko-restavratorske posege na štukaturah na hodniku pred dvorano, ki jih je v celoti prevzel zunanji sodelavec konservator-restavrator Klavdij Zalar z ekipo. V steni ovalne dvorane v prvem nadstropju Arhiva Slovenije sta dve apsidalni niši, obloženi s štukmarmorjem, ki sta bili v slabem stanju. Veliko je bilo razpok, na površini so bile vidne obloge, temne srage, madeži raznih barv in globoke raze ter druge mehanske poškodbe, zlasti manjši odlomi in odkruški na robovih. Trdovratne obloge so bile prisotne zlasti v spodnjem predelu in ob razpokah. V obeh nišah sta bili tudi starejši plombi, ki smo ju ohranili, saj sta izvedeni korektno, čeprav malenkostno odstopata v barvnem tonu. Izvedli smo sonde čiščenja z različnimi topili, geli in mehanskimi postopki. Obe niši smo prebrusili z brusnimi in vodobrusnimi papirji različnih granulacij, od grobih do najbolj finih. Vsa votla mesta smo lokalno injektirali z apneno injektirno maso, razpoke in druge poškodbe pa smo dopolnili v ustrezni mavčni masi z dodatkom klejne vode, apna in ustreznih pigmentov. Površino štukmarmorja smo polirali do sijaja z mešanico čebeljega in carnauba voska.

Predsoba drugega nadstropja je bila restavrirana v preteklih letih, v letu 2014 pa se je restavrirala še predsoba v prvem nadstropju. Prostor je bil pred posegom sicer urejen, vendar je bilo štukaturno okrasje na debelo prepleskano. S tem sta bili izgubljeni jasnost in ostrina modelacije okrasja. Na stenah so bile tanjše razpoke, beleži pa so bili umazani. Večjih poškodb pred konservatorsko-restavratorskim posegom ni bilo videti. Prostor je bil poslikan v kombinaciji zelenega in oker tona na stenah ter belega tona na stropu in štukaturnem okrasju.

Najprej so bili izdelani poskusi za določitev najprimernejšega načina odstranjevanja recentnih plasti. Ker je bil sloj pod akrilnim beležem močno topen v vodi, se je kot najhitrejši in najprimernejši izbral način mehanskega odstranjevanja s krtačkami, spužvami in skalpeli ob predhodni omočitvi

z vodo. Na ta način so bili odstranjeni recentni beleži na štukaturnem okrasju ter na vseh površinah sten in stropa. Po odstranitvi beležev je bilo razvidno, da sta bili predvsem južna in vzhodna stena v preteklosti že močno popravljena in so ometi že mlajši, vlečeni profili na teh površinah pa so bili izdelani na novo. Ornamentalno štukaturno okrasje je bilo razen manjših poškodb (večinoma razpok in odlomov) v razmeroma dobrem stanju in trdno.

Na južni steni je bilo prvotno verjetno dvoje vrat in je bil prostor simetričen, v preteklosti pa so bila vzhodna vrata zazidana.

Novi ometi so bili lokalno precej prhki in predvsem ob robovih votli. Deloma so bili tudi prevlečeni precej preko originalne površine. Na površinah, kjer je bil recentni omet prhek ali votel, se je odstranil. Razpoke so se nekoliko odprle. Vse poškodbe so se obšile in pokitale z apneno malto. Recentne površine so se nato preplastile s fino apneno malto in zgladile. Na originalnih ometih so bile pokitane le poškodbe. Z apneno malto so se pokitale in domodelirale tudi poškodbe na štukaturnem okrasju.

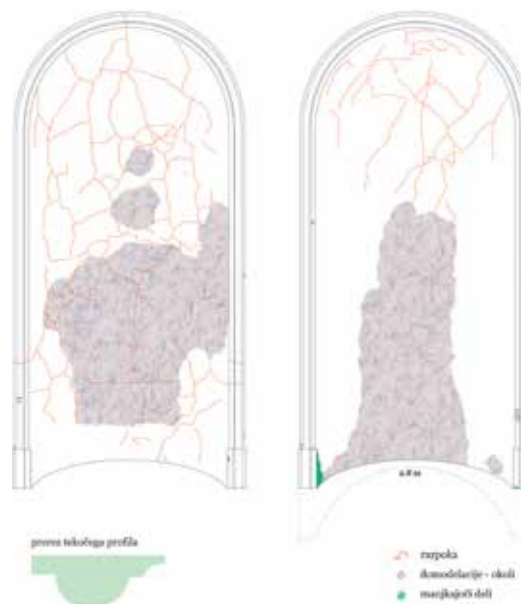
Ob odstranitvi recentnih beležev so se odkrili lokalno ohranjeni originalni beleži, deloma v večjih fragmentih, deloma pa samo v sledih, vendar dovolj za verodostojno barvno rekonstrukcijo. Pokazalo se je, da je zadnja poslikava sicer sledila originalni, vendar ne povsem, saj prvotno v nizu štukaturnega okrasja niso bila tonirana samo zelena polja, ampak tudi ozadja znotraj štukatur, ki so bila oker.

Opleski so bili rekonstruirani z apnenimi beleži in zemeljskimi pigmenti v več tankih slojih. V poljih, kjer so bili originalni beleži bolje ohranjeni, se je originalni oplesk prezentiral in se je samo tonsko dopolnil.

Posegi na štukmarmorju: vodja mag. Špela Govže, sodelovali sta akademski restavratorki Živa Garbas, Saša Stržinar.

Posegi na štukaturah: vodja mag. Klavdij Zalar, sodelovala sta akademska slikarja Julijana Božič in David Istvan.

Nadzor je izvajal odgovorni konservator dr. Uroš Lubej, ZVKDS, OE Ljubljana.

Ljubljana, Arhiv Slovenije, grafični prikaz poškodb na apsidalnih nišah (avtor slike: Jernej Jerman)

Ljubljana, Arhiv Slovenije, niši iz štukmarmorja po končanem konservatorsko-restavratorskem posegu (foto: Š. Govže)

Ljubljana, Arhiv Slovenije, štukature v predsobi pred konservatorsko-restavratorskim posegom (foto: K. Zalar)

Ljubljana, Arhiv Slovenije, štukature v predsobi po končanem konservatorsko-restavratorskem posegu (foto: K. Zalar)

80 Tjaša Pristov

EŠD: 20325

Naselje: Ljubljana

Občina: Ljubljana

Ime: Ljubljana – Gostilna Stari Tišler

Naslov: Kolodvorska ulica 8

Področje: UA

Obdobje: 20. stoletje

V času prenove fasadne lupine je bilo na podlagi sondažnih raziskav ugotovljeno, da so na fasadi hiše na Kolodvorski ulici 8 – Gostilne Stari Tišler v Ljubljani – ohranjeni starejši reklamni napisi z dekorativnimi poslikavami. Ostanki odkritega napisa v smislu: »Stara Tišlerjeva gostilna in prenočišča« so verjetno najstarejši, napis pa je dobro viden na fotografiji iz leta 1935. Bil je v izjemno slabem stanju, kot tudi mlajši poslikavi, odkriti desno od vhodnih vrat. Naslikani doprnski figuri sta verjetno promovirali vino in pivo. Ti dve poslikavi se zaradi močne poškodovanosti, premalo podatkov za verodostojno rekonstrukcijo in pomanjkanja finančnih sredstev žal nista ohranili. Poslikavi sta bili dokumentirani (izdelana je bila prostoročna risba v merilu 1 : 1) in detajlno fotografirani. Odločitvi je botrovalo tudi dejstvo, da sta bili na hiši levo in desno od vhodnih vrat odkriti še dosti bolj zanimivi poslikavi, ki sta verjetno nastali istočasno kot doprnski figuri v medaljonu. Na desni strani vhoda je bil odkrit napis: »Gostilna, Stara Tišlerjeva prenočišča«, v osrednjem polju pa je naslikan prizor starega Tišlerja v delavnici; napis je ob vogalih okrašen z naslikanimi grozdi. Levo od vhoda se napis in dekoracija ponovita, osrednje polje pa je zapolnjeno s tihožitjem. Obe poslikavi sta bili verjetno naslikani z oljnimi barvami. Pod napisom je bilo čutiti še starejši napis, ki pa ga zaradi zlepljenosti s kasnejšo plastjo ni bilo mogoče odkriti, saj bi ga odkrivanje popolnoma uničilo. Glede na stanje poslikave je bil verjetno preslikan in na novo narejen samo napis, osrednja prizora pa sta ostala enaka (ali sta bila samo osvežena). Poslikavi sta bili na določenih mestih močno poškodovani predvsem zaradi posegov, ki so se v preteklosti že izvajali na fasadi (večkratno montiranje napisnih tabel, preboji za napeljavo električnih inštalacij, kasnejše kitanje in več plasti barvnih opleskov). Barvna plast je bila mrežasto razpokana, na mestih je odpadala in se luščila z ometom vred. Po opravljenih sondažnih raziskavah in posameznih poskusih odstranjevanja recentnih plasti so bili mehansko in kemično odstranjeni vsi kasnejši premazi in opleski. Sledilo je fino čiščenje poslikave, ki se je prav tako izvajalo mehansko in kemično s topili. S površine poslikave so bili odstranjeni vsi neprimerni elementi v ometu: recentni kiti, žebliji, razni zidni vložki in nedelujoča električna napeljava. V nadaljevanju so bili v celoti utrjeni vsa barvna površina in oslabljeni nosilni ometi. Posamezna votla območja so bila injektirana z injektirno maso, deli ometa, ki so odstopali, pa so bili obšiti z grobo malto. Vse poškodbe na ometu in barvni plasti so bile pokitane najprej z grobim ter nato še s

finim ometom. Pokitana mesta so bila nivojsko in strukturno prilagojena prvotni površini ter izolirana pred nanosom barve. Sledili sta lokalno retuširanje poškodb na predelih originala in rekonstruiranje manjkajočih predelov barvne

plasti po prvotni podobi. Ob koncu posega so bili obdelani in pobarvani tudi stiki poslikave s fasadno lupino hiše. Vsi postopki so bili fotodokumentirani in arhivirani, izdelano je bilo tudi poročilo o opravljenih posegih.

Ljubljana, Kolodvorska ulica 8 – Gostilna Stari Tišler, odkrita poslikava levo od vhodnih vrat s prizorom Tišlerja v delavnici med kitanjem poškodb (foto: T. Pristov, 2012)

Ljubljana, Kolodvorska ulica 8 – Gostilna Stari Tišler, odkrita poslikava desno od vhodnih vrat z napisom in tihožitjem, stanje med odkrivanjem (foto: T. Pristov, 2012)

Ljubljana, Kolodvorska ulica 8 – Gostilna Stari Tišler, poslikavi po končanih konservatorsko-restavratorskih posegih (foto: T. Pristov, 2012)

---

81 Ljubiša Milič

EŠD: 340

Naselje: **Ljubljana**

Občina: Ljubljana

Ime: **Ljubljana – grad**

Področje: R

Obdobje: sredina 18. stoletja

Na povabilo Mestne občine Ljubljana je bil oktobra 2013 opravljen komisijski ogled poslikav v Jurijevi kapeli na Ljubljanskem gradu (Mestna občina Ljubljana, Javni zavod Ljubljanski Grad in Zavod za varstvo kulturne dediščine, Restavratorski center). Ugotovili smo, da je heraldična poslikava v veliki meri poškodovana in da je treba izvesti potrebna (dogovorjena) restavratorska dela v najkrajšem možnem času.

Po postavitvi primernih odrov je restavratorska ekipa pričela delati v začetku novembra 2013. Slabo stanje poslikav je posledica poškodovanega dela ostrešja, zaradi katerega se je dlje časa v stenah in zidovju nabirala vlaga. Zaradi vlage je prišlo do podmehurjenja in odstopanja originalnega poslikanega ometa. Voda, ki je prehajala iz notranjosti ostenja, je pri izhlapevanju na površino odlagala soli, ponekod v plasti debeline celo do 2 cm.

Po odstranitvi umazanije in prahu sta sledili odstranjevanje soli s pripravljenimi kemijskimi mešanici in čiščenje kritičnih mest. Sledilo je nanašanje primerno pripravljene utrjevalca za osvežitev in utrditev barvne plasti. Nadaljevali smo z obšivanjem kritičnih mest; s primerno apneno maso smo zapolnili večje poškodovane predele. Zaradi postopka injektiranja je bilo treba obšiti in zakitati večje in manjše poškodovane predele, kjer je poslikana površina odstopala od podlage. Kritične dele odstopajočih površin ometov pod zaključno borduro smo odstranili ter s pomočjo zidarjev nanесли nove primerne sanirne omete, jih zalikali v stilu gotike in tonsko izenačili. Tanjše in plitveje poškodbe smo zakitali z grobim in finim ometom v nivo. Sledili so tonsko podlaganje, barvno povezovanje originala s tehniko črtkanja in barvna rekonstrukcija manjkajočih delov na podlagi ohranjenih akvarelnih skic gradbenika Adalberta Stradala po originalni poslikavi, ki jih hrani grafični kabinet Narodnega muzeja v Ljubljani. Na željo odgovorne konservatorke Irene Kopač Vesel smo mehansko odstranili umazanijo z lesenih okenskih polic, tonirali omet pod okenskimi odprtini v prezbiteriju in zakitali poškodbe v spodnjem delu notranjega ostenja ladje v kapeli. Dela so se izvajala pod okriljem Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Restavratorskega centra, vodil jih je mag. Ljubiša Milič, akad. slikar, konservatorsko-restavratorski svetovalec.

Ljubljana, grad, pogled na poslikave v kapeli pred posegi in po njih (foto: Valentin Benedik, Ljubiša Milič)

---

82 Tjaša Pristov

EŠD: 5916

Naselje: **Ljubljana**

Občina: Ljubljana

Ime: **Ljubljana – hiša Trubarjeva ulica 7**

Naslov: Trubarjeva ulica 7

Področje: UA

Obdobje: sredina 18. stoletja

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Ljubljana, je že dalj časa ugotavljal, da je bila delno vidna stenska poslikava na objektu Trubarjeva ulica 7 močno ogrožena, zato je v letu 2013 Mestni občini Ljubljana podal predlog o nujni sanaciji. Mestna občina Ljubljana je pokazala pozitiven odnos do ohranjanja in prezentacije kulturne dediščine in podprla urgentne konservatorsko-restavratorske posege na stenski poslikavi.

Konservatorsko-restavratorski posegi so se s sondažnimi raziskavami pričeli izvajati šele v začetku decembra 2013, rezultat pa je bilo odkritje nove poslikave na zunanjsčini – južni fasadni steni med oknoma nad arkadami hiše. Poslikava, ki jo obdaja rahlo profiliran vlit betonski okvir, je bila pred pričetkom del prekrita z več plastmi različnih barvnih opleskov in tanke plasti ometa. Po odstranitvi vseh kasnejših nanosov je postalo jasno, da gre za kvalitetno poslikavo z motivom Marije, angelov, sv. Florjana in sv. Frančiška Ksaverja. Pri njeni ikonografski opredelitvi in časovni umestitvi je sodeloval dr. Ferdinand Šerbelj. Poslikavo je umestil v čas baroka – sredino 18. stoletja (okoli leta 1750). V zgornjem delu poslikave je v ovalnem medaljonu naslikana Marija Priporočnica. Milostno podobo nosita dva angela, nad medaljonom pa sta naslikana še dva manjša angela. V osrednjem delu poslikave sta naslikana dva svetnika. Na levi strani je naslikan sv. Frančišek Ksaver v rjavem misijonarskem oblačilu, na desni strani pa je naslikan še en priljubljen svetnik, sv. Florjan. Dr. Ferdinand Šerbelj je označil odkrito poslikavo za izjemno kvaliteten izdelek, vprašanje o avtorstvu pa ostaja še nedorečeno in odprto za razpravo.

Odkrita poslikava je bila resnično v izredno slabem stanju. Veliko prvotnega ometa je s poslikavo vred že odpadlo, poleg raznih odrgnin, izpranosti, razpokanosti in krhkosti sta bili prisotni tudi luščenje ometa in prašenje barvne plasti. Zaradi izjemno kvalitetne in redke poslikave je bilo treba zelo previdno izbrati ustrezne materiale za obdelavo poslikave, vsi konservatorsko-restavratorski posegi pa so bili opravljeni v skladu z navodili odgovornega konservatorja ZVKDS, OE Ljubljana, in navodili ZVKDS, Restavratorskega centra.

Kljub slabim vremenskim pogojem so bili vsi materiali, uporabljeni pri konservatorsko-restavratorskih posegih (kitanje, injektiranje, utrjevanje ometa in barvne plasti ter retuširanje), na osnovi apna. Po sestavi so popolnoma kompatibilni z originalnimi sestavinami poslikave, ne sprožajo kvarnih procesov na poslikavi in hkrati dopuščajo

nadaljevanje strokovnih restavratorskih posegov tudi v prihodnosti. Ker pa ni bilo mogoče zagotoviti, da je utrjevalec, uporabljen v dokaj nizkih temperaturah zraka in ob visoki vlažnosti zraka, enako učinkovit kot v optimalnih pogojih, je bilo sklenjeno, da se poslikava čez zimo dodatno zaščiti s pleksisteklom. Pleksisteklo je bilo nameščeno po obliki okvirja na določeni distanci od poslikave, s čimer se je zagotovila zračnost, hkrati pa se je preprečila možnost dodatnega poškodovanja poslikave. Umestitev pleksistekla naj bi bila zgolj začasen ukrep in naj bi se ga ob priliki odstranilo in hkrati preverilo stabilnost barvne plasti.

Na nov omet je bil nanesen nevtralni ton, ki je nemoteč za poslikavo in okolico, zakitana mesta so bila retuširana s pigmenti in apnenim vezivom. Retuširan je bil pokitan stik poslikave z dekorativnim ometom. Ker je poslikava preslabo ohranjena, se manjkajoči deli niso rekonstruirali, retuširana so bila samo manjša območja barvnih ploskev, kjer ni bilo dvoma o poteku tonov.

Za nadaljnjo obravnavo stenske poslikave bo sklicana strokovna komisija, ki bo odločala o smiselnosti snetja poslikave in njeni končni prezentaciji.

Ljubljana, hiša Trubarjeva ulica 7, detajl odkrite poslikave, sv. Florjan (foto: T. Pristov, 2013)

Ljubljana, hiša Trubarjeva ulica 7, detajl odkrite poslikave, sv. Frančišek Ksaver (foto: T. Pristov, 2013)

Ljubljana, hiša Trubarjeva ulica 7, stenska poslikava po končanih konservatorsko-restavratorskih posegih (foto: T. Pristov, 2013)

83 Irena Vesel

EŠD: 22886

Naselje: **Ljubljana**

Občina: Ljubljana

Ime: **Ljubljana – parkovna ureditev grajske planote**

Področje: UR.KR.

Obdobje: druga četrtina 20. stoletja, 1933–1939

PLEČNIKOVE ŠANCE NA LJUBLJANSKEM GRADU

Najmlajše obzidje iz druge polovice 16. stoletja je obzidje na slemenu pod grajskim drevoredom, ki je potekalo od stolpa A na gradu do stolpa Padav (kasnejših Šanc). Teren arheološko še ni raziskan, zato je verjetno, da so v njem vzdolž drevoreda še vedno ohranjeni temelji, kar velja tudi za veliki stolp na Plečnikovem rondoju na Šancah. Za natančno opredelitev posameznih delov so nam lahko v pomoč geodetsko kartirani podatki iz načrtov iz 17. stoletja in iz francisejskega katastra. Kot večina stolpov je bil tudi stolp pred Šancami deželni smodnišnični stolp. Leta 1856 je bila na tem mestu ali tik

ob njem postavljena smodnišnica. Stolp znotraj Šanc je bil veliki meščanski stražni stolp. Na načrtu iz leta 1709 so razvidne Šance z bastijo. Na Valvazorjevi veduti iz leta 1660 sta natančno prikazana oblikovanje stolpa in povezanost z obema bastijama obstoječih Šanc. Lokacijsko je veliki stolp naslednik stolpa Padav, ki se kot deželnoknežji stolp omenja že konec 15. stoletja.

Danes o srednjeveški trdnjavi na gradu pričajo le še ostanki temeljnega zidovja in Šance.

Novozasajeni kostanjev drevored se je v začetku 20. stoletja raztegnil vse do smodnišnice in velike ruševinske gmote na Šancah, kjer je bil še vedno viden ostanek meščanskega stolpa.

Po vojni so se pod Plečnikovim vodstvom ali njegovim usmerjanjem na gradu lotili obsežnejših posegov predvsem na Šancah. Plečnikovo ureditev Šanc moramo razumeti kot predstavitev ruševinske gmote v smislu spomenika zgodovini. Šance so urejene za mestne potrebe, saj se grajska promenada iz smeri drevoreda nadaljuje in zaključuje.

Plečnikovi načrti so bili za takratni mestni magistrat preveliki in nikoli ni bilo dovolj denarja, da bi uresničili katerokoli od njegovih zamisli. Vendarle pa je Plečnik z rabo skromnih materialov, elementov in ureditvijo dostopnih poti nad celo Ljubljano dal grajski okolici svoj pečat.

V začetku tridesetih let prejšnjega stoletja je magistrat zaupal Plečniku ureditev stavbne gmote na Šancah. Do uresničitve načrta je prišlo leta 1934, izpeljali so ga z javnimi deli, ki so jih izplačali iz tako imenovanega bednostnega fonda. Plečnik je trdno enolično gmoto zrahljal tako, da je odstranil fasadni kamniti zidani del zidu, jo predril z arkadami in okni in ji dodal nove prostorske osi. Z različnimi nivojskimi terasami, ki jih povezujejo stopnice, je ustvaril nova razgledišča in na svoj način obzidju vrnil srednjeveški značaj obhodnosti. Kljub uporabi cenениh gradbenih elementov (kanalizacijske cevi za ograjo, vložki rdeče opeke in izcednice, betonski kvadri za stopnice, kamniti oporni loki ob bastiji in preprosti železni profili) se pri obnovi gradbene substance kaže Plečnikova sposobnost preoblikovanja zgodovinskega spomenika. Plečnik je s skromnimi sredstvi ustvaril promenado po nekdanjem utrdbenem obzidju. Z njegovo ureditvijo pa so Šance izgubile velik vertikalni poudarek, ki ga je oblikoval nekdanji stolp Padav. Plečnikova zasnova Šanc iz leta 1934 ta poudarek izraža z visoko vertikalno plastiko, ki pa ni bila realizirana. Na njenem mestu je sedaj radijska antena.

Prvo utrjevanje zidanega dela Šanc je potekalo v sedemdesetih letih, drugo utrjevanje in večji posegi na stopnicah in ograjah pa v letih 1999–2000.

Likovna zasnova in podoba Šanc sta odvisni predvsem od vzdrževanja zidov z odstranjevanjem vegetacije, krožno zasajenega drevja (javorjev) in striženja žive meje v rondoju. Improvizirani stopniščni dostopi slabšajo vizualni vtis celote. Za celotno območje grajskega drevoreda in Šanc bi morale veljati načelo, da se za vso opremo prostora (klopi, smetnjaki, luči) uporabljajo Plečnikove rešitve.

Celotno območje parkovne ureditve Šanc je v katastrofalnem stanju. Odpadajo posamezni kamniti deli fasad, odpada opeka, razpadajo kamnite stopnice, odpadajo in pokajo fuge, razpada vezivo, na več mestih so vidne večje razpoke, pokajo kamni, zamašeni so vsi odtoki, nekatere dele je do neprepoznavnosti porasla vegetacija in nekateri deli so nabrekli in deformirani.

Nevzdrževanje fasadnih kamnitih zidov Šanc, ki pozidujejo veliko kamnito gmoto, vremenski vplivi in potresni sunek januarja 2013 so privedli do porušitve dela fasadnega kamnitega zidu, ki podpira severovzhodni del razgledne ploščadi.

Območje razgledne ploščadi, velika kamnita gmota, je s treh strani obzidano s klesanimi kamnitimi bloki in arkadami in je na severovzhodnem delu vpeto v teren. Razgledna ploščad je višinsko zavarovana z ograjo iz betonskih teracco kvadrov z vmesno ograjo iz železnih profilov. Na severovzhodni strani je višina zidu 8,5 m in se postopoma zmanjšuje v strmem naklonu proti pobočju. Na daljši jugozahodni in krajši jugovzhodni strani, kjer višina doseže 11,5 m, so oblikovane arkade z loki v razmiku 5 m. Vmesna poglobljena polja so prezentirana kot fugirana kamnita gmota. Severovzhodni porušeni del zidu je stal tik nad portalom predora pod gradom in je pomenil veliko prometno nevarnost.

Mestna občina Ljubljana, Oddelek za gospodarske dejavnosti in promet, je nemudoma pričel aktivnosti za sanacijo zidov razgledne ploščadi tlorisnih dimenzij 30 x 15 m. Velikost porušenega dela zidu je bila pribl. 3,5 x 4,0 m.

V aprilu 2013 sta firma Ostabi, d. o. o., in odgovorna projektantka Lara Humar, d. i. g., izdelala geotehnični elaborat na podlagi geotehničnih terenskih in laboratorijskih preiskav terena. Podjetje Geokop, d. o. o., je izvedlo dve geomehanski vrtini do globine 10 m. Plasti kamnin se med seboj menjajo, sestavljajo jih umetni nasip skrilav meljevec in glinovec, zaglinjen grušč, na dveh metrih globine je umetni nasip iz zaglinjenega grušča in opeke, na štirih metrih pa so v eni vrtini naleteli na ostanke starejšega zidu in ostanke apnenega ometa, na šestih metrih na zaglinjen grušč in na desetih metrih na meljevec in glinovec. Med vrtnanjem so v eni od vrtin zaznali tudi prisotnost vode. Glede na sestavo zemljine lahko predvidevamo, da navedeno predstavlja nivo nekdanje utrdbe tega območja pred Plečnikom. Pregledano je bilo tudi stanje obstoječih podpornih zidov razgledne ploščadi. Poleg porušitve so bile ugotovljene tudi večje deformacije in razpoke (razmikanje kamnov in bočenje stebrov arkad) po celotni višini zidu. Navedeno stanje je ogrozilo stanje objekta. Obstoječe odprtine za izcejanje vode so bile zaraščene in tako je bilo onemogočeno odvajanje vode. Pri sondiranju temeljev niso bile ugotovljene nobene posebnosti, zato smo ocenili, da so zidovi temeljeni na kompaktni podlagi. Ugotovljeno je bilo, da so deformacije in razpoke posledica povečanih pritiskov v zaledju in neustreznega odvajanja vode iz zidov, zato se je bilo treba sanacije celotnega dela razgledne ploščadi lotiti v najkrajšem času. Za stabiliziranje materiala sta bili predlagani dve rešitvi.

Odločili smo se za izvedbo s piloti po notranjem obodu razgledne ploščadi, saj ta poseg ni imel vpliva na zunanji videz zidov. Za kontrolo morebitnega premikanja je bil na severozahodni strani v vrtino vgrajen inklinometer, s katerim se spremljajo premiki.

Na podlagi geotehničnih raziskav je firma Ostabi, d. o. o., v maju 2013 izdelala predlog sanacije kamnite pozidave in septembra 2013 načrt gradbenih konstrukcij podpornih zidov. Projekt ureditve začasne dostopne poti do gradbišča je izdelala firma Tegainvest, d. o. o.

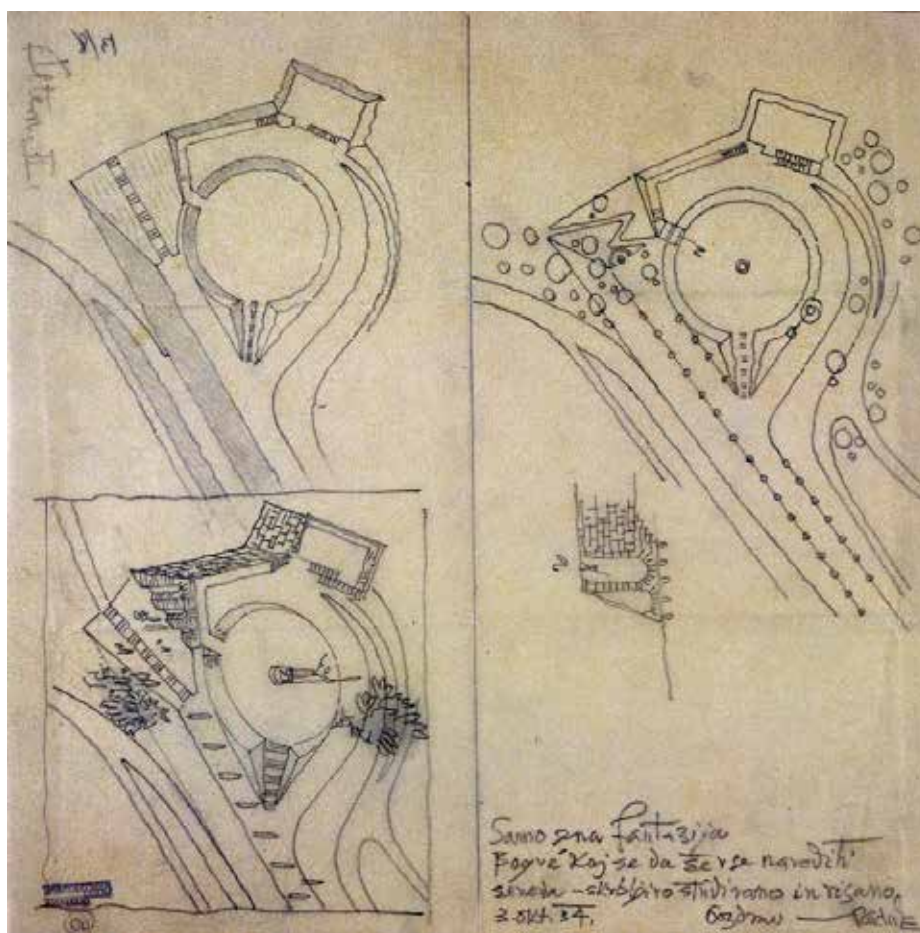
Začasna dostopna pot do gradbišča je bila predvidena po grajskem drevoredu. Na trasi dostopne poti so bile odstranjene posamezne veje zaradi dostopa mehanizacije. Urejena je bila klančina za dostop mehanizacije na razgledno ploščad. Na celotni trasi je bilo treba koreninski sistem zaščititi z ločilnim geosintetikom, ojačanim z nateznimi vlakni, in z utrjenim tamponskim drobljencem v debelini 20 cm. Odstraniti je bil treba tudi humus in več klopi.

Po končanih delih je bila začasna zapora odstranjena in brežina je bila sanirana v prvotno stanje in ponovno ozelenjena.

Pred pričetkom del je firma Grangeo, d. o. o., izvedla terestično lasersko skeniranje obstoječega stanja zidov dela Šanc. V kritične razpoke zidu so bila pritrjena stekla, zaradi kontrole premikov. Sireno je bilo treba prestaviti na primernejšo lokacijo. Pri vseh posegih v zemljino je bil zagotovljen arheološki nadzor.

Sanacija s pilotno steno na notranjem obodu obstoječega podpornega zidu in sanacija kamnitih zidov (čiščenje zidu, sanacija fug in razpok, injektiranje, sidranje nestabilnih kamnov ...) sta potekali od začetka maja do sredine avgusta

Ljubljana, parkovna ureditev grajske planote, Plečnikov načrt iz leta 1934 (načrt: arhiv ZVKDS)

Ljubljana, ureditev območja Šanc z javnimi deli leta 1934 (hrani Slovenski etnografski muzej)

Ljubljana, parkovna ureditev grajske planote, stanje januar 2012 (foto: I. Vesel)

Ljubljana, parkovna ureditev grajske planote, saniran porušen del zidu, 2014 (foto: I. Vesel)

2014. Vsa zemeljska gradbena dela je izvajala firma GEOKOP, d. o. o., vsa zidarska kamnita dela pa APUS, d. o. o. Potek del se je prilagajal razmeram na terenu. Izvedba pilotov se je morala zaradi porušenega dela zidu pričeti na nasprotni vzhodni strani. Zaradi preprečitve vibracij so vgradnjo pilotov izvajali z rotacijsko metodo v izmeničnem vrstnem redu. V porušeni del zidu se je vgradila armaturna mreža in po arhivski fotodokumentaciji pred porušitvijo se je izvedla pozidava z obstoječimi in nekaj novimi kamni iz kamnoloma Podpečan. Medtem se je zid zavaroval z jeklenimi vezmi in saniral se je porušeni del zidu. Tik za obstoječimi podpornimi zidovi se je izvedla pilotna stena dolžine 42,6 m, ki jo sestavlja 29 pilotov premera 80 cm in dolžine 11,0 do 13,80 m. Piloti so vpeti v hribinsko osnovo, na vrhu pa so vpeti v armiranobetonsko vezno gredo. Vzdolžni stik med armiranobetonsko gredo in obstoječim zidom se je izvedel z lokalno izravnavo površine na obstoječem zidu s cementno malto. Med gredo in zid se je vgradila tudi trda penasta plošča. Sanacija kamnitega zidu je potekala po delih, sproti s stabilizacijo zaledne plotne stene. Dela so potekala po vertikalnih pasovih po vrstnem redu: čiščenje vegetacije in čiščenje zidu z vodnim curkom, sanacija obstoječih odprtih za izlivanje vode, sanacija fug, sidranje nestabilnih kamnov v zaledni zid, sistematično injektiranje kamnitega zidu od spodaj navzgor s cementno injekcijsko maso z dodatkom za

nabrekanje in končno čiščenje zidu z vodnim curkom. Za vse vidne obdelave fug, vrtin za sidra, sanacije razpok kamnov je izvajalec predhodno pripravil vzorce. Po potrditvi vzorcev z izborom najprimernejših materialov in načinov obdelave je bil dosežen videz, ki je čim bolj podoben prvotnemu. Fuge so ročno očiščene, poglobljene in oprane z vodnim curkom. Novo fugiranje se je izvajalo s cementno malto z agregatom 0,4 mm. Fuge niso smele biti pravilno oblikovane in niso smele segati preko površine kamnov. Pred strditvijo so bile pokrtačene z žičnato krtačo. Razpoke v kamnih so se sanirale s predhodnim čiščenjem in zapolnitvijo s cementnim mlekom v barvi kamna. Veliko količino nestabilnih kamnov je bilo treba sidrati v zaledni zid. Vrtanje v kamen je bilo v začetni globini 10 cm izvedeno s kronskim vrtanjem premera 14 mm, globlje pa s klasičnim svedrom globine do 100 cm. V vrtino so vstavili sidrno armaturo, vrtino pa zainjektirali. Vidni del vrtine so zapolnili s posebej pripravljeno cementno zmesjo z dodatkom za barvo, podobno barvi kamnov, površino pa grobo obdelali. Sidranih je bilo več kot 350 kamnitih blokov. Za površinsko vodo, ki bo dotekala v zaledje armiranobetonske grede, je bila izvedena drenaža s procentom padca proti severozahodnemu robu pilotne stene in je speljana preko izcednice na sprednjo stran zidu. V obstoječe odprtine so se vstavile sive izcednice premera 8 cm v naklonu 2 % in

Ljubljana, parkovna ureditev grajske planote, razpoke arkad in zaraščenost z vegetacijo, 2014 (foto: I. Vesel)

se končale 15 cm pred zunanjim robom zidu. Preostanek odprtine okoli cevi se je zapolnil s kamenjem in minimalnim vezivom. Med oboki se je uredilo 24 dodatnih izcednic za vodo premera 8 cm. Lokacije so bile določene na mestu samem glede na videne izlive vode. Vrtine premera 10 cm so se izvedle v naklonu 5–10 %, v dolžini 1,5 m.

Po končanih delih je bilo treba okolico povrniti v prvotno stanje. Izvedla sta se meritev inklinometra in terestično lasersko skeniranje površine po izvedenih delih. Pri vseh delih je bil zagotovljen nadzor: gradbeni (EVRO TEHNIK, Niko Burazer), konservatorski (ZVKDS, OE LJUBLJANA, Irena Vesel), geotehnični in projektantski (STABI, d. o. o., Lara Humar), pri izkopih pa arheološki (MML, Martin Horvat). Izvajala sta se monitoring in stalna kontrola vgrajenih materialov. Z vidika varnosti ljudi in ohranitve pomembnega Plečnikovega kulturnega spomenika bi bilo nadaljnje propadanje ostalega dela Šanc nedopustno. Poskrbeti je treba za nadaljevanje sanacije zidov Šanc in neposredne okolice ter za tekoče vzdrževanje obstoječega saniranega dela in preprečitev ponovnega poslabšanja razmer. Zato je treba zid vsaj enkrat letno temeljito očistiti vegetacije in izcednice.

Ljubljana, parkovna ureditev grajske planote, vgrajevanje armature pilotov, 2014 (foto: I. Vesel)

Ljubljana, parkovna ureditev grajske planote, betoniranje pilotov, 2014 (foto: I. Vesel)

Ljubljana, parkovna ureditev grajske planote, izvedba vezne armiranobetonske grede nad piloti, 1914 (foto: I. Vesel)

Ljubljana, parkovna ureditev grajske planote, izvedba vrtin za dodatne izcednice, 2014 (foto: I. Vesel)

Ljubljana, parkovna ureditev grajske planote, podporni zidovi po sanaciji, 2014 (foto: I. Vesel)

---

84 Gašper Rutar

EŠD: 29938

Naselje: **Ljubljana**

Občina: Ljubljana

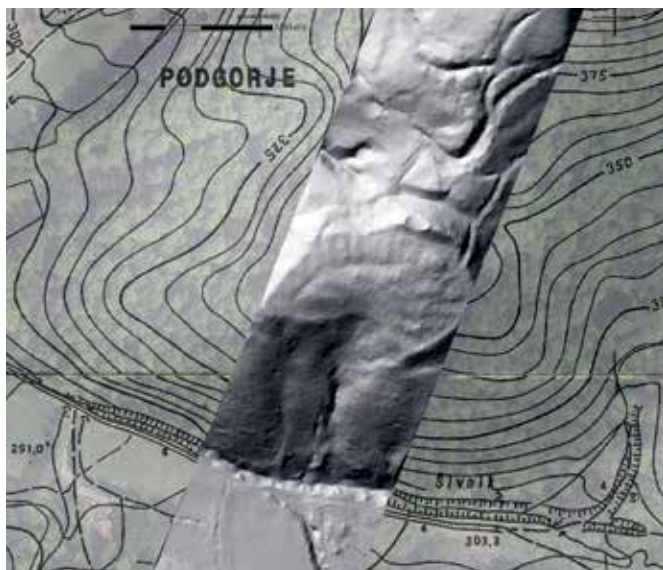
Ime: **Ljubljana – utrjena naselbina pod Breznikom**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina?, pozna rimska doba?

Na jugozahodnem pobočju Breznika, tik nad strmo grapo potoka Šivnika (parc. št. 3425, 3426, 3427, 3428, vse k. o. Kašelj) so bili v okviru ocene arheološkega potenciala območja DPN za rekonstrukcijo daljnovoda 2 x 400 kV Divača–Beričevo odkriti ostanki utrjene naselbine. Na severni strani v smeri grebena je naselbina zavarovana z visokim nasipom (10 m proti dnu jarka in 5 m proti notranjosti), jarkom (globine 5 m) in najverjetneje še enim manjšim nasipom in jarkom, medtem ko jo na vzhodni, zahodni in južni strani varujejo strma pobočja, še dodatno poudarjena s terasiranjem. Nasip in strma pobočja zamejujejo notranjost dimenzij 110 x 100 m z vrhnjim platojem na severu in več pravilno razporejenimi terasami na jugovzhodni in severozahodni strani. Najbolje so na terenu vidne na zahodni strani, ki leži v gozdu. Tu je mogoče ločiti vsaj 8 zaporednih teras. Danes sta vidna dva dostopa v naselbino, oba z lažje dostopne severne strani. Prva pot poteka po jugozahodnem pobočju in se izogne najvišjemu delu nasipa. Druga, ki je v uporabi tudi danes, pa v naselbino pripelje na najvišji severovzhodni strani naravnost do najvišjega in največjega platoja. Ta ima v sredini tudi pravokotno strukturo (nasutje) dimenzij 15 x 13 m. Znotraj naselbine danes že stojita dva stebra obstoječih daljnovodov.

Ljubljana, utrjena naselbina pod Breznikom na lidarskem posnetku. Posnetek zaradi snemanja v visoki vegetaciji ni optimalne kvalitete, kljub temu pa je mogoče razločiti tudi obrise posameznih teras znotraj naselbine (izvedba: G. Rutar).

---

85 Irena Vesel

EŠD: 18578

Naselje: **Ljubljana**

Občina: Ljubljana

Ime: **Ljubljana – vila Svetčeva ulica 4**

Naslov: Svetčeva ulica 4

Področje: A

Obdobje: prva četrtina 20. stoletja

Vila Svetčeva ulica 4 v Ljubljani stoji v Rožni dolini na območju po potresu regulirane predmestne četrti ob vznožju Rožnika, ki je bila v različnih obdobjih od konca 19. stoletja pozidana pretežno z meščanskimi vilami v vrtovih v značilnem zazidalnem sistemu vilskih četrti.

Enonadstropna vila z vrtom je bila zgrajena v prvi četrtini 20. stoletja. Bogato oblikovane fasade tvorijo visokoprtilični poudarjen vhod z oblikovanim nadstreškom in teraso na ulični strani, ki ima bogato oblikovano ograjo in kvalitetno sočasno oblikovano stavbno pohištvo. Dolgo časa je bil objekt nenaseljen in zaradi tega v zelo slabem stanju.

Objekt ima klet, visoko pritličje, prvo nadstropje in mansardo. Velik problem v objektu je predstavljala podtalnica, ki se je dvignila nad tlak kleti in povzročila škodo tudi na zidovih. Voda, vlaga, zaraščenost z zelenjem in dolgotrajno nevezdrževanje objekta so vplivali na stanje gradbenega fonda v celoti in ogrozili statično stabilnost objekta, zaradi katerega je bil objekt v zelo slabem gradbenem stanju. Izdani so bili kulturnovarstveni pogoji za rekonstrukcijo objekta, ki je predvidevala ohranitev pozicije objekta v prostoru, videz fasad z manjšimi korekcijami, ohranitev strehe in odstranitev sekundarnih posegov v arhitekturo. Na dvoriščni strani je bil predviden manjši prizidek s teraso, ki bi povezoval vrt v zaledju. Z obnovo naj bi vili povrnili reprezentančni stanovanjski značaj ter uredili predvrt in vrt.

Dvokapna streha je prekrivala mansardno nadstropje in je bila krita z opečno kritino (zareznik). Ostrešje je bilo sestavljeno iz leg in špirovcev, preko katerih so bile položene lesene letve, prekrite z zarezniki. Na območju kapi je bil napušč rahlo upognjen navzgor. Na južni fasadi je bila streha oblikovana na čop.

Investitorju smo predlagali, naj oblikuje streho po arhivskih podatkih iz leta 1925, vendar se je zaradi izkoriščenosti mansarde odločil, da obdrži obstoječe stanje. Višinskega gabarita ni bilo dopustno spreminjati. Pri prekrivanju strehe je bilo treba uporabiti strešno kritino, ki ustreza originalnim materialom (zareznik, pločevina). Dimniki in drugi strešni arhitekturni, funkcionalni ali okrasni elementi so sestavni del hiše, zato jih je bilo treba varovati v originalni obliki.

Rahel oblikovni dvig strehe v območju napušča naj bi bil ohranjen in prezentiran. Polkrožni fabion na čelnih fasadah se je moral ometati in v vogalih ravno zaključiti. Načeloma je bila dovoljena uporaba strešnih oken v ravnini strehe ali strešnih oken, ki se po obliki, materialu in barvah prilagajajo tradicionalnim oblikam, ki prevladujejo v določenem

Ljubljana, vila Svetčeva ulica 4, zaraščena glavna ulična fasada, september 2005 (foto: I. Vesel)

Ljubljana, vila Svetčeva ulica 4, pogled iz notranjosti na obstoječa okna in vrata na terasi obcestne fasade v pritličju, 2012 (foto: I. Vesel)

Ljubljana, vila Svetčeva ulica 4, rekonstruirana ulična fasada, 2013 (foto: I. Vesel)

Ljubljana, vila Svetčeva ulica 4, pogled iz notranjosti na nova okna in vrata na terasi obcestne fasade v pritličju, 2012 (foto: I. Vesel)

Ljubljana, vila Svetčeva ulica 4, rekonstruirana dvoriščna fasada s prizidkom, 2013 (foto: I. Vesel)

Ljubljana, vila Svetčeva ulica 4, urejen vrt vile z vrtnim paviljonom, 2013 (foto: I. Vesel)

tipu objektov oziroma v določenem zgodovinskem ali geografskem okolju.

Fasade so bile v zelo slabem stanju, omet je odpadal in bile so v celoti poraščene, prepletene s plezalko. Pod odstopajočim ometom so bili vidni sledovi zajedavcev.

Pri podrobnem statičnem pregledu je bilo ugotovljeno, da objekt ni potresno varen in da ne dosega normativov za bivanje. Investitor ga je želel porušiti, vendar smo se odločili, da ga v največji možni meri ohranimo in se lotimo rekonstrukcije.

Porušene so bile streha, stropne konstrukcije in zadnja dvoriščna fasada. Rekonstrukcija objekta naj bi se približala potrebam sodobnega načina bivanja, pri čemer pa sta se morali ohraniti vsaj glavna obcestna in vhodna stranska fasada.

Temelje zunanjih sten, ki niso bile porušene, je bilo treba sanirati skladno s smernicami statične analize. Novi temelji pa so se izdelali kot temeljna plošča. Izdelala se je tudi kvalitetna horizontalna in vertikalna hidroizolacija, izvesti pa je bilo treba tudi drenažo.

Vse nosilne plošče in stropovi so iz armiranega betona. Ostrešje je leseno, sidrano v betonsko konstrukcijo. Streha je replika obstoječe strehe v naklonu, obliki in materialu, saj je krita z opečnim zareznikom opečno rdeče barve.

Objekt je imel plitve temelje, ki so bili dodobra načeti in prepojeni s podtalnico, dvigajočo se do pol metra visoko, etažne konstrukcije, ki so bile sestavljene iz lesenih stropov in nasutja, so prekomerno obtežile temelje, zidovi v kleti so bili prepojeni z vlago, fasadni zidovi pa so bili prepereli. Konstrukcija objekta je bila v zelo slabem stanju. Odločili smo se za rekonstrukcijo objekta.

Pri treh fasadah je bilo treba ohraniti izvorno obliko in členjenost. Odstraniti je bilo treba ves slab omet, ki je odstopal od podlage. Novi ometi so bili izvedeni v debelini in strukturi grobih in finih prvotnih ometov ter s paropropustnimi sanirnimi ometi.

Vse profilirane elemente in dekoracijo v ometu na fasadi je bilo treba obnoviti v izvorni obliki, materialu in barvi v vseh detajlih ali izdelati repliko. Vse okenske in vratne odprtine na fasadi so morale biti zaključene s polkrožno posnetimi vogali. Natančni kulturnovarstveni pogoji za obravnavo ometov ter barvni toni za pleskanje fasade, profilacije in drugih lesenih elementov, oken, polken in vrat so bili podani na podlagi poročila o sondiranju fasade, ki ga je opravila Tjaša Pristov, restavratorka ZVKDS, OE Ljubljana, po potrditvi idejne zasnove in ob potrditvi vzorcev, ki jih je pri posegih izvedel izvajalec na kraju samem.

Obcestna in stranski fasadi so bile rekonstruirane v izvorni obliki z vsemi detajli, medtem ko je bila vrtna fasada minimalno spremenjena zaradi novih potreb. Dopusten je bil manjši prizidek z izhodom na vrt. Okenske odprtine so bile različnih oblik in velikosti. Dvokrilna dvojna okna z zunanjimi polkni so bila v zelo slabem stanju. Okna so bila lesena, bele barve z lesenimi, zelenimi polkni na zunanji strani. Polkrožna okna so bila kasetirana, z notranjimi lesenimi, zložljivimi zatemnitvenimi polkni bele barve. Vhodna vrata so bila profilirana, lesena, rjave barve.

Oblikovan transparentni nadstrešek nad glavnim vhodom se

je ohranil. Izdelan je iz železa in krit z armiranim steklom.

V zasnovi vrta je ohranjeno razmerje pozidanega in nepozidanega prostora. Zelene površine so razširjene od vrta do predvrta ob Svetčevi ulici.

Parcela je morala ohraniti karakter zelene površine z vrtnoarhitekturno zasnovo, značilno za vile. Možna je bila postavitev paviljona ali pergole na vrtni strani.

Vrtna ograja na ulični strani se je ohranila in rekonstruirala.

---

86 Gašper Rutar

EŠD: 29939

Naselje: Logatec

Občina: Logatec

Ime: Logatec – grad Podstrmica

Področje: A

Obdobje: srednji vek

Na ozkem grebenu pri Logatcu (Podstrmica, parc. št. 817, 816/1, 816/4 in 819/1, vse k. o. Gorenji Logatec) nad dolino Veliki dol na jugu in toponimom Strmica na severu so bili v okviru ocene arheološkega potenciala območja DPN za rekonstrukcijo daljnovođa 2 x 400 kV Divača–Beričevno pri terenskem preverjanju lidarskih posnetkov ene od variant daljnovođa odkriti ostanki gradu. Danes sta na vsaki strani vidna predvsem velika jarka, ki varujeta osrednji plato dimenzij 24 x 7 m. Ostanke zidov na površju ni zaznati. Na zahodni strani je mogoče videti še manjši jarek. Pot do gradu je vidna na južnem pobočju. Greben, na katerem leži, je skrit pred pogledi s ceste, vendar je v njeni neposredni bližini. Čez manjšo dolino proti severozahodu poteka v prečni smeri greben z imenom Grad, ki po ustnem izročilu nosi to ime, ker naj bi se tu sprehajala grajska gospoda iz bližnjega, danes obnovljenega gradu Logatec (EŠD 9604). Po svoji legi in strukturi je zelo podoben gradu Sora – Grad nad Drago (EŠD 17233) ter drugim gradovom v okolici Ljubljane iz 12. stoletja, npr. Goričane – arheološko najdišče Stari Grad (EŠD 22863), Želimlje – grad Falkenberg (EŠD 28100), Stari grad na Turjaku idr. (glej Gaspari, A., Nadbath, B., in Nabergoj, T., 2008, Grad na Gradišču nad Drago. Spanheimska utrdba na severozahodni meji gospodstva?, Arheološki vestnik 59, 305–323). Ti skromni ostanki morda predstavljajo predhodnika današnjega gradu Logatec, sezidanega nekje pred letom 1580 (Jakič, I. 1997, Vsi slovenski gradovi, 193). V zgodovinskih virih so logaški vitezi omenjeni v 13. in 14. stoletju (leta 1307 Arnold von Logatsch), Valvasor je tako domneval, da je stari grad Logatec – Loitsch stal na holmcu Tabor nad Gorenjim Logatcem (Jakič, I. 1997, Vsi slovenski gradovi, 193).

---

87 Andrejka Ščukovt

EŠD: 28408

Naselje: Lokvica

Občina: Miren – Kostanjevica

Ime: Lokvica – kal z vodnjakoma

Področje: E

Obdobje: 18., 19. stoletje

Projekt oživljanje vodnjakov in kalov v čezmejnem območju, ki je zaživel v okviru programa LivingFountains, čezmejno sodelovanje Slovenija–Italija 2007–2013, je predvidel ureditev dvaintridesetih vodnjakov in kalov. Poleg Občine Miren –Kostanjevica, nosilke projekta, so sodelovale še šempetrska in novogoriška mestna občina na naši strani meje ter Doberdob, Sovodnje ob Soči in Portomaggiore na italijanski strani.

Do izgradnje vodovoda so imeli Kraševci v zvezi z oskrbo z vodo, ki so jo potrebovali za kuhanje, pitje, pranje, umivanje, napajanje živine, namakanje njiv in gašenje požarov, stalne težave. Za zbiranje vode so gradili vodnjake in uporabljali naravne kotanje, da se je vanje stekala deževnica. Kotanje so z ene ali več strani obzidali, dno pa utrdili z ilovico, ki je postala s teptanjem živine neprepustna. Kali so se na ta način tudi vzdrževali. Po opustitvi živinoreje pa so te naravne kotanje pričele izgubljati svoj prvotni pomen in jih je zaradi nevezdrževanja zarastla vegetacija.

V okviru čezmejnega projekta LivingFountains je Občina Miren – Kostanjevica v letu 2012 sanirala sedem vodnih virov. V Lokvici na Krasu se je sanacija pričela leta 2012 in se zaključila leta 2013. Kal in oba vodnjaka ležijo na severovzhodnem robu vasi in obdelovalnih površin. Kal je z ene strani ograjen s kamnitim zidom. V njegovi neposredni bližini sta dva vodnjaka – lokvi, ki tako kot kal že leta nista bili več v uporabi. Območje je bilo vrsto let nevezdrževano, zaraščeno in zanemarjeno ter je služilo za odlagališče odpadnega materiala. Navkljub vsemu sta oba vodnjaka in kal zbirala vodo, ki ob deževju priteka s pobočja hriba Pečinka. Sanacija vodnjakov se je pričela s čiščenjem vegetacije, nasutja, usedlin in mulja. Sledila je gradnja do okrog metra visokega kamnitega obodnega zida sten pri obeh vodnjakih, saj so bile stene nestabilne in ponekod porušene. Kamniti obod je bil pozidan iz obstoječega materiala, najdenega tudi na dnu vodnjakov. Vrh vodnjaka – venec se je zaključil z ravnimi ploščami. Po končanih delih je sledilo nabijanje sten z ilovico z zunanje strani oboda vodnjaka. Vodnjaku na parc. št. 262/2, k. o. Lokvica, ki ima v originalu stopnice, ki po notranjem obodu vodijo vanj, smo rekonstruirali dvanajst konzolnih stopnic iz obstoječih nastopnih ploskev, ki so bile najdene na dnu vodnjaka.

Sanacijska dela kala so potekala podobno kot pri obeh vodnjakih. Najprej je bilo treba kal z okolico očistiti vegetacije in nasutega materiala, dno pa mulja. Sledila je na zahodni strani pozidava kamnitega zidu po nivoju terena in po višini do poti, ki vodi h kalu. Ker kal ni več v uporabi, smo

se odločili, da na dno položimo bentonitno podlago, to je zmleto vulkansko glino, ki je ujeta med dve plasti tkanine in zagotavlja vododržnost. Območje kala in obeh vodnjakov je bilo nazadnje zatravljeno, zaradi zagotavljanja varnosti pa je bilo treba postaviti ograjo. Dela je opravilo podjetje Inženiring Rupena, ki ga je Občina Miren – Kostanjevica izbrala na javnem natečaju.

Lokvica, stanje vodnjaka pred obnovo, 2012 (foto: A. Ščukovt)

Lokvica, polaganje bentonita na dno kala, 2013 (foto: A. Ščukovt)

Lokvica, kal in oba vodnjaka po obnovi, 2013 (foto: A. Ščukovt)

---

88 Tanja Hohneec

EŠD: 4499

Naselje: **Luče**

Občina: Luče

Ime: **Luče ob Savinji – hiša Luče 40**

Področje: E

Obdobje: 18., 19., 20. stoletje

Juvanova hiša, kulturni spomenik lokalnega pomena (Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje (Uradni list SRS, št. 27/87), sodi med najstarejše hiše na območju Občine Luče, saj jo po času nastanka uvrščamo v 18. stoletje. Odlikuje jo mogočna zasnova s številnimi likovno arhitekturnimi detajli, predvsem pa ohranjena baročna poslikava. Na podlagi arhivskih podatkov ZVKDS, OE Celje, v enak likovni časovni in prostorski okvir Zgornje Savinjske doline uvrščamo še dvorec Lešje v Homcu (EŠD 4468), hišo v Strmcu 2, ki je žal porušena (EŠD 4526), ter v letošnjem letu evidentirano Kovačevo hišo na Ljubnem.

Predvidevali smo, da je bila Juvanova hiša v 19. stoletju nadzidana, v prvi polovici 20. stoletja pa je doživela še nekaj obnovenih posegov, tudi predelavo črne kuhinje, kot je bilo za tisti čas značilno. Prvotno smo domnevali, da je bila hiša morda celo pritlična. Vendar tem ugotovitvam nasprotujejo tako izredna dolžina hiše, katere dograjevanje v kamniti strukturi ni bilo razvidno, kot tudi prilagojenost terasastemu terenu in poslikava šivanih vogalnih robov na fasadi, ki se ne nadaljujejo v nadstropje. Prav tako smo domnevali, da je bil nadstropni del hiše prvotno lesen.

Ob sondiranjih pred obnovo fasade v letu 2013 so se domneve potrdile; pod zadnjo plastjo ometa je bil odkrit zgornji del horizontalnega pasu motiva valovnice v zaobljeni obliki, kar izpričuje, da se je s poslikavo zidani del objekta tudi zaključil. O starejšem pritličnem delu pa priča tudi notranja obdelava prostorov, ki je starejšega izvora in z bogatejšimi detajli, na

Luče ob Savinji, hiša Luče 40 pred obnovo (foto: T. Hohneec, 2010)

primer stavbno pohištvo, baročna oblika stropa in podobno. Tudi širina zidov v nadstropju je ožja od obodnega zidu pritličja; okenske niše in oblika oken z okovjem v nadstropju so mlajšega izvora. Dvokapna streha z delnima čopoma je bila pred obnovo krita z opečnim zareznikom, še pred tem pa s škodlami, kot vse hiše v Lučah.

Za obnovo Juvanove hiše je leta 2004 Zavod za varstvo kulturne dediščine v Celju najprej izdelal konservatorski program, zatem je bila izdelana projektna dokumentacija in pridobljeno je bilo gradbeno dovoljenje. Obnova se je pričela

Luče ob Savinji, hiša Luče 40, horizontalni pas na vzhodni fasadi (foto: T. Hohneec, 2013)

Luče ob Savinji, obnovljena Juvanova hiša Luče 40 (foto: T. Hohneec, 2013)

leta 2006 z delno zamenjavo ostrejša in kritine, v letu 2007 pa s statično sanacijo. Čeprav je bilo sofinanciranje iz državnih virov prekinjeno, lastnikoma to ni vzelo poguma. Nasprotno! Z velikim navdušenjem, predvsem pa s spoštljivim in aktivnim sodelovanjem z našo službo sta Matijovčeva postopoma in s pomočjo domačih mojstrov nadaljevala obnovo. Drobna, filigranska, velikokrat očem skrita, a zelo pomembna dela so tista, ki ločijo klasične gradbene posege na novogradnjah od posegov na kulturnih spomenikih. In teh je v Juvanovi hiši veliko. Celotno pritličje je tako rekoč konservirano: okna, vrata, zidne omarice z izvornim okovjem, v hiši in kamri so bile ponovno položene stare lesene podnice, ki so bile pred tem demontirane, oštevilčene in očiščene. Ponovno je nameščen kamnit tlak v kleti, ki pa ga je lastnik z neustreznim fugiranjem prilagodil osebnemu okusu in nas o delih ni pravočasno obvestil. V vseh pritličnih prostorih so ohranjeni ometi in beleži, pod recentno plastjo so v hiši in kamri skrite dragocene šablonske poslikave, ki bodo počakale na (finančno) ugodnejši čas.

Porušena krušna peč je bila rekonstruirana s starimi pečnicami, tudi staro pohištvo, ki je bilo drugje zavrženo, je v Juvanovi hiši spet našlo svoj prostor (Hohnec, Tanja: Luče ob Savinji – hiša Luče 40, poročilo. V: Varstvo spomenikov 46, Ljubljana 2010, str. 203). V letu 2012 so bili v sodelovanju z višjo konservatoriko Milano Klemen izdani kulturnovarstveni pogoji za ureditev okolice; izdelan je bil popis del ter iz PGD projektne dokumentacije povzeti popisi za obnovo fasade. S tako pripravljeno dokumentacijo so se lastniki prijavili na razpis Ministrstva za kmetijstvo in okolje Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323, ter prejeli sredstva v višini 85 odstotkov, kar znaša 123.428,50 evra. Mimogrede, od 64 prijavljenih projektov na območju OE Celje je bil ta edini potrjen in več kot odlično realiziran.

Obnova fasade je zajemala naslednja dela: pregled stanja fasade s pretrkavanjem, ohranjanje vitalnih delov ter domodeliranje na podlagi apnenih ometov in v kombinaciji z restavratorskimi deli (delno restavriranje valovnice in niše z baročnim motivom trofiguralne deizisne skupine na vzhodni fasadi, delno restavriranje valovnice na severni fasadi v povezavi z rekonstrukcijo vseh ostalih poslikav z apnenimi barvami po navodilih restavratorke Jasne Radšel). Ureditev okolice je zajemala naslednja dela: gradnjo kamnite škarpe iz lokalnega kamna kot videz suhozida (utrditev z notranje strani) in dostopnih kamnitih stopnic na severni in južni strani hiše, izdelavo preproste palične ograje, postavitev svetilke, ureditev povezovalne poti med hišo in središčem vasi – kamnite plošče so položene v zemljo –, zasaditev s pušpanom in drugimi avtohtonimi trajnicami ter ponovno zatravitev.

Lastnika, Bernarda in Jaka Matijovc, sta že na začetku skupnega sodelovanja z zavodom domela, da je obnova hiše preplet ohranjanja in razumevanja kompleksnosti dediščine – tako stavbe in predmetov materialne kulture kot tudi lokalne družbene kulture in različnih obrtnih znanj, ki se morajo prenašati na mlade. Kot konservatoriko me seveda veseli, da je Juvanova hiša v pravih rokah in se vzgoja za dediščino s pozitivnim odnosom prenaša tudi na otroke. Prav tako ima ugoden vpliv na ožjo in širšo okolico, čeprav

obnova še ni v celoti zaključena; potrebna so še finančno obremenjujoča investicijska dela v nadstropju in mansardi z ureditvijo prenočitvenih kapacitet.

Juvanova hiša je tako v letu 2013 s celotno obnovo stavbnega pohištva, ureditvijo okolice in obnovo fasade z delnim restavriranjem baročne poslikave zasijala v novi preobleki. Kraju Luče, ki se je skozi zgodovino ponašal s premožnimi gozdnimi in žagarskimi delavci, posestniki in trgovci, pa – verjamem – vrnila kanček arhitekturnega, likovnega in družbenega ugleda.

Izvajalec del je bilo podjetje Legro, k. d. – Ivan Golob, Solčava, s številnimi domačimi podizvajalci:

kamnite škarpe in poti: Maks Kaker,

izdelava vrtne ograje: Rado Robnik,

obnova stavbnega pohištva in opreme: Vinko Moličnik,

izdelava novega stavbnega pohištva: Lovro Matijovc,

zidarska dela: Stanko Štorgelj,

pleskarska dela: Viktor in Matej Podlesnik,

elektroinstalacijska dela: Jože Mlinar,

ostala instalacijska dela: Ivan Lokan.

Restavratorska dela je opravila Jasna Radšel.

89 Evgen Lazar

EŠD: 29912

Naselje: **Lukavci**

Občina: Križevci

Ime: **Lukavci – arheološko najdišče Gojice**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje

Na območju predvidene rekonstrukcije občinske ceste v vasi Lukavci, na parc. št. 449/4, 449/5, 453/15, 453/29, 453/34, 482/4 in 482/6, vse k. o. Lukavci, so med arheološkim strokovnim nadzorom odkrili sledi arheoloških ostalin. Zaradi tega je odgovorni konservator ZVKDS na območju, velikem približno 550 m², predpisal zaščitno arheološko izkopavanje, ki ga je v treh delovnih dneh izvedla ekipa Centra za preventivno arheologijo. Med arheološkimi izkopavanji smo na obravnavanem območju odkrili in dokumentirali prazgodovinske in rimskodobne ostaline.

Med arheološkimi izkopavanji smo odkrili tri koncentracije slabo ohranjenih arheoloških struktur, ki smo jih lahko po preliminarnem pregledu odkritega drobnega gradiva razvrstili v tri časovna obdobja.

Na skrajnem južnem koncu izkopnega polja smo na majhnem območju odkrili in dokumentirali štiri slabo ohranjene prazgodovinske jame; vse so imele nepravilen zaobljen tloris ter nepravilen in prav tako zaobljen presek. Očitno smo odkrili le dna jam, saj je obravnavano območje še danes intenzivno obdelovano, kar je očitno razlog za slabo ohranjenost prazgodovinskih jam. Prav tako zaradi tega ni ohranjena hodna površina med jamami, iz katere so bile te vkopane. Funkcije jam zaradi njihove uničenosti nismo mogli natančno določiti. V neposredni bližini je bila naplavinska plast SE

027, kar mogoče kaže na to, da je prazgodovinski zaselek stal neposredno ob vodi oz. manjšem potoku. V polnilih jam je bila manjša količina odlomkov prazgodovinske keramike, ki smo jo preliminarno umestili v čas pozne bronaste dobe. Kljub skromni ohranjenosti pa odkrite ostaline kažejo na poselitev območja že v času pozne bronaste dobe.

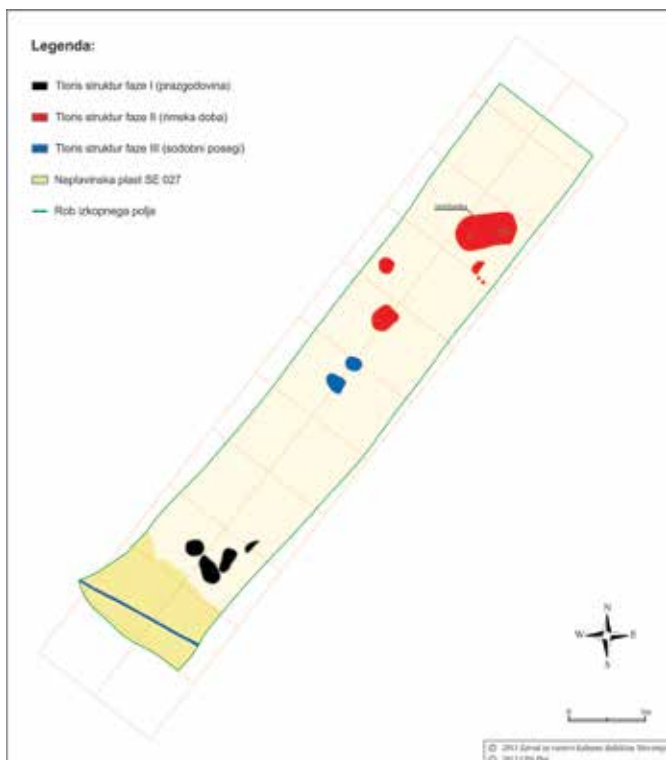
Na severnem koncu izkopnega polja smo dokumentirali večjo rimskodobno zemljanko, tri manjše nepravilne rimskodobne jame in dve manjši stojki, ki sta verjetno nastali v istem času. Očitno je šlo za ostanek bivalnega objekta – zemljanke, okoli katere so bile vkopane tri manjše jame, ki so bile verjetno pomožni objekti bivalnemu objektu. Tako kot za prazgodovinske jame velja tudi za rimskodobne, da so bile zaradi obdelovanja kmetijskih površin zelo slabo ohranjene oz. so bila ohranjena le dna jam. Edino volumen zemljanke, ki je bila očitno vkopana nekoliko globlje, je bil ohranjen v nekoliko večji meri. Znotraj zemljanke smo po odstranitvi polnila odkrili tudi stojko, ki očitno kaže na ostanek lesenega stebra, ki je nosil strešno konstrukcijo. Hodna površina med rimskodobnimi jamami in zemljanko je bila, tako kot med prazgodovinskimi, v preteklosti uničena. V polnilu zemljanke je bila večja količina rimskodobne keramike in veliko polomljenih prodnikov oz. oblic. Kamni le potrjujejo domnevo o bivalnem objektu, saj so vsi polomljeni oz. popokani, kar kaže na to, da so bili uporabljeni. Verjetno so bili uporabljeni za tolčenje ali pa so jih polagali pod kurišča in ob njih, kjer so se ogreli in dlje časa oddajali toploto. Odkrito keramiko smo preliminarno datirali v 4. stoletje. Odkriti rimskodobni zaselek je očitno le eden od mnogih na tem območju, kar potrjujejo mnoga rimskodobna najdišča v neposredni bližini.

Lukavci, arheološko najdišče Gojice, pogled na izkopno polje – pogled proti JZ (foto: D. Kovačič)

Lukavci, arheološko najdišče Gojice, rimskodobna zemljanka (foto: D. Kovačič)

Lukavci, arheološko najdišče Gojice, načrt najdišča (avtor: D. Cvetko)

90 Suzana Vešligaj

EŠD: 25045

Naselje: **Lukavci**

Občina: Križevci

Ime: **Lukavci – domačija Šalamun**

Naslov: Lukavci 28

Področje: E

Obdobje: konec 19. stoletja, 1897

V osrednjem delu gručaste vasi Lukavci, ki se kot Villa Lukauz omenja v otokarskem deželnoknežjem urbarju iz let 1265–1267 v neposredni povezavi s strelskim dvorcem, stoji večji domačijski kompleks. V tlorisu je zasnovan kot domačija v obliki črke L, ki je sestavljena iz visokoprtilične in delno podkletene zidane hiše s sedemosno obcestno fasado, na katero se na dvoriščno stran v obliki črke L navezuje niz gospodarskih poslopij pod isto opečno dvokapnico. Arhitekturni biser celotnega sklopa je stanovanjska hiša

Lukavci, stanovanjska hiša domačije Šalamun pred obnovo (foto: S. Vešligaj, oktober 2011)

Lukavci, stanovanjska hiša domačije Šalamun po obnovi (foto: S. Vešligaj, oktober 2014)

z letnico 1897 na glavnem kamnitem portalu osrednjega stebričastega dvoramnega stranskega stopnišča. Južno pročelje in glavno obcestno fasado krasi preprosta fasadna profilacija, ki ji je mogoče slediti tako v vertikalni kot v horizontalni osi.

Stanovanjska hiša je imela polno stoletje skrbne lastnike. Kljub temu je kapilarna vlaga na glavni fasadi načela omet in tudi samo stebričasto stopnišče. Hiša vse do obnove ni doživela večjih posegov. Spremenjeno je bilo le dvoriščno stopnišče.

Zaradi dotrajanosti fasade, stavbnega pohištva in statično nestabilnega glavnega stopnišča se je lastnik odločil potegovati za sredstva iz javnega razpisa Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323. Z odobritvijo sredstev se je začela obnova zunanjsčine, ki je obsegala obnovo strešne kritine, stavbnega pohištva, fasade s fasadno profilacijo, statično sanacijo stopnišča in delno tlakovanje dvorišča.

Konec oktobra 2012 so se pričele priprave na obnovo. Pred začetkom gradbenih del so bila izvedena sondiranja obstoječih ometov in opleskov stavbnega pohištva, predvsem oken. Temu je sledila zamenjava strešne kritine z novo, prav tako opečnim zareznikom. Med odstranjevanjem obstoječe kritine smo naleteli na veliko presenečenje. Slemenjaki hiše in strešice stebriščnega vhoda so bili glazirani. Glede na dejstvo,

da je bil že ves material za prekrivanje strehe pripravljen in da nas je priganjal rok izvedbe, si nismo mogli privoščiti izdelave glaziranih slemenjakov po vzoru obstoječih.

Tako smo se odločili, da se bodo nepoškodovani prezentirali na strešici stebriščnega vhoda. Pred prekrivanjem strehe je bilo treba na novo pozidati dimnike, ki so bili v dokaj slabem stanju.

Večji poseg je pomenila statična sanacija dela stebričastega stopnišča, ki ga je bilo treba delno porušiti, podbetonirati in rekonstruirati stopnice po vzoru obstoječih. Konec marca 2013 je bilo treba odstraniti del poškodovanih ometov in del fasadne profilacije. Slednja se je rekonstruirala na podlagi predhodno izdelanih šablon. Hkrati so se izvajala zemeljska dela z ureditvijo odvodnjavanja in so potekala usklajevanja v zvezi z izdelavo stavbnega pohištva, predvsem oken. Obstoječe vratnice glavnega portala je bilo treba samo očistiti, obnoviti in zaščititi z ustreznimi premazi za les. Pred obnovo vratnic je bilo treba pokrtačiti kamniti portal, ponekod ga je bilo treba utrditi in restavrirati. Vgradnji oken je sledilo barvanje fasade po predhodno določeni in podani barvni študiji, ki je bila izdelana na podlagi raziskav.

Celotna obnova zunanjsčine je bila uspešno zaključena junija 2013. Vsa obnovitvena dela so potekala v skladu s konservatorsko-restavratorskimi izhodišči. Konservatorski nadzor obnove so vodili odgovorna konservatorica Suzana Vešligaj s sodelavci gradbenikom Brankom Ramšakom in restavratorico Ireno Čuk. K uspešno zaključeni obnovi so veliko prispevali tudi sami izvajalci. Gradbeno-fasaderska dela je izvedlo podjetje Tlakovanje Kralj, Stara gora 8a, Benedikt. Krovna kleparska dela je opravilo podjetje Stavbo kleparstvo, krovstvo in montaža strelovodov, Franc Marajh, s. p., Osek 74a, Sveta Trojica. Izdelava stavbnega pohištva je bila zaupana mizarstvu Branko Sever, s. p., Razkrižje 40, Razkrižje. Obnova stanovanjske hiše domačije Šalamun je bila uspešno izpeljana, kar je mogoče pripisati dobremu sodelovanju strokovnih sodelavcev ZVKDS, OE Maribor, lastnika in vseh izvajalcev. V središču Lukavcev smo tako ohranili dragocen pomnik preteklosti, samemu ambientu pa smo poskušali povrniti pridih časa s konca 19. stoletja, ki je ustvaril ta del stavbne dediščine.

91 Suzana Vešligaj

EŠD: 25047

Naselje: **Lukavci**

Občina: Križevci

Ime: **Lukavci – Krajnčeva hiša**

Naslov: Lukavci 17

Področje: E

Obdobje: začetek 20. stoletja, 1902

V osrednjem delu dokaj raztegnjene gručaste vasi Lukavci, ki se kot Villa Lukauz omenja v otokarskem deželnokežjem urbarju že v letu 1265 in je znana po strelnem dvorcu, stoji veličastna stanovanjska Kranjčeva hiša. Njena arhitekturna

podoba skorajda preglasi sosednje stavbe. S štiristebrastim dvoramnim stranskim stopniščem v osrednji osi sedemosne obcestne fasade je prava reminiscenca washingtonske Bele hiše v malem.

Visokopritlična zidana podkletena stanovanjska hiša se ponaša z značilnim stebriščnim glavnim vhodom, ki ga na čelni strani zapira nizka kovana dekorativna ograja, ter razgibano fasadno profilacijo, ki ji je mogoče slediti na severnem in južnem pročelju ter na glavni obcestni fasadi. Svojestven stavbni poudarek je mogoče pripisati tudi stavbnemu pohištvu, ki se je od časa gradnje stavbe leta 1902 ohranilo vse do danes.

Kranjčeva hiša sicer predstavlja osrednjo komunikacijo v okviru domačije v obliki črke L. Izjemne stavbne kvalitete so bile prepoznane samo za hišo. Zato je bila razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena na območju Občine Križevci (Uradni list RS, št. 97/11).

Hiša je bila pred obnovitvenimi posegi v dokaj dobrem stanju. Kljub temu je bilo mogoče na fasadi in stavbnem pohištvu zaslediti znake dotrajanosti. Tako so se lastniki prijaviли na javni razpis Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323, in pridobili sredstva za sofinanciranje stanovanjske hiše. Predvidena je bila obnova fasade, stavbnega pohištva in kovane ograje, izdelava nove kovane ograje na dvoriščnem stopnišču ter ureditev odvodnjavanja.

Maja 2013 so se pričela obnovitvena dela. V prvi fazi je potekala rekonstrukcija obeh dimnikov, saj sta bila prvotna v takem stanju, da ju je bilo treba na novo pozidati. Temu so sledila manjša kleparska dela z izvedbo minimalnih dimničnih obrob.

Na obeh zatrepih in na timpanonu so se odstranile vse protivetrne pločevinaste obrobe. Tako je bilo mogoče vzpostaviti prvotne zaključke strešin s strešniki, položenimi v malto.

Druga faza je v večji meri obsegala odstranjevanje dela dotrajanih ometov. Predhodno so bile izdelane šablone posameznih profiliranih fasadnih detajlov, kakor tudi sama sondiranje barvnih plasti ometov in opleskov stavbnega pohištva. Tako se je na podlagi izsledkov tovrstnih raziskav pripravila barvna študija fasade in fasadne profilacije ter samega talnega zidca.

Pred zamenjavo stavbnega pohištva (oken) in okenskega okovja je bil najprej predložen vzorec novega, izdelanega po vzoru obstoječega. Kranjčeva hiša je eden izmed primerov, kjer so lastniki soglašali z izdelavo škatlastih dvojnih dvokrilnih oken z delitvijo kril na polja. Med obrtnimi deli je treba omeniti tudi obnovo obstoječe dekorativne kovane ograje glavnega stebriščnega vhoda. Izdelala se je tudi nova stopniščna ograja dvoriščnega vhoda. Kot podlaga je služila ograja glavnega vhoda. Prav tako so se ohranile, očistile in obnovile vratnice glavnega portala.

Barvanje fasade in fasadne členitve je bila zadnja faza obnove Kranjčeve hiše. Temu je sledila še namestitev novih žlebov.

Celotna obnova zunanjščine je bila tako uspešno zaključena oktobra 2013. Vsa navedena dela so potekala v skladu s predhodno izdanimi kulturnovarstvenimi pogoji. Odgovorna konservatorica Suzana Vešligaj je s sodelavci gradbenikom Brankom Ramšakom in restavratorico Ireno Čuk vodila redne

konservatorske nadzore vseh del enkrat tedensko, po potrebi tudi večkrat.

Projekt obnove je potekal brez posebnih zapletov, kar je zasluga dobrega sodelovanja tako investitorjev kot samih izvajalcev. Vsa gradbena dela je izvajalo Zidarstvo Miran Šijanec, s. p., Bolehnečici 29, Sv. Jurij ob Ščavnici. Stavbno pohištvo je izdelalo Mizarstvo Jaušovec, Hrastje Mota 50, Radenci.

Kranjčevi hiši se je z obnovo povrnil tisti blišč, ki ga je bila deležna na začetku svoje zgodbe. Vas Lukavci pa je tako bogatejša za še en arhitekturni pomnik z začetka 20. stoletja.

Lukavci, Kranjčeva hiša pred obnovo (foto: Suzana Vešligaj, januar 2011)

Lukavci, Kranjčeva hiša po obnovi (foto: S. Vešligaj, maj 2015)

---

92 Suzana Vešligaj

EŠD: 25049

Naselje: **Lukavci**

Občina: Križevci

Ime: **Lukavci – Muršičeva hiša**

Naslov: Lukavci 22

Področje: E

Obdobje: prelom iz 19. v 20. stoletje

Vas Lukavci, ki se kot Villa Lukauz omenja že v otokarskem deželnoknežjem urbarju leta 1265, je prava zakladnica podeželske arhitekture iz zadnje četrtine 19. in z začetka 20. stoletja. Tako je mogoče slediti nizu stanovanjskih hiš z bogatimi rustikalnimi obcestnimi fasadami in pročelji. Prava paša za oči so stebričasta vhodna stopnišča v osrednji osi glavnih fasad stanovanjskih hiš, ki se ponašajo z raznimi kamnitimi detajli, poslikavami ... Med dragocene detajle sodijo tudi vratnice glavnih portalov, ki so skorajda prava filigranska stvaritev tedanjih obrtnikov mizarjev.

Med tovrstne arhitekturne stvaritve sodi tudi Muršičeva hiša s preloma iz 19. v 20. stoletje.

Leto 2013 je v gradbeni zgodovini nekaterih stanovanjskih hiš v vasi pomenilo veliko prelomnico. Muršičeva hiša, ki predstavlja dominantno nekdanje domačije v obliki črke L, je bila zaradi prepoznanih arhitekturnih kvalitiet razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena na območju Občine Križevci (Uradni list RS, št. 97/11). Ker je bila potrebna celovita obnova zunanjsčine, so se njeni lastniki odločili potegovati za sredstva na javnem razpisu Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja

Lukavci, Muršičeva hiša pred obnovo (foto: S. Vešligaj, oktober 2008)

Lukavci, Muršičeva hiša po obnovi (foto: S. Vešligaj)

podeželja 2007–2013, ukrep 323. Odobrene subvencije so omogočile strokovno vodene obnovitvene posege. Tako so se lastniki odločili za obnovo ostrešja, zamenjavo strešne kritine opečnega zareznika z novim, zamenjavo celotnega stavbnega pohoštvja z novim, obnovo vratnic glavnega portala, obnovo oz. rekonstrukcijo fasade s fasadno profilacijo, restavriranje kamnitega talnega zidca, obnovo podesta vhodnega sebričastega stopnišča ter izvedbo drenaže.

V začetku marca 2013 se je pričela obnova. Najprej je bilo treba odstraniti vso obstoječo strešno kritino, streho pa na novo podeskati. Vzporedno sta se na novo pozidala oba dimnika. S postavitvijo gradbenih odrov je bilo mogoče izvesti sondiranje ometov in opleskov ohranjenih okenskih podbojev. Omeniti je treba, da so lastniki v okviru zadnje večje obnove vsa okna zamenjali z novimi, drugačnimi od prvotnih. Na pozidanem stopnišču, kjer je bil nekdanji odprt gank, so pred leti vgradili plastična okna. Lastniki so jih bili pripravljene tudi zamenjati z novimi lesenimi. Ker pa vzorca prvotnih oken lastniki niso ohranili, je bilo treba razmišljati o izdelavi novih oken po analogiji. Ker je v vasi cela vrsta stanovanjskih hiš iz približno enakega časovnega obdobja, izdelava novega vzorčnega okna ni bila prevelik zalogaj. Od okenske opreme so se ohranile lamelne naoknice in kovane okenske mreže. Ker so bile naoknice v dokaj slabem stanju, so se po vzoru obstoječih izdelale nove. Prav tako je bilo treba definirati videz oken za okenske odprtine dvoriščnega vhoda. Pred obnovo fasade in fasadne profilacije je izvajalec gradbenih del izdelal šablone, ki so predpogoj za korektno izpeljano rekonstrukcijo vseh detajlov. Aprila 2013 se je pričela vgradnja oken. Temu so sledili zaključki okenskih profiliranih okvirjev.

V okviru obnovitvenih del je bila predvidena tudi sanacija kamnitega talnega zidca. Zaradi platenja kamnitih oblog je bilo treba izvesti suho peskanje z bakreno žlendro, s katero so se očistili umazanija in poškodovane plasti kamna. Temu je sledilo zapolnjevanje fug med kamnitimi ploščami s klasično apneno malto. Da bi se barva fug približala tonu kamna, jih je bilo treba retuširati z mešanico apnenega cveta in glinenega peska.

Zaključek vseh del je pomenila rekonstrukcija betonskih ploščic stopniščnega podesta glavnega stebriščnega vhoda. Na srečo je bilo mogoče ohraniti in uporabiti del prvotnih betonskih ploščic. Nove pa so bile narejene po vzoru obstoječih. Ta del posegov je uspel več kot odlično.

Julija 2013 je bila celotna obnova uspešno zaključena, kar je mogoče pripisati odličnemu sodelovanju strokovnih sodelavcev z ZVKDS, OE Maribor, z izvajalci in lastniki. Vsa gradbena dela je izvedel Gradbeni inženiring Ravenka, d. o. o., Markišavska ulica 14, Murska Sobota. Izdelava in obnova stavbnega pohoštvja je bila zaupana Mizarstvu Ivan Pšajd, s. p., Lesno terenske storitve, Topole 47, Rogaška Slatina. Restavriranje kamnitega talnega zidca in izdelavo manjkajočih betonskih ploščic stopniščnega podesta je več kot odlično izpeljalo Kamnoseštvo IKA-UM iz Zagrada pri Novem mestu.

Konservatorski nadzor del je opravljala ekipa strokovnih sodelavcev pod vodstvom odgovorne konservatorke Suzane Vešligaj, gradbenika Branka Ramšaka in restavratorka Irene Čuk.

Lukavci, podest stebričastega stopnišča Muršičeve hiše pred obnovo (foto: S. Vešligaj, oktober 2008)

Lukavci, podest stebričastega stopnišča Muršičeve hiše (foto: S. Vešligaj, julij 2013)

---

93 Jelka Skalicky

EŠD: 3130

Naselje: **Makole**

Občina: Makole

Ime: **Makole – cerkev sv. Andreja**

Naslov: Makole 42, Makole – trg

Področje: E

Obdobje: 16.–20. stoletje

V letih 2012 in 2013 je Občina Makole sanirala in prenovila hišo Makole 42 za potrebe občinske službe, v letih 2013 in 2014 pa je v okviru projekta Evropskega kmetijskega sklada s sredstvi, pridobljenimi na razpisu Ministrstva za kmetijstvo v okviru izvajanja Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323, obnovila in uredila trg.

Gručasto jedro Makole je v vplivnem območju kulturnega spomenika cerkve sv. Andreja (Odlok o razglasitvi

nepremičnih kulturnih spomenikov lokalnega pomena na območju občine Makole, Uradno glasilo Slovenskih občin 22/2012) in z evidenčno številko EŠD 3130 vpisano v Register nepremične kulturne dediščine.

Makole, večnamenski prostor pred obnovo (foto: Igor Erker, arhiv Občine Makole, 2013)

Naselje leži pod zahodnimi obronki Haloz na desnem bregu reke Dravinje in ob potoku Jelovec. Kraj, ki se prvič omenja leta 1375 in leta 1404 kot vas, je leta 1493 dobil trške pravice. Po tradiciji je Makolam podelil trške pravice Habsburžan Maksimiljan, zato je imel kraj v trškem grbu njegovo sliko. Na nekdanje trško sodstvo spominja pranger v zidu pokopališča. Gručasto jedro sestavljajo pritlične in nadstropne hiše stanovanjskega in javnega značaja, večinoma iz 18., 19. in 20. stoletja. Sredi kraja stoji župna cerkev sv. Andreja z župniščem, na vzpetini nad naseljem pa sredi obzidanega pokopališča cerkvena sv. Lenarta iz 16. stoletja. Pod njo v središču naselja stoji enonadstropna hiša Makole 42, ki je z načrtovano prenovo uspešno obnovljena. Hiša je bila gradbeno v precej slabem stanju. Ometi pritličja objekta, ki je grajeno iz kamna, so bili zaradi vlage močno poškodovani, ponekod tudi povsem dotrajani ali pa neustrežni, ker so jih popravljali in nadomeščali z novimi, cementnimi. Prav tako so bili dotrajani opečno zidovje in ometi nadstropja objekta. Na osnovi sondiranja fasad in raziskav zidovja se je investitor odločil za sanacijo pritličnega dela stavbe ter rekonstrukcijo nadstropja. Tako je bilo kamnito ostenje z oboki pritličja sanirano, nadstropje pa v tlorisnih in višinskih gabaritah, okenskih in vratnih odprtinah ter strehi

Makole, nov, urejen trg (foto: J. Skalicky, 2014)

rekonstruirano. Vse fasadne profilacije je bilo treba izdelati s pomočjo šablon. Navodila za prezentacijo in barvo fasade smo določili na osnovi sondiranja. Strma dvokapna streha je pokrita z opečnim bobrovcem, nameščeni so pocinkani žlebovi v temnejši barvi ter linijski snegobrani v barvi opeke, podstrešna okna, »kukerli«, so rekonstruirani. Nova okna so dvokrilna s prečkami, izdelana iz macesnovega lesa. Vsa zunanja vrata, neustrezna in sekundarna, so nadomestila nova, izvedena na osnovi analogije.

Ureditvena dela so se nadaljevala s sanacijo in obnovo neurejenega prostora v jedru naselja. Novi trg je tlakovan z betonskimi tlakovci in naravnim kamnom ter opremljen z novo razsvetljavo in ustrezno urbano opremo. Poudarek mu dajeta spomenika forme vive. Trg zapirata prenovljena hiša Makole 42, v kateri sta danes občinska uprava in lekarna, ter obnovljena fasada stare telovadnice. S celovito ureditvijo prostora so Makole dobile novo, urejeno podobo in s tem večnamenski prostor – trg.

Makole 42, hiša pred obnovo (foto: J. Skalicky, 2014)

Makole 42, prenovljena hiša, v kateri sta občinska uprava in lekarna (foto: J. Skalicky, 2014)

94 Špela Tomažinčič

EŠD: 10399, 3221

Naselje: **Matke**

Občina: Prebold

Ime: **Matke – prazgodovinska naselbina Hom, Matke – cerkev sv. Marije Magdalene**

Področje: A

Obdobje: Obdobje: prazgodovina, srednji vek, novi vek

V aprilu in maju 2013 so na razglednem hribu Hom nad Matkami v Občini Prebold potekale arheološke raziskave. Izvajalec raziskav je bila MAGELAN Skupina s strokovno ekipo v sestavi Špela Tomažinčič, vodja raziskave, Luka Rozman, univ. dipl. arheol., Dejan Češarek, Tilen Podobnik in Marko Kot. Vzrok za raziskavo je bilo nadaljevanje projekta izgradnje postaje širokopasovnega omrežja elektronskih komunikacij v okviru projekta gradnje, upravljanja in vzdrževanja odprtega širokopasovnega omrežja elektronskih komunikacij v lokalnih skupnostih (GOŠO) na območju belih lis, ki ga je razpisalo Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo v oktobru 2010.

Prisotnost arheoloških depozitov na območju predvidenega posega v prostor je bila potrjena že poleti 2012 z izvedbo predhodnih arheoloških raziskav. Na podlagi pozitivnih rezultatov predhodne raziskave je ZVKDS, OE Celje, izdal Dopolnitev kulturnovarstvenih pogojev za nepremično arheološko kulturno dediščino za kulturni spomenik Matke – prazgodovinska naselbina Hom in za območje kulturnega spomenika Matke – cerkev sv. Marije Magdalene (št. 02-10973/12-12-DB z dne 28. 9. 2012), v kateri sta bili pred pričetkom gradbenih del v okviru projekta postavitve postaje predpisani izvedba arheoloških izkopavanj na območju postavitve postaje širokopasovnega omrežja v velikosti 8,50 x 6 m in na delu elektrovoda v predpisani širini 2 m in dolžini 15 m, ki ne poteka v cestnem telesu, ter izvedba arheološkega dokumentiranja ob gradnji s standardnim dokumentiranjem in vzorčenjem profilov v delu okoli 100 m trase elektrovoda, ki poteka v cestnem telesu, in na 60 m trase elektrovoda, ki poteka po parceli št. 473/0, k. o. Matke.

Arheološka raziskava je omogočila celosten vpogled v sedimentološki in stratigrafski zapis vrhnjega dela pobočij z izjemo severnega in severozahodnega ter sistematično dokumentiranje podpovršinskega zapisa pobočij z vzorčenjem profilov in evidentiranjem reprezentativnega vzorca najdb. Pridobljeni podatki so primarno zanimivi za razumevanje lokalne mreže prazgodovinskih naselbin, o katerih je dostopnih izredno malo podatkov. Prostor, v katerega je umeščen Hom, je arheološko zanimiv predvsem zaradi večjega števila halštatskih gomil, ki so bile evidentirane ob severnem vnožju Homa in očitno pripadajo več naselbinam na severnem obrobju Mrzliškega pogorja, od katerih je arheološko potrjena le naselbina na Homu.

Na raziskanem območju z izjemo jugozahodnega dela temena hriba in dela cestnega telesa, kjer je površinski

zapis do dokumentirane globine 90 cm uničen in zamenjan z različnimi recentnimi nasutji in odpadom, ki ga izvorno povezujemo z gradbenimi aktivnostmi na temenu Homa, je originalen podpovršinski zapis v celoti ohranjen. Sestavljajo ga dobro definirana stratigrafska sekvenca geoloških tal iz preperine fliša (horizont RC), nad katerim sta formirana dva različna horizonta, B in A: v gozdnem delu na zahodnem pobočju kambični horizont preperine matične podlage in humozni površinski horizont, na južnih oziroma jugozahodnih travnatih pobočjih pa koluvialna tla. Elementov stratigrafije antropogenega nastanka, z izjemo krajšega odseka na trasi elektrovida (razširitev 2), nismo prepoznali. Edini arheološki znaki so sekundarno deponirana prazgodovinska keramika na delih pobočja, kar razlagamo z različnimi naravnimi procesi, kot so pobočna erozija, zdrsi, polzenje in podobno; to kaže tudi sedimentološka zgradba kontekstov z najdbami. Izvorno mesto arheoloških najdb je najverjetneje teme hriba, ki je danes skoraj v celoti izravnano, preurejeno in v veliki meri pozidano.

In situ depozite z najdbami smo dokumentirali na krajšem odseku trase elektrovida (razširitev 2). Gre za rahlo izravnani del pobočja jugozahodno od cerkve sv. Magdalene. Izkopno polje smo na tem mestu razširili v obsegu, ki je zagotovil celovito obravnavo evidentiranih depozitov in ustrezno dokumentiranje. V delu razširitve smo ugotovili znake umetne ureditve prostora, ki jih povezujemo s postavitvijo lesenega objekta. Začetek gradnje smo prepoznali v umetni poglobitvi in čiščenju naravnih tal, v katero je bila na debelo odložena ilovica, ki je bila za potrebe bivalne površine stavbe dodatno zbita in izravnana. Od vertikalnih elementov stavbe smo na robovih poglobitve ugotovili dve stojki in med njima večjo jamo za kol, ob kateri so ležali dobro ohranjeni ostanki vertikalnega kola. Iz sicer skromnih arhitekturnih ostankov sklepamo, da so dokumentirani elementi ostanki preprostega lesenega objekta, ki je temeljil na centralno postavljenem vertikalnem nosilnem elementu in stranskih, vertikalnih stenskih nosilcih. Ob lesenem objektu sta na vzhodni strani ležali dve jami, ena domnevno odpadna in ob njej druga, ki jo je v celoti zapolnjevala velika plitka skleda premera okoli 40 cm. Za datacijo evidentiranega naselbinskega konteksta je najbolj izpovedna keramika, na podlagi katere naselbino preliminarno datiramo v starejši halštat.

Matke, fotofloris prazgodovinskih struktur v razširitvi 2 na pobočja jugozahodno od cerkve sv. Magdalene na Homu (foto: L. Rozman)

95 Katarina Udovč

Naselje: **Meniška vas**

Občina: Dolenjske Toplice

Področje: A

Obdobje: Obdobje: prazgodovina

Stane Šinkovec je na njivi, parc. št. 3293, k. o. Podturn, pri pobiranju poljščin našel kladivasto kamnito sekuro. Sekira v dolžino meri 10 cm in v najširšem delu 4,5 cm. Izdelana je iz bazične predornine oziroma kamnine, ki je povezana z nastajanjem oceanske skorje. Takšne kamnine imenujemo ofiolit in so prisotne v t. i. Notranjih Dinaridih, ki se vlečejo čez ozemlje Hrvaške, Bosne, Srbije, Makedonije, Grčije in Albanije. Kamnina, iz katere je sekira narejena, kaže, da je sekira na današnje slovensko ozemlje prišla z območij zgoraj naštetih držav, saj pri nas tovrstnih kamnin ni.

Njiva leži na ravnini med potokom Radešiča in enoto kulturne dediščine Dolenjske Toplice – arheološko najdišče Cvinger (EŠD 110). Prazgodovinsko gradišče je bilo zgrajeno na vzpetini vzhodno od ravnine. Po obvestilu smo njivo prehodili in poleg novoveškega materiala (odlomki keramičnih ploščic, lončenine in opeke) našli tudi odlomke prazgodovinske in srednjeveške lončenine ter površinsko železovo rudo – bobovec. Sekiro hrani najditelj. Njemu in sodelujočim se najlepše zahvaljujem.

96 Jelka Skalicky

EŠD: 28143

Naselje: **Modraže**

Občina: Poljčane

Ime: **Modraže – zidanica Modraže 25**

Naslov: Modraže 25

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Zidanica pravokotnega tlorisa, krita s strmo, dvokapno opečno streho, stoji na slemenu razloženega vinogradniškega naselja in je z daljšo fasado postavljena ob breg. Fasado členijo pilastri in poudarjene okenske osi. Okna so zaščitena z oblikovanimi kovanimi mrežami. V notranjščini je večji prostor, kjer so nekoč stale lesena preša, črna kuhinja s kuriščem in bivalna soba, »hiša«, s krušno pečjo. Na lesenem tramu v »hiši« je letnica 1833. Stavba je v celoti podkletena z obokano vinsko kletjo. Zidanica s posestvom, ki je bila last treh sester Ješovski iz Ložnice pri Laporju, je bila po vojni nacionalizirana in dodeljena v upravljanje Kmetijski zadrugi Bistrica. Sedanji lastnik je posestvo s stavbo podedoval po očetu, ki je nepremičnino leta 1970 kupil od bistriške kmetijske zadruge. Pred vojno je v zidanici živel viničar. Zidanica je kulturni spomenik in je zavarovana z Odlokom

Modraže 25, obnovljena zunanjščina zidanice (foto: J. Skalicky, 2013)

o razglasitvi kulturnih spomenikov lokalnega pomena na območju Občine Poljčane (Uradni list RS, št. 12/09) ter vpisana v Register nepremične kulturne dediščine, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo pod evidenčno številko EŠD 28143.

Leta 2013 so bile v okviru ukrepa 323, ki ga je razpisalo Ministrstvo za kmetijstvo v okviru izvajanja Programa razvoja podeželja 2007–2013, obnovljene zunanjščina in notranjščina zidanice ter njena okolica. Obnovljeni so streha, fasada in stavbno pohištvo. Strešna konstrukcija je sanirana in streha je prekrita z opečnim bobrovcem. Nameščeni so bili novi kleparski izdelki in žlebovi. Ohranjeni so stari ometi, poškodovani in novejši cementni deli pa so nadomeščeni z novimi, apnenimi. Fasadna profilacija je bila s pomočjo šablon dodelana iz apnene malte. Na osnovi sondiranja je bila določena primarna barva fasade, ki je pobarvana v svetlooker tonu z belo profilacijo. Talni zidec je sivopeščen. Izdelana so nova lesena okna in vhodna vrata pa so obnovljena. Urejena je tudi okolica s tlakovanjem in travnato površino. Pri ustreznih prenovi notranjščine so ohranjeni izvorna obokana črna kuhinja z vso opremo, bivalni prostor, »hiša«, s krušno pečjo in obokana vinska klet. Obnovljena in urejena zidanica ohranja primarno vinogradniško in kletarsko namembnost.

Uspešno izvedena sanacijsko-obnovitvena dela so bila opravljena v skladu s konservatorskimi izhodišči ter pod strokovnim vodstvom odgovorne konservatorke. Dela je izvajalo gradbeno podjetje A & S Gradnje, Zgornja Polskava.

97 Anita Klančar Kavčič

EŠD: 2051

Naselje: **Mokronog**

Občina: Mokronog – Trebelno

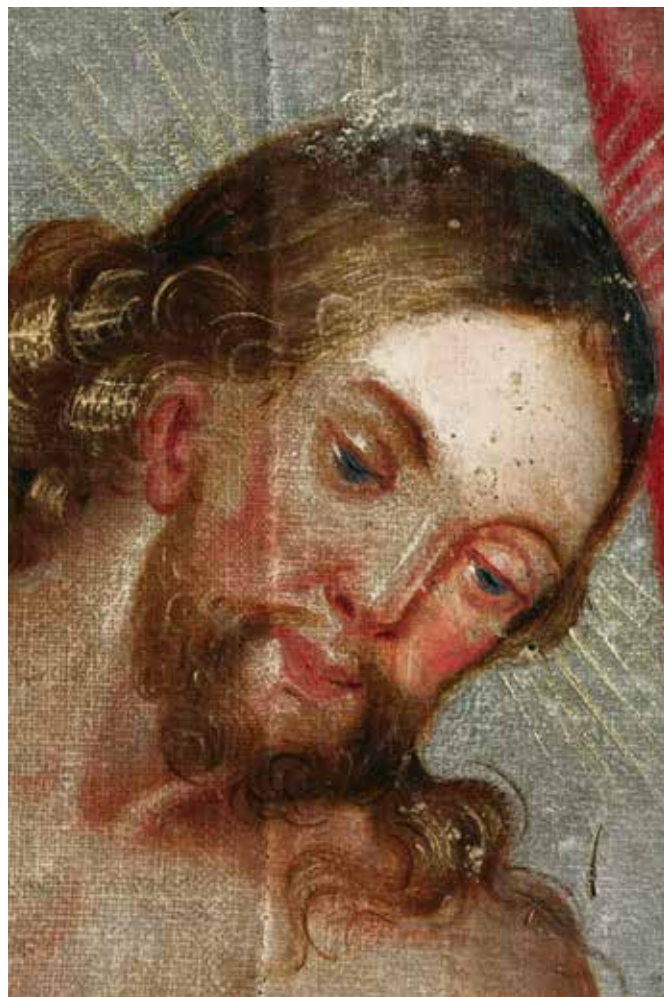
Ime: **Mokronog – cerkev sv. Egidija**

Področje: UA, R

Obdobje: 19. stoletje (slika)

Slika je pred posegi visela v desnem stranskem oltarju cerkve sv. Egidija v Mokronogu, po posegih pa je bila prestavljena v levi stranski oltar, ki je enak desnemu. Avtor in čas nastanka sta neznana, slika pa prikazuje Janeza Krstnika med krščenjem Jezusa.

Lesen podokvir je bil črvojed, na vogalih nestabilen. Laneno platno je bilo kompaktno, ponekod na vogalih rahlo preperelo. Sešito je bilo iz dveh kosov. Dokaj močan vertikalni šiv poteka levo od sredine. V platnu je bilo nekaj manjših raztrganin. Na hrbtišču slike je bilo na platnu veliko usedlin prahu.

Mokronog, cerkev sv. Egidija, detajl med odstranjevanjem nečistoč z barvne plasti (foto: Vid Klančar)

Nanos klejnokrednega grunda je zelo tanek. Oprijemljivost s platnom je bila slaba, kar se je kazalo v krušenju na mestih poškodb. Tudi nanos oljne barvne plasti je tanek. Tako je v barvni plasti rahlo »odtisnjena« struktura platna. Na barvni plasti je bil debel sloj nečistoč. Po odstranjevanju nečistoč so se pokazale številne drobne poškodbe v obliki odpadlih drobcov barvne plasti. Na mestih poškodb je bilo videti, kot da je pod vidno barvno plastjo še ena barvna plast, ki pa se barvno v večini ni ujemala z vidno. Tako je možno, da gre za preslikavo ali pa predelavo slike. Vezivnost med barvnima nanosoma je bila slaba. Ponekod sta se nanosa razslojila.

Po odstranjevanju slike s podokvirja se je mehansko očistila hrbtna stran slike. Pred nadaljnji posegi se je v podtlačni mizi preventivno utrdila barvna plast (Acrylhartz), hkrati pa se je slika zravnala. Nečistoče z barvne plasti so se odstranjevale z blago raztopino amonijaka v vodi, ponekod pa tudi z vodno raztopino triamonijevega citrata. Poškodb so se kitale s klejnokrednim grundom. Pred napenjanjem slike na novi podokvir se je platno ponovno obdelalo v podtlačni mizi. Barvno podlaganje plomb se je izvajalo z gvašem, finalna retuša pa z oljnimi barvami v tehniki *tratteggio*. Lakiranje se je izvajalo z damar saten lakom.

Mokronog, cerkev sv. Egidija, primerjava slike pred posegi in po njih (foto: Vid Klančar)

---

98 Suzana Vešligaj

EŠD: 1227

Naselje: **Mota**

Občina: Ljutomer

Ime: **Mota – domačija Rajh**

Naslov: Mota 30

Področje: E

Obdobje: prva četrtina 19. stoletja

Domačija Rajh stoji v vasi Mota, ki leži na ravnici Murskega polja, blizu rokava Mure. Ime vasi izhaja iz nemškega Mauthdorf, kar pomeni vas z mitnico, in najverjetneje označuje vlogo obmejne oz. obcestne vasi. Sama zasnova domačije sledi tipologiji obcestne vasi. Proti jugu stojijo vzdolž ceste podolgovate stanovanjske hiše, ki jim v obliki črke L sledi niz gospodarskih poslopij. Na dvorišni strani so posejani še nekateri manjši pomožni gospodarski objekti. Na podlagi izrisov iz katastrov je mogoče slediti gradbeni kronologiji domačije. V franciscejskem katastru sta na zemljišču domačije vrisana dva lesena objekta, ki ju danes ni več. Katastrski karti iz let 1901 in 1924 pa že prikazujeta podolžno obcestno fasado, ki ji v obliki črke L sledi daljši trakt na dvoriščno stran. Prvotno je bila stanovanjska stavba krajša, kar je razvidno iz omenjenih kart. O tem pa je pričalo tudi notranje pročelje fasade, ki je bilo vidno na podstrešju. Iz tega je bilo mogoče sklepati, da je bilo to pročelje nekdanj prvotni zunanji zid. V tridesetih letih 20. stoletja je prišlo do dozidave gostilne na vzhodni strani skupaj s teraso na dvorišni fasadi in balustradnim stopniščem glavne obcestne fasade. Po drugi svetovni vojni so bila na dvorišni strani gostilne prizidana še stranišča.

Gostilna Rajh je bila pred drugo svetovno vojno in po njej ena najbolj znanih gostiln, kjer je potekalo bogato družabno življenje. Še posebej so jo zaznamovali dogodki, povezani s slovitimi konjskimi dirkami na Cvenu, kjer še danes stoji stara žrebarna. Konjsko dirkališče je dal urediti lukavški graščak Avgust Schenkel, ki je leta 1875 združil napredne konjerejce v Dirkalno društvo.

Domačija Rajh je zasnovana v obliki črke L in obsega stanovanjsko hišo podolžnega tlorisa, ki z desetosno glavno fasado stoji vzdolž ceste. Na severozahodnem vogalu se stika s podolžnim traktom gospodarskih poslopij, ki jih pokriva opečna dvokapnica. Vzhodni del meje domačije predstavlja nekdanji zidani svinjak, ki s pročeljem gleda na ulično stran. Nekoliko vstran v osi proti jugu je urejena betonska gnojna jama. V južnem delu domačijskega dvorišča je stal zidani pritlični skedenj.

Stanovanjska hiša, ki je združevala tako privatno bivalno kot javno gostilniško funkcijo, je zasnovana kot visokopritlična zidana stavba, ki je bila v celoti podkletena. V podstrešnem delu sta bili na cestni strani dve manjši sobi za pomočnike. Na to kažeta dve iz strešine izstopajoči strešni okni, ki ju pokriva opečna dvokapnica. Prav tak tip strešnega okna je bil tudi na dvorišni strani in je bil namenjen za osvetljevanje lesenega

stopnišča, ki je povezovalo pritlični del s podstrešnimi prostori.

Izjemno dolg in podolžen je niz gospodarskih poslopij, ki se pravokotno stika s stanovanjsko hišo in kot tak predstavlja zahodni rob domačijskega dvorišča. Pod isto dvokapno opečno streho združuje posamezne prostore, kot so zrniska klet, hlevi in prostor za prešo, ki je bil tudi podkleten.

Po smrti lastnika v sedemdesetih letih 20. stoletja in neposrečenih oddajanjih v najem so bili vaščani priča nezadržnem propadanju domačije. Od nekdanje gostilne odmevnega slovesa je ostalo bore malo.

Z novim lastnikom se ji je obetala boljša prihodnost. V razpisu Ministrstva za kmetijstvo, točneje v ukrepu 323, je videl priložnost, da se gostilni povrne nekdanji sloves. Preden je zaprosil za subvencije iz omenjenega razpisa, je bil izdelan konservatorski načrt, saj se je lastnik odločil za celostno obnovo domačije. Izdelava konservatorskega načrta je bila nujna glede na obseg predvidenih posegov. Z odobritvijo sredstev se je julija 2013 začela obnova zunanjsčine celotnega domačijskega kompleksa.

Na podlagi konservatorskega načrta se je odločilo, da se bo z obnovo prezentirala podoba gostilne iz tridesetih let 20. stoletja, saj je bila iz tega časa ohranjena večina kvalitetnih arhitekturnih detajlov. Ob tem se je upoštevalo tudi dejstvo, da namerava novi lastnik nadaljevati uveljavljeno tradicijo Rajhove gostilne.

Po jasno definiranih izhodiščih prezentacije so se julija 2013 pričela večja gradbena dela. Mednje sodi rušitev dvorišnega prizidka svinjaka in stranišč iz petdesetih let 20. stoletja, prizidanih na dvoriščno stran gostilne.

Temu so sledila krovška dela. Obstoječa ostrešja vseh stavb so bila v dokaj dobrem stanju, zato jih ni bilo treba zamenjati. Ponekod so bili posamezni konstrukcijski elementi poškodovani do te mere, da jih ni bilo mogoče ohraniti oz. obnoviti. Zato se je pokazala potreba po izdelavi novih, izdelanih po vzoru obstoječih. Obnovljena strešna konstrukcija je bila pripravljena za prekrivanje z opečno kritino. V tej fazi so se pojavili manjši zapleti glede izvedbe predpisanih linijskih snegobranov, ki pa so se na rednih terenskih koordinacijah uspešno odpravili. Vzporedno z izvedbo krovsko-kleparških in zidarskih del so potekala usklajevanja, povezana z izdelavo stavbnega pohištva za vse objekte domačije. Najbolj problematična so bila precej dotrajana okenska krila gostilne in vratnice vseh vratnih odprtih. Na podlagi sondiranj opleskov stavbnega pohištva je bilo določeno, da se bo stavbno pohištvo samo zaščitilo s premazom za les v barvi oreha.

Že v samem konservatorskem programu so bila podana izhodišča za izvedbo fasade in fasadne profilacije. V tem kontekstu se je izdelala tudi končna barvna študija vseh stavb domačije, ki so bile predmet obnove.

V okviru gradbenih del se je povečala dvoriščna terasa, ki se je v času, ko je bila gostilna prizorišče družabnih dogodkov, uporabljala kot plesišče. Tako teraso kot glavno vhodno stopnišče je krasila balustradna ograja, ki je bila v tridesetih letih 20. stoletja nepogrešljivi arhitekturni detajl tistega časa. Tako se je pred rekonstrukcijo terase in stopnišča del dobro ohranjenih trebušastih dekorativnih stebriščkov ohranil,

manjkajoči pa so se izdelali po vzoru obstoječih. Na stopnišče glavne reprezentančne fasade gostilne so se namestili ohranjeni stebrički, za ograjo na terasi pa so se poleg novih namestili še ostali ohranjeni.

Večjim gradbenim delom je sledilo odstranjevanje dotrajanih ometov. Ob tem pa se je na dvoriščni strani gostilne odkril prvoten vhod, ki je bil lociran ob jugozahodnem stiku z gospodarskim traktom. Nekoliko vstran od prvotnega vhoda se je v tlaku pod napuščem odkril vodnjak. Lastnik se je odločil, da se bo prezentiral v tlaku ganka.

Temu je sledilo nanašanje ometov. Pred finalizacijo ometov oz. okenskih in vratnih obrob je bilo treba vgraditi že izdelano stavbno pohištvo. Vzporedno s temi deli je potekalo tlakovanje dvorišča z rustikalnim betonskim tlakom v kombinaciji z mačjimi glavami.

Zaključek del je pomenilo barvanje fasade in fasadne profilacije po predhodno izdelani barvni študiji. Celotna obnova tega domačijskega kompleksa je bila zaključena junija 2014.

Vsa obnovitvena dela so potekala v skladu s konservatorskim načrtom, ki ga je izdelal Konservatorsko-restavratorski atelje Šentjošt nad Horjulom 75, Horjul. Uspešnost tako obsežnega projekta je treba pripisati dobremu sodelovanju samega lastnika in izvajalca VG5 iz Ljubljane s strokovno ekipo ZVKDS, OE Maribor, odgovorno konservatoriko s sodelavci gradbeniki Brankom Ramšakom, Miranom Ježovnikom, Gorazdom Gerličem in restavratorjem Binetom Kovačičem.

S tovrstnim posegom nam je uspelo povrniti sijaj nekdanj slavni gostilni Rajh in ohraniti del izginjajoče podeželske arhitekture 19. stoletja.

Mota, domačija Rajh pred obnovo (foto: S. Vešligaj, 27. 6. 2006)

Mota, domačija Rajh po obnovi (foto: S. Vešligaj, maj 2015)

Mota, pogled na del stavbnega kompleksa domačije Rajh pred obnovo z dvoriščne strani (foto: S. Vešligaj, julij 2013)

Mota, pogled na del obnovljenega stavbnega kompleksa domačije Rajh z dvoriščne strani (foto: S. Vešligaj, maj 2015)

---

99 Jernej Rihter

EŠD: /

Naselje: **Mrtvice, Vihre**

Občina: Krško

Ime: **Mrtvice in Vihre – Petrova škarpa (del obsavske vlečne poti med letoma 1853 in 1862)**

Področje: Z, A

Obdobje: 19. stoletje

V holocenskem svetu severno od vasi Mrtvice in Vihre na Krškem polju sledimo eni od najboljšežnejših še ohranjenih kamnitih struktur, ki so bile grajene v 19. stoletju v času izravnave reke Save v umetno korito, na odseku med Krškim in Brežicami. Domačini danes vidne ostanke izravnalnih in varovalnih regulacijskih struktur ob robu polja in suhe struge med ledino Krče in ledino Na prudi, imenujejo Petrova škarpa. Poimenovanje po ljudskem izročilu izvira iz imena graditelja, ki so ga klicali Petar; graditelj naj bi zaradi tega projekta tudi propadel. Kot bomo pokazali v nadaljevanju, današnja Petrova škarpa ni enkratni gradbeni poseg, temveč rezultat dalj časa trajajočih projektov izravnave rečnega toka med Žadovinkom in Skopiškim zalivom med letoma 1839 in 1874 oz. najkasneje do leta 1882.

Petrova škarpa, katere do danes dokumentirana dolžina je 1200 m, poteka vzdolž ene od mlajših (suhih) savskih strug. Sestavljajo jo različni tipi gradenj, značilnih za regulacijo rek v 19. stoletju. Med ledino Krče (koord. y: 540964, x: 87047 (D48/GK) in ledino Jarki/Nasip (y: 540964, x: 86811) v okviru parc. št. 2633/13, k. o. Drnovo, gre za tlakovanje iz apnenčevih lomljencev z lepše obdelanimi lici, ki zajema tako del brežine kakor tudi dele obale nad njo. Sledeč stari rečni brežini poteka v smeri SZ–JV. Ponekod na tem odseku so naplavine in ruša prekrile tlak, po katerem je speljana tudi obrežna poljska pot. Zato ne preseneča, da so jo domačini imenovali tudi Rimska cesta, samo strukturo pa večinoma le Nasip ali Škarpa (Rihter, J. 2007, Priročnik za »Kranjsko« Vrbino. Ob Savi od Krškega do skopiške Vrbine, 2. verzija, dopolnjena 25. 9. 2007. Neobjavljeno. Hrani ZVKDS, CPA, OE Ljubljana, in Rihter, J. 2010, Antropogene aktivnosti na holocenskih terasah južno od reke Save v zaledju Gorenjih in Dolenjih Skopic na Krškem polju in izbrani odstavki iz knjige spominov Uršule Vodopivec. – V: Profil: Revija študentskega arheološkega društva. str. 24–37).

Pri ledinah Oklinki in Dugo v okviru parcele št. 2642/2, k. o. Drnovo, se na točki y: 540990, x: 86843 struktura zalomi v smeri SV in preide v višino grajen kamnit nasip, ki je ob vznožju širok do 3 m, v preseku trapezoidne oblike in visok do 1,5 m, z naklonom stranic okoli 50°. Krona nasipa je na celotni dolžini izravnana in je izdelana iz lepo oklesanih apnenčevih lomljencev (obdelana lica). Nekateri lomljenci nosijo tudi druge znake obdelave (luknje, pravokotne vdrtnine), zaradi česar obstaja možnost, da je šlo pri gradnji deloma tudi za uporabo spolij kot gradnikov. Ne izključujemo pa zgolj kamnoseških sledov oz. sledov priprav na lomljenje

oz. miniranje v kamnolomu. Vzoredno ob kamnitem nasipu deloma poteka tudi tlakovanje brežine. Opisani podobi sledimo v dolžini okoli 300 m (do točke: y: 541313, x: 86855), kjer na celotni razdalji (300 m) zapira del prehodov v ustje nekdanjega skopiškega rokava (Einmündung des Skopitzer–Armes, poimenovanje v historičnih kartah, glej v nadaljevanju), ki se je na tem delu napajal preko vihranskih ledin Jarki in Podjagendi.

Od tu naprej proti SV mestoma sledimo kamnitemu tlakovanju v poljski poti nekako do točke y: 541845, x: 86990 pri ledini skopiški Gorenji prudi, lučaj oddaljeni od Skopiškega zaliva ob današnjem savskem toku. Tu se ob povodnji, v času prelitja vodovja v nekdanje struge skopiškega rokava, preko poti – linije Petrove škarpe pokažejo deli starih tlakov verjetno iste strukture (verjetno v višino grajenih kamnitih nasipov), ki so okoli 0,5–1,0 m pod današnjim voznim nivojem. Struktura pod naplavinami zelo verjetno poteka vse do Skopiškega zaliva, kjer se stara struga izklinja v današnji savski tok.

Ohranjenost: Zahodni del Petrove škarpe je večje poškodbe doživel šele pred kratkim. Leta 2008 je bil ob spremembi dotedanjega travnika v njivo (parc. št. 4247, k. o. Drnovo) izrigan in iztrebljen 80 m dolg odsek kamnitega tlaka ob brežini. Tlak je bil ponekod tik pod potjo oz. rušo in do 0,5 m globoko. Osrednji del Petrove škarpe je bil leta 2009 v manjšem obsegu spodkopan s kopom mivke v brežini severno pod parc. št. 2214/123–124, k. o. Drnovo. Strukturo je že pred časom presekala tudi poljska pot parc. št. 2112/35, k. o. Drnovo, ki se tod spušča v strugo in ob kateri so vidni ostanki tlaka.

Historični oris območja Petrove škarpe in datacija: Današnji ostanki Petrove škarpe predstavljajo večji del dobro ohranjeno desnoobalno kamnito utrditev in izravnavo do leta 1853 že močno razširjene struge t. i. Krškega prekopa (Gurkfelder Durchstiches) med Žadovinkom in Skopiškim zalivom, ki ga na podlagi kartografskih podlag lahko datiramo med leto 1824 (SI ARS, AS 176, franciscejski kataster, k. o. Drnovo, mapna lista III in IV, 1824) in najkasneje do leta 1834 (SI ARS, AS 1068, Zbirka načrtov, 2/365 in 2/366). Na podlagi pisnih virov lahko njegov izkop s pomočjo posredne omembe I. Lapajneto datiramo v leto 1829 (Lapajne, I. 1894, Krško in Krčani: Zgodovinske in spominske črtice. Faksimile, Krško: Neviodunum (2004). str. 57), ki ga potrjuje tudi zapis v

Vihre. Različni pogledi na odseke Petrove škarpe (imenovane tudi Rimska cesta) in dele tlakovanja (foto in obdelava: J. Rihter)

cenilnem elaboratu franciscejskega katastra z 20. 1. 1833, ki pravi, da je »pred tremi leti izkopan kanal razmere le še poslabšal« (SI ARS, AS 176, franciscejski kataster za Kranjsko, k. o. Drnovo, cenilni elaborat, NO 33PZ, Uvod in 6 (20. 1. 1833)). Vsaj še dve desetletji po nastanku prekopa je ob njegovi osi migrirajoč tok na vsej dolžini današnje Petrove škarpe uničeval dobršen del dotedanjih obdelovalnih površin, ki so pripadale vasem Brege, Mrtvice, Vihre in Skopice (primerjaj in georeferenciraj!), poprej navedene historične karte z: SI ARS, AS 176, franciscejski kataster za Kranjsko, k. o. Drnovo: mapni list I, III, IV in VII (1824) in upoštevaj tudi: abecedni seznam posestnikov, N 033PUA (10. 4. 1825); zapisnik zemljiških parcel, N 033 PS (10. 4. 1825). Ti so parcele pred tem po kopenski poti dosegali – gledano danes – daleč onkraj današnjega savskega toka (območje današnje NE Krško in severneje) in šele po izkopu kanala so za dostop do ostankov parcel potrebovali t. i. Brižanski ali Mrtviški brod v Zlaticju, ki je deloval še v šestdesetih letih 20. stoletja (Varstvo spomenikov, ta št., Turški brod).

Bočno erodiranje že izkrcenega starejšega mrtviško-vihranskega polja ob desni obali novega Krškega prekopa se je na območju današnje Petrove škarpe po kartografskih virih ustavilo v času od leta 1839 (SI ARS, AS 1068, Zbirka načrtov, 2/368–2/379) do najkasneje leta 1853 (SI ARS, AS 1068, 2/337 in 2/338 (Leinmüllerjeva karta), tudi s pomočjo gradenj, kakršne sestavljajo Petrovo škarpo. Linija obale, po kateri danes poteka Petrova škarpa, se namreč že popolnoma ujema s potekom obale iz leta 1853.

Med številnimi razpisi za dela pri »uravnavi« oz. »izravnavi« Save, ki jih je objavljala krška izpostava za gradnje (k. k. Bauexpositur Gurkfeld), odgovorna za odsek med Penkom (nekdanji izrazit savski okljuk pri današnjem Dolenjem Leskovcu pri Brestanici) in Jesenicami na Dolenjskem, prepoznavamo tudi tista, ki zajemajo dolžino Petrove škarpe. Leinmüllerjeva karta iz leta 1853 tod zarisuje že izvedene utrditvene in regulacijske gradnje, ne vemo pa, ali je šlo tedaj za kamnite ali zemljene strukture oz. kombinacijo obojih. Pomislek je upravičen toliko bolj, ker smo še tik pred malo prej (2009–2011) izvedeno komasacijo Vihranskega polja tu sledili deloma še ohranjenemu vzporedno potekajočemu zemljenemu nasipu, ki je dodatno zapiral vtoke v skopiški rokav. Po izročilu je z njegovo izgradnjo in s Petrovo škarpo povezan tudi v bližini opuščen kop proda na ledini Zgorelo (y: 541125, y: 86671).

Obsežnejša dela na celotni liniji Krškega prekopa so bila razpisana v letih 1850 in 1852 (oblaganje brežin s fašinami in kamenjem, razni izkopi, nasuvanja in pilotiranja s lesenimi piloti). Leta 1857 razpis omenja dela neposredno na območju današnje Petrove škarpe (odpravljanje poškodb obale, gradnja s kamenjem). Kasneje sledimo razpisom za dela na območju Petrove škarpe še v letih 1859, 1861, 1864, 1865 in 1866 (glej: Amtsblatt zur Laibacher Zeitung, obdobje med letoma 1850 in 1870).

Med letoma 1853 (Leinmüllerjeva karta) in 1862, v zadnjem desetletju ladijske plovbe po reki Savi (Lapajne (1894); Vrhovec, I. 1895, Čolnarji in brodniki na Ljubljani in Savi, Slovenska matica, IX. zvezek, 97–141), je morala po obalnem tlaku Petrove škarpe potekati tudi ladijska vlečna pot. Ta je

po načinu gradnje zelo podobna tisti iz Loga pri Sevnici na desnem savskem bregu. Morda je na tej relaciji ali nekoliko vzhodneje prišlo tudi do nesreče ob vleki zadnje ladje proti Zidanemu Mostu leta 1862, ki jo izpričujeta tako Lapajne kot Vrhovec.

Leta 1869 po reambulancnem katastru (SI ARS, AS 181, k. o. Drnovo, mape (1869)) Petrova škarpa še vedno predstavlja desno brežino glavnega savskega toka, ki pa je bil verjetno že do let 1873–1874 (Rihter, 2010) oz. najkasneje do leta 1882 izklinjen severneje na območje današnjega rečnega korita.

100 Mihela Kajzer Cafnik, Otmar Kovač

EŠD: 28911

Naselje: Muta

Občina: Muta

Ime: Muta – arheološko najdišče Turnerjeva skala

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje, srednji vek

Arheološko najdišče Turnerjeva skala leži na naravnem pomolu dravske brežine vzhodno od Spodnje Mute in je bilo na pobudo predstavnika lokalne skupnosti v letu 2010 vpisano v Register nepremične kulturne dediščine RS pod evidenčno številko (EŠD) 28911. Trenutno je v postopku razglasitve za kulturni spomenik lokalnega pomena. Na območju najdišča so ohranjene in vidne arhitekturne ostaline (ponekod dobra 2 m visoki ohranjeni kamniti zidovi), za katere sklepamo, da bi lahko bile ruševine morebitne srednjeveške mitnice. Glede na bližino trase rimske ceste in razmeroma številne posamične rimskodobne najdbe brez konkretnih najdiščnih kontekstov s širšega območja Mute je lokacija tudi potencialno rimskodobno najdišče. Poleg navedenega naj bi bila po ustnem izročilu na širšem območju najdišča možna tudi najdba ostalin iz časa druge svetovne vojne.

Zunaj varovanega območja, vendar tik ob njem, je bila v letu 2012 v okviru širšega projekta Odvajanje in čiščenje odpadne vode v porečju Drave predvidena gradnja nove čistilne naprave za občini Muta in Vuzenica. Zaradi velikega arheološkega potenciala območja se je Občina Muta odzvala in zagotovila priporočene predhodne arheološke raziskave. Skladno s postopnim načrtovanjem in dinamiko gradbenih del sta bila novembra 2012 izven varovanega območja, na parc. št. 337/7, k. o. Sp. Muta, najprej izvedena ekstenzivni terenski pregled in arheološko dokumentiranje strojnih testnih jarkov. Raziskave je po izboru in naročilu investitorja izvedlo podjetje Arheoterra, d. o. o., iz Ljubljane, zanj pa univ. dipl. arheolog Otmar Kovač. Rezultati raziskav so predstavljeni v Poročilu o izvedeni predhodni arheološki raziskavi – ekstenziven terenski pregled in arheološko dokumentiranje strojnih testnih jarkov na območju predvidene gradnje čistilne naprave, parc. št. 337/7, k. o. Sp. Muta, v kraju Muta, Občina Muta (Otmar Kovač, Arheoterra, d. o. o., Ljubljana, 5. 12. 2012). V strojnih testnih jarkih so bili ugotovljeni potek novodobnih jarkov (verjetno del sistema vojaških jarkov s

konca druge svetovne vojne), ostaline apnenice in drugih recentnih posegov ter sledovi zapolnjene paleostruge. Drobne arheološke najdbe v zbirnih jamicah in testnih jarkih so bile redke, praviloma najdene v vrhni plasti (ornica z rušo) in so večinoma novoveške oz. srednjeveške, dva odlomka pa sta rimska. Med kasnejšim konservatorskim nadzorom ob gradnji nadaljnje arheološke ostaline niso bile ugotovljene.

Znotraj varovanega območja arheološkega najdišča Turnerjeva skala, ki je bilo sicer načeloma izven gradbenega okvira, so bili pred gradnjo predvideni geofizikalne meritve s testnimi sondami za njihovo interpretacijo ter minimalno površinsko čiščenje ostalin kamnitih zidov, njihovo fotografsko dokumentiranje in geodetski posnetek. Izvedbo pravkar naštetega je žal prehitela in delno celo onemogočila gradnja čistilne naprave. Zaradi spleta okoliščin na terenu in lastništva zemljišč je na samem začetku gradnje v marcu 2013 na območju najdišča brez naše vednosti nastala velika deponija izkopanega zemljenega in kamnitega materiala. Zaradi aktivnega gradbišča in izkazane prostorske stiske je bilo dogovorjeno, da se z arheološkimi raziskavami počaka do zaključka gradbenih del, kar se je zamaknilo do avgusta 2014. Ob koncu gradbenih del je bila najprej z območja arheoloških razvalin nadzorovano odstranjena večina deponije, vendar je kasneje gradbeni izvajalec v sklopu urejanja okolice čistilne naprave tudi z razgrnitvijo zemljine in kamnin območje preoblikoval tako, da izvedba geofizikalnih meritev ne bi dala več zanesljivih rezultatov. Zaradi novih okoliščin so bili zato pozneje, ob čiščenju in dokumentiranju vidnih arhitekturnih ostalin, opravljeni le arheološki testni izkopi ob njih, da bi se določili vsebina in sestava najdišča. Arheološke raziskave je nadaljevalo podjetje Arheoterra, d. o. o., iz Ljubljane, zanj univ. dipl. arheolog Otmar Kovač, rezultati druge faze raziskav pa so predstavljeni v Strokovnem poročilu o predhodni arheološki raziskavi – arheološki izkop strojnih testnih jarkov in čiščenje zidov na območju parc. št. 330, k. o. Spodnja Muta, na območju kraja Muta, Občina Muta (Otmar Kovač, Arheoterra, d. o. o., Ljubljana, september 2014).

Vidne so bile ostaline dveh kamnitih zidov oz. sten nekdanjega objekta, bile so poraščene z grmovjem in mladim drevjem ter delno zakrite z zemljino. Ruševina stoji delno na izpostavljeni skalni geološki osnovi na manjši strmi terasi tik nad robom dravske brežine.

Po čiščenju sta bila oba zida odkrita. Prvi, bolje ohranjeni zid (SE 002) poteka v smeri JV–SZ, grajen je iz klesancev in lomljencev na kamnito geološko osnovo, vezan z apneno malto, ohranjen do 2,5 m višine, širok do 1,8 m in ohranjen do 10,8 m v dolžino. Na njegovem jugovzhodnem koncu se v vogalu nadaljuje drugi zid (SE 003), ki je precej slabše ohranjen, poteka v smeri SV–JZ, grajen je enako kot prvi, ohranjen do višine 2 m in je na jugozahodnem koncu že močno poškodovan, širok do 2,2 m in ohranjen do 4,8 m v dolžino. Na severozahodnem koncu zidu SE 002 je bilo odkrito skromno nadaljevanje ostalin tretjega zidu (SE 008), ki je nekdanj najverjetneje potekal deloma vzporedno z linijo zidu SE 003. Zidovi zapirajo nekdanji kvadratni oz. pravokotni prostor, ki pa je na jugozahodnem delu že bolj ali manj uničen in odpavljen.

Da bi pridobili nekaj podatkov o vsebini, sestavi in dataciji nekdanjega objekta, sta bila pozneje jugozahodno in

severovzhodno od ostalin izkopana po dva testna jarka: TJ 1 je bil lociran jugozahodno na mestu nekdanje notranjosti objekta in TJ 4 še nekoliko bolj proti jugozahodu, TJ 2 pa je bil zaradi stabilnosti zastavljen nekoliko stran od zunanje strani najbolj ohranjenega zidu SE 002 in TJ 3 še nekoliko proti SV. V TJ 1 so bili pod površino delno določeni ruševinska plast verjetno srednjeveškega obstoječega objekta ter manjši in mlajši opečnati zid z močno ruševino mlajšedobne opeke in kosi žlindre. Predvsem slednje nakazuje povezavo z nedavno livarsko dejavnostjo v Spodnji Muti. V TJ 4 so bili na nivoju peščene kamnite geološke osnove določeni ostanki apnena tlaka, ki pa je najverjetneje povezan s prej omenjeno dejavnostjo.

V TJ 2 na severovzhodni zunanji strani objekta je bila najprej odstranjena močna plast že omenjene gradbene deponije in nato humusna plast, pod njo pa še približno 0,50 m debela plast starejšega nasutja z materialom obstoječih zidov. Pod slednjim je bil dokumentiran izravnalni nivo z drobcami apnene malte in nekaj položenimi večjimi ploščatimi kamni, ki je najverjetneje nivo zunanjega tlaka in hodne površine. Pod to površino so še fina gradbena nasutja iz peščene glin in vložki malte, ki prehajajo v naraven nivo peščene glin in kamnite geološke osnove. TJ 3 je bil zaradi ugotovitve širjenja arheoloških ostalin lociran še bolj proti severovzhodu, vendar tod te niso bile več potrjene. Na tem mestu je bila pod plastjo gradbene deponije odkrita debela nasuta sivorjava glinena plast večinoma z odlomki novodobne opeke, ki je segala do 1,8 m globine.

V nobenem od testnih jarkov niso bile odkrite kakšne koncentracije arheoloških najdb, vse so bile namreč praviloma novodobne, med njimi pa bi le en odlomek lahko pogojno pripisali srednjemu veku.

Glede narave in datacije doslej raziskanih arheoloških ostalin se tako za zdaj lahko opremo le na arhitekturne ostaline, ki jih je preliminarno moč povezati s srednjeveško uporabo prostora in manjšim objektom tik nad reko Dravo. Sama tehnika gradnje je po mnenju raziskovalca zelo podobna gradnji na starem gradu nad Spodnjo Muto, katerega začetki so datirani v konec 12. in 13. stoletje.

V bližnji prihodnosti ima lokalna skupnost na tem mestu namen urediti brežino Drave za obiskovalce, ruševine pa konservirati, sanirati in prezentirati.

Muta, arheološko najdišče Turnerjeva skala, pogled z jugozahoda na arhitekturne ostaline pred čiščenjem; na levem robu slike rob gradbene deponije (foto: M. Kajzer Cafnik, marec 2013)

---

101 Minka Osojnik

EŠD: 3920

Naselje: **Nanos**

Občina: Vipava

Ime: **Nanos – cerkev sv. Hieronima**

Področje: UA, R

Obdobje: 16. stoletje, zadnja četrtina 20. stoletja, 1990

Cerkev sv. Hieronima na Nanosu stoji na vzhodnem pobočju Nanosa na višini 1018 metrov in je pravilno orientirana. Od zahoda si sledijo precej nizek zvonik, ki prekriva desno polovico pročelja cerkve, ladja in prezbiterij, ki imata ob severni stranici na njunem stiku prizidano zakristijo. Stavba je v osnovi gotska, v 17. stoletju je bila prezidana, zvonik je bil zgrajen v drugi polovici 18. stoletja, po drugi svetovni vojni je bila stavba delno porušena in v letih 1989 in 1990 ponovno pozidana. Prezbiterij in zvonik, ki sta bila pred zadnjo večjo obnovo dokaj nepoškodovana, sta ohranila tudi skralti strehi, medtem ko je bila ladja na novo prekrita z betonsko ploščo in novejšo kritino.

Septembra 2013 je ZVKDS, OE Nova Gorica, prejel prijavo občana, da na cerkvi menjavajo kritino. Ob pregledu na terenu smo ugotovili, da so dela praktično končana, zamenjana pa je bila le kritina na ladji in zakristiji, medtem ko so na zvoniku in prezbiteriju kamnite skrle ostale. Lastnik je razložil, da je bila stara kritina popolnoma dotrajana, glazuro je spralo, streha je zamakala. Med obnovo so odstranili stare betonske planete, vstavili zaščitno folijo in streho na novo poletvali. Nova kritina je Tondach Sulm v sivi barvi, ki naj bi najbolj posnemala staro, zamenjani pa so bili tudi žlebovi. Dela so bila sicer solidno izvedena, moteče so le kovinske obrobe, ki so odločno preširoke in kazijo pogled na zunanjšino. Dela je izvajalo Zidarstvo Trošt iz Orehovice 17, Podnanos.

Nanos, pogled na cerkev sv. Hieronima s severa (foto: M. Osojnik, 2013)

---

102 Jelka Skalicky

EŠD: 28148

Naselje: **Novake**

Občina: Poljčane

Ime: **Novake pri Poljčanah – hiša Novake 27**

Naslov: Novake 27

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

V razloženem naselju, nekoliko odmaknjeno od krajevne ceste stoji hiša Kosirnikove domačije. Petosno zasnovana, zidana, podkletena hiša je krita s strmo, dvokapno opečno streho. Vhod v hišo vodi preko stopnic in ganka skozi kamnoseško bogato izdelan kamnit portal, ki ima na prekladi vklesano letnico 1869, No 3, I in K. Vhodna vrata so dvokrilna, bidermajersko oblikovana z originalnim okovjem in kljuko. Tudi v notranjščini so ohranjeni vsi prostori. V srednji osi so »lojpa« (veža) z izhodom na dvorišče in »kuhna«, desno »hiša« in »štibl«, levo »hiška« in nasproti kuhinje nekdanja »špajza« (shramba), ki je danes preurejena v sanitarije. Hiša je delno podkletena. Vhod v klet je iz veže. Iz veže je tudi vhod na dile (podstrešje). V »hiši«, kjer je nekoč stala krušna peč, stoji danes kamin. Po pripovedovanju lastnice je bila nekoč tu furmanska gostilna, cesta pa je bila tik ob hiši. Takrat so bile stopnice speljane na gank ob fasadi, danes tečejo pravokotno na gank.

Hiša je kulturni spomenik, zavarovana z Odlokom o razglasitvi nepremičnih kulturnih spomenikov lokalnega pomena na območju Občine Poljčane (Uradni list RS, št. 12/09) in je z evidenčno številko EŠD 28148 vpisana v Register nepremične kulturne dediščine.

Po predhodnih kulturnovarstvenih pogojih in opravljenih sondažnih raziskavah je bila v letih 2012 do 2014 obnovljena zunanjščina hiše. Konstrukcija strme dvokapne strehe je v celoti ohranjena, obnovljena in prekrita z novim opečnim bobrovcem. Pri sanaciji strehe je bilo treba zamenjati late in prekriti streho z novo opeko ter obnoviti širok strešni napušč na vhodni strani hiše. Neustrezni leseni opaž napušča je bil odstranjen in nadomeščen s trstiko ter ometan z apneno malto. Streha je bila v petdesetih letih prejšnjega stoletja obnovljena. Takrat so vzdolž zadnje, dvoriščne strani hiše izvedli široki napušč in tako nekoliko spremenili strešno konstrukcijo. Pod streho je še ohranjen del nekdanjega polkrožno zaključenega podstrešnega zidca in razviden potek primarne strehe. Fasade poslopja so po vzdrževalno-sanacijskih delih ostale v glavnem nespremenjene, saj obnovitveni posegi v preteklosti v fasade niso bistveno posegali in so te ostale relativno nespremenjene. Ohranjeni in konservirani so stari ometi, ki so bili še v solidnem stanju, poškodovani in novejši cementni deli pa so nadomeščeni z novimi, apnenimi. Fasadna profilacija je bila obnovljena. Manjkajoče okenske obrobe, ki so bile pri prejšnji zamenjavi oken odstranjene, ter profilacijo na obeh čelnih trikotnih zatrepjih je bilo treba na osnovi starih fotografij in sondiranja rekonstruirati.

Na osnovi sondiranja je bila določena tudi primarna barva fasade, ki je pobarvana v svetlooker tonu z belo profilacijo. Talni zidec je sivopeščen. Obnovljena so vsa zunanja in notranja stara vrata s primarnim okovjem in kljukami. Neustrezna novejša garažna vrata, ki so odpirala kletni prostor, so odstranjena in nadomeščena z novimi, narejenimi po vzoru nekdanjih starih kletnih vrat. Obnoviti bo treba še kamnit vhodni portal, odstraniti oljno barvo in ustrezno utrditi kamen. Vsa okna na hiši so bila že novejša, neustrezna, zato jih je bilo treba zamenjati z novimi. Nova okna so lesena, dvokrilna, deljena na polja ter opremljena z lesenimi polkni. Notranjščina hiše je vzorno obnovljena in urejena. Treba bo le odstraniti kamin in ga nadomestiti s krušno pečjo.

Vsa sanacijsko-obnovitvena dela so potekala pod nadzorom odgovorne konservatorke. Streho je obnovilo podjetje Hrastje, Ferdinand Vouk, s. p., Modraže 18, Poljčane, okna je izdelalo in vgradilo podjetje Stavbno pohištvo Spodnja Polskava, d. d., Spodnja Polskava 246, Pragersko, fasaderska dela pa je izvedlo Gradbeništvo Gajšek, Nova ulica 8, Poljčane. Obnovitvena dela je financirala lastnica ob denarni pomoči Občine Poljčane.

Novake pri Poljčanah 27, hiša pred obnovo (foto: J. Skalicky, 2008)

Novake pri Poljčanah 27, obnovljena zunanjščina hiše (foto: J. Skalicky, 2014)

103 Borut Križ, Petra Stipančič

EŠD: 8710

Naselje: **Novo mesto**

Občina: Novo mesto

Ime: **Novo mesto – arheološko najdišče Marof, Kapiteljska njiva, Mestne njive v Novem mestu**

Področje: A

Obdobje: pozna bronasta doba, starejša železna doba, mlajša železna doba

Konec julija 2013 je bilo zaključeno pettedensko zavarovalno arheološko izkopavanje prazgodovinskega grobišča na Kapiteljski njivi v Novem mestu, kjer arheološka izkopavanja kontinuirano potekajo že tri desetletja.

Leta 2013 je dvanajstčlanska delovna ekipa izkopala 450 m² veliko površino grobišča, ki je bilo v uporabi skoraj vse prvo tisočletje pr. n. št. Pri tem je bilo najdeno 20 grobov iz mlajše železne dobe (4.–1. stoletje pr. n. št.) 7 skeletnih starejšeželeznodobnih grobov (8.–4. stoletje pr. n. št.) ter en žarni poznobronastodobni grob, ki sodi v 9. stoletje pr. n. št. Delo je potekalo na treh koncih grobišča, saj poskušamo doseči in poiskati rob te nekropole. Največjo površino smo raziskali na severozahodnem delu, kjer smo z izkopom nadaljevali delo preteklega leta, le da smo izkopno polje razširili po pobočju proti vzhodu. Kapiteljske njive še za nadaljnjih dvanajst metrov in po vsej površini našli še štiri starejšeželeznodobne skeletne grobove in en žgan grob iz obdobja kulture žarnih grobišč. Na zahodni strani smo na pobočju, ki se močno preveša v dolino, izkopali tri skeletne starejšeželeznodobne grobove, opazili pa smo še vsaj dve grobni lisi, ki se nadaljujeta v neizkopani profil. Štiri kvadrante s stranico štirih metrov pa smo izkopali še na vzhodnem robu grobišča, kjer smo našli množico mlajšeželeznodobnih grobov.

Med žganimi mlajšeželeznodobnimi grobovi, ki jih povezujemo s Kelti, velja izpostaviti pet bojevnških grobov, v katere so bili položeni dolgi, obredno zviti železni meči v nožnicah. V doslej izkopanih 720 grobovih tega obdobja na Kapiteljski njivi v Novem mestu je bilo najdenih več kot 100 železnih mečev. V grobovih bojevnikov smo našli še bojne nože, sulice, železne dele ščitov in množico lončenih posod. V sočasnih ženskih grobovih pa so bili priloženi bronasti, železni in stekleni nakitni predmeti ter lončeno posodje. V skeletnih starejšeželeznodobnih grobovih prevladujejo lončene posode, tako v moških kakor v ženskih grobovih, v zadnjih pa so priložene še bronaste zapestnice in nanožnice ter ogrlice, sestavljene iz steklenih in jantarnih jagod. Vsi najdeni predmeti so poškodovani in zato predani v restavriranje.

Gradivo, izkopano v letošnjem letu, dopolnjuje že dosedanje bogate in številne najdbe s tega najdišča. Figuralno okrašene situle, bronaste čelade, uvoženi grški in etruščanski predmeti, pa tudi množica na Dolenjskem izdelanega steklenega in z obal Baltika prinesenega jantarnega nakita Novo mesto uvrščajo med najpomembnejše prazgodovinske centre Srednje Evrope.

Žal pa z letošnjim zavarovalnim posegom nikjer nismo našli meje grobišča, saj se grobovi nadaljujejo po pobočjih Kapiteljske njive proti zahodu, severu in jugu.

Novo mesto, Kapiteljska njiva, starejšeželeznodobni grob XLIII/1, lončeni stekleni in železni pridatki ob odkritju (foto: B. Križ)

Novo mesto, Kapiteljska njiva, mlajšeželeznodobni grob 699, železno orožje ob odkritju (foto: B. Križ)

Delo je potekalo po ustaljeni metodi z ročnim izkopom kvadrantov velikosti 4 x 4 m na dveh predelih grobišča, saj smo poskušali poiskati rob nekropole. Največjo površino smo raziskali na severozahodnem delu, kjer smo z izkopom nadaljevali delo preteklega leta, le da smo izkopno polje razširili po pobočju proti vznožju Kapiteljske njive še za nadaljnjih štiriindvajset metrov in po vsej površini našli še šest starejšeželeznodobnih skeletnih grobov in sedem žganih grobov iz obdobja kulture žarnih grobišč. Drugi del našega izkopa smo zastavili na skrajnem zahodnem robu temena arheološkega najdišča. Z izkopnim poljem smo se navezali na rob izkopa iz leta 2004 in nadaljevali izkop po pobočju proti zahodni strani. Tu smo izkopali pet skeletnih starejšeželeznodobnih grobov gomile XIII. Gomilo smo delno raziskali že leta 2004. Grobovi se nadaljujejo še izven izkopnega polja proti zahodni strani. Med grobovi izstopa ženski grob XIII/19, v katerem smo našli štiri bronaste zapestnice in stekleno ogrlico.

Žal pa z letošnjim zavarovalnim posegom nikjer nismo našli meje grobišča, saj se grobovi nadaljujejo po pobočjih Kapiteljske njive proti zahodu in severu.

V letu 2014 smo izkopali devet žarnih poznobronastodobnih grobov. Razen groba 284 KŽG, ki ga je prekrivala 25 cm debela, v tlorisu okrogla kamnita plošča s premerom 95 cm, so bili vsi ostali grobovi poškodovani zaradi oranja. Lončene žare so bile v zemlji ohranjene le v spodnjem delu, zgornji deli so bili odorani. V žarah sta bila pepel in žganina ter še nekaj drobnih predmetov. V grobu 288 KŽG so ležali bronasta ločna fibula, dve lončeni vretenci ter nekaj železnih in bronastih obročkov, v grobu 291 KŽG pa so poleg žare in latvice ležali še lončeno vretence, železna in bronasta zapestnica, železna ovratnica in dva odlomka koščene predmeta, okrašena s koncentričnimi krogi. Posebnost je bil že omenjeni, s kamnito ploščo prekriti grob 284 KŽG. V grobno jamo je bila položena velika lončena žara, prekrita z lončeno latvico, priložene so bile še dve večji okrašeni lončeni posodi s stožčastim vratom ter manjša lončena posoda s prilegajočim se pokrovom. V žganini v žari so bili še bronasti obročki, okrogla bronasta ploščica in korodiran železen predmet.

Vsi žgani grobovi sodijo v zaključno obdobje pozne bronaste dobe, ležali pa so po vsem izkopnem polju sektorja I, torej na spodnjem delu severozahodnega pobočja Kapiteljske njive. Na tem delu smo našli še šest skeletnih grobov iz starejše železne dobe. Predstavljajo jih v tlorisu pravokotne grobne jame, ki v dolžino merijo od 90 do 260 cm, v širino pa od 45 do 85 cm. Dva od teh grobov nista vsebovala najdb, v ostalih pa so prevladovali lončeni pridatki. Eden najbogatejših je bil grob XLIV/1, ki je poleg lončene posode vseboval še štiri lončena vretenca, bronast nož, železno in bronasto zapestnico ter stekleno ogrlico. Predmeti opredeljujejo grob kot ženski. Med moškimi grobovi pa izstopa grob XLIII/7, v katerem so bili priloženi okrašena lončena posoda z visokim stožčastim vratom, trije korodirani železni predmeti in bronasta sulična orast.

Lončena posoda v tem skeletnem grobu je identična z lončenima posodama v žganem grobu 284 KŽG, pa tudi bronasta sulica je v grobu star element. Kaže, da je to eden najstarejših halštatskodobnih grobov na Kapiteljski njivi, saj

104 Borut Križ, Petra Stipančič

EŠD: 8710

Naselje: **Novo mesto**

Občina: Novo mesto

Ime: **Novo mesto – arheološko najdišče Marof, Kapiteljska njiva**

Področje: A

Obdobje: pozna bronasta doba, starejša železna doba

V letu 2014 smo s štirinajstčlansko delovno ekipo izkopali 552 m² veliko površino grobišča, ki je bilo v uporabi skoraj vse prvo tisočletje pr. n. št. Našli smo 9 žganih žarnih grobov iz pozne bronaste dobe (9.–8. stoletje pr. n. št.) in 11 skeletnih starejšeželeznodobnih grobov (8.–4. stoletje pr. n. št.), ki so sodili v tri različne gomile: XIII, XLIII in XLIV.

po starosti sega še v 8. stoletje pr. n. št.

Grobovi na tem delu grobišča so dokaj stari (zgodnje starejšeželeznodobni). Njihova gostota je manjša kot v osrednjem delu grobišča, zaradi slabe ohranjenosti, ki jo je povzročila poljska obdelava zemlje, pa ne moremo z gotovostjo trditi, da so bili tudi ti zgodnji skeletni grobovi vkopani v družinske rodovne gomile.

Novo mesto, Kapiteljska njiva, poznobronastodobni grob KŽG 284 z lončenimi posodami ob odkritju in masivno kamnito ploščo, ki je pokrivala grob (foto: B. Križ).

Novo mesto, Kapiteljska njiva, grob XLIII/7, lončen lonec s stožčastim vratom (foto: B. Križ)

105 Andrejka Ščukovt

EŠD: 17324

Naselje: **Opatje selo**

Občina: Miren – Kostanjevica

Ime: **Opatje selo – vaško jedro**

Naslov: Hiša opajske tradicije

Področje: E

Obdobje: 20., 21. stoletje

Krajevna skupnost Opatje selo vključuje vasi Opatje selo, Lokvica, Nova vas in zaselek Segeti. Območje KS leži na robu Krasa in se na jugozahodu odpira proti morju, na severnovzhodni strani pa proti Vipavski dolini in Julijskim Alpam. Opatje selo naj bi nastalo v 11. stoletju pod okriljem samostana v Štivanu (opatov) in verjetno ima zaradi tega tako krajevno ime. Prebivalstvo se je v preteklosti ukvarjalo z živinorejo in poljedelstvom, kasneje sta se tu razvila kamnoseštvo in izdelava »škrbacov«, vrste bičev iz lesa kropince (navadni koprivovec – *Celtis australis*) za potrebe furmanov. Opatje selo je bilo v prvi svetovni vojni, v času soške fronte, porušeno.

V ambientu današnjega trga, ki ga obkrožajo cerkev, gostilna, šola in nadstropne stavbe, zgrajene po prvi svetovni vojni na starih temeljih, stoji objekt, od katerega so se ohranile le obodne stene in streha. Občini Miren – Kostanjevica je v okviru projekta obnove vaških jeder in večnamenskih zgradb, ukrep 322, uspelo pridobiti nepovratna sredstva za njegovo preureditev v t. i. Hišo opajske tradicije.

Rekonstrukcija, ki se je pričela spomladi 2014, je obsegala čiščenje in utrjevanje obstoječih kamnitih sten, izvedbo temeljev, novih okenskih in vratnih odprtih v pritličju zahodne fasade, vgradnjo kamnitih okenskih okvirjev in vhodnega portala ter izvedbo nove strešne konstrukcije s stranskim kamnitim napuščem in daljšim nad vhodno fasado, ki pokriva zunanje kamnito stopnišče z gankom. Fasadni omet je apneno-cementni iz peskokopa Štanjel. K osnovnemu objektu sta zgrajena še dva prizidka, za potrebe sanitarij na jugozahodni in lope na severni strani. Objekt danes služi kot večnamenski prostor za medgeneracijsko druženje in v njem domujejo vsa društva v okviru Krajevne skupnosti Opatje selo.

Opatje selo, hiša opajske tradicije (foto: A. Ščukovt, 2014)

106 Eda Belingar

EŠD: 19375

Naselje: **Orehek**

Občina: Postojna

Ime: **Orehek pri Postojni – kapelica na Devcih**

Naslov: Orehek, parc. št. 2960, k. o. Orehek

Področje: E

Obdobje: 1886

Kapelica stoji severozahodno od vasi, ob cesti, ki pelje iz Orehka proti Hruševju. Postavljena je ob nekdanji okrajni cesti, ki se je pri pivškem mostu blizu Prestranske postaje odcepila od t. i. Reške ceste in vodila skozi Orehek v Hruševje na Tržaški državni cesti. O samem nastanku in namenu postavitve v vasi ne vemo kaj dosti, le to, da naj bi bila postavljena v zahvalo za ozdravitev oz. srečno vrnitev.

Zidana kapelica ima kvadraten tloris in korčno dvokapnico, slonečo na pokrožnem strešnem vencu, ki teče po prednji in stranskih dveh fasadah. V sklepnik polkrožno zaključenega kamnitega portala s profiliranima kapiteloma sta vklesana

letnica 1886 in Kristusov monogram. Vhodno odprtino zapirajo kovana vrata. Notranjost je banjasto obokana. Nasproti vhodnih vrat je v steni niša s kipom Matere Božje, pred njo pa oltarna miza. Levo in desno teče pod stropom po obeh stenah profilirani zidec. Kapelica več let ni bila vzdrževana, predvsem kritično je bilo stanje strehe, ki je zamakala in močila ter tako uničevala notranjost kapelice.

V letu 2013 je Krajevna skupnost pridobila sredstva za obnovo iz občinskega proračuna. Najprej so se lotili gradbenih del, prekrito je bilo treba streho. Za prekrivanje so uporabili polkrožne opečne korce. Sledila je izdelava drenaže. Pozneje so nameravali prepleskati zunanost in notranjost ter obnoviti kovana vrata, ki zapirajo vhodno odprtino. Ob sondajah notranjosti se je pokazala dekoracija modrih stebrov z rumeno-rožastimi kapiteli. Pripravljen je bil dodaten predračun za restavriranje stenske poslikave na steni glavne niše in stropa. Ob pripravljanih delih za restavriranje poslikav so se na stenah kapelice pokazali številni napisi, tako s svinčnikom kot vrezani v omet.

Restavratorske posege je izvedla Nataša Lapanja Jazbec in jih opisala v spodnjem tekstu.

Notranjščina kapelice v izmeri 213 x 225 x 300 cm je bila v celoti večkrat prebeljena in ometana čez originalno poslikavo. Beleži so odpadali, se luščili, skratka propadali predvsem

Orehek pri Postojni, kapelica na Devcih pred obnovo (foto: E. Belingar, 2012)

Orehek pri Postojni, kapelica na Devcih, sondaže stenskih poslikav (foto: E. Belingar, 2013)

Orehek pri Postojni, kapelica na Devcih, restavrirane stenske poslikave (foto: E. Belingar, 2013)

zaradi vlage in neustreznih materialov. Med poizvedovalnim sondiranjem se je izkazalo, da je ohranjeno nekaj originalne poslikave. Ta je nastala verjetno v začetku 20. stoletja v »a secco« tehniki. Želja domačinov je bila celovita obnova, ZVKDS, OE Nova Gorica, pa je poskrbel za kulturnovarstvene pogoje. Restavratorski posegi so jim v celoti sledili.

Restavriranje notranjščine je bilo smiselno ob ureditvi odvodnjavanja, drenaže, popravila strehe in beljenja zunanjščine. Najneprimernejši je bil zadnji akrilni belež (mogoče barva za bazene), ki se je po celotni površini luščil zaradi vlage in neprepustnosti barve, na mestih, kjer se je močno oprijel podlage, pa je bil zelo težko odstranljiv. Odstranjevala sem ga mehansko s kladivci, skalpeli, dletom. Nekateri starejši beleži so bili zasigani, prav tako poslikava. Na nekaterih mestih sem za mehčanje uporabila kationske smole.

V preteklosti je bila kapelica verjetno močno poškodovana (potres, premik ali slaba gradnja in material). Večje lakune so bile grobo sanirane kar s cementom, zidovi pa vezani z železnimi vezmi. Problem je bil nivo cementnih posegov, saj je segal čez originalno poslikavo in po njej. Na nekaterih mestih cementnih posegov ni bilo mogoče odstraniti, saj je bil originalen omet precej krhek, cement pa neprimeren. V takem primeru sem cementne plombe stanjšala na robovih in razpoke zapolnila, obšivala in nivo zgladila z apneno malto. Med zahtevnim in dolgotrajnim odstranjevanjem več plasti beležev in cementa se je počasi izrisovala originalna poslikava z vsemi poškodbami. Za kitanje sem uporabljala apneno malto. Omete sem utrjevala z nanokalkom. Podmehurjene dele sem injektirala z apnenim mlekom in kalcitno moko. Ostanke poškodovane originalne poslikave so na levi in desni steni nakazovali krajinske prizore. Razkrili so se orehi, umeščeni v rahlo razgibano pokrajino. Pod njimi so dekorativne modre kaplje na roza podlagi, ločene z zarisano modro linijo. Na oboku je prizor Sv. duha – golobček v oblakih. Na notranji steni nasproti vhoda pa so naslikani dekorativni stebri s kroglo na vrhu. Osrednji prizor je izgubljen, saj je bila ob predelavi narejena niša iz betona za kip. Na vrhu se je dalo izluščiti tri simbole, meč, kelih in križ, ki ponazarjajo vero, upanje in ljubezen.

Retuša je bila zahtevna. Najprej sem retuširala original, tako je slika celote postala bolj jasna. Pri krajinski motiviki sem si pomagala s fotografijami okolice. Tam, kjer je poslikava izgubljena, sem vzorce rekonstruirala, tonsko usklajevala in povezala v smiselno celoto s črtkanjem.

Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, nova odkritja je prineslo restavriranje poslikav. Restavratorska dela je izvajala restavratorka Nataša Lapanja Jazbec, s. p., Restavriranje in svetovanje, Sveto 29, študijo obarvanja fasade je pripravil restavrator ZVKDS, OE Nova Gorica, Andrej Jazbec, dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor etnologinja iste enote Eda Belingar. Gradbena dela so izvedli vaščani sami.

---

107 Katarina Udovč

EŠD: 11115

Naselje: **Otok pri Metliki**

Občina: Metlika

Ime: **Otok – arheološko najdišče Otoško polje**

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

Prve arheološke najdbe so odkrili na prehodu iz 19. v 20. stoletje na ledini Na jamah (severozahodno od vasi), ko so bili pri kmečkih opravilih izkopani rimskodobni grobovi. V letu 2011 je ZVKDS, CPA, na zemljišču s parc. št. 862/3, k. o. Primostek, izvedel predhodno raziskavo za določitev vsebine in sestave najdišča. Zemljišče je bilo pregledano z ročnim izkopom 7 testnih sond (Mason, P., in Pinter, I., 2013, Otok – arheološko najdišče Otoško polje. – Varstvo spomenikov 48, 90–91). Zaradi pozitivnih rezultatov so predhodni raziskavi sledila arheološka izkopavanja. Izvedla jih je ekipa ZVKDS, CPA. Zaradi vremensko neprimernih delovnih dni so potekala v dveh časovnih obdobjih, prvo od 18. 9. do 30. 11. 2012 in drugo od 15. 4. do 17. 6. 2013. Skupno je bilo raziskanih 715 m² površine. Na vzhodnem delu zemljišča, ki leži v severnem delu vasi Otok pri Metliki, na zgornji aluvialni terasi reke Kolpe, je bil odkrit lončarski obrat s štirimi pečmi za žganje keramike, na zahodnem delu pa temelji stavbe. Na najdišču smo določili 6 faz. V prvo oziroma najstarejšo fazo smo uvrstili geološke plasti, v drugo obdobje pa kurišče (SE 0289, 0290, 0294), ki je bilo v aluvialni plasti SE 0271. V bližini tega je ležala rimskodobna keramika, v samem kurišču pa ni bilo najdb. Največ stratigrafskih enot sodi v tretjo fazo, vanjo smo poleg rimskodobnih kulturnih plasti uvrstili peči za žganje keramike, ognjišča, jame in jarke. Na nekoliko dvignjenem terenu je ležala prva rimskodobna plast SE 0011. V njej so bile vidne okrogla struktura ožgane gline (SE 0019), ki predstavlja ruševino kupole peči 1 in večje koncentracije keramike. Izkazalo se je, da gre v severozahodnem delu za jarek SE 0064/0065, proti V pa za manipulativni prostor peči 1 (SE 0021/0022), plasti SE 0070 ob peči ter na območju kv. I-J 6–7 za SE 0055. Jarek SE 0064 se je razprostiral zahodno od peči v liniji V–Z. V njem so bili najdeni »ponesrečeni kosi«, kot npr. kos z izboklino na ostenju in uvitim ustjem. Na najvišjem delu vzpetinice je pod SE 0055 bila SE 0106 oziroma peč 3. V južnem in vzhodnem delu izkopnega polja je ležala peščena plast SE 0052 z manj rimskodobne keramike, ki je bila sočasna s SE 0055 in je ležala delno pod SE 0011 in SE 0026, kjer gre za plast aluvialnega nastanka. SE 0052 je delno prekrivala ruševino peči 2 (SE 0050) (kv. H/6). Peči, stojke in jame so bile vkopane v SE 0016.

Peč 1 smo zaradi dobre ohranjenosti dvignili v kosu in odpeljali v nadaljnjo hrambo v Belokranjski muzej Metlika. V sklop peči 1 sodita tudi plasti SE 0142 in 0143, za kateri menimo, da predstavljata »podaljšan« odpad oziroma odziv manipulativnega prostora, saj so bili med obilico keramike in oglja najdeni tudi deli rešetke peči. V bližini sta bili stojki

SE 0007/0008 in SE 0009/0010, ki sta lahko sestavni del nadstreška peči 1. V jugozahodnem vogalu izkopnega polja smo odkrili peč 2 (SE 0050). Ta peč je bila že brez rešetke in ruševine kupole, ki sta bili odneseni pri obdelovanju zemljišča, saj se nahaja na blago napetem delu zemljišča. Ob peči v liniji V-Z ležijo stojke SE 0120/0121, 0122/0123, 0126/0127, na SE 0120/0121 lahko navežemo SE 0118/0119, ki leži južno od peči, zato smo jih interpretirali kot del nadstreška. Na nivoju prepoznane stojke SE 0120/0121 je bila najdena sidrasta fibula, ki je datirana v 2. stoletje (Košćević, R., 1980, Antičke fibule s područja Siska. Zagreb, 25). Jugozahodno od omenjene peči je bila SE 0068, ki jo predstavlja močno zbita prežgana plast gline, ki še najbolj spominja na dno peči. Žal se nadaljuje izven izkopnega polja. Južno od peči je prav tako v smeri V-Z potekal jarek SE 0051/0101 z odpadno keramiko, ki se nadaljuje tudi izven izkopnega polja. Pri obeh pečeh smo izkopali manipulativna prostora z večjima količinama keramike. Najmanj je bila ohranjena peč 3 (0106). Zaradi lege plitvo pod površjem so jo poškodovali vsi posegi v tla na zemljišču, npr. oranje in tudi recenten vkop za elektriko. Najdeni so bili dno in stena vhoda v peč ter plitev manipulativni prostor. Izkopane in ohranjene peči so imele sredinski steber in robustno rešetko. V celoti ohranjena in izkopana je bila peč 4, ki je imela dva podporna stebra in tudi stranske podpornike ter polkrožno oblikovano rešetko. Peči se uvrščajo med dvodelne peči, ki so jih začeli graditi že v bronasti dobi, v starejši železni dobi so izginile in so se ponovno pojavile v mlajši železni dobi ter ostale najpogostejši tip peči vse do srednjega veka. Poleg štirih peči je bilo najdenih tudi 10 ognjišč.

Med jamami bi izpostavili SE 0114/0115 in SE 0170/0171, v katerih smo dokumentirali več plasti, ki so se postopoma nalagale. Gre za kombinacijo plasti z večjo količino keramike in plasti, ki so nastale kot posledica nalaganja organskega materiala (sivo zelenkasta mastna plast). Čez vse izkopno polje v smeri V-Z se je vil plitev jarek SE 0213/0214, v njem so bili najdeni bronasti novci. Smer V-Z sta imela še dva jarka SE 0196/0197 in SE 0244/0245, znotraj katerih je SE 0240. Omenjena jarka bi lahko zaradi skupka nekarbonatnih prodnikov (SE 0240), ki prekrivajo lončenino, in zaradi po okrog 1,5 m dolgem prostoru razsute sklede interpretirali kot drenažna. V zahodnem delu izkopnega polja, v kv. K-L /2-5, je pod SE 0026 ležala SE 0191, s karakteristikami SE 0011. Pod njo so bili jarek SE 0196/0197, plasti SE 0198 in 0206 ter dve ognjišči. SE 0206 je interpretirana kot ruševina lesene konstrukcije, ker so na kosih hišnega lepa odtisi vej, v njenem jugozahodnem delu pa sta bila dva vkopa. V nekoliko mlajšo, a še vedno rimskodobno četrto fazo smo uvrstili temelje zidu stavbe, odkrite na dovozni poti. Bili so zelo plitvo pod današnjo hodno površino. Zgornje plasti so bile odstranjene s posegi v modernem času. Na ta način je bil odstranjen tudi del manjkajočega temelja, ki ga sledimo po usmerjenosti vkopa. Plasti ob SE 0300 oziroma ob njenem zidu je prekinjala večja količina hišnega lepa SE 0305, nekateri kosi so prav tako kot SE 0206 imeli odtise vej, zato domnevamo, da gre za ruševine lesene konstrukcije. Manjša koncentracija lepa se nadaljuje tudi južneje v SE 0320. Lahko sta SE 0305 in 0320 enaki, saj bi lahko šlo za raztros pri kasnejših uničenjih iz SE 0305.

Ob temeljih so bili poleg lončenine najdeni slabo ohranjeni bronasti novci in bronasta kolenčasta fibula, ki se pojavlja konec 1. stoletja, večinoma pa so datirane v 2. in 3. stoletje. V plasteh ob zidovih se pojavlja tudi mlajša keramika, kot npr. afriška sigilata. V fazo 4, v čas med rimsko in moderno dobo, smo uvrstili stratigrafsko enoto SE 0099/0225, ki je brez najdb, zato je trenutno datacija še negotova. Najdeni so bili kosti in zobje, zato domnevamo, da gre za »živalski« grob. Domnevni grob je bil označen z velikim kamnom, ki ga je izruval stroj pri odstranjevanju zgornjih plasti. Najmlajša je faza 6, ki predstavlja stratigrafske enote uničenja arheološkega najdišča oziroma moderne posege.

V primarni obdelavi gradiva je bilo pregledanih 99.279 kosov keramike oziroma 916.472 kg keramike, 7438 kosov ožgane gline (112.583 kg), 708 kosov kamna (89.222 kg), 86 kosov opeke (15.919 kg), 33 kosov stekla (107 g), 5 kosti (17 g). Med ogromno količino keramike je bil najden le en kos prazgodovinske (PN 0199) in 3 kosi (17 g) novoveške keramike.

Otok, arheološko najdišče Otoško polje, peč 4 (foto: D. Avsec, arhiv ZVKDS, CPA)

108 Mihela Kajzer Cafnik, Saša Djura Jelenko

EŠD: 29596

Naselje: Pameče

Občina: Slovenj Gradec

Ime: Pameče – arheološko območje Pameče

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, rimsko obdobje

V sklopu priprave občinskega prostorskega načrta za Mestno občino Slovenj Gradec in znotraj njega v zvezi z načrtovano širitvijo industrijske cone Pameče so bile na tem območju opravljene predhodne arheološke raziskave za oceno in vrednotenje arheološkega potenciala. Arheološke raziskave je po izboru in naročilu investitorja izvedel Koroški pokrajinski muzej, zanj pa univ. dipl. arheologinja Saša Djura Jelenko. Rezultati raziskav so predstavljeni v Poročilu o predhodnih

arheoloških raziskavah (poročilo št. 263/2011, Saša Djura Jelenko, Koroški pokrajinski muzej, Slovenj Gradec, oktober 2011) in v Prvem strokovnem poročilu o raziskavi – arheološki testni izkop v Pamečah (EŠD 29596 Pameče – arheološko območje Pameče; Saša Djura Jelenko, Koroški pokrajinski muzej, Slovenj Gradec, oktober, november 2013).

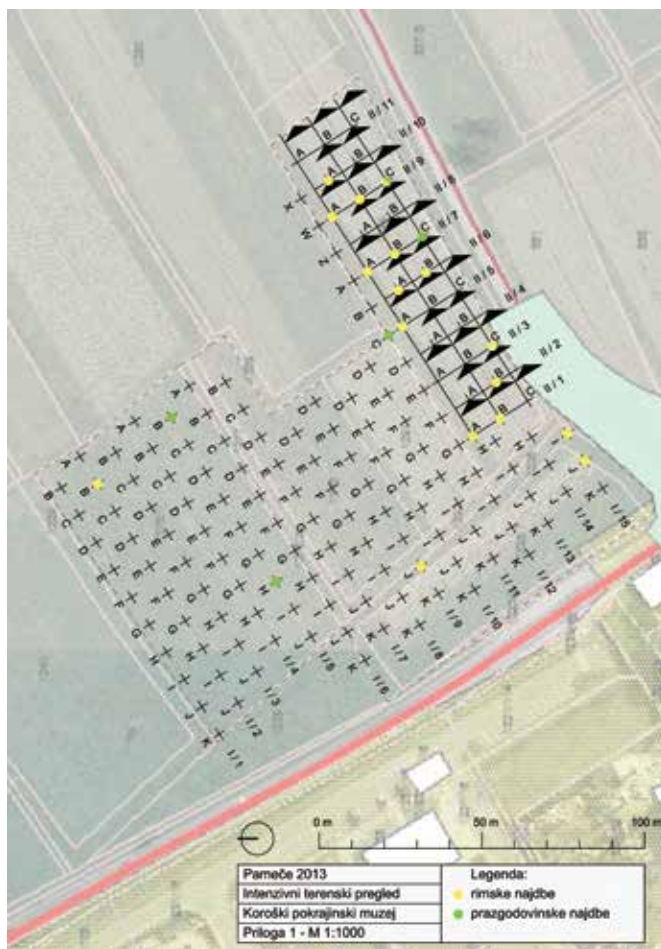
Glede na to, da je načrtovana ureditev in pozidava večjih površin, kjer pred obravnavanim postopkom še niso bile izvedene nobene arheološke raziskave, arheološkega potenciala območja v izhodišču nismo poznali. V neposredni bližini, na severnem robu obravnavanega območja, je bila v preteklosti slučajno odkrita posamična najdba bronaste sekire, ki nakazuje obljudenost tega območja v pozni bronasti dobi, med zemeljskimi deli na celotnem obravnavanem območju pa bi bilo moč pričakovati tudi ostaline v zvezi z zgodovinskim dogajanjem v času ob koncu druge svetovne vojne.

Upoštevajoč terensko stanje in uveljavljen postopek glede predhodnih arheoloških raziskav pri prostorskem načrtovanju, sta bili za obravnavano območje v letu 2011 najprej opravljeni historična analiza prostora in obstoječih podatkov ter izvedba ekstenzivnih terenskih pregledov. Na osnovi najdenih odlomkov lončenine iz prazgodovine in rimskega obdobja je bilo v nadaljnjem postopku zamejeno in v Register nepremične kulturne dediščine vpisano in vrisano območje potencialnega arheološkega najdišča Pameče – arheološko območje Pameče (EŠD 29596).

Znotraj varovanega območja so bile nato v letu 2013 izvedene nadaljnje arheološke raziskave za določitev vsebine in sestave najdišča, in sicer intenzivni terenski pregled in ročni izkop testnih jam 1 x 1 x 1 m za pridobitev podatkov o sestavi najdišča. Izvedene raziskave na obravnavanem območju so ponekod potrdile povečan, ponekod pa šibek arheološki potencial.

Druga faza predhodnih arheoloških raziskav v Pamečah je potrdila dokaze o rimski poselitvi tega območja: 35 rimskih najdb (predvsem odlomki lončevine, pa tudi odlomek steklenega balzamarija) in ostanki razmeroma dobro ohranjene kulturne plasti z rimsko lončevino v eni od testnih sond (sonda I/151) kažejo na naselbinske najdbe iz rimske dobe. Pet atipičnih prazgodovinskih najdb, ki so bile razpršene po širšem območju, domnevno ni bilo odkritih in situ, temveč so se z dolgotrajnim oranjem in delovanjem voda premaknile iz svoje prvotne lege. Novodobna in poznosrednjeveška lončevina na njivah in travnikih pa seveda izpričuje poseljenost tega območja in njegovo izkoriščanje vse do današnjih dni.

Na osnovi rezultatov vseh doslej izvedenih raziskav smo dobili izhodišča, potrebna za nadaljnje vrednotenje dediščine ter ugotavljanje vpliva in sprejemljivosti načrtovanih posegov z vidika varstva arheoloških ostalin. Načrtovalcu smo tako znotraj obravnavanega območja lahko določili nadaljnje natančne kulturnovarstvene ukrepe, in sicer arheološka izkopavanja na zamejenem delu nedvomno izkazanega arheološkega najdišča (ki ga je najbolje celo izvzeti iz gradbenega okvira) in stalno arheološko spremljavo zemeljskih del na delu najdišča s šibkejšim arheološkim potencialom.

Pameče, arheološko območje Pameče, načrt opravljenega intenzivnega terenskega pregleda

109 Božena Hostnik, Aleš Sotler

EŠD: 14626

Naselje: **Pečovnik**

Občina: Celje

Ime: **Pečovnik – hiša Alme M. Karlin**

Naslov: Pečovnik 44

Področje: E, R

Obdobje: 19. stoletje, sredina 20. stoletja

V letu 2014 se je z odprtjem stalne razstave v hiši Pečovnik 44, zadnjem domovanju Alme M. Karlin, zaključila dve desetletji dolga obnova te hiše. Začetki obnove segajo v leto 1992. Poročilo o obnovitvenih posegih je bilo objavljeno v Varstvu spomenikov (Hostnik, Božena: Varstvo spomenikov, Poročila 46/09, str. 259–261). Hiša naj bi, po gradbeni zasnovi sodeč, nastala konec 19. stoletja, vendar pa je vrisana že v franciscejskem katastru iz leta 1825 in v katastru iz leta 1911. Prvotno je bila zgrajena kot zidanica in je bila temu tudi namenjena, saj je bilo pobočje posejano z vinogradi. Pritlična,

delno podkletena hiša je s krajšo stranjo potisnjena v breg. Zidana je iz kamna. Streha je somerno dvokapna, krita z bobrovcem. V bližini stanovanjske hiše stoji skromna lesena hiška za goste, ki je bila namenjena prenočevanju gostov. Oba objekta sestavljata nedeljivo celoto in poustvarjata način bivanja Alme M. Karlin v zadnjih letih njenega življenja (umrla 1950). Hiša je bila prazna po smrti njene prijateljice Thee Gamelin leta 1984.

Kronološki povzetek obnove

Leta 1992 je Zavod za varstvo kulturne dediščine pripravil prva konservatorska izhodišča s ciljem ohraniti, obnoviti in po načelih muzeološke stroke predstaviti življenje in delo Alme M. Karlin in Thee Gamelin.

Leta 1995 je bil izdelan Konservatorski program prenove hiše Pečovnik 44. Izdelani so bili prvi predračuni za obnovo in arhitekturni posnetek objekta.

Leta 2001 je Mestna občina Celje (v nadaljevanju MOC) hišo odkupila in jo razglasila za kulturni spomenik lokalnega pomena z lastnostmi zgodovinsko-etnološkega spomenika (Uradni list RS, št. 78/01). Objekt je bil tudi vpisan v Register kulturne dediščine z evidenčno številko EŠD14626.

Jeseni 2001 se je na pobudo OE Celje izvedla prostovoljna čistilna akcija v hiši. Veliko pisnega gradiva pa se je skupaj s predmeti bivalne kulture v začetku leta 2002 predalo v restavratorsko delavnico Muzeja novejšje zgodovine Celje.

Leta 2002 je bila hiša zaradi statične ogroženosti v celoti injektirana. Utrdili so se zidovi, narejen je bil nov venčni zid. Ostrešje se je zamenjalo v celoti. Streha se je ponovno prekrila z opečno kritino. Strokovnjaki Akademije za likovno umetnost (v nadaljevanju ALU) so odstranili poslikave v »hiši«.

Od leta 2008 do leta 2011 je Šolski center Celje, Srednja šola za gradbeništvo, v gradbenem smislu prevzel »patronat« nad hišo. Pod strokovnim vodstvom ZVKDS so dijaki v sklopu učnih dejavnosti izvajali gradbena dela (notranji in zunanji ometi, čiščenje okolice ...). Stavbno pohištvo je bilo izdelano kot replika. V prvotni obliki smo ohranili eno okno.

Leta 2010 je Zavod Celeia Celje prevzel od MOC v upravljanje hišo Alme M. Karlin, pripravil projektno dokumentacijo za obnovo in ureditev ter se prijavil na razpis Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano iz Programa razvoja podeželja, ukrep 323. Žal je bila prijava neuspešna. Leta 2014 se je Zavod Celeia Celje odločil, da se hiša s stalno razstavo predstavi javnosti. Za dokončanje obnove je bilo treba sanirati

Pečovnik, hiša Alme M. Karlin, 2014 (foto: B. Hostnik)

Pečovnik, hiša Alme M. Karlin, montaža restavrirane poslikave Thee Gamelin (foto: B. Hostnik, 2014)

Pečovnik, hiša Alme M. Karlin, stalna razstava o Almi M. Karlin (foto: B. Hostnik, 2014)

zidove ter ponovno vstaviti poslikave nad okni osrednjem prostoru – »hiši« –, ki jih je naredila Thea Gamelin. Alma in Thea sta kljub slabim in skromnim bivalnim pogojem poskusili estetsko izboljšati bivalne razmere, kar se je odrazilo v likovnih upodobitvah na stenah v notranjih prostorih.

Z vidika konservatorske stroke so zanimive poslikave nad okni v »hiši« ter poslikava v imitaciji kamna v veži in nekdanji črni kuhinji. Poslikave je naredila Thea Gamelin predvidoma v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Od štirih nadokenskih poslikav v »hiši« so se ohranile le tri in predstavljajo Riharda Levjesrčnega v ječi (domnevno), sv. Danijela med Levi in sv. Frančiška v cvetju. Poslikave so narejene v mešani tehniki (olje, tempera).

Leta 2002 so študentje restavratorskega oddelka ALU pod vodstvom Gregorja Kokalja ob takratni prvi celostni obnovi hiše sneli tri poslikave, locirane okoli oken v notranjščini hiše. Na ALU so jih restavrirali ter vrnili na njihovo mesto leta 2010. Domnevamo, da je bila obdelava snetih poslikav (pribl. 9 m²) po vsej verjetnosti ena od študijskih nalog na

restavratorskem oddelku ALU. Slabo utrjena lica poslikav, neprimerno armirana hrbtišča (poliester, mavec) sta dve glavni napaki pri obdelavi snetih fresk. Zaradi togega hrbtišča fragmentov in neravnih kamnitih sten snete poslikave ni bilo mogoče montirati v nivo stenskega ometa. Ponekod je zato vrnjena poslikava nad nivojem zidu. Fragmente poslikav smo na steno vijačili, pri tem pa je zaradi slabe utrjenosti fresk prišlo do poškodb, ki smo jih ob koncu montaže sanirali.

Restavratorsko se je obdelala tudi delno uničena dekorativna poslikava v preddverju, kjer je nekdanj črna kuhinja. Naredila se je barvna rekonstrukcija (roza odtenek) z nakazano opečno delitvijo. Ponovno utrjena in restavrirana je bila tudi že delno uničena poslikava v imitaciji kamna v preddverju.

Po končanih konservatorsko-restavratorskih delih je poleti 2014 Pokrajinski muzej Celje v »hiši« postavil stalno razstavo o Almi M. Karlin, v prostoru nekdanje kuhinje pa so predstavljena obnovitvena dela.

Projekt obnove hiše je bil zaključen po 22 letih. Načrti v prihodnje predvidevajo, da se zgradi replika hiške za goste, ki stoji v neposredni bližini in ki je že tako poškodovana, da njena obnova ni več mogoča. V konservatorskem programu je tudi predvideno, da se ponovno postavi nekdanja drvarnica ob hiši, saj bi ta služila kot sanitarni prostor za obiskovalce. Zavod Celia Celje zdaj pridobiva dokumentacijo za uporabno dovoljenje, saj želi v objektu imeti kulturne prireditve. Pohodniki na Celjsko koč (mimo hiše pelje planinska pot) pa nestrpno čakajo na otvoritev in ogled razstave.

110 Albina Kržič

EŠD: 2107

Naselje: **Planina**

Občina: Postojna

Ime: **Planina – cerkev sv. Marjete**

Področje: R

Obdobje: 1869

Znamenje stoji ob zunanji južni ladijski steni župnijske cerkve sv. Marjete v Planini pri Rakeku. Pred opravljenimi konservatorsko-restavratorskimi deli je bila pregledana dokumentacija. Ohranila se je fotografija (hrani Sebastjan Poljšak), na kateri je na lesenem križu vidna letnica 22. 4. 1869, torej lahko znamenje datiramo v ta čas.

Korpus (1,17 x 1,93 x 0,38 m) je bil pred konservatorsko-restavratorskimi posegi v slabem stanju. Leseni deli so bili razmajani, ponekod so odpadli. Vidne so bile vertikalne razpoke med lesenimi deli. Žebliji so bili korodirani in so povzročali rjave madeže na lesu. Polihromacija je bila prhla in grudičasta, ponekod je skoraj ni bilo več. Deloma se je ohranila v predelu gub. Na posameznih delih korpusa so bili vidni sledovi barve, s katero so barvali križ. Rane so bile zelo slabo vidne. Sledove smo fotodokumentirali za kasnejšo rekonstrukcijo. Na predelu glave je bilo veliko ptičjih iztrebkov

in drugih nevezanih oblog. Kot posebnost sta na Kristusovi glavi bili dve kroni. Prvo je rezbar izdelal v sklopu oblikovanja glave, druga pa je z žebliji pribita čez prvo. Predvidevamo, da je bila druga izdelana iz črnega trna. Korpus je bil na križ pritrjen s pomočjo nosilnega kovinskega vijaka. Odprtina zanj je bila zvrtna pod kotom s hrbtne strani križa v ledveni del. Ostali trije kovani žebliji niso imeli nosilne vloge. Napisna ploščica je bila boljše ohranjena, imela je manj razpok. Barvna plast je ponekod v celoti odpadla, drugje je bila dvignjena in je odstopala. Napis je bil berljiv in smo lahko ohranili obliko črk. Napisna ploščica je bila pritrjena z dvema kovanima žeblija. Križ je bil sestavljen iz lesenega vertikalnega in horizontalnega dela ter lesene strehe, oblečene v pločevino. Pločevina je bila sodobnejša ter obarvana srebrno in rdeče. Polihromirana pločevinasta rozeta je bila na sredini pločevinaste bordure. Bila je močno korodirana. Barvna plast je bila zelo slabo ohranjena. Večinoma je odpadla. Na lesenem delu križa so bili določeni deli dodani in pritrjeni s korodiranimi žebliji. V spodnjem delu, ki se dotika kamnitega podstavka, je bilo veliko vertikalnih razpok. Barvna plast je bila razpokana in je ponekod odstopala od površine. Določena mesta so bila zapolnjena s kitom.

Posege na korpusu smo začeli z odstranjevanjem pridane krone. Barvna plast je bila v tako slabem stanju, da je odpadala s podlogo. Ker je bilo ohranjene barvne plasti zelo malo, smo se odločili za rekonstrukcijo. Kjer je bil kip bolj izpostavljen vremenskim vplivom (predel stopal), so bile vidne poškodbe

na lesenem nosilcu. Ponekod je bilo treba razrahljane dele lesa odstraniti. Odstranili smo staro lepilo, žeblije nadomestili z lesenimi mozniki ter lesene dele vrnili na prvotno mesto. Pri tem postopku je bilo opaziti, da je bil kip že večkrat v postopku obnove, saj se je lepo videlo, kateri so stari leseni deli in kateri so bili že nadomeščeni. Predel glave smo utrjevali z raztopino smole v topilu. Manjkajoče dele lesenega nosilca smo dopolnili z vstavljanjem novega lesa, furnirja in uporabo dvokomponentnega epoksidnega kita. Sledilo je brušenje dopoljenih delov. Nato smo celoten korpus premazali z raztopino olja v topilu. Barvo smo nanašali v več plasteh in jih zaključili z oljnimi barvami. Predel krila smo pozlatili na oljno podlago. Celoten korpus smo na koncu premazali z voskom. Predel lesenega križa smo odrezali pod Kristusovimi nogami in nadomestil z novim lesom. Nov les smo premazali s preventivnim sredstvom proti lesnim škodljivcem. Tako kot pri kipu je bilo tudi tu zelo malo ohranjene barvne plasti, zato smo jo nadomestili z novo v več lazurnih plasteh. Sledil je zaključni nanos laka.

Pločevinasta streha se je naredila na novo, osrednjo rozeto smo zaščitili z antikorozivnim premazom in jo pobarvali v prvotnem odtenku. Znamenje je bilo nato montirano na prvotno mesto.

Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo v celoti dokumentirali. Dela je koordinirala in izvajala akademska restavratorka Albina Kržič. Obdelavo spajanja križa je izvedel obrtnik Jože Jurca. Krovska dela je opravil Marijan Kolar, s. p.

Planina, cerkev sv. Marjete, znamenje pred posegi (foto: A. Kržič)

Planina, cerkev sv. Marjete, znamenje po posegih (foto: A. Kržič)

---

111 Ernesta Drole

EŠD: 27539

Naselje: **Plave**

Občina: Kanal

Ime: **Plave – kapela iz prve svetovne vojne**

Področje: Z

Obdobje: prva četrtina 20. stoletja, 1917, prva svetovna vojna

---

V Plavah na ravnici na levem bregu Soče je med prvo svetovno vojno nastalo veliko italijansko pokopališče. Na njem so bili pokopani vojaki, ki so padli v hudih bojih na pobočjih vrhov v okolici Plav. Ob pokopališču je nastala tudi pokopališka kapela, posvečena sv. Alojziju. Po prvi svetovni vojni so italijanske oblasti trupla vojakov prekopale in jih prenesle v novo urejene kostnice. Kapela, postavljena na rob ravnice in prislunjena v breg, pa je ostala. Po drugi svetovni vojni je bila vse bolj prepuščena propadanju, saj zanjo ni nihče skrbel. Tudi v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je potekala obsežna akcija obnove vojaških pokopališč prve svetovne vojne, ni prišla na vrsto, saj pokopališča v neposredni bližini ni bilo več in zato tudi ni nihče pomislil na njeno obnovo. V zadnjih letih je Občina Kanal iskala možnosti in poskušala priti do sredstev za obnovo kapele. Vendar se je v končni fazi zataknilo pri lastništvu parcele, ki je v zasebni lasti.

Sergio Spagnolo je skupaj z društvu, ki raziskujejo prvo svetovno vojno v Italiji, izdal knjigo Maria Muccinija, ki je bil v prvi svetovni vojni vojak ob reki Soči in v knjigi opisuje dogajanje na tem območju. Knjiga, ki obsega 320 strani, ni v prodaji, marveč so jo prejele ustanove in posamezniki, ki bodo za popravilo cerkve namenili določen prostovoljni prispevek.

V letu 2013 je bila očiščena okolica kapele. Z zbranim denarjem so bili statično utrjeni zidovi kapele. Ni pa bilo dovolj denarja, da bi kapelo še pokrili. Vendar je objekt vsaj toliko saniran, da se je zavrlo njegovo propadanje.

---

112 Andreja Bahar Muršič

EŠD: 28034

Naselje: **Podlipoglav**

Občina: Ljubljana

Ime: **Ime: Podlipoglav – mlin in toplar na domačiji Dolenc**

Področje: E

Obdobje: 19.–21. stoletje

Dolenčeva domačija leži deset kilometrov vzhodno od Ljubljane, v smeri Sostro–Podlipoglav–Pance, v dolini ob sotočju dveh potokov. Sestavljajo jo hiša z mlinom, gospodarsko poslopje s hlevom in kozolec toplar.

Najstarejši del domačije je mlin iz sredine 19. stoletja. Nekdaj je mlinarsko poslopje združevalo bivalni del in mlin, ki sta bila ločena s prehodom. Mlin je imel dva para »belih mlinskih kamnov« in par »črnih mlinskih kamnov« ter stope.

Mlinarska obrt se je na Dolenčevi domačiji ohranila do sedemdesetih let 20. stoletja. Sočasno z opustitvijo mlinarske obrti so kot uspešni gospodarji prenovili, prizidali in posodobili hišo. Mlinski mehanizem in stope so se ohranili, vendar so za zidovi nove lupine skriti očem mimoidočih.

Leta 2008 je ZVKDS, OE Ljubljana, prejel pobudo za vpis mlina v Register kulturne dediščine in pripravil kulturnovarstvene pogoje za obnovo. S stališča varstva kulturne dediščine je bila z že opravljeno predelavo in prizidavo hiše narejena nepopravljiva škoda, tako da smo lahko v register vpisali le mlin in stope, ki imajo zaradi ohranjenosti in dandanašnje redkosti izjemno vrednost, ter toplar.

Mag. Tadej Brate, ki je strokovnjak na tem področju, si je mlin ogledal in ugotovil, da gre za klasičen mlin na dva kamna iz sredine 19. stoletja in da glede na dobro ohranjenost obstaja možnost celotne prezentacije mlevnega in luščilnega postopka. Med ugotovitvami terenskega ogleda je bilo zapisano, da so stope v celoti ohranjene, kar je dandanes redkost, in da je bila mlinščica pozneje predelana in je zato danes betonska. Ob prvem ogledu je bilo ohranjeno eno novejše železno vodno

Podlipoglav, Dolenčev mlin (foto: A. Bahar Muršič, 2013)

Podlipoglav, mlin med delovanjem (foto: A. Bahar Muršič, 2013)

kolo. Mlevna naprava in nekateri dodatki so bili pozneje dodani in jih prvotni mlin najverjetneje v tej obliki ni poznal. Na temelju teh ugotovitev so bili izdani kulturnovarstveni pogoji, ki so v grobih potezah obsegali tudi gradbeno sanacijo stavbe z nekaterimi tradicionalnimi elementi.

Mlinski mehanizem je obnovil mizar Matjaž Debevc iz Žirovnice, ki izhaja iz družine mlinarjev in se je z obnovo mlinov že srečeval v Bistri in na Trubarjevi domačiji. Ob odpiranju mlinskega mehanizma se je pokazalo, da so bili nekateri njegovi deli tako dotrajani, da je bilo treba narediti nove po vzoru starih. Šele tako je bilo mogoče zagotoviti ponovno delovanje mlina, kar je bil temeljni namen obnove. Zamenjali so tudi pod zgornjega dela mlina, del lesenih obodov vsipalnikov, rekonstruirali so tri mlinska kolesa, same mlinske kamne pa so le očistili in ponovno nabrusili. Pajkelj so mizarsko obnovili, zamenjali so tudi tiste platnene dele, po katerih potuje moka. Stope je bilo treba očistiti in povezati pogonski mehanizem, da so lahko ponovno delovale.

Posegi so poleg obnove mlinskega mehanizma zajemali tudi sanacijo stavbe. V povsem neprimerne proporce in dimenzije fasad smo poskusili vnesti nekatere elemente, ki so prispevali k bolj tradicionalnemu videzu stavbe. Projekt obnove je pripravil arhitekt Češarek, ki je izhajal iz konservatorskih smernic in s pomočjo analogij s sorodnimi objekti na zadnji fasadi nad mlinskimi kolesi namestil leseni gank, od koder je lep pogled na mlinska kolesa, potok in gozd za hišo. Na čelni fasadi je z okenskimi odprtini ponovno vzpostavil osnost, ki je prej ni bilo zaznati. Na fasado zgornje, nadzidane etaže so v slogu gospodarskih poslopij namestili leseno oblogo zgornje etaže. V zadnji fazi so uredili tudi notranjost mlina.

Za zgornjo etažo, ki je v času delovanja mlina sploh ni bilo, smernic nismo dajali. Tam je nastal prijeten večnamenski prostor s kuhinjo in lončeno pečjo, kjer se odvijajo različne delavnice in prireditve. V pritličju, kjer je mlin, je postavljena tudi muzejska zbirka starega mlinarskega orodja. Ko pridejo skupine obiskovalcev, jim predstavijo žita, ki so jih mleli, vreče z žiti za mletje ter drobljenje v stopah.

Med letoma 2011 in 2012 je na Dolenčevi domačiji potekala tudi obnova kozolca toplarja na dvorišču. Obnovo je sofinancirala Mestna občina Ljubljana. Utrdili so temelje s kamnitimi podstavki, ki so bili ponekod že spodjedeni,

Podlipoglav, obnovljeni toplar (foto: A. Bahar Muršič, 2013)

zamenjali so tudi streho in kritino. Druge konstrukcijske dele so zamenjali po potrebi. Kozolec je izjemno natančno obnavljal tesarski mojster iz okolice ob pomoči domačih.

Obnova na Dolenčevi domačiji, ki se je začela leta 2008, je bila končana leta 2013. Obnovljena sta kozolec in gospodarski del objekta z mlinom, ki ponovno melje. Nad mlinom je na novo urejen večji prostor za srečevanja, družinen in organizacijo različnih delavnic v povezavi z mlinarsko obrtjo in peko kruha. Danes je prenovljeni Dolenčev mlin še edini ohranjeni pomnik nekdanje izjemno razširjene mlinarske dejavnosti na tem območju.

---

113 Lucija Grahek

EŠD: 14913

Naselje: **Podmolnik**

Občina: Ljubljana

Ime: **Podmolnik – gradišče z grobišči Molnik**

Naslov: Škofljica, parc. št. 2651, 2636, obe k. o. Lanišče

Področje: A

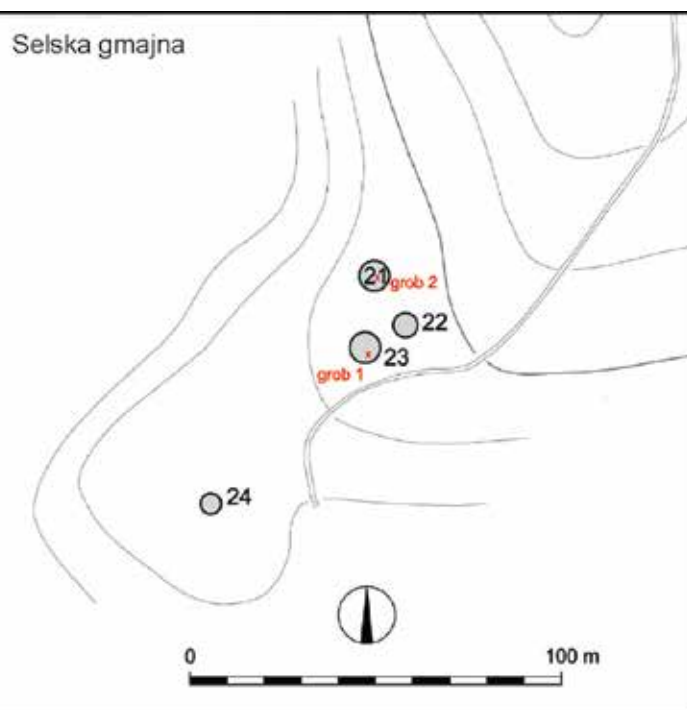
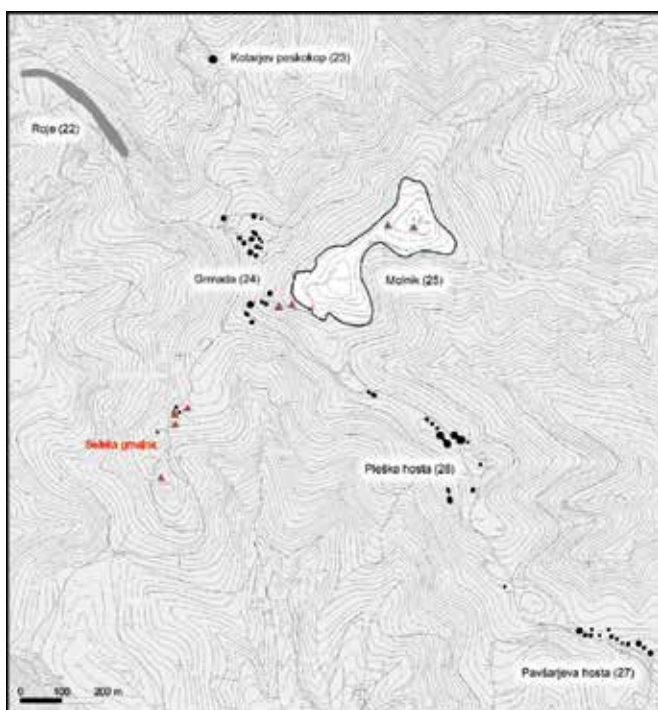
Obdobje: železna doba

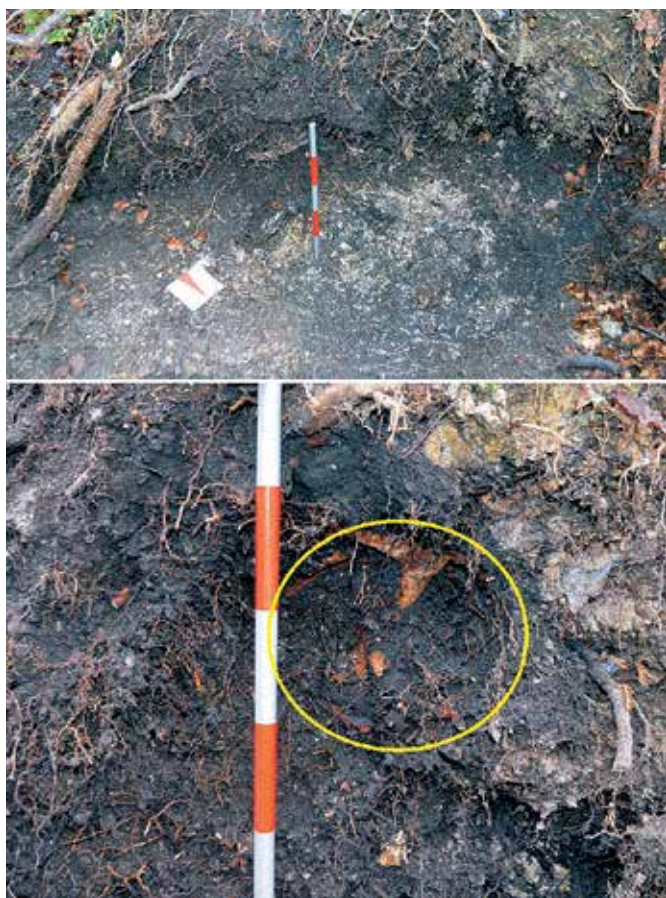
Žledolom konec februarja 2014 je prizadel tudi območje arheološkega najdišča Podmolnik – gradišče z grobišči Molnik, saj leži na grebenu, ki je v največji meri porasel z gozdom. Pri obhodih širšega območja najdišča sta spomladi 2014 Mauro Hrvatin, Geografski inštitut Antona Melika, ZRC SAZU, in Andraž Hrvatin, študent arheologije, FF, Univerza v Ljubljani, pobrala več površinskih najdb, ki so prišle na plano po žledu. O svojih odkritjih sta poročala raziskovalcem na Inštitutu za arheologijo, ZRC SAZU, ti pa so obvestili pristojne konservatorje. Nadaljnje raziskave, ki so bile opravljene konec novembra 2014, je ob pomoči Primoža Pavlina vodila Lucija Grahek, oba Iza, ZRC SAZU. Strokovni nadzor je opravila Mija Topličanec, ZVKDS, OE Ljubljana.

Kot je bilo ugotovljeno pri ponovnem obhodu najdišča, je bilo ob žledolomu najbolj poškodovano in ogroženo grobišče na grebenu od Lanišča proti jugovzhodnemu vrhu Molnika. Gre za grobišče v Selski gmajni, kjer po znanih načrtih molniških grobišč ležijo gomile 21–24. Gomila 24, ki leži najbolj jugovzhodno na grebenu, je v okolju dobro vidna in tokrat ni bila poškodovana. Na območju gomil 21–23 pa kakšna nasutja sploh niso vidna, pač pa je tu oblikovana manjša terasa, na kateri najverjetneje leži plano grobišče. Ob žledu je bilo namreč močno poškodovano območje gomile 23 (grob 1) in gomile 21 (grob 2). Tu sta bila pod podrtima drevesoma dokumentirana in izkopana dva žgana grobova.

Najbolj je bil poškodovan grob 1. Označuje ga v vrhnji, prepereli del dolomitne osnove vkopana grobna jama, v tlorisu okrogle oblike, v kateri so bili najdeni ostanki glinene žare, zapolnjene s kalciniranimi kostmi. V grob sta bila pridana še ena keramična posoda z nagubanim ostenjem in par spiralno zvitih bronastih obsenčnih obročkov. Vrhnji del grobne jame je bil skupaj z ustjem žare ohranjen v prevrnjenem koreninskem sistemu ob žledu padlega drevesa.

Podmolnik, Molnik – Selska gmajna, lokacija najdb in drugih opazovanih točk po žledolomu (po osnovnem načrtu (Dular, Tecco Hvala 2007, sl. 90, 154) izdelala M. Hrvat in L. Grahek)

Podmolnik, Molnik – Selska gmajna, grob 1: spodnji del grobne jame, pogled proti jugu in obris žare v vrhnjem delu groba (foto: L. Grahek)

Podmolnik, Molnik – Selska gmajna, grob 2, vrh grobne jame pod podrtim drevesom po čiščenju, pogled proti zahodu (foto: L. Grahek)

Na območju domnevne gomile 21 pa je bil zaradi žledolomoma razkrit grob 2. Tu je bil tik pod koreninskim sistemom podrtega drevesa dokumentiran vrh grobne jame, pokrite z večjimi kamni drobnozrnatega dolomitnega apnenca. Ta je bila vsekana v dolomitno osnovo in je v tlorisu pravokotne oblike. V zapolnitvi grobne jame je bilo nekaj žganine s kalciniranimi kostmi, najdenih pa je bilo tudi nekaj manjših fragmentov keramičnega posodja in fragment bronastega prstana.

Grobova iz Selske gmajne, ki sta bila razkrita in poškodovana ob žledolomu konec februarja 2014, torej kažeta, da na terasi severovzhodno od gomile 24 najverjetneje leži plano grobišče, primerljivo z molniškimi grobiščem v Rojah.

---

114 Alja Žorž

EŠD: 18797

Naselje: **Podmolnik**

Občina: Ljubljana

Ime: **Podmolnik – gradišče Marenček**

Področje: A

Obdobje: železna doba, rimska doba

Aprila in maja 2013 so v vasi Podmolnik, na območju predvidene gradnje stanovanjske hiše Slabe, na parc. št. 576/1, k. o. Podmolnik, potekale arheološke raziskave v obliki dokumentiranja ob gradnji. Arheološke raziskave so potekale pod vodstvom Alje Žorž, univ. dipl. arheologinje, konservatorke iz ZVKDS, CPA, s sodelovanjem strokovne ekipe. Čeprav so bili ob predhodnih terenskih pregledih v letu 2012 na območju raziskav odkriti večji odlomki prazgodovinske lončenine in drobci oglja, območje Podmolnika pa je znano kot arheološko izjemno bogato, je količina odkritih arheoloških najdb v letu 2013 preseгла naša pričakovanja.

Območje izvedenih raziskav leži ob glavni cesti skozi naselje Podmolnik. Vzhodno od njega se dviga strm hrib Marenček. Skupaj s Šišenskim hribom, Rožnikom, Ljubljanskim gradom, Golovcem, Orlami in Molnikom sodi v sklop gričevja, ki deli Ljubljansko barje od Ljubljanskega polja. Teren pada proti vzhodu, torej proti hribu Marenček in manjšemu vodotoku ob vznožju hriba. Pred pričetkom raziskav je bila parcela poraščena s travo, o preteklih posegih pa izročilo ne obstaja. Ravninsko območje in bližina tekoče vode sta predstavljala potencial za poljedelstvo.

Ljubljansko polje so v preteklosti lahko dobro nadzorovali s hriba Marenček, zato je bil vrh tudi kontinuirano naseljen. Na hribu so znane ostaline prazgodovinskega gradišča in rimske postojanke, izročilo pa na tem mestu omenja tudi srednjeveški grad. Od gradu so danes ohranjeni le temelji. Gradišče na Marenčku je bilo zagotovo povezano z velikim železnodobnim gradiščem na vrhu hriba Molnik. V bližnji okolici območja raziskav pa sta bili odkriti tudi dve večji rimskodobni grobišči. Geološko gledano, predstavljajo podlago zemljišča t. i. podmolniški skladi, ki jih sestavljajo temno zelen skrilavec, zelen kremenov peščenjak in meljevec. V holocenu so

podlago prekrile koluvialne plasti in peščeno-glinaste usedline ter prodni nanosi.

Arheološke raziskave so potekale na območju gradbene jame v skupni velikosti 25 x 20 m in do največje globine 1,7 m ter na območju izkopa drenažnih jarkov proti vzhodu. Sprva smo dokumentirali profile, površino plasti pa smo očistili in postrgali. V kvadrantih B1 in B2 smo naleteli na večjo količino odlomkov lončenine, zato smo strojni izkop prekinili, povečali ekipo in nadaljevali z ročnim odstranjevanjem plasti. Dokumentirali smo tudi oba profila struge, vidna v profilih izkopnega polja. Ob tem smo pričeli geodetske meritve površine in dokumentiranje lokacije posebnih najdb. Zaradi podtalnice in podzemnih vodnih žil je bilo izkopno polje nenehno poplavljeno, zato sta bili odstranjevanje plasti in dokumentiranje močno oteženi. Pomagali smo si z izkopom začasnih drenažnih jarkov.

Pod modernimi in koluvialnimi plastmi smo odkrili nekdanjo strugo potoka (022, 023), ki poteka od jugozahoda proti severovzhodu izkopnega polja. V polnilu struge, sestavljenem iz peščene glinice in rastlinskih ostankov, smo našli večje dele prazgodovinskih posod z bogatimi okrasi. Najdbe so bile skoraj v celoti nakopičene vzdolž vzhodnega roba struge potoka, vendar pa so se zaradi izjemne vodnatosti območja slabo ohranile.

Skupno smo odkrili 3386 arheoloških najdb. Od tega je kar 97 % odlomkov lončenine, ostalo pa so moderni odpadki (opeka, steklo, kovina). Najdbe prazgodovinske lončenine smo tipološko umestili v srednjo bronasto dobo. Značilen primer je odlomek ustja v obliki črke T, kakršni so se pojavili že v zgodnji bronasti dobi, pogosti pa so tudi v srednji bronasti dobi. Izstopajo dva odlomka ostenja z veliko bradavico, ki je obkrožena s široko kaneluro, in odlomek ustja s tanjšo kaneluro na prehodu v rame. Prav tako se pojavljajo aplicirana rebra in rebra, ki se razširijo v širok držaj, ter rebra z odtisi, ki se pojavljajo že v srednji bronasti dobi, najdemo pa jih tudi kasneje.

Redke odlomke lahko pripišemo starejšim obdobjem. Izstopa odlomek sive barve, izdelan prostoročno in iz fine lončarske mase brez primesi z ohranjenim rahlo izvihanim ustjem, ki ga lahko glede na fakturo umestimo v obdobje bakrene dobe. Drug odlomek rdečkaste barve pripada posodi s tankimi stenami, z značilnim okrasom okrogle aplikacije z odtisom prsta, ki sodi v obdobje mlajše kamene dobe.

Podmolnik, gradišče Marenček, južni profil izkopnega polja z vidnim presekom struge potoka SE 022, 023 (foto: A. Žorž)

Med novoveškimi najdbami izstopajo dva novoveška brusa za koso in ena podkev, ki najverjetneje sodi v obdobja pred novim vekom. Ker je preslabo ohranjena, je pred konservacijo njena natančnejša časovna opredelitev nemogoča.

Preseneča dejstvo, da je med vsemi najdbami kar 97 % prazgodovinske lončenine in le 0,05 % hišnega lepa. Prav tako, razen redkih obdelanih kamnov, nismo našli nobenih drugih značilnih naselbinskih predmetov. Na podlagi tega lahko domnevamo, da arheološke najdbe, odkrite predvsem v strugi potoka, predstavljajo sledove najdišča drugačnega namena kot naselbinskega ali pa da je bil takšen zbir najdb odložen v potok namerno, kar je bila v bronasti dobi pogosta praksa. Redki odlomki bakrenodobne in mlajše kamenodobne lončenine morda vseeno govorijo v prid prvi hipotezi.

Z raziskavami v letu 2013 smo ponovno prišli do novih odkritij, s katerimi smo dopolnili dosedanje razlage uporabe prostora v okolici hriba Marenček in v naselju Podmolnik. Velika količina odlomkov arheoloških najdb z ostrimi robovi dokazuje, da je v neposredni bližini večje prazgodovinsko arheološko najdišče.

---

115 Matija Turk, Anton Velušček

EŠD: /

Naselje: **Povir**

Občina: Sežana

Ime: **Spodmol v Osojnici**

Področje: A

Obdobje: neolitik, eneolitik in bronasta doba

Spodmol v Osojnici (katastrska številka jame 4416) leži južno od Povirja na blagih severnih pobočjih hriba Stari tabor (603 m) v Občini Sežana. Dejansko gre za manjšo kraško jamo, dolgo 15 m. Pred vhomom in tik za njim ležijo podorni bloki, ki so se zrušili s stropa nekdanj precej večje jame.

Arheološke in paleontološke najdbe je v Spodmolu v Osojnici odkrila Clara Ferlatti iz Trsta. Najdbe, ki jih je pobrala na površju jame, smo si julija 2011 na pobudo jamarja Franca Malečkarja ogledali in ugotovili, da gre za kose prazgodovinske lončenine,

Spodmol v Osojnici, vhod v jamo (foto: M. Turk)

kamnite odbitke in kosti. Najdbe smo prevzeli in jih izročili Notranjskemu muzeju v Postojni. Pregled najdb je naslednji: 21 nedoločljivih kosov lončenine, 3 neolitski kosi lončenine, kos ornamentiranega ustja z luknjico (eneolitik ali mlajše), 2 kosa bronastodobne lončenine, 3 kamniti artefakti (2 odbitka in del jedra), prodnik in bazalni del jelenjega roga z zarezo. Določljive paleontološke najdbe, v glavnem gre za močno fragmentirane kosti, pripadajo jelenu (*Cervus elaphus*), srni (*Capreolus capreolus*) in divji svinji (*Sus scrofa*).

Spodmol je zaradi nizkega stropa in neravnih, s skalami pokritih tal neprimeren za bivanje. Morda je v neolitiku in mlajših obdobjih služil kot staja za drobnico. Arheološke najdbe dokazujejo, da gre za novoodkrito arheološko najdišče iz obdobja neolitika, eneolitika in bronaste dobe.

---

116 Vlasta Čobal Sedmak, Martina Lesar Kikelj

EŠD: 588

Naselje: **Ptuj**

Občina: Ptuj

Ime: **Ptuj – dominikanski samostan**

Naslov: Muzejski trg 1

Področje: R

druga četrtina 13. stoletja, prva polovica 14.

Obdobje: stoletja, 15. stoletje, 17. stoletje, prva četrtina 18. stoletja, 1710

Kompleks dominikanskega samostana na Ptujju predstavlja konglomerat raščene arhitekture. Branko Vnuk (Konservatorski načrt, Mapa 1, Priloga 1, 2010) piše: »Gradbeno-zgodovinski razvoj dominikanskega samostana, ki zamejuje srednjeveško mestno jedro na jugozahodni strani, zaobjema vsa zgodovinska obdobja umetnosti: romaniko, gotiko, renesanso in barok. V okviru samostanskega kompleksa velja kot arhitekturno dragocenost izpostaviti zlasti gotski križni hodnik, delo mojstrov ptujskogorskega delavniškega kroga, ter baročni, s freskami in štukaturami okrašeni samostanski refektorij. Nekdanja samostanska cerkev Marijinega oznanjenja je v osnovi še romanska. V sredini 13. stoletja so ji prizidali zgodnjegotski dolgi kor, ki je sodil med najstarejše v srednji Evropi. Ob barokizaciji cerkve, v prvi polovici 18. stoletja, so dolgi kor porušili in ob tej priložnosti pozidali bogato vzhodno baročno fasado. V križnem hodniku in cerkveni ladji so še ohranjene srednjeveške freske iz 14. in 15. stoletja, posebej pa velja poudariti že renesančno občuteno fresko Marijinega oznanjenja.«

Med letoma 1786 in 1923 so samostan spremenili v vojašnico. Po odhodu vojske se je Mestna občina Ptuj odločila, da objekt odkupi in ga del nameni za potrebe ptujskega muzeja, del pa v stanovanjske in obrtne namene; to se je zgodilo leta 1928. V obdobju 1928–2010 se je današnji Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož postopoma razširil po skoraj celotnem objektu, jugozahodni samostanski prizidek pa je zasedal Zgodovinski arhiv Ptuj.

Leta 2009 je bil Ptuj kot partnersko mesto vključen v projekt prestolnice kulture Maribor 2012. Takrat se je porodila ideja po obnovi dominikanskega samostana in spremembi njegove vsebine. Leta 2010 je bil izdelan konservatorski načrt, še leto kasneje pa se je začela celovita gradbena obnova. V skladu s konservatorskimi smernicami je bil sprejet projekt, ki je na željo investitorja, Mestne občine Ptuj, v samostanski objekt umestil kongresno dvorano.

STANJE PRED POSEGOM

Ob začetku prenove dominikanskega samostana je bilo moč z vidika konservatorsko-restavratorskega pristopa stenske poslikave ločiti na tri sklope.

V prvi sklop spadajo poslikave, ki jih je leta 1928 odkril dr. France Stele, restavriral pa akad. slikar Matej Sternen. V vzhodnem in severnem traktu križnega hodnika so Marijino oznanjenje (po 1520), fragment kronane ženske svetnice (okrog 1330–1340), naslikane niše s svetniškimi liki (prva polovica 14. stoletja), prizor Kristusa Trpina in Matere božje z detetom (prva polovica 14. stoletja) ter klečeči menihi (1330–1340).

Recentne poškodbe so bile skupne vsem naštetim poslikavam in zajemajo trdovratno umazanijo, odstopanje ometa in barvne plasti od podlage, razpokanost ometa in barvne plasti, ponekod prisotnost mikroorganizmov, potemnele retuše, neustrezne in invazivne retuše (preslikava originala), oslabele plombe.

Drugi sklop poslikav zajema fragmente, ki so bili odkriti leta 1928, niso pa bili restavrirani. Opazni so bili osnovni konservatorski postopki v smislu injektiranja ometa in obšivanja robov. Sem spadajo prizori v cerkveni ladji na gotski slavočni steni: Marijino kronanje (zgodnje 14. stoletje), Miklavž obdaruje revne neveste (okrog 1330–1340), fragment svetniške figure (domnevno 13. stoletje), delno odkrita poslikava na severni strani oboka dvojnega gotskega slavoloka (grb Ptujskih gospodov, zgodnje 14. stoletje) in obokanje vzhodnega trakta križnega hodnika (prva polovica 15. stoletja).

Poškodbe, ki jih je bilo zaslediti na omenjenih fragmentih, so zajemale trdovratno umazanijo, ponekod prisotnost mikroorganizmov, številne ostanke recentnih beležev, naključen omet, odstopanje ometa in barvne plasti od podlage, odstopanje in luščenje obšivanih robov, razpokanost. Tretji sklop so poslikave, ki smo jih restavratorji odkrili ob sondažnih raziskavah in med izvajanjem gradbenih del. Sem spadajo zvezdnato nebo in grb na oboku dvojnega gotskega slavoloka, poslikana gotska kamnita slavočna loka, poslikava z motivom živalic na ostanku (podpornem stebri) nekdanjega letnerja, poslikava grba na gotski slavočni steni, poslikane špalete romanskih oken na južni steni cerkvene ladje, poslikano slepo okno na južni steni cerkvene ladje ob gotski slavočni steni (prizor Marije zavetnice s plaščem na špaleti) in dvojna poslikava celopostavnih figur iz različnih obdobja na pozidanem polnilu (Ludovik XIV. in Sv. Katarina), poslikana južna stena nekdanje gotske zakristije (Pohod Sv. treh kraljev), delno odkrite poslikave v hodniku južnega trakta (na severni steni prizori Difensoriuma, na južni steni naslikana portala s podobami (papež Pij V. in sv. Antonin).

Prisotne poškodbe so mehanskega izvora in so nastale pri gradbenih predelavah ter zajemajo prekritje z ometi in beleži, naključen originalen omet (poškodovana barvna plast), odstopanje ometa in barvne plasti od podlage, razpokanost, ponekod prašljivost in luščenje barvne plasti.

Ptuj, dominikanski samostan, cerkvena ladja pred obnovo (foto: V. Čobal Sedmak)

Ptuj, dominikanski samostan, cerkvena ladja med obnovo (foto: V. Čobal Sedmak)

Ptuj, dominikanski samostan, cerkvena ladja po obnovi (foto: V. Čobal Sedmak)

RESTAVRATORSKI POSTOPKI

Restavratorski postopki so bili določeni na osnovi raziskav in analiz. Pred izvajanjem gradbenih del in med njimi so bile narejene številne raziskave, ki so zajemale sondiranje celotnega kompleksa, termografijo, preliminarno in vzporedne naravoslovne raziskave kemičnih analiz ometov, veziv in pigmentov (optična mikroskopija, infrardeča spektografija, mikroramanska spektografija) ter monitoring. Na podlagi preiskav smo pridobili informacije o tehnologiji in materialih, ki so jih umetniki v preteklosti uporabili pri slikanju in izdelavi temeljnika. Pridobili smo informacije o stanju ohranjenosti originalnih gradiv in stopnji njihovega propada. Preiskave so bile osredotočene na osnovne elemente stenskega slikarstva, torej na sestavo ometov, uporabo apnenih beležev, gradnjo barvnih plasti in izbor pigmentov. Uporabljena metodologija konservatorsko-restavratorskih postopkov v smislu čiščenja in utrjevanja poslikanih barvnih plasti se je izkazala za izredno uspešno in učinkovito že pri restavriranju Langusovih stenskih poslikav v cerkvi Marijinega oznanjenja v Ljubljani. Metoda temelji na utrjevanju oslabljenih vezi v ometu in barvni plasti z nanodelci kalcijevega hidroksida, kjer se pri postopku karbonatizacije ponovno vzpostavi in nadomesti izgubljeno vezivo – kalcijev karbonat. Nanoapno nanašamo na površino s čopiči preko zaščitnega japonskega papirja. Poslikave smo čistili z amonijevim karbonatom v celulozni pulpi in z ionsko izmenjevalnimi smolami.

Odstopajoč omet smo injektirali z apneno malto (1 : 3, gašeno apno in pesek, po potrebi kalcitna moka). Z enako malto smo kitali večja in manjša poškodovana mesta. Za vezivo barvnih retuš smo uporabili apneno vodo.

S prepričanjem, da bodo med prenovo samostanskega kompleksa obravnavane vse vsebine, ki so predmet konservatorsko-restavratorskega postopka, se je pred pričetkom del sestala komisija, ki je določila najbolj ustrezno in enotno prezentacijo restavriranih elementov. Osnovno stališče je bil minimalni poseg, ki je bil omejen na ohranjanje intaktnega stanja in je zajemal osnovne konservatorske postopke v smislu čiščenja in utrjevanja tako nosilca kot barvne plasti. Postopek retuše se v osnovi ni izvajal, razen na določenih predelih poslikav, in sicer v minimalnem obsegu v *tratteggio* tehniki ter v tonih, ki so bili za nianso do dve svetlejši od originala. Izvedba novega ometa na večjih poškodovanih mestih znotraj in okoli poslikave je enotna. Gre za klasičen zariban apnen omet z vsebnostjo rjavega peska oziroma mivke, ki daje nevtralen rjavkast ton in je izveden pod nivo originalne plasti. Manjše plombe so izravnane na nivo originala.

Glede na velik obseg poslikav, ki so terjale restavratorsko obravnavo, je bilo treba vrstni red konservatorsko-restavratorskih del v samostanu uskladiti z bodočo namembnostjo objekta. Prioritetna dela so tako predstavljala restavriranje elementov v cerkveni ladji. Preostala restavratorska dela v samostanskem kompleksu bo v prihodnosti mogoče kontinuirano izvajati kljub izvajajoči se vsebini.

117 Saša Stržinar

EŠD: 588

Naselje: Ptuj

Občina: Ptuj

Ime: Ptuj – dominikanski samostan

Naslov: Muzejski trg 1, 1a, 1b

Področje: R

Obdobje: 18. stoletje

Prostor refektorija je bil namenjen obedovalnici oz. jedilnici in je bil po navadi v križnem hodniku samostana. Dvorana refektorija v dominikanskem samostanu na Ptujju je orientirana v smeri vzhod–zahod in je banjasto obokana. Obok prehaja v tri okenske niše na severni strani ter dve slepi niši in vhod na južni strani. Obok refektorija in niše krasi plitko štukaturno okrasje z rastlinskimi motivi, viticami, prepletajočim se školjčevjem, putti in festoni. Štukature bele

Ptuj, dominikanski samostan – refektorij, putto – primerjava med očiščenim in neočiščenim predelom (foto: S. Stržinar)

barve imajo zaglajeno, v nišah pa je luknjičavo ozadje rožnate barve. Na stropu so štirje večji poslikani medaljoni, obrobljeni z enostavno profilacijo, in manjše kartuše z napisi. Na straneh oboka in sosvodnicah so na modrem ozadju doprsni svetniški portreti v visokem reliefu. Upodobljeni so sv. Rajmund Penjafortski, sv. Avguštin, sv. Marjeta, sv. Katarina Sienska, Peter mučenec, sv. Pij, sv. Dominik, sv. Ceslaus, sv. Albert, sv. Agnes iz Montepulciana, sv. Rozalija, sv. Anton, sv. Hijacint, sv. Tomaž Akvinski, sv. Ludvik Beltran in sv. Vincencij Ferrer. Konservatorsko-restavratorska dela v refektoriju dominikanskega samostana na Ptujju so potekala od junija do avgusta 2014. Zaradi časovnih omejitev so bili izvedeni le konservatorsko-restavratorski postopki za stabiliziranje umetnine: utrjevanje, injektiranje podmehurjenih predelov in stabiliziranje elementov štukaturnega okrasja, ki so ponekod odstopali. Izvedeni so bili tudi postopki odstranjevanja površinskih nečistoč in ostankov beležev, kitanja, delne rekonstrukcije, odstranitve kovinskih tujkov in stabilizacija kovinskih elementov.

Štukaturno okrasje in ozadje so bili v preteklosti odkriti do originala – mavca in barvne plasti. Takrat je prišlo do

poškodb, kot so obrabljenost in zareze na površini, kar močno vpliva na estetski vidik umetnine. Močno vidne so bile tudi površinske nečistoče, kot so saje, prah in ostanki beležev. Odstranjevanje je potekalo mehansko s skalpeli, vodo in mehkejšimi ščetkami. Odstopljene elemente smo začasno stabilizirali in nato utrdili s sredstvi Calosil E25, Calosil E50 ali z 10-odstotno raztopino Primala E 330 S. Rekonstrukcije so bile izvedene na mestih nad vsemi tremi okni, kjer je bil poškodovan del okrasja. Izvedene so bile v svež apnen omet v razmerju 1 del rečne mivke, 2 dela kalcitne mivke in 1 del apna. Testi retuširanja so bili izvedeni z različnimi nanosi barve, da bi tako ugotovili, kateri način bi bil najustrežnejši glede na tako obsežno površino ozadja. Za najustrežnejšega se je izkazal nanos z lazurami, ki je omogočal hitrejšo gradnjo in lažje prilagajanje originalu ne glede na gladko ali luknjičavo podlago. V prihodnosti so predvideni še rekonstrukcija manjkajočih elementov, domodeliranje retuširanja ozadja in barvanje štukatur.

Sodelavci: Živa Garbas, Polona Černe, Maruša Ličen, Doroteja Erhatic, Tjaša Fortuna, Mitja Rus, Peter Nared, Damjan Nared, Simon Štampar.

Ptuj, dominikanski samostan – refektorij, primerjava treh faz posega: neočiščen predel v zgornjem delu, očiščen predel v sredini in očiščen predel z retuširanim ozadjem v spodnjem delu (foto: S. Stržinar)

Ptuj, dominikanski samostan – refektorij, test retuše na luknjičavem ozadju (foto: S. Stržinar)

---

118 Simona Menoni, Andrej Magdič

EŠD: 580

Naselje: Ptuj

Občina: Ptuj

Ime: Ptuj – mestno jedro

Naslov: Mestni trg

Področje: U, A

Obdobje: sredina 18. stoletja

Že leta 2011 je Mestna občina Ptuj predlagala obnovo Mestnega trga na Ptuj, ki leži znotraj z Odlokom o razglasitvi nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Mestne občine Ptuj (Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj, št. 35/89) zavarovanega historičnega mestnega jedra Ptuj in arheološkega najdišča Ptuj, levi breg. Historično gledano gre za novoveški Florjanov trg, ki je nastal po velikem požaru v mestu leta 1744, ko je nastala tudi njegova najpomembnejša dominanta in prepoznaven simbol mesta, kip sv. Florjana. Njegova današnja vloga je prerasla vlogo ob času njegovega nastanka, saj se je z izgradnjo monumentalne neogotske zgradbe arhitekta Ferstla iz leta 1906 (EŠD 6618), ki zaključuje vzhodno stranico trga, s Slovenskega trga sem preneslo upravno središče Ptuja.

V kulturnovarstvenih pogojih zavoda je bilo določeno, da je pri načrtovanju obnove trga treba upoštevati arhivsko dokumentacijo, ga vzpostaviti v primarnih dimenzijah in upoštevati podatke, pridobljene pri zemeljskih delih. Pogoj je tudi bil, da je za tlakovanje treba uporabiti naravne materiale, v skladu z materiali in teksturo primarnega tlakovanja. Upravni postopek in obnovo je do skorajšnjega zaključka vodila takratna odgovorna konservatorica za mesto Ptuj Marlenka Habjanič. Obnovo je skupaj z Andrejem Magdičem in Simono Menoni nadaljevala in poleti 2014 sklenila konservatorica Seta Kurelac, arhitekturno zasnovo prenove pa sta pripravila arhitekta Vesna in Matej Vozlič.

Pri celostni ureditvi Mestnega trga na Ptuj so bila zaradi izdelave betonske podlage za tlakovce in obnove javne komunalne infrastrukture potrebna obsežna zemeljska dela, ki so potekala pod nadzorom Ivana Žižka, arheologa iz Pokrajinskega muzeja Ptuj - Ormož. Poleg pričakovanega odkritja zasute struge starega toka potoka Grajena, ki je v rimski dobi in še v zgodnjem srednjem veku tekkel v liniji današnje Miklošičeve in Krempljeve ulice, šele po gradnji mestnega obzidja sredi 13. stoletja, pa so Grajeno umetno speljali proti vzhodu, izven mesta. Prav tako pričakovano je bilo odkritje vodnjaka na mestu današnje kavarnе Evropa v jugovzhodnem delu trga. Vodnjak namreč poznamo s fotografij z začetka 20. stoletja, žal pa je bil živ kamnit vodnjak z notranje strani v preteklosti obbetoniran, zaradi česar je postal za predstavitev javnosti neprimeren.

Najzanimivejše arheološko odkritje pri ureditvi trga je bilo nedvomno odkritje arheoloških ostalin podkletene hiše, ki je stala na mestu, kjer danes stoji kip sv. Florjana. Na podlagi odkritij drobnega arheološkega gradiva (predvsem odlomkov

lončenega posodja in novca) je bilo ugotovljeno, da je bila hiša zgrajena v 16. stoletju, nato pa je bila v začetku 17. stoletja prezidana in povečana. Arheološke ostaline odkrite hiše, katere stene so bile zidane iz kamna, klet s pohodno plastjo iz mačjih glav pa je bila v mlajši fazi obokana z opeko, same po sebi nimajo posebne umetnostnozgodovinske ali zgodovinske vrednosti, saj je na Ptuj ohranjenih precej še stoječih hiš, katerih temelji s kletmi še datirajo v srednji ali zgodnji novi vek. Vrednost odkrite hiše je bila prepoznana s stališča urbanizma, saj je njena lega pomembna za razumevanje razvoja srednjeveškega in novoveškega mesta, njegove ulične ureditve in trške zasnove. Zgrajena je bila namreč v uličnem nizu današnje Murkove ulice, ki je bila v času začetka srednjeveškega Ptuja v 12. stoletju glavna cesta proti vzhodu, ki je preko Ogrskih mestnih vrat na mestu današnje Ulice heroja Lacka vodila proti Ogrskemu kraljestvu.

Odkritje stavbe pod Florjanovim spomenikom je vzbudilo misel po njeni prezentaciji in predstavitvi javnosti, vendar je po temeljitem premisleku in tehtanju številnih dejavnikov, ki vplivajo na celostno dožemanje trga, prevladala rešitev prezentacije v nivoju tlaka. Z natančno lego, velikostjo in debelino zidov odkrite hiše je ta označena v tleh z različno obdelanimi kamnitimi ploščami, iz česar so razvidni obseg prvotne hiše in tudi njene mlajše prezidave. Današnji mestni trg ima namreč v Florjanovem spomeniku nedvomno dominantno, ki skupaj s kuliso historičnih fasad zaokroža podobo tega dela trga, prezentacija ostalin v tlaku pa vendarle ohranja berljivo lego hiše in nekdanji potek ulice. Nekaj deset kvadratnih metrov velika luknja v tleh trga pa bi nedvomno porušila estetsko ravnovesje, seveda ob dejstvu, da materialne ostaline hiše nimajo kulturne vrednosti, ki bi narekemale drugačno prezentacijo objekta.

Kljub uvodni idejni zasnovi, da bi oblikovanje in oprema trga sledila historičnemu karakterju, je v pogajanjih prevladala tendenca po njegovi sodobni ureditvi in opremlitvi.

Ptuj, mestno jedro, odkrite arheološke ostaline objekta med prenovo (foto: A. Magdič)

Ptuj, mestno jedro, mestni trg po prenovi (foto: S. Menoni)

119 Simona Menoni

EŠD: 18324

Naselje: **Ptuj**

Občina: Ptuj

Ime: **Ptuj – Osnovna šola Olge Meglič**

Naslov: Prešernova ulica 32

Področje: UA

Obdobje: 1900

Leta 2013 je Mestna občina Ptuj predlagala energetska sanacijo objekta Osnovne šole Olge Meglič na Prešernovi ulici 31, parc. št. 1364/1 in 1364/2, obe k. o. Ptuj, ki leži znotraj z Odlokom o razglasitvi nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Mestne občine Ptuj (Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj, št. 35/89) zavarovanega historičnega mestnega jedra Ptuj in arheološkega najdišča Ptuj, levi breg. Objekt je vključen v predlog oziroma v Strokovne podlage za razglasitev kulturnih spomenikov lokalnega pomena za Mestno občino Ptuj. Prav tako je objekt v vplivnem območju gradu Ptuj, ki je razglašen za kulturni spomenik državnega pomena.

Najpomembnejšo in najkvalitetnejšo stavbo vogalnega

objekta med Prešernovo in Cafovo ulico predstavlja ambiciozna arhitektura z neorenesančno fasado. Na glavni ulični fasadi so osrednje tri osi poudarjene z rizalitom, z bogatejšim neorenesančnim okrasjem na oknih in polkrožno zaključenim portalom z antičnim motivom Meduzine glave na temeniku. Osrednjo peto os poudarjata še stebra, ki se zaključita s kapiteloma v mejnem zidcu. Bogate okenske obrobe v prvem nadstropju so v drugem skromneje okrašene. Fasado zaključuje profiliran podstrešni venec na volutastih konzolah. Ob vhodu skozi bogato oblikovana vrata s kovano vegetabilno dekoracijo stopimo v bogato štukirano avlo. Na osnovi monumentalnosti in historično bogato členjene fasade objekt uvrščamo med redke primere monumentalno zasnovane historične arhitekture v mestnem jedru.

Na mestu današnjega objekta je v 17. stoletju stala t. i. ordonančna hiša, ki je bila po ohranjenih virih eno najlepših poslopij v mestu, z notranjim arkadiranim dvoriščem. Po požaru leta 1744 naj bi mesto gospodarsko tako oslabilo, da se je pričelo propadanje hiše, zato so leta 1899 na tem mestu zgradili nov objekt v neorenesančnem slogu. Vendar bi v temelju trakta na Cafovi ulici morda še smeli videti del omenjenega objekta. Med gradbenimi posegi in po odstranitvi ometov pa se je tudi razkrilo, da k današnjemu glavnemu objektu prislonega objekt ob Cafovi ulici kaže manjše, izven današnjih višin in okenskih osi pomaknjene zazidane okenske odprtine, kar kaže na starejšo gradbeno fazo.

Konservatorski pristop je bil zaradi energetske sanacije objekta, torej oblaganja stavbne substance z izolativnimi materiali, manj pomemben. Torej je bilo neprofilirane fasade možno energetsko sanirati, ni pa bilo dovoljeno in dopustno posegati v fasado glavnega, najkvalitetnejšega dela objekta. Po sondažnih restavratorskih raziskavah so bili ugotovljeni primarna sestava ometov in tudi barvni toni tako fasad kakor tudi stavbnega pohištva. Izhodišče glede slednjega je bilo, da je stavbno pohištvo – historična okna in vrata na primarnem uličnem objektu – treba ohraniti in obnoviti v obstoječi obliki, posamezne dotrajane elemente pa izdelati po vzoru obstoječih. Zaradi zagotovitve energetskih standardov pa je mogoče notranja okenska krila nadomestiti z energetsko ustrezno zasteklitvijo z lesenimi okenskimi krili in okvirji, ki pa jih je treba izdelati po vzoru obstoječih. Prav tako je bilo izhodišče, da je historična vhodna vrata treba ohraniti in zgolj restavratorsko obnoviti. Za zagotovitev standardov energetske preнове pa naj se na mesto, ki je za reprezentančno arhitekturo najmanj moteče, namestijo dodatna, čim manj vpadljiva vrata – zasteklitev. Historična okna na prizidanih traktih in telovadnici ter mlajša okna na prizidkih je treba zamenjati z novimi lesenimi, ki pa morajo biti izdelana po vzoru historičnih.

Ob zavedanju umetnostnozgodovinskega, estetskega in ne nazadnje simbolnega pomena vhodnih vrat za lice objekta se je porodila ideja, da bi na podlagi že videnih rezultatov dela Višje strokovne Lesarske šole Maribor za podobno sodelovanje navdušili predstavnika investitorja in tudi uporabnika, in tako

Ptuj, Osnovna šola Olge Meglič, fasade notranjega dvorišča po energetske sanaciji (foto: S. Menoni)

Ptuj, Osnovna šola Olge Meglič, fasade notranjega dvorišča pred energetske sanaciji (foto: S. Menoni)

Ptuj, Osnovna šola Olge Meglič, restavrirana vhodna vrata (foto: S. Menoni)

je prišlo do vzornega sodelovanja z omenjeno šolo. Študentje so v okviru učnega programa, ki vključuje tudi restavriranje stavbnega pohištva, pod mentorstvom predavatelja restavratorja mag. Boštjana Roškarja, akademskega restavratorja Martina Klinca in Alenke Tonij, inž. lesarstva, po konservatorsko-restavratorskih pogojih in nadzoru restavratorke ZVKDS Vlaste Čobal Sedmak vrata zglede restavrirali. Posebno odliko levih vratnih kril je že pred posegi predstavljal tam nameščeni vratni ščitek v obliki morskega konjička z morsko zvezdo. Med restavratorskim čiščenjem sekundarnih premazov se je izkazalo, da gre za od vrat starejši kositrnan ščitek, ki bi lahko bil po formi in načinu tolčenja še baročen, torej morda še iz tukaj nekdanj stojččega starejšega objekta t. i. ordonančeve hiše. Po vzoru tega se je izdelala tudi zrcalna kopija ter izbral in kovaško izdelal ustrezen tip kljuge, žal pa ni bilo moč najti izvajalca postopka kositrnanja.

Dobro sodelovanje ZVKDS s predstavnikom investitorja Mestno občino Ptuj, predstavnico uporabnika, ravnateljico šole Heleno Ocvirk, in predstavnikom energetske pisarne je kljub pomanjkljivim popisom del prineslo zadovoljiv rezultat, saj izbor izvajalcev po ključu najnižje cene pač ne more prinesiti odličnih rezultatov. Žal med energetske sanacije izpuščena dotrajana glavna fasada objekta, ki predstavlja tako umetnozgodovinsko kot tudi širše urbanistično odliko obravnavanega mestnega kareja, in streha še čakata na čas obnove, ko bo objekt lahko zaživel v nekdanjem sijaju.

---

120 Suzana Vešligaj

EŠD: 23836

Naselje: **Puonci**

Občina: Puonci

Ime: **Puonci – Ciglenska hiša**

Naslov: Puonci 9

Področje: E

Obdobje: prva četrtina 20. stoletja, 1924

V gručasti ravninski vasi Puonci stoji nadstropna večstanovanjska hiša, zgrajena leta 1924. Domačini ji pravijo Ciglenska hiša. Njena zgodba je povezana z opekarno, katere začetki segajo na prehod iz 19. v 20. stoletje. Takrat so v Puoncih izdelovali opeko s pomočjo preprostih poljskih peči. Leta 1905 je opekarno prevzel zidarski mojster Ratkol Tivadar in ostal njen lastnik vse do konca prve svetovne vojne. V njegovem času se je iz ročnega izdelovanja opeke prešlo na strojno. V ta namen je opremil opekarno s parno lokomotivo, ki je poganjala stroje vse do leta 1947, ko so Puonci dobili električno napeljavo. Po prvi svetovni vojni je lastnik postal Karel Vogler, ki je leta 1924 dal zgraditi upravno poslopje, danes znano kot Ciglenska hiša.

Leta 1928 so opekarno na dražbi kupili trije murskosoboški bogataši Hartner, Berger in Dobrai. Po drugi svetovni vojni je prešla v državno last. Do leta 1970 je doživela modernizacijo in začela izdelovati nove vrste zidne in strešne opeke.

S prenosom v državno last je postala Ciglenska hiša bivališče za delavce v opekarni.

Ciglenska hiša je nadstropna stavba s stranskima rizalitoma tako na severni dvoriščni fasadi kot na južni glavni. Na slednji je v osrednjem delu nadstropja zapisana letnica 1924, v nadstropju stranskega zahodnega rizalita pa se je ohranila sončna ura. Stavba je vse do danes v večji meri ohranila takratne arhitekturne kvalitete: fasadno členitev, zunanje in notranje stavbno pohištvo, notranje leseno stopnišče in betonski dekorativni tlak (betonske ploščice). Stavba je danes večstanovanjska hiša, kjer bivajo nekdanji delavci opekarnice. Zaradi lege stavbe v neposredni bližini železniške proge Pragersko–Hodoš je bil njen lastnik upravičen do delne zamenjave oken v sklopu projekta pasivne protihrupne zaščite. Ker ima hiša status registrirane nepremične dediščine, je moral lastnik pridobiti ustrezne kulturnovarstvene smernice za zamenjavo obstoječega stavbnega pohištva predvsem na fasadah, ki so bile orientirane proti železniški progi. Na podlagi terenskega ogleda so bili definirani vzorci in barva oken. Pred vgraditvijo so bili vsi predloženi vzorci novih oken tudi potrjeni. Poseg je bil zaključen aprila 2013.

---

121 Borut Toškan, Janez Dirjec

EŠD: 30030

Naselje: **Radoši**

Občina: Metlika

Ime: **Radoši – arheološko najdišče Vuzelnica**

Naslov: parc. št. 3174/1, k. o. Radovica

Področje: A

Obdobje: stara kamena doba

Jama Vuzelnica (kat. številka 6270) se odpira v zelo strmem pobočju grape istoimenskega potoka, približno kilometer severovzhodno od naselja Radovica na južnih obronkih Gorjancev. Vhod je lepo obokana, proti jugovzhodu obrnjena odprtina širine 2,0 m in višine 2,4 m. Leži na nadmorski višini 356 m, sicer pa 15 m nad strugo že omenjenega potoka, ki predstavlja mejo med Slovenijo in Hrvaško, oziroma približno 50 m zahodno od nje. Za vhomom se nadaljuje vhodni rov, ki je enake oblike in dimenzij kot vhod, nato pa po sedmih metrih zavije proti severu ter poteka vzporedno s pobočjem grape. Proti koncu sledi še en rahel zavoj v smeri proti severovzhodu, kjer pa se prične rov čedalje bolj ožiti. Jama se konča z ilovico, ki na oddaljenosti 62 m od vhoda zapolni ves rov do stropa. Približno 16 m od vhoda se odpira nekaj metrov dolg stranski rov, še 10 m naprej pa jama prečka prelomnica. Po Osnovni geološki karti, list Novo mesto, 1 : 100.000, ležijo na tem delu Gorjancev zgodnjekredni laporni apnenci ter sivi ali rdeči ploščati apnenci z vložki apnene breče. V samem rovu so sicer tla vseskozi ilovnata, proti koncu že precej blatna. Primarnih tal ni zaslediti (Ladišič, B. 2006, Vuzelnica – odkopana jama, Naše jame 46, 76–80; članek vključuje tudi načrt jame).

Vuzelnica je lokalno poznana predvsem kot pribežališče domačinov med drugo svetovno vojno. Leta 1985 so jo obiskali jamarji Belokranjskega jamarskega kluba iz Črnomlja in jo tudi izmerili. Tedaj je bila dolga 18 m, na koncu pa so ilovnati sedimenti rov zasuli skoraj do stropa. Kasneje se je vedenje o natančni lokaciji jame med domačini izgubilo, čemur je botrovalo tudi zaraščanje nekdanj kmetijsko izkoriščane neposredne okolice. Leta 2003 so člani Društva za ohranjanje naravnih in kulturnih vrednot iz Radovice na pobudo Alojzije Radoš jamski vhod ponovno poiskali. V naslednjih sedmih letih so v želji po odkritju novih jamskih prostorov vaščani iz jame izpeljali krepko čez 400 m³ zemljine, za kar je bilo potrebnih več kot dva tisoč prostovoljnih delovnih ur. Glavni rov tako danes meri 62 m, pred jamo pa se je zaradi nasipavanja izkopanih sedimentov oblikoval več metrov širok plato.

Med delom so izkopavci tla v jami sprva izravnali na višino vhoda, nato pa so se leta 2009 odločili, da bodo teren še za približno meter poglobili. Aktivnosti so omejili na do 2 m širok pas vzdolž leve stene na območju med odcepom zgoraj omenjenega stranskega rova in mestom, kjer rov prečka prelomnica (glej točki 3 in 4 v: Ladišič, B. 2006, Vuzelnica – odkopana jama, Naše jame 46, sl. 3). Pri tem so naleteli na posamezne živalske ostanke, zaradi česar so vse nadaljnje aktivnosti ustavili. Najdene kosti in zobe je Renata Bajuk predala sodelavcem Inštituta za arheologijo ZRC SAZU, kjer sva jih v obdelavo prevzela avtorja tega poročila. Ugotovila sva, da pripadajo jamskemu medvedu (*Ursus spelaeus* s.l.). Ker gre po najini najboljši vednosti za prvo znano najdišče te izumrle medvedje vrste v Beli krajini, sva si 12. maja 2014 jama ogledala tudi osebno. Pri tem sva iz bočnega profila že omenjene poglobitve na več mestih izločila še nekaj dodatnih živalskih najdb, s čimer se je skupno število zbranih kosti in zob povzpelo na 138. Taksonomsko jih je bilo mogoče opredeliti 81.

Velika večina ostankov (N = 76) pripada že omenjenemu jamskemu medvedu: lobanja (2 fragm.), zgornja čeljustnica (1 fragm.), spodnja čeljustnica (13 fragm.), izolirani zobje (7 nepoškodovanih + 2 fragm.), vretenca (12 fragm.), rebra (14 fragm.), lopatica (1 fragm.), nadlahtnica (2 fragm.), koželjnica (3 fragm.), komolčnica (6 fragm.), zapestne kosti (1), dlančnica (1 fragm.), medenica (2 fragm.), stegnenica (3 fragm.), golenica (4 fragm.), mečnica (1 fragm.) in stopalnica (1 fragm.). K temu je treba dodati, da isti vrsti bržčas pripada tudi pretežni del tistih kostnih odlomkov, ki jih ni bilo mogoče zanesljivo taksonomsko opredeliti (N = 57). Na podlagi najdb mlečnega podočnika, dveh drugih spodnjih kočnikov s še ne v celoti razvitima koreninama, dveh prvih kočnikov brez očitnih sledi obrabe žvekalne površine ter odlomka spodnje čeljustnice s še neizrašenim tretjim kočnikom sodiva, da v analiziranem gradivu prevladujejo ostanke do dveh let starih živali (prim. Debeljak, I. 1996, Ontogenetic development of dentition in cave bear, *Geologija*, 39, 13–77). O večinski zastopanosti mladih medvedov priča tudi prevladujoč delež kosti s še nezraščena epi- in diafizo. Iz navedenega in zaradi zastopanosti vseh anatomskih regij trupa je mogoče sklepati, da predstavlja pretežni del (glej spodaj) analiziranih najdb jamskega medveda iz Vuzelnice ostanek v jami naravno

poginulih živali (prim. Debeljak, I. 2007, Fossil population structure and mortality of the cave bear from the Mokrica cave [North Slovenia], *Acta carsologica*, 36/3, 475–484).

Povsem drugačno sliko kažejo najdbe jelena (*Cervus elaphus*), ki je v gradivu zastopan z dvema odlomkoma stopalnice ter po enim prstnice, okretača in petnice. Da bi šlo tudi v tem primeru za ostanke naravno poginulih primerkov, ni verjetno. Jama je namreč vodoravna, kar izključuje možnost padca vanjo, kot se to dogaja pri breznih. Prav tako pri vsem skupaj ne gre za ostanek zverskega plena. To je mogoče sklepati iz odsotnosti odtisov zob, predvsem pa na podlagi vzorca fragmentiranosti najdenih mozgovnih kosti (tj. dveh stopalnic in prstnice). Glede na obliko in lokacijo loma je namreč očitno, da je kosti razbil človek (prim. Stiner, M. C. 1995, *Honor among thieves*, sl. 5.22). Pravzaprav z izjemo pri nas redke jamske hijene druge zveri masivnih diafiz dolgih kosti okončin sploh niso mogle razbiti. Prav tako kaže človeku pripisati poškodbo zgoraj že omenjenega jelenjega okretača (prim. Stiner, M. C. 1995, *Honor among thieves*, sl. 5.27). Pri tem ni nepomembno, da je bil v tem delu Evrope eden poglavitnih plenov ledenodobnih lovcev ravno jelen.

Vzorec fragmentiranosti ostankov mozgovnih kosti jamskega medveda, katerega prisotnost v jami ni povezana z aktivnostmi človeka (glej zgoraj) in ki ga ta tudi sicer praviloma ni plenil, je povsem drugačen. Ob določenem deležu nepoškodovanih diafiz ali šele ob izkopu razbitih primerkov namreč gradivo vključuje sorazmerno veliko število kosti z odgriznjenimi epifizami kot posledica delovanja zveri (prim. Turk, I., Dirjec, J. 1991, *Divje babe I – analiza množičnih živalskih ostankov*. III. Kostni fragmenti, *Arheološki vestnik*, 42, sl. 4). Indicev, ki bi kazali na posege ledenodobnega človeka, praktično ni, čeprav bi na eni od diafiz dejansko utegnili biti prisotni vrezi. Na podlagi predstavljenih rezultatov se zdi torej Vuzelnico utemeljeno prišteti med arheološka in ne zgolj paleontološka najdišča. Pri tem je zanimivo, da so se jelenje in medvedje najdbe vzdolž profila pojavljale v bolj ali manj ozko zamejenem pasu na okvirno isti relativni globini. To bi utegnilo pomeniti, da sodijo obravnavani ostanke človekove prehrane v čas pred izumrtjem jamskega medveda, tj. v čas pred 27.000 leti. Vuzelnica bi se tako ob Judovski hiši, katere datacija sicer prav tako ni povsem nedvoumna (Brodar, M. 2009, *Stara kamena doba v Sloveniji*, 508), postavila kot eno od le dveh znanih paleolitskih najdišč z območja Bele krajine (Brodar, M. 2009, *Stara kamena doba v Sloveniji*, sl. 1). Po drugi strani je treba opozoriti, da se ob deževju v jami oblikuje površinski vodni tok. To namreč odpira možnost presedimentiranosti zbranih kosti in zob, s tem pa postavlja pod vprašaj tudi eventualno sočasnost medvedjih in jelenjih najdb.

Radoši, arheološko najdišče Vuzelnica, (a) odlomki ostankov jelena, značilni za človekovo razbijanje kosti, in (b) diafize jamskega medveda, ki naj bi jim epifizne dele odgriznile zveri. V okvirčku je pokazan detajl z morebitnimi vrezi (foto: D. Valoh).

122 Suzana Vešligaj

EŠD: 6849

Naselje: **Ratkovci**

Občina: Moravske Toplice

Ime: **Ratkovci – vaški zvonik**

Naslov: Ratkovci 16

Področje: E

Obdobje: zadnja četrtnina 20. stoletja

Občina Moravske Toplice je v okviru javnega razpisa Ministrstva za kmetijstvo Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323, pridobila sredstva za obnovo vaškega zvonika v vasi Ratkovci. Gre za primer vaškega zvonika, ki je bil sicer postavljen leta 1987. Takratna obnova je bila pravzaprav rekonstrukcija starejšega zvonika, ki je bil v dokaj slabem stanju. Zvonik v Ratkovcih je v spodnjem delu zasnovan kot čokata konstrukcija kvadratnega tlorisa, ki ga pokriva opečna štirikapnica. Iz slednje se dviguje leseni zvonik s šotorasto strešico, prekrito s skodlami. Zaradi dotrajanosti lesenega ostenja celotnega zvonika se je Občina Moravske Toplice odločila za obnovo celotne zunanosti zvonika s pomočjo sredstev iz ukrepa 323. Tako se je poleti 2013 začela njegova obnova. Obstoječi dotrajani leseni opaž se je odstranil in nadomestil z novim iz macesnovega lesa. Opečna kritina spodnjega dela zvonika je bila v dokaj dobrem stanju, zato je ni bilo treba zamenjati. Pripraviti pa je bilo treba skodlasto macesnovo kritino za strešico zvončnice, kjer visi zvon. Pred izvedbo novih lesenih opažev se je osnovna nosilna

Ratkovci, vaški zvonik pred obnovo (foto: S. Vešligaj, februar 2012)

konstrukcija zaščitila s premazi proti mrčesu in lesni gobi. Pred začetkom del je bilo treba tudi deponirati dekorativni del strešice zvonika, in sicer krogle z zastavico. Ta dekorativni detajl je izvajalec očistil in namestil na prvotno mesto potem, ko je bila obnova zvonika zaključena.

Vsa obnovitvena dela so bila uspešno zaključena septembra 2013.

Ratkovci, vaški zvonik po obnovi (foto: S. Vešligaj, september 2013)

123 Saša Djura Jelenko, Mihaela Kajzer Cafnik

EŠD: 30075

Naselje: **Ravne na Koroškem**

Občina: Ravne na Koroškem

Ime: **Ravne na Koroškem – dvorec Grinfels**

Področje: A

Obdobje: srednji vek

Tik pred vstopom v mesto Ravne na Koroškem, med cesto Dravograd–Ravne in reko Mežo, so bile sredi novembra 2014 ob zemeljskih delih v zvezi z gradnjo kanalizacijskega sistema odkrite ostaline temeljev poznosrednjeveškega dvorca Grinfels (Gruenfels). Sama lokacija do trenutka najdbe sicer s kulturnovarstvenega vidika formalno ni bila varovana, je bilo pa glede na arhivske vire nekje na tem območju ostaline mogoče pričakovati. Tod naj bi namreč v poznem srednjem veku stal dvorec Grinfels, ki pa je bil v 18. stoletju že v razvalinah. Pred omenjeno gradnjo kanalizacije na terenu ostaline niso bile vidne in kljub nekaterim novodobnim pozidavam in rušitvam (kinodvorana) v neposredni okolici kakršnekoli najdbe niso bile omenjene. Zaradi velikega arheološkega potenciala so strokovni delavci Koroškega pokrajinskega muzeja gradbenega izvajalca na možnost

najdbe predhodno opozorili.

Med gradnjo so bile nato arhitekturne ostaline res odkrite, dela so bila na mestu najdbe korektno ustavljena, najdba pa je bila 11. 11. 2014 prijavljena muzeju in nato zavodu. Med takojšnjim konservatorskim terenskim ogledom 12. 11. 2014 smo nedvoumno potrdili najdbo arheološko pozitivne kulturne plasti z ostalinami masivnejših zidanih kamnitih temeljev. Istočasno smo se z investitorjem oziroma partnerjem evropskega projekta (Občina Ravne na Koroškem) in gradbenim izvajalcem (Slemenšek, gradbeno podjetje, d. o. o.) na kraju samem seznanili z nastalo situacijo in se pogovorili o možnih rešitvah. Pri tem je bilo dogovorjeno, da bosta investitor in gradbeni izvajalec zagotovila podvrtavanje zidanih temeljev in vzporedno izvedbo arheoloških raziskav razkritih in izpostavljenih ostalin, s čimer so bili dodatni stroški gradnje in njihov časovni okvir optimalno zmanjšani na najmanjšo možno mero. Do nadaljnjih odločitev glede kasnejših raziskav in širše ureditve ostalin dvorca je bila zagotovljena tudi njihova primarna fizična zaščita. Zavod je nato 13. 11. 2014 tudi formalno, z odločbo o arheološkem najdišču, dela začasno ustavil, zamejil območje najdišča in predpisal ustrezne arheološke raziskave.

Zaradi časovne stiske in aktivnega gradbišča je raziskave po izboru in naročilu investitorja že med 14. in 21. 11. 2014 izvedel Koroški pokrajinski muzej, Muzej Slovenj Gradec, zanj pa univ. dipl. arheologinja Saša Djura Jelenko. Rezultati raziskav so predstavljeni v Prvem strokovnem poročilu o raziskavi, Arheološko dokumentiranje ob gradnji na Ravnah na Koroškem – vzporedne arheološke raziskave, Gradnja kanalizacijskega sistema in čistilne naprave in občini Ravne na Koroškem v okviru projekta Odvajanje in čiščenje odpadnih voda v porečju Meže: sklop 1 (Ravne) v varovanem pasu, cestnem svetu in cestnem telesu državne ceste G-II št. 112, EŠD 30075 Ravne na Koroškem – Grad Grinfels (Saša Djura Jelenko, Koroški pokrajinski muzej, Slovenj Gradec, 16. 3. 2015).

Med arheološkimi raziskavami so bile ob gradbenem jarku južno vzdolž ceste ostaline najprej očiščene, izkop je bil ponekod za potrebe zajema in dokumentiranja rezultatov minimalno razširjen, dokumentiran je bil profil v dolžini 15 metrov in narejen geodetski posnetek. V grobem so bile določene tri faze najdišča: I. faza predstavlja geološko osnovo in naplavinске plasti, II. faza izravnavo prostora, izgradnjo renesančnega dela dvorca in njegovo uničenje, III. faza pa novoveško uporabo prostora, izravnavo platoja, zatravitev in uporabo za vrtove.

Pod vrhnjimi plastmi so bila ruševinska nasutja, na zahodnem delu pa nato še temelja dveh zidov: severna stranica dvorca (zid SE 901, ohranjen v dolžino 9,40 m, širine 1,60 m in do 2,20 m višine), s severne strani je bil pod kotom 135° do njega in delno pod njim pozidan še drugi temelj (zid SE 902, v dolžino 2,60 m, širine 1,45 m in do 0,95 m višine), domnevno del stolpa. Oba zida kažeta renesančni način gradnje, raziskave pa so potekale izven samega dvorca.

Iz rezultatov raziskav izhaja, da pripadajo odkrite arhitekturne ostaline nekdanjemu dvoru Grinfels, ki naj bi bil v poznem 16. oz. v 17. stoletju že prezidan v renesančni dvorec. V zvezi z dvorcem se omenjajo guštanjski baroni Gaisrucki, rodbina nižjega plemstva, ki so bili njegovi lastniki vse do prve tretjine

Ravne na Koroškem, ostanki odkritih temeljev (rumeno) in idejna rekonstrukcija tlorisa dvorca Grinfels po dr. I. Sapaču na osnovi Valvasorjeve upodobitve (1688) (vir karte: <http://geoprostor.net/piso>)

18. stoletja (1557–1729). Iz leta 1688 je ohranjena Valvasorjeva upodobitev dvorca, ko je bil njen lastnik Maximilian von Gaisruck. Viri navajajo, da naj bi bil dvorec že v drugi polovici 18. stoletja v ruševinah, v franciscejskem katastru pa ga najdemo upodobljenega že v razvalinah. Lastnik zemljišča z ostanki dvorca je bil pred drugo svetovno vojno trgovec F. Brundula, po osvoboditvi so njegovo poslopje preuredili v kinodvorano, ki pa so jo nedavno porušili.

V nasutih smo odkrili številne poznosrednjeveške najdbe, od 3570 odkritih odlomkov lončenih posod so bili skoraj vsi neglazirani, med njimi je bilo 3169 redukcijsko in 401 oksidacijsko žganih. Oksidacijsko žgani odlomki prevladujejo le v najstarejši antropogeni plasti na najdišču. Za te odlomke je značilna tudi obilna primes zdrobljenega apnenca, od okrasja pa žlebiči, valovnica in kolesček.

Na drugem mestu po številčnosti nastopajo lončaste pečnice s kvadratnimi ustji. Tudi te so brez izjeme neglazirane. Med njimi je bilo 433 odlomkov oksidacijsko in 115 redukcijsko žganih. Bistveno manj je oploščenih pečnic (9 odlomkov), od tega 4 redukcijske in 5 oksidacijsko žganih. Med njimi je bil prepoznan redukcijsko žgan odlomek nišaste venčne pečnice okrašen z gotskim krogovičjem.

Odkritih je bilo tudi 323 železnih predmetov in železnih odkruškov (ključi, okovi, pušične osti, žebliji). Steklenih najdb je bilo komaj za vzorec (le 9). Med njimi prevladujejo odlomki pihancev, datacijsko najbolj izpovedno pa je zanimivo ustje kozarca z mrežastim okrasom in modro nataljeno nitjo na ustju. Kostne odlomke (1561) smo oprali in jih predali v analizo dr. Borutu Toškamu. Med kamnitimi predmeti sta se

ohranila odlomek brusa in domnevno kamnita predilna utež za ročno obdelavo tekstila.

Prva analiza najdb kaže, da gre za gradivo iz večinoma 15. in 16. stoletja. Predvsem zaradi časovne zamejenosti, izpovednosti in števila najdb bo v prihodnosti v predpisanem roku pripravljeno in objavljeno tudi končno strokovno poročilo o raziskavi.

124 Evgen Lazar

EŠD: 29913

Naselje: **Razvanje**

Občina: Maribor

Ime: **Razvanje – arheološko najdišče Černe**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina

Na pribl. 100 m² velikem območju predvidene novogradnje stanovanjske hiše in garaže, na parc. št. 38/1, k. o. Razvanje, je ekipa Centra za preventivno arheologijo izvedla arheološke raziskave. Med arheološkimi izkopavanji smo na obravnavanem območju odkrili bogate prazgodovinske ostaline.

Odkrili smo sledove bivanja na obravnavanem območju v času prazgodovine, natančneje v času pozne bronaste dobe. Arheološki zapis je bil ohranjen v obliki do 30 cm debele kulturne plasti, ki je najverjetneje nastala v času pozne

Razvanje, arheološko najdišče Černe, izkopno polje – pogled proti jugu (foto: D. Kovačič)

Razvanje, arheološko najdišče Černe, prazgodovinska jama pred odstranitvijo pitosa PN 003 (foto: D. Kovačič)

Razvanje, arheološko najdišče Černe, prazgodovinska jama SE 003 po odstranitvi pitosa PN 003 (foto: D. Kovačič)

bronaste dobe. Poleg tega smo odkrili še ostaline treh različno ohranjenih jam, ki smo jih dokumentirali na nivoju pod kulturno plastjo. Tudi v teh jamah je bilo drobno gradivo iz istega časa kot drobno gradivo v bogati kulturni plasti. Tako smo kljub stratigrafskim odnosom med jamami in plastjo ugotovili, da so vsi nastali v kratkem časovnem razmiku ali pa celo istočasno. Mogoče je, da so bile te tri jame vkopane z nivoja prazgodovinske plasti in predstavljajo skupaj s

kulturno plastjo eno poselitveno fazo, katere hodno površino predstavlja prazgodovinska plast. Tega pa na žalost med izkopavanji ni bilo mogoče dokazati, saj na nivoju plasti ni bilo vidnih jam. Točna interpretacija odkritih arheoloških ostalin ostaja tako še delno odprta, saj so ostaline na naselbinskih najdiščih iz časa pozne bronaste dobe, ko so verjetno nastale tudi kulturna plast in strukture pod njo, dokumentirane v obliki različno velikih objektov oz. stavb, ki so jih izrisovale predvsem ohranjene stojke. Tako je bilo tudi na bližnjem najdišču v Rogozi, kjer so med arheološkimi raziskavami na trasi avtoceste v letih 1998 in 1999 odkrili večjo naselbino, ki jo je sestavljalo 33 stavb (Dular, J. 2013, Severovzhodna Slovenija v pozni bronasti dobi, Nordostslowenien in der späten Bronzezeit, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 27, Ljubljana.). Na raziskovanem najdišču pa stojke, ki bi kazale na obstoj stavb oz. objektov na tem območju, niso bile odkrite. Odkrite so bile le ena večja in dve manjši jami, katerih točne funkcije ni mogoče natančno določiti. Odkritje pitosa (PN 003) v večji jami SE 005/014/006 pa verjetno kaže na to, da so to jama uporabljali za shrambene namene.

Na podlagi preliminarnega pregleda keramičnega gradiva lahko slednje z veliko verjetnostjo umestimo v čas pozne bronaste dobe. Zelo podobno keramično gradivo je bilo odkrito na najdišču v Rogozi, ki sodi v čas od leta 1200 do leta 950 pr. n. št. (Črešnar, M. 2010, Nova spoznanja o pozni bronasti dobi vzhodne Slovenije na primeru naselja Rogoza pri Mariboru, New research on the Urnfield period of Eastern Slovenia. A case study of Rogoza near Maribor. – Arheološki vestnik 61, 7–119). Keramično gradivo verjetno sodi v čas prehoda iz horizonta Ha A v Ha B1. Predvsem pogosti so z nalepljenimi členjenimi rebri okrašeni odlomki lončenine, ki so na bližnjih najdiščih umeščeni v horizont Ha B1. Enako je okrašen tudi pitos (PN 003), ki ima paralele na Brinjevi gori in Pošteli, kjer so podobni pitosi umeščeni v horizont od Ha A do Ha C0 (Dular, J. 2013, Severovzhodna Slovenija v pozni bronasti dobi, Nordostslowenien in der späten Bronzezeit, Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 27, Ljubljana). Tako smo dobili okvirno časovno umestitev obravnavanega najdišča. Točnejša datacija pa bo mogoča po natančni obdelavi in analizi celotnega keramičnega arhiva najdišča ter izvedenih ostalih analizah.

Zanimivo pa je, da so odkrite drobne najdbe nekoliko starejše od najstarejše faze naselbine na Pošteli, ki je v neposredni bližini obravnavanega najdišča, in so datirane v horizont Ha B3 oz. v čas starejše železne dobe (Teržan, B. 1990, Starejša železna doba na slovenskem Štajerskem, The late iron age in slovenian Styria, Katalogi in monografije 25, Ljubljana).

Obravnavano območje je zanimivo predvsem zato, ker leži v bližini t. i. Kosove gomile Razvanje – Kosova gomila (EŠD 6404), ki je v register vpisana kot rimskodobna gomila. Kljub temu, da smo med arheološkim izkopavanjem odkrili 4 odlomke rimskodobne keramike, pa odkrite arheološke ostaline nakazujejo na dejstvo, da je gomila mogoče nastala v času prazgodovine oz. v času pozne bronaste dobe. Odkrite arheološke ostaline namreč ne kažejo tipičnih značilnosti poznobronastodobnih nižinskih naselbin na območju severovzhodne Slovenije, kar kaže na možnost nastanka teh plasti in struktur v povezavi s samo gomilo.

---

125 Andrejka Ščukovt

EŠD:	4415
Naselje:	Robidišče
Občina:	Kobarid
Ime:	Robidišče – vas
Naslov:	Robidišče 21
Področje:	E
Obdobje:	19. stoletje

V povirnem delu reke Nadiže in pod pobočjem Stola ležijo Kotarske vasi, ki so po katastrofalnem potresu maja in septembra 1976 vse po vrsti izgubile tradicionalno podobo ter doživele velike spremembe v načinu življenja. V ta pokrajinski in kulturni okvir uvrščamo Robidišče, ki je bilo do sredine 20. stoletja razmeroma velika vas in je štel 42 hišnih števil. Robidišče je nastalo na stičišču treh kultur: med beneškoslovenskim zaledjem, romanskim svetom in Furlanijo. Zaradi političnih razmer, demografske ogroženosti in naravnih katastrof je bilo zanj usodno predvsem 20. stoletje. Vas Robidišče uvrščamo v sredozemski tip naselja, z nekdanj sklenjeno pozidanimi stanovanjskimi in gospodarskimi objekti. Stavbni fond, ki se je ohranil do danes, pa, čeprav je ruševina, izpričuje zidarsko znanje takratnih graditeljev vasi. Hiše in gospodarski objekti so zgrajeni iz kvalitetnega materiala iz bližnjih treh kamnolomov. Stene, ki so jih skrbno zložili tudi po principu vrstenja, so mojstrsko pozidali iz klesanega kamna, vogale stavb pa utrdili iz večjih in močnejših kamnov tako, da je nastal šivani rob. Kamnito stavbno maso oživlja in dopolnjuje uporaba lesa iz okoliških gozdov. Veliko so uporabljali kostanjev, orehov in jesenov les. Zunanje fasade hiš so opremili še z zunanjimi kamnitimi ali lesenimi stopnišči in ganki. Značilne plitke strehe, s širokimi strešnimi napušči nad vhodno fasado, so pokrite s korci. Fasade objektov imajo še funkcionalno razporejene okenske in vratne odprtine. Pročelja stanovanjskih hiš so ometana s tenkoslojnim apnenim ometom, fasade gospodarskih objektov niso ometali. Tradicionalni način življenja in z njim povezano stavbarstvo se v Robidišču odraža tudi v govoricah gospodarskih objektov. Predvsem veliki hlevi pomembno dopolnjujejo stavbarstvo vasi. Kladnik navaja, da je bila vas po potresu leta 1976 agrarno izumirajoč kraj, kmetje pa na stopnji motičnega poljedelstva, saj so imeli v vasi le eno kosilnico in plug. Glavna gospodarska dejavnost je bila živinoreja, dopolnilna pa poljedelstvo. Robidiščani so do sredine 20. stoletja redili govedo in drobnico. Drobnico je bilo sredi 20. stoletja prepovedano rediti. Glede na analogije pozidavo obstoječih hlevov datiramo v 19. in 20. stoletje. Eden takih, zgrajen iz kamna iz bližnjega kamnoloma, pokrit s korčno dvokapnico, z utilitarno razporejenimi okenskimi in vratnimi odprtinami ter zunanjim stopniščem, je štala na domačiji Robidišče št. 21. Pritličje štale je do preloma iz 20. v 21. stoletje še služilo za govejo živino, v nadstropju je bil skedenj. Pomemben oblikovni elementi objekta so kamnite stopnice na dvoriščnem pročelju, kamniti okenski in vratni okvirji ter

leseni elementi. Nadstropje cestne fasade je krasila freska z letnico 1890, ki predstavlja Križanega. V potresu leta 1976 je freska z objekta odpadla in ostali so le njeni fragmenti. V pritličju objekta na sredini enodelnega prostora stoji še kamnit nosilni steber. Ker lastnik objekta ni vzdrževal, je pričelo vanj zamakati, po stenah je zrasla vegetacija in nazadnje je propadla strešna konstrukcija. Leta 2011 se je nova lastnica odločila, da bo objekt sanirala.

Izdelana je bila projektna dokumentacija za rekonstrukcijo. Pozimi 2012 je gradbeno podjetje Konec, d. o. o., iz Volč pri Tolminu pričelo delati. Saniralo je stene, pozidalo nove zunanje stopnice, naredilo novo streho in preuredilo notranjost, ki danes nima več gospodarske namembnosti.

Robidišče, objekt pred celovito prenovo, 2011 (foto: A. Ščukovt)

Robidišče, cestna in del stranske fasade saniranega objekta, 2013 (foto: A. Ščukovt)

---

126 Marjana Krumpestar, Tonka Šoba

EŠD: 4631

Naselje: Rogatec

Občina: Rogatec

Ime: Rogatec – graščina Strmol

Področje: A, UA

Obdobje: zgodnja renesansa, barok

Graščina Strmol v Rogatcu je bila v osnovi (v 15. stoletju) pozidana v obliki črke L, z osrednjim trinadstropnim poslopjem in prvim traktom na zahodni strani. V 18. stoletju je dobila še vzhodni trakt, zahodni pa se je podaljšal v obliki črke U, s čimer se je oblikovalo polzaprto ambientalno dvorišče.

Graščina, ki je v povojnem obdobju, tako kot še marsikateri drug spomenik, doživela nehvaležno usodo preureditve notranjščine v socialna stanovanja, je bila neustrezno vzdrževana in s tem v vse slabšem gradbenem stanju. Ker je bila v devetdesetih letih prejšnjega stoletja že v stanju samoporušitve, jo je Občina Rogatec s pomočjo kulturnega tolarja pričela postopno obnavljati. Osemletna obnova je takrat vključevala celovito obnovo osrednjega reprezentančnega dela ter obnovo zunanjščine celotnega kompleksa.

Deset let kasneje se je Občina Rogatec na Ministrstvu

za gospodarski razvoj in tehnologijo prijavila na razpis »Regionalni razvojni programi« – Razvojne prioritete – »Razvoj regij« Operativnega programa krepitev regionalnih razvojnih potencialov 2007–2013 za obdobje 2013–2015 (Uradni list RS, št. 27/14), da bi pridobila sredstva za sofinanciranje obnove še vzhodnega in zahodnega trakta graščine oziroma da bi ju s spremembo namembnosti, ki je do tedaj nista imela, oživila. Kulturnovarstveno soglasje je bilo izdano na projekt PGD št. 35/13 (BTI, d. o. o., Rogaška Slatina, september 2013), izdelan po Konservatorskem programu za prenovu gospodarskih poslopij, ZVKDS, OE Celje (B. Primc, I. Gričar), september 2009.

Med upravnim postopkom izdaje kulturnovarstvenega soglasja smo ugotovili, da tako projekt kot tudi konservatorski program prenove predvidevata rušitev dela obokov v severnem traktu zahodnega gospodarskega poslopja zaradi izvedbe vertikalne komunikacije – dvigala. Kot je bilo že omenjeno, je bil severni trakt zgrajen v prvi, zgodnjerenesančni fazi, ostala dva pa sta bila dograjena v baroku, ko je grad dobil enovito fasadno preobleko s črno-belo arhitekturno poslikavo. Zahodni del je bil pred celovito obnovo zunanjščine tako poškodovan, da je bil v večji meri na novo pozidan.

Zaradi strokovne težnje po ohranitvi originalne stavbne substance in s tem njene prezentacije v čim večji meri smo v izdanem soglasju zahtevali, naj se na podlagi novih strokovnih dognanj, ugotovitev ali najdb (po 30. členu ZVKD-1) izvedbeni del projekta korigira, tako da

Rogatec, graščina Strmol, severni trakt pred obnovo (foto: M. Krumpestar)

Rogatec, graščina Strmol, prostor v severnem traktu po obnovi (foto: M. Krumpestar)

se predvidena vsebina prerazporedi na tak način, da na spomeniške lastnosti ne bo vplivala negativno. Na zahtevo je bil investitor predhodno opozorjen in je z njo zaradi boljše ohranitve kulturnega spomenika, njegovega obsega in načina prezentacije tudi soglašal.

Zavod je bil aktivno vključen v pripravo izvedbene dokumentacije in mu je uspelo premestiti vertikalno komunikacijo s preboji iz renesančnega trakta v zahodni, na novo pozidani trakt. Poleg tega smo iz tega trakta premestili tudi predvidene sanitarije in garderobe za zaposlene, tako da so vsi obokani prostori s sosvodnicami severnega trakta dobili ustrežnejšo vsebino – postali so razstavnimi prostori. To bo omogočalo, da bodo lahko tudi prostori kot taki prezentirani in dostopni obiskovalcem.

Obnovitveni posegi z izborom in obdelavo materialov so bili opredeljeni v Konservatorskem programu za prenovo, ki je bil sestavni del izvedbene dokumentacije. Obnovitvena dela so se tako začela v septembru 2014, rok za dokončanje del, pa je bil po zahtevi sofinancerja konec novembra, kar je že vnaprej vzbujalo dvome tako glede obsega kot tudi glede kvalitete izvedbe. Dela je izvajalo podjetje Kongrad, d. d., Tovarniška cesta 3, Slovenske Konjice.

Obnova je predvidevala izvedbo novega vhoda in dvigala za funkcionalno ovirane, izvedbo povezovalnega hodnika do osrednjega dela graščine preko podstrešja, odstranitev dotrajanih ometov v notranjščini, izvedbo novih sanirnih ometov v zgledni strukturi ter novih opečnih tlakov oz. lesenih podnic v najstarejšem – razstavnem delu, izvedbo sanitarij in pomožnih prostorov, izvedbo elektro- in strojnih inštalacij z vgradnjo vseh potrebnih peči za predvidene delavnice ter zamenjavo dela stavbnega pohištva. Obnova se je izvajala v vremensko najbolj neugodnem obdobju predvsem zaradi potrebne izvedbe novih ometov, ki so zaradi nivojskih neravnin ponekod zahtevali debelejšo nanoso, tudi do pribl. 10 cm debeline.

Poleg predvidenih del se je pokazala še potreba po zamenjavi dotrajanih lesenih kock pred vhodom v samo graščino. Te nam je po večkratnem usklajevanju le uspelo nadomestiti z najustrežnejšimi kamnitimi ploščami lokalnega – loškega izvora, saj je tak kamen že zamejeval leseno površino pred vhodom.

V enem izmed treh prostorov v notranjosti vzhodnega trakta so se ohranile lesene podnice. Ponekod so bile sanirane oziroma zamenjane s še ohranjenimi podnicami iz sosednjega prostora, kjer so bile v slabšem stanju. V ostalih dveh prostorih tega dela ter v razstavnih prostorih zahodnega trakta in na podstrešju so se izvedle nove smrekove podnice. Vsi kletni in pritlični prostori ter prostori delavnic so se tlakovali z opečnimi tlaki iz polovične NF-opeke s polaganjem v polovičnih zamikih oziroma na način zidave. V sanitarijah in pomožnih prostorih se je uporabila nevtralna keramika.

Stavbno pohištvo je bilo, kot že omenjeno, v glavnini obnovljeno oziroma izdelano na novo v okviru celovite obnove, zato se je preostalo potrebno pohištvo, torej pohištvo v vzhodnem traktu, novem vhodu in frčadnih odprtinah, temu oblikovno podredilo in z njim poenotilo. Notranja oprema je morala biti prilagojena predvidenim vsebinam: steklarski, lončarski, pletarski in tkalski delavnici ter

razstavnim prostorom. Zato je bil njen izbor prepuščen investitorju oziroma bodočemu uporabniku – Zavodu za kulturo, turizem in razvoj Rogatec.

Ker je bilo iz projektne dokumentacije razvidno, da so posegi načrtovani tudi v zemeljske plasti (rekonstrukcija infrastrukturnih vodov, izvedba sanitarnega vozla, izvedba dvigala itd.), je bilo v skladu z dodatnim pravnim režimom varstva (134. člen ZVKD-1), ki zahteva tudi ohranjanje arheoloških plasti na posameznih kulturnih spomenikih, ki niso arheološka najdišča, v kulturnovarstvenem soglasju zahtevano, naj se pri vseh posegih v zemeljske plasti izvajajo ob gradnji arheološke raziskave. Te je v skladu z odločbo Ministrstva za kulturo RS št. 62240-193/2014/2 z dne 23. 5. 2014 izvedla ekipa podjetja PJP, d. o. o., Trg Alfonza Šarha 1, Slovenska Bistrica, pod vodstvom Miha Murka, univ. dipl. arheologa. Iz Poročila o predhodnih arheoloških raziskavah ob gradnji v Rogatcu zaradi izgradnje dvigala (PJP, d. o. o., Slovenska Bistrica, november 2014. V arhivu ZVKDS, OE Celje) je razvidno, da arheološke ostaline niso bile dokumentirane, pridobljeni pa so bili podatki o nivojih temeljenja objekta. Dejstvo je, da nekateri detajli niso bili izvedeni najboljše in jih v paranoični stiski s časom tudi ni bilo moč popravljati. Še pred končanjem notranjščine so bili prostori že napolnjeni z opremo, kar je spet onemogočalo korekcijo npr. sosvodnic, kot je sprva obljubil izvajalec.

Na podlagi te in podobnih izkušenj lahko rečemo, da so razpisi po eni strani dobrodošli, ker pripomorejo k odločitvi lastnika za obnovo spomeniškega objekta, po drugi strani pa so zanj usodni, saj odgovorno konservatorsko delo, tako kot v tem primeru, zaradi nerealnega časovnega roka postavljajo pred dejstvo, da časa za »popravne izpite« oz. saniranje tekočih del ni. S tem je hote ali nehote odgovornost za posledice slabo porabljenih nemajhnih finančnih sredstev, pridobljenih na razpisu, preložena tudi na pleča odgovornega konservatorja.

---

127 Andrejka Ščukovt

EŠD: 25457

Naselje: Sela na Krasu

Občina: Miren – Kostanjevica

Ime: Sela na Krasu – vodni zbiralnik

Področje: E

Obdobje: 20. stoletje

Kraševci so imeli v zvezi z oskrbo z vodo do izgradnje vodovoda stalne težave. Za zbiranje vode so gradili vodnjake in uporabljali naravne kotanje, da se je vanje stekala deževnica. Po izgradnji vodovoda so vodni zbiralniki, vodnjaki ter kali in lokve pričeli izgubljati prvotni pomen. Zaradi slabega vzdrževanja so se mnogi kmalu zarasli in pričeli propadati. Projekt oživljanje vodnjakov in kalov v okviru programa LivingFountains, čezmejno sodelovanje Slovenija – Italija 2007–2013, je predvidel ureditev dvaintridesetih vodnjakov in kalov. Zaradi odpovedi italijanskega partnerja je bil

zbirnik vode v Selih na Krasu na seznam obnove uvrščen naknadno in kot zadnji v projektu tudi obnovljen.

Zaprto vodni zbirnik iz 19. stoletja stoji v severozahodnem delu vasi Sela na Krasu. Vanj se je prvotno zbirala kapnica iz okoliških hiš, danes le še iz hiše št. 24. Zbirnik je pravokotnega tlorisa, pokrit je s kamnitim tlakom, obdaja pa ga višji ograjni zid. Voda, ki vanj priteče, se po cevi pretaka v zunanje betonsko korito, ki služi napajanju živine. V vogalu zidu pa je manjše korito z ročno črpalko.

Objekt je saniralo podjetje Gramat iz Opatjega sela, ki je najprej očistilo in saniralo stene podzemne cisterne. Sledila je sanacija tlaka, pri kateri so manjkajoče plošče dopolnili z novimi iz enake vrste kamna (apnenec). Obstoječi pokrov manjšega prekata zbirnika, ki ni bil originalen in je dotrajal, so nadomestili z novim kamnitim. Okrog leta 1970 dodani element s črpalko so sanirali z grobo in fino cementno malto oz. dopolnili odtolčene dele ometa. Ponovno so vgradili manjkajoče dele cevi (prvotno iz železa) in jih priklopili k napajalnemu koritu. Tudi tega je bilo treba sanirati. Nazadnje so z baromatom očistili kamniti obodni zid cisterne. Na novo so pozidali tudi kamniti ograjni zid, ki meji na sosednjo vrtno parcelo.

Sela na Krasu, obnovljen vodni zbirnik (foto: A. Ščukovt, 2014)

---

128 Gašper Rutar, Dimitrij Mlekuž

EŠD: 13047

Naselje: **Senožeče**

Občina: Divača

Ime: **Razdrto – arheološko najdišče Goli vrh**

Področje: A

Obdobje: prazgodovina, prva četrtina 19. stoletja

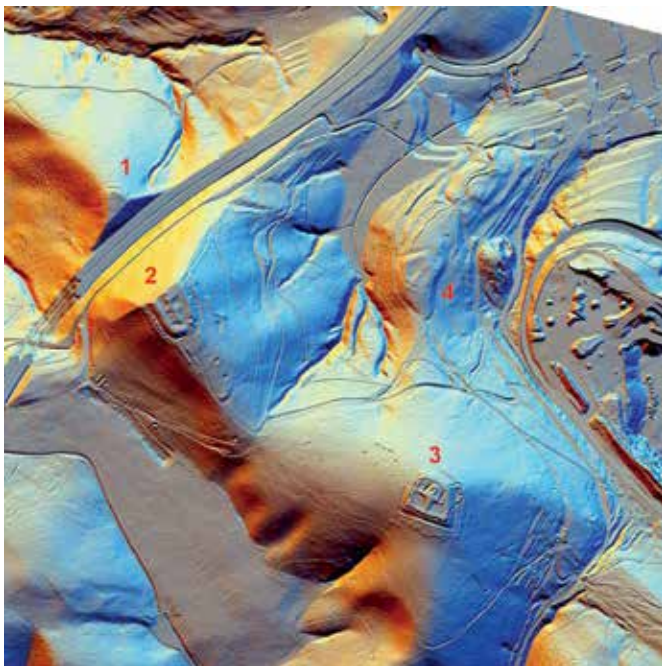

Sela na Krasu, sanacija vodnega zbirnika z napajalnim koritom (foto: A. Ščukovt, 2014)

Sela na Krasu, ponovno polaganje kamnitega tlaka nad cisterno (foto: A. Ščukovt, 2014)

Na dominantni vzpetini, ki zapira izhod iz Vipavske doline, so že dlje časa znani sledovi prazgodovinskega gradišča in avstrijskih obrambnih fortifikacij iz časa napoleonskih vojn. Na najdišču so že potekale tudi arheološke raziskave (Horvat, J., in Bavdek, A. 2010, Okra. Vrata med Sredozemljem in Srednjo Evropo. – Opera Instituti archaeologici Sloveniae 17, Ljubljana). V okviru ocene arheološkega potenciala območja DPN za park vetrnih elektrarn Senožeska brda pa so lidarski posnetki pokazali izjemno ohranjene strukture utrd. Leta 1809 je bila na območju prevala pomembna bitka med vojsko avstrijskih vojakov, vkopano na Golem vrhu, in francosko vojsko, ki je prodirala od Vipave proti prevalu. Na območju Golega vrha je bilo postavljenih pet utrd, dve večji na vrhu in tri manjše na pobočju, ki jih je gradilo do 3000 mož. V času bitke je bilo v vseh petih utrdah 1853 mož. V letu 1944 pa je bila mesec dni na Golem vrhu stacionirana partizanska komanda mesta Postojne. Prvi shematični načrt utrd je bil objavljen že leta 1927 (glej Rupnik, F. 1927, Boj med Avstriji in Francozi pri Razdrtem. – Koledar Goriške Mohorjeve družbe), omenjajo pa se tudi kasneje (glej Savnik, R. 1968, Razdrto. – V: Krajevni leksikon Slovenije 1 (Ljubljana), 263; Svolfšak, D. 2003, Šušec pri Razdrtem. – Zemlja pod vašimi nogami, 262–264; Svolfšak, D., in Fabec, T. 2006, Šušec – Šušet. – Varstvo spomenikov 39–41, 164–167). Danes sta najbolje ohranjeni predvsem zgornji dve utrdbi (glej sliko), deloma pa še skrajno severozahodna na drugi strani avtoceste in severovzhodna na danes pašniški površini. Peta je ležala nekje na mestu, kjer danes poteka avtocesta Koper–Ljubljana. Na podlagi rezultatov sta bila spremenjena vpis in zaris v registru kulturne dediščine.

Razdrto, arheološko najdišče Goli vrh z danes vidnimi ostanki štirih od nekdanjih petih avstrijskih utrd na lidarskem posnetku (izvedba: D. Mlekuž)

Razdrto, arheološko najdišče Goli vrh, pogled s pobočja Nanosa na lokacije utrd (foto: G. Rutar)

129 Andreja Mihelčič Koželj, Nataša Podkrižnik

EŠD: 7887, 21688

Naselje: **Sevnica**

Občina: Sevnica

Ime: **Sevnica – park gradu Sevnica, Sevnica – grajska vrtnarija**

Področje: UR. KR., UA

Obdobje: prva četrtina 19. stoletja

V prvi četrtini 19. stoletja je ob gradu Sevnica (nemško Lichtenwald) nastal okrasni vrt, zasnovan po vzoru baročnih parternih ureditev, z vrtnim portalom, razglednimi terasami, balustradnim stopniščem z okrasjem in kamnitimi skulpturami. Na pobočju grajskega griča so nastale kulturne terase. Analiza starih zemljiških katastrov je na vrtnem platoju razodela dva dokaj razvita parterja. Večji zahodni je bil križno zasnovan in se je zgledoval po zrelih renesančnih vzorih, manjši vzhodni pa se je ponašal z razgibano ornamentiko, ki se je zgledovala po oblikah pristnih baročnih vezeninastih parterjev. Parterja je na severu povezovala rokokojsko vijugava sprehajalna pot. Območje parka je z občinskim odlokom iz leta 2013 razglašeno za spomenik lokalnega pomena.

Celovita prenova grajskega kompleksa pod budnim očesom Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območne enote Celje, kontinuirano poteka že tretje desetletje. S spomeniškovarstvenimi posegi so uredili notranje grajsko dvorišče, notranjščino gradu, kulturne terase, razgledni balkon, deloma Lutrovsko klet in zunanost gradu. Po obnovi gradu so se pojavili interesi za prenovo njegovega zunanjega prostora. Za rekonstrukcijo parka so bili izpolnjeni tudi temeljni pogoji, kot sta ohranjen nepozidan prostor nekdanjega vrta in povedno arhivsko gradivo. Idejni koncept rekonstrukcije parka je leta 1988 začrtala preminula vrhunska strokovnjakinja krajinska arhitektka in konservatorica Alenka Kolšek, nenadomestljiv je bil tudi strokovni prispevek nekdanjih sodelavcev Branke Primc in Iva Gričarja. Za prenovo parka sta bila izdelana dva konservatorska programa, prvi leta 2008 (Mihelčič, A., Gričar, I., in Primc, B.), naslednje leto še program arhitekturnih sestavin z grafičnimi izrisi (Gričar, I., Primc, B., Klemen, M., Mihelčič, A.). Ohranjene in dokumentirane kamnite parkovne elemente je obravnaval konservatorsko-restavratorski projekt (Drešar, J., Govže, Š.), ki ga je leta 2011 izdelal Restavratorski center.

Investitorica prenove grajskega parka Občina Sevnica je projekt uspešno prijavila na razpis Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo in pridobila 85-odstotno sofinanciranje nepovratnih sredstev iz Evropskega sklada za regionalni razvoj. Projektno dokumentacijo so predstavljali popisi del, ki jih je pripravil nadzorni inženir J. Vlahušič iz MV Biroja, izdelani pa so bili na podlagi konservatorskega programa in konservatorsko-restavratorskega projekta. Poleg obnove parka je projekt zajemal tudi obnovo vrtnih hiš na jugozahodnem delu parka.

Sevnica, park gradu, zahodni plato pred prenovu (foto: A. Mišelčič Koželj, 2010)

Sevnica, park gradu, zahodni plato po prenovi (foto: R. Petančič, 2014)

Sevnica, park gradu, zahodna terasa pred prenovo (foto: A. Mihelčič Koželj, 2008)

Sevnica, park gradu, rekonstruirana zahodna terasa (foto: A. Sotler, 2014)

Pri projektu prenove okolice gradu Sevnica smo sodelovali krajinska arhitektka Andreja Mihelčič Koželj, umetnostna zgodovinarica Nataša Podkrižnik in konservatorski sodelavec Smiljan Simerl. Obnovitvena dela so trajala tri mesece, od maja do novembra 2013. Poleg kolegov, zaslužnih konservatorjev in restavratorjev, ki so pri projektu prenove sodelovali v preteklosti, ter Občine Sevnica, ki je investirala v obnovo grajskega parka, je treba omeniti tudi druge sodelujoče: Danijelo Brišnik in Tonko Šoba, ki sta izvedli manjšo arheološko raziskavo ob gradnji, Zavod KŠTM Sevnica z oskrbnikom gradu Rokom Petančičem, izvajalca gradbeno podjetje Remont iz Celja s podizvajalci, akademskega kiparja-restavratorja Gregorja Podkrižnika, ki je opravil restavratorski nadzor in izdelal kip Marije z detetom, ter ne nazadnje restavratorja Aleksandra Šileasa s sodelavci, ki je izvajal ostala restavratorska dela. Obnova vrtnoarhitekturnih sestavin je zajemala rekonstrukcijo vrtnih parterjev z utrjenimi peščenimi potmi, balustradne ograje z okrasjem, kovane ograje parka in razglednega paviljona ter

Sevnica, park gradu, vrtna hiša pred obnovo (arhiv ZVKDS)

Sevnica, park gradu, obnovljena vrtna hiša (foto: N. Podkrižnik, 2015)

novogradnji kovinske senčnice in fontane. Sanacije so bili deležni tudi podporne terase, stopnišča, južno grajsko obzidje in vrtni portal z železnimi dvokrilnimi vrati. Na ploščadi pred vhodom v park se je na novo uredil tlak iz mačjih glav, na zahodni terasi pa kamniti tlak.

Rekonstruirala se je zahodna vrtna terasa. Kamnito ograjo sestavljajo slopi, baročni balustradni stebriči in zaključna krona, nanjo pa je nanizano okrasje. Dvoramno stopnišče, ki vodi na teraso, oklepa ovalen bazenček z groteskno žabo. Po ohranjenih fragmentih in s pomočjo arhivskih fotografij so izdelani kopije balustradnih stebričkov, kip Marije z detetom, vaze z rožami in groteskna žaba. S fotografij je bilo moč rekonstruirati še neorenesančne posode, plamenice in krogle. Ohranjena kipa grotesknega psa in ležečega leva sta se restavratorsko domodelirala, originalni plastiki danes bogatita grajski ambient.

Na zahodnem vrtnem platoju se je na obnovljeno bazo podpornega suhozida umestila kovinska senčnica, oblikovana po analogijah. Na spodnjem vrtnem platoju se je na ohranjen konzolni podstavek namestil lesen razgledni paviljon, izdelan na podlagi fotografij in originalnih delov ograje. V severnem delu parka se je ponovno vzpostavila rahlo vijugava povezovalna peščena pot. Zasaditvena dela so poleg pušpanovih obrob v parterjih zajemala še zasaditev popenjavk ob kovinski senčnici, gredice s stebelnimi vrtnicami pod balustradno teraso ter gabrove žive meje.

Pomemben prispevek k prenovi parka je tudi obnovljena oskrbnikova oz. vrtna hiša, ki je bila postavljena na mestu razvaljenega jugozahodnega obrambnega stolpa zunanjega grajskega obzidja v zadnji četrtini 18. stoletja in je služila v nadstropju za stanovanje grajskega vrtnarja oz. oskrbnika. Med obnovo sta bili na podlagi rezultatov stavbnogodovinskih raziskav in s pomočjo arhivskega gradiva rekonstruirani historična podoba objekta z baročno arhitekturno poslikavo in lesena altana z elementi dekorativnega okrasja. V sklopu vrtno hiše so bili obnovljeni tudi kamnita cisterna, stopnišče na spodnjo teraso in tlakovan plato pod altano. V nadstropju hiše je urejeno apartmajsko stanovanje, v kleti pa prostor, ki služi raznim prireditvam na gradu oz. v grajskem vinogradu. Občina Sevnica je za upravljanje in pripravo vsebin na gradu leta 2006 ustanovila Javni zavod za kulturo, šport, turizem in mladinske dejavnosti Sevnica. Grad Sevnica danes vabi s pestro ponudbo in pristnim kulturnim doživetjem, ki ga lahko ponudi le celostno obnovljen spomenik. S svojevrstno prepoznavnostjo si zanesljivo utira pot med pomembne kulturne in turistične destinacije Slovenije.

---

130 Eda Belingar

EŠD: 15112

Naselje: **Sežana**

Občina: Sežana

Ime: **Sežana – jedro naselja**

Naslov: Sežana, Trg osvoboditve in prostor med gostilno Mahorčič in Vinakrasom, parc. št. del 6104/8, del 6182/1, del 6183, 6104/8, 4043/1, 4043/2, del 4043/4, 6201, 6202 in 6203/1, vse k. o. Sežana

Področje: E

Obdobje: 19.–20. stoletje

Trg osvoboditve pred nekdanjo Mahorčičevo hišo (glej poročilo v VS za leto 2011; Varstvo spomenikov, Poročila 48, Ljubljana: ZVKDS, 2013, str. 240–243), v kateri je nekdanje delovala kavarna, z vzhoda omejujeta cerkev sv. Martina z zvonikom ter nekdanje dvorišče Mahorčičeve hiše na drugi strani objekta, nazadnje parkirišče za obiskovalce podjetja Vinakras, gostilne in drugih poslovnih prostorov znotraj območja. Občina Sežana je ta trg v letu 2014 pričela urejati. Odprt prostor ob cerkvi je bil stihijsko urejen, ponekod zanemarjen. vzdolž Partizanske ceste predstavlja enega ključnih in dominantnih trgov v Sežani. Arhitekt Matej Mljač, u. d. i. a., iz podjetja Draft, d. o. o., iz Lokve je pripravil avtorsko rešitev, za katero smo izdali kulturnovarstveno soglasje. Na območju nekdanjega dvorišča Mahorčičeve hiše smo glede na zarise v franciscejskem katastru pričakovali podzemni vodni zbiralnik vodnjaka; ta je bil res odkrit, a ne na mestu, zarisanem v katastru. Gre za zbiralnik pravokotnega tlorisa, velik 4,5 x 6,5 m, prekrit s kamnitim banjastim obokom, v katerem so v vogalih 0,5 x 0,5 m velike odprtine, skozi katere je bil urejen dotok vode, ter ena večja v vrhu oboka, obdelana z betonskim okvirjem ter z merami 0,8 x 0,8 m, skozi katero so zajemali vodo. O morebitnem nadzemnem delu, oklepu,

Sežana, notranjost zbiralnika z odprtino za zajemanje vode v vrhu (foto: M. Svetina, 2014)

nimamo podatkov. Stene so ometane, da voda ni odtekala. Zbiralnik smo dokumentirali. Ker je bil umeščen na mestu predvidenega parkirišča, se je gornja ploskev oboka spet zasula, pustila se je le večja odprtina na površini. Na bližnjo na novo tlakovano in s kamnitima zidovima zamejeno površino je bil po zamisli župana občine prenesen kamnit oklep vodnjaka, pred tem postavljenega pred občinsko stavbo, tudi tam brez podzemnega zbiralnika.

Sežana, »Županova« štirna po dokončanju del (foto: E. Belingar, 2014)

131 Eda Belingar

EŠD: 15112

Naselje: **Sežana**

Občina: Sežana

Ime: **Sežana – jedro naselja**

Naslov: Sežana, Partizanska cesta 9 in 11

Področje: E

Obdobje: 19.–20. stoletje

Ob glavni, nekdanj cesarski cesti skozi Sežano, ki vodi proti Trstu, stoji stavba, ki nosi naslov Partizanska cesta 9 in 11. Postavljena je nasproti nekdanje Mahorčičeve gostilne. Bila je last podžupana Marka Žnidaršiča, nato pa od 15. 9. 1913 Frana in Terezije Rebec in po njiju je imenovana Rebčeva. Pred tem so hiši rekli Mežnarčkova (Janko Kastelic, Sežana, ljudje in kraj skozi čas. Sežana: samozaložba, 2013, str. 109). V času med obema vojnoma je bila v pritličju hiše prodajalna konfekcije in pogrebni potrebščin. Napis na fasadi o tej dejavnosti se je ohranil do obnove. Pred obnovo je bila stavba že več let nenaseljena.

Stavba je dvonadstropna, z bogato obdelano cestno fasado s profiliranim okrasjem v finem ometu. Fasada je triosna v nadstropjih, v pritličju pa je bila dodatno izvedena včasih vratna odprtina, kasneje prilagojena v okensko. Vzhodna fasada je tudi triosna, a skromno oblikovana, prav tako zahodna, kjer se nadstropje odpira na balkon s kovinsko ograjo na mestu predhodne, s korci pokrite nadstrešnice, izpričane

na več razglednicah z začetka 20. stoletja. Dvokapna, s korci krita in na profiliranem strešnem vencu sloneča streha se na cesto zaključuje trikapno.

S fasado se stavba neposredno navezuje na cesto. Zato se je Občina Sežana v letu 2014 odločila izvesti prehod za pešce skozi pritličje stavbe, podobno kot je bilo pred leti to narejeno na sosednji, nekdanji Šmucevi hiši na isti strani Partizanske ceste. Obenem so predvideli obnovo in obarvanje fasade. Pred začetkom del je restavratorka ZVKDS, OE Nova Gorica, sondirala beleže fasade in izdelala barvno študijo. Vratno odprtino v nekdanjo trgovino, ki je bila naknadno vzpostavljena, smo se odločili pozidati; tako smo dosegli triosnost tudi v pritličju, dokumentirano tudi na razglednici, poslani leta 1915 (Janko Kastelic, Sežana, ljudje in kraj skozi čas. Sežana: samozaložba, 2013, str. 110). Lesena vhodna vrata na drugi strani smo prestavili na notranjo, na novo vzpostavljeno steno, na ulični strani pa prezentirali le s kamnitim okvirjem obrobjeno odprtino. Deloma se je preuredilo tudi kamnito stopnišče v notranjosti zaradi prestavitve fasade. Balkon na zahodni fasadi se je nekoliko skrajšal.

Po odstranitvi zemljine na vrtu stavbe ob Partizanski cesti so se razkrili prvotni kamniti tlak in podzemni vodni rezervoar, štirna, izpričana že v franciscejskem katastru iz leta 1818, ter zraven nje odprtina z vodovodnim razvodom, ki je prvotno služila nekemu drugemu namenu (čistilnik štirne?). Odprtina štirne se v nivoju tlaka zaključuje s kamnitim okvirjem iz štirih kosov, spetih s kovinskimi sponami in prekritih s prilagajočo se kovinsko ploščo. S kamnitim okvirjem se zaključuje tudi bližnja odprtina vodovodnega jaška, prekrita s provizorično kovinsko ploščo.

Tlak se je pred odstranitvijo dokumentiral in vsaka plošča se je oštevilčila. Kamnita okvirja odprtine štirne in vodovodnega razvoda sta se je ohranila na njenem mestu, ravno tako kamniti vogalnik v zidu vrta, ki se je vkomponiral v nov kamnit robnik. Manjkajoča kamna odprtine vodovodnega jaška sta se dopolnila, odprtina jaška se je prekrila s kamnito ploščo. Plošče tlaka so se po izravnavi terena spet postavile na svoje mesto. Fasada se je ohranjala v celoti z vsem okrasjem in prebarvala po barvni predlogi, le poškodovana mesta so se domodelirala v fini malti.

Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo fotodokumentirali. Pri vzpostavitvi prehoda skozi pritličje stavbe Partizanska cesta 9 in 11 v Sežani ter obnovi fasade smo skušali ohraniti čim več kvalitetnih izvornih arhitekturnih detajlov in jih prezentirati na ustrezen način ob predhodnem ustreznem dokumentiranju na novo odkritih elementov. Sondiranje in barvno študijo je pripravila restavratorka ZVKDS, OE Nova Gorica, Marta Bensa, dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor etnologinja iste enote Eda Belingar. Gradbena dela je izvajalo Komunalno stanovanjsko podjetje iz Sežane.

Sežana, Partizanska cesta 9 in 11, stavba pred izvedbo del v letu 2014 (foto: E. Belingar, 2013)

Sežana, Partizanska cesta 9 in 11, stavba po dokončanju del (foto: E. Belingar, 2014)

Sežana, Partizanska cesta 9 in 11, odprtina vodnjaka po odstranitvi zemljine na vrtu (foto: E. Belingar, 2014)

132 Eda Belingar

EŠD: 29437

Naselje: **Sežana**

Občina: Sežana

Ime: **Sežana – nova štirna**

Naslov: Sežana, parc. št. 2725/114, k. o. Sežana

Področje: E

Obdobje: 1822

Pod okriljem Občine Sežana je bil v letu 2013 v okviru strateškega projekta za trajnostno upravljanje naravnih virov in teritorialno kohezijo Kras – Carso na območju Gropajske gmajne urejen Živi muzej Krasa. Obsega 700 hektarjev, leži pa na stičišču med slovensko-italijansko mejo, posestjo Kobilarne Lipica in mestom Sežana. Projekt Kras – Carso, ki je trajal skoraj štiri leta, je bil sofinanciran v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007–2013 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj

in nacionalnih sredstev. V projektu, ki ga je vodila Občina Sežana kot vodilni partner, je sodelovalo 17 partnerjev, poleg sežanske občine še pokrajini Trst in Gorica, občine Hrpelje – Kozina, Divača, Komen, Miren – Kostanjevica na slovenski strani meje, Milje, Dolina, Repentabor, Zgonik, Trst, Devin Nabrežina na italijanski strani, Zavod za gozdove Slovenije in Urad deželne gozdne službe avtonomne dežele Furlanije – Julijske krajine ter lokalne akcijske skupine Kras in območne razvojne agencije Krasa in Brkinov (<http://www.slomedia.it/zazivel-cezmejni-zivi-muzej-krasa-foto-galerija>. 8. 9. 2014). Izbrano območje Živega muzeja Krasa predstavlja območje t. i. klasičnega krasa z največjo intenziteto kraških pojavov (več kot dvesto registriranih jam, največje kraške udorne doline, krasna škrapljišča in mnogi drugi tipični kraški geomorfološki pojavi), z velikim številom vpisov v register zavarovanih naravnih vrednot in zavarovanih naravnih območij. Izjemnost tega območja glede na ostale lokacije je tudi v tem, da je bilo po drugi svetovni vojni zaprto za prost dostop in je zato v celoti ohranjena nekdanja naravna in kulturna krajina, velik problem pa je zaraščanje površja zaradi opustitve nekdanje kmetijske rabe, košnje in paše. Cilj projekta je bil z ureditvijo tega osrednjega dela klasičnega krasa kot pilotnega primera za ves Kras celostno predstaviti klasični kras z vidika naravne in kulturne dediščine, prispevati k ohranjanju biotske raznovrstnosti in k obnovi tradicionalne kulturne krajine ter ne nazadnje povečati privlačnost območja Krasa, integriranega z drugimi lokalnimi pobudami za zaščito teritorija (<http://www.visitkras.info/index.php/sl/naj-10/64-naj/167-ivi-muzej-krasa>. 8. 9. 2014). Osrednjo os območja obdelave predstavlja Bazovska cesta, na katero se navezujejo različne tematske poti, ki med seboj povezujejo območja naravne in kulturne dediščine glede na različne tematike. Potem, označenim s simbolom projekta, je moč slediti s pomočjo smerokazov in informacijskih tabel.

Znotraj območja obdelave je tako registrirana nepremična dediščina kot tudi (še ne) evidentirana. V prvem primeru gre za t. i. novo štirno, Stršinkovo hiško na Orleški gmajni, vas Orlek, kapelico v Huslih v Orleku, počivališče pri križu ob cesti Sežana–Orlek, v drugem pa za štirno pri Lužci v Orleku, zapuščeni kal pri Orleku, kal ob Bazovski cesti, Bazovsko cesto, več kamnitih hišk, staro orleško smodnišnico, kamnite mejnike Petač, Gropada, Trebče, Lipica, Lokev in Sežana, kamnolom Bezovščina in ostanke dveh majhnih kamnolomov ob Bazovski cesti ter kamnite suhe zidove.

V sklopu projekta se je od objektov registrirane dediščine celovito obnovila nova štirna. Stoji južno od Sežane in železniške postaje Sežana, na nekdanji gmajni med cestama, ki vodita iz Sežane proti Orleku in proti Bazovici. V naravni kotanji so za potrebe preskrbe s pitno vodo v prvi četrtini 19. stoletja izdelali vodni zbiralnik, štirno globine 3 m in premera 9 m. Naravna kotanja je zadelana z ilovico in obložena z lomljenim kamnom iz bližnjega kamnoloma. Vanjo se je stekala voda z okoliških pobočij. V štirno vodijo dvorame kamnite stopnice. Na robu je postavljen kamnit blok z vklesanim napisom 1822 NOVA STERNA SESANA ORLEK. Zidovje štirne se je ponekod posuvalo, ravno tako stopnice. Sama štirna in okolica sta bili zaraščeni.

Obnovil se je tudi izbrani odsek Bazovske ceste, makadamske ceste, ki je v času Avstro–Ogrske povezovala Bazovico s Sežano. Sredi 19. stoletja je po njej potekalo živahno trgovanje z vinom, lesom, moko in drugimi izdelki v smeri proti morju in v notranjost. Vaščani Bazovice so 12. in 22. v mesecu hodili na sejem v Sežano. Sejem je bil znan po trgovanju z živino, zlasti s konji, manufakturnim blagom in kmetijskim orodjem, usnjem, posodo in drugimi potrošnimi izdelki. Makadamska cesta je bila zgrajena v času Avstro–Ogrske in ima dobro utrjeno tako dno kot rob cestišča, po katerem je nasut makadam. Načrti za gradnjo ceste so datirani s 24. novembrom 1835. Cesta je grajena po vseh predpisih, ki so veljali za gradnjo v tistem času, in jih povzemamo iz takratnega časopisja. »Največji poboljšek cestam je prišel leta 1812. iz Angleškega. Ondi je nek zasebnik Mak Adam znatno izboljšal napravo cest. Na svojem večletnem potovanju med Kinezi v Aziji, naučil se je od njih zidati ceste. Kar je tam videl, to je učil doma. Zidali so ceste po njegovem navodu vzvišene, v sredi nekoliko zbočene, da se more voda lahko in hitro odtekat v rove, ki so potegnjeni ob cestnih straneh. A cesta je zidana večinoma iz kamenja, ki je postavljen na rez. Čez tak zid se nasuje razbito kamenje, katero se dobro potlači in povozi, da postane pozneje trden tlak, ki je tak, kakor bi bil iz same razsušene malte zbit. Taka cesta se imenuje po svojem začetniku »Makadam« in je vedno suha, ker ne pušča mokrote v se.« (Francišek Rup (1. 5. 1890). Kako se zidajo ceste. Vrtec: slovenski mladini, letnik 20, številka 5)

Bazovska cesta teče po kraškem svetu v dokaj ravni liniji, kar so dosegli z izvedbo kamnitih škarp in mostov na mestu dolin, ki so nad cestiščem zaščitene s kamnitim suhim zidom. Druge so za zaščito postavljeni kamniti mejniki, parakarji. Sam rob cestišča je zaključen z lepimi kamnitimi bloki, bankinami. Cesta je bila zadnjič obnovljena ob koncu 19. stoletja. V letu 1947 pa je bil promet po njej s postavitvijo meje med Italijo in Jugoslavijo povsem prekinjen. Po odprtju meje pridobiva cesta rekreativni pomen.

Obnovili sta se dve hiški, ki sta bili že deloma porušeni. Hiške so posebnost v suhozidnih gradnjah. Na Krasu so hiške majhna enoprostorna zavetišča, na suho zložena iz neobdelanih kamnov in brez uporabe malte, z vhodno odprtino, obrnjeno k prijaznejši strani neba, v katerih je človek poiskal zavetje pred dežjem in burjo. Vse te lastnosti prvobitnega bivališča so postale konstanta v nadaljnjem razvoju stavbne kulture na Krasu vse do najbolj razvite oblike, domačije zaprtega tipa. Gre za najbolj preprosto izvedbo človekovega bivališča, na Krasu največkrat imenovano hiška ali kar hiša, sicer pa značilno za ves sredozemski prostor. V prvi vrsti so hiške služile pastirjem, ki so jih večinoma gradili med pašo, ko so hkrati čistili, trebili gmajno odvečnega kamenja za pridobivanje pašniških površin. Nastale so predvsem iz nuje za zaščito pri nenadnih nevihtah, ob deževnih dneh, pa tudi pred jutranjim mrazom, burjo in dnevno pripeko. Večina vasi ima hiške na okoliški gmajni, ob njivah, vinogradih in poljih. Način gradnje je na prvi pogled preprost, vendar zahteva precej znanja in iznajdljivosti pri zlaganju kamenja na suho, da je hiška obstojna in varna za tistega, ki bi poiskal zavetje v njej. Večina jih ima streho z notranje strani grajeno v obok z zamikanjem skrl in slonečo na obodnem zidu, v katerem

je odprtina kot vhod. Velikost in oblika sta različni. Prav od velikosti je bila odvisna količina kamenja, še posebno so bile pomembne skrle za gradnjo strehe v obliki kupole. Nekatere hiške imajo v obodnem, nosilnem zidu zgrajena tudi slepa okna, preprosta okna in pečko oziroma nekakšno kurišče. Večina je grajenih iz neobdelanega kamenja.

Vode iz štirne že več let nihče ni uporabljal, štirna tudi vzdrževana ni bila. Tako se je njeno zidovje ponekod posuvalo, ravno tako stopnice. Sama štirna in tudi njena okolica sta bili zaraščeni. Iz okolice štirne so odstranili vso vegetacijo, ohranili so le večja drevesa, ki s koreninskim sistemom niso posegala v samo štirno. Zidovje štirne se je urejalo po fazah in na izvoren način. Sprva so z nabito glino utrdili dno, prekrito z betonitno polstjo. Zatem so postopoma odstranjevali poškodovane dele obodnega zidovja, kamenje pa deponirali. Posamezen pas zidu so zlagali od tal proti vrhu, pri čemer so med zidom in terenom nabijali ilovico, položeno čez betonitno polst, ki sega 1 m nad končano dno štirne. Tudi samo kamenje so med seboj vezali z ilovico. Na enak način so zložili tudi kamnite stopnice iz materiala, ki so ga pobrali z dna štirne. Zaradi zagotavljanja varnosti je bila na koncu okrog štirne nameščena še kovinska ograja enostavne izvedbe.

Na enak način je bila predvidena tudi obnova zapuščenega kala pri Orleku in kala ob Bazovski cesti, kjer pa se je po očiščenju in odstranitvi vegetacije pokazalo, da drugi večji posegi niso potrebni, saj sta kala držala vodo.

Bazovska cesta je bila zadnjič obnovljena ob koncu 19. stoletja. V letu 1947 pa je bil promet s postavitvijo meje med Italijo in Jugoslavijo povsem prekinjen in cesta se je opustila, posledično se je začela zaraščati, grajene strukture pa so propadale. Po odprtju meje pridobiva cesta rekreativen pomen. Večji posegi so se izvedli na izbranem odseku. Sprva se je odstranilo rastlinje, s katerim je bila cesta močno zaraščena. Na novo so se izdelali mejniki po vzoru obstoječih in nadomestili manjkajoče, kamniti suhi zidovi in vrh zidov ob robu cestišča oz. na mostovih pa so se obnovili in utrdili. Posamezna huje poškodovana mesta je bilo treba prezidati. Vrh zidov se je izvedel z lokalnim kamnom, pri čemer so posamezni kosi segali čez celotno širino zidu. Uporabljene tehnike in obdelave kamna so v največji možni meri sledile prvotnim in še ohranjenim na cesti.

Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo v celoti fotodokumentirali.

Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo. Konservatorski nadzor je izvajala etnologinja OE Nova Gorica Eda Belingar. Gradbena dela je izvajal zunanji izvajalec podjetje GODINA, gradbeništvo in druge storitve, d. o. o., iz Hrpelj s podizvajalci.

Sežana, nova štirna (foto: E. Belingar, 2011)

Sežana, nova štirna, prerez na novo zloženega zidu (foto: E. Belingar, 2013)

Sežana, nova štirna po dokončanju del (foto: E. Belingar, 2013)

Sežana, obnovljeni suhi zidovi in nameščeni novi mejniki ob Bazovski cesti (foto: E. Belingar, 2014)

---

133 Maja Lavrič

EŠD: 16971

Naselje: Skaručna

Občina: Vodice

Ime: Polje pri Vodicach – arheološko najdišče Med potmi

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

Zaščitne arheološke raziskave na območju predvidene gradnje plinovoda M5/R51 Vodice – TE TOL na parc. št. 209, 211, 214, 215, 216, 219, 220, 222/1, 224, 225/1, 226, 230, 233, 234, 235/1, 236, 237, 239/1, 240, 241, 243, vse k. o. Skaručna, in parc. št. 239/2, 239/32, obe k. o. Polje, je izvajala ekipa Centra za preventivno arheologijo ZVKDS od konca avgusta do konca decembra 2013. Vodja raziskav je bila Maja Bricelj, univ. dipl. arheologinja, višja konservatorka, njena namestnika pa Maja Lavrič, univ. dipl. arheologinja, in Evgen Lazar, univ. dipl. arheolog, konservator. Raziskave so potekale s sodelovanjem Mateje Ravnik, univ. dipl. arheologinje, Helene Bešter, univ. dipl. arheologinje, in dr. Phila Masona, univ. dipl. arheologa, konservatorskega svetnika. Konservatorski nadzor je opravila pristojna konservatorka ZVKDS, OE Ljubljana, Mija Topličanec.

Poselitev širše okolice naselij Skaručna in Polje pri Vodicach je znana od prazgodovine, največ podatkov je znanih iz rimskega obdobja, tako je bilo območje razglašeno za kulturno dediščino Polje pri Vodicach – antično grobišče (EŠD 16971) na podlagi najdbe žganega rimskega groba (Grafenauer, Franjo, Rimski grob, najden pri Skaručni – arheološki vestnik 4, Ljubljana 1953, str. 144–147).

Najdišče leži približno 300 metrov zahodno od vasi Polje pri Vodicach. Delovni pas izkopavanja je bil širok 16 metrov in je potekal v dolžini 525 metrov vzdolž vzhodne strani ceste med Skaručno in Vodiciami. Arheološka izkopavanja so bila razdeljena na štiri sektorje, za potrebe dokumentiranja smo izkopno polje razdelili na kvadrante 5 x 5 m v ortogonalni mreži z izhodiščem (Kv A 001) v koordinatah x: 460711.10, y: 113362.68 in orientacijo na sever.

Relief na območju Skaručenskega polja je dokaj razgiban in posejan z večjimi vrtačami, tako smo z izkopnim poljem zajeli del treh večjih vrtač, kjer je bil stratigrafski zapis najbolje ohranjen. V vrtačah smo dokumentirali stratigrafski zapis tudi do 1,30 m globoko, na ravninskih predelih izkopnega polja do 0,25 m pa je bil arheološki zapis zaradi kultivacije prostora močno poškodovan.

Z izkopavanji na obravnavanem najdišču smo dokumentirali več gradbenih faz rimske vile z gospodarskim metalurškim obratom ter pripadajočim grobiščem. Glede na preliminarni pregled drobnega gradiva najdišče lahko uvrstimo v čas od 1. stoletja n. št. do konca 4. stoletja n. št.

Največja koncentracija arheoloških ostalin je bila v sektorju 1 in v severnem delu sektorja 2, kjer smo dokumentirali rimski naselbinski kompleks. Prav tako je bil bogat južni del izkopnega polja v sektorju 3, kjer smo dokumentirali

rimske grobove. Na skrajnem južnem delu izkopnega polja v sektorju 4 nismo zasledili večjih arheoloških struktur, vendar skromen zapis uporabe prostora v prazgodovini, rimskem obdobju, srednjem in novem veku.

V sektorju 1 smo dokumentirali naselbinski kompleks, ki je obsegal zgodnjo rimsko fazo na severnem delu izkopnega polja, kjer je bil objekt 1 grajen v tehniki s stojkami. V tem delu smo dokumentirali večji jarek, ki je potekal v smeri vzhod-zahod in je verjetno služil kot drenaža že v rimskem času ali pa je zamejeval parcelno mejo; v uporabi je bil daljše obdobje ter danes sovpada z obstoječo parcelno mejo. Južno od jarka smo dokumentirali jame za stojke, ki so potekale v dveh lokih od zahoda proti vzhodu ter od severa proti jugu in so bile verjetno ostanek palisade. Del zgodnje rimske faze so ostaline, ki smo jih dokumentirali v večji vrtači. Z izkopnim poljem smo zajeli le del njenega roba in dna, v kateri so bile jame za stojke, ki so del objekta 2 in objekta 3. V vrtači smo prav tako dokumentirali ostanke ognjišča, lončarske peči, tlakovanja na dnu kotanje ter večje jame različnih namembnosti. Kotanja je bila v uporabi daljše obdobje, tudi v poznejši rimski fazi, kamor sodijo manjši suhozidni ostanki temeljev objekta 2 in objekta 3. Kasneje v pozni rimski fazi so uporabo v sami vrtači opustili in je služila kot odlagališče, predvsem smo dokumentirali večjo količino žindre, železnih predmetov, ostanke kuhinjske in gradbene keramike in manjše količine stekla. Južno in zahodno od vrtače so bili ostanki metalurške kovaške dejavnosti, ki so se razprostirali po ravninskem delu izkopnega polja. V tem delu je bil arheološki zapis zaradi kmetijske dejavnosti zelo poškodovan. Dokumentirali smo večje jame za stojke, ki so bile del objekta 4 in objekta 5, ki sta pokrivala metalurške peči in druge večje jame različnih namembnosti. V neposredni bližini metalurške peči, ki jo je pokrival objekt 4, sta se ohranili dve ognjišči z večjo jamo, ki je bila del njunega manipulativnega prostora; v njej se je ohranila večja koncentracija kosov lončenine. Od razgibanega reliefa severnega dela izkopnega polja smo proti jugu na ravninskem delu v sektorju 2 dokumentirali ostanke temelja rimskodobnega gospodarskega objekta 6, večje jame različnih namembnosti in peči. Kamnit temelj je bil poleg kamnov grajen iz sekundarne uporabe gradbenega materiala (tubuli, tegule, mozaične kocke) in je bil verjetno osnova za leseno nadgradnjo. Geofizikalne raziskave v času izkopavanja so pokazale, da smo z izkopnim poljem zajeli le zahodni rob objekta 6, ki se v dolžini 73,3 m in širini 18,6 m nadaljuje proti vzhodu. Prav tako so geofizikalne raziskave pokazale obstoj vsaj še štirih objektov vzhodno od izkopnega polja ter ostanke več peči in ruševinskih plasti.

Od naselbinskega dela rimskega najdišča smo 210 m proti jugu v sektorju 3 dokumentirali rimsko grobišče. Dokumentirali smo 56 grobnih jam, ki so bile vkopane v geološko osnovo. Odkrite grobove glede na način pokopa lahko razdelimo v dve skupini. Tako je bilo 32 grobov žganih in 24 skeletnih, vendar se zaradi kemične sestave prsti kosti in drugi organski materiali niso ohranili. Zaradi močne kultivacije prostora je bil pri nekaterih grobovih ohranjen le spodnji del. V grobovih so bili ostanki žganine, steklenih posodic, lončenine, oljenk in noše pokojnikov. Glede na grobne pridatke in način pokopa grobišče lahko razdelimo v dve fazi. Prvo fazo

predstavljajo žgani grobovi, ki jih lahko umestimo v čas od začetka 2. stoletja do konca 3. stoletja n. št., skeletne grobove, ki predstavljajo drugo fazo grobišča, pa v čas 4. stoletja. Izkopavanja na najdišču Polje pri Vodichah so pokazala bogato najdišče, kjer smo pridobili veliko količino podatkov, natančnejša analiza gradiva pa nam bo dala podrobnejšo sliko uporabe prostora.

Polje pri Vodichah, antično grobišče, pogled proti severovzhodu na del rimskega objekta v sektorju 2 (foto: K. Dremelj)

134 Andrejka Ščukovt

EŠD: EŠD: 7467

Naselje: **Slap pri Vipavi**

Občina: Vipava

Ime: **Slap pri Vipavi – domačija Slap 18 (majerija)**

Naslov: Slap 18

Področje: E

Obdobje: 18. in 19. stol.

Domačija majerija je tipična vipavska domačija, ki leži na robu vasi Slap v Vipavski dolini in je umeščena v vinogradniško krajino. Sestavljajo jo štiri poslopja. Njeni začetki segajo v prvo četrtino 18. stoletja, ko je služila kot oskrbniška hiša grofov Lanthierijev. Sčasoma in po potrebi so v naslednjih stoletjih domačijo dograjevali z novimi objekti. Konec 18. stoletja so najprej sezidali gospodarsko poslopje s kamnito velbano vinsko kletjo in nad njo faladur – prostor za predelavo grozdja v vino ter kaščo za shranjevanje pridelkov. V 19. stoletju je sledila prizidava hleva s skednjem. Nazadnje so dozidali še lopo, ki je objekte povezala v funkcionalno celoto. Domačija majerija je bila v devetdesetih letih prejšnjega stoletja temeljito obnovljena in vrnjena v čas svojega razcveta. Stavbna dediščina pa je bila smiselno nadgrajena z novo funkcijo. Poleg družinskega doma deluje majerija tudi kot turistična kmetija.

Lastnika sta želela ponudbo turistične kmetije dopolniti s prenočišči. Zaradi varovanja domačije v vinogradniški krajini

sta se odločila, da prenočišča uredijo pod zeliščnim vrtom. Po pridobitvi gradbenega dovoljenja je marca 2014 pod zeliščnim vrtom nastala globoka jama. Od začetka gradbenih del pa do zaključka investicije, ko so postavili energetsko varčen objekt z desetimi dvopostelnimi sobami in avlo za druženje, pa porabili le dobrega pol leta. V tej podzemni strukturi vsaka soba nosi svoje ime – to kar raste na zeliščnem vrtu: koriander, sivka, bazilika, izop, rožmarin, koromač, drobnjak, timijan, žajbelj in citronka. Vsaka soba je tudi temu primerno pobarvana in likovno opremljena. Zeliščni vrt je danes tudi že saniran in ponovno služi svojemu namenu.

135 Mihela Kajzer Cafnik, Saša Djura Jelenko

EŠD: 657

Naselje: **Slovenj Gradec**

Občina: Slovenj Gradec

Ime: **Slovenj Gradec – mestno jedro**

Področje: A

Obdobje: srednji vek

Mestna občina Slovenj Gradec se je v okviru posebnega projekta za ureditev javnih sanitarij v letu 2013 lotila prenove objekta Vorančev trg 7 v Slovenj Gradcu. Objekt stoji na notranji strani tik ob jugovzhodni liniji srednjeveškega mestnega obzidja, v območju razglašenega kulturnega spomenika Slovenj Gradec – mestno jedro (EŠD 657), v neposredni bližini kulturnega spomenika državne pomena, cerkve Sv. duha (EŠD 658) in v vplivnem območju kulturnega spomenika cerkve sv. Elizabete (EŠD 659). Glede na to, da smo doslej na širšem območju že poznali številne in raznovrstne najdbe arheoloških ostalin, so bile pred gradbeno izvedbo in med njo predpisane ustrezne arheološke raziskave. Med gradnjo dostopne poti vzdolž že raziskanega in prezentiranega dela mestnega obzidja (v skupni dolžini pribl. 26 m in širini pribl. 1 m) je investitor moral zagotoviti arheološko spremljavo del, pred gradnjo dostopne poti od obzidja do vhoda v sanitarije v objektu Vorančev trg 7 (v skupni dolžini pribl. 13 m in širini pribl. 1 m) pa predhodna arheološka izkopavanja. Arheološke raziskave je po izboru in naročilu investitorja izvedel Koroški pokrajinski muzej, zanj pa univ. dipl. arheologinja Saša Djura Jelenko. Rezultati raziskav so predstavljeni v Prvem strokovnem poročilu o raziskavi – arheološko dokumentiranje ob gradnji v Slovenj Gradcu (EŠD 657 Slovenj Gradec – mestno jedro; Saša Djura Jelenko, Koroški pokrajinski muzej, Slovenj Gradec, april, maj 2013).

Kot je že zgoraj navedeno, je bil predel ob danes prezentiranem obzidju v preteklosti delno že raziskan (raziskave mestnega obzidja kolega Damjana Snoja in kasneje Saše Djura Jelenko v zvezi z gradnjo gimnazije in ureditvijo njene okolice ter parterno ureditvijo mestnih trgov; glej: D. Snaj, Srednjeveško mestno obzidje v Slovenj Gradcu, Geofizikalne raziskave slovenjgraškega obzidja, Koroški zbornik 1, 1995, 115–133; D. Snaj, Srednjeveško mestno obzidje v Slovenj Gradcu, Poročilo

o arheoloških izkopavanjih 2, Poročilo o geofizikalnih raziskavah, Koroški zbornik 2, 1997, 135–160; S. Djura Jelenko, A. Tiran, M. Kajzer Cafnik, Varstvo spomenikov, Poročila 47, 2012, 152–154), zato so bile raziskave tokrat osredotočene predvsem na izkopno polje, ki je potekalo v gradbenem okviru pravokotno od srednjeveškega obzidja do objekta.

Že takoj pod travnato rušo je bil odkrit izvrstno ohranjen zid objekta, ki smo mu kasneje lahko pripisali s prodniki tlakovano dvorišče, po katerem je bila speljana kanalizacija. Na notranji strani objekta, v smeri proti obzidju, se je ohranil del zoglenelega ostrejša s številnimi žebli in kritino iz skrilavca. Na notranji strani objekta smo v južnem profilu skoraj meter globoko odkrili tudi zgornji del zunanjega lica vodnjaka, grajenega iz večjih prodnikov.

Stratigrafija arheološkega izkopnega polja je bila dokaj enotna. Pod novodobnimi nasutji, povezanimi z novejšo uporabo prostora na tem območju (travnik), smo odkrili ostanke poznosrednjeveškega trga. Najverjetneje gre za tri faze. Odkrit del vodnjaka pripada najstarejši fazi poselitve na tem prostoru. Njegove temelje pokriva plast žganine, povezane s pogorelim ostrešjem, ki je pripadalo objektu druge faze poselitve tega prostora, na njegovem pogorišču pa so sezidali objekt, od katerega sta se ohranila zid in del tlakovanega dvorišča s kanalizacijskim jarkom. Po njegovem zrušenju je na tem mestu zraslo gospodarsko poslopje, upodobljeno v franciscejskem katastru. Gre za najmlajšo poselitev tega prostora, ki jo enačimo s tretjo fazo poselitve in njenim uničenjem, ko so tlakovani prostor zasuli in zatravili. Številne najdbe iz najvišjih plasti so datirane pretežno v 19. stoletje. Med njimi so zanimive predvsem porcelanaste pipe in odlomek pečnice z vrezano letnico 189?, ki jih povezujemo z uporabo objekta, zarisanega na katastrskem načrtu. Med nekoliko starejšimi najdbami iz zasutja dvorišča je npr. ostanek dna beloprstene posode s prstanasto nogo in ohranjenim žigom na dnu, ki priča, da je posoda izdelek keramične delavnice Wilhelma Lorenza v kraju Dallwitz (danes Dalovice na Češkem). Datiramo jo lahko v čas med letoma 1830 in 1850 (za datacijo se zahvaljujemo dr. Mateji Kos). Najstarejše lončene najdbe so poznosrednjeveške.

Po koncu raziskav je bila na mestu izkopavanj urejena z granitnimi tlakovci tlakovana pot do sanitarij v objektu Vorančev trg 7, odkriti zid objekta pa je v tlorisu označen z drugo vrsto tlaka.

---

136 Urška Todosovska - Šmajdek, Tonka Šoba

EŠD: 10273

Naselje: Slovenske Konjice

Občina: Slovenske Konjice

Ime: Slovenske Konjice – gospodarsko poslopje dvorca Trebnik

Področje: UA

Obdobje: prva polovica 17. stoletja

Občina Slovenske Konjice je dobila možnost, da s pomočjo evropskih sredstev temeljito prenove gospodarsko poslopje dvorca Trebnik in ga reši pred popolnim propadom.

Gospodarsko poslopje je nastalo približno sočasno z izgradnjo dvorca Trebnik (imenovanega tudi graščina Windischgrätz), ki je bil pozidan v prvi polovici 17. stoletja. Enonadstropno stavbo podolžnega pravokotnega tlorisa s štirikapno streho odlikujejo arkadna hodnika na južni fasadi, v notranjščini pa stebriščna sobana s križno-grebenastimi oboki in polkrožno zaključen kamniti portal, ki je vodil iz sobane na arkadni hodnik. Objekt je varovan kot kulturna dediščina, stoji pa znotraj zavarovanih območij Slovenske Konjice – mestno jedro (EŠD 644) in Slovenske Konjice – park dvorca Trebnik (EŠD 10271), ki sta z Odlokom o razglasitvi kulturnih spomenikov in spomenikov oblikovane narave v Občini Slovenske Konjice (Uradni list RS, št. 50/98) razglašena kot spomenika lokalnega pomena.

Leta 2005 je ZVKDS, OE Celje, izdal kulturnovarstvene akte za prenovo gospodarskega objekta. Izdelala sta jih konservatorja Anka Aškerc in Andrej Malgaj. Soglasje je bilo podano na PGD načrt arhitekture, ki ga je izdelalo podjetje Diar, d. o. o., iz Maribora, projektant Vito Lužar, u. d. i. a. Istega leta je bilo izdano tudi gradbeno dovoljenje, ki je vključevalo spremembo namembnosti objekta iz gospodarske dejavnosti v gostinsko-turistično. Potem pa se do leta 2011 ni premaknilo nič. Občina je sicer vztrajno pozivala takratnega lastnika, da je v skladu z zakonodajo dolžan opraviti nujna vzdrževalna dela na propadajoči stavbi, vendar neuspešno. Posledice so bile katastrofalne, saj se je v zahodnem delu objekta udrla streha in porušila strešna konstrukcija, v objekt pa je začelo zamakati. Nadaljnje aktivnosti v zvezi s prenovo so stekle, ko je občina Slovenske Konjice v celoti prevzela lastništvo nad objektom in nato od Evropskega sklada za regionalni razvoj pridobila finančna sredstva.

Osnovno konservatorsko izhodišče pri celoviti prenovi je bila celostna ohranitev gabaritov in zunanjščine na podlagi rezultatov sondiranja, v notranjščini pa ohranitev stebriščne sobane s križno-grebenastimi oboki ter prezentacija kamnitega portala. Izraba podstrešja z izvedbo frčad je bila potrjena že v prvotni dokumentaciji. Po pridobitvi vseh potrebnih dovoljenj so se gradbena dela na objektu začela izvajati maja 2013, v skladu z zahtevanim terminskim planom pa so se zaključila junija 2014. Gradbena dela je izvajalo podjetje Remont, d. d., iz Celja s podizvajalci, gradbeni nadzor je opravilo podjetje AZ inženiring, d. o. o.,

iz Celja, projektantske rešitve pa je v sodelovanju z ostalimi še naprej podajal Vito Lužar iz podjetja Diar, d. o. o., iz Maribora. Kot predstavnika ZVKDS, OE Celje, sva gradbena dela spremljala in usklajevala konservatorka Urška Kerbavec ter konservatorski sodelavec Aleš Plevčak, strokovni nadzor nad arheološkimi raziskavami pa je opravljala konservatorka Tonka Šoba. Leta 2011 sva kulturnovarstvene pogoje na prejeti načrt arhitekture, ki je nastal kot dopolnitev že izdelanega PGD-projekta za prenovo in zaradi dodatnih potreb investitorja, izdelali konservatorki Urška Kerbavec in Danijela Brišnik. Spremembe so se nanašale na umestitev dvigala v objekt oz. ob njega, izvedbo klančine za invalide ob južni fasadi, ogrevanje na zemeljski plin ter izvedbo toplotne izolacije na fasadi objekta. Glede dvigala smo se odločili, da ga je sprejemljivejše umestiti v notranjost objekta kakor na zunanjščino, kjer bi kot nov element lahko deloval moteče. S tem smo žrtvovali manjši prostor s križno-grebenastim obokom v pritličju. Izvedbe toplotne izolacije na fasadah objekta nismo dopustili, možna je bila le z vgradnjo lesenih oken s termoizolativnim steklom. Prav tako je bilo treba vse strojne inštalacije (oddušnike, izpuhe ipd.) skriti znotraj novih dimnikov, ki so bili lokacijsko in oblikovno pozidani po originalnih. Nameščanje zunanjih enot klimatskih naprav na fasado ni bilo dovoljeno. V notranjščini so predstavniki izvajalca del vse podrte obočne konstrukcije ponovno

pozidali z opeko. Pri sanaciji stebriščne sobane se je žal izkazalo, da so bili kamniti stebri iz peščenjaka, ki so podpirali oboke, uničeni v tolikšni meri, da jih ni bilo mogoče ohraniti. Odločili smo se, da poiščemo rešitev v skladu z novimi tehnologijami. V sodelovanju s statikom smo se odločili za menjavo dotrajanih stebrov z jeklenimi, katerih končna

Slovenske Konjice, gospodarsko poslopje dvorca Trebnik, pogled na južno in zahodno fasado propadajočega poslopja (foto: U. Todosovska - Šmajdek, 2011, arhiv ZVKDS, OE Celje)

Slovenske Konjice, gospodarsko poslopje dvorca Trebnik po obnovi (foto: U. Todosovska - Šmajdek)

obdelava je bila izvedena z ustreznimi umetnimi masami na način, da se je njihov videz čim bolj približal kamnitemu stebri. Hkrati se je izvajala sanacija obokov.

Kasneje se je zaradi zahtev požarne varnosti izkazala potreba po dodatnem stopnišču na zahodni strani. Med izvajanjem del na objektu pa je prišlo do manjših sprememb, ki zadevajo zunanjo ureditev. Dodatna soglasja smo zaradi sprememb izdali za potrebe ureditve lokala s teraso na severni strani, ureditve dovozne ceste na južni strani, dodatnih parkirišč v protiprašni izvedbi na vzhodni strani ter ureditve ponikalnika oz. zadrževalnika meteornih vod na severni strani. Opozorili smo, naj se na delu dovoza izvede le začasna protiprašna zaščita, in poudarili nujnost celovite ureditve zunanjih površin samega dvorca in gospodarskega objekta z novo gostinsko-turistično namembnostjo.

Zaradi srednjeveške trške zasnove Slovenskih Konjic iz druge polovice 13. stoletja in neposredne bližine dvorca Trebnik iz 17. stoletja je ob gradbenih delih obstajala precejšnja možnost odkritja srednjeveških arhitekturnih ostalin in drobnega gradiva. Zato so bile v skladu z dodatnim pravnim režimom varstva (134. člen ZVKD-1), ki zahteva tudi ohranjanje

arheoloških plasti na posameznih kulturnih spomenikih, ki niso arheološka najdišča, v kulturnovarstvenih pogojih zahtevane arheološke raziskave pri vseh posegih v zemeljske plasti ob gradnji. Predhodne arheološke raziskave je v skladu z odločbo Ministrstva za kulturo št. 62240-266/2011/2;62240-222/2011/3 z dne 13. 7. 2011 izvedla ekipa podjetja PJP, d. o. o., Trg Alfonza Šarha 1, Slovenska Bistrica, pod vodstvom Primoža Predana. Arheološke raziskave ob gradnji so potekale v dveh fazah. V prvi fazi je potekalo arheološko dokumentiranje 6 strojno izkopanih testnih sond (3 x 1 m, s povprečno globino 2,3 m), ki so bile izvedene za potrebe statičnih izračunov. V drugi fazi pa so bile izvedene arheološke raziskave ob gradnji oz. med utrjevanjem temeljev tako znotraj kot zunaj objekta. Ob tem arheološke ostaline niso bile dokumentirane, pridobljeni pa so bili podatki o načinu gradnje in nivojih temeljenja objekta. (Poročilo o arheološkem nadzoru na lokaciji delne rekonstrukcije dvorca Trebnik – Objekt B v Slovenskih Konjicah, dela je izvajal PJP, d. o. o., Trg Alfonza Šarha 1, Slovenska Bistrica, avtorji poročila, arheologi Primož Predan, Grega Čakš, Jasna Vinder, avgust 2013.)

Slovenske Konjice, gospodarsko poslopje dvorca Trebnik, pogled na del stebriščne sobane pred obnovo (foto: U. Todosovska - Šmajdek, 2013, arhiv ZVKDS, OE Celje)

Slovenske Konjice, gospodarsko poslopje dvorca Trebnik, pogled na obnovljeno stebriščno sobano (foto: U. Todosovska - Šmajdek, 2014, arhiv ZVKDS, OE Celje)

---

137 Jasna Svetina

EŠD: 22889

Naselje: **Solkan**

Občina: Nova Gorica

Ime: **Solkan – naselje**

Naslov: Srebrničev trg 6

Področje: U, UZ

Obdobje: 19., 20. stoletje

Trška hiša na Srebrničevem trgu 6 v Solkanu je dobila današnjo podobo s prezidavami v drugi polovici 19. stoletja in nato po prvi svetovni vojni, ko je bila porušena v zgornjih nadstropjih. V franciscejskem katastru iz leta 1822 je v tlorisu prikazana skupina stavb, od katerih je ena kvadratnega tlorisa, to je današnja stavba Krajevne skupnosti, dve stavbi pa sta podolgovati, pravokotni in je iz njiju, z združitvijo, pozneje nastal objekt v današnjih gabaritih. Pred prvo svetovno vojno je v hiši bila Dročeva oz. Mozetičeva gostilna. Stavba je bila enonadstropna z mezaninom in širokim vhodnim portalom, ki se je v enaki obliki ohranil do danes. Po porušenju v prvi svetovni vojni je bilo namesto mezanina dozidano še eno nadstropje in na novo je bila oblikovana fasada z okensko dekoracijo, izdelano v ometu. Po drugi svetovni vojni so pritličje stavbe namenili trgovski dejavnosti in kavarni. V ta namen so bile povečane okenske odprtine za izložbe in nekatere spremenjene v vrata. S tem je bila degradirana arhitekturna členitev fasade.

Pred leti je OE Nova Gorica izdala kulturnovarstvene pogoje za obnovo fasade in izdelala barvno študijo za njeno obarvanje. Prenova je stekla v letu 2013. Zamenjani so bili dotrajani stari ometi in izvedeno je bilo obarvanje fasade po barvni študiji restavratorja Antona Naglosta. Okenska dekoracija, fasadna venca nad pritličjem in v zaključku fasade so bili ohranjeni in na poškodovanih mestih sanirani. Med odbijanjem ometov ob vhodnem portalu so se pokazale ključaste strelnice, izdelane iz enega kosa kamna. Po obliki in velikosti so primerljive z renesančnimi strelnicami, ki so bile najdene v ruševinah renesančnega stolpiča Bozicijeve graščine na Vogrskem, vendar se tako zgodnja datacija ne zdi verjetna. Večja možnost je, da so bile vgrajene naknadno iz starejše ruševine. Sam portal, ob katerega so umeščene, namreč datira v 19. stoletje. Glede na to, da je bil ponekod precej poškodovan, smo se na predlog restavratorja odločili za sanacijo in ponovno obarvanje kamna.

Solkan, Trg Jožeta Srebrniča 6, portal s strelnicami po obnovi (foto: J. Svetina, 2013)

Solkan, Trg Jožeta Srebrniča 6, fasada po obnovi (foto: J. Svetina, 2013)

---

138 Suzana Vešligaj

EŠD: 17542

Naselje: **Sovjak**

Občina: Sveti Jurij ob Ščavnici

Ime: **Sovjak – Čehova klet**

Naslov: Sovjak 96, 96A

Področje: E

Obdobje: 18., 19. stoletje

V vasi Sovjak v Slovenskih goricah, zasnovani kot slemensko naselje, se je od nekdanj številnih cimpranih viničarij in manjših vinskih kleti, znanih pod imenom klučaje, ohranila tudi Čehova klet. Gre za primer pritlične stavbe podolžnega tlorisa kladne konstrukcije, ki sta jo ščitila notranji in zunanji ilovnati omet. Nekdanja viničarija s preloma iz 18. v 19. stoletje pod slamnato streho združuje dvocelično bivalno enoto in večji prostor, kjer stoji preša. Pod stanovanjskim delom je urejena klet z lesenim tramovnim stropom in kamnitim ostenjem.

V osnovi gre za vinsko klet, ki je občasno funkcionirala kot viničarija. Vse do danes je v večji meri ohranila stavbno podobo iz časa njene gradnje. Pred desetletji je bila predmet nekaterih posegov, ki so delno spremenili njeno zunanjo podobo.

Z javnim razpisom Ministrstva za kmetijstvo Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323, so lastniki pridobili sredstva za obnovo kleti. Čehova klet se ne varuje kot kulturni spomenik lokalnega pomena, temveč je evidentirana kot enota dediščine v Registru kulturne dediščine. Zato so si morali lastniki pridobiti zakonsko predpisane kulturnovarstvene akte za obnovo zunanjščine kleti. Tako so bile predvidene zamenjava obstoječe sekundarne salonitne kritine s slamnato, obnova ilovnatih ometov ter obnova stavbnega pohištva.

V začetku aprila 2013 se je pričela obnova zunanjščine Čehove kleti. Najprej je bilo treba odstraniti obstoječo salonitno kritino. Temu je sledila zamenjava dotrajanih delov ostrešja z novimi, ročno tesanimi. Les na obeh zatrepih, tako vzhodnem kot zahodnem, je bil dotrajan do te mere, da ga je bilo treba odstraniti in zatrepe na novo podeskati po vzoru obstoječih. Istočasno je bilo treba na novo podeskati še leseno ostenje drvarnice na severovzhodnem delu viničarije. Pred zaključkom del na strehi je bilo treba na novo pozidati dimnik z dvokapno strešico. Dela na strehi so se zaključila s kritjem z rženo slamo. Temu je sledila obnova obstoječega stavbnega pohištva. Zaradi dotrajanosti je bilo treba na novo izdelati dvoje oken z lamelnimi naoknicami na zahodnem pročelju. Ostalo stavbno pohištvo je bilo treba samo očistiti poškodovanih obstoječih opleskov, delno obnoviti in zaščititi s klasičnim premazom za les po stari recepturi (laneno olje, firnež in terpentin). Vse obstoječe vratno in okensko okovje je bilo v dokaj dobrem stanju, zato ga je bilo mogoče ohraniti. Treba ga je bilo samo očistiti in zaščititi s premazom za

kovine. Ves ilovnati omet je bilo treba odstraniti in celotno kladno konstrukcijo zaščititi z novim, prav tako izdelanim po lokalni recepturi (presejana ilovica, voda in na drobno narezana slama). Končni fini zaglajeni nanos ilovnatega ometa se je opleskal z gašenim apnom. Temeljni zidec pa se je toniral v sivi barvi s pomočjo naravnega pigmenta.

Vsa navedena dela v okviru obnove vinske kleti so potekala v skladu s kulturnovarstvenimi smernicami in so bila uspešno zaključena marca 2013.

Uspešnost tovrstnega posega je rezultat izjemnega posluha lastnikov in izvajalcev za strokovne nasvete in navodila strokovnjakov iz ZVKDS, OE Maribor. Tudi v tem primeru nam je uspelo ohraniti del izjemne stavbne dediščine kulturne krajine Slovenskih goric.

Sovjak, Čehova klet pred obnovo (foto: S. Vešligaj, 8. 8. 2011)

Sovjak, Čehova klet po obnovi (foto: album družine Golnar, 27. 5. 2013)

---

139 Urška Todosovska – Šmajdek

EŠD: 3496

Naselje: **Spodnji Dolič**

Občina: Vitanje

Ime: **Spodnji Dolič – cerkev sv. Marjete**

Področje: UA

Obdobje: druga polovica 16. stoletja, 18. stoletje, 1893

Od jeseni 2011 do julija 2012 je potekala celovita obnova zunanjsčine podružnične cerkve sv. Marjete v Spodnjem Doliču pri Vitanju. Dela so se leta 2013 nadaljevala v notranjščini z obnovo oltarjev. Sprva je bil obnovljen glavni oltar sv. Marjete, kasneje pa so se farani odločili tudi za obnovo stranskih dveh, ki sta bila v cerkev postavljena spet novembra 2013.

Pravilno orientirana cerkev stoji v razloženem naselju, nad cesto Gornji Dolič – Vitanje. V tlorisu jo sestavljajo pravokotna ladja, enako širok in visok polkrožno zaključen prezbitერიj, na severu prizidana zakristija, na jugu pa zvonik z dvojno čebulasto streho. Vse strehe so krite s skriljem. Obokana cerkev z zvonikom je grajena v poznogotski maniri (druga polovica 16. stoletja). V začetek 18. stoletja datirata pevska empore in glavni portal. Leta 1893 so cerkev gradbeno utrdili in jo povezali z železnim prstanom. Notranjščino odlikujejo predvsem baročni oltarji. Glavni oltar je datiran v drugo polovico 17. stoletja, dopolnjujeta ga še stranska oltarja z oltarnima slikama, ki kažeta vplive benečanskega slikarstva prve polovice 17. stoletja (Jože Curk, Topografsko gradivo IV, Sakralni spomeniki na območju Občine Slovenske Konjice, 1967). Cerkev je z Odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov v Občini Vitanje, Uradni list RS, št. 8/99, 2/01–185, 87/01 (popravek), razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena. Spomočjo interventnih sredstev Ministrstva za kulturo RS je bila zaradi hude dotrajanosti v celoti zamenjana strešna konstrukcija zvonika in ladje ter na novo prekrita s skriljem. Prekrivanje strehe zvonika s skriljem je bilo s tehničnega vidika zelo zahtevno delo. Jože Podgrajšek, s. p., iz Zlakove je s sodelavci dela izvedel strokovno korektno in kvalitetno. Istočasno je bila obnovljena tudi fasada zvonika z arhitekturno poslikavo, ki je bila najdena ob sondiranju. Delavniški načrt poslikave zvonika smo pripravili na ZVKDS, OE Celje (konservatorica Urška Kerbavec in konservatorski sodelavec Aleš Plevčak). Uspešen zagon del s kompletno obnovo zvonika in strehe ladje je dal domačinom zanos in voljo pri nadaljnji obnovi. Gonilna sila celotne obnove sta bila ključarja Vlado Pogladič in Srečko Kotnik, po gradbeni plati je obnovo vodil predsednik gradbenega odbora Anton Kuzman. Kot dušna pastirja Župnije Vitanje sta zaslužna Alojz Vicman, dekan iz Nove Cerkve, predvsem pri pridobivanju potrebne dokumentacije od ZVKDS, OE Celje, ter pater Lojze Cvikel, ki se je kasneje osebno zavzel tudi za obnovo naslednje vitanjske podružnične cerkve sv. Vida (2013) ter za nujno potrebna vzdrževalna dela na zunanjščini župnijske cerkve sv. Petra in Pavla v Vitanju (2014).

S skupnimi močmi so torej farani, večinoma z delom domačinov in lokalnih obrtnikov, dokončali obnovo fasade preostale zunanjsčine objekta ter v celoti zamenjali stavbno pohištvo. Ob rednem spremljanju del sva predstavnika ZVKDS, OE Celje, na kraju samem podajala detajlna navodila glede strukture ometa in same izvedbe detajlov na objektu. Notranjščina je bila po končanih delih na zunanjščini le barvno osvežena. Velika posvetitev z mašo, ki jo je vodil celjski škof Stanislav Lipovšek, je potekala 22. julija 2012. Ob ponosu domačinov, ki so večinoma z lastnimi sredstvi in delom pripomogli k ohranitvi propadajoče cerkvice, pa se je pojavila tudi želja po obnovi oltarjev. Nekaj denarja je ostalo, nekaj je bilo zbranega ob posvetitvi, in tako smo lahko spet zavihali rokave.

Za izvajanje konservatorsko-restavratorskih del na oltarjih je bil izbran restavrator Miha Legan, s. p., s sodelavci iz Žužemberka. Iz poročila o sondiranju je razvidno, da so prve podrobnejše raziskave na glavnem oltarju pokazale hude poškodbe zaradi insektov in mikroorganizmov (v spodnjem delu in ob zidu), čeprav so bili oltarji na prvi pogled v razmeroma dobrem stanju. Od letnic, ki se pojavljajo na zadnji strani arhitekturnega dela glavnega oltarja, sta, glede na oblikovne značilnosti, letnici 1676 in 1678 najbolj verodostojni za čas nastanka. Leto 1844 pa označuje leto obnove. Oltarji spadajo v dobo t. i. zlatih oltarjev in so vsi trije črno-zlati. Glavni oltar je srednje bogat baročni izdelek, medtem ko sta sočasna stranska oltarja brez plastičnega okrasja skromnejša. Na glavnem oltarju izstopajo lesene plastike sv. Jožefa z Jezusom ter sv. Boštjan, ki spadajo v novejšo obdobje, morda v čas obnove. Sonde so pokazale, da na teh kipih ni preslikav. Na oltarni arhitekturi so manjkale angelske glavnice z ornamentiko, ob stranskih nišah pa tudi profilirane rezljane in pozlačene letve. Sonde na polihromiranih površinah so pokazale dve preslikavi. Med izvorno poslikavo v temnih tonih in prvo preslikavo je bil tanek nanos klejno-kredne podloge. Vsa ornamentika je bila izvorno pozlačena (sijaj pozlata na rdeči poliment), kakor tudi vse profilirane in rezljane letve. Te so imele na sredinskem, ravnem pasu črno poslikavo. Zadnji nanos oljne preslikave v kožno belem tonu je bil izredno težko odstranljiv. Izvirna podloga je bila v večjem obsegu popolnoma razpokana in je ponekod odpadala. Na posameznih delih je bilo možno odkriti le fragmente izvorne poslikave. Sonde so pokazale, da je bil oltar že pri prvi obnovi v slabem stanju, pri drugi pa še v veliko slabšem. Domnevamo, da je bila izvorna poslikava zato ponekod v celoti odstranjena. V nekaterih primerih je pod obstoječo poslikavo (preslikavo) les. Lesene plastike, sv. Marjeta z zmajem, Marija Brezmadežna, sv. Janez ter sv. Pavel, imajo tako na inkarnatu kot tudi na draperiji eno preslikavo. Draperija je izvorno pozlačena in posrebrena na rdeči bolus. Olje na platnu, z motivom noseče Marije in Jezusa, je po celotni površini prilepljeno na smrekovo desko, debelo 2 cm (Helena Valentin in Miha Legan, Poročilo o sondiranju glavnega oltarja sv. Marjete, Žužemberk 2013). Vse tri oltarne slike, Marijo z Jezusom ter sv. Marka in sv. Andreja iz stranskih oltarjev, je restavriral mag. Aleš Sotler, restavrator ZVKDS, OE Celje.

Spodnji Dolič, zunanja podoba propadajoče podružnične cerkve sv. Marjete pred obnovo (foto: U. Todosovska - Šmajdek, 2010, arhiv ZVKDS, OE Celje)

Spodnji Dolič, obnovljena zunanjščina podružnične cerkve sv. Marjete (foto: U. Todosovska - Šmajdek, 2012, arhiv ZVKDS, OE Celje)

Spodnji Dolič, notranjščina podružnične cerkve sv. Marjete pred obnovo in restavriranjem oltarjev (foto: U. Todosovska - Šmajdek, 2010, arhiv ZVKDS, OE Celje)

Spodnji Dolič, notranjščina podružnične cerkve sv. Marjete z obnovljenimi baročnimi oltarji (foto: U. Todosovska - Šmajdek, 2013, arhiv ZVKDS, OE Celje)

---

140 Anita Klančar Kavčič

EŠD: 2477

Naselje: Srednje Grčevje

Občina: Novo mesto

Ime: Srednje Grčevje – cerkev sv. Jurija

Področje: UA, R

Obdobje: 18. stoletje (?) slika

Slika visi v južnem stranskem oltarju cerkve sv. Jurija. Velika je pribl. 130 x 78 cm (v x š), zgoraj polkrožno zaključena in prikazuje tri svetnike: sv. Frančiška Ksaverija, sv. Ignacija in sv. Dominika. Avtor in čas nastanka nista znana. Slika je bila v preteklosti izpostavljena prekomerni vlagi, ki je na njej pustila očitne posledice. Lesen podokvir je bil močno črvojed, nestabilen in ponekod preperel. Platno je kompaktno, a je bilo močno nagubano. Na dveh mestih sta bili manjši raztrganini, podlepljeni s kosi platna. Hrbtna stran platna je bila močno zamazana (prah, iztrebki, rastlinski ostanki ...). Grund in barvna plast sta bila zelo izsušena in banjasto razpokana. Oprijemljivost s platnom je bila ponekod slabša, ob dotiku je prihajalo do odpadanja koscev. Po celotni površini so tako manjši kosci barvne plasti skupaj z grundom že odpadli. Barvna plast je bila prekrita s sivkasto kopreno, ki je bila bolj izrazita na črnih barvnih površinah. Na mestih poškodb so bile v preteklosti izvedene neustrezne retuše.

Srednje Grčevje, cerkev sv. Jurija, slika pred posegi (foto: Vid Klančar)

Zaradi oslabiljene barvne plasti se je na sliki najprej izvedla zaščita lica preko japonskega papirja (10-odstotni Beva371 v white spiritu). Sledili so odstranjevanje nečistoč s hrbtišča ter ravnanje in utrjevanje v podtlačni mizi. Po odstranitvi zaščite in utrjevalca so se odstranili nečistoče in ostanki laka v barvne plasti (blaga raztopina NH3 v vodi). Poškodbe platna so se reševale lokalno (šivanje, vstavljanje koščkov platna), sledilo je tračno podlepljanje robov platna. Kitanje se je izvedlo s klejnokrednim grundom. Ker barvna plast in grund med prvim utrjevanjem nista dosegla zadovoljive stabilnosti, se je slika ponovno impregnirala z utrjevalcem (15-odstotni Beva 371 v white spiritu) in obdelala v podtlačni mizi. Po odstranjevanju utrjevalca so se plombe barvno podložile z gvašem in izolirale z belim šelakom. Sledili sta napenjanje na nov lesen zagozdni podokvir in lakiranje. Retuša se je izvajala z oljnimi barvami v tehniki *tratteggio*.

Srednje Grčevje, cerkev sv. Jurija, detajl pred posegi (foto: Vid Klančar)

Srednje Grčevje, cerkev sv. Jurija, detajl med posegi – kitanjem (foto: Vid Klančar)

Srednje Grčevje, cerkev sv. Jurija, slika po posegih (foto: Vid Klančar)

---

141 Anita Klančar Kavčič

EŠD: 2309

Naselje: **Stara Oselica**

Občina: Gorenja vas - Poljane

Ime: **Stara Oselica – cerkev sv. Pavla**

Področje: UA, R

Obdobje: 1866, 1902 slike

V letih 2012 in 2013 so se izvajala restavratorska dela na oltarju (Podobarstvo Kavčič, d. o. o.) in treh oltarnih slikah (Konservatorsko-restavratorski atelje Šentjošt). Dve sliki sta iz glavnega trona (Sv. Pavel, Marija Brezmadežna), ena pa iz niše v atiki (Marija z Jezusom).

Sv. Pavel, Marija z Jezusom

Obe sliki je leta 1866 naslikal Jurij Tavčar. Na sliki Sv. Pavel je bil po odstranjanju preslikav najden napis »Georg Taučer pinxit / Idria A. 1866«. Na sliki Marija z Jezusom v atiki je bil na barvnem sloju preslikave podpis slikarja, ki je manj kot 30 let po nastanku obe sliki korenito preslikal: »Renovirt um 1898. J. Bajt. pinxit.« Sliki sta naslikani v oljni tehniki na platno. Veliki sta 116 x 205 cm (sv. Pavel) in 80 x 130 (Marija z Jezusom), obe zgoraj polkrožno zaključeni. Imeli sta nekaj poškodb platna, ki so verjetno nastale zaradi premikanja v oltarju (odrgnine, raztrganine po robovih). Platni sta bili nenapeti in sta imeli zatrdle gube. Imeli sta tudi nekaj manjših raztrganin, ki so že bile podlepljene s kosi blaga. Obe sliki sta bili korenito preslikani.

Glavnino posegov sta pri obeh slikah predstavljala sanacija raztrganin in odstranjanje preslikav. Preslikave so bile naslikane različno. Ponekod zelo lazurno (prosojno preko originala), ponekod pastozno, ponekod pa celo v več pastoznih nanosih. Temu se je prilagajal način odstranjanja preslikav. Uporabljalo se je mehansko odstranjanje s skalpelom, kemično z različnimi raztopinami amonijaka v vodi, najbolj trdovratne pastozne preslikave pa so se najprej stanjšale z mikropeskanjem, dokončno pa odstranile po prvih dveh metodah.

Marija Brezmadežna

Sliko je leta 1902 naslikal Matija Bradaška. Naslikana je na laneno platno v oljni tehniki. Velika je 116 x 205 cm, zgoraj polkrožno zaključena. Podokvir je bil lesen, z zagozdami, po vogalih nestabilen. Na enem zalomu je košček lesa odpadel. Sicer kompaktno platno je bilo na nekaj mestih poškodovano. Po celotnem spodnjem robu slike je bil odtrgan pribl. tricentimetrski pas. Nekaj je bilo tudi manjših udarnin in površinskih deformacij. Grund in barvna plast sta bila stabilna. Nanosa sta tanka, tako da se groba struktura platna odraža tudi v površinski strukturi barvne plasti. Po sliki je bilo nekaj odrgnin, na posameznih mestih sta grund in barvna plast odpadla. Celotna barvna plast je bila prekrita s slojem nečistoč.

Glavnino posegov je predstavljalo odstranjanje nečistoč iz barvne plasti, ki je bilo zaradi površinske strukture platna

zelo oteženo. Odstranjanje se je izvajalo z geli in blago raztopino amonijaka v vodi.

Stara Oselica, cerkev sv. Pavla, detajl slike Sv. Pavel med odstranjanjem preslikav (foto: Vid Klančar)

Stara Oselica, cerkev sv. Pavla, tanjšanje večslojnih pastoznih preslikav z mikropeskanjem (foto: Vid Klančar)

Stara Oselica, cerkev sv. Pavla, primerjava slike Marija z Jezusom pred posegi in po njih (foto: Vid Klančar)

Stara Oselica, cerkev sv. Pavla, slika sv. Pavel med odstranjevanjem nečistoč z barvne plasti (foto: Vid Klančar)

Stara Oselica, cerkev sv. Pavla, slika Marija Brezmadežna po izvedenih konservatorsko-restavratorskih posegih (foto: Vid Klančar)

---

142 Minka Osojnik, Simona Menoni,
Marta Bensa

EŠD: 4031

Naselje: **Suhorje**

Občina: Pivka

Ime: **Suhorje – cerkev sv. Nikolaja**

Področje: UA, R

Obdobje: sredina 17. stoletja, druga četrtina 19. stoletja, 1844

Cerkev sv. Nikolaja v Suhorju se ponaša s slikovito lego na platoju vzpetine jugozahodno od vasi. Dominantno pozicijo krepí kamnito obzidje, ki se odpre strmemu stopnišču, po katerem se povzpne do objekta in ob njem ležečega pokopališča s številnimi še ohranjenimi železnimi križi. Cerkev je pravilno orientirana: od V si sledijo ravno zaključen prezbiterij, širša ladja in zvonik, pri čemer sta na severni strani prezbiterija prizidani domnevna prvotna zakristija z emporo, na južni strani pa kasnejša zakristija s ponovljenimi empornimi loki. Prvotna cerkev naj bi bila zgrajena v prvi polovici 17. stoletja, o čemer pričajo zidava nekje za tretjino nižje ladje, kamniti okenski okvirji (1636) in portal v ladjo (1654), ki nam razkriva tudi naročnika gradnje (ali prizidave?) cerkve pod košanskim župnikom Janezom pl. Rampelijem. Slednji je zaslužen za gradnjo cele vrste cerkva na Krasu (Stara Sušica – cerkev sv. Janeza Krstnika (EŠD: 3787), Nova Sušica – cerkev sv. Ane (EŠD: 3783)), žal pa Primorska arhitektura 17. stoletja še ni doživela celovitega umetnostnozgodovinskega ovrednotenja. Brez natančnih arheoloških raziskav in raziskav stavbne substance na tej stopnji vedenja ni mogoče zanesljivo trditi, ali je bil prizidek na severni strani prezbiterija sočasen z gradnjo prezbiterija in ladje, saj je že na prvi pogled razberljivo neskladje v načinu gradnje. Na podlagi slednjega se utrne domneva, da bi današnji severni prizidek lahko predstavljal ostanek starejše, še srednjeveške arhitekture na tem mestu, o čemer ne nazadnje posredno priča tudi star patrocinj sv. Nikolaja. Od vidnih materialnih ostankov neke starejše arhitekturne faze je na zahodni strani današnjega prizidka, levo od kasnejšega baročnega portala, ohranjen pokončni kamnit podboj, očitno ostanek nekdanjega portala na tem mestu, nad njim pa kamnit delilni zidec. Na baročnem portalu so na prekladi vklesane inicialke I. B. D. F.P.C.F. z letnico 1726, ki se ponovijo na stopnici prezbiterija, tokrat z letnico 1730, kar je tudi čas, ko sta bila – glede na način gradnje in enotne pravilno klesane kamnite bloke – ladja in prezbiterij povišana, severni prizidek (ali ostanek starejšega objekta?) pa morebiti podaljšan proti vzhodu, kjer so ga poenotili s prezbiterijem. V tem obdobju so poenotili tudi notranjščino, ki tako zveni v luči predelav 18. in 19. stoletja, ko so na severni strani prizidali novo zakristijo in skladno s severno stranjo ponovili emporino nadstropje, pred zahodnim pročeljem prizidali zvonik (1844) in celotno notranjščino poslikali z dokaj kvalitetno in s celoto ubrano poslikavo. V notranjščini velja omeniti še kamnit tlak, v celoti ohranjen v ladji in v severnem prizidku.

Zavod je aprila 2013 prejel vlogo za izdajo KVP za nadaljevanje obnove notranjščine, in sicer za sanacijo stropa severnega in južnega prizidka, saj sta bili obe leseni stropni konstrukciji dotrajani, zaradi česar sta omet in oplesk celotnega vzhodnega dela cerkve razpokala in ponekod odpadla. Zavod je izdal pogoje za sanacijo stropnih konstrukcij in izdelal barvno študijo (konservatorja-restavradorja Andrej Jazbec in Marta Bensa); predlagana je bila ohranitev dobro ohranjenih delov poslikave, od dotrajanih pa prekopiranje matric dekorativnih vzorcev, ki se ponovijo v enakih barvnih tonih. Slednje je veljalo tako za celotno poslikavo prezbiterija s stropom in marmoracijami na stenah kot tudi za poslikavo v stranskih ložah po stenah in stropu v obeh nivojih. Ob tem je bila predvidena še korekcija tonsko neustreznega barvnega pasu med vencema v ladji (sanacija stropa in poslikave v ladji je potekala v letu 2008), saj bi obarvanje bilo treba izvesti v enakem barvnem tonu, kot je v prezbiteriju, in ponoviti ornament.

Dela, ki jih je izvajal pleskar Asim Čaušević, s. p., so se pričela spomladi 2013. Ogleđ odgovornega konservatorja in restavradorja Zavoda je potrdil ustrezno sanacijo dotrajanega stropa in osnovnega opleska, pri čemer je prišlo do neljubega zapleta, saj sta župnik in izvajalec že pred izdajo kulturnovarstvenih pogojev sklenila pogodbo o izvedbi del, in sicer zgolj za pleskanje notranjščine brez ohranitve in ponovitve šablonskih vzorcev na nekaterih delih. Slednje namreč za izvajalca predstavlja bistveno večji finančni in časovni zalogaj. Sklenjen je bil dogovor, da izvajalec s po pogodbi določenim plačilom konča zgornji del prezbiterija (nad samsom), in sicer po navodilih, podanih v barvni študiji, sredstva za korektno nadaljevanje del na stenah pa naj bi se poskušala pridobiti v prihodnosti. Kljub predlogu naročnika, da bi reducirali rekonstrukcijo posameznih detajlov, zavod na to zaradi celovitosti in zaključenosti podobe dekorativne poslikave iz 19. stoletja ni pristal. Tako je izvajalec po sklepu del v stranskih ložah zakital še razpoke na stropu prezbiterija in nato do dogovorjene višine izvedel poslikavo s šablonami, izdelanimi po obstoječih vzorcih. Ogleđ v oktobru končanih del je potrdil solidno izvedbo in ustrezno rekonstrukcijo šablonskih poslikav. Dela na stenah prezbiterija se bodo v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji nadaljevala v letu 2014. Ob sklepu velja omeniti, da smo ob ogledu končanih del v notranjščini cerkve ugotovili, da so ob cerkvenem zidu brez soglasja in vednosti zavoda postavili manjšo ploščad iz pranih plošč za postavitve smetnjakov za ločevanje odpadkov z izrazito neestetskimi in v prostor segajočimi napisnimi tablami, ki močno kazijo (ob neprimerni lokaciji industrijskega obrata pred cerkvenim obzidjem) vedutni pogled. Predsednik Krajevne skupnosti je zagotovil, da se tudi ta ne strinja s postavitvijo, ki jo je tudi brez njihove vednosti tudi na drugih podobnih lokacijah v mejah občine financirala in izpeljala Občina Pivka. Predstavniki slednje je zagotovil korekcijo izvedbe in premestitev na ustrežnejšo lokacijo, oboje pa seveda v skladu in soglasjem pristojne enote zavoda.

Suhorje, cerkev sv. Nikolaja, pogled na poslikavo stropa prezbiterija ob sklepu del (foto: M. Osojnik)

143 Damjana Pediček Terseglav

EŠD: 23474

Naselje: **Sveti Vid (prej Žilce)**

Občina: Cerknica

Ime: **Sveti Vid pri Cerknici – hiša Sveti Vid 12**

Naslov: Sveti Vid 12

Področje: E

Obdobje: 18. stoletje, zadnja četrtina 19. stoletja, 1887

Bavdkova kmečka hiša ali hiša Na Purgi stoji v jedru gručaste vasi Sveti Vid nad Cerknico, na Vidovski planoti na nadmorski višini 850 m. Purga je staro ime za osrednji del vasi s cerkvijo, župniščem in nekaj hišami. Župnijska cerkev sv. Vida se prvič omenja v drugi polovici 17. stoletja, zato domnevamo, da je tudi stavbna zasnova hiše v njeni neposredni bližini starejša od letnice 1887, ki je vklesana na portalu kot čas, v katerem je hiša dobila današnjo podobo. Natančnejših podatkov o stavbni zgodovini hiše nimamo, glede na ohranjene oboke v kletnih prostorih pa lahko domnevamo, da zasnova izhaja vsaj iz 18. stoletja. Hiša je bila od takrat velikokrat predelana in spremenjena, zadnje večje spremembe pa je doživela ob koncu 19. stoletja, ko jo je od prejšnjih lastnikov Ponikvarjev odkupil Jožef Bavdek, prvi vpisani lastnik v zemljiški knjigi iz leta 1883. Hišo je takrat verjetno v celoti na novo preuredil, kar dokazujeta hišni kamniti portal z letnico 1887 in za tisti čas značilno izdelano notranje stavbno pohištvo. Nekdanji lastniki so se ukvarjali z lesno trgovino, sečnjo in odkupom lesa, v hiši je bila med obema vojnoma trgovina, v kletih mesnica, med drugo svetovno vojno italijanska štabna postojanka, po drugi svetovni vojni pa nekaj časa znana gostilna in tudi pošta. Zadnjih dvajset let je bila hiša prazna in je počasi propadala. Nova lastnica se je leta 2010 odločila za njeno celovito obnovo. Pripravljen in sprejet je bil Odlok o razglasitvi za kulturni spomenik, pridobljeni so bili kulturnovarstveni pogoji in soglasje k projektni

dokumentaciji. Še istega leta se je lastnica uspešno prijavila tudi na razpis Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Ohranjanja in izboljševanja dediščine podeželja, ukrep 323. V letih od 2010 do 2014 so se zvrstili posegi, ki so bili potrebni za ohranitev stavbe in njeno novo namembnost (stanovanjsko in javno – ureditev informacijskega centra za oživitve Vidovske planote z možnostjo prenočišč, organiziranja kulturnih dogodkov, razstav, delavnic ...).

Obnova ostrešja je obsegala odstranitev obstoječe dotrajane strešne kritine, nadomestitev posameznih delov ostrešja, pozidavo dodatne strešne frčade v dvoriščno strešino, vgradnjo strešnih oken za osvetlitev podstrešnega dela in namestitev nove strešne kritine z vsemi stavbno-kleparškimi izdelki. Pozidati je bilo treba dva nova dimnika. Leseni gank ob vzhodni fasadi je bilo treba zaradi dotrajanosti v celoti odstraniti in pozidati na novo. Fasado novega ganka smo obložili z lesenim opažem v enakih dimenzijah in rastru z dekorativno oblikovanim zaključkom in masko pod napuščem, kot ga je imel leseni gank. Okenske odprtine smo oblikovno poenotili na vseh fasadah. Tudi stavbno pohištvo je bilo treba v celoti nadomestiti z novim. Izdelana so bila dvojna lesena dvokrilna in predeljena okna ter kopija vhodnih in kletnih vrat. Po natančnejšem pregledu temeljev smo ugotovili, da bo te treba utrditi. Izvedli so se odkop do nivoja kleti, obbetoniranje temeljev, hidroizolacija in drenaža. Originalni fasadni omet je bil ohranjen le v manjši meri, zato smo ga v celoti odstranili in nadomestili z novim gladkim apnenim ometom, v območju cokla in kletnega dela pa v grobem obrizgu. Pritličje je ohranilo tlorisno zasnovo s prečno vežo in po dvema bivalnima prostoroma na vsako stran, v nekdanji kuhinji smo uredili sodobne sanitarije. S pozidanim gankom ob vzhodni fasadi je hiša pridobila tudi dodatne prostore. Notranje omete smo nadomestili le v manjšem obsegu, saj so bili dobro ohranjeni. Stara lončena peč ni bila več uporabna, zato se je lastnica odločila za izdelavo nove, namesto dotrajanih lesenih podnic pa so se v celotnem pritličju položili opečni tlakovci. V podstrešnem delu hiše je bilo zaradi dotrajanosti dela stropnih tramov te treba nadomestiti z novimi, prej neuporabni končni majhni podstrešni prostori so se preuredili v kopalnico za dve sobi. Ohranile in obnovile so se stopnice z leseno ograjo, lesene podnice v zgornji veži in kvalitetna notranja vrata s podboji v celotni hiši.

Stavbno pohištvo (okna, replike vrat) in vse lesene elemente na hiši (gank, zaključki strešnih kapi, polknice, line) je kakovostno izdelal mojster Janez Dovjak iz Cerknice, fasaderska dela zidar Bogdan Ašanin, s. p., Na Kresu 8, Železniki, sanacijo temeljev Uroš Hiti, s. p., Cajnarje 13, Cerknica, krovsko-kleparška dela Boštjan Štrukelj, s. p., Hruškarje 10, Cerknica, veliko dela pa so opravili lastniki sami.

Po večinom zaključeni celostni obnovi dobiva hiša s svojo arhitekturno podobo, ki je ohranila vse stavbne sestavine in s tem spomin na dolgo zgodovino svojega obstoja, ponovno svoje pomembno mesto v središču vasi. Z delovanjem informacijskega centra pa bo postala ključnega pomena tudi za oživitve Vidovske planote.

Sveti Vid pri Cerknici, hiša Sveti Vid 12 pred obnovo (foto: D. Pediček, 2006)

Sveti Vid pri Cerknici, hiša Sveti Vid 12 po obnovi (foto: D. Pediček, 2012)

---

144 Vesna Svetličič

EŠD:	1470
Naselje:	Šafarsko, Gibina
Občina:	Razkrižje
Ime:	Šafarsko – prazgodovinska naselbina
Naslov:	južno in vzhodno od EŠD 1470
Področje:	A
Obdobje:	neolitik, bronasta doba/starejša železna doba, novi vek

---

Jeseni 2013 in spomladi 2014 je domačin Vlado Žabot s Šafarskega na njivski površini (parc. št. 595, k. o. Šafarsko) južno od ceste Šafarsko–Gibina in na dveh drugih (parc. št. 42 in 45, k. o. Gibina), ki ležita severno od ceste, našel 168 odlomkov prazgodovinske in 53 odlomkov mlajše ali neopredeljene lončenine. Obe območji najdb sta izven registriranega območja arheološke dediščine, vendar v neposredni bližini EŠD 1470 Šafarsko. Predmete je najditelj prinesel na Arheološki oddelek Narodnega muzeja Slovenije, kjer smo jih časovno opredelili in dokumentirali ter jih vrnili najditelju. Bakrenodobna naselbina, ki je stala na dvignjeni terasi z ledinskim imenom Gradišče na severovzhodnem robu vasi Šafarsko (EŠD 1470 Šafarsko), je bila raziskana že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja (Horvat Šavel, I., 1980, Rezultati sondiranja v Šafarskem, 51 str., Poročila o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji, VIII; Horvat Šavel, I., 1984, Poročilo o raziskovanju od leta 1981 do 1983 v Šafarskem, 39 str., Poročila o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji, XII; Horvat Šavel, I., 1985, Raziskovanje v Šafarskem od leta 1984 do 1985, 17 str., Poročila o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji, XIII; Šavel, I., 1994, Prazgodovinske naselbine v Pomurju, 30 str.). Med novimi najdbami, ki izvirajo s parcele južno od tod (južno od ceste Šafarsko–Gibina), sta posebej zanimiva majhen odlomek ostenja z zvezdasto aplikom in del ustja lonca ali skodele (T. 1: 1, 2), ki ju po fakturi keramike in pogojno tudi po obliki lahko uvrstimo v mlajšo kameno ali starejšo bakreno dobo. Oblika zvezdice je sicer znana z nakitnih predmetov savske skupine lengyelske kulture, a je vendar mogoče videti soroden motiv tudi v aplikom s Šafarskega (Guštin, M., et al., 2005, Neolitska naselbina Čatež-Sredno polje, 106, sl. 11: 1, v: Guštin, M. (ur.), Prvi poljedelci, Savska skupina lengyelske kulture; Žorž, A., Nadbath, B., 2010, Arheološke ostaline iz Spodnjih Škocv pri Dolskem, 361, sl. 13, v: Iz dežele Jurija Vege: zbornik občine Dol pri Ljubljani).

Druge odlomke keramike s te parcele (T. 1: 3, 8, 9), med katerimi sta bolj povedna predvsem odlomek skodele s širokimi poševnimi kanelurami pod ustjem in del ostenja z razčlenjenim rebrom, lahko datiramo v pozno bronasto dobo, morda pa tudi v starejšo železno dobo. Dobre primerjave nudi zbir najdb iz Gornje Radgone (Horvat Šavel, I., 1981, Rezultati sondiranja prazgodovinskega naselja v Gornji Radgoni, 302, T. 2: 10; 3: 2; 6: 8, Arheološki vestnik 32; Dular, J., 2013, Severovzhodna Slovenija v pozni bronasti dobi, 57, T. 68:

2; 81: 10; 88: 10). Takšna skleda s poševnimi kanelurami je bila najdena tudi že leta 1981 na Gradišču v sondi 8 med bakrenodobnim gradivom (Horvat Šavel, I., 1984, Poročilo o raziskovanju od leta 1981 do 1983 v Šafarskem, 51, T. 2: 4, Poročila o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji, XII).

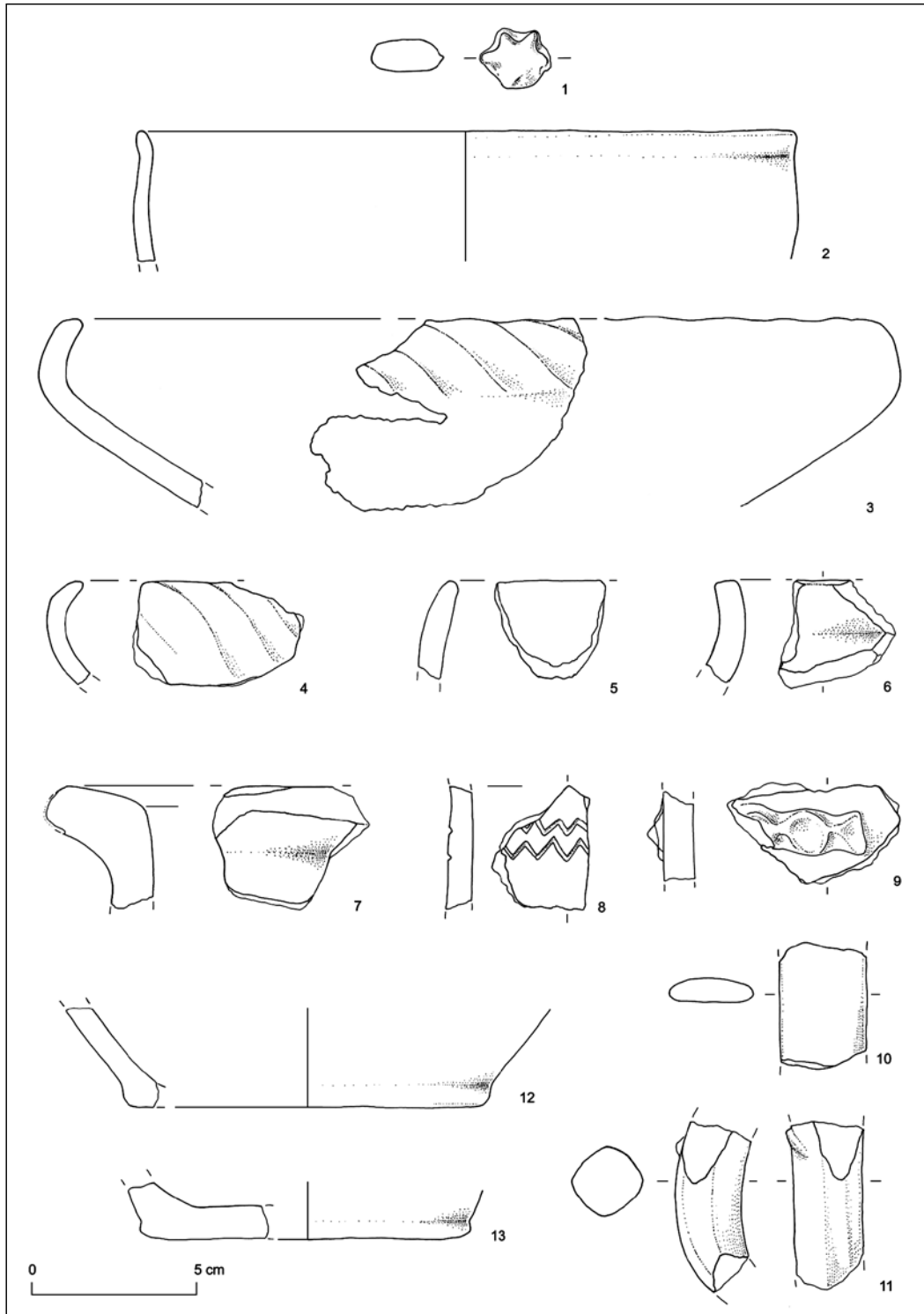
Drugi sklop najdb izvira z vzhodnega dela dveh parcel (parc. št. 42 in 45, k. o. Gibina), ki ležita vzhodno od Gradišča (EŠD 1470). Med sicer slabo ohranjenimi odlomki je bilo mogoče prepoznati odlomek ustja skodele s poševnimi kanelurami pod ustjem, odlomek masivnega izvihanega ustja s ploščatim robom, dva odlomka ročajev posod in nekaj drugih (T. 1: 4–7, 10–13). Tudi te najdbe lahko prav tako opredelimo v pozno bronasto dobo (Dular, J., 2013, Severovzhodna Slovenija v pozni bronasti dobi, 31–33, T. 92: 5; Kerman, B., 2014, Pince pri Lendavi, 47, T. 1.14: 11, v: Teržan, B., Črešnar, M. (ur.), Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem). S te lokacije je tudi sklop odlomkov lončenine, med katerimi bi posamezne pogojno lahko opredelili kot rimskodobne, srednjeveške in novoveške.

Obravnavane naključne najdbe nakazujejo, da je z območja med Šafarskim in Gibino poleg bakrenodobne naselbine na Gradišču tudi tista iz časa pozne bronaste dobe ali/in starejše železne dobe.

Katalog najdb

1. Odlomek ostenja z aplikom v obliki zvezdice; površina ni ohranjena; barva: svetlo rdečerjava; keramika: finožrnata, trda. Vel. 2,2 x 2 cm. ZN 370/1.
2. Lonec; odlomek ustja z ostenjem; površina glajena; barva: svetlo rumenorjava; keramika: finožrnata, trda. Dol. 4 cm, šir. 5,9 cm. ZN 370/3.
3. Skleda, odlomek ustja z ostenjem; okras: poševne kanelure; površina glajena; barva: blede rjava do temno siva; keramika: drobnožrnata, trda. Dol. 2,9 cm, šir. 6,9 cm. ZN 370/2.
4. Odlomek ustja z ostenjem posode, verjetno skodele; okras: poševne kanelure; površina ni ohranjena; barva: sivorjava; keramika: drobnožrnata, trda. Dol. 3,1 cm, šir. 5,2 cm. ZN 370/20.
5. Odlomek ustja posode; površina glajena; barva: svetlo rjava; keramika: drobnožrnata, trda. Dol. 3 cm, šir. 3,3 cm. ZN 370/21.
6. Odlomek ustja posode; površina glajena; barva: zelo temno siva; keramika: finožrnata, trda. Dol. 3,2 cm, šir. 3,4 cm. ZN 370/22.
7. Odlomek masivnega izvihanega ustja posode; površina glajena; barva: rjava; keramika: finožrnata, trda. Dol. 4,2 cm, šir. 4,7 cm. ZN 370/23.
8. Odlomek ostenja posode; okras: cikcakast vrez; površina glajena, barva: črna; keramika: finožrnata, trda. Dol. 4,9 cm, šir. 2,9 cm. ZN 370/5.
9. Odlomek ostenja posode; okras: kotanjasto rebro; površina glajena; barva: rdeče-rumena; keramika: drobnožrnata, trda. Dol. 3,2 cm, šir. 5,2 cm. ZN 370/4.
10. Odlomek trakastega ročaja posode; površina glajena; barva: zelo temno siva; keramika: finožrnata, trda. Dol. 3,8 cm, šir. 2,6 cm, deb. 0,8 cm. ZN 370/24.
11. Odlomek masivnega ročaja posode; površina ni ohranjena; barva: zelo temno siva; keramika: drobnožrnata, trda. Dol. 5,1 cm, deb. 2 cm. ZN 370/25.
12. Odlomek dna z ostenjem posode; površina ohranjena

v sledovih; barva: zelo temno sivorjava; keramika: drobnozrnata, trda. Dol. 6,9 cm, viš. 3,4 cm. ZN 370/26.
 13 Odlomek dna z ostenjem posode; površina ohranjena v sledovih; barva: rjava; keramika: grobozrnata, trda. Dol. 6 cm, viš. 2 cm. ZN 370/27.

Šafarsko in Gibina, lončenina (risba: V. Svetličič)

---

145 Andrejka Ščukovt

EŠD: 24951

Naselje: Šempas

Občina: Nova Gorica

Ime: Šempas – vaško jedro

Naslov: vaški vodnjak Na Krep, Brida

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje

Projekt oživljanje vodnjakov in kalov v okviru programa LivingFountains, čezmejno sodelovanje Slovenija – Italija 2007–2013, je predvidel ureditev dvaintrideset vodnjakov in kalov. Poleg Občine Miren – Kostanjevica, nosilke projekta, so k sodelovanju pristopile še Občina Šempeter – Vrtojba in Mestna občina Nova Gorica na naši strani meje ter občine Doberdob, Sovodnje ob Soči in Portomaggiore na italijanski strani. Mestna občina Nova Gorica je v projekt vključila sanacijo treh vodnih virov, med njimi je obnova treh korit in okolice območja Na Krep v Šempasu.

Vodni vir Na Krep, tudi Brida, leži na severovzhodnem robu vaškega jedra v zaselku Guno. Leta 1905 so prebivalci Guna s prostovoljnimi prispevki postavili zbiralnik vode na bližnjem Mohoračevšču. Od Mohoračevšča do Dolnjega Guna pa so napeljali vodovod in postavili dve napajalni koriti za živino in korito s pitno vodo za gospodinjstva. Pipo z vodo za gospodinjstva so polepšali tako, da so jo vstavili v kamnito figuro, ki predstavlja plemiča. Kamnita plastika, ki so jo poimenovali Brida, je, po oblačilu in pokrivalu sodeč, verjetno iz 17. stoletja. Predvidevamo, da je plastika prvotno stala v enem od parkov okoliških dvorcev, mogoče v parku v bližnjem dvorcu v Ozeljanu.

Obnovitvena dela so se pričela s čiščenjem zaraščene in zanemarjene okolice. Odkopali so tudi eno od zasutih napajalnih korit. Zaradi dotrajanosti je bilo treba za tretjino podreti in na novo pozidati kamnito steno za koriti. Narejena je bila tudi nova enokapnica, ki so jo ponovno pokrili s starimi korci. Kamniti steber iz peščenjaka, ki streho nosi, je restavriral Anton Naglost. Dotrajano betonsko korito, namenjeno gospodinjstvu, so zamenjali z novim iz vipavskega peščenjaka. Obstoječi napajalni koriti sta sanirani. V neposredni okolici je bila izvedena meteorna kanalizacija. Na žalost Mestna občina Nova Gorica ni imela posluha, da bi do korit obnovila dotrajano vodovodno napeljavo z Mohoračevšča. Okolica vodnega vira je bila nazadnje tlakovana z mačjimi glavami in kamnitim tlakom nepravilnih oblik iz peščenjaka. Figuro plemiča – Brido je restavriral Anton Naglost.

Šempas, Na Krep – Brida, pričetek del, 2012 (foto: A. Ščukovt)

Šempas, pogled na vodni vir po obnovi, 2013 (foto: A. Ščukovt)

---

146 Andrejka Ščukovt

EŠD: 24951

Naselje: Šempas

Občina: Nova Gorica

Ime: Šempas – vaško jedro

Naslov: kapelica in lesen kip DM na Gunu

Področje: E

Obdobje: druga polovica 16. stoletja do 20. stoletje

Ocenjujemo, da so kapelico pri Fulovževih na Gunu v Šempasu, »utopljeno« v obcestni podporni zid, pozidali v drugi polovici 19. stoletja. Pokriva jo značilna simetrična korčna dvokapnica s profiliranim trikotniškim čelom, zapira pa kovana ograja. Njeno pročelje v spodnji polovici krasi gradnja iz večjih kamnitih blokov, zgornji del pa navzven pomaknjene planete s polkrožno nišo. Vrsto desetletij je v niši stal leseni kip Marije z detetom velikosti 82 x 33 x 26 cm. Krajevna skupnost je leta 2014 kip Marije z detetom dala obnoviti restavratorki Marini Gruden. Kip je bil v precej slabem stanju, z več debelimi plastmi preslikav, ki so ga

Šempas, znamenje s kipom pred obnovo (foto: A. Ščukovt, 2013)

---

dobesedno iznakazile. Sonda na Marijinem plašču je odkrila kar štiri plasti poslikav. Prvotna barvna plast pa je bila slabo ohranjena.

Z restavratorskimi posegi so bile s plastike odstranjene debele plasti novejših preslikav in na kipu so se pričele kazati reminiscence na renesančno kiparstvo. Po opravljenih restavratorskih delih na kipu Marije, ki v frontalni drži sedi na prestolu z Jezusom v naročju, ta pa jo globoko gleda in ji skoraj zbeži z rok, ocenjujemo, da je kip nastal v drugi polovici 16. stoletja, kar je za ta prostor izjemno odkritje. Sklepamo, da bi kip po provenienci lahko bil iz porušene cerkve na Cerju ali gotske predhodnice sedanje župne cerkve sv. Silvestra oziroma da je bil zagotovo sestavni del nekega oltarja.

Obnova kapelice je obsegala izvedbo drenaže, odstranitev t. i. »ježek« ometa, izvedbo novega zaglajenega apnenega ometa ter prekritje strehe z novimi korci. V nišo kapelice smo namestili tridimenzionalno sliko restavriranega kipa. Svečana otvoritev kapelice s prenosom kipa v župno cerkev sv. Silvestra je bila 21. 9. 2014.

---

147 Andrejka Ščukovt

EŠD: 19866

Naselje: Šempeter pri Gorici

Občina: Šempeter – Vrtojba

Ime: Šempeter pri Gorici – vodnjak

Naslov: Cesta prekomorskih brigad

Področje: E

Obdobje: 18.–20. stoletje

Oskrba z vodo do izgradnje vodovoda je našim prednikom, ki so vodo potrebovali za kuhanje, pitje, pranje, umivanje, napajanje živine, namakanje njiv in gašenje požarov, povzročala stalne težave. Lasten vodnjak so si privoščili redki, predvsem zemljiški gospodje ali veliki in bogatejši kmetje. V preteklosti je zato večina uporabljala vodo iz skupnega vaškega vodnjaka, postavljenega na točno določenem kraju oz. odvisno od vodnega vira. Poleg vodnjakov z izvorno živo vodo pa poznamo tudi take, v katerih se zbira kapnica oz. deževnica. Ti vodnjaki ležijo v bližini stavb, najpogosteje ob stanovanjski hiši. Po izgradnji vodovoda in predvsem opustitvi živinoreje so mnoge vodnjake in kale opustili. Zaradi nevezdrževanja so ti kmalu izgubili prvotni pomen. Mnogi so se zarasli ali porušili.

Vodnjak v Šempetru je registrirana enota nepremične kulturne dediščine (št. EŠD: 19866). Na podlagi meril vrednotenja, kot so avtentičnost, ogroženost, redkost, starost in tipičnost, smo ga leta 2005 na Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Nova Gorica, vpisali v Register kulturne dediščine in zavarovali v okviru občinskih prostorskih aktov. Poleg samega vodnjaka območje varovanja obsega še bližnjo okolico z ograjnim kamnitim zidom, ki zamejuje ambient. Vodnjak glede na analogije ob sorodnih ali vzporednih povezavah z bližnjim območjem Coroninijeve

vile in glede na njegovo lego v središču naselja datiramo v 17. stoletje. Zanesljivo vemo, da tu stoji od leta 1822, kar izpričuje franciscejska katastrska mapa. Vodnjak je globok okrog pet metrov. Prostor v obliki jaška predstavlja njegov podzemni del, kjer se zbira voda. Zgrajen je iz manjših in večjih kamnitih kvadrov, nabitih z neprepustno ilovico. Valjast oklep na površini je zidan in ometan. Ob pričetku obnove vodnjaka so bili najdeni kamniti elementi, ki izpričujejo, da je bil oklep prvotno kamnit. Po njegovi obnovi, verjetno na prelomu iz 19. v 20. stoletje ali po koncu prve svetovne vojne v prvi četrtini 20. stoletja, je mojster zgornji del vodnjaka na novo pozidal, ometal in likovno okrasil.

Šempetrski vodnjak je bil vrsto let opuščen, ožja okolica je bila zaraščena in zanemarjena ter je služila kot odlagališče odpadnega materiala in parkirišče. Sanacija vodnjaka, ki je potekala v okviru projekta oživljanje vodnjakov in kalov v okviru programa LivingFountains, čezmejno sodelovanje Slovenija – Italija, se je pričela maja 2014. Izbrani izvajalec del, podjetje Remont, d. d., iz Ajdovščine, je okolico vodnjaka najprej očistil. Sledila je gradnja ograjnega zidu, ki so ga zaradi slabega gradbenega stanja morali porušiti in narediti temeljenje za nov zid. Vodilo ponovne pozidave zida je bilo, da se je zid pozidal z istim ali podobnim lokalnim materialom peščenjakom in v podobni tehniki gradnje. S sanacijskimi deli na nadzemnem delu vodnjaka pa smo kljub slabemu gradbenemu stanju tega dela poskušali ohraniti originalne segmente v čim večjem obsegu. Obnovili smo še obstoječ kovan mehanizem za dvigovanje vode, manjkajoči deli pa so bili narejeni na novo. Glede na analogije sorodnih vodnjakov smo predvidevali, da je bila nad mehanizmom nameščena streha. Ker izpričanih ali verodostojnih podatkov nismo pridobili, ta nato ni bila izvedena. Prav tako nismo pridobili nobenih podatkov o obliki in materialu pokrova vodnjaka, zato je bil izdelan nov pokrov glede na tipologijo obstoječih vodnjakov. Ob odstranitvi nasutja je bil odkrit in saniran originalen tlak. Preostali tlak izven oboda je bil narejen na novo.

Šempeter pri Gorici, ambient z vodnjakom ob pričetku obnove (foto: A. Ščukovt, 2014)

Šempeter pri Gorici, nastop učencev OŠ Ivana Roba Šempeter ob zaključku projekta LivingFountains (foto: A. Ščukovt, junij 2014)

148 Božena Hostnik

EŠD: 9798

Naselje: Šentjanž pri Mozirju

Občina: Mozirje

Ime: Šentjanž pri Mozirju – hiša Šentjanž 4

Naslov: Šentjanž 4

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje, 1894

Razloženo naselje Šentjanž pri Mozirju leži ob cesti Mozirje–Radmirje na levem bregu Savinje. Šentjanž pri Mozirju – hiša Šentjanž 4 (EŠD 4532), nepremičnina na parc. štev. 38, k. o. Šentjanž, stoji v zaselku petih domačij, strnjjenih vzhodno od cerkve sv. Janeza Krstnika. Vsaka ima ohranjeno prvotno zasnovo in stavbno substanco, kar izpričuje tudi vris v franciscejski kataster. Obravnavani objekt Šentjanž pri Mozirju – hiša Šentjanž 4 (EŠD 4532) je bil z Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Občine Mozirje (Uradni list SRS, št. 27/87) razglašen za spomenik lokalnega pomena. Obenem stoji tudi v sklopu Šentjanž pri Mozirju – zaselek (EŠD 723), ki je varovan kot kulturna dediščina z Odlokom o prostorsko-reditvenih pogojih za prostorsko celoto Občine Mozirje (Uradni list RS, št. 51/92).

Hiša Šentjanž 4 je nadstropna zidana stavba podolžnega tlorisa, ki ima na portalu letnico 1894. Tega leta je bila hiša predvidoma dvignjena in adaptirana. S sedanjim tlorisom je vrisana v franciscejskem katastru. Ima tloris hiš s črno kuhinjo, ki je v pritličju še ohranjena. Streha s čopoma je krita z bobrovcem. Fasada je členjena z delilnimi venci ter okrasjem nad okni. Hiša nam v arhitekturni zasnovi in notranji razporeditvi prostorov izpričuje način življenja velikega kmeta v preteklosti. Hriberškovi, ki na domačiji gospodarijo že nekaj generacij, so bili v preteklosti veliki lesni trgovci. Tudi sedaj se lastniki hiše ukvarjajo z lesnopredelovalno dejavnostjo. Še

pred nekaj leti je bila hiša predvidena za rušenje, saj ob njej stoji nadomestna gradnja. K sreči so bili lastniki seznanjeni z razpisom Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323. Leta 2012 so uspešno kandidirali na razpisu, in obnovitvena dela so se začela. Na podlagi kulturnovarstvenih pogojev je Studio LIST, d. o. o., iz Celja izdelal PGD št. 1355/10.

Obnovitvena dela na stanovanjski hiši so obsegala temeljito statično sanacijo celotnega objekta. Stavbno pohištvo se je obnovilo v celoti kot replika prvotnega pohištva. Izjema je le v materialu, saj se je namesto smreke uporabil macesen. Lokalni mizar je pri izdelavi stavbnega pohištva dosledno upošteval konservatorska navodila. Na fasadi je bila izvedena rekonstrukcija vseh okrasnih fasadnih elementov. Obnovljen je bil tudi spodnji del kamnitega portala. Strešna kritina z ostrešjem se je v celoti zamenjala.

Poleg upravičenih del na podlagi razpisa Ministrstva za kmetijstvo pa je bilo na stanovanjski hiši izvedenih še veliko drugih obnovitvenih oz. restavratorskih del. Posebej je treba izpostaviti dela v notranjosti hiše, kjer se je izvedla celovita sanacija črne kuhinje. Zaradi vzdave dimnikov in ogrevalnih napeljav se je stena v črni kuhinji premaknila v notranjost

Šentjanž 4, notranjost pred obnovo (foto: B. Hostnik, arhiv ZVKDS, OE Celje)

Šentjanž 4, notranjost po obnovi (foto: B. Hostnik, arhiv ZVKDS, OE Celje)

Šentjanž 4, zunanost pred obnovo (foto: B. Hostnik, arhiv ZVKDS, OE Celje)

Hiša Šentjanž 4, zunanost po obnovi (foto: B. Hostnik, arhiv ZVKDS, OE Celje)

kuhinje za skoraj pol metra. Velik problem in izziv je bil v črni kuhinji rekonstruirati črno sajasto steno. Črna kuhinja sedaj ne bo več opravljala svoje funkcije in se v njej ne bo kurilo, tako da po naravni poti to ne bo izvedljivo. Žal nam kljub naporom in poizvedovanju pri strokovnjakih ni uspelo izvedeti, na kakšen način bi na novo pozidana stena lahko dobila videz stene iz črne kuhinje. Kurišče v črni kuhinji in svinjski kotel sta se s starimi zidaki ponovno pozidala. Opečni tlakovec, položen po tleh, je bil preveč poškodovan za uporabo, zato smo ga nadomestili z rabljenimi opečnimi tlakovci iz nekdanje ljubljanske Tobačne tovarne.

Omeniti je treba tudi izdelavo nove krušne peči v prvem nadstropju. Stara krušna peč je bila zelo poškodovana. Ohranjena je bila le ena pečnica, na voljo pa je bilo nekaj starih fotografij. Na osnovi tega je upokojeni pečarski mojster Stane Mastnak iz Ljubecne pri Celju izdelal replike pečnic, lokalni pečar pa je peč na novo pozidal. V nadstropju se je tudi obnovil osrednji prostor hodnika, kjer se je po tleh na novo položila opečna keramika. Na zahodni strani osrednjega

hodnika v nadstropju pa se je obnovilo nekdanje suho stranišče – »na štrbunk«. Prostor nekdanje kašče se je sedaj namenil za spalnico, prostor, kjer je bila manjša shramba, pa za kopalnico. V podstrešnem delu si je štiričlanska družina izdelala moderno zasnovano bivalno okolje.

Poleg gradbenih del pa so na hiši potekala tudi restavratorska dela. Stanovanjska hiša je v preteklosti pripadala premožnemu lesnemu trgovcu, ki je tudi v notranjem videzu hiše pokazal svojo imovitost. Skoraj v vseh prostorih v nadstropju so bile vidne ali pa pod beležem nakazane poslikave. Aleš Sotler, univ. dipl. restavrator, je najprej odkril stenske in stropne poslikave, nato pa jih restavriral. Na novo so se izdelale šablone za dekorativno stropno poslikavo po vzoru odkritih poslikav. Celoten objekt ima napeljano talno ogrevanje z lesno biomaso, tako da ni bilo težav glede izvedbe ogrevanja. Edina težava je bila izvedba tal v osrednjem pritličnem prostoru, kjer bo pisarna za stranke. Lastniki so vztrajali, da želijo zaradi uporabnosti imeti na tleh keramične ploščice in ne lesa. Dosegli smo kompromis, da so ploščice v imitaciji lesa ter različnih dimenzij, s čimer so bili lastniki zadovoljni. Konservatorski cilji so bili v sodelovanju z Alešem Sotlerjem, univ. dipl. restavratorjem, ter ob rednem terenskem monitoringu sodelavca Aleša Plevčaka, gr. tehnika, in odgovorne konservatorke Božene Hostnik, univ. dipl. etnologinje, ter v sodelovanju z zavzetimi lastniki doseženi. Objekt je tako postal sinteza muzejske, bivalne in poslovne funkcije. Hiša, ki je bila predvidena za rušitev, je po koncu del zasijala v polnem sijaju. Lastniki so ob otvoritvi priredili zabavo in pripravili dan odprtih vrat.

149 Božena Hostnik

EŠD: 9798

Naselje: Šentjanž pri Mozirju

Občina: Mozirje

Ime: Šentjanž pri Mozirju – kozolec na domačiji Šentjanž 4

Naslov: Šentjanž 4

Področje: E

Obdobje: 19. stoletje, 1865

Razloženo naselje Šentjanž pri Mozirju leži ob cesti Mozirje–Radmirje na levem bregu Savinje. Kozolec stoji v sklopu domačije Šentjanž pri Mozirju 4, ki stoji v zaselku petih domačij, strnjениh vzhodno od cerkve sv. Janeza Krstnika. S stanovanjsko hišo je z Odlokom o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju Občine Mozirje (Uradni list. SRS, št. 27/87) razglašen za spomenik lokalnega pomena. Obenem pa stoji tudi v sklopu Šentjanž pri Mozirju – zaselek (EŠD 723), ki je z Odlokom o prostorsko ureditvenih pogojih za prostorsko celoto Občine Mozirje (Uradni list RS, št. 51/92) varovan kot kulturna dediščina.

Lastniki so s prijavo za obnovo stanovanjske hiše in kozolca

uspešno kandidirali na razpisu Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323. Na podlagi kulturnovarstvenih pogojev je Studio LIST, d. o. o., iz Celja izdelal PGD št. 1355/10.

Kozolec toplar je bil zgrajen leta 1865, o čemer priča letnica na severnem veznem tramu. Ima tri pare stebrov in gosto mreženo brano. Streha s čopoma je krita z bobrovcem. Obnovitvena dela na kozolcu so obsegala celovito obnovo strešne kritine – dotrajana opečna kritina se je nadomestila z novo. Tesarsko se je kozolec poravnal in ojačal. Obnovili ali zamenjali so se poškodovani leseni deli. V celoti sta se na novo obila zatrepa (z deskami različnih dimenzij). Posebno pozornost smo posvetili izdelavi replike vrat, ki vodijo na hodnik brane. Vrata so polkrožno zaključena v obliki delne rozete. Rante med okni so se nadomestile z novimi, ročno tesanimi. Vsi leseni deli so prepuščeni naravni patinaciji.

Konservatorski cilji so bili v sodelovanju z lastniki ter ob rednem terenskem monitoringu sodelavca Aleša Plevčaka, gr. tehnika, in odgovorne konservatorke Božene Hostnik, univ. dipl. etnologinje, doseženi.

Šentjanž 4, kozolec pred obnovo (foto: B. Hostnik, arhiv ZVKDS, OE Celje)

Šentjanž 4, kozolec po obnovi (foto: B. Hostnik, arhiv ZVKDS, OE Celje)

EŠD: 2451

Naselje: Šentjošt nad Horjulom

Občina: Dobrova – Polhov Gradec

Ime: Šentjošt nad Horjulom – cerkev sv. Jošta

Področje: UA, R

Obdobje: okoli 1420

Cerkev sv. Jošta v Šentjoštu nad Horjulom je imela v zadnjih desetletjih neurejeno odvodnjavanje meteornih vod in posledično velike težave s prekomerno vlago v spodnjem delu zidovja. V letih 2007 in 2008 je bila po zunanjem obodu cerkvenih temeljev izvedena zračna kineta, v letu 2012 pa še drenaža po notranjem obodu. Posegi so stanje glede vlage bistveno izboljšali, s tem pa so bili izpolnjeni pogoji za nadaljnja dela v notranjosti cerkve.

V letu 2013 se je v okviru izdelave diplomske naloge (Barbara Košir) na Akademiji za likovno umetnost – smer restavratorstvo in pod somentorstvom Anite Klančar Kavčič, ZVKDS, Restavratorski center, izvedel konservatorsko-restavratorski poseg na fragmentu gotske poslikave v ladji cerkve. Poslikave so delo goriških slikarjev, ki so okoli leta 1420 v celoti poslikali cerkveno ladjo. Odkriti fragmenti na severni in južni steni ladje kažejo, da sta bili obe steni v celoti poslikani s prizori Kristusovega trpljenja. Zaradi kasnejših, predvsem baročnih predelav cerkve (okna, pilastri, strop, oltarji) so poslikave ohranjene fragmentarno, ohranjeni fragmenti pa so zaradi posledic prekomerne vlage močno poškodovani. Med tokratnimi posegi se je restavriral fragment z motivom Jezusa na Oljski gori (v vrtu Getzemani ?) na južni steni (pribl. 2 x 1 m), med oknom in pilastrom ob slavoločni steni.

Stanje pred posegi

Cerkveni zid je kamnit, debel pribl. 80 cm. Vezivna malta je sestavljena iz peska in žganega apna. Zid ne vsebuje dodatnih gradbenih elementov. Na notranji strani sta v večini dva sloja apnenih ometov, razen ob mestih, ki so bila v baroku predelana. Tam je bil originalni omet v celoti odbit in izveden nov, ki pa je manj kvaliteten in krušljiv. Poškodbe zaradi neurejenega odvodnjavanja segajo do višine pribl. 2 m in so izrazitejše na severni steni cerkvene ladje. Omet je pri tleh že odpadel, više pa je podmehurjen. Na površini se je nabral sloj sige, ki je v večji meri prisotna v spodnjih delih poslikav in se postopoma zmanjšuje v zgornjih predelih. Ponekod je vidna tudi prisotnost alg in plesni. Omet je predvsem v gornjem delu zidovja razpokan (potres, pretekli gradbeni posegi). Poškodovan je tudi poslikan omet, ki je bil naključno za potrebe nanašanja kasnejšega ometa. Ponekod je opazno odstopanje tanjših slikovnih ometov od nosilca, kar povzroča nastanek zračnih žepov in nestabilno površino, ki se ponekod kaže tudi kot nestabilnost barvne plasti oz. luščenje. Poslikava je slikana večina v fresco tehniki, po rezultatih analize vzorcev pa je vidno, da gre za kombinirano, večplastno

Šentjošt nad Horjulom, cerkev sv. Jošta, detajl pred posegi (foto: Barbara Košir)

gradnjo barvne plasti. Gre za tehniko slikanja na moker in kasneje še na posušen omet. Za moker omet se je kot vezivo uporabljala apnena voda, za suh omet pa jajčna tempera. Nanosi barv variirajo, ponekod so tanki, drugod pa pastozni, skoraj reliefno naneseni (npr. Kristusov nimb). Za barve so se uporabljali naravni anorganski pigmenti. Povezanost barvne plasti z ometom je zadovoljiva, problematičen je le rdeč pigment, pri katerem je prišlo do pulverizacije. Na barvni plasti gre v veliki meri za poškodbe zaradi odrgnin in udarnin, zaradi kasnejših nanosov ometov. Na določenih mestih so deli poslikav prekriti z debelim slojem sige. Na sredini območja obdelave je bil prisoten tujek oz. žebelj, ki je povzročil rahlo rjavenje okoliškega ometa. Predhodni, zasilni restavratorski posegi so vidni in moteči; večinoma gre za neustrezne plombe, ki jih je bilo treba odstraniti.

Opravljeni konservatorsko-restavratorski posegi

Pred začetkom del so bili odvzeti vzorci ometa in pigmentov na različnih barvnih površinah. Analiza je bila izvedena na naravoslovnem oddelku Restavratorskega centra. Dela so se začela z odstranjevanjem recentnih ometov in beležev. Debelejši ometi so se odstranili s kladivom in dletom, tanjši pa s skalpelom. Ob tem sta se pokazali podmehurjenost nosilnega ometa ter obenem trdovratna zasiganost beležev na barvni plasti v spodnjem delu poslikave. Zaradi podmehurjenosti je bil omet nestabilen, kar je oteževalo odstranjevanje sicer lahko odstranljivih beležev. Med delom se je bilo tako treba večkrat vračati na postopke kitanja in injektiranja in ponovnega odkrivanja. Robovi poslikave so bili na posameznih mestih v preteklosti že obšivani z začasnim ometom. Pri odstranjevanju tega ometa je bila potrebna izredna pazljivost, saj so bili robovi ponekod zdrobljeni in v tesnem stiku z vrhnjim ometom. Mesta po celotni površini fragmenta, kjer je bil omet v preteklosti naključno, so bila v preteklosti zapolnjena z neprimernim kitom (granulacija peska, prekrivanje poslikave). Tudi tu je bilo odstranjevanje

Šentjošt nad Horjulom, cerkev sv. Jošta, del južne stene s fragmentom, ki je bil predmet obdelave (označeno rdeče) (foto: Vid Klančar)

Šentjošt nad Horjulom, cerkev sv. Jošta med retušo (foto: Vid Klančar)

Šentjošt nad Horjulom, cerkev sv. Jošta med odstranjevanjem nečistoč in utrjevanjem z amonijevim karbonatom (foto: Barbara Košir)

zelo oteženo zaradi podmehurjenosti ometa. Odstranil se je tudi del recentnih ometov okrog fragmenta – do pilastra in okenske špalete. Med delom je bil pod poslikanim ometom najden še sloj starejšega ometa. Na tej plasti so bili vidni skromni ostanki barve. Morda gre za romanski sloj ali pa le za predrisbo goriških slikarjev. Omet se je prekril z novim, izdelanim v nivoju gotske poslikave. Zaradi močne podmehurjenosti ometa je bilo treba izvajati injektiranje. Za injektirno maso se je uporabila mešanica marmornate moke in pasiranega žganega apna. Injektirna masa se je v večini primerov vbrizgala skozi stare poškodbe v ometu. Ker je med injektiranjem prišlo do omehčanja ometa in barvne plasti, se je na posameznih mestih izvedla začasna zaščita barvne plasti z japonskim papirjem in 10-odstotno raztopino tylose MH 1000. Postopek injektiranja je bil zelo zamuden. Potekal je v več zaporednih fazah, izmenjaje s kitanjem in odkrivanjem. Kitanje je bilo treba izvajati po celotni površini poslikave. Uporabljena je bila malta iz bele kalcitne mivke in žganega apna. Pri večjih poškodbah se je kitanje izvajalo v več fazah. Tanke razpoke so se kitale s finim kitom (marmorna moka, žgano apno). Kitanje okoli fragmenta je zaradi večjih območij odstranjenega ometa potekalo drugače. Okoli fragmenta freske so bila območja odstranjenega

ometa večja. Nov, dekorativni omet je bil izveden v dveh slojih. Odstranjevanje sige na najbolj poškodovanih delih se je pričelo po injektiranju in kitanju, ki sta delno utrdila krušljiv vrhnji omet. Ker mehansko odkrivanje s skalpelom ni bilo možno, se je odstranjevanje izvedlo s pnevmatskim mikrokkladivom – ingruverjem. Kljub previdnemu delu je bilo treba del sige zaradi nevarnosti poškodb pustiti. Sledil je postopek utrjevanja barvne plasti in odstranjevanja nečistoč z oblogami amonijevega karbonata. Uporabljena je bila 10-odstotna raztopina v vodi, čas nanosa je variiral od 30 do 45 minut. Retuša se je izvajala s pigmenti, enakimi originalnim. Za vezivo je bil uporabljen amonijev kazeinat. Retuša se je izvajala v *tratteggio* tehniki. V zgornjem delu poslikave, kjer je bil delilni pas s kosmatskim vzorcem, se je izvedla manjša rekonstrukcija.

Šentjošt nad Horjulom, cerkev sv. Jošta po posegih (foto: Vid Klančar)

151 Andreja Bahar Muršič

EŠD: 9916

Naselje: Šentjošt nad Horjulom

Občina: Dobrova – Polhov Gradec

Ime: Šentjošt nad Horjulom – hiša Šentjošt nad Horjulom 9

Naslov: Šentjošt nad Horjulom 9

Področje: E

Obdobje: 17.–21. stoletje

Možinetova hiša je ena izmed redko ohranjenih historično pričevalnih kmečkih hiš na območju Polhograjskih dolomitov. Stoji v osrednjem delu vasi Šentjošt nad Horjulom. Hiša je zaradi lokacije nekakšen »kontrapunkt« župnijskemu središču vasi z dvema cerkvama, pokopališčem in župniščem. Domačija je, nekoč s hišo, gospodarskim poslopjem, manjšim kozolcem in sušilnico za sadje ter bajto, oblikovala prostorsko zaključen del vasi, danes pa je od nje ostala le mogočna stanovanjska stavba, ujeta med vaške poti.

Korenine Možinetove hiše izhajajo iz 17. stoletja. Skozi čas je bila hiša vpeta v življenje vasi, zato ima bogato zgodovino: bila je največja kmetija v okolici, imela je različne lastnike, v njej je bila tudi gostilna s tujskimi sobami. Po pričevanju domačinov so v domačiji bojda imeli tudi trgovino in mesnico. Od srede 19. do začetka 20. stoletja naj bi bila v hiši občinski urad in pozneje šolska učilnica, nakar je bila hiša več desetletij zapuščena, dokler je ni leta 2003 kupil sedanji lastnik in jo začel obnavljati.

Obnova je v prvih fazah obsegala statično sanacijo, utrjevanje temeljev in zidov, odvodnjavanje meteornih voda, menjavo strehe z ostrejšem in luščenje ometov. ZVKDS, OE Ljubljana, se je v obnovo vključil leta 2007 s pripravo smernic za nadaljevanje obnove. V naslednjih letih je objekt uspešno kandidiral na razpisu Ministrstva za kulturo za sofinanciranje obnove. Obnovitvena dela, pri katerih smo sodelovali in so potekala s finančno pomočjo Ministrstva za kulturo, so obsegala rekonstrukcijo apnenega fasadnega ometa s poslikavami po vnaprejšnjih šablonah, rekonstrukcijo podstrešnih fabionov in notranjih ometov, obnovo stropov, menjavo dotrajanega stavbnega pohištva in obnovo ganka, kamnoseških elementov, obokov in lesenega stropa v hiši, rekonstrukcijo podov in tlakovanje dela dvorišča.

Po obnovi je spodnja etaža občasno odprta javnosti kot razstavni in prireditveni prostor, saj so v hiši organizirali nekaj zgodovinskih potujočih razstav in je bilo v njej več kulturnih prireditev. V nadstropju, kjer potekajo zaključna notranja dela, so uredili dve stanovanji, bivanju pa je po obnovi namenjeno tudi nekoč prazno podstrešje.

K obnovi Možinetove hiše je veliko prispeval njen lastnik, saj je pri delih aktivno sodeloval. Nekatera gradbeno manj zahtevna dela je opravil sam, iskal pa je tudi »stare mojstre«, ki so še poznali nekatere tradicionalne postopke, in se od njih učil. Prednost pri izvedbi so imeli bližnji zidarji in obrtniki, ki so se bili pripravljene priučiti in delati na star

način, restavratorske posege pa sta kvalitetno opravili dve restavratorski delavnici iz Šentjošta.

Možinetova hiša, ki je bila že obsojena na propad, po obnovi pripomore k lepšemu videzu kraja, lastnikom pa ponuja tri ločena stanovanja, kjer lahko bivajo domači ali jih oddajajo v najem. Zaradi odnosov, ki so se spletli med lastniki in bližnjimi izvajalci med obnovo objekta, ter zaradi javne namembnosti hiše po obnovi je ta danes povezovalni člen vaše skupnosti.

Šentjošt nad Horjulom, hiša Šentjošt nad Horjulom 9 pred obnovo (foto: A. Bahar Muršič, 2003)

Šentjošt nad Horjulom, obnovljena Možinetova hiša (foto: A. Bahar Muršič, 2013)

Šentjošt nad Horjulom, hiša Šentjošt nad Horjulom 9, pogled na bogkov kot (foto: A. Bahar Muršič, 2013)

---

152 Eda Belingar

EŠD: 4996, 4997, 4998

Naselje: Škocjan pri Divači, Betanja, Matavun

Občina: Divača

Ime: Škocjan pri Divači – vas, Betanja – vas, Matavun – vas

Matavun – domačija Matavun 1, Matavun – hiša Matavun 1a, Matavun – domačija Matavun 2, Matavun – hiša Matavun 3a, Matavun – hiša Matavun 3b, Matavun – domačija Matavun 4, Matavun – domačija Matavun 7, Matavun – domačija Matavun 8a, Matavun – domačija Matavun 10, Betanja – domačija Betanja 4, Betanja – domačija Betanja 5, Škocjan – hiša Škocjan 1

Področje: E

Obdobje: 19.–20. stoletje

Park Škocjanske jame je tudi v letu 2014 objavil javni razpis za razdelitev nepovratnih sredstev prebivalcem v regijskem parku Škocjanske jame. Nanj se je prijavilo več upravičencev. Za ta namen sta bila v letu 2012 pripravljena katalog smernic za posege (Eda Belingar, Darja Kranjc, Katalog arhitekturnih detajlov za izvedbo del v vaseh Betanja, Škocjan in Matavun, sofinanciranih iz dela sredstev JZ PŠJ za leto 2012. Nova Gorica, Škocjan, 2012) ter študija obarvanja fasad za vse objekte znotraj parka (Anton Naglost, Andrej Jazbec, Miran Cencič, Eda Belingar, Betanja, Škocjan, Matavun, študija obarvanja fasad. ZVKDS, OE Nova Gorica. Nova Gorica, 2012). Razpis JZ PŠJ na podlagi Odredbe o razdeljevanju dela sredstev JZ PŠJ omogoča sofinanciranje nakupa, izdelave, montaže ali popravila elementov lokalne avtohtone arhitekture oziroma materialov, namenjenih lastnikom nepremičnin v regijskem parku Škocjanske jame. Katalog je bil zamišljen kot pripomoček s pojasnili domačinom, kaj in na kakšen način je možno izvesti dela, ki so sofinancirana. Na

Betanja, fasada stanovanjske hiše domačije Betanja 4 pred izdelavo finalnega sloja (foto: E. Belingar, 2012)

Betanja, fasada stanovanjske hiše domačije Betanja 4 po izvedbi del (foto: E. Belingar, 2015)

objektih znotraj Parka so bili izvedeni manjši posegi, premo sorazmerni dodeljeni višini sofinancerskih sredstev. Tako je bilo na nekaj objektih dotrajano leseno stavbno pohištvo zamenjano z novim (Matavun 1, Matavun 1a, Matavun 3), tlakovana so bila dvorišča in položeni tlaki ob hišah oz. ob vodnjaku (Matavun 5, Matavun 7, Matavun 10, Škocjan 1), izvedeni so bili novi ometi in/ali pobarvane fasade (Matavun 3a, Betanja 4), obnovljeni poškodovani deli kamnitega suhega zida (Matavun 8a) in podpornega zida (Matavun 3 b, Matavun 7, Betanja 5) ter popravljeno je bilo ostrežje in zamenjana strešna kritina (Matavun 2).

Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo. Dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor Eda Belingar, etnologinja ZVKDS, OE Nova Gorica.

---

153 Eda Belingar

EŠD: 4996, 4997, 4998

Naselje: Škocjan pri Divači, Betanja, Matavun

Občina: Divača

Ime: Škocjan pri Divači – vas, Betanja – vas, Matavun – vas

Matavun – domačija Matavun 1, Matavun – hiša Matavun 1a, Matavun – domačija Matavun 2, Matavun – hiša Matavun 3a, Matavun – hiša Matavun 3b, Matavun – domačija Matavun 4, Matavun – domačija Matavun 7, Matavun – domačija Matavun 8a, Matavun – domačija Matavun 10, Betanja – domačija Betanja 4, Betanja – domačija Betanja 5, Škocjan – hiša Škocjan 1

Področje: E

Obdobje: 19.–20. stoletje

Park Škocjanske jame je tudi v letu 2013 objavil javni razpis za razdelitev nepovratnih sredstev prebivalcem v regijskem parku Škocjanske jame. Nanj se je prijavilo več upravičencev.

Za ta namen sta bila v letu 2012 pripravljena katalog smernic za posege (Eda Belingar, Darja Kranjc, Katalog arhitekturnih detajlov za izvedbo del v vaseh Betanja, Škocjan in Matavun, sofinanciranih iz dela sredstev JZ PŠJ za leto 2012. Nova Gorica, Škocjan, 2012) ter študija obarvanja fasad za vse objekte znotraj parka (Anton Naglost, Andrej Jazbec, Miran Cencič, Eda Belingar, Betanja, Škocjan, Matavun, Študija obarvanja fasad. ZVKDS, OE Nova Gorica. Nova Gorica, 2012). Premo sorazmerno višini sofinancerskih sredstev so bili izvedeni na objektih znotraj parka manjši posegi. Tako je bilo na nekaj objektih dotrajano leseno stavbno pohišstvo nadomeščeno z novim (Betanja 2, Matavun 3, Matavun 3a), nameščeni so bili kamniti okvirji oken (Betanja 5), tlakovana so bila dvorišča in položeni tlaki ob hišah (Betanja 4, Matavun 3a, Matavun 3c, Matavun 7), izvedeni so bili novi ometi in/ali pobarvane fasade (Betanja 4, Matavun 1, Matavun 5), obnovljeni so bili poškodovani deli kamnitega suhega zida (Matavun 3a, Matavun 3c, Matavun 7, Matavun 8a) ter popravljeno je bilo ostrežje in zamenjana je bila strešna kritina (Škocjan 10, Betanja 3, Matavun 1a).

Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo. Dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor Eda Belingar, etnologinja ZVKDS, OE Nova Gorica.

Matavun, na garaži hiše Matavun 1 so popravili streho, ki je bila dotrajana in je zamakala, obnovili fasado in izvedli mejni zid (foto: E. Belingar, 2013).

Matavun, hiša Matavun 1 po izvedbi del (foto: E. Belingar, 2014)

154 Eda Belingar

EŠD: 7372

Naselje: Škoflje

Občina: Divača

Ime: Škoflje – Dujčev mlin ob reki Reki

Naslov: parc. št. *17/1, *17/2, 1476/1, k. o. Škoflje

Področje: E

Obdobje: 18.–20. stoletje

Od nekdanjega Dujčevega mlina, ki je deloval do leta 1983, sta ob reki Reki pod vasjo poleg nekdanje štale, namenjene živini, ki je pripeljala žito v mlin, ter jezu in mlinščice ohranjena le še dva objekta, nekdanji mlin in luščilnica za ječmen, stopa. Oba objekta sta enoprostorna z dvokapno korčno streho, ki je na poslopju mlina že udrta.

Leta 1985 umrli lastnik mlina Rudi Dujc, ki je prebival v vasi na naslovu Škoflje 33, je bil zadnji aktivni mlinar na reki Reki. Leta 1890 je mlin pogorel in bil spet obnovljen. Zadnjo adaptacijo je leta 1921 opravil oče zadnjega lastnika Jakob Dujc. Leta 1932 je mlinu visoka voda odnesla slamnato streho. Z glavne struge se je preko jeza odvajala voda v mlinščico, ki je vsa zgrajena v kamnitih blokih. Za šestimi lesenimi zapornicami je voda padala na mlinska kolesa z lopaticami, postavljena v poldrugi meter globoka cementna korita. Mlin je imel šest parov kamnov, ki so jih poganjala kolesa na spodnjo vodo. Dva para bolj finih kamnov sta bila za belo moko, ostali pa so bili za ostala žita. V objektu mlina je bila že ok. leta 1920 urejena še elektrarna. Poleg tega je bil v stavbi ob desnem bregu mlinščice stroj za luščenje ječmena, imenovan phalo, z enim kamnom. Na trikotniški prekladi nad vhodom je datacija D.J. 1912. Mlinarju je občasno pomagal mlinarski vajenec. V mlinih na Reki so mleli s tremi vrstami kamnov. S črnim, ki so mu rekli ljubljčan, ker naj bi jih delali blizu Ljubljane, so mleli žito za prašiče. Bel kamen za moko so dobivali iz okolice Škofje Loke, kamnom za mletje ovsa pa so pravili grki, ker so ga k nam pripeljale trgovske ladje iz Grčije. Z njimi so obtežili trupe, ko so se vračali iz Grčije brez tovara (Cveta Guzej Sabadin, V mlin kot k maši, Primorske novice, priloga 7. val, 28. 7. 1995). Kamne so nato dali doma v obdelavo kamnoseškemu mojstru, včasih pa jih je obrusil mlinar sam. Ves mlinski mehanizem, z vodnimi kolesi vred, je bil leta 1990 še v celoti ohranjen.

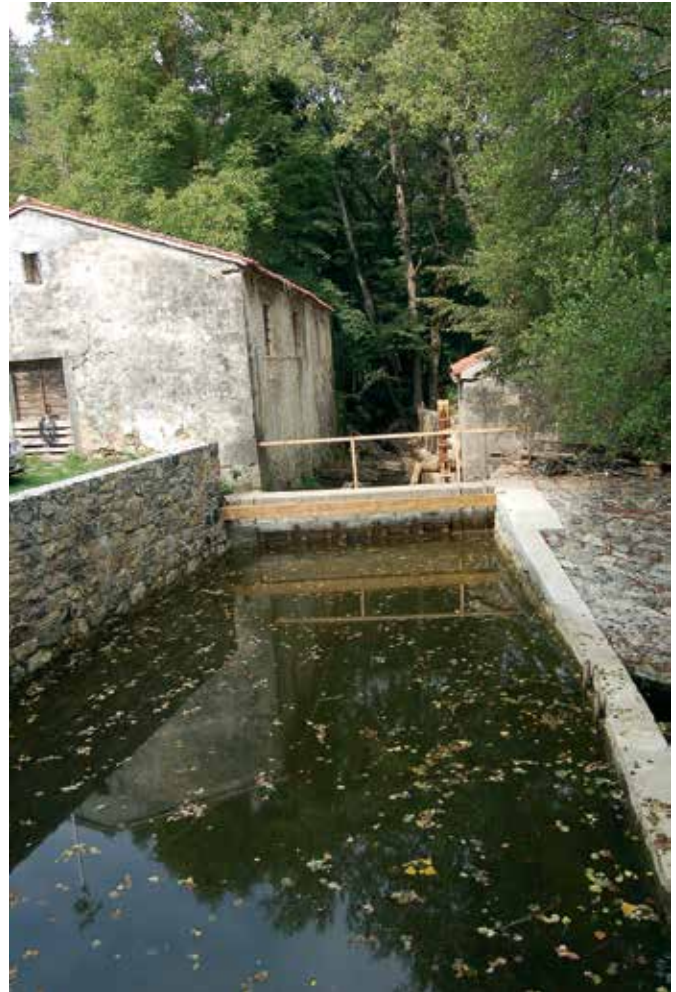
Nad mlinom je zgrajen jez, za katerim se je zbirala voda, ki je bila prek mlinščice napeljana na vodna kolesa. Mlin je imel šest gonilnih koles, sedmo je poganjalo elektrarno, še eno pa je služilo za luščenje ječmena. Pred zapornico so bile postavljene grablje, da niso nosile vej med lopatice mlinskih koles. Vanj so bile vsajene štiri napere, ki so nosile obod iz hrastovih krivin. V obod so bili vdeleni leseni klini, na te pa pritrjene lesene lopatice. Voda je pritekala na kolo od spodaj. Skozi lino v zidu je vreteno prenašalo vrtilno moč na palčno kolo, v katerem so palci preko preslice vrteli navpično vreteno za kamne na mlinskem odru, imenovanem štajnpoden, tla za kamne. V oba mlinska kamna, pri čemer je spodnji miroval,

Škoflje, Dujčev mlin ob reki Reki, položno tlakovano dno od jezua proti strugi pred obnovo (foto: E. Belingar, 2013)

Škoflje, Dujčev mlin ob reki Reki, dno od jezua proti strugi med obnovo (foto: E. Belingar, 2013)

Škoflje, Dujčev mlin ob reki Reki, mlinščica z na novo pozidanim bregom ob njej (levo), utrjenim vrhom jezua s prehodom za ribe in že nameščeno novo mlinsko kolo na luščilnici za ječmen (desno) (foto: E. Belingar, 2013)

sta bili vdelani železni vreteni. Zgornji kamen, vrhnjak, je bil nasajen na vrtilno os z železno prečko, tako da se je vrtel. Oba kamna sta bila zaprta v okroglem lesenem obodu, nad čemer je bil s tramovi v trop vpet gront, štirikotna lesena posoda za zrnje. Ta je imel na dnu premično dno, ki ga je stresal poseben odmikač, ki je zadeval ob zob železnega obroča, vdelanega ob vrh vrhnjaka. Ob vsakokratnem obratu vrhnjaka se je preko odmikača zatreslo premično dno v grotu in žito se je skozi ozko režo vsulo v kamne. V lesenem obodu je bila široka zarez, skozi katero se je vsipalo zmlato žito na svileni sito, vdelano v pajklu. To je bilo navlečeno na rogovile, ki so prenašale tresenje kamnov, in je sejal moko v pajklu, debeli deli zmlatega žita pa so kot otrobi padali v škafo, postavljen pred pajklo v trugi. Poseben mehanizem v obliki lesene ploščice na premičnem dnu grotu je sprožil zvonec, po navadi nameščen v prostoru pred mlinom, kadar je bil grot prazen. To je bil znak za ponovno vsipanje zrnja v grot. Iz pajkla je nato mlinar z leseno vevnico vsipal moko v vreče (Opis mlina in delovanje je povzeto po Habe, France, Reka – dolina kraške reke. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990, str. 243–247) . Objekti in naprave mlina so bili po smrti zadnjega lastnika

in opustitvi dejavnosti nevdrževani, kamni jezua in dno ter bregovi mlinščice razsuti, korita poškodovana. Ob poplavah je reka odnašala zemljo ter izpodkopavala in rušila kamnito ureditev struge ob mlinu in jezua. Poškodovani so bili tudi podporni zidovi, škarpe ob poti k mlinu. Sedanji lastnik je imel shranjeno eno mlinsko kolo, katerega leseni deli so bili dotrajani.

S pridobljenimi sofinancerskimi sredstvi iz ukrepov 4. osi skupne kmetijske politike Programa razvoja podeželja Republike Slovenije 2007–2013 po pristopu Leader (Razvojni program podeželja Krasa in Brkinov za območje občin Divača, Hrelpeje–Kozina in Sežana za leto 2012 in leto 2013, NIP 2012) je lastnik v letu 2013 izvajal obnovitvena dela na strugi mlinščice, jezua, stavbi luščilnice za ječmen in tlaku okrog nje ter podpornih zidovih ob poteh. Obnovila se je struga mlinščice, tako da so se tla od mlina do iztoka v reko počistila in zabetonirala. Obnovili so se obojestranski bregovi struge. Na suho postavljeni masivni kamni bregov mlinščice in dna, ki so bili razsuti, so se postavili spet na svoje mesto, s tem

da so se v temeljih utrdili z malto. Uporabljalo se je obstoječe kamenje, ki se je ponovno zložilo v zidove. Od jezua proti strugi se je obnovilo položno tlakovano dno za premostitev višinske razlike med jezom in vodno gladino ter naredil prehod za ribe. Jez se je dvignil na prvotno višino. Uporabljalo se je obstoječe, a razsuto masivno kamenje. Obenem se je obnovila stara pot, po kateri so kmetje v preteklosti gnali živino napajat v mlinščico. Okoli luščilnice za ječmen so se položili kamniti tlakovci do brežine, ki jo je spodjedala voda. Izvedla se je kamnita škarpa višine 70 cm med nižjim tlakovanim delom okoli luščilnice in višjim terenom malega loga. Ob mlinščici se je ob luščilnici pozidal kamnit zid z lokalnim kamnom po vzoru obstoječih ohranjenih. Lastnik je sam izdelal mlinsko kolo premera 3,48 m za luščilnico za ječmen po vzoru ohranjenega, a dotrajanega, ter leseno ograjo mostička čez mlinščico po vzoru dotrajane. Uporabil je kovinske dele s starega kolesa, lesene pa je na novo izdelal iz hrastovega lesa.

Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo. Večino del je bilo zaradi specifikke treba izvajati ročno. Dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor etnologinja Eda Belingar, ZVKDS, OE Nova Gorica. Gradbena dela je izvajal Valter Gašperšič, s. p., Kamp pri mlinu, Škoflje 34, Vremski Britof.

Šmarjeta, arheološko območje ob gasilskem domu, pogled na testni jarek 1 med izkopavanji, pogled proti severu (foto: I. É. Pintér)

155	Philip Mason, Ildikó Éva Pintér, Rok Plesničar, Gašper Rutar
<i>EŠD:</i>	29709
<i>Naselje:</i>	Šmarjeta
<i>Občina:</i>	Šmarješke Toplice
<i>Ime:</i>	Šmarjeta – arheološko območje ob gasilskem domu
<i>Področje:</i>	A
<i>Obdobje:</i>	prazgodovina, rimsko obdobje, novi vek

Arheološke raziskave na parc. št. 2506/4, k. o. Gorenja vas, v obliki geofizikalnih (georadarskih) raziskav in strojnega izkopa testnega jarka z arheološkim dokumentiranjem je izvedla ekipa ZVKDS, CPA, v času od 9. do 23. 7. 2013. Raziskave so potekale na območju, kjer so bile domnevne arheološke ostaline odkrite med strojnim odzivom humusa pred pričetkom gradnje parkirišča pri sedežu Občine Šmarješke Toplice v naselju Šmarjeta. Območje leži zunaj registriranih enot kulturne dediščine, in sicer zahodno od zaselka Gorenja vas in vzhodno od naselja Šmarjeta ter južno od registrirane enote kulturne dediščine Šmarjeta – arheološko območje ob gasilskem domu (EŠD 15643).

Georadarske raziskave (655 m²) so potrdile obstoj dveh vzporednih zidov, ki sta prečkala celotno območje strojnega odziva v dolžini 20 m in v medsebojni oddaljenosti 6 do 6,5 m. Nato so bile izvedene arheološke raziskave z izkopom testnega jarka (TJ) 1 (22,5 m²). Po strojni odstranitvi travniške ruše, ornice in mlajše koluvialne plasti je potekal ročni izkop arheoloških plasti, vkopov in struktur.

Poselitev in uporaba prostora na ožjem območju TJ 1 kažejo na nastanek in naravno zapolnitev potoka na tem območju v času zadnjih dveh tisočletij pred našim štejetem. Verjetno gre za nekdanji pritok potoka Prinovec. Najdbe v nekaterih proluvialnih plasteh v paleostrugi potoka kažejo na prisotnost prazgodovinske poselitve v neposredni bližini, najverjetneje v bronasti dobi.

Po naravni zapolnitvi struge potoka v 1. stoletju n. št. je nastala večja pravokotna rimskodobna struktura SE 0114 z vzporednima suhima zidcema, ki tečeta v smeri vzhod-zahod tudi zunaj izkopnega polja. Struktura je bila verjetno gospodarski ali industrijski objekt z lesenimi stenami, postavljenimi na dveh suhih kamnitih zidcih. Znotraj stavbe so tri dobro ohranjene faze uporabe, zlasti druga hodna površina v strukturi SE 0114 in z njo povezani vkopi in zunanje površine. Gre za kamnit tlak iz oblic. V kamniti tlak so bile vkopane štiri jame za kole s pripadajočimi polnili, ki so nosili leseno konstrukcijo strehe ali galerijo vzdolž severne strani strukture SE 0114. Preureditev strukture se je verjetno zgodila med 1. in 4. stoletjem n. št. Struktura je verjetno del večjega kompleksa – podeželskega dvorca (villa rustica) ali manjše mestne naselbine (vicus).

Po zapustitvi rimskodobne naselbine so v naslednji fazi nastali koluvialni procesi, ki so pokrivali najdišče skozi daljše časovno obdobje. Čeprav ni sledov o poselitvenih ali drugih strukturah in plasteh na tem območju, najdbe kažejo na kmetijsko uporabo prostora v zgodnjem novem veku.

Po ponovni fazi koluviacije in poljedelske uporabe je na tem zemljišču nastal travnik. Tovrstna uporaba parcele se je verjetno nadaljevala do pričetka urejevanja parkirišča v letu 2013.

---

156 Andrejka Ščukovt

EŠD: 753

Naselje: Šmartno

Občina: Brda

Ime: Šmartno v Brdih – vas

Naslov: Šmartno št. 37

Področje: E

Obdobje: 18., 19. stoletje

Objekt Šmartno št. 37 stoji na čelu stavbnega niza med Cerkveno in Mohorinovo gaso. Je nadstropna hiša, ki so jo v 19. stoletju povišali in ji sredi 20. stoletja na vhodnem in zadnjem pročelju dozidali prizidek. Glede na omejene prostorske možnosti je objekt značilna aditivna gradnja, ki se ji je zaradi prilagajanja novim razmeram in potrebam skozi čas tudi spreminjala namembnost.

V večletni celoviti obnovi, pri kateri so sodelovali in se menjali različni izvajalci del, je moral investitor osnovni, starejši del objekta rekonstruirati glede na obstoječe gabarite, stavbne člene oz. oblikovne elemente. Novejši, nekvaliteten prizidek na vhodni fasadi pa je lahko odstranil in pozidal nov enonadstropni objekt s teraso, pod njim pa izkopal in uredil klet.

---

157 Andrejka Ščukovt

EŠD: 753

Naselje: Šmartno

Občina: Brda

Ime: Šmartno v Brdih – vas

Naslov: Šmartno št. 47

Področje: E

Obdobje: 18., 19. stoletje

Stanovanjski objekt s pritličnimi kletnimi prostori in dvema stanovanjskima nivojema leži v stavbnem nizu v jugozahodnem delu Šmartnega. Od originalnega objekta so ohranjeni temelji, lupina stavbe in verjetno razpored okenskih odprtin. Hiša Šmartno št. 47 je bila po potresu leta 1976 namreč temeljito adaptirana: izvedeni so bili novo ostrežje, preureditev prostorov, betonske plošče, na zahodni fasadi pa je bil vgrajen balkon tudi z betonsko ploščo.

V letu 2014 so se lastniki odločili, da bodo na hiši izvedli investicijsko vzdrževalna dela. Dela je izvedlo podjetje Nafče, d. o. o., iz Solkana, ki je najprej izoliralo izpostavljeno severno pročelje hiše. V napuščih so obstoječe planete dim. 80 cm zamenjali z za ta prostor značilnimi polnimi planetami dim. 25 x 12,5 cm na letvah in streho prekrili s korci. Nazadnje je bil izveden apneni fasadni omet (Fassa Bortolo). Lastnik pa je prebarval še stavbno pohištvo.

Šmartno v Brdih, hiša Šmartno št. 37 (foto: A. Ščukovt, 2015)

Šmartno v Brdih, hiša Šmartno 47 (foto: A. Ščukovt, 2014)

---

158 Andrejka Ščukovt

EŠD: 753

Naselje: Šmartno

Občina: Brda

Ime: Šmartno v Brdih – vas

Naslov: Šmartno št. 49

Področje: E

Obdobje: 18., 19. stoletje

Vas Šmartno leži na griču in v samem središču Brd. Šmartno obdaja obzidje in sedem obrambnih stolpov, saj je kot obmejna utrdba funkcioniralo vse 16. in 17. stoletje, dokler sredi 18. stoletja ni minila benečanska nevarnost.

V devetdesetih letih 19. stoletja je želja zainteresirane javnosti in strokovnih služb po oživitvi Šmartnega postala izrazitejša in do danes je vas doživela celovito obnovo. Hiša Šmartno št. 49, ki leži v središču vasi, je naziv gotska hiša dobila po gotsko oblikovanem kamnitem portalu, ki je vhod v klet. Celovito je bila sanirana leta 1979. Konec devetdesetih let prejšnjega stoletja je Goriški muzej v njej postavil etnološko zbirko. V njenih prostorih so tudi večkrat razstavljale šmartenske žene z ročnimi deli. Ker je v hišo zamakalo, zlasti v kletnih prostorih, se je lastnica objekta Občina Brda odločila, da objekt sanira in obstoječo zbirko posodobi. Kandidirala je na razpisu Ministrstva za kmetijstvo Ohranjanje in izboljšanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 322, in pridobila sredstva. Od maja do novembra 2013 so bila na hiši izvedena naslednja investicijskovzdrževalna dela: drenaža, odbijanje obstoječega fasadnega ometa do okrog pol metra od tal, krpanje fasadnega ometa, slikanje fasad po zavodski barvni študiji, zamenjava dotrajane korčne kritine in žlebov, sanacija dekorativnih planet na strehi in strešnem napušču, obnova ganka, pleskarska dela v notranjosti in sanacija ognjišča v pritličju. Izvajalec gradbenih del Inženiring Rupena, d. o. o., Ljubljana, je bil izbran na javnem natečaju.

S pomočjo pridobljenih sredstev je podjetje TD+M Biro – Izidor in Martin Simčič s strokovnimi delavci ZVKDS, OE Nova Gorica, Andrejko Ščukovt in Patricijo Bratina ter Goriškim muzejem, Tanjo Gomiršček, postavil prenovljeno muzejsko zbirko, ki predstavlja bivalno kulturo Brd. Obiskovalcem razstave v pritličju objekta pa predstavi še osnovno informacijo o zgodovinskih podatkih Brd ter razpoložljivih virih in literaturi. Na razstavi je prikazan pregled bivališč v Brdih od prazgodovine do današnjih dni. Podrobno je prikazan tudi razvoj briške hiše v drugi polovici 19. stoletja z oblikovnimi detajli. Prikazani so še fotografski posnetki, ki jih je leta 1953 zabeležila skupina iz Slovenskega etnografskega muzeja in prikazujejo na primer delo v vinogradu, stanovanjske hiše, kmečko orodje in briška ognjišča. Obiskovalec si v kletnih prostorih lahko ogleda briško vinsko klet iz 19. in 20. stoletja. V hiši si lahko ogledamo tudi dva filma, ki prikazujeta življenje v Brdih. Prvega sta posnela Metod in Milka Badjura. Film prikazuje življenje in delo v Brdih leta 1960, briškega pesnika Alojza Gradnika in pomembne kulturne osebnosti

takratnega časa. Glasbo za film je napisal Rado Simoniti, besedilo pa Tone Pavček. Drug film je prikaz življenja v Brdih z današnjega, sodobnega zornega kota. Posnel ga je VIDEO PRO, d. o. o.

Šmartno v Brdih, pogled na vhodno fasado hiše Šmartno št. 49 pred obnovo, 2012 (foto: A. Ščukovt)

Šmartno v Brdih, t. i. gotska hiša, južna in vzhodna fasada po obnovi, 2013 (foto: A. Ščukovt)

Šmartno v Brdih, Šmartno 49, razstveni prostor v nadstropju, 2013 (foto: A. Ščukovt)

Šmihel pri Košani, stara šola pred obnovo (foto: E. Belingar, 2011)

Šmihel pri Košani, šola po obnovi zunanjščine (foto: E. Belingar, 2014)

159 Eda Belingar

EŠD: 23282

Naselje: Šmihel

Občina: Pivka

Ime: Šmihel pri Košani – stara šola (Šmihel pri Košani – župnijsko središče Dolane)

Naslov: Šmihel 30

Področje: E

Obdobje: 1903

Sredi vasi, med gostilno, cerkvijo sv. Mihaela in župniščem, stoji Osnovna šola Šmihel, danes podružnica Osnovne šole Pivka. Nosi tudi ime Podružnična šola partizanskih učiteljev Dolane. Podatke o začetkih šolstva v Šmihelu povzemamo iz Šolske kronike Osnovne šole v Šmihelu na Krasu, ki se je pričela pisati 20. 12. 1945 in jo hranijo v Osnovni šoli v Pivki. Sprva je v Šmihelu potekal pouk v župnišču, ki je bilo zidano v »starem slogu«, nato pa po načrtu nekega oskrbnika bližnjega gradu Ravne. Pouk naj bi pričel potekati v vasi že približno leta 1740. Leta 1903 so pričeli zidati novo šolsko poslopje ob križišču poti, ki peljejo v vse štiri bližnje vasi, Narin, Nadanje selo ter Veliko in Malo Pristavo. Šola je bila zidana na privatnih parcelah, in sicer na njivah, ki jih je občina kupila od kmetov. Stavba je enonadstropna, okrog šole je bil velik vrt. Na njem so posadili tudi sadna drevesa. Ljudje pripovedujejo, da je bil ta vrt zelo lepo obdelan do leta 1919, to je do dobe, ko so šolo upravljali še slovenski učitelji. Vrt je bil razdeljen, ena četrtina je bila uporabljena za drevesnico, kjer so se dečki učili sadjarstva. Druga četrtina vrta je bila posajena samo s kuhinjsko zelenjavo, tretja je bila za presajanje večje zelenjave, zadnja četrtina pa za več vrst krompirja in navadno peso. Pred šolo so bile cvetlične gredice, vrtno ograjo pa je ovijal rdeči šipek. Šola je bila dvorazredna z dvema prostoroma v prvem nadstropju. Vsi prostori pritličja pa so služili nameščenemu učitelju za stanovanje. Navadno sta poučevala učitelj (šolski upravnik) in učiteljica, ki sta

imela celodnevni pouk.

Po kapitulaciji Italije so v letu 1943 po vsej Primorski oživili slovensko šolstvo. V košanski dolini je prva zaživela 27. decembra 1943 šola v Šmihelu. Tu je od junija do septembra 1945 potekal tudi prvi učiteljski tečaj po osvoboditvi na Primorskem. Vse od takrat stavba neprekinjeno služi svojemu namenu. Šolska kronika v vseh nadaljnjih letih navaja le manjša popravila, ki niso posegala v stavbno strukturo.

Šola je enonadstropna stavba s petosno vhodno fasado, simetrično razporejenimi okenskimi odprtini in centralnim vhodom. Na severni fasadi je osrednje postavljen izzidek s stopniščem. V višini nadstropja teče okrog in okrog objekta profiliran delilni zidec. Streha, sloneča na polno zidanem in profilirano izvedenem napušču, je simetrična dvokapnica s trikapnimi zaključki. Šola v Šmihelu je bila zgrajena leta 1903, kar je označeno na prekladi kamnitega portala vhodnih vrat, in še vedno služi svojemu namenu, v popoldanskem času pa je na razpolago druženju prebivalcev okoliških vasi. V stavbi deluje podružnica Osnovne šole Pivka. Zaradi zamakanja strehe in dotrajanosti fasade se je Občina Pivka odločila za obnovo.

Na razpisu Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 323, je tako pridobila nepovratna sredstva ter v letu 2014 začela

obnovitvena dela. Pred pričetkom del so restavratorji izvedli sondaže fasade in izdelali študijo njenega obarvanja. Obnova je zajemala zamenjavo dotrajane kritine z novo, zamenjavo kleparskih izdelkov ter sanacijo in obarvanje fasade. Za prekritje so uporabili polkrožne opečne gladke korce na osnovi arhivske fotografske dokumentacije. Obnovila se je tudi fasada z detajli, profiliranim strešnim vencem, delilnim zidcem ter kamnitimi okvirji vhodnih vrat in kletnih oken. Izvorna lesena vhodna vrata so ohranili in jih le prebarvali, dotrajana vrata na kovinskem okvirju v kletni skladišči prostor na zadnji stranski fasadi pa so zamenjali z novimi lesenimi. Delno so uredili še okolico objekta. Na novo so izvedli plato pred objektom, pred tem uredili drenažo in odvodnjavanje, prezidali in prebarvali so zidana stebrička, ki omejujeta vhodno odprtino ograje pred šolo.

Postopke konservatorsko-restavratorskih del smo fotodokumentirali. Doseženi rezultati so v skladu s pričakovanim, do novih odkritij ni prišlo. Sondiranje in barvno študijo je pripravil restavrator ZVKDS, OE Nova Gorica, Andrej Jazbec, dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor etnologinja iste enote Eda Belingar. Gradbena dela je izvajalo podjetje GRAFIT, d. o. o., iz Sodražice s podizvajalci.

Šmihel pri Košani, stara šola, izvorna lesena vrata so ohranili in jih lepo prebarvali (foto: E. Belingar, 2014).

160

Mihela Kajzer Cafnik, Nina Nahtigal,
Miran Ježovnik

EŠD: 8140

Naselje: Št. Janž pri Radljah

Občina: Radlje ob Dravi

Ime: Radlje ob Dravi – razvaline gradu Mahrenberg

Področje: A

Obdobje: srednji vek

Razvaline gradu Mahrenberg (Mahrenberg) so ohranjene na robu strmih skalnatih pečin, severno tik nad današnjimi Radljami ob Dravi. Grad je v literaturi omenjan kot stari grad, grad Siegfrieda Mahrenberškega in kot trušenjski grad. V svojem času je bil pomemben sedež marenberške gosposčine, vas Radlje (villa Radela, 1161) pod njim pa je bila postopoma preimenovana v Mahrenberg.

Grad je kot »Castrum ad lapidem« prvic omenjen v šentpavelski listini med letoma 1193 in 1220, ko naj bi ga brez privoljenja šentpavelskega samostana na samostanskem zemljišču pozidal Albert Trušenjski. Leta 1251 je grad prvic omenjen kot Merenberch castrum. Leta 1480 so ga razdejali Turki, leta 1574 ga je požgala strela, leta 1697 pa je pogorel in ga niso več obnavljali.

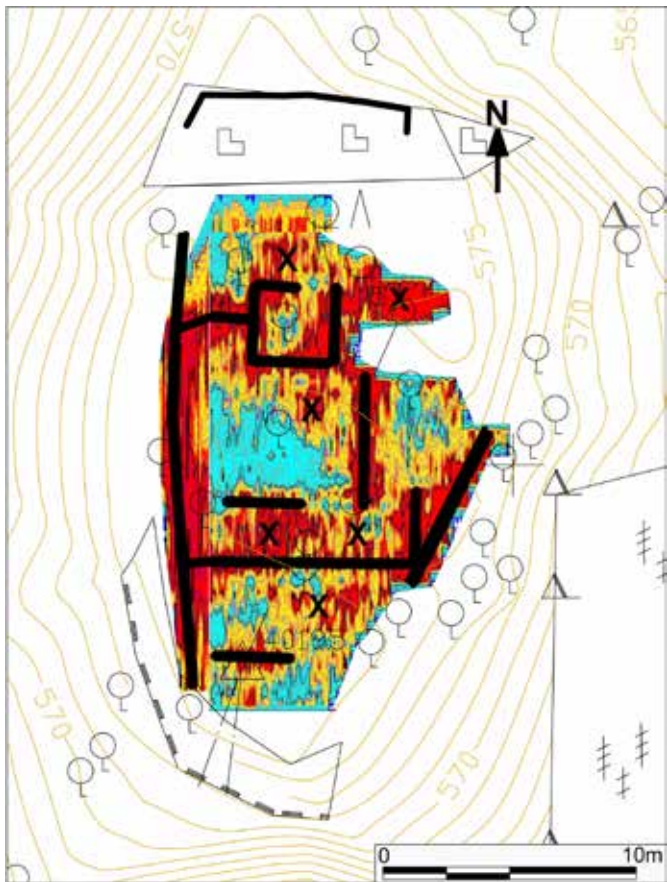
Prvotna romanska grajska stavba – stanovanjsko-obrambni stolp – je bila pozidana na poligonalni talni ploskvi in je v tlorisu razvaline še vidna, so jo pa lastniki kasneje večkrat obnavljali in utrjevali. Varovali naj bi jo trinadstropni bergfried, obzidje s stolpi, cvinger (medzidje) in obrambni jarek. V renesančni dobi so vhod v predgradje okrepili z mogočno bastijo.

V današnjem času so bile razvaline že močno poškodovane, deloma celo porušene, malta med neobdelanimi lomljenimi kamni je v glavnem preperela in je izgubila sposobnost vezave kamnov v čvrsto celoto. Na vrhovih zidov in iz stenskih površin je rastlo grmovje in ponekod tudi drevesa, njihove korenine pa so dodatno povzročale razrivanje kamnov. Vse navedeno je v povezavi z meteorološkimi pojavi (zamakanje, zmrzovanje, osuševanje) povzročalo pospešeno razpadanje preostalih zidov. Izpadli kamni so se kotalili po strmi brežini in ogrožali ljudi v dolini.

Z namenom zaščite in sanacije najbolje ohranjenega in hkrati najbolj izpostavljenega dela razvalin je Občina Radlje ob Dravi v okviru razpisa Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS, ukrep 323, pripravila in izvedla projekt Razvaline gradu Mahrenberg.

V tem okviru so bile v letu 2012 najprej izvedene predhodne geofizikalne raziskave z geoelektrično upornostno metodo ter georadarsko metodo. Rezultati meritve, ki jih je za podjetje GEARH, d. o. o., iz Maribora opravil doc. dr. Branko Mušič (Poročilo o geofizikalni raziskavi na lokaciji Radlje ob Dravi, Grad Mahrenberg, doc. dr. Branko Mušič, Maribor, 31. 3. 2012), so brez destruktivnih posegov pokazali razmeroma jasno tlorisno ureditev nekdanjega gradu z notranjo razporeditvijo prostorov.

Zaradi zavarovanja kulturnozgodovinske izpovednosti

Radlje ob Dravi, razvaline gradu Mahrenberg, rezultati georadarske metode. Horizontalni rezi radarskih odbojev na globini pribl. 1 m pod današnjo površino. Črne linije ponazarjajo izrazite radarske odboje na mestu dobro ohranjenih zidov. Poleg tega je nekaj območij močnih radarskih odbojev brez jasne usmeritve. Sklepamo, da gre za debele plasti ruševinskega materiala (X).

Radlje ob Dravi, razvaline gradu Mahrenberg, pogled na notranjo stran severnega zidu stanovanjsko-obrambnega stolpa med arheološkim dokumentiranjem, po delno izvedenih gradbenih delih in med izdelavo avditorija (foto: arhiv ZVKDS in Arheoterra, d. o. o.)

lokacije in njenega velikega arheološkega potenciala je bil projekt pazljivo usmerjen predvsem v zagotovitev varnosti obiskovalcev in konservacijo najbolj izpostavljenih ostalin. Dela so bila tudi zaradi razpoložljivih sredstev zasnovana kar najmanj invazivno, izvedbeno pa podrejena virom, okolju in lokalnim naravnim materialom. V letu 2013 so nato v okviru projekta in po projektni dokumentaciji podjetja ARREA, d. o. o., iz Ljubljane potekala gradbenosanijska dela. Predmet ureditve so bili trije glavni sklopi posegov: 1. ureditev in zavarovanje dostopnih poti (dostopna pot in premostitev jarka), 2. sanacija razvalin in ureditev brežine (sanacija obodnih zidov, postavitve ograj in sanacija bergfrida) ter 3. ureditev razgledne terase. Predmet projekta so bile razvaline, ki jih je bilo pred dejanskim pričetkom gradbenih del najprej treba očistiti – večinoma gozdnega rasti in podrasti, ponekod pa tudi zemljenega nasutja. Šele očiščeni detajli, ki so bili načrtovani za sanacijo in/ali nadgradnjo, so pokazali izhodiščno stanje, ki so se mu gradbena dela nato morala prilagoditi – tudi če so bile v projektni dokumentaciji po obsegu ali vsebini predvidene drugačne rešitve. V času nastajanja projektne dokumentacije namreč razen vidnega stanja o detajlni sestavi in vsebini razvalin nismo imeli veliko podatkov, zato je bilo tudi vnaprej predvideno in predpisano

Radlje ob Dravi, razvaline gradu Mahrenberg, pogled na ostaline zidanega temelja za dvizni most oziroma mostovž med arheološkim dokumentiranjem in gradbenimi deli (foto: arhiv ZVKDS in Arheoterra, d. o. o.)

aktivno sodelovanje izvajalcev in konservatorske službe. Ob očiščevalnih in gradbenih delih so potekale vzporedne arheološke raziskave z dokumentiranjem v sanacijske namene delno očiščenih srednjeveških arhitekturnih ostalin. Arheološke raziskave je za podjetje Arheoterra, d. o. o., iz Ljubljane vodil univ. dipl. arheolog Otmar Kovač, ki je rezultate raziskav povzel v Strokovnem poročilu o predhodni arheološki raziskavi – arheološka raziskava ob gradnji na območju gradu Mahrenberg (Otmar Kovač, Arheoterra, d. o. o., Ljubljana, 2013).

Najprej je bila z zidov in iz njihove najbližje okolice odstranjena vegetacija, odstranjeni so bili tudi razrahljani kamni z vrha zidu oziroma razvalin, nato pa je bil na zdravo, še čvrsto osnovo zid do ustrezne višine znova pozidan. Z izpadlim kamenjem so bila ponovno pozidana tudi poškodovana mesta razvalin.

Tolmin, Notarjeva vila po prenovi (foto: J. Svetina)

161 Jasna Svetina

EŠD: 28351

Naselje: **Tolmin**

Občina: Tolmin

Ime: **Tolmin – Notarjeva vila**

Naslov: Brunov drevored 17

Področje: UZ, U

Obdobje: prva četrtina 20. stoletja

Vila stoji v vilski četrti, ki je bila pozidana med obema vojnama in naseljena z vidnejšimi predstavniki meščanstva. Grajena je v secesijskem duhu. Prenovljena je bila v okviru popotresne obnove. Lastnica, Občina Tolmin, jo je namenila za ureditev šestih neprofitnih stanovanj. Prenova je zaradi bodoče funkcije vključevala tudi toplotno izolacijo fasad. Vse detajle fasade je bilo treba ponoviti. Oblikovani so bili iz ekspandiranega poliestirena, površinsko ojačanega z mrežico iz steklenih vlaken, in finalizirani z nanosom na organski bazi. Po vzoru originalnega je bilo izdelano novo leseno stavbno pohištvo. Novi ometi so po strukturi enaki prvotnim. Projekt prenove je tudi v notranjosti maksimalno upošteval meščanski značaj objekta, kar je izraženo tudi v osnovni opreми stanovanj.

Gradbena dela je izvajalo podjetje Renova iz Tolmina, stavbno pohištvo je izdelalo podjetje DOM-LES iz Gojač, projekt prenove Teja Savelli, u. d. i. a., PROARC, d. o. o., Nova Gorica, fasadne detajle pa Unipor, d. o. o., iz Črnomlja.

162 Suzana Vešligaj

EŠD: 15518

Naselje: **Topolovci**

Občina: Cankova

Ime: **Topolovci – domačija Pitz**

Naslov: Topolovci 2

Področje: E

Obdobje: druga polovica 18. stoletja

Domačija Pitz leži na začetku manjše prekmurske vasi Topolovci, točneje ob lokalni cesti Topolovci–Skakovci, izven območja krajinskega parka Goričko.

V 17. stoletju, točneje leta 1685, ko je izumrla rodbina Szcehy, je soboško posestvo s trgov Martjanci, 40 vasmi in 4 pristavami kupil Peter Szapary. To zemljišče so od 13. stoletja imenovali Belmura. Ena izmed vasi, ki so spadale v to posest, je bila tudi vas Topolovci. Tako je bila tudi Pitzeva domačija del posesti grofa Szaparya. Herman Pitz iz Frankenhoofa iz Nizozemske se je leta 1857 kot kmetijski strokovnjak zaposlil na veleposesti grofa Antona Szaparya s Krajne. Takrat so gosposke posesti veljale kot gonila sila razvoja v slabo razvitem podeželskem okolju. S Pitzem naj bi se v Topolovcih postopoma ukinila raba lesenega rala in uvajal železni plug. Ker je Herman Pitz uspešno vodil grofovsko posest, si jo je prigrisposodaril tako, da je bila leta 1867 nanj prepisana na Dunaju. Po njegovi smrti je posest nasledil sin Ivan Pitz s sestro Jakobino, ki pa nista imela potomcev. Tako sta od svojega umrlega brata Henrika iz Gradca posvojila nečaka Wernerja, ki je po njuni smrti nasledil celotno posest. Z ženo Ido sta imela štiri otroke. Njun sin Jožef z ženo Brigito danes vzorno vodi ogromno posest. Domačija je na tem območju skorajda edinstven primer zelo dobro ohranjene nekdanje gosposke posesti, katere začetki segajo v drugo polovico 18. stoletja, z večjim deležem prizidav v dvajsetih letih 19. stoletja, o čemer priča letnica 1827 nad vhodom v osrednjem delu najstarejšega gospodarskega poslopja, ki stoji na obcestni strani domačije.

Nekoliko mlajša je nadstropna stanovanjska hiša, ki se drži zahodnega krila stavb in je bila najverjetneje zgrajena v osemdesetih letih 19. stoletja.

Celotno domačijo, tako stanovanjski kot gospodarski del, odlikujejo stavbne značilnosti, ki jih je mogoče pripisovati nekdanjim gosposkim posestvom. Tukaj nikoli ni živela gospoda, temveč le upravitelj posesti s svojo družino in delavci. Domačija Pitz obsega zidano nadstropno stanovanjsko hišo, ki je s stransko južno fasado obrnjena na cesto. Pritličnemu, vzhodnemu delu hiše, v isti osi glavnega vhoda, sledi prostor, kjer je nekdanj urejena lovska soba. Slednja vodi v »preklet«, ki je dostopna tudi z dvoriščne oz. severne strani. Iz prekleti na jug so vrata v staro kuhinjo. Sosednji prostor je nekdanja deklinška soba. Iz prekleti je dostopna nova kuhinja, ki meji na »špajzo«. Stanovanjski in gospodarski del, ki se nadaljuje proti vzhodu, povezuje hodnik. Gospodarski del domačije začenja nekdanja preša, kamor z dvoriščne strani vodijo zidane stopnice z opečnimi hodnicami. Pod prešo je klet, ki je dostopna z južne strani. Nato sledi prostor, kjer je bila v času Avstro-Ogrske sirarna. Slednja meji na prostor s krušno pečjo. Njena severna stena predstavlja nadaljevanje domačije proti severu. Z dvoriščne, zahodne strani se začne hodnik, ki vodi v sedanji svinjski hlev. Svojčas so to bili kravji hlevi. Zahodni podaljšek hleva je prostor za shranjevanje slame. Gospodarsko poslopje na skrajni zahodni meji domačije rabi kot skedenj. V vzhodnem delu domačije stojijo še dve garaži in manjši kurnik, ki mejijo na omenjene svinjske hleve. Na garaže meji prostor, ki je nekdanj rabil za shranjevanje opreme konjske vprege. Sledi hodnik, od koder vodita dva ločena vhoda v garažo in prostor za kmečke stroje. Pravokotno na ta del domačije stoji t. i. odprta strojna lopa.

Zahodni podaljšek nekdanjega starega svinjaka je bil »kurnjek« (kurnik), ki so ga lastniki podrli. Do začetka osemdesetih let 20. stoletja so imeli Pitzevi še golobjak. Stal je pri svinjaku. Sredi dvorišča med gospodarskimi poslopi je bilo ogromno gnojišče.

Prav tako je vzporedno s strojno lopo in garažami na severnem delu domačije stal skedenj, ki je leta 1975 pogorel.

Za domačijo je bila nekdanj ogromna mlaka z manjšim otočkom na sredi za domače race. vzdolž celotne vzhodne obcestne strani domačije je bil urejen manjši park, ki so ga sedanji lastniki pred leti preuredili v sadovnjak. V njem sta še vedno dva vodnjaka, polna vode, ki jo Pitzevi uporabljajo predvsem za pripravo škropiva in za napajanje živine. Pred glavnim vhodom v nadstropno hišo je urejen »ograček« (vrt), ki ga z zahodne strani zapira kamniti zidec. Vse do danes se je od večjih nasadov pred Pitzevo domačijo ohranil tudi drevored mogočnih hrušk, ki so stare več kot sto let.

Na tako veliki posesti, kot je bila Pitzeva, so potrebovali tudi delovno pomoč. Za t. i. biruške (delavce) je bila postavljena pritlična hiša, ki datira iz istega časa kot sama Pitzeva domačija. Še danes stoji ob cesti nedaleč od današnje domačije. V njej so živele družine, ki so pomagale pri delu na posestvu. V tej hiši, ki je do danes doživela precej predelav, je po pričevanju živelo osem družin. Vsaka je imela svojo sobo, vendar so si delili eno samo kuhinjo.

Za delo v hlevih so Pitzevi vedno imeli dva »gulaša«, ki sta skrbela za krmo in molžo krav. V času večjih kmečkih opravil,

kot so žetev, mlačva, pobiranje koruze, krompirja, trgatev, so najeli več sezonskih delavcev. To so bili predvsem domačini. Večina stavb Pitzeve domačije je ohranila prvotno tlorisno zasnovu, ki so jo lastniki skozi stoletja prirejali novim vsebinam v okviru življenjskih potreb.

Zaradi izjemnih arhitekturnih kvalitet je bila domačija Pitz razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena na območju občine Cankova (Uradni list RS, št. 120/05). Prav tako je bil pripravljen predlog za razglasitev domačije za spomenik državnega pomena, ki pa vse do danes ni bil sprejet oz. potrjen.

Ogromen stavbni kompleks domačije Pitz je po dveh stoletjih kazal potrebo po obnovi. Tako so njeni lastniki poskušali pridobiti nepovratna sredstva na razpisu Ministrstva za kulturo v letih 2006 in 2008. Žal je bil njihov poskus neuspešen. Šele s subvencijo, odobreno na razpisu Ministrstva za kmetijstvo Ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja iz Programa razvoj podeželja 2007–2013, ukrep 323, se je nekdanji grajski posesti obetala svetlejša prihodnost.

Obnove je zajemala zamenjavo salonitne valovite kritine nadstropne hiše in opečne strešne kritine hleva z novo opečno kritino bobrovec, zamenjavo celotnega zunanjega povišja z novim, obnovo obstoječih glavnih vhodnih vrat nadstropne hiše, obnovo in rekonstrukcijo fasade s fasadno profilacijo, peskanje z restavriranjem kamnitega talnega zidca, obnovo kamnitih stopnic glavnega vhoda nadstropne stanovanjske hiše, tlakovanje zunanjih pohodnih površin ob dvoriščni strani pritličnega trakta gospodarskega poslopja ter ureditev odvodnjavanja.

Novembra 2012 so se pričela obnovitvena dela. Pred začetkom gradbenih del in delne rekonstrukcije fasadne členitve so bila opravljena sondiranja opleskov stavbnega povišja in ometov tako na nadstropni stanovanjski hiši kot v pritličnem traktu. Izdelati je bilo treba tudi šablone fasadnih detajlov hiše.

V prvi fazi sta se na nadstropni stanovanjski hiši izvedli zamenjava obstoječe sekundarne valovite salonitne kritine in rekonstrukcija dimnikov po vzoru obstoječih. Zaključenim krovskim delom je sledilo odstranjevanje dotrajanih ometov. Vzporedno z gradbenimi deli se je usklajevala izvedba oken po vzoru obstoječih.

Junija se je pričela faza vgrajevanja oken na nadstropni stanovanjski hiši. Temu je sledila finalizacija profiliranih okenskih okvirjev. V okviru obnovitvenih del je bila predvidena tudi sanacija kamnitega talnega zidca in njegovega zaključnega opečnega zoba na nadstropni stanovanjski hiši. Na talnem zidcu so bile vidne sledi platenja kamna, zato je bilo treba izvesti suho peskanje. Na ta način so se odstranili umazanija in poškodovane plasti kamna. Sledilo je zapolnjevanje fug s klasično apneno malto, ki se ji je dodala mešanica apnenega cveta in rumenega naravnega pigmenta. Barve fug so se tako skušale v tonu približati barvi kamnitega talnega zidca.

S pritličnega trakta gospodarskega poslopja so se odstranile kamnite plošče talnega zidca na obcestni fasadi. Bile so poškodovane do te mere, da jih ni bilo mogoče ohraniti in obnoviti. Odločili smo se prezentirati kamniti del te fasade, tako da smo talni zidec nakazali v sivo rjavi barvi prvotnega kamna.

Julija 2013 so se nadaljevala krovska dela na hlevu. Obstoječa strešna kritina se je zamenjala z novim opečnim bobrovcem. Istočasno je potekala obnova fasade najstarejšega pritličnega gospodarskega trakta. Ko so bila ta dela zaključena, se je začela obdelava pohodnih površin pod napuščem dvoriščne fasade pritličnega gospodarskega trakta z opečnim tlakom. V drugi polovici septembra 2013 je sledila še finalizacija vseh mizarških in kamnoseških del. Med slednje sodi vgradnja novih kamnitih stopnic glavnega portala nadstropne hiše. Projekt obsežne obnove na domačiji Pitz je potekal brez vidnejših zapletov in je bil tudi uspešno zaključen. Ob tem je treba omeniti izjemno sodelovanje lastnikov in izvajalcev s strokovnimi sodelavci ZVKDS, OE Maribor. Brez njihove vztrajnosti in pripravljenosti ohraniti tako dragoceno stavbno dediščino njihovih prednikov bi lahko izgubili neprecenljiv pomnik podeželske arhitekture iz druge polovice 18., iz 19. in z začetka 20. stoletja.

Vsa krovskokleparska, gradbena in fasaderska dela je opravilo Zidarstvo in fasaderstvo Boštjan Durič iz Bodoncev. Mizarstvu Sever iz Razkrižja sta bili zaupani izdelava in obnova stavbnega pohištva. Konservatorski nadzor obnove je vodila odgovorna konservatorica Suzana Vešligaj s sodelavcema Brankom Ramšakom in Ireno Čuk.

Topolovci, del domačije Pitz pred obnovo (foto: S. Vešligaj, junij 2004)

Topolovci, domačija Pitz po obnovi (foto: S. Vešligaj, september 2013)

---

163 Andrejka Ščukovt

EŠD: 7593

Naselje: **Trenta**

Občina: Bovec

Ime: **Julijske Alpe – Triglavski narodni park**

Naslov: Na Logu

Področje: E

Obdobje: 19.–21. stoletje

Trenta je razloženo naselje v visokogorski dolini z istim imenom. Geografsko je razdeljena na Spodnjo (Na Logu), Zgornjo (Pri Cerкви) in Zadnjo Trento (dolinski zatrep Zapoden) ter na stransko dolino Zadnjice. Za območje Trente je značilna razpršena poselitev. Strnjena pozidava se je izoblikovala Pri Cerкви in Na Logu, ki danes predstavljata naselbinsko jedro območja.

Ožja okolica naselbinskega jedra Na Logu z Informativnim središčem Triglavskega narodnega parka, Trentarskim muzejem ter stanovanjskimi in gospodarskimi objekti stoji tik ob regionalni cesti v smeri proti prelazu Vršič. Danes je to pomemben prostor, ki ga je projektant nadgradil z novo ureditvijo, ki služi kot osrednje zbirališče, prireditveni prostor, tržnica ali kraj, kjer je možno le posedanje.

Občina Bovec je uspešno kandidirala na razpisu Ministrstva za kmetijstvo in okolje Obnova vaških jeder in večnamenskih stavb v okviru projekta Program razvoja podeželja 2007–2013, ukrep 322. Ureditev trga v Trenti se je pričela maja 2014. Opravila jih je Gradbena hiša Skubic iz Ljubljane. Oblikovanje in ureditev trga je projektant navezoval na že obstoječe strukture in drevesa, ukinil pa je površine za parkiranje in dovoz, tako da se je celotno območje namenilo le pešcem. Večinski tlak na trgu je pesek, preostali deli so tlakovani s t. i. laštom, kamni, ki so običajno položeni pred bovško oz. trentarsko hišo pod napušč ali ležijo med objekti na pohodnih poteh. V našem primeru kamni niso položeni v peščeno podlago na suho, ampak so utrjeni z apneno polivko. Zeleni rob trga zaključuje t. i. mir – kamnita suha zložba, značilna za Trento in Bovško – ter predstavlja sodobno interpretacijo lastniške meje. Kamni za mir, samostojno stoječi zid, zidan na suho, brez veziva ter sestavljen na obeh straneh iz večjih kamnov in z vmesno zapolnitvijo, v katero je nametan drobir, so bili nabrani na območju plazu Verebica.

Trg dopolnjuje element vode. Zanemarjen vodni objekt, stoječ na nasprotni strani trga ob glavni cesti in pri bivšem hotelu Orel, je prestavljen na nov trg. Vodni objekt je iz časa prve svetovne vojne, o čemer izpričuje letnica 1915–1917. Zgrajen je iz obdelanega lokalnega kamna, pravokotnega tlorisa in je po višini izoblikovan v treh nivojih ter preračunan na merilo človeka. Iz osrednjega višjega dela teče voda, ki je bila na originalni lokaciji speljana iz vodnega zajetja. Voda se steka v polkrožen betonski lijak. Načrtujemo, da bo v letu 2015 prestavljen vodni objekt restavratorsko obnovljen. Obnovo, po sprejetju občinskega proračuna, bo financirala Občina Bovec.

Trenta, novi trg Na Logu (foto: A. Ščukovt, 2014)

Trenta, prenos vodnega objekta na novi trg Na Logu (foto: A. Ščukovt, 2014)

---

164 Andrejka Ščukovt

EŠD: 7593

Naselje: **Trenta**

Občina: Bovec

Ime: **Trenta – Tožbarjevo znamenje**

Področje: E

Obdobje: 1892

Trenta je razloženo naselje v visokogorski dolini z istim imenom. Geografsko je razdeljena na Spodnjo (Na Logu), Zgornjo (Pri Cerкви) in Zadnjo Trento (dolinski zatrep Zapoden) ter na stransko dolino Zadnjice. Za območje Trente je značilna razpršena poselitev. Strnjena pozidava se je izoblikovala Na Logu, ki je danes naselbinsko jedro z Informativnim središčem Triglavskega narodnega parka in Trentarskim muzejem. Drugo naselbinsko jedro je območje nekdanjih fužin, nastalo na prelomu iz 15. v 16. stoletje, ki se je v 19. stoletju preoblikovalo v zaselek Pri Cerкви.

Nekaj deset metrov severno od zaselka ob glavni cesti stoji t. i. Tožbarjevo znamenje. Postavili so ga leta 1892 v spomin na tragično smrt Antona Tožbarja starejšega, po domače Špika. Anton Tožbar je bil znan po nesreči, v kateri mu je medved odtrgal spodnjo čeljust z jezikom vred. Kljub strašni poškodbi, ki jo je utrpel leta 1871, je živel še dobrih 20 let. Do smrti je čez usta in vrat nosil ruto, jedel je lahko le tekočo hrano, govoril pa je nerazločno. Špika je dvajset let po boju z medvedom podrla smreka, ki jo je skupaj s sinom Antonom Tožbarjem mlajšim posekal v gozdu nad Prisojnikom. Na ta tragični dogodek nas spominjata znamenje z nišo in na leseni tabli s sporočilom:

V spomin rajnemu Antonu Tožbarju – hiša št. 4
iz Trente, kateri je 57 let star v gozdu dne 22. decembra
1891 nagle smrti umrl. V miru naj počiva in
večna luč naj mu sveti.
Amen.

Tožbarjevo znamenje uvrščamo glede na tip v znamenje z nišo. Pokriva ga dvokapna simetrična streha iz desk. V pravokotni niši, recentno zavarovani z železno mrežo, je kopija slike na lesu. Original je shranjen v Trentarskem muzeju Na Logu. Ljudski slikar je narisal prizor, kako je 22. decembra 1891 med sečnjo smreka ubila medvedjega lovca Tožbarja in končala njegovo nikoli lahko življenje.

Obnovitvena dela znamenja je finančno podprla Občina Bovec, ki nas je pozabila obvestiti o začetku del. Od občine izbrani izvajalec Minč, d. o. o., iz Bovca je obnovitvena dela pričel novembra. O pričetku obnove nas je obvestila šele nadzorna služba Triglavskega narodnega parka. Na žalost je izvajalec samovoljno odbil fasadni omet v celoti in uničil v omet vrezano letnico 1892, ki je pričala o letu postavitve znamenja. Obnovitvena dela so obsegala izvedbo drenaže, fasadnega ometa, nove macesnove strehe, po stari fotografski predlogi je bila obstoječa ograja zamenjana z macesnovo. Znamenje so nazadnje poslikali z apnenim beležem.

Del že izvedenega kamnitega opornega zida je izvajalec moral podreti in ga na novo izvesti kot kašto, kamnito zložbo, zidano na suho. Rekonstruirana je bila tako, kot prikazuje dokumentarni posnetek iz leta 1954. Kašte, oporni zidovi terase, na kateri je senožet, travnik itd., namreč soustvarjajo značilno podobo trentarske kulturne krajine.

Trenta, Tožbarjevo znamenje pred obnovo, maj 2008 (foto: A. Ščukovt)

Trenta, Tožbarjevo znamenje po obnovi, december 2013 (foto: A. Ščukovt)

165 Jelka Skalicky

EŠD: 11064

Naselje: **Trnovska vas**

Občina: Trnovska vas

Ime: **Trnovska vas – domačija Trnovska vas 21**

Naslov: Trnovska vas 21

Področje: E

Obdobje: druga polovica 18. stoletja

Lesena »cimprana« stavba Simoničeve domačije, krita s slamnato streho in koncipirana tako, da hiši sledijo v obliki črke L gospodarski prostori pod isto streho, stoji ob makadamski cesti, poleg potoka na vzhodnem robu Trnovske vasi. Stavba je lesena, grajena v kladni konstrukciji z oblikovanimi strešnimi konzolami. Ometana je z ilovnatim ometom in pobeljena z apnom. Pod širokim strešnim napuščem je pohodni del, »podstenje«, komunikacija med bivalnim delom hiše in gospodarskimi prostori. Čelna stran hiše, ki je dvoosna, ima lesen zatrep, »svisli«, z okrasno izrezljanimi prezračevalnimi odprtini. Razporeditev prostorov v hiši je običajna: v sredini sta »priklet« (veža) in črna kuhinja, levo je »hiša« (glavni bivalni prostor), desno pa »zadnja hiša« in »kamra« (shramba) z vhodom iz črne kuhinje. V obokani črni kuhinji je kurišče z vsemi potrebnimi pripravami in starim posodjem. V »hiši« z lesenim tramovnim stropom in letnico 1787 na nosilnem tramu stoji krušna peč s klopjo. Tudi gospodarski del z zrnsko kletjo, gumnom, kletjo, hlevom, svinjaki in listnjakom je opremljen tako kot nekoč s staro opremo in raznovrstnim kmečkim orodjem in predmeti. Stavba, tipičen »dom na vogel«, je ena najstarejših ohranjenih panonskih domov tradicionalnega, lesenega, kmečkega stavbarstva na Štajerskem.

Domačija je etnološki spomenik in je zavarovana z Odlokom o razglasitvi nepremičnega kulturnega spomenika Trnovska vas, Uradni vestnik Tednika št. 6/99, in z evidenčno številko EŠD 11064, vpisana v register nepremične kulturne dediščine.

Hišo z gospodarskim poslopjem, ki je bila leta 2000 prekrita z novo slamnato streho, je leta 2007 precej poškodovalo močno neurje. Takrat je bila streha obnovljena, vendar je zdaj zopet poškodovana in zaščitena s PVC-folijo.

Po smrti lastnice je domačijo prevzela Občina Trnovska vas, ki si skupaj s turističnim društvom prizadeva ohraniti izvorno podobo stavbe z okolico in jo z originalno opremo muzejsko prezentirati in vključiti v turistično ponudbo s kulturnimi prireditvami ter pedagoško-vzgojnim programom.

Na podlagi kulturnovarstvenih pogojev, arhitekturnega posnetka stavbe in geodetske skice okolice je bil izdelan projekt za sanacijo in obnovo domačije. Na projekt, ki ga je bilo treba predhodno usklajevati, smo izdali kulturnovarstveno soglasje.

Dela so se pričela leta 2013 z obnovo in ureditvijo okolice stavbe. Najprej so bila izvedena zemeljska dela, planiranje terena, odvodnjavanje in izvedba meteorne kanalizacije. Pri urejanju so bila v glavnem ohranjena stara drevesa, nekaj neustreznih novejših okrasnih dreves je bilo zaradi izvorne podobe domačije treba odstraniti. Nadomestile so jih stare sorte sadnega drevja: jablane, slive, češnja, višnja in dve murvi. Obnovljena sta bila zelenjavni vrt z »ogradom« (leseno ograjo) ter cvetlični vrtiček pred hišo. Dvorišče zapira tipična brajda s šmarnico, jurko, izabelo in kvintonom. Ob potoku rastejo vrbe. Pot k domačiji vodi preko lesenega mostička. Prehod zapira »lesa«. Izvirna celota okolja bo dopolnjena, ko bo neustrezni, na novo postavljeni vodnjak zamenjan s primerno s slamo krito konstrukcijo. Domačija pa bo zaživela, ko bo obnovljena še hiša z gospodarskim poslopjem.

---

166 Eda Belingar

EŠD: 9459

Naselje: **Tupelče**

Občina: Komen

Ime: **Tupelče – domačija Tupelče 4**

Naslov: Tupelče 4

Področje: E

Obdobje: 18.–20. stoletje

Domačija zaprtega tipa, ki zavzema osrednje mesto na severnem robu vasi, je razglašena kot kulturni spomenik lokalnega pomena (Odlok o razglasitvi domačije Tupelče 4, Petrovi, za kulturni spomenik lokalnega pomena, Uradni list RS, št. 56/13 – 2165). Domačija je imela umne gospodarje, ki so se zavedali pomena izobrazbe in so bili svoje otroke zmožni šolati. Stavbnemu razvoju domačije lahko sledimo od 18. do 20. stoletja. Najstarejši objekt znotraj domačije je nadstropna, s skrlami krita prvotno stanovanjska hiša, ki se ji je z leti spremenila namembnost. Razvoj se zaključil s stanovanjsko hišo iz zadnje četrtine 20. stoletja, zgrajeno na zahodnem robu niza.

Adicijski niz domačije poteka od nadstropnega gospodarskega

poslopja prek najstarejšega objekta znotraj domačije z zunanjim zidanim stopniščem in pokritim gankom na prirezanih stebričkih. V nadaljevanju iste stavbe je vhodna lopa z vodnjakom s trebušasto oblikovanim oklepom, datiranim 1842, klenica, tudi pri štirni. Niz se zalomi z veliko nadstropno stanovanjsko hišo, krito s skrlami, ki zapira severni rob dvorišča. Njena zasnova je večprostorna z notranjim stopniščem in asketsko oblikovano dvoriščno fasado, s kamnitimi okenskimi in vratno odprtino, datirano 1901. Med hišo in lopo je vrinjena še ena kot stanovanjska hiša visoka enota, krita s korci. V vogalu pred hišo so ob vročih poletnih dneh posedali na klopci ob kamniti mizi z napisom na robu: 1796, LE TO MISO JE DELAU IURI PETELIN. Proti zahodu se nadaljujejo gospodarska poslopja, prvi skedenj z letnico 1907 na vhodnem portalu in banjasto obokan hrm pod njim, kuhnc za prašiče pred njim, v nadaljevanju pa drugi skedenj z letnico 1839 na vhodnem portalu. Niz se zaključil z novejšim nadstropnim stanovanjskim poslopjem iz druge polovice 20. stoletja.

Čez vaško pot stojita še eno gospodarsko utilitarno oblikovano poslopje z dvoprostorsko zasnovo in dvokapno korčno streho ter velik vrt, zaščiteno s kamnitim zidom. Stegnjen nadstropni niz sestavlja štala za živino s kamnitim portalom ter v nadaljevanju listnik in senik v nadstropju. Zraven vhoda sta vodnjak in betonsko korito za napajanje živine, nasproti pa večji gnojnik z obokanim dnom.

Gre za tipičen primer kraške arhitekture in adicijske rasti domačije z dodajanjem posameznih celic glede na potrebe in zmožnosti. Pri tem se poslopja iz različnih časovnih obdobj nizajo ob robu parcele in ustvarijo zaprto dvorišče, katerega preostali odprti del je zaprt z visokim zidanim kamnitim zidom s polkrožno zaključenim kamnitim portalom s skrlatim pristreškom na konzolah (Obširneje je stavbni razvoj domačije prikazan v reviji Kras. Eda Belingar, Domačija Petrovih v Tupelčah – asketska lepota kraške domačije. Revija Kras, št. 126/127, december 2013, str. 18–21).

Domačija Tupelče 4 ima izjemno kulturno vrednost, predstavlja vrhunske dosežke ustvarjalnosti enega redkih še ohranjenih primerov razvoja kraške domačije od 18. do 20. stoletja z ohranjenimi izvornimi konstrukcijami, gradivi, in ne nazadnje tudi namembnostjo, saj še vedno služi svojemu prvotnemu namenu, tako bivanju kot kmetovanju in je v uporabi. V letu 2013 je lastnik domačije pridobil kulturnovarstveno soglasje za obnovo obeh skrlatih streh, ki sta bili dotrajani. Strehi sta zamakali, zaradi česar sta se uničevali tudi stavbi sami. Obe skrlati strehi predstavljata za kraške razmere enega največjih kompleksov, če ne že kar največjega. Pri tem smo bili tako lastnik kot tudi strokovni delavci pred dilemo, s čim strehi obnoviti, kajti novih kamnitih skrl preprosto ni na razpolago. Glede na slabo ohranjenost strehe nekdanjega stanovanjskega poslopja, pri kateri je bilo poškodovano že tudi leseno ostrešje, smo se odločili za alternativno kritino sive barve ob ohranjanju gabaritov in zatrepov obstoječe strehe. Streha današnjega stanovanjskega poslopja, ki je bila potrebna popravit le ponekod, pa naj se obnovi s skrlami, ki se pridobijo pri razkrivanju strehe nekdanjega stanovanjskega poslopja. Obenem se je tu izdelalo novo kamnito sleme.

Ker je bilo stanje streh zelo slabo in je predvsem strehi nekdanjega stanovanjskega poslopja grozilo porušenje, se je lastnik konec leta 2014 odločil pričeti obnovitvena dela. Za začetek se je razkrila streha prvotnega stanovanjskega objekta, skrle pa so se deponirale za namestitvev na sosednji objekt. Izdelalo in namestilo se je novo leseno ostrešje v prvotnih gabaritih, streha pa se je prekrila z opečnimi, ravno rezanimi bobrovci proizvajalca Tondach, grobo obdelanimi in treh različnih formatov, a le v eni, in to sivi barvi. Glede na vse dosedanje izkušnje s prekrivanjem prvotnih skrlatih streh z alternativnimi kritinami se je ta izkazala za najprimernejšo in kamniti skrlati kritini najbolj vizualno podobno. Med obnovo se je razkrilo še zelo slabo stanje fasadnih ometov, dimnika, korčnih streh dveh vmesnih objektov in nadstreška ganka, kjer so se na novo izdelali in na gank namestili manjkajoči podporni kamniti slopi. Na novo se je izdelal nadstrešek na fasadi ob vaški poti, kjer so se glave šprirovcev oblikovale po vzoru obstoječih, ter nadstrešek stanovanjske hiše, ki pa se je le prekril z novimi korci. Ometal se je betonski nadstrešek nadstropnega gospodarskega poslopja. Na starem stanovanjskem objektu sta se razkrili prvotni okenska in vratna odprtina, ki smo ju kot taki prezentirali in opremili z lesenim stavbnim pohištvo. Na ulični fasadi vhodne lope se je po odstranitvi ometov pokazala zazidana polkrožno oblikovana večja odprtina, ki se je ometala. Krušna peč, umeščena v polovico oboka zunanega zidanega stopnišča na dvoriščni strani stare stanovanjske hiše, nekoč dodana, je bila odstranjena zaradi dotrajanosti in neuporabe. Pozidava drugega oboka se je odstranila v celoti. Dimnik stanovanjske hiše se je pozidal na novo s kapo, ki je posnetek predstavljene na risbi iz leta 1887, ki jo je naslikal F. D. Basarig, eden izmed zetov na Petrovi domačiji, kjer jo tu tudi hranijo. Sleme skrlate strehe stanovanjske hiše se je razkrilo in na novo prekrilo z na novo izdelanim iz masivnih slemenjakov. Dotrajane skrle so se le ponekod nadomestile s pridobljenimi s starega stanovanjskega poslopja.

Ostrešje je še v celoti prvotno. Sodi med večje na Krasu. Opis ostrešja povzeman iz članka Kamen kot strešna kritina na Krasu, rezultata raziskave, ki sta jo naročila Ministrstvo za kulturo RS in ZVKDS, RC (Deu, Živa, Lah, Ljubo, Zrim, Martina (sodelavka), Kamen kot strešna kritina na Krasu, Raziskovalna naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, 2003–2005). Ostrešje meri kar 22 x 4,15 m in je sestavljeno iz 23 parov škarnikov, ki so povezani z goltniki, med seboj spojenimi na utor oz. s t. i. preploščitveno vezjo in s klinom iz drenovega lesa. Kasneje so bili ojačani z železnimi spojki, klamfami. Škarniki so postavljeni neenakomerno, od 0,8 do 1 m narazen, odvisno od njihove debeline in čvrstosti. Povprečne debeline škarnikov so 20 x 20 cm, goltnikov pa 12 x 16 cm. Goltniki so na približno dveh tretjinah škarnikov na višini približno 127 cm od poveznikov oz. 213 cm od poda, tako da je od poda do spoja škarnikov svetla višina 301 cm. Posebnost ostrešja so zgolj štirje povezniki, ki na medsebojnih razdaljah 6,52, 6,89 in 6,75 m povezujejo notranje zidne lege na kolenčnih zidovih. Način spoja ni viden, ker je pod ometom. Plohi nad škarniki dimenzij kakih 5 x 20–30 cm in različnih dolžin so položeni z razmikom nekaj centimetrov, po dolžini pa so neobdelani,

Tupelče, proti vasi obrnjene asketsko oblikovane fasade z notranje, dvoriščne strani razkrijejo harmonično oblikovano celoto, ki se je izoblikovala postopoma z dodajanjem posameznih stavb po potrebah in zmožnostih (foto: E. Belingar, 2013).

Tupelče, domačija Tupelče 4, popraviljanje slemena stanovanjske hiše in priprava na prekrivanje z novimi slemenjaki (foto: E. Belingar, 2015)

Tupelče, domačija Tupelče 4, s krušno pečjo zazidan obok zunanega zidanega stopnišča po odstranitvi ometov (foto: E. Belingar, 2015)

Tupelče, domačija Tupelče 4, stavba po dokončanju del (foto: E. Belingar, 2015)

tako da nudijo dober oprijem apneni malti, v katero so položene skrle debeline kakih 6 do 9 cm.

Posebnost ostrejša so tudi zidne lege, pozidnice v paru 24 x 18 in 18 x 18 cm, ki so po vsej verjetnosti nekdanje ležale na manjših lesenih legah, tramičih, ki jih je bilo na dvoriščni strani skupaj 19, in to po 1,20 m narazen. Tramiči oziroma lege so bili položeni na kapne zidove oziroma na t. i. kolenčni zid višine pribl. 68 cm in debeline 63 cm. Navedene manjše lege dimenzij pribl. 10 x 10 cm so nekdanje služile tudi kot vezniki za zidne lege in hkrati za oporo zaključnim skrlam ob kapu. Ob popravilu strehe pred nekaj desetletji so bile lesene lege zaradi nagnitosti odstranjene in zamenjane z drugimi, tako da je zaključek strehe sedaj izveden z nadstreškom s korčno kritino, na lindo. V kolenčnem zidu so ohranjena okna – po pet na vsaki strani zidu –, ki služijo za osvetlitev podstrešja in kašče ter hkrati tudi za odlično prezračevanje.

V maju 2015 so na novo izvedli omet na celotnem uličnem nizu ter dvoriščnih fasadah stare stanovanjske hiše in vhodne lope, ker je obstoječi odpadal, bil slabo sprijet s podlago ali spran in ni več ščitil sten. Obarvali so ga po barvni študiji po predhodnih sondažah, ki jih je izvedel Andrej Jazbec, restavrator ZVKDS, OE Nova Gorica. Dela je koordinirala in izvajala konservatorski nadzor etnologinja iste enote Eda Belingar. Gradbena dela je izvajalo podjetje Konstrukcije Perčič, d. o. o., iz Sežane.

167 Sneža Tecco Hvala

EŠD: /

Naselje: **Veliko Širje**

Občina: Laško

Ime: **Veliko Širje**

Naslov: Veliko Širje 47

Področje: A

Obdobje: starejša železna doba, starejše halštatsko obdobje

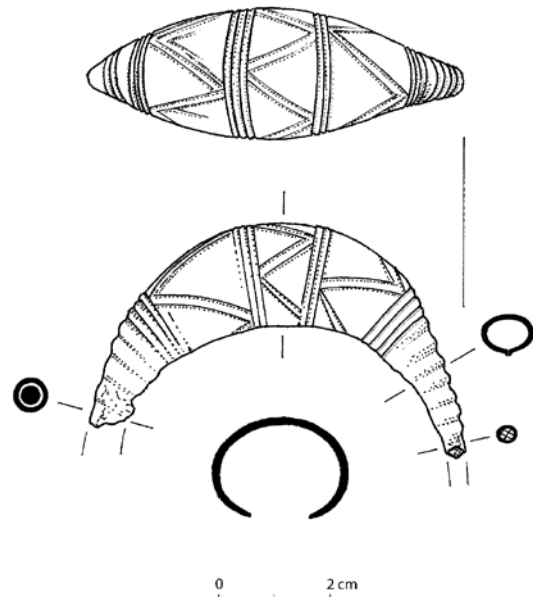
Pri kopanju okoli hiše v Velikem Širju s hišno št. 47 je lastnik Marjan Klemenčič našel lok čolničaste fibule. Predmet je 24. 6. 2014 prinesla na Inštitut za arheologijo Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU dr. Simona Klemenčič, sodelavka Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, ki je posredovala tudi informacijo o okoliščinah najdbe. Najditelj na mestu odkritja ni opazil nobenih drugih arheološko zanimivih ostankov.

Najdišče fibule leži jugozahodno od registriranega arheološkega območja (EŠD 3700: Veliko Širje – arheološko območje Mihevc), od katerega je oddaljeno slaba 2 km zračne črte.

Lok fibule meri 6,8 cm v dolžino in 2,5 cm v najširšem delu, tehta pa 64 g; ulit je iz brona in okrašen s tremi pasovi dvojnih cikcak vrezov, ki jih omejujejo snopi treh oz. štirih prečnih vrezov. Na prehodu v nogo in iglo je prečno narebren, sodeč po sledovih rje na koncu loka pa je bila igla s peresovino verjetno železna.

Fragment pripada klasični veliki čolničasti fibuli, značilni za starejše halštatsko obdobje na Dolenjskem, natančneje za kronološko stopnjo Stična.

Najdbo hrani najditelj.

Veliko Širje, lok velike čolničaste fibule, najden v Velikem Širju (risba: T. Korošec).

---

168 Jernej Rihter

EŠD: /

Naselje: **Vihre**

Občina: Krško

Ime: **Vihre – Turški brod pri Skopiškem zalivu**

Področje: Z, A

Obdobje: zadnja četrtina 19. stoletja, prva polovica 20. stoletja

---

Severno od vasi Vihre na ledini Turški brod, ki leži ob desni strani današnjega savskega toka (1,8 km nizvodno od jezovne zgradbe NEK) v okviru parcel 2112/2 in 2112/6, k. o. Drnovo (lokacija: y: 541717, x: 87051 (D48/GK)), so vidni deloma zaplavljeni ostanki grajenih regulacijskih kamnitih struktur z dostopno rampo v brežini. V začetku devetdesetih let 20. stoletja smo tu sledili še razmeroma dobro ohranjeni masivni desnoobalni utrditvi – v višino grajenem kamnitem nasipu, ki je potekal vzporedno z rečnim tokom. Nasip v preseku trapezoidne oblike, grajen iz lepo obdelanih, v kroni poravnanih kamnitih lomljencev, se je na severu proti gladini reke nadaljeval še v obliki tlakovane brežine iz prav tako lepo obdelanih lomljencev. Pas med koncem tlaka in vodno gladino pa je bil zapolnjen s kamnometom, ki deloma sega tudi pod gladino. Struktura je predstavljala umetno zožitev in utrditev tod nekoliko razširjene savske struge na mestu njenega levega zavoja, kjer posledično močan glavni tok poteka neposredno ob desni obali in jo ob povišanih vodostajih tudi izdatno erodira.

Poleti 1993 in 1994 je bilo ohranjene še okoli 50–60 m krone nasipa, ki je pri vrhu merila dober meter širine. Nasip se je proti zahodu poševno spuščal k rečni gladini v manjšem zalivu, do katerega je vzporedno z nasipom potekala tedaj še dobro vidna (čeprav že nekoliko zaplavljen) dostopna rampa. Ta je premagovala klančino in zaliv povezovala z obsavsko potjo, po kateri so do reke v sušnem poletju 1993 kmetje še lahko dostopali s cisternami.

Tukajšnje utrditvene strukture vsekakor niso starejše od današnjega savskega toka, ki se je tod ustalil po letu 1869 in do let 1873 in 1874 (Rihter, J. 2007, Priročnik za »Kranjsko« Vrbino. Ob Savi od Krškega do skopiške Vrbine (2. verzija, dopolnjena 25. 9. 2007). Neobjavljeno. Hrani ZVKDS, CPA, OE Ljubljana, in Rihter, J. 2010, Antropogene aktivnosti na holocenskih terasah južno od reke Save v zaledju Gorenjih in Dolenjih Skopic na Krškem polju in izbrani odstavki iz knjige spominov Uršule Vodopivec. – V: Profil: Revija študentskega arheološkega društva. Študijsko leto 2009/10, št. 6, str. 24–36) oz. najkasneje do leta 1882 (Karta: Gurkfeld, Rann und Samobor. Bl. 5655. Militärgeographisches Institut in Wien, 1882). Opisana desnoobalna utrditev je imela ob vzpostavljanju današnjega savskega korita podobno funkcijo kot bližnja, generacija starejša Petrova škarpa (glej to št. Varstva spomenikov: Mrtvice in Vihre – Petrova škarpa), kar pomeni, da je izravnala desno brežino in varovala ravnokar izkrčeni svet pred bočno erozijo, vse dokler se ni

rečni tok v prvi polovici 20. stoletja vrezal dovolj globoko na mestu današnje struge, daleč pod nivo krone nasipa. Odtlej nasip in spremljajoči tlak ob normalnih vodostajih ni več opravljal prvotne funkcije in verjetno tudi ni bil več vzdrževan; svojo funkcijo je opravljal le še ob povišanem vodostaju. Tako ne preseneča tudi precejšnja višina/kota krone nasipa, ki je na vzhodnem delu le nekoliko nižja od nivoja današnje obsavske poti. Vse globlje vrezavanje struge pod nivo prvotnega kamnitega nasipa s tlakovanim bregom pa so zatem, kot je videti, dopolnjevali zgolj s kamnometom. To bi lahko, poleg odsotnosti betona v gradnji in analogijah z bližnje Petrove škarpe ali ledine Spinca severno od Dolenjih Skopic, govorilo v prid domnevi, da strukture predstavljajo enega najzgodnejših grajenih ostankov na trasi današnjega savskega toka med Žadovinkom in Skopiškim zalivom. Te lahko datiramo, kot rečeno, v čas po letu 1869 ali v nadaljnje desetletje in pol. Izgradnja je bila izvedena v sklopu izhoda (konca) t. i. Krškega prekopa na območju današnjega Skopiškega zaliva (glej tudi v tej št. Varstva spomenikov: Mrtvice in Vihre – Petrova škarpa) in je varovala pred izlivi na območje nekdanjih strug Petrove škarpe in nadalje v struge Skopiškega rokava, kjer se je vodovje ponekod zadrževalo v obliki mrtvic še v prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni.

Po jesenski povodnji leta 1998 je bilo območje Turškega broda zaplavljen z mivko, nasip pa je bil še pred zaplavitvijo večji del razrahljan. Zaradi večkrat povišanih pretokov, še posebej pa ob velikih povodnjah (v letih 2009, 2010 in 2012), je močan tok izmenoma odkrival ali rahljal dele opisanih struktur, nato pa jih zopet zaplavljal. Klančina dostopne rampe se je do danes že povsem zarasla, opisano situacijo pa je komajda še moč slutiti pod naplavinami.

Ledina Turški brod in omembe brodov v bližini

Omenjene obrečne strukture bi na podlagi ledinskega imena (Turški brod) lahko povezali z obstojem broda na tem mestu, vendar bi bilo takšno sklepanje napačno, saj smo že pokazali, da so strukture mlajše ali sočasne z nastankom današnje savske struge, katere starost ni večja od približno 140 let. V tistem času je na odseku med Krškim in Zasavjem (nekdanja vas severno od Krške vasi) obratoval zgolj bližnji t. i. Mrtviški oz. Brižanski brod, ki ga lociramo 1,8 km gorvodno od tod oz. 3655 m nizvodno od starega krškega mostu v Zatonu (Rihter, 2010). Originalna lokacija ob strugi, kjer je obratoval še v času do okoli leta 1960, se do danes ni ohranila zaradi uničenja z obvodom struge v času izgradnje jezovne zgradbe NEK. Živko Šebek v knjigi Krško – življenje z reko Savo (Založba Neviodunum,) prav ta brod locira pod današnji jez NEK in v njem vidi kontinuiteto v urbarju krškega gospostva (1569–1574) omenjenega broda »pod krškim mestom« (2009, 73 in 78). Opozoriti je treba, da je omenjena kontinuiteta tukajšnje lokacije broda zelo vprašljiva, saj gre tu, kot smo že pokazali, za zelo mlado strugo, ki je končni rezultat izkopa Krškega kanala leta 1829 (glej to št. Varstva spomenikov: Mrtvice in Vihre – Petrova škarpa). Tudi sicer je vsaj od sredine 18. stoletja pa do okoli začetka druge tretjine 19. stoletja (glede na kartografske vire) vprašljiva kontinuiteta kakršnegakoli stalnega broda med Žadovinkom

in Vihrami (ne pa tudi občasnih obratovanj!). Toliko bolj, ker že bežen pregled georeferenčnega jožefinskega vojaškega zemljevida iz zadnje tretjine 18. stoletja in kartografskega dela franciscejskega katastra kaže odsotnost ne le brodov do leta 1824 na celotnem odseku pod Krškim in do Zasavja, temveč tudi glavnega savskega toka na obravnavanem območju (tj. na relaciji Žadovinek–Vihre), ki je bil tedaj odmaknjen še daleč od tod pod Libno. O nekem prehodu čez reko leta 1824, a šele pri današnjem Sp. Starem gradu (nekdanja Vrbinska vas), bi lahko pričal morda zgolj toponim per Tschunu (pri Čolnu), torej daleč izven območja Breg ali Mrtvic. Kmetje iz vasi Brege, Mrtvice in Vihre so namreč še v letih 1824 in 1825 na vsa svoja polja dostopali po kopnem. Šele po izkopu Krškega kanala (kjer je kasneje ob osi prekopa migrirajoč tok uničil dovršen del njihovih zemljišč) so za dostop do ostankov starih in novih poljskih površin potrebovali brod v Zlatičju, ki so ga nato uporabljali še vse do šestdesetih let 20. stoletja (SI ARS, AS 176, fanciscejski kataster za Kranjsko: k. o. Krško, Leskovec, Drnovo in Krška vas (mapni in spisovni deli). O lokaciji nekega predhodnika kasnejšega Mrtviškega/Brižanskega broda v Zlatičju lahko govorimo šele leta 1839 na lokaciji y: 539867, x: 87971 (tedanji desni rečni breg), ki pa je zaradi nejasnosti simbola vprašljiva (SI ARS AS 1068, Zbirka načrtov, 2/369). Dopuščamo možnost, da je v teh krajih vozil brod v času pred prvo polovico 18. stoletja, vendar bi za njegovo lokacijo morali poznati potek in starost migrirajočih strug tistega časa. Ob tem je morda zanimivo, da je po izročilu »za časa Turkov« brod vozil na ledini Brodišče, tik pod pleistocensko teraso severno od Viher (Rihter, 2010), ki pa verjetno nima povezave z omembo broda »pod krškim«, niti s Turškim brodom, kajti ljudsko datiranje s »časom Turkov« se lahko navezuje tudi na še starejša obdobja. Ledinsko ime Turški brod je v našem primeru staro. Omenja se v zvezi z ribiškim revirjem krške gosposke iz 16. stoletja, ki je ribarila med Brestanico in Turškim brodom pod Krškim (Koropec, J. 1977, Krško v obdobju velikih slovenskih kmečkih vstaj – V: Krško skozi čas. Zbornik ob 500-letnici mesta, str. 45–59. Krško: Skupščina občine Krško, str. 54), ki ga Ž. Šebek kot ledinsko ime postavlja »kakšna 2 km pod mestom« Krško, kjer naj bi Turki Savo prebrodili na konjih ali peš (2009, 87). Ker je bilo na reki Savi med Krškim in Brežicami takšnih mest v času pred regulacijo zelo verjetno na pretek, bi Šebkovo lokacijo (Turškega) broda kazalo razumeti bolj kot lokacijo dejanskega obstoja nekega broda neznane datacije. Kakorkoli, tu obravnavana ledina Turški brod (pri Skopiškem zalivu) leži 4,5 km pod Krškim (merjeno ob reki od današnjega mosta v Zatonu). Omemba v urbarju pa je v zvezi z lokacijo naše obravnave zanimiva zato, ker se je poimenovanje ohranilo vse do danes v enakem kontekstu kot v 16. stoletju – v zvezi z zamejitvijo ribiškega revirja. Meja ribiških revirjev RD Krško – Brestanica in RD Brežice poteka ravno na območju Turškega broda pri Skopiškem zalivu. Lovci LD Krško prav tako tod končujejo svojo vzhodno mejo revirja, tod pa so se končevale ali se še končujejo tudi druge meje, kot so nekdanja deželna, katastrska in občinska. Ime je razširjeno večinoma med ribiči in nekoliko manj med lovci, skoraj pa ga ne poznajo domačini med Bregami in Vihrami. Tudi zato se zdi, da se je ime skozi stoletja, skupaj z mejo vsakokratnega revirja, prestavljalo,

sledječ migrirajoči reki, in se tako ohranilo zgolj med ribiči. Po savski regulaciji pa je obstalo na obravnavanem mestu. Ob koncu se povrnimo še k uvodoma omenjeni dostopni rampi na Turškem brodu, za katero domnevamo, da je morda predstavljala ostanek priložnostnega pristana za gradbeno plovila (npr. dovažanje gradbenega materiala) v času regulacijskih del na današnjem savskem koritu od zadnje četrtine 19. stoletja dalje in morda še do časa konca druge svetovne vojne, ko naj bi bila po ljudskem izročilu regulacija reke zaključena. Ljudsko izročilo, zabeleženo na Vihrah, tudi pravi, da so na Savi v vihranski Vrbini konec 19. stoletja in v 20. stoletju večkrat pristajali savinjski splavarji, ki so včasih sklenili tudi kupčijo z domačini in posamezne splave (ali dele teh) razdrli ter jih prodali. V Vihrah naj bi bilo iz plavljenega lesa zgrajenih kar nekaj še danes ohranjenih objektov. Globok glavni tok pred Turškim brodom bi skupaj z dostopno rampo v Vihranski vrbini lahko omogočal dokaj varno pristajanje in raztovarjanje omenjenih splavov.

169 Borut Križ

EŠD: 815

Naselje: **Vinji Vrh**

Občina: Šmarješke Toplice

Ime: **Vinji Vrh pri Beli Cerkvi – arheološko najdišče
Vinji Vrh – Šmarjeta**

Področje: A

Obdobje: starejša železna doba

Gomilno grobišče na Mladih Vinih (Dular, A. Prazgodovinsko grobišče v okolici Vinjega Vrha nad Belo Cerkvijo, KIM 26, 1991) šteje 46 zemljenih gomil. V preteklih letih je bila strojno izdelana gozdna pot, ki je skoraj v celoti uničila gomilo 28 in delno poškodovala še gomili 20 in 21. Drobni najdb nismo našli.

Arheološko najdišče Vinji Vrh – Šmarjeta, poškodovana gomila 28 s potjo, ki je uničila osrednji del gomile (foto: B. Križ)

---

170 Andrejka Ščukovt

EŠD: 819

Naselje: **Vipavski Križ**

Občina: Ajdovščina

Ime: **Vipavski Križ – mesto**

Naslov: Škofljica, parc. št. 2651, 2636, obe k. o. Lanišče

Področje: E

Obdobje: 19., 20. stoletje

Vipavski Križ je strnjeno taborsko naselje, ki leži na okrog sto metrov visokem slemenu griča v osrčju Vipavske doline. Kraj je bil naseljen že v predrimski dobi, prvič pisno omenjen leta 1200 kot De Cruce v posesti Goriških grofov. Ob koncu 15. stoletja so Križ zaradi turške in kasneje beneške nevarnosti obdali z obzidjem in stolpi. Leta 1507 je dobil trške, leta 1532 pa mestne pravice. Naselje je razdeljeno na tri dele: zahodni V gasah, vzhodni Grad, med njima pa je predel Na placu, kjer v stavbnih nizih stojijo pretežno stanovanjski in javni objekti. Hiša Vipavski Križ št. 7 leži na robu severnega niza Na placu. Zaradi dotrajanih strešnikov ji je bilo treba zamenjati korčno kritino in obnoviti recentno porušeni dimnik krušne peči. Nazadnje pa je lastnica hiše naročila še preslikati severno pročelje stavbe. Dela je opravilo podjetje Slejko iz Velikih Žabelj.

Vipavski Križ, pročelja severnih fasad hiš Vipavski Križ št. 5, 6, 7, 8 in 9 (foto: A. Ščukovt, 2014)

---

171 Minka Osojnik

EŠD: 1565

Naselje: **Vremski Britof**

Občina: Divača

Ime: **Vremski Britof – cerkev Marijinega vnebovzetja**

Področje: UA, R

prva polovica 14. stoletja, druga četrtina 15. stoletja, 1430, sredina 17. stoletja, 1633, 1850, sredina 18. stoletja, tretja četrtina 19. stoletja, 1865

Romarska cerkev Marijinega vnebovzetja stoji med polji južno od Vremskega Britofa na večjem dvignjenem platoju nad okljukom reke Reke in je pravilno orientirana. V tlorisu si od vzhoda sledijo visok gotski tristrano zaključeni prezbiterij, ki ima ob južni stranici prizidano zakristijo, v triladijsko cerkev povečana prvotna gotska ladja ter dva zvonika z baročnima kapama in vmesnim obokanim preddverjem, ki sega tudi v etažo. Notranjščina cerkve je triladijski prostor s tristrano zaključenim prezbiterijem, ki je za eno stopnico dvignjen nad ladjo. Cerkev se ponaša z bogato baročno opremo in kar petimi oltarji, njen največji biser pa je nedvomno celovita gotska poslikava prezbiterija, datirana v sredino 15. stoletja. Skoraj deset let po statični sanaciji cerkve, ki je bila na severni strani prezbiterija močno ogrožena zaradi erozije tal, so se v lanskem letu tudi v notranjščini pričela dela, ki so delno povrnila prostoru nekdanjo podobo, delno pa sanirala poškodbe, nastale med prejšnjimi posegi. Prvotno je bilo predvideno, da se bosta po temeljitem sondiranju sten z apnenimi barvami na novo prepleškala cerkvena ladja in preddverje. S tem namenom je bila izdelana barvna študija, ki je na stropu ladje v štukaturnih medaljonih predvidela prvotne marmoracije na modrih podlagah. Slikopleskarska dela je pod strokovnim nadzorom izvedlo podjetje G.R.A.J.V., d. o. o., Cesta na Brdo 158, Ljubljana.

Vendar pa so se ob natančnem pregledu po postavitvi odra pokazale velike poškodbe na stropnih štukaturah, tako da se je lastnik lotil tudi sanacije teh. Na nekaterih mestih so bile štukature delno dopolnjene, na več mestih pa so celo manjkale in bile »naslikane« na strop, tako da jih je bilo treba izdelati povsem na novo. Dela je izvedel CREEART – Zavod za ohranjanje in razvoj kulturne dediščine in umetnosti, Misliče 28, Vremski Britof.

Ker je bil oder zaradi pleskanja stropa postavljen po celotni cerkvi, smo lahko delavci ZVKDS izkoristili priložnost ter z vodo in spužvami počistili vse tri freske na stropu, na katerih se je zlasti zaradi raznih gradbenih posegov v preteklosti nabrala debela plast umazanije. Freske štirih evangelistov nad loki stranskih ladij, ki so bile nestrokovno in skrajno neestetsko zakitane s silikonom, je restavratorka zavoda Marta Bensa očistila, zakitala in na huje poškodovanih mestih retuširala.

Med deli je župnik izpostavil problem s tremi praznimi stranskimi oltarji, kjer naj bi stale slike znanega baročnega slikarja Antonia Parolija. Slike so bile v letih 1995 in 1996

restavrirane (dela je izvedla restavratorka Ana Sirk Fakuč) zaradi postavitve na razstavi v Narodni galeriji, po vrnitvi v cerkev pa jih lastnik ni mogel več vstaviti v oltarje, saj so bile vse tri slike napete na nove okvirje, ki se očitno niso dobro prilegali oltarnim nastavkom. Tako so vsa tri restavrirana olja na platnu več kot deset let, sicer dobro zaščitena, prislonjena ob steno »krasila« tla v župnišču. Restavratorja Anton Naglost in Miran Cencič (oba iz ZVKDS, RC) sta vse tri Parolijske slike (Smrt sv. Jožefa, Škapulirska Mati Božja in Sv. Notburga) vrnila na njihova mesta v oltarju. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev so slike vstavljene provizorično, saj bi bilo treba vse tri oltarje restavrirati, a vseeno na varen način, pri čemer je bilo treba desni stranski oltar delno razstaviti in ponovno sestaviti.

Tako je bilo v romarski cerkvi Marijinega vnebovzetja v Vremskem Britofu z dobrim sodelovanjem izvajalcev, lastnika in zavoda v nekaj mesecih doseženega veliko več dela, kot je bilo prvotno načrtovano, rezultat pa je prenovljena notranjščina, ki veliko bolj verodostojno ponazarja nekdanjo veličino tega spomenika. Seveda pa notranjščina ne bo v celoti zasijala, dokler se ne bodo našla sredstva za restavriranje vse bolj ogroženih fresk v nekdanjem gotskem prezbiteriju. Za tako majhno župnijo so ta sredstva na žalost prevelik finančni zalogaj.

Vremski Britof, cerkev Marijinega vnebovzetja, freska Janeza Evangelista pred restavratorskim posegom in po njem (foto: M. Osojnik, 2013)

Vremski Britof, cerkev Marijinega vnebovzetja, sondiranje okoli poškodovanih štukatur na stropu (foto: M. Osojnik, 2013)

172 Alja Fir, Tadeja K. Trajkovski

EŠD: 2163

Naselje: **Zalog**

Občina: Straža

Ime: **Zalog pri Prečni – cerkev sv. Martina**

Področje: R

Obdobje: 18. stoletje

Podružnična cerkev sv. Martina v Zalogu pri Prečni se je zavoljo tamkajšnjih graščakov rodbine Jelovšek razvila v izjemen primer baročne umetnosti. Cerkev stoji na griču Gorica nad vasjo, poleg nje stoji grobnica rodbine Jelovšek, obe pa obdaja pokopališče. Ladja cerkve je v osnovi srednjeveška, današnjo podobo pa je dobila z barokizacijo v 17. stoletju. Baročne stenske poslikave so bile v ladji cerkve odkrite leta 2011 in v prezbiteriju leta 2013. Poslikave z izključno posvetno motiviko so dovršeno delo neznanega umetnika. V ladji cerkve so štiri okna, okrog katerih so razkošne poslikave; ornamenti s sadjem. Med okni na prehodu v strop

Zalog pri Prečni, cerkev sv. Martina, baročna poslikava okrog okna pred posegom (foto: T. K. Trajkovski)

so poslikave z vazami in cvetjem. Okrog zračne line na stropu je poslikava z vencem vrtnic. Nad slavolokom je umeščena poslikava, košara s sadjem in cvetjem.

Statična sanacija zidov je bila po podatkih ZVKDS, OE Novo mesto, v preteklosti že opravljena. Globoke razpoke, ki so segale v zidavo, so bile pod korom, na južni steni, nad nišo z letnico prenove cerkve – 1771, okoli vhodnih vrat in na stiku stene z lesenim obokanim stropom. Pod korom je bilo potrebno ugotavljanje obsega votlih delov ometa. Razpoke na stiku z lesenim stropom so se razpirale najbolj opazno nad okni, v obokanem delu stropa in nad slavolokom. Bile so široko razprte, do širine 4 cm. Krožnici zračne line na stropu je manjkal zaključni rob. Manjše razpoke v ometu, do širine 0,5 cm, so bile prisotne na samih poslikavah in v njihovi okolici, na stenah, stropu in slavoloku. Na slavoloku je dekoracija t. i. bisernega niza v dveh pasovih. Na njem so manjkali posamezni deli. Baročne poslikave v ladji cerkve so odkrivali domačini sami. Barvna plast je bila poškodovana zaradi uporabe dlet, ponekod pa je ostala prekrita z beleži. Slabše so bile ohranjene poslikave na severni steni, kjer so ponekod manjkali večji deli motivov (npr. ornamenti ob spodnji stranici okna). Na slavoloku je bila ohranjena sekundarna poslikava iz 19. stoletja, ki smo jo odstranili konservatorji-restavratorji.

Razpoke na ometu smo odprli in odstranili nestabilne dele ometa. Injektiranje smo izvedli z uporabo apnene mase za injektiranje in apnenega pripravka Ledan® TB 1. Kitanje smo izvedli z apneno malto in umeščanjem kamenja v globoke razpoke. Ponekod smo za armaturo uporabili plastično mrežico, ki smo jo pritrdili na nosilec z nerjavečimi vijaki. Tak primer je bila zračna lina na stropu, pri kateri je bilo treba velik del krožnice dograditi. Zračno lino smo zaprli s kovinsko rozeto, ki poleg zaščite nudi tudi estetsko dopolnitev na stropu.

Beleže smo odstranili s finim orodjem. Utrjevanje barvne plasti smo izvedli z raztopino kalcijevega karbonata Calosil®E25, redčeno z etanolom v razpršilki.

Fragmenti originalne poslikave na stenah in stropu cerkve so bili po obsegu in velikosti dovolj ohranjeni. Njihovo povezovanje nam je omogočilo predstavitev motivov v celoti. Tako smo lahko izrisali detajle oz. izvedli rekonstrukcije, kjer so deli poslikave manjkali. To so bile vaze na južni steni in slavoločnem oboku ter poslikave na severni steni in vazii v prezbiteriju. Mlete pigmente smo mešali z 1-odstotno raztopino etra celuloze Tylose® MH 300 v destilirani vodi. Uporabljeni pigmenti so bili žgana sienna, rdeči oker, rumeni oker, naravna sienna, ultramarin, črna, titan bela, kromoksid hidrat zelena in zelena zemlja.

Konservatorica: mag. Marinka Dražumerič

Zalog pri Prečni, cerkev sv. Martina, baročna poslikava na južni strani po posegu (foto: T. K. Trajkovski)

---

173 Jelka Skalicky

EŠD: 6973

Naselje: **Zgornje Poljčane**

Občina: Poljčane

Ime: **Zgornje Poljčane – vila Potrčeva ulica 7**

Naslov: Potrčeva ulica 7

Področje: E

Obdobje: 1907

Kolaričeva vila stoji na zahodnem robu naselja Zgornje Poljčane. Gre za večjo premožnejšo hišo, ki je sprva služila kot enostanovanjska hiša, danes pa so v njej štiri manjša stanovanja. Za hišo je nekoč stalo gospodarsko poslopje, danes stoji na tem mestu novejša stanovanjska hiša.

Visokopritlična, podkletena, s cestne, vhodne strani petosna stavba je krita s strmo opečno streho. Iz opeke grajena stavba s klasično zaribano fasado ima bogato profilacijo in fasadno okrasje: poudarjene okenske osi, v ometu izvedene okenske obrobe s karnisami in policami, vogalne zaključke in profiliran podstrešni zidec s konzolami. Glavno, cestno

Zgornje Poljčane, Potrčeva ulica 7, Kolaričeva vila pred obnovo (foto: J. Skalicky, 2005)

Zgornje Poljčane, Potrčeva ulica 7, obnovljena zunanjščina Kolaričeve vile (foto: J. Skalicky 2014)

fasado členi plitev osrednji rizalit z ravnim strešnim čelom. Sredi rizalita je pravokotno oblikovan kamnit vhodni portal z dvokrilnimi historično oblikovanimi vrati, ki so zastekljena in zaščiteni s kovanimi mrežama. Do vhoda preko terase vodi kamnito stopnišče s kovano ograjo. Okna so dvokrilna z nadsvetlobo, kletna okna v kamnitih obrobah so zaščiteni s križi, nekaj oken ima še kovinske lopute. Notranjščina hiše s stavbnim pohištvo in opremo je še dokaj dobro ohranjena. Stanovanja so urejena in predeljena z montažnimi stenami. Na zadnji strani hiše je bil v prvi polovici 20. stoletja zgrajen prizidek, verjetno prostor za garažo. Hiša, zgrajena leta 1907, je primer historične vile, katere sestavni del je bil nekoč ograjen vrt. Danes nanj spominjajo štirje oblikovani stebri nekdanje ograje in ohranjena oblikovana dvokrilna, kovana vrtna vrata ob Potrčevi ulici. Vrtna vrata so v osi stopnišča in vhodnega portala stavbe.

Kolaričeva vila je kulturni spomenik, zavarovan z Odlokom o razglasitvi nepremičnih kulturnih spomenikov lokalnega pomena na območju občine Poljčane (Uradni list RS, št. 12/09). Z evidenčno številko EŠD 6973 je vpisana v Register nepremične kulturne dediščine.

Obnove zunanjščine so se lastniki lotili s finančno pomočjo Občine Poljčane.

Leta 2010 je bila obnovljena streha. Po obnovi strešne konstrukcije je bila streha prekrita z opečnim zareznikom. Leta 2014 je potekala obnova fasade, ki je bila precej poškodovana. Poškodbe so bile predvsem posledica nevzdrževanja in krpanja s cementnim ometom. Na več mestih je bil fasadni omet preperel in je odstopal od podlage. Ponokod so bile poškodovane ali odbite okenske obrobe s policami in karnisami, poškodovani so bili tudi profilirani podstrešni venec in šivani robovi. Pred obnovo je bilo treba s fasad odstraniti kable in premestiti klimatsko napravo. Fasada je bila v celoti pregledana, poškodovani ometi pa odstranjeni. Poškodovani deli okenskih profilacij so bili domodelirani, podstrešni venec s konzolami očiščen in popravljen, ohranjeni in deponirani podstrešni konzoli pa ponovno nameščeni. Barva je bila določena na osnovi sondiranja, osnova je pobarvana v peščeno rjavi barvi, profilacija pa za odtenek temnejše. Talni zidec je sive barve.

Obnova strehe in fasade je bila izvedena v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji ter pod nadzorom in z usklajevanjem odgovorne konservatorke. Dala sta izvajala Krovstvo-kleparstvo Željko Bekuš, k. d., Sladka Gora 38, Šmarje pri Jelšah, in Gradbeništvo Gajšek, visoke-nizke gradnje, trgovina, promet, d. o. o., Nova ulica 8, Poljčane.

Obnovo hiše je treba zaključiti z obnovo kamnitih kletnih okenskih obrob z železnimi križi in kovinskimi loputami. Ohraniti je treba skupne prostore v hiši, leseno stopnišče z oblikovano ograjo ter vsa kvalitetno ohranjena stara vrata. Urediti je treba okolico hiše, ohraniti ograjo in vrtna vrata ter oboje ustrezno obnoviti. Odstraniti je treba nadstrešnico, ki je prislonjena na zadnjo stran hiše. Oblikovano leseno nadstrešnico za avtomobile je možno kot pergolo postaviti na dvorišču za hišo, kot je bilo to določeno v konservatorskih pogojih.

174 Jernej Rihter

EŠD:	/
Naselje:	Žadovinec, Mrtvice in Vihre
Občina:	Krško
Ime:	avstro-ogrsko vojaško strelišče topničarjev in vadbeni poligon letalskih sil JA/JLA
Področje:	Z, A
Obdobje:	zadnja četrtina 19. stoletja, prvo desetletje 20. stoletja, sredina 20. stoletja

Vzhodno od vasi Žadovinec na Krškem polju je od leta 1887 obratovalo strelišče. Leta 1888 naj bi ga za dobo 25 let najeli vojaki topničarji, s stalno vojašnico v grajski pristavi Šrajbarskega turna, imenovanega Srednji marof v vzhodnem delu Žadovinka (Brenčič, P., et al. 2003, Krško: stoletje na razglednicah. Založba Neviodunum, str. 52).

Po distribuciji v ornici vidnih granatnih šrapnelov in ohranjenih ostankov zidanih vojaških struktur in tudi tistih, ki se niso ohranile, a o njihovih lokacijah priča ustno izročilo, lahko streliški poligon zamejimo z do 1000 m širokim pasom južno ob reki Savi, in sicer na območju naselij Žadovinec, Mrtvice in Vihre (Rihter, J. 2010, Antropogene aktivnosti na holocenskih terasah južno od reke Save v zaledju Gorenjih in Dolenjih Skopic na Krškem polju in izbrani odstavki iz knjige spominov Uršule Vodopivec. – V: Profil: Revija študentskega arheološkega društva. Študijsko leto 2009/10, št. 6, str. 24–36). Prostor deloma sovпада s kasnejšim vadbenim poligonom letalskih sil JA/JLA, ki so tod po drugi svetovne vojne in do okoli šestdesetih let 20. stoletja izvajala mitraljiranja in bombardiranja.

Avstro-ogrsko vojaško strelišče topničarjev: Razprostranjenosti raznovrstnih šrapnelov sledimo na okoli 3 km² veliki površini, pričenši na zahodu okoli 250 m jugovzhodno od predela Marof v naselju Žadovinec, severno in vzhodno od tod pa še na ledinah Vrbina, Remen, Mala Vrbina, Savišče, Krči in Jarki (vir: GERK; plast: Zemljepisna imena). Domačini uporabljajo večinoma povsem druga poimenovanja, ki jih bomo v nadaljevanju tudi upoštevali in jih locirali z absolutnimi koordinatami. Ledina Jarki (y: 541397, x: 86610 (po D48/GK)) je najvzhodnejša točka, do koder je še moč zvezno slediti distribuciji šrapnelov. V zvezi s temi ostanki je zanimiva pestra zgodovina njihove preuporabe in predelave za različne namene (zbiranje in prodaja odpadnih kovin, izdelava raznovrstnih uteži, svinčnic in celo poročnih prstanov iz bakrenih granatnih vodil ipd.); pri tem je prihajalo tudi do nesreč (Rihter, 2010 in Rihter, J. 2007, Priročnik za »Kranjsko« Vrbino. Ob Savi od Krškega do skopiške Vrbine (2. verzija, dopolnjena 25. 9. 2007). Neobjavljeno. Hrani ZVKDS, CPA, OE Ljubljana).

Med še ohranjenimi ostanki zidanih avstro-ogrskih vojaških struktur najdemo najzahodnejšo sredi t. i. združnih njiv na ledinah Tribeže-Zaroman nekdanjega živinorejskega posestva Žadovinec, v otoku grmovja na parc. št. 1322, 1323 in 1346, k. o. Leskovec (koord. objekta: y: 539691, x:

87655). Območje je del arheološkega najdišča Žadovinek – arheološko najdišče Remen-Tribeže (EŠD 28988). Tu so vidni ostanki v tlorisu pravokotnega litobetonskega objekta velikosti okoli 10 x 10 m. Obodni zid je najbolje ohranjen na zahodni strani in sega do 1,5 m v višino. V vzhodnem delu obodnega zidu kot gradnike najdemo tudi opeke. Notranjost objekta je v severnem delu razčlenjena še z nekaj masivnimi prezidki. Južni del notranjosti objekta je bil vkopan pod nivo okolice, o čemer priča do 1,5 m globok talni nivo, zasut z ruševinami.

Drug objekt je bil od opisanega oddaljen 300 m proti severovzhodu pri osamelem topolu, prav tako znotraj kompleksa zadružnih njiv na ledini Novi pruh. Po pričevanju domačinov, ki se nanaša na čas pred drugo svetovno vojno, je šlo za betonski bunker, ki bi ga danes iskali pod savskimi naplavinami pri osamljenem topolu (parc. št. 1197/305-307, k. o. Leskovec, koordinate y: 539975, x: 87788). Leta 1992 smo v nivoju tal še lahko videli iz tal štrleče dele litobetonskih struktur, nato pa je bil med letoma 2008 in 2010 ob oranju in krčenju podrašč okrog starega topola ponovno deloma izoliran vrhnji del litobetonskega zidu v dolžini 2 m, ki

poteka v smeri S-J. Obseg in detajlnejši videz strukture za zdaj ostajata neznana.

Od tod 800 m proti jugovzhodu med ledinama Mali prudi in Stare vačke (na skrajnem robu parc. št. 4240, k. o. Drnovo, koordinate y: 540468, x: 87194), pod poljsko potjo stoji armiranobetonski bunker, po izročilu iz časa avstro-ogrskih vojaških vaj. Gre za v ježo stare rečne brežine izkopan bunker, tlorisno v obliki črke L, katerega daljši krak (po spominu) meri okoli 3 m in je širok okoli 1,5 m, krajši krak pa predstavlja vhod. Stojna višina ni večja od 1,3 m (morda je bila notranjost kasneje deloma namenoma zasuta čez luknjo (poškodbo) v stropu ali pa gre za rečne naplavine ob številnih povodnjih). Leta 1993 je bilo skozi deloma zasut vhod v brežini stare savske struge še možno vstopati. Na stenah naj bi se po pričevanju domačinov nekdanje videli podpisi vojakov. Toda že leta 1993 sam nisem našel nikakršnih sledov o teh podpisih. Danes je vhod že skoraj povsem zasut, preklada in njeni nosilci pa so deloma razrušeni.

Med neohranjenimi vojaškimi arhitekturami iz časa avstro-ogrskih vojaških vaj se v ljudskem izročilu omenjajo še opazovalni stolpi oz. stolpi za hranjenje smodnika, ki naj

Žadovinek. Pogled od zahoda na lokacijo avstro-ogrške vojaške litobetonske strukture (v ospredju z detajli) na ledini Tribeže-Zaroman, ki so del območja EŠD 28988. V ozadju (rdeča puščica) lokacija vidnih ostankov domnevnega bunkerja na ledini Novi pruh) (foto in obdelava: J. Rihter, 21. 3. 2010 in 9. 10. 2011).

bi bili spodaj trdno zidani, zgoraj pa leseni. Eden teh, ki so ga domačini značilno imenovali Purfeltturn, naj bi stal v neposredni bližini današnjega lesenega objekta (koordinate današnjega objekta y: 538802, x: 88386) za potrebe sezonskih delavcev na t. i. združnih njivah severno od Žadovinka. Njegovo lokacijo bi danes iskali na severovzhodnem robu parc. št. 1079/54 ali ob jugovzhodnem robu sosednje parc. št. 1023/3, k. o. Leskovec.

Drugi (danes prav tako pogrešani) stolp naj bi stal južno ob današnji cesti Leskovec–Brege na parc. št. 637/15 ali na severozahodnem robu parc. št. 661/12, k. o. Drnovo (Rihter, 2007, glej zgoraj).

Oba naj bi bila porušena že pred drugo svetovno vojno, zemljišče pa iztrebljeno kamenja in betona.

Vadbeni poligon letalskih sil JA

Obravnavani prostor avstro-ogrškega strelišča deloma sovпада tudi s kasnejšim vadbenim poligonom letalstva JA iz petdesetih in šestdesetih let preteklega stoletja, katerega večji del je med ledino Novi pruh (za koordinate glej zgoraj), preko ledin Grafenštant, Strelišče, Velike vode, Smrekce, Borovnice, Mali prudi in Veliki prudi in ledino Stara vačka (za koordinate glej zgoraj), v pasu vse do reke Save. Na tej relaciji (površine okoli 30 ha) danes ponekod še vedno sledimo zelo degradiranim površinam, na katerih se je šele v zadnjem času kultiviralo nekaj kmetijskega zemljišča. Med ostanki najbolj izstopajo globoki stožčasti bombni kraterji betonskih letalskih bomb in njihovi odlomki ter serije zemljenih obrambnih struktur. Ena najbolj ohranjenih skupin zaklonov (v tlorisu različnih oblik) z zemljenimi nasipi je na vzhodni polovici parc. št. 1719/24, k. o. Drnovo, na ledini Prudi.

---

175 Jernej Rihter

EŠD: /

Naselje: **Žadovinek**

Občina: Krško

Ime: **Pliš–Zaroman**

Področje: A

Obdobje: rimsko obdobje

Dne 21. 12. 2012 so bili ob razmeroma svežem kopu prodna na ledini Pliš–Zaroman, na parc. št. 1093/2, k. o. Leskovec, naključno odkriti štirje odlomki rimskodobnih opek (med njimi tri pripadajo vrsti tegula velikosti približno 10 x 11 x 2,4 cm in 12 x 7 x 3 cm ter 14 x 8 x 3 cm) in štirje slabo ohranjeni odlomki rimskodobne (?) lončenine velikosti do 3 cm. Mesto odkritja, katerega natančno lokacijo podajamo s koordinatami y: 539550, x: 87203 (D 48/GK), leži na območju holocenskih savskih teras, 1 km severno od vasi Brege in 1 km jugovzhodno od vasi Žadovinek. Peskokop je bil kmalu po odkritju najdb zasut.

Žal v obstoječem profilu prodne jame ni bilo nobenega odlomka in situ, ki bi izkazoval natančnejšo lego znotraj

prodne naplavine, v katero je kop posegel do 1,5 m globoko. Toda z veliko gotovostjo lahko trdimo, da opeke izhajajo iz do največ 0,5 m globine od današnje hodne površine. Vsi odlomki opek so namreč imeli na površini gosto oprijete tanke koreninice, ki smo jim nato sledili v preseku nekako do globine največ 0,5 m. Glede na to, da so bili odlomki odkriti na kupu že razmeroma čistega prodna, sklepamo, da ne izhajajo iz do 20 cm debele povrhnjice »umazanega« prodna, temveč iz spodnje, do 30 cm debele plasti prodne naplavine, v kateri se še pojavljajo koreninice. Pod to plastjo in do dna izkopa je bila nekoliko svetlejša prodnata naplavina drugačne granulacije, ki ni vsebovala koreninic.

Mesto najdbe leži na nekoliko privzdignjeni prodnati terasi, ki jo od juga in zahoda zajema nižja in umetno izravnana ledina Remen (nekdanje rezervno vojaško letališče Remen z začetki v času pred drugo svetovno vojno), na vzhodu pa jo zamejuje stara savska struga Podmališče. Terasa Pliš–Zaroman je relativno starejša od okoliških strug in teras in je ena redkih v holocenskem svetu med Žadovinkom in Vihrami, ki med povodnijo nikoli ni poplavljen (npr. povodnji v letih 1990, 1998, 2009, 2010 ali 2012), temveč deluje kot otok.

Profili kopa prodne jame so pokazali, podobno kot tukajšnja vegetacija, da gre za prodnato naplavino, na kateri se še ni ustvarila omembe vredna plast zemljine, zato tu večji del uspevajo zgolj mahovi in lišaji ter osamljeni borovci (zdi se celo, da je bila v preteklosti ruša ponekod strojno odstranjena). Kakor tu tudi v bližnjih priložnostnih kopih prodna ali mivke ni delcev premoga kot sledov rudarstva v Zasavju v zadnjih stoletjih. Tukajšnje staro savsko strugovje, sodeč po historičnih kartah (npr. jožefinski vojaški zemljevid), ni redno aktivno že najmanj od druge polovice 18. stoletja, verjetno pa še mnogo dlje.

Pred leti smo že sledili rimskodobnim najdbam na holocenskih terasah pri Drnovem (Pergar, M., in Rihter, J. 2007, Drnovo–Žabjek, Varstvo spomenikov 44, 60) in severovzhodno od vasi Brege, kjer so izpričane naključne najdbe domnevno rimskih novcev ter keramike iz neopredeljenega obdobja (Rihter, J. 2010, Antropogene aktivnosti na holocenskih terasah južno od reke Save v zaledju Gorenjih in Dolenjih Skopic na Krškem polju in izbrani odstavki iz knjige spominov Uršule Vodopivec. – V: Profil: Revija študentskega arheološkega društva, str. 24–37). Vsi odlomki opek z ledine Pliš–Zaroman nosijo sledove rečnega transporta, vendar so lomi le rahlo zaobljeni, smeri in nakloni lomov pa so še vedno dobro ohranjeni. Poleg njihove velikosti, upoštevajoč tudi prisotnost rimskodobnih najdišč v bližini (npr. Neviodunum (EŠD 128), Leskovec (EŠD: 16521 in 11137) in Krško (EŠD: 16229, 29821 in 16519)), lahko domnevamo, da njihova pot ni bila zelo dolga.

Najdbe na ledini Pliš–Zaroman datirajo eno od mlajših preoblikovanih tukajšnje terase v rimskodobni ali porimskodobni čas, hkrati pa odpirajo vprašanje o tedanji človekovi prisotnosti v holocenskem svetu med Krškim in Vihrami (morebitni naselbinski ostanki?) in/ali tudi o obsegu bočnega erodiranja tedanjih naselbin oz. njihovih ostankov na pleistocenski terasi na relaciji Leskovec–Drnovo–Brege–Mrtvice–Vihre.

Žadovinec, pogled na vzhodno steno prodne jame z detajlom profila (priložnostno merilo – bela vertikalna paličica je dolga 12 cm. Zgoraj desno: rimskodobne opeke (foto in obdelava: J. Rihter).

Navodila avtorjem

Vsebinska navodila avtorjem za pisanje poročil

1. Kratak uvod z opisom spomenika ali dediščine, naselja, lokacije, objekta, predmeta, krajine.
2. Kratak opis stanja obravnavanega objekta: razlogi in predvideni cilji, zaradi katerih je prišlo do posega, ki ga predstavljate.
3. Opis konservatorskih postopkov:
  - program,
  - metodologija dela,
  - dokumentacija in raziskave,
  - prikaz rezultatov in nova spoznanja oziroma ugotovitve in sklepi,
  - interpretacija in prezentacija,
  - rezultate in zaključke lahko združite.
4. Pri konservatorsko-restavratorskih posegih je pomembna natančna navedba tehnologije in uporabljenih materialov, večja pozornost naj se posveti novim tehnikam, metodologiji ali novim postopkom raziskav.
5. Ocena uspešnosti konservatorskih posegov z navedbo posameznih strokovnjakov in izvajalcev.
6. Z zaporednimi številkami označite natančne podnapise k slikovnim prilogam (kratek podnapis in avtor fotografije ali risbe). V mapo z imenom naselja, spomenika in EŠDja nato s pripadajočimi številkami shranite slikovne priloge (glej tehnična navodila).
7. Podpis konservatorja (ime in priimek).

Literaturo navedite med besedilom, s polnim citatom v oklepaju.

Opombe naj ne bodo vsebinske.

Tehnično navodilo

Prosimo, da dosledno izpolnite glavo poročila iz registra nepremične kulturne dediščine (Ministrstvo za kulturo)

EŠD:

Naselje:

Občina:

Ime:

Naslov:

Področje:

Obdobje:

Sledi naj poročilo, zapisano v Wordu, v pisavi Ariel velikosti 12; besedila ne oblikujte. Ker so v knjigi poročila razvrščena po abecednem redu, naj bo vsako poročilo shranjeno v svojem Wordovem dokumentu. Besedilo naj bi praviloma obsegalo največ dve strani (60 vrstic), le v primerih, ko gre za pomembnejše najdbe in nova odkritja, so dopustne tri strani (90 vrstic). Pri tehtnejših poročilih so priloge priporočljive in zaželeno.

Slikovne priloge

K slikovnemu gradivu spadajo poleg slik in fotografij tudi tabele, grafi, načrti, zemljevidi in table.

Črte na tabelah naj ne bodo tanjše od 0,2 mm, če pa je treba original pomanjšati, naj bo debelina črt vsaj 0,3 mm. Risbe, skice in tabele opremite z narisano merilno skalo (ne $M = 1 : 1$). Table naj imajo robove debeline 0,5 mm, zunaj robov jasno zapišite ime avtorja in številko table (avtor, številka table, slike).

Slikovno in drugo gradivo (diaposnetki, črno-bele fotografije) ne sme presegati velikosti 13 x 18 cm. Vsako sliko opremite s podnapisom in imenom fotografa.

Slikovno gradivo v digitalni obliki je treba poslati v velikosti formata A5 z resolucijo 350 DPI, v formatu datoteke JPEG (v najvišji kvaliteti) ali TIFF.

Slikovnega gradiva v elektronski obliki ne dodajate med besedilo.

Slikovnega gradiva ne pošiljate po e-pošti, ampak ga zapišite na zgoščenko.

Zgoščenki priložite iztis datotek s slikami in/ali tablami. Pod iztisom jasno zapišite tudi ime datoteke.

Omejite se le na slikovno gradivo izjemnih najdb ali slikovne priloge, ki bistveno dopolnjujejo vsebino poročila. Pri spomenikih državnega pomena in strokovno izredno zahtevnih posegih priložite slikovno gradivo pred posegom in po njem; priporočljivo je, da prikažete celoten potek posega.

Objavljena bodo le poročila, ki bodo sledila tem navodilom.

Za vsebino posameznih prispevkov v publikaciji so odgovorni izključno avtorji.

Kazalo kratic

A	– arheologija
E	– etnologija
R	– restavratorstvo
U	– urbanizem
UA	– umetnostna zgodovina
UR. KR.	– urejanje krajine
T	– tehnika
Z	– zgodovina

DNEVI EVROPSKE KULTURNE DEDIŠČINE IN TEDEN KULTURNE DEDIŠČINE

ŠTANJEL, 1. OKTOBER 2016 ... DOGAJALO SE JE NA OTVORITVENEM DNEVU ...

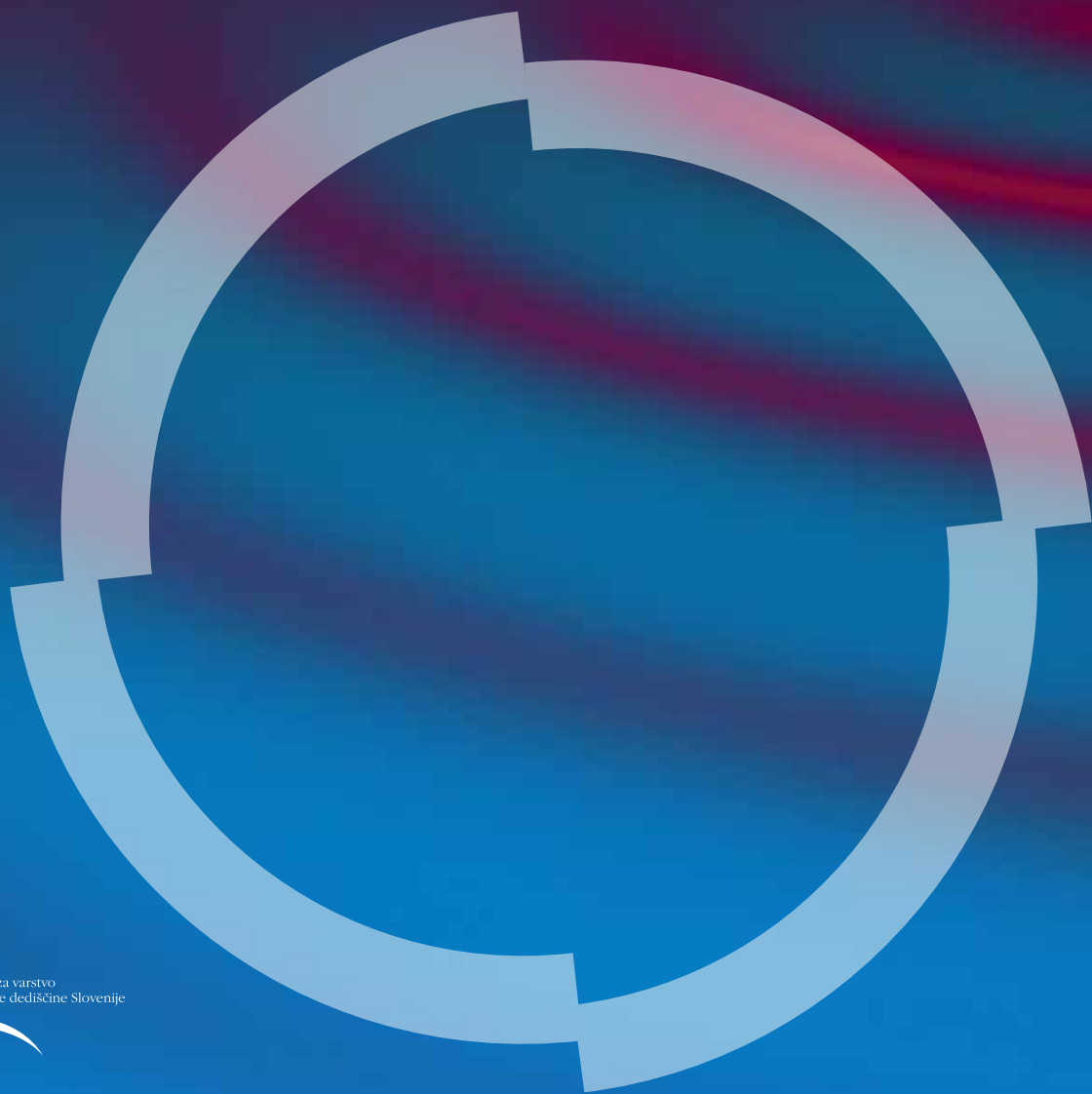
DEDIŠČINA OKOLI NAS

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije

www.zvkds.si/dekd

V od mita do arhitekture

Zavod za varstvo
kulture dediščine Slovenije

www.zvkds.si/dekd

DNEVI EVROPSKE KULTURNE DEDIŠČINE IN TEDEN KULTURNE DEDIŠČINE 2017

